



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

THE
JĀTAKA
TOGETHER WITH ITS COMMENTARY
BEING
TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI
BY
V. FAUSBØLL
AND TRANSLATED
BY
T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HÄGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK
THE PEASANT'S SON.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
— 2 line 2 from the bottom, before ³C^v add I. Cfr. Dhp. p. 116.
— 3 l. 19, for upari pāśāda- read uparipāśāda-.
— 13 l. 1, for māṇi- read mani-.
— 14 l. 16, yasmā ... samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
— 25 l. 2, for vicinissamī read vicinissāmī.
— 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
— 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramī add ?.
— 29 l. 20, for nama read nāma.
— 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
— 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi, so.
— 45 l. 40 fr. the b., for esa read esā.
— 47 l. 14 for sukhāni dukkhaṁ read sukhāndukkhaṁ.
— 50 l. 2 fr. the b., add read haritappattāya?
— 53 l. 10, for muccitvā read muñcītvā.
— 56 l. 11, for siribhavaṁ read sirivibhavaṁ.
— 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
— 62 l. 12 fr. the b., for -sadiso read -sadiso.
— 63 l. 10, for Kanthakām read Kanthakām.
— 80 l. 7, for yevā read yeva.
— 92 l. 19, for patīñnām read patīññām.
— 92 l. 22, for -hiraññā- read -hiraññā-.
— 107 l. 14, for ossatḥbhāvō read ossatḥhabhāvō.
— 120 l. 22, for mālakāre read mālakāre.
— 124 l. 5 fr. the b., for 'so all three MSS. instead etc. read ; so all three MSS. ; so all three MSS. instead etc.
— 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C^a Cv.
— 131 l. 4, for -santhitam read -santhitam.
— 149 l. 5 fr. the b., for therī read theri.
— 192 l. 9 fr. the b., for palivethetvā read palivethetvā.
— 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikhī.
-

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṁsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads pičchi-.

- 11 l. 5 fr. the b. āgamananāmaggam, so also B-V. (Phayre Coll.)
- 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuhī.
- 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi.
- 17 l. 6 fr. the b., for yām B-V. reads yā (= yāni?).
- 19 l. 18, B-V. dasasahassina.
- 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiñcīsmirīnūci.
- 21 l. 1, B-V. paripūraya.
- 25 l. 18, for ubhato koṭisu read ubhatokoṭisu.
- 27 l. 2, B-V. abhvandisunī.
- 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyo.
- 31 l. 15, for mukhañ vivatamatte read mukhamvivatamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
- 36 l. 10, B-V. tejasim.
- 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhayupagatañ.
- 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulahi vijjhayante pi koṭtiyante pi satthihi.
- 46 v. 266, C-P. mātāpīta na mām dessā atthānam me na desiyo.
- 47 v. 267, C-P. - - na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupathaddho - - tadā.
- 47 v. 268, C-P. - - chavatīkām unidhāya - - dassenti nappakām.
- 47 v. 269, C-P. - - pathavi aviñāya sukhañdukkhañ sāpi dānaphalā - -.
- 105 l. 17, read medhāvīti.
- 122 l. 22, so all three MSS. instead of aggim va sandhaman?
- 126 l. 5, after akānsu Bp adds Bārāṇasi antarabāhirānam kiñcī agghati tandulanālikā va assapañcasatehi agghati tāni ekatanḍulanālikā iti Bodhisatto imām gātham āha:

Kiñcī agghati tandulanālikā ca
Bārāṇasi antarabāhirānam
assapañcasatebi tāni ca
ekā tandulanālikā ti. Tasminī etc.

Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.

- 140 l. 20, read -mahāsālo.
- 142 l. 20, solasanipāte, so all three MSS. instead of dvādasa-.
- 152 l. 17, after upasañvase, add (Dhp. p 329).
- 153 l. 22, read dhiratthu.
- 155 l. 15, for kanditām read kandī, tam.
- 155 l. 17, read tam sallañ ca, mahantam.
- 155 l. 18, for gālhavedhitām read gālhavedhī, tam.
- 156 l. 8, for ratthēhi read rasehi.
- 158 l. 8, for vataham read va taham.
- 169 l. 17, add 18. after ti.

- Page 171 1. 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for *ti* read '*ti*, likewise in similar passages.
- 171 1. 15, *etam* - - - *vadhissasiti*. ought to have been printed in the middle type. After *padan* *ti* there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 1. 8, *Imasmīm* - - - *nāma* seems to belong to the Comment.
 - 175 1. 11, for *thapayimsu* read *thapayimsu*.
 - 180 1. 22, for *adūbhāyasapathām* read *adūbhāya sapathām*.
 - 191 1. 10, for *atitam* read *atitām*.
 - 194 1. 12, *galesu*, so all three MSS. instead of *gale?*
 - 197 1. 4, for *pane* read *pana*.
 - 197 1. 12, for *hetṭhāmañcato* read *hetṭhā mañcato*.
 - 197 1. 23, for *na cirassa* read *nacirassa* here and elsewhere.
 - 198 1. 28, for *issariyam* *nissaya* 'pāṇavadhaṁ read 'issariyam *nissaya* pāṇa-.
 - 211 1. 1 fr. the b., note, for *imān* read *imān*.
 - 213 1. 13, for *anḍakō sampadāletvā* read *anḍakosam padāletvā*.
 - 215 1. 1, C-P. (Phayre Coll.) has *māhā pajjalito sikhī*.
 - 221 1. 3, *nagaravāśikām*, so all three MSS. instead of *Jetavanavāśikām*.
 - 227 1. 13, for *n' atthi*, *Tam* read *n' atthi*. *Tam*
 - 235 1. 15, for 'kilant amhā' read 'kilant' amhā'.
 - 240 1. 20, for *pavattivā* read *pavattitvā*.
 - 241 1. 3 fr. the b., *Navanipātē*, so all three MSS. instead of *Chaniपātē* (= *Kapotajātaka* in *Pañcanipātē*).
 - 248 1. 11, *Robinijātaka*, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
 - 248 1. 18, for *mātu sarīre makkhikā māretvā* „*vināsām* read „*mātu* - - *vināsām*.
 - 250 1. 1, for *rukka-* read *rukkhā*.
 - 253 1. 1, for ten' *eva vacakāraṇena* read ten' *eva ca kāraṇena*. Ck Cv have *teneva vacakāraṇena*, C^s teneva kāraṇena.
 - 253 1. 2, *katvā*, so all three MSS., omit *katvā?*
 - 253 1. 6, for *aggho* read with Cv C^s *anaggo*.
 - 253 1. 7, for *ulloki*, *tato* read with Ck Cv *ullokite*.
 - 254 1. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
 - 254 1. 2 fr. the b., note, after ³ read so Ck C^s;
 - 254 1. 1 fr. the b., note, after ⁶ read so Ck C^s;
 - 255 1. 1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 1. 1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 256 1. 2, for *attanāpi* C^s has *attano pi*.
 - 258 1. 2 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 258 1. 2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnām.
 - 258 1. 2 fr. the b., note, after *idāni* add C^s *idāni nakkhattām bhavissatiti* and *idāni nakkhattām bhavissati* added after *bhavissatī*.
 - 258 1. 1 fr. the b., note, after ⁵ add so Ck C^s;
 - 259 1. 1 fr. the b., note, after ¹ add so C^s;
 - 260 1. 1 fr. the b., note, after *devā?* add C^s has *devā*.
 - 260 1. 1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 260 1. 1 fr. the b., note, after ³ add so Cv C^s;
 - 260 1. 1 fr. the b., note, after ⁴ add so Cv C^s;
 - 261 1. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 1. 1 fr. the b., note, after Cv add C^s.
 - 262 1. 3 fr. the b., for *hanāpetvā* read *hanāpetha*?,
 - 262 1. 2 fr. the b., note, for *nahāpetvā* read *nahāpetha*.
 - 262 1. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 1. 4 & 3 fr. the b., for -sumuggām, *sumugge* read -samuggām, -samugge.
 - 266 1. 2, for *nahānānulitto* read *nahātānu*.
 - 267 1. 22 and p. 268 1. 13, for *karoth'* *eva* read *karotv-eva?*
 - 268 1. 23, for *macca-* read *maṭṭa-*.
 - 268 1. 2 fr. the b., note, after ⁹ add Ck *maccasā-*.
 - 269 1. 21, for *surā* read *surām*?

Page 286 l. 16, for ācriyā read ācariyā.

- 290 l. 1, for jimatānūtagitām read imatānūtagitām.
- 292 l. 10, omit one puppha?
- 296 l. 20, for silābhedaṁ read silabhedaṁ.
- 300 l. 4, for velāya read velāyo?
- 300 l. 30, for patī- read paṭī-.
- 304 l. 30, for agantvā read agantvā?
- 305 l. 18, for karomīti paṭijaggāhi read karomīti. Paṭijaggāhi.
- 306 l. 13, for aññām read aññā?
- 307 l. 11, for iṇaggā read naggā?
- 317 l. 22, for amhākuṁ read amhākam.
- 322 l. 2 fr. the b., note, for du gandha read duggandha.
- 326 l. 1, for pacchā bhāraṁ read pacchābhāraṁ here and elsewhere.
- 326 l. 20, cross out the comma after athī.
- 330 l. 16, for valākakam read valāhakam.
- 331 l. 22, for Pajjunnadevamarajassa read -devarajassa.
- 332 l. 3 fr. the b., for khandhāvāram khandhe read khandhāvāramkhandhe.
- 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
- 339 l. 4, cross out ² after catūhi.
- 339 l. 11, for janapade read jānapade?
- 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammañte?
- 345 l. 15, for pañca read ca?
- 351 l. 6, for athī read n' athī?
- 360 l. 24, for pabbijitānam read pabbajitānam.
- 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
- 367 l. 10, for dharmānuvattī read dharmānu-.
- 370 l. 19, for dānādīmutto read dānādīlumutto?
- 387 l. 8, for kattabbākatabbaṁ read kattabbākattabbaṁ.
- 388 l. 1, for patibaddho read patibandho?
- 389 l. 8, for yathā ca read yathā vā.
- 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayham.
- 397 l. 18, for pajāpati read pajāpatī.
- 408 l. 23, for läbhingga- read läbhingga-.
- 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 422 l. 20, for kundakhajjakam read kundakakhajjakam.
- 422 l. 2 fr. the b., note, for B read Bp.
- 424 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 426 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 427 l. 22, for nikkhanto sadiso read nikkhantasadiso.
- 430 l. 16, for laṅghananatāka yoniyam read laṅghananatākayoniyam.
- 433 l. 4 fr. the b., for kāretīti read kārentīti?
- 442 l. 1, for pariyesamāno read -mānā.
- 442 l. 3, for tāta read tātā?
- 445 l. 14, for ākāsena read ākāse nam?
- 457 l. 20, for nivesānam read nivesanam.
- 459 l. 7, for -gandusam read -gandūsam.
- 462 l. 20, for sikhā read sikhā.
- 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthittattābhaya-.
- 480 l. 1, for jāyati read jāyati.
- 483 l. 13, for kalaham katvā „kassaci read „kalaham katvā kassaci.
- 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 19).
- 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattam sarajjena?
- 488 l. 13, for mraṇa- read marana-.
- 491 l. 25, for sāmi pāde read sāmipāde.
- 498 l. 15, for utthāya read utthāya.
- 504 l. 14, for nāśiviso read asiviso?

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Kopen-hagen Palm leaf MS. (C^k) described in Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C¹)¹, the Editor of Moggallāna's Abhidhānappadīpikā, the other by L. Corn-eille Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three MSS. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 sucim pi asucim pi for sucimhi asucimhi, p. 47—48 halāhala for kolāhala, p. 75—76 pūjayamāno for pūjiyamāno, p. 84 -sirim for -siri, p. 112 sati for satim, p. 122 tumhe for tumhehi, p. 124 gamissati for gamessati, p. 142. gatā for gataṁ, p. 156 vutte for vutto, p. 170 esa for esā, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 nandiñ for nandī, p. 185 nahāpeti for nahāpehi, p. 192 añjana for añja, p. 193 pavīt̄he for pavīt̄ho, p. 195 laddhan for laddhā, p. 200 vad̄hiñ for vad̄hi? p. 204 Sakkō for Sakke, p. 206 Sujātā for Sujātam, p. 224 ārādhetiti for ārādheti. The agreement of these as well as all other Cingalese MSS. seems to point to the existence of only one redaction of the Tepitaka Buddhavacana in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the Jātaka from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the Jātaka Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese MSS. I can only give

¹ The first part only, the Nidāna, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the Jātakattha-vanṇanā, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as ekadevatāpi thātum samattho nāhosī p. 72, balavā metti p. 189, bhībhaccha p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as vutte p. 156 and pavītthe p. 193, considering that you find e for o in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskritic orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99,14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiiis.

This edition of the Jātakatthavannanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

PRELIMINARY REMARKS 2.

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Copenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^v), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C^w). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Copenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schieffner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

- ~~~~~
1. Jātikotisahasrehi pamāṇarahitam hitam
lokaśa lokanāthena katain yena Mahesinā
 2. Tassa pāde namassitvā kavā Dhammassa c' añjalim
Saṅghañ ca patimānetvā sabbasammānabhājanam
 3. Namassanādito¹ assa puññassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhettvā² sabbe upaddave
 4. Tañ tam kāraṇam āgamma desitāni jutimata
Apāṇnakādīni purā jātakāni Mahesinā
 5. Yāni yesu cirām Satthā lokanittharaṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
 6. Tāni sabbāni ekajjhām āropentehi saṅgahañ⁵
Jātakām nāma saṅgītam⁶ dhammasaṅgāhakehi⁷ yam
 7. Buddhavaṁsassa etassa icchantena ciratthitum
yācito abhigantvāna therena Atthadassīnā
 8. Asaṁsatthavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
 9. Mahimsāsakavāṁsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhunā suddhabuddhinā
 10. Mahāpurisacariyānam ānubhāvām acintiyam
tassa vijjotayantassa Jātakass' Attahavaṇṇanam
 11. Mahāvihāravāsinam vācanāmaggenissitam
bhāsissam⁸, bhāsato tam me sādhū gānhantu sādhavo.

¹ Ck namassanādino? ² Ck hetvā, Cv hatvā. ³ Ck -nittarana-, Cv -nittarana-
corrected to -nittharana-. ⁴ Ck paripāceti. ⁵ Cv saṅgahañ. ⁶ Cv saṅgītañ.
⁷ Cv -saṅgāhakehi. ⁸ Cv bhāsissam.

Sā panāyam Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānam Avidūrenidānam Santikenidānan ti imāni tīni nidānāni dassetvā vanṇiyamānā ye nām sunanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññānatattā¹ yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti tasmā tam tīni nidānāni dassetvā vanṇayissāma. Tattha ādito tāva tesam̄ nidānānam̄ paricchedo veditabho. Dipamkarapādamūlasmihi katābhinīhārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhbā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānam̄ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimande sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānam̄ nāma. Santikenidānam̄ pana tesu tesu thānesu viharato tasmiṁ tasmiṁ yeva thāne labbhatīti. Tatr' idam̄ Dūrenidānam̄ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānam̄ catunnaṁ asaṁkheyeyānam̄ matthake Amaravatī nāma nagaram̄ ahosi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca samsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivatṭā akkhitto anupakkuttho jātivādena abhirūpo dassaniyo pāsādiko paramāya vanṇapokkharatāya samannāgato. So aññām kammaṁ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitaro kālam akāmsu. Ath' assa rāsivadḍhako amacco ayapotthakam̄³ āharitvā suvanṇarajatamanimuttādibharite gabbhe vi-varitvā „ettakam̄“ te kumāra mātusantakam̄ ettakam̄ pitusantakam̄ ettakam̄ ayyakapayyakānan̄ ti yāva sattamā kulaparivatṭā dhanām̄ ācikkhitvā „etaṁ paṭijaggāhīti“ āha. Sumedhapañdito cintesi: „imām dhanām saṁharitvā mayham̄ pitupitāmahādayo paralokam̄ gacchantā ekaṁ kahāpaṇam pi gahetvā na gata, mayā pana gahetvā gamanakāraṇam kātum vattatīti“ rañño ārocetvā nagare bherin⁴ carāpetvā mahājanassa dānaṁ datvā tāpasapabbajjam̄ pabbaji. Imassa pan' athassa āvibhbāvattham̄ imasmim̄ thāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiñc' āpi Buddhvām̄se nirantaram̄ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na suṭṭhu pākāta, tasmā tam antarantara gāthābandhanādipakehi vacanehi saddhiṁ kathessāma. Kappasatasahassādhikānam̄ hi catunnaṁ asaṁkheyeyānam̄ matthake dasahi saddehi avivittam̄ Amaravatīti ca Amaran ti ca laddhanām̄ nagaram̄ ahosi; yaṁ sandhāya Buddhvām̄se vuttam̄:

¹ C^a C^v seem to have viññānatattā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^v ettakan. ⁵ C^a bherin.

12. Kappe ca¹ satasahasse ca caturo ca asamkhiye
Amaram nāma nagaram dassaneyyam manoramām
dasahi saddehi avivittam annapānasamāyutan ti.

Tattha dasahi saddehi avivittam ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mutīngasaddena viñāsaddena² gitasaddena sammasaddena saṅkh-saddena tāla³saddena⁴ „asanātha⁴ pivatha khādathā“⁵ ti dasamena saddenā⁶ ti imēhi dasahi saddehi avivittam⁵ ahosi. Tesam pana saddānām ekadesam eva gahetvā

13. Hatthisaddam assasaddam bherisamkharathāni ca
khādatha pivatha 'c-eva annapānenā ghositan ti

Buddhavāmse vuttagāthām vatvā

14. Nagaram sabbañgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannam nānājanasamākulam
samiddham devanagaram va āvāsam puññakamminam.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakotisannicayo pahūtadhanadhāññavā⁶
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇam⁷ vedāna pāragū⁸
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṁ gato ti

vuttam hi. Ath' ekadivasam so Sumedhapañḍito upari pāsādavaratale rahogato hutvā pallamkam ābhujitvā nisino cintesi: „punabbhave pandita paṭisandhigahaṇam nāma dukkham tathā nibbattanibbattatthāne sarirabhedanam, ahañ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo marañadhammo, evambhūtena mayā ajātiṁ ajaram ayādhiṁ adukkham asukham sītalam Amatamahānibbānam pariyesitum vattati, avassam bhavato muñicitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabban“ ti; tena vuttam :

17. „Rahogato nisiditvā evam⁹ cintes' ahan tadā:
‘dukkho punabbhavo nāma sarirassa ca bhedanam.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c' ahan tadā
ajaram amaram khemam pariyesissāmi Nibbutim.
19. Yan nūn' imam pūtikāyam nānākunapapūritam¹⁰
chaddhayitvā¹¹ gaccheyyam anapekho anatthiko.

¹ C^v omits ca. ² C^k C^v viñā-. ³ C^v tāla-. ⁴ C^v asanātha. ⁵ C^v vivittam.
⁶ C^v C^k pahuta-. ⁷ C^k tiṇṇa, C^v tiṇṇa corrected to tinnam. ⁸ C^k C^v pāragu.
⁹ C^v evañ. ¹⁰ all three MSS. -kunapa-. ¹¹ C^k chaddhayitvā, C^v jaḍḍhayitvā.

20. Atthi hehitu so maggo, na so sakkā na hetuye,¹
pariyessissāmi tam maggai bhavato parimuttiyā' ti.

Tato uttarim pi evam cintesi: „yathā hi loke dukkhassa paṭipakkha-bhūtam sukham nāma atthi evam bhave sati tappaṭipakkhenā vibha-venāpi bhavitabbam, yathā ca uñhe sati tassa vūpasamabhūtam sitam pi atthi evam rāgādinām² vūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbam, yathā ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-dhammo pi atthi yeva evam eva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhepanato ajātisamkhātena Nibbānenāpi bhavitabbam evā“’ ti; tena vuttam:

- 21. ‘Yathāpi dukkhe vijjante sukham nāma pi vijjati evam bhave vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
- 22. Yathāpi uñhe vijjante aparam vijjati sitalam evam tividhaggi vijjante Nibbānam icchitabbakam.
- 23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇam pi³ vijjati evam eva jāti vijjante⁴ ajātim pi icchitabbakan’ ti.

Aparam pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsimhi nimuggena purisenā dūrato pañcavannapadumasañchannam mahātalākam disvā ‘katarena nu kho maggēna ettha gantabban’ ti tam talākam gavesitum yuttam yam tassa agavesanam na so talākassa doso evam kilesamaladhovane Amatamahānibbānatajāke vijjante tassa agavesanam na Amatanibbānamahātalākassa doso, yathā ca corehi samparivārito puriso palāyanamagge vijjamāne pi sace na palāyati na so maggassa doso purisas’ eva doso evam eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbānagāminhi sive magge maggassa agavesanam nāma na maggassa doso puggalass’ eva doso, yathā ca vyādhipilito puriso vijjamāne vyādhiti-kicchake vejje sace tam vejjam gavesitvā vyādhin⁵ na tikičchāpeti na so vejjassa doso evam eva yo kilesavyādhipilito kilesavūpasamamaggakovidaṁ vijjamānam eva ācariyam na gavesati tass’ eva doso na kilesavināsakassa ācariyassā“’ ti; tena vuttam:

- 24. ‘Yathā gūthagato puriso talākam disvāna pūritam na gavesati tam talākam na doso talākassa so
- 25. Evam kilesamaladhove vijjante Amatantale⁶ na gavesati tam talākam na doso Amatantale.⁷

¹ Cv hetuyo. ² Cv rāgādinām. ³ Cv kalyāṇam pi corrected to kalyāṇam apि. ⁴ Cv evam jātimhi vijjante. ⁵ Cv vyādhin. ⁶ Cv -talę. ⁷ Ck Cv -talę.

26. Yathā arīhi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evam kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati tam maggai na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikičchake
na tikičchāpeti tam vyādhiṁ na so doso tikičchake
29. Evam kilesavyādhīhi dukkhito patipilīto
na gavesati tam ācariyām na so doso vināyake' ti.

Aparam pi cintesi: „yathā mañḍanakajātiko puriso kanṭhe āsattaiṁ kuṇapam² chaddetvā sukhām gacchati evam mayāpi imam pūtikāyam chaddetvā anapekhenā Nibbānanagaram pāvisitabbam³, yathā ca nārāriyo ukkārabhūmiyām uccārapassāvam katvā na tam ucchañgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jīgucchāmānā pana anapekhā va chaddetvā gacchanti evam mayāpi imam pūtikāyam anapekhenā chaddetvā Amatain⁴ Nibbānanagaram pavisitūm vattati, yathā ca nāvikā nāma jajjaram nāvām anapekhā chaddetvā gacchanti evam sham pi imam navahi vanamukhehi paggharantam kāyam chaddetvā anapekho Nibbānanagaram pavisissāmi, yathā ca puriso nānāratanañi ādāya corehi saddhiṁ maggai gacchanto attano ratanānāsabhayena te chaddetvā khemam maggai gaṇhāti evam ayam pi karajakāyo ratanavilopaka-corasadiso, sac' āham ettha taṇham karissāmi ariyamaggakusaladham-maratanam me nassissati, tasmā mayā imam corasadisām kāyam chaddetvā Nibbānanagaram pavisitūm vattatiti⁵; tena vuttam:

30. Yathāpi kuṇapam⁶ puriso kanṭhe baddham jīgucchiya mocayitvāna gaccheyya sukhi seri sayamvasi
31. Tath' ev' imam pūtikāyam nānākuṇapasañcayam⁷ chaddayitvāna gaccheyyām anapekho anatthiko.
32. Yathā uccāraṭṭhānamhi karisan naranāriyo chaddayitvāna gacchanti anapekhā anatthikā
33. Evam eva⁸ imam kāyam nānākuṇapapūritam⁹ chaddayitvāna gacchissām vaccām katvā yathā kutūm.
34. Yathāpi jajjaram nāvām paṭuggam¹⁰ udakagāhiniṁ¹¹ sāmī chaddetvā gacchanti anapekhā anatthikā

¹ C^a arībbi. ² C^k C^v kunapam, C^a kunapam corrected to kuṇapam. ³ C^v pāvisi- corrected to pāvisi-. ⁴ C^k amata ⁵ C^a C^v kunapam. ⁶ C^k C^a -kuṇapa-. ⁷ C^k evam evāha, C^a evam evāham. ⁸ C^a -kuṇapa- corrected to -kuṇapa-. ⁹ C^a paṭuggam. ¹⁰ C^v -gāhiniṁ.

25. Evam eva imam kāyam navacchiddam dhuvassavam
chaḍḍayitvā gacchissam chinnam¹ nāvam va sāmikā.
26. Yathāpi puriso cerehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabhayam disvā chaḍḍayitvā gacchati
27. Evam eva ayan kāyo mahācorasamo² viya,
pahāy' imam gamissāmi kusalacchedanābhaya³" ti.

Evam Sumedhapañđito nānāvidhāhi upamāhi imam nekkhammūpasamāhitam attham cintetvā sakanivesane aparimitam bhogakkhandham hetṭhā-vuttanayena kapañaddhikādinam⁴ vissajjetvā mahādānam datvā vatthukāme ca kilesakāme ca pahāya Amaragnarato nikkhmitvā ekako va Himavante Dhammadikam nāma pabbataṁ nissāya assamam̄ katvā paññasālān̄ ca caimkamañ̄ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivajjitat̄ „evam samāhite citte“ ti ādinā nayena vuttehi atṭhabhi kāraṇagunehi samupetaṁ abhiññāsamikhātam balam̄ āharitum tasmin̄ assamapade navadosasamannāgatam̄ sātakam̄ pajahitvā dvādasaguṇasamannāgatam̄ vākacīram̄ nivāsetvā isipabbajjam̄ pabbaji, evam pabbajito atthadosasamākiññam̄ tam̄ paññasālam̄ pahāya dasaguṇasamannāgatam̄ rukkhamūlam̄ upagantvā sabbam̄ dhaññavikatim̄ pahāya pavattaphalabhojano huttvā nisajjatthānacāmkamavasen̄ eva padhānam̄ padahanto sattāhabbbhantare yeva atṭhabhānam̄ samāpattinam̄ pañcannañ̄ ca abhiññānam̄ lābhī ahosi, evan̄⁵ tam̄ yathāpathhitam̄ abhiññābalam̄ pāpuṇi; tena vuttam̄:

28. „Evāham cintayitvā nekakoṭisataṁ dhanam̄ nāthānāthānam̄ datvāna Himavantaṁ upāgamiṁ.
29. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato assamo sukato mayham̄ paññasālā sunāpītā.
30. Caimkamam̄ tattha māpesim̄ pañcadosavivajjitat̄ atṭthaguṇasamūpetam̄, abhiññābalam̄ āharim̄.
31. Sātakam̄ pajahim̄ tattha navadosamupāgatam̄, vākacīram̄ nivāsesim̄ dvādasaguṇamupāgatam̄.
32. Atthadosasamākiññam̄ pajahim̄ paññasālakam̄, upāgamiṁ rukkhamūlam̄ gunē dasah' upāgataṁ.
33. Vāpitam̄ ropitam̄ dhaññām̄ pajahim̄ niravasesato, anekaguṇasampannam̄ pavattaphalam̄ ādiyim̄.

¹ Cv chinnam corrected to jinnam, C^a jinnam corrected to jinnam. ² Cv mahācorabhaṭo. ³ C^a kapañaddhikādinam, C^k kapaniddhikādinam, Cv kapanaddhikādinam. ⁴ C^a evam. ⁵ Cv māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānai padahim nipajjaṭṭhānacāmikame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇin“ ti.

Imāya pana pāliyā¹ Sumedhapañđitena assamapannasālacañkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayañ pan' ettha attho: Mahāsattam „Himavantañ ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbatañ pavissatīti“ disvā Sakkena² Vissakammadevaputtamā āmantetvā „tāta ayam Sumedhapañđito ‘pabbajissāmī’ nikkhanto, etassa vasanatthānām māpehitī“. So tassa vacanāni sampaticchitvā ramañiyāni assanāni supanna-sālāni manoramāni cañkamāni māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipp'hānāni tam assamapadañi sandhāya „Sāriputta tasmin Dhammaka-pabbate

Assamo sukato mayhan pannasālā sumāpitā,
cañkamāni tattha māpesin pañcadosavivajjitan“ ti

āha. Tattha sukato mayhan ti sukato mayā, pannasālā sumāpitā ti pannachadanasālāpi me sumāpitā ahosi; pañcadosavivajjitan ti pañc'ime cañkamanadosā nāma³: thaddhavisamatā antorukkhata gahanacchannatā⁴ atisambādhata ativisālatā ti, thaddhavisamabhūmibhāgasmin hi cañkame cañkamantassa pādā rujanti phoṭā utṭhabhanti cittam ekaggatañ na labhati kammaṭṭhānāni vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihārañ āgama kammaṭṭhānāni sampajjati⁵, tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko doso ti veditabbo, cañkamassa anto majjhe vā koṭiyāni vā rukkhe sati pamādam āgamma cañkamantassa malātāni vā sīsañ vā paṭībañnatīti antorukkhata dutiyo doso, tiñalatādigahanacchanne⁶ cañkame cañkamanto andhakāravelayāni uragādike pāne akkamitvā vā māreti tehi vā daṭṭho dukkhari āpajjatiti gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhē cañkame āyāmato ratanike vā addharatanike vā cañkame⁷ cañkamantassa paricchede pakkhalitvā nākhāpi aṅguliyō pi bhijjantīti atisambādhata catuttho doso, ativisāle cañkame cañkamantassa cittāni vīdhāvati ekaggatañ na labhātī ativisālatā pañcamo doso, puthulato pana diyaddharatanāni dvīsu passesu ratanamattañ⁸ anucāmakanāni dīghato satthihathāni mudutalāñ⁹ samavīppakīññāvulukāni cañkamanāni vat̄atī, Cetiyagirimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa cañkamanāni viya tādisāni ahosi, tenāha: cañkamanāni tattha māpesin pañcadosavivajjitan ti, atṭhaguṇasāmu-petan ti atṭhahi samanassukhehi upetāni, atṭh' imāni samanassukhāni nāma: dhanadhaññāpariggahābhāvo anavajjapīñḍapātāpariyesanabhāvo nibbutapiñḍam bhuñjanabhāvo¹⁰ raṭṭhami pīletvā dhanasārāni vā sīsakahāpanādīni vā gañhantesu rājakulesu raṭṭhakilesābhāvo upakarañesu nicchandarāgabhāvo coravilope nibbhaya-bhāvo rājarājamahāmattehi asaṁsaṭṭhabhāvo catusu disāsu appaṭihatabhāvo, idam

¹ Ck pāliyā, C^a pāliyā corrected to pāliyā. ² C^a Sakk. ³ C^a omits nāma.

⁴ C^a gahana- corrected to gahā-. ⁵ C^a sammajjati, C^b sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C^a -gahā-. ⁷ C^a omits cañkame. ⁸ Ck C^a ratanamatta

⁹ C^a mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmīn assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vinditum evam aṭṭhaguṇasamupetam¹ tam assamāni māpesin ti; abhiññā-balām āharin ti pacchā tasmīn assame vaso kasinaparikammam katvā abhiññānañ ca samāpattināñ ca uppādanathāya aniccato dukkhatō vipassanānārabbhitv² thāmappattamvipassanābalām āhariñ³, yathā tasmīn vaso tam balām āharitum sakkomi⁴ evam tam assamāni tassa abhiññatthāya vipassanā-balassa anucchavikāni katvā māpesin ti attho; sātakāni pajahim tathā navadosamupāgatan ti ethāyāni anupubbikathā⁵: tadā kira kuṭilepacāmīkamādi-patimanditam⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasañchannam ramaṇiyam madhura-sallīsayañ apagatavālamigabhiinsanakasakunam pavivekkhamāni assamāni māpetvā alamīkatacāmīkamassa ubhosu antesu alambanaphalakāni sañvidhāya nisidā-natthāya cāmīkamavemajhe samatalāni muggavaññasilāni māpetvā anto pannasālāyam jaṭāmandalañ vākacirāni tidañdakundijkādike tāpasaparikkhāre maṇḍape pāṇiyakuṭapāṇiyasāmīkhpāṇiyasarāvāni⁷ aggisālāyam aṅgārapalladāruādiniti⁸ evam yam yam pabbajitānam upakārāya sañvattati tam sabbam māpetvā pannasālabhittiyam „ye keci pabbajitukāmā ime parikkhāre gahetvā pabbajantū”⁹ ti akkharāni chinditvā devalokam eva gate Vissakamme devaputte Sumedhapandito Himavantapādo girikandarānuārena attano nivāśāturūpan phāskatthānam olo-kento nadinīvattane vissakammanimmitam sakkadattiyam ramaṇiyam assamāni disvā cāmīkamanakotim gantvā padavalañjām¹⁰ apassanto „dhuvam pabbajitā dhuragāme bhikkham pariyesitvā kilantarūpā āgantvā pannasālāni pavisitvā nisinnā bha-vissanti“ cintetvā thokāni ḍgametvā „ativiya cirāyanti jānissāmīti“ pannasā-lakuṭidvāram¹¹ vivaritvā anto pavisitvā ito c’ ito ca olokento mahābhittiyam akkharāni vācetvā „mayham kappliyaparikkhārē ete, ime gahetvā pabbajissāmīti“ attanā nivatthapārutam sātakayagāni pajahi, tenāha: sātakāni pajahim tathā ti, evam paviṭṭho ahāni Sāriputta tassam pannasālāyam sātakāni pajahim navadosañ mupāgatan ti sātakāni pajahanto nava dose disvā pajahim ti dīpeti, tāpasapabbajāni pabbajitānam hi sātakasmīn nava dosā upatthahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena labūni kilissa-nabhāvo eko killittho ca dhovitabbo ca rajitabbo ca hoti, paribhogena jirā-nabhāvo eko jinnassa hi tunnāni vā aggaladānam¹² vā kātabbam hoti, puna pariyesanāya durabhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānam sādhāraṇabhāvo eko yathā hi nañ¹³ paccatthikā na ganhanti tathā gopeṭabbam hoti, paribhuñjantassa vibhūsanatthānabhāvo eko, gahetvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacirām nivāsesin ti tada ahāni Sāriputta ime nava dose disvā sātakāni pahāya vākacirām nivāsesin, muñ-

¹ C^a Cv samūpetam. ² C^v āharitvā. ³ C^k C^a āhari. ⁴ C^a sakkoti. ⁵ Cv ānu-pubbakathā, C^k anupubbakathā. ⁶ C^a kutilena-. ⁷ C^k Cv -kūta-. ⁸ C^a Cv aṅgāra-. ⁹ C^k Cv padavalañjām. ¹⁰ C^a -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sāla-. ¹¹ C^k Cv aggala-. ¹² Cv tam.

jatiñām hūrahīram kātā ganhetvā¹ katañā vākacīram nivāsanapārupanatthā² ādiyñ ti attho, dvādasagūnam upāgatan ti dvādasahī ānisaiñehi samannāgatañ, vākacīrasmiñ hi dvādasa ānisamīsa: appaghañi sundaram kappiyan ti ayan³ tāva eko ānisamīso, sahatthā kātum sakkā ti ayan dutiyo, paribhogena sanikām⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n' attihīti ayan tatiyo, paribhogena jinne pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karañabhāvo pañcamo, tāpasapabbajjāya sāruppabhbāvo chattho, paccathikānañ nīrūpabhogbhbāvo⁶ sattamo, paribhūnjantassa vibhūsanatthānābhāvo attibamo, dhārañasallabukabhbāvo navamo, cīvarapaccaye appicchabhbāvo dasamo, vākuppattiyā dhammikaanavajjhābhāvo ekādasamo, vākacīre nañthe pi anapekkhabhbāvo dvādasamo ti; attihadosasamākiñnam pajahim pannasālakan ti kathān pajahi, so kira varasātakayugam omuñcanto cīvaravamīse laggitañ anojapupphadāmasadisam rattañ vākacīram gabetvā nivāsetvā tass' upari aparañ suvanñnavannam vākacīram paridahitvā punnāgapupphasanthañadisam sakharān ajinacammān ekāñsam katvā jañāmanḍalam paññmuñcītvā cūlāya saddhīm niccalabhbāvakarapatthān sārasuciñ⁷ pavesetvā muttajālasadisāya sikkāya pavālavannam⁸ kundikān odahitvā tisu thāneu vāñkām kājañ ādāya ekissā kājakotiyā kundikān ekissā āñkusa-pacchim tidandakādīni olambetvā khāribhbāram añse katvā dakkhinena batthena kattaranadan gabetvā pannasālato nikkhāmitvā satthiñhatthamāhācañkame apārāparam cañkamanto attano vesāñ oloketvā „mayham mano matthakān patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapacekabuddhādīhi sabbehi vīrapurisobi vannitā thomitā ayan pabbajjā nāma, pahinām me ghibbandhanāñ, nikkhanto 'smi⁹ nekkhammām¹⁰, laddhā me uttamapabbajjā, karissāmī samaññadhammām, labhissāmī maggaphalasukhan“ ti ussāhājato khārikājān otāretvā cañkamavemajjhe mug-gavannasiliपatte suvanñnapatiñmā viya nisinno divasabhbāgān vītināmetvā sāyanha-samayam pannasālam pavisitvā bidalamañcapasse katthiñhattharikāya nipanno sarīram uturū gāhāpetvā balavapaccūse pubbjhitvā attano āgamanam āvajjesi: „ahañ gharāvāe ādinavām disvā amitabhogañ anantañ yasam pahāya araññam pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paññhāya pamādācāram caritum na vaññati, pavivekam hi pahāya vicarantam micchāvitakkamakkhikā khādanti, idāni mayā vivekam anubrūbetum vaññati, ahañ hi gharāvāsañ pali-bodhato disvā nikkhanto, ayañ ca manāpā pannasālā, beluvapakkavannaparibhandakātā bhūmi, rajatavannā setabhbittiyō, kapotapādavannam pannacchadananāñ, vīcittattharakavannabidalsamañcako, nivāsaphāsukam vasanatthānām, etto atirekatañ viya me gehasampadā paññāyatiti“ pannasālālāya dose vicinanto attha dose passi, pannasālāparibhogasmīn hi attha ādinavā: mahāsambhārena dabbasambhāre samodhānetvā karañpariyesanabhbāvo eko ādinavo, tinapanñnamattikāsu patitāsu

¹ Ck gantetvā, C^a gantetvā corrected to ganhetvā. ² Ck -pārūpana-. ³ C^a ayan.

⁴ C^a sanikām. ⁵ Ck C^a dhopiyamāne. ⁶ Ck -bhogabhbāvo. ⁷ Ck C^a -suciñm.

⁸ Ck pavālavanna, C^a pavālavannam. ⁹ C^a smiñ. ¹⁰ Ck C^a nekkhamma.

čeñca punoppana thapetabatāya nibaddhajagganabhāvo dutiyo, „senāsanān¹ nāma mūlakkāsa pāpūnāti, avelāya vutthāpiyamānassa cittekaggatā na hotiti“ utthāpaniyabhāvo² tatiyo, situphapatighātēna kāyassa sukhumālakarapabbhāvo catuttho, „phām³ pavittibena yañ kiñci pāpām sakkā kātun“ ti garahapatiçchāda-nubhāvo pañcamo, „mayhañ“ ti pariggahakaraññai chañho, „gehassa atthibhāvo nāma sedutiyakāvāso“ ti sattamo, ükamainkunagharamgojikādīnām sādhāranatāga bahusādhāranabhāvo atthamo, iti ime atthādīnave disvā Mahāsatto pannasādām⁴ pajahi, tenāha: atthādosasamākīññam pajahim pannasālakan ti; upāgamām rukkhamūlam gunē dasah⁵ upāgatan ti, „channam pañikkhipitvā desaki gunechi upetām rukkhamūlam upagato ‘smīti“ vadati, tatr’ime dasa gunā: appasamārambhātā eko guno, „upagamanamattakam eva hi tattha hotiti“ appajagganātā⁶ dutiyo, „tañ hi sammatibham pi asammañtham pi paribhogaphāsukam heti yeva“ anuttāpaniyabhāvo⁷ tatiyo, „garaham na paticchādeti, tattha hi pāpām karonto lejjatit“ garahāya apaticchannabhāvo catuttho, „abbhokāsavāso viya kāyam na santhambheti“ kāyassa asanthambhanabhāvo pañcamo, pariggahakaranabhāvo chañho, gehāleyapatikkhepo sattamo, bahusādhārañagoge viya „patijaggissāmī⁸ nām“. nikhamathā⁹ ti niharanakābhāvo atthamo, vasantassa sappitikkhabhāvo navamo, rukkhamūlaññenāsanassa gatagataññāne sulabhatāya snapekkhabhāvo dasamo ti, „ime dasa gune disvā rukkhamūlam upagato ‘smīti“ vadati; imāni ettakāni kāraññi sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi, ath’ assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkham adāmū, so bhattakiccam nīthapetvā assamāñ āgama nisiditvā cintesi: „nāham ‘āhārañ labhāmīti“ pabbajito, siniddhāhāro nām¹⁰ esa mānamadapurisamade vaddheti, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto n’ atthi, yan nūnāham väpitām ropitām dhaññanibbattām āhāram jahitvā pavattaphalabhojano bhaveyyan“ ti; so tato patthāya tathā katvā ghañanto väyamanto sattābabhantare yeva atthā samāpattiyo pañca abhiññā nibbattehi, tena vuttam:

Väpitām ropitām dhaññām pajahim niravasesato,
anekagunataspannām pavattaphalam ädiyin,
Tattha-ppadhānām padahim nisajjaññānacāññakame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuñin ti.

Evañ abhiññābalām patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente Dīpañkaro¹¹ nāma Satthā loke udapādi. Tassa patisandhi-jātibodhidhammadacakappavattanesu sakalāpi dasasahassilokadhātu sam-

¹ C^a senāsanān corrected to senāsanām. ² all three MSS. utthāpaniya-. ³ Cv gaham corrected to garaham. ⁴ C^k pannasālam. ⁵ C^k -jaggantā, Cv -janatā. ⁶ C^k anuttāpaniya-. ⁷ Cv patijaggissāmīm corrected to -ssāmi. ⁸ Cv omits nām. ⁹ Cv dīpañkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāviravām viravi, dvattim̄sa pubbani-mittāni pāturaḥāṁsu. Sumedhatāpaso samāpattiukhena vītiñamento n' eva tam saddam assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttam̄:

45. „Evaṁ me siddhippattassa vasibhūtassa sāsanc
Dīpanikaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
46. Uppajjante ca jāyante bujjhante dhammadesanc
cature nimitte nāddasām̄¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmīm kale Dīpanikaradasabale catuhi khīñāsavasatasahassehi pari-vuto anupubbena cārikam̄ caramāno Rammakam̄ nāma nagarañ patvā Sudassanamahāvhāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpanikaro kira samanissaro paramābhīsambodhiñ patvā pavattavaradhammacakko anupubbena cārikam̄ caramāno Rammanagaram̄ patvā Sudassanamahāvhāre paṭivasatitī“ sutvā sappinavanitādīni c' eva bhesajjāni vatthacchādanāni ca gāhāpetvā gandhamālādihatthā yena Buddha yena Dhammo yena Saṅgho tanninnā tapponā tappabbhārā hutvā Satthāram̄ upasamkamītvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantam̄ nisinnā, dhammadesanān̄ sutvā svātanāya nimantetvā utthāyāsanā pakkamīṁsu. Te punadivase mahādānām sajjetvā nagarañ alaṁkaritvā Dasabalassa āgamanamaggaiñ alamkarontā udakabhinnatthānesu pāṁsum² pakkhitvā samañ bhūmitalam̄ katvā rajatapattavannam̄ vālukam̄ ākiranti, lājāni c' eva pupphāni ca vīkiranti, nānāvirāgehi vatthehi dhajapaṭāke ussāpentī, kadaliyo c' eva puṇṇaghaṭapantiyo ca patitthāpentī. Tasmīm kāle Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesam̄ manussānam̄ uparibhāgena ākāsenā gacchanto te haṭṭhatutthē manusse disvā „kin nu kho kāraṇan̄“ ti ākāsato oruhyā ekamantam̄ thito manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imam̄ maggām̄ alamkarothā“ 'ti; tena vuttam̄:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṁ
tassa āgamanamaggam̄³ sodhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahan tena samayena nikkhāmitvā sakassamā
dhunanto vākacīrāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātaṁ janam̄ disvā tuṭṭhahaṭṭham̄ pamoditaṁ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

¹ C^k C^s nāddasāstīm̄. ² C^k C^s pāṁsu. ³ so all three MSS.

50. 'Tuṭṭhahaṭṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhiyati' maggo añjasam vatūmāyanan' ti.

Manusā āhaṁsu: „bhante Sumedha na tvām jānāsi: 'Dīpañkarada-sabalo sammāsambodhiṁ patvā pavattavaradhammacakko cārikām ca ramāno amhākām nagaram patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayan' tam Bhagavantaṁ nimantayimha, tass' etām Buddhassa Bhagavato āgamanamaggain alamkaromā'“ 'ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabham, pag eva Buddhupādo, mayapi imehi manussehi saddhiṁ Dasabalassa maggaiṁ alamkaritum vattatiti“. So te manusse āha: „sace bho tumhe etām maggaiṁ Buddhassa alamkarotha mayham pi ekam okāsam detha, aham pi tumhehi saddhiṁ maggaiṁ alamkarissāmiti“. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā „Sumedhatāpaso iddhimā“ ti jānantā udakabhinnokāsaṁ sallakkhetvā „tvām imam thānam alamkarohitī“ adāhaṁsu. Sumedho buddhārammanām pītiṁ² gahetvā cintesi: „aham imam okāsam iddhiyā alamkaritum pahomi, evam alamkato pana mām na paritosessati, aja mayā kāyaveyyāvaccam kātum vattatiti“ paṁsuṁ āharitvā tasmin padese pakkhipi. Tassa tasmin padese analamkate yeva Dīpañkaro Dasabalo mahānubhāvānam chaṭṭabhiññākhiññāsavānam catuhi satasahassehi parivuto devatāsu dibbamālagandhādi⁴ pūjayantesu⁵ dibbasāṅgitesu pavattantesu⁶ manussehi⁷ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūjyantesu⁸ anantāya Buddhalīlhāya Manosilātale vijambhamāno siho viya taṁ alamkatapatiyattamaggaiṁ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhīni ummiletvā alamkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattiinsmahāpurisalakkhaṇapatimāṇḍitam asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṁ⁹ byāmappabhāya¹⁰ samparivāritam maṇīvanṇagaganatale nānappakārā¹¹ vijullatā viya āvelāvelabhbūtā c' eva yugalayugañlabhbūtā ca chabbaññaghab-nabuddharasmiyo¹² vissajjentam rūpaggappattam attabhāvām oloketvā „aja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgām kātum vattatiti“ „mā Bhagavā kalale akkami, maṇiphalakasetum pana akkamanto viya saddhiṁ catuhi khīññāsavasatasahassehi mama piṭṭhim maddamāno gacchatu, tam me bhavissati dīgharattam hitāya sukhāyā“ 'ti kese mocetvā ajinajatāvā-

¹ C^a sodhiyati. ² C^a mayan. ³ C^a buddhorammaṇam pītiṁ, C^v buddhārammanapītiṁ. ⁴ C^a -gandhādisu, C^k gandhādisu. ⁵ C^v pūjyantisu. ⁶ C^v pavattiyamānesu. ⁷ so all three MSS.! instead of manussehi? ⁸ C^v pūjiyamānesu. ⁹ C^a anuvyañjitaṁ. ¹⁰ C^a vyāma-. ¹¹ C^a -karā, C^v -kāra. ¹² C^k -ghāna-.

kacirāni kālavanne¹ kalale pattharityā māñiphalakasetum viya kalala-piṭṭhe nipajji; tena vuttam:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṁsu: ‘Buddho loke anuttaro
Dīpaṁkaro nāma Jino uppajji lokanāyako,
tassa sodhiyatū² maggo añjasam vatūmāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassam pavedayim.³
53. Tattha ṭhatvā vicintesim tuṭṭho saṁviggamānaso:
‘idha bijāni ropissam, khaṇo ve mā upaccagā,
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsam dadātha me,
aham pi sodhayissam añjasam vatūmāyanam’.
55. Adamsu te mam’ okāsam sodhetum añjasam tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggām sodhem’ ahan tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṁkaro mahāmuni
cattārisatasahasrehi⁴ chaṭṭabhiññehi tādihi⁵
khiṇasavehi vimalehi patipajji añjasam⁶ Jino.
57. Paccuggamāna vattanti, vajjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhukāram pavattayum.
58. Devā manusse passanti manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṁ.
59. Devā dibbehi turiyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vajjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṁ.
60. Dibbaṁ mandāravām pupphām padumām pāricchattakām
disodisaṁ okiranti ākāsanabhagatā⁹ marū.
61. Campakaṁ salaṭām nīpām nāgapunnāgaketakām
disodisaṁ ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñcītv’ aham tattha vākacirañ ca cammakañ
kalale pattharityāna avakujjo nipajj’ aham.
63. ‘Akkamitvā mam’ Buddha saha sissehi gacchatu,
mā¹⁰ kalale akkamittho, hitāya me bhavissatī¹¹’

so kalalapiṭṭhe nipannako va puna akkhini ummiletvā Dīpaṁkaradasa-balassa Buddhasirim sampassanāno evain cintesi: „sace aham iccheyyam sabbakilese jhāpetvā samghanavako hutvā Rammanagaram paviseyyam.

¹ Ck C^a kāla-. ² C^a C^v sodhiyati. ³ Ck pavedayim. ⁴ so all three MSS.
⁵ Ck tādihi, C^v tādisi. ⁶ C^a añjasañ. ⁷ Ck C^a bahu. ⁸ Ck vajjayantā.
⁹ C^v ākāsatagalatā. ¹⁰ Ck C^a add nāni.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccaṁ n'atthi, yan nūnāham Dīpamkaradasabalo viya paramābhisambodhiṁ patvā dhammanāvāṁ āropetvā mahājanāṁ Samsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyām, idam mayham patirūpan² ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāram katvā nipajji; tena vuttam:

64. „Puthaviyam³ nipannassa evam me āsi cetaso :
‘icchamāno aham ajja kilese jhāpaye mama.
 65. Kim me aññātavesena dhammaṁsacchikaten⁴ idha,
sabbaññutam⁵ pāpūnitvā Buddho hessaṁ sadevake.
 66. Kim me ekena tīṇena purisena thāmadassīnā,
sabbaññutam⁶ pāpūnitvā santāressam⁷ sadevake.
 67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassīnā
sabbaññutam pāpūnāmi tāremi janataṁ bahum.
 68. Samsārasotam chinditvā viddham̄sitvā tayo bhave
dhammanāvāṁ samāruyha santāressam⁸ sadevake⁹ ti,
- yasmā pana Buddhattam¹⁰ patthentassa
69. Manussattam liṅgasampatti hetu Satthāradassanam
pabbajjā gunasampatti adhikāro ca chandatā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabhāvamīn yeva hi ṛhatvā Buddhattam patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supaṇṇassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisalīṅge ṛhitass¹¹ eva patthanā samijjhati itthiyā vā paññakanapūjinsakaubhato-byañjanakānam¹² vā no samijjhati, purisassa pi tasmin attabhāve arahattappattiya hetusampannas¹³ eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jivamānakabuddhass¹⁴ eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhe cetiyasantikē vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṁ santikē patthentassāpi pabbajjālīṅge ṛhitass¹⁵ eva samijjhati no gihlliṅge ṛhitassa, pabbajitassāpi pañcābhīññassa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya gunasampattiya virahitassa, gunasampannenāpi yena attano jīvitāni Buddhānaṁ paricettānī hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannas¹⁶ eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannasāpi yassa Buddhakāradhammānām attāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyeṭṭhi¹⁷ tass¹⁸ eva samijjhati na itarassa, tath' idam chandamahantatāya opammati: sace hi evam assa „yo sakala-cakkavālagabbhaṁ ekodakībhūtam attano bāhubalena pataritvā pāram gantum

¹ Cv nibbānapattiya. ² Cv puthuviyam. ³ Ck sabbaññutam, Cv sabbaññutam.

⁴ Cv sabbaññutam. ⁵ Cs -vyāñjana-. ⁶ Cv pariyeṭṭhi.

amattho so Buddhatarū pāpuññati, yo vā pana sakalacakkavālagabbhañ velugum-basañchannam viyūhitvā madditvā padasā gacchanto pāram gantumi samattho so Buddhatarū pāpuññati, yo vā pana sakalacakkavālagabbhañ sattiyo ākoṭstvā ni-rantaram sattithalasamākīññam padasā akkamamāno pāram gantumi samattho so Buddhatarū pāpuññati, yo vā pana sakalacakkavālagabbhañ vītaccikaiñgārabharitam pādehi maddamāno pāram gantumi samattho so Buddhatarū pāpuññatī“ yo etesu ekam pi attano dukkarañ na maññatā „ahañ etam pi taritvā vā gantvā vā pāram gahessāmīti“ evam mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyetthiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpaso pana ime atīha dhamme samodhānetvā Buddhabhbāvāya abhinīhāram kātvā nipajji. Dīpañkarō pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sisabhāge thatvā mañisihapañjaram' ugghātentō viya pañcavañnapasādasampannāni ak-khīni ummīletvā kalalapiñthe nipannam Sumedhatāpasam disvā „ayam tāpaso Buddhatāyā³ abhinīhāram kātvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no“ ti anāgatam saññānam pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhiññāni cattāri asamkheyāni atikkanitvā Gotamo nāma Buddho bhavissatī“ natvā thatako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imam uggatapam⁴ tāpasañ kalalapiñthe nipannam“ ti. „Evañ bhante“. „Ayam Bhdhuttāyā⁴ abhinīhāram kātvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhiññāni catunnam asamkheyāni matthake Gotamo nāma Buddho bhavissati, tasmiññ pan' assa attabhāve Kapilavattu⁵ nāma nagaram nivāso bhavissati, Māyā nāma devī⁶ mātā, Sudhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatī⁷ Ānando nāma, aggasāvikā Khemā nāma theri⁷, dutiyasāvikā Uppalavaññā⁸ nāma theri⁹ bhavissati, paripakkañāño mahābhnikkhamanam kātvā mahā-pādhnānam padahitvā nigrodhamūle pāyāsam pañggahetvā Nerañjarāya tire paribhuñjītvā bodhimanḍam āruyha assattharukkhamūle abhisambujjhissatī“; tena vuttam:

70. “Dīpañkarō¹⁰ lokavidū¹¹ āhutinam patīggaho
ussīsake maiññ thatvāna idam vacanam abravi¹²:
71. ‘Passatha imam tāpasañ jañilan uggatapanam,
aparimeyye ito kappe Buddho loke bhavissati.

¹ C^s C^v mani-. ² C^s buddhatāyā. ³ C^s uggatapan. ⁴ C^s buddhatāyā . corrected to buddhatāyā. ⁵ C^v kapilavattu. ⁶ C^s devi. ⁷ C^k C^s theri. ⁸ all three MSS. uppalavaññā. ⁹ C^s theri. ¹⁰ C^v dīpañkarō. ¹¹ C^k C^s loka-vidu. ¹² C^v -bruvī.

72. Aho Kapilavhayā rammā nikhamitvā Tathāgato padhānam padahitvā katvā dukkarakāriyam
73. Ajapālarukkhamūle nisiditvā Tathāgato tattha pāyāsam aggayha Nerañjaram upehiti.
74. Nerañjaryā tīre pāyāsam ādāya so Jino patiyattavaramaggena bodhimūlamhi ehitī.
75. Tato padakkhiṇam katvā bodhimaṇḍam anuttaro assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati, pitā Sudhodano nāma, ayām hessati Gotamo.
77. Anāsavā vitarāgā santacittā samāhitā Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nām' upaṭṭhāko upaṭṭhissati tam Jinaṁ, Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vitarāgā santacittā samāhitā. Bodhi tassa Bhagavato ,Assattho' ti ,pavuccati"¹.

Sumedhatāpaso „mayham kira patthanā samijjhissatī“ somanas-sappatto ahosi. Mahājano Dīpamkaradasabhalassa vacanam sutvā „Sumedhatāpaso kira Buddhabijam Buddhañkuro“ ti haṭṭhatutuṭho ahosi. Evam c'assa ahosi: „yathā nāma puriso nadim taranto ujukena titthena uttaritum asakkonto heṭṭhātitthena uttarati evam evam² mayam Dīpamkaradasabhalassa sāsane maggaphalam alabhamānā anāgate yadā tvam Buddha bhavissasi³ tadā tava sammukhā maggaphalam sacchikātum samathā bhaveyyāmā“ ti patthanam thapayimsu. Dīpamkaradasabalo pi Bodhisattam pasamsitvā atṭhahi pupphamuṭṭhili pūjetvā padakkhiṇam katvā pakkami. Te pi catusatasahassasamkhā khīṇasavā Bodhisattam gandhehi ca mālehi⁴ ca pūjetvā padakkhiṇam katvā pakkami. Devamanussā pana tath' eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto sabbesam paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya „pāramiyo vicinissāmīti“ puppharāsimatthake pallamkam ābhujitvā⁵ nisidi. Evam nisinne Bodhisatte sakaladasasahassacakkaṭale devatā sannipatitvā sādhukārami katvā „ayya Sumedhatāpasa porānakabodhisattānam pallamkam ābhujitvā⁶ ‘pāramiyo vicinissāmā’ ti nisinnakale yāni pubbanimittāni nāma paññāyanti tāni sabbāni pi aji pātubhūtāni, nissamsayena tvam Buddha

¹ C^k pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C^k Cv bhavissati. ⁴ Cv mālābi. ⁵ C^k ābhujitvā. ⁶ Cv ābhujitvā.

bhavissasi, mayam etām jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti ekan-
tena¹ so Buddho hoti, tvaṁ attano viriyam dalham katuṁ pagganhā²“
ti Bodhisattām nānappakārehi thutīhi abhitthuniṁsu³; tena vuttam:

80. „Idam sutvāna vacanām asamassa Mahesino
āmoditā⁴ naramarū : ‘Buddhabijamkuro ayam’.
81. Ukkutthisaddā vattanti appoṭhenti hasanti⁵ ca
katañjalī namassanti dasasahassi⁶ sadevakā.
82. ‘Yad’ imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanām
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imam.
83. Yathā manussā nadim tarantā patitittham virajjhiya
hetṭhātitthe gahetvāna uttaranti mahānadim
84. Evam evam⁷ mayam sabbe yadi muñcem’ imam Jinam
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imam’.
85. Dipamkāro Lokavidū⁸ āhutinām patīggaho
mama kammaṇi pakittetvā dakkhinām⁹ padam uddhari¹⁰.
86. Ye tattha āsum Jinaputtā sabbe padakkhipam akāmu mam,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamū.
87. Dassanam me atikkante sasaṅghe Lokanāyake
hattho hatthena cittena āsanā vutthātim tada.
88. Sukhena sukrito homi pāmujjena¹¹ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹² pallamkām ābhujim tada.
89. Pallamkena nisiditvā evam cintes’ ahan tada:
‘vasibhūto abham jhāne abhiññāsu pāramim grato,
90. Sahassikamhi¹³ lokamhi isayo n’ atti me samā,
asamo iddhidhammesu alabhiṁ īdisam sukham’.
91. Pallamkābhujane¹⁴ mayham dasasahassādhibhāvāsino¹⁵
mahānādaṁ pavattesu: ‘dhuvam¹⁶ Buddho bhavissasi.
92. Yam pubbe Bodhisattānam pallamkavaramābhuje
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sitām vyapagatām hoti uñhañ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁷ nissaddā hoti nirākuā,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.

¹ Ck Cv ekattena. ² Ck Cv abhitthuniṁsu. ³ Ck Cv amoditā, Cv āmodinā?

⁴ Ck sahanti, Cv sahanti corrected to hasanti. ⁵ Ck Cv dasasahassi. ⁶ so all

three MSS. ⁷ Ck -vidu. ⁸ Cv dakkhina. ⁹ Ck uddharī, Cv uddharim. ¹⁰ Cv pāmojjena.

¹¹ Ck Cv abhissanto. ¹² Cv sāh-. ¹³ Cv -bhuñjane. ¹⁴ Cv tidasasādhibhāvāsino.

¹⁵ Cv tuvam. ¹⁶ Cv dasasahassi-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo.
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabbhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
98. ākāsatthā ca bhummattthā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gagana abhvassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassi pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassi¹ aggi² nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbuta³ aggi⁴, dhuvam Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
104. Anovaṭṭena udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṁ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvam Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattam gaganamandale
visākhā candimāyuttā, dhuvam Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayā darisayā nikkhhamanti sakāsayā,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvam Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānam, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santuṭṭhā, dhuvam Buddho bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasamanti jighachā ca vinassati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tada tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṁ tada na bhavati, ajja p' etam padissati,
tena liṅgena jānāma: dhuvam Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddhamsati⁶ uddham, ajja p' etam padissati,
tena liṅgena jānāma: dhuvam Buddho bhavissasi.
112. Anīṭṭhagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyatī gandho, dhuvam Buddho bhavissasi.

¹ C^a dasasahassi. ²C^k C^a aggi. ³ C^v nibbuto. ⁴ C^k C^a aggi. ⁵ C^v tanū. ⁶ C^v -sati.

113. Sabbe devā padissanti thapayitvā arūpino,
te p' aija sabbe dissanti, dhuvam Buddha bhavissasi.
114. Yavatā niraya nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' aija sabbe dissanti, dhuvam Buddha bhavissasi.
115. Kuddā kavatā selā ca na hont' āvaraṇan' tadā,
ākāsabhūtā te p' aija, dhuvam Buddha bhavissasi.
116. Cuti ca upapatti² ca khaṇe tasmin³ na vijjati,
tāni aija padissanti, dhuvam Buddha bhavissasi.
117. Dalhām pagganha viriyam, mā nivatta abhikkama,
mayam p'etam vijānāma: dhuvam Buddha bhavissasiti⁴.

Bodhisatto Dipamkaradasabalassa ca dasasahassacakka-vāle devatānañ ca⁵ vacanam sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānam kathāya aññathattam, yathā hi ākāse khittaledḍussa patanam jätassa maraṇam aruṇe uggate suriyass' utthānam āsayā nikkhantasihassa sīhanādanadanam garugabbhāya itthiyā bhāramocanam dhuvam avassabhbāvi evam evam⁶ Buddhānam vacanam nāma dhuvam amogham, addhā aham Buddha bhavissamīti⁷; tena vuttam:

118. „Buddhassa vacanam sutvā dasasahassina⁸ c'ūbhayam
tuṭṭhahaṭṭho pamuditō evam cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitatham n'atthi Buddhānam, dhuvam Buddha bhavām' aham.
120. Yathā khittēm nabhe ledḍu dhuvam patati bhūmiyam
tath' eva Buddhasetṭhānam vacanam dhuvasassataṁ.
121. Yathāpi sabbasattānam maraṇam dhuvasassataṁ
tath' eva Buddhasetṭhānam vacanam dhuvasassataṁ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggaṇanam dhuvam
tath' eva Buddhasetṭhānam vacanam dhuvasassataṁ.
123. Yathā nikkhantasayanassa sīhassa nadanam dhuvam
tath' eva Buddhasetṭhānam vacanam dhuvasassataṁ.
124. Yathā āpannasattānam bhāramoropanam⁹ dhuvam
tath' eva Buddhasetṭhānam vacanam dhuvasassataṁ¹⁰ ti.

So „dhuv' āham Buddha bhavissamīti“ evam katassanīṭṭhāno buddha-kārake dhamme upadhāretum “kahan nu kho Buddhakārakadhammā,

¹ C^k hontāvāraṇan, C^v hontācaranan. ² C^k uppatti, C^v C^k uppatti. ³ C^v khantes-miñ. ⁴ C^k C^v devatānam ca, C^v -nañ ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.
⁶ C^k dāsasahassina. ⁷ C^k bbāravoropanam?

kiṁ uddhaṁ udāhu adho disāsu vidisāsū“ ’ti anukkamena sakaladham-madhatum vicinanto porānakabodhisattehi āsevitānisevitām paṭhamam dānapāramīm disvā evam attānam ovadi: „Sumedhapañdita tvam ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramīm püreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nissesam katvā udakam vamati yeva na paccāharati evam evam dhanam vā yasanī vā puttadāram vā aṅgapaccaṅgai vā anoloketvā sampattayācakānam sabbam icchiticchitam nissesam katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisiditvā Buddho bhavissasīti“ paṭhamam dānapāramīm dalham katvā adhitthāsi; tena vuttam:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c’ ito uddhaṁ adho dasadisā yavatā dhammadhatuyā.
126. Vicinanto tada dakkhim paṭhamam dānapāramīm pubbakehi Mahesīhi anucinnam mahāpatham.
127. ‘Imam tvam paṭhamam tāva dalham katvā samādiya dānapāramitam gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampaṇno yassa kassaci adhokato vamate udakam nissesam na tattha parirakkhati
129. Tath’ eva yācāke disvā hīnamukkaṭṭhamajjhime dadāhi dānam nissesam kumbho viya adhokato“ ti.

Ath’ assa „na ettakeh’ eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyam sīlapāramīm disvā etad ahosi: „Sumedhapañdita tvam ito paṭṭhāya sīlapāramīm püreyyāsi, yathā hi camaramigo nāma jivitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evam tvam pi ito paṭṭhāya jivitam pi anoloketvā silam eva rakkhanto Buddho bhavissasīti“ dutiyam sīlapāramīm dalham katvā adhitthāsi; tena vuttam:

130. „Na h’ ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tada dakkhim dutiyam sīlapāramīm pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitām.
132. ‘Imam tvam dutiyam tāva dalham katvā samādiya sīlapāramitam gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.
133. Yathāpi camari vālam kismici¹ pativilaggitam upeti maranam tattha na vikopeti vāladhūm (Cfr. *Elian* 16,11.)

¹ Cv kismim.

134. Tath' eva catusu bhūmisu' sīlāni paripūriya'
parirakkha' sabbadā sīlāni camarī viya vāladhin'" ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato tatiyām nekkhammapāramīm disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvām ito paṭṭhāya nekkhammapāramīm püreyyāsi, yathā hi ciram pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tathā sineham karoti atha kho ukkanthati yeva avasitukāmo hoti evam eva tvām sabbabhavē bandhanāgārasadise katvā sabbabhavē ukkanthito muñcitudukāmo hutvā nekkhammābhīmukho va hohi, evam Buddha bhavissasiti“ tatiyām nekkhammapāramīm dañham katvā adhitthāsi; tena vuttam :

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhim tatiyām nekkhammapāramīm
pubbakehi Mahesihi āsevitanevitam.
137. ‘Imām tvām tatiyām tāvā dañham katvā samādiya
nekkhamme pāramīm gaccha yadi bodhiim pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tathā rāgam abhijaneti muttīm yeva gavesati
139. Tath' eva tvām sabbabhavē passa andughare viya,
nekkhammābhīmukho hohi bhavato parimuttiyā" ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato catutthām paññāpāramīm disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvām ito paṭṭhāya paññāpāramīm pi püreyyāsi, hinamajjhimukkaṭhesu kiñci⁴ avajjettā sabbe pi pañdite upasankamitvā pañham puccheyyāsi, yathā hi piñḍacāriko bhikkhu hīnādibhedesu kulesu kiñci avajjettā paṭipatīyā piñḍāya caranto khippāni yāpanām labhati evam tvām pi sabbapāñdite upasankamitvā pañham pucchanto Buddha bhavissasiti“ catutthām paññāpāramīm dañham katvā adhitthāsi; tena vuttam :

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhim catutthām paññāpāramīm
pubbakehi Mahesihi āsevitanevitam.
142. ‘Imām tvām catutthām tāvā dañham katvā samādiya
paññāpāramitām gaccha yadi bodhiim pattum icchasi.

¹ C^o bhūmisu. ² C^k C^o paripūriya. ³ C^o parirakkhe. ⁴ so all three MSS.

143. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkatt̄hamajjhime
kulāni na vivajjento evam labhati yāpanām
144. Tath' eva tvam sabbakāle paripucchanto budham janam
paññāpāramitam gantvā sambodhim pāpuṇissasiti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito patthāya viriyapāramim püreyyāsi, yathā siho migarājā sabbairiyāpathesu dalhaviriyo hoti evam tvam sabbahavesu sabbairiyāpathesu dalhaviriyo anolinaviriyo samāno Buddha bhavissasiti“ pañcamam viriyapāramim dalham katvā adhitthāsi; tena vuttam:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare.
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṁ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitanevitam.
147. ‘Imam tvam pañcamam tāva dalham katvā samādiya
viriyapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
148. Yathāpi siho migarājā nisajjaṭṭhānacāmikame
alinaviriyo hoti paggahitamano sadā
149. Tath' eva tvam pi sabbabhavē paggaṇha viriyam dalham,
viriyapāramitam gantvā sambodhim pāpuṇissasiti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato chaṭṭham' khantipāramim disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito patthāya khantipāramim püreyyāsi, sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathāpi paṭhavyam nāma sucim pi pakkipanti asucim pi na tena paṭhavi² sineham na paṭigham karoti khamati sahati adhivāseti yeva evam evam tvam pi sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddha bhavissasiti“ chaṭṭham khantipāramim dalham katvā adhitthāsi: tena vuttam:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare.
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṁ chaṭṭhamam khantipāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitanevitam.
152. ‘Imam tvam chaṭṭhamam tāva dalham katvā samādiya
tattha advejjhamānaso sambodhim pāpuṇissasi.

¹ C² C³ yathā. ² C² chaṭṭha corrected to chaṭṭhamam. ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepam na karoti patighām dayam
154. Tath' eva tvam pi sabbesam sammānāvamānakhamo
khantipāramitam gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasiti”.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato sattamām saccapāramīm disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya saccapāramīm pi¹ pūreyyāsi, asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnam athāya chandādīnam vasena sampajānamusāvādām nāma mā akāsi, yathā hi osadhitārakā³ nāma sabbautusu⁴ attano gamanavithīm jahitvā aññāya vīthiyā na gacchati sakavīthiyā va gacchati evam evam tvam pi saccam⁵ pahāya musāvādām nāma akaronto yeva Buddha bhavissasiti“ sattamām saccapāramīm daļham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

155. ..Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhinī sa'tamām saccapāramīm
pubbakehi Mahesihi āsevitanevitam.
157. 'Imam tvam sattamām tāva daļham katvā samādiya
tattha advejjhavacano sambodhiṁ pāpuṇissasi.
158. Yathāpi osadhi nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vokkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā yokkami vīthito,
saccapāramitam gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasiti”.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato atthamām adhiṭṭhānapāramīm disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya adhiṭṭhāna pāramīm pi pūreyyāsi, yaṁ adhiṭṭhāsi tasminm adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā hi pabbato nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano thāne yeva titthati evam evam tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo honto⁸ va Buddha bhavissasiti“ atthamām adhiṭṭhānapāramīm daļham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

160. ..Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C^k saccapāramīm. ² C^v mattake, C^s mattake corrected to matthake. ³ C^k osadhitārakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s saccam. ⁶ C^k tulabhūtā. ⁷ C^s utuvasse. ⁸ C^s bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṁ atṭhamam adhitthānapāramim pubbakehi Mahesihi āsevitanevitam.
162. 'Imām tvam atṭhamam tāvā dalhami katvā samādiya tattha tvam acalo hutvā sambodhiṁ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitthito na kampati bhusavātehi sakatthāne va titthati
164. Tath' eva tvam pi adhitthāne sabbadā acalo bhava, adhitthānapāramim gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasiti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhanamehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato navamam mettāpāramim disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya mettāpāramim pūreyyāsi, hitesu pi ahitesu pi ekacitto bhaveyyāsi, yathāpi udakam nāma pāpajanassa pi kalyānajanassa pi sitabhāvam ekasadisam katvā pharati evam evam¹ tvam sabbasattesu mettacittena ekacitto honto² Buddho bhavissasiti“ navamam mettāpāramim dalhami katvā adhitthāsi; tena vuttam:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṁ navamam mettāpāramim pubbakehi Mahesihi āsevitanevitam.
167. 'Imām tvam navamam tāvā dalhami katvā samādiya mettāya asamo hohi³ yadi bodhiṁ⁴ pattum icchasi.
168. Yathāpi udakam nāma kalyāne pāpake Jane samam pharati⁵ sītena pavāheti rajomalam
169. Tath' eva tvam pi ahitahite samam mettāya bhāvaya, mettāpāramitam gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasiti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dasamam upekkhāpāramim disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya upekkhāpāramim pi pūreyyāsi, sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhaveyyāsi, yathāpi paṭhavī⁶ nāma sucim pi asucim pi⁷ pakkhippamāne majjhattā va hoti evam evam tvam pi sukhadukkhesu majjhatto va honto⁸ Buddho bhavissasiti“ dasamam upekkhāpāramim⁹ dalhami katvā adhitthāsi; tena vuttam:

¹ C^k eva. ² C^k bhouto? C^s bhonto. ³ C^k C^s hoti. ⁴ C^k bodhim. ⁵ C^k parati C^v harati. ⁶ C^k paṭhavi, C^s C^v paṭhavim. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi asucimhi? ⁸ C^s bhonto. ⁹ C^k C^s u, ekhā-.

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tada dakkhiṁ dasamāni upekhāpāramim¹
pubbakehi Mahesīhi āsevitaniśevitam.
172. ‘Imāni tvāni dasamāni tāvā daļhaṁ katvā samādiya
tulābhūte daļho hutvā sambodhiṁ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavī nāma nikkhittam asuciṁ sucim
upekkhati² ubho p' ete kopānunayavajjītā
174. Tath' eva tvām pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitam³ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasiti”.

Tato cintesi: „Imasniṁ loke Bodhisattehi püretabbā bodhiparipācanā Buddhakārakadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo thapetvā aññe n' atthi, imāpi dasa pāramiyo uddham ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhavyam pi puratthimādisu⁴ disāsu pi n' atthi, mayhaṁ yeva pana hadayamaṁsantare patiṭṭhitā” ti. Evam tāsaṁ hadaye patiṭṭhitabhāvāni disvā sabbāpi daļham katvā adhiṭṭhāya punappuna sammasanto anulomapaṭilomaṁ sammasati, pariyante gahetvā ādīm pāpeti, ādīmhi gahetvā pariyante thapeti, majjhe gahetvā ubhato osāpeti, ubhato kotisu⁵ gahetvā majjhe osāpeti⁶, aṅgāpariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāramiyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāmā 'ti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelaṁ vinivattento⁷ viya Mahāmeruni manthām⁸ katvā cakkavālamahāsamuddam ālulento⁹ viya ca sanmasi. Tassa dasa pāramiyo sammasantassa sammasantassa dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahassāni bahalā ayam mahāpathavī¹⁰ hatthinā akkantanalakalāpo¹¹ viya piliyamānam ucchuyantaṁ viya mahāviravam viravamānam saṁkampi sampakampi sampavedhi, kulālacakkam viya telayantacakkaṁ viya ca paribbhami; tena vuttaṁ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddham n' atthi aññatra, daļhaṁ tattha patiṭṭhaha”.
176. Ime dhamme sammasato sabhāvasarasalakkhane
dhammatejena vasudhā dasasahassi pakampatha.
177. Calati¹² ravatī puthavi¹³ ucchuyantaṁ va pilitam,
telayante yathā cakkam evam kampati mediniti”.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ go all three MSS. ⁴ Cv puratthimādi.
⁵ so all three MSS. ⁶ Ck obhāseti. ⁷ Cs vinivaddhento, Ck vinivaddhento?
⁸ Ck mattha, Cs matthām, Cv matthām corrected to manthām. ⁹ Ck ālulento, Cs ālulento. ¹⁰ Ck paṭhavī, Cs mahāpathavī. ¹¹ Cs -nala-. ¹² Cs calati. ¹³ Cs puthavi.

Mahāpaṭhavyā kampamānāya Rammanagaravāsino sañthātum asakkontā yugantavātamhā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatiinsu, ghaṭādīni kulālabhājanāni pavattantāni³ aññamaññām paharantāni cunñavicunñāni ahesum. Mahājano bhītatasito Sathāraim upasamkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatṭo⁴ ayani bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvatṭo⁵ ti, na hi mayām etām jānāmā, api ca kho sabbo pi ayām mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakaṁ bhavissati udāhu kalyānam, kathetha no etām kāraṇān” ti āha. Satthā tesam kathām sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, n’ atthi vo itonidānam bhayaṁ, yo su mayā aija Sumedhapañđito ‘anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasītī” vyākato so idāni pāramiyo sammasati, tassa pāramiyo sammasantassa viloentassa⁶ dhammatejena sakaladasasahassilokadhātu⁷ ekappahārena kampati c’ eva ravati cā⁸ ‘ti āha; tena vuttam:

- 178. „Yāvatā parisā āsi Buddhassa parivesane pavedhamānā sā tathā mucchitā seti bhūmiyā.
- 179. Ghaṭānekasahassāni kumbbīnañ ca satā bahū sañcūñnamathitā tathā aññamaññ’ ūpaghaṭṭitā⁹.
- 180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā mahājanā samāgamma¹⁰ Dīpāñkaram upāgamuni.
- 181. ‘Kim bhavissati lokassa kalyānam atha pāpakaṁ, sabbo upadduto loko, tam vinodehi cakkhumā’.
- 182. Tesam sadā¹¹ saññapesi Dīpāñkaro Mahāmuni¹²: ‘vissatthā hotha mā bhātha imasmim puthavikampane.
- 183. Yam abām aija vyākāsim ‘Buddho loke bhavissati’ eso sammasatī dhammām pubbakām jinasevitām.
- 184. Tassa sammasato dhammarūpi Bodhabhūminī asesato tenāyām kampitā puthavī dasasahassi sadevaketi”.

Mahājano Tathāgatassa vacanām sutvā haṭṭhatuttho mālāgandhavilepanām ādāya Rammanagarā nikhamitvā Bodhisattam upasamkamitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhipāni katvā Rammanagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammasitvā viriyām daļbam katvā adhitthāya nisinnāsanā vutthāsi; tena vuttam:

¹ so all three MSS. ² C^a sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^a pavaddhantāni. ⁴ C^k C^a nāgāvaddho. ⁵ C^k C^a -vaddho. ⁶ C^k bhavissasiti, C^v bhavissatī. ⁷ C^k C^a viloentassa. ⁸ C^k C^a -sahassi-. ⁹ C^k C^v upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^a C^v yamāgamma. ¹¹ C^a tadā, C^v sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^v mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanām sutvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe mām upasamkhamma puna pi mām abhivandiyum¹.

186. Samādiyitvā Buddhaguṇām daļham katvāna mānasām
Dīpamkarām namassitvā va' āsanā vutthahim tadā“ ti.

Atha Bodhisattam āsanā vutthahantaq sakaladasasahassacakkaṭavāle²
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa³ tayā aija Dīpamkaradasabalassa pādamūle mahatī patthanā
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṁ vā chamb-
bhittātam vā ahosi, sarire appamattako pi rogo mā uppajji, khippam
pāramiyo pūretvā sammāsambodhim paṭivijha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c' eva phalanti ca tath' eva tvam
pi samayam anatikkamitvā khippam bodhim uttamam phusassū“ ti ādini
thutimaṅgalāni payirudāhaṁsu, evam payirudāhitvā attano attano
devatātthānam eva⁴ agamaṁsu. Bodhisatto pi devatāhi abhittuto „ahām
dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānam⁵ catunnām asamkhey-
yānam matthake Buddha bhavissāmīti“ viriyām daļham katvā adhitthāya
nabham abhuggantvā Himavantam eva agamāsi; tena vuttam:

187. „Dibbam mānusakām pupphām devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vutthahantassa āsanā.

188. Vedayanti ca te sotthim devā mānusakā ubho:
'mahantam patthitam tuyham tam labhassu yathicchitam.

189. Sabbitiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippam bodhim uttamam.

190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath' eva tvam mahāvira Buddhañāṇena pupphasi.

191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayuṁ dasapāramiṁ⁷
tath' eva tvam mahāvira pūrehi⁸ dasapāramiṁ.

192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimāṇḍamhi bujjhare
tath' eva tvam mahāvira bujjhassu Jinabodhiyam.

193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkam pavattayuṁ
tath' eva tvam mahāvira dhammacakkam pavattaya.

194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath' eva tvam puṇṇamano viroca dasasahassiyam.

¹ so all three MSS. ² Cv omits va. ³ Cv -cakkavale. ⁴ Cv Sumedha. ⁵ Ck devatātthānam omitting eva. ⁶ Ck -sahassādhikām, Cs -sahassādhikām corrected to -sahassādhikām. ⁷ Cv dasapāramī. ⁸ Cv pūresi. ⁹ Cv dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tathā eva lokam muñcītvā viroca siriyā tuvam.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhiṁ
evam sadevakā lokā osarantu tav' antikam'.
197. Tehi thutippasattho so dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanam pāvisī tadā² ti

S u m e d h a k a t h ā n i t̄hītā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam adamisu. Satthā tesam dhanurāni desetvā mahājanam saraṇādisu³ patitīṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhāmitvā tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbam Buddhakiccam⁴ katvā anukkamena anupādesesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yam vattabbam tam sabbam Buddhavamise vuttanayen' eva veditabbam, vuttam hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamgham Lokanāyakam
upagañchūm saraṇam tassa Dipamkarassa Satthuno.
199. Saranāgamane kañci⁵ nivesesi Tathāgato
kañci⁶ pañcasu silesu sile dasavidhe param.
200. Kassaci deti sāmaññam caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁷ attha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chalabhiññā pavecchati.
202. Tena yogena janakāyam ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikain āsi Lokanāthassa sāsanai.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dipamkarasānāmako
bahū⁸ Jane tārayati parimoceti duggatim.
204. Bodhaneyyain janain disvā satasahasre pi⁹ yojane
khanena upagantvāna bodheti tam Mahāmuni.
205. Pathamābhisaṁyaye¹⁰ Buddho koṭisatam abodhayi,
dutiyābhisaṁyaye¹¹ Nātho satasahassam abodhayi¹².
206. Yadā devabhavanamhi Buddho dhammam adesayi
navutikoṭisahassānam tatiyābhisaṁyayo ahu.

¹ C⁺ tāpena. ² so all three MSS. ³ C⁺ sabbabuddhakiccam, C^v sabbam kiccam.

⁴ C^k C⁺ kiñci. ⁵ C⁺ kiñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C⁺

bahu. ⁸ C^v hi. ⁹ C⁺ -samayo. ¹⁰ C⁺ -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye.

¹¹ C^k abodhayi.

207. Sannipātā tayo āsum Dīpañkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānam paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jine
khiṇāsavā vītamalā samiṁsu satakoṭiyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāviro Sudassanasiluccaye²
navutikotisahashehi pavāresi tadā Muni.
210. Aham tena samayena jaṭilo uggaṭāpano
antalikkhamhi carano pañcābhīññāsu pāragū³.
211. Dasavisaṁsaḥassānam dharmmābhisaṁmaya ahu,
ekadvinnam abhisamayo gaṇanāto⁴ asamkhya.
212. Viṭṭhārikām bāhujāññām iddhami pīṭam⁵ ahū⁶ tadā
Dīpañkarassa Bhagavato sāsanām suvisodhitām.
213. Cattāri satasahassāni chaṭṭabhiññā mahiddhikā
Dīpañkaram Lokavidūn parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusam bhavām
appattamānaśā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitām pāvacanaṁ arahantehi tādihi
khipāsavehi vimalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṁ Rammavatī nāma, Sumedho nāma khattiyo.
Sumedhā⁷ nama janīyā Dīpañkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalō⁸ ca Tisso ca ahesum aggasāvakā,
Sāgato nām' upaṭṭhāko⁹ Dīpañkarassa Satthuno.
218. Nandā c' eva Sunandā ca ahesum aggasāvikā,
bodhi tassa Bhagavato Pipphaliti pavuccati.
219. Asītihatthamubbedho Dīpañkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālarājā va phullito.
220. Satasahassām vassāni āyūm tassa Mahesino,
tāvatā tiṭṭhamāno so tāresi janataṁ bahūm.
221. Jotayitvā saddhammaṁ santāretvā mahājanam
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sa ca iddhī¹⁰ so ca yaso¹¹ tāni ca pādesu cakkaratanāni¹²
sabbam samantarakhitam, nanu rittā sabbasamkhārā¹³“ ti.

¹ Cv vasi. ² Cv -siluccaye. ³ Cv Cv pāragu. ⁴ Cv gaṇanātho corrected to gaṇanāto, Cv gaṇanātho. ⁵ Cv Cv pīṭam corrected to phīṭam. ⁶ Cv ahu. ⁷ Cv Cv sumedha. ⁸ Ck Cv sumaṅgalō. ⁹ Cv nāmūpatṭhāko. ¹⁰ Cv iddhī. ¹¹ Cv so ca so, Cv ce yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ Cv -samkhārā, Ck -saṅkarā.

228. „Dipamkarassa aparena¹ Konḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dipamkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekām asaṁkheyyaṁ atikkamitvā Konḍañño nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesum, paṭhamasannipātē koṭisatasahassam, dutiye koṭisahassam, tatiye navutikotyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma cakkavattī² hutvā koṭisatasahassasamkhassa buddhapamukhassa bhikkhusamghassa mahādānam adāsi. Satthā Bodhisattam „Buddho bhavissasīti“ vyākaritvā dhammaṁ desesi. So Satthu dhammadhātām sutvā rajjam niyyādetvā pabbaji. So tīni³ Piṭakāni uggrahetvā atṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīmajjhāno⁴ Brahmaloke nibbatti. Konḍaññabuddhassa pana Rammavatī nāma nagaram, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvakā, Anuruddho nāma upatthāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvikā, Sālakalyāni⁵ bodhi, atṭhāsītihaththubbedham sarirām, vassatasahassam āyuppamānam ahosi. Tassa aparabhāge ekām asaṁkheyyaṁ atikkamitvā ekasmiṁ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattimū: Maṅgalō⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesum, tesu⁷ paṭhamasannipātē⁸ koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye koṭisahassam, tatiye navutikotyo. Vemātikabhātā kir' assa Ānandakumāro navutikotisamkhaya parisāya saddhiṁ dhammasavanatthāya Satthu santikam agamāsi⁹. Satthā tassa ānupubbikathām¹⁰ kathesi, so saddhiṁ parisāya saha¹¹ paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Satthā tesani kulaputtānam pubbacaritam olokento iddhimayapattacivaraṁ upanissayam divā dakkhinahattham pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe tam khaṇam yeva iddhimayapattacivaraṁ vādharā satthīvassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāram vanditvā parivārayimū. Ayam assa tatiyo sāvakasannipātā ahosi. Yathā pana aññesam Buddhanām samantā asītihaththappamāna yeva sarirappabhā ahosi na evam, tassa pana Bhagavato sarirappabhā niccakālam dasasahassilokadīnatūm¹² pharitvā atthāsi. Rukkhapaṭhavipabbata-samuddādayo antamaso ukkhaliyādīni upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesum. Āyuppamānam pan' assa navutivassasahassāni ahosi. Ettakam kālam candasuriyādayo attano pabhāya virocitum na sakkiṁs, rattindivamparicchedo na paññayittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² Ck Cv cakkavatti. ³ Ck tīni, Cv tīni corrected to tīni. ⁴ Cv -hipa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck Cv maringalo. ⁷ Cv tesu corrected to te, Cv te corrected to tesu. ⁸ Cv -patesu. ⁹ Cv āgamāsi. ¹⁰ Cv ānupubbikathām. ¹¹ Cv sahā. ¹² Cv dasasahassī.

niccam Buddhāloken' eva vicarinsu, sāyam pupphanakusumānam pāto
va ravaṇasakuṇādīnā ca vasena loko rattindivaparicchedam' sallak-
khesi. „Kim pana aññesam Buddhānam ayam ānubhāvo n' atthīti“
no n' atthi, te hi pi ākām̄khāmānā dasasahassi² vā lokadhātūm tato
vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Mañgalassa³ pana Bhagavato
pubbapatthanāvasena aññesam vyāmappabhā viya sarirappabhā niccam
eva dasasahassilokadhātūm⁴ pharitvā atthāsi. So kira Bodhisattacariyakāle
vessantarasadise attabhāve ṛthito saputtadāro vañkapabbatasadise pabbate
vasi. Ath' eko Kharadāthiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānajjhā-
sayatain⁵ sutvā brāhmaṇavāṇenā upasām̄kamitvā Mahāsattam dve
dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttakē“ ti haṭṭha-
pahaṭṭho udakapariyantam paṭhavim kampento dve pi dārake adāsi.
Yakkho caṅkamanakotiyam ālambanaphalakām nissāya thatvā passantass'
eva Mahāsattassa mūlakalāpam viya dārake khādi. Mahāpurisassa
yakkham oloketvā mukham vivatamatte aggijalā viya lohitadhāram
uggirānam tassa mukham disvāpi kesaggamattam pi domanassam
na uppajji⁶. „sudinnam vata me dānan“ ti cintayato pan' assa sarirē
mahantam pītisomanassam udapādi. So „imassa me nissandena anāgate
iminā va nihārena rasmiyo nikhamantū“ ti patthānam akāsi. Tassa
tam patthānam nissāya Buddhabhūtassa sarirato rasmiyo nikhamitvā
ettakām ṭhānam pharim̄su. Aparam pi 'ssa pubbacaritam atthi: so
kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyam disvā „imassa Buddhassa
mayā jīvitam paricajitum vattatīti“ dandakadipikāveṭhananiyāmena
sakalasarirām veṭhāpetvā ratanamakulām satasahassagghanakām⁷
suvannapātiṁ sappissa pūrāpetvā tattha sahassam vattiyo⁸ jāletvā tam
sisenādāya sakalasarirām⁹ jālāpetvā cetiyam padakkhiṇam karonto
sakalarattūm vītināmesi, evam yāva arunuggamanā vāyamantassa pi
'ssa lomakūpamattam pi usumanā na gaṇhi, padumagabbham pavīṭṭha-
kālo viya ahosi, dhammo hi nām' esa attānam rakkhantam rakkhati;
tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacāriṁ,
dhammo sucinno¹⁰ sukham āvahāti,
esānisainso dhamme¹¹ sucinpe¹²:
na duggatiṁ gacchati dhammacārīti“

¹ Ck Cv rattindivaparicchedam. ² Ck Cv dasasahassi. ³ Ck Cv mañgalassa.

⁴ Ck Cv dasasahassi-. ⁵ Cv -sayanam. ⁶ Ck Cv uppajji. ⁷ all three MSS.

satasahassagghanakanū. ⁸ Cv vaddhiyo. ⁹ Ck omits jāletvā - - sakalasarirām.

¹⁰ Ck Cv sucinno. ¹¹ Ck dhammo, Cv dhammo corrected to dhamme. ¹² Ck sucinno.

imassāpi kammasa nissandena tassa Bhagavato sarirobhāso dasasahassilokadhātum' pharitvā atthāsi. Tadā amhākām Bodhisatto Suruci nāma brāhmaṇo hutvā Satthāram „nimantessāmī“ upasamkamitvā madhuradhammakathām sutvā „sve mayhaṁ bhikkham gānhathe bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti. „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante sabbehi pi saddhiṁ mayhaṁ gehe bhikkham gānhathā“ ti. Satthā adhvāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā geham gacchanto cintesi: „aham ettakānam bhikkhūnam yāgubhattavatthādīni dātum nona sakkomi, nisidanaṭṭhānam pana kathām bhavissatiti“. Tassa sā cintā caturāstiyojanasahassathākē thitassa devarañño Pañḍukambalasilāsanassa uṇhabhāvai janesi. Sakko „ko nu kho mai imasmā ṭhānā cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokento Mahāpurisam disvā „Suruci-brāhmaṇo buddhapamukham bhikkhusaṅgham nimantetvā nisidanaṭṭhānathāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puññakoṭṭhāsam gahetum vattitī“ vadḍhakivappam nimminitvā² vāsipharasuhattho Mahāsattassa purato pātūr ahosi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha. Mahāpuriso disvā „kim kammaṁ karissasitī“ āha. „Mama ajānanasippam nāma n' atthi, geham vā maṇḍapam vā yo yaṁ kāreti tassa tam kātum jānāmīti“. „Tena hi mayhaṁ kammaṁ atthiti“. „Kim ayyā“ ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesam nisidana-maṇḍapam karissasitī“. „Ahā nāma kareyyam sace me bhatim dātum sakkhissatthā“ ti. „Sakkhissāmi tātā“ ti. „Sādu karissāmī“ gantvā ekam padesam olokesi. Dvādasaterasayojanappamāno padeso kasinamaṇḍalam³ viya samatalo ahosi. So „ettake ṭhāne sattaratanamayo maṇḍapo utṭhahatū“ ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthavim⁴ bhinditvā maṇḍapo utṭhahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesum, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇīthambhesu pāvālamayā⁵, pāvālatthambhesu⁶ maṇīmayā, sattaratanamayesu sattaratanamayā vā⁷ ghaṭakā ahesum. Tato „maṇḍapassa antarantare kiṁkiṇikajālām olambatū“ ti olokesi. Saha olokanen' eva jālām olambi yassa mandavāteritassa pañcaṅgikass' eva turiyassa madhurasaddo niggacchatī, dibbasāṅgītivattanakālo⁸ viya hoti. „Antarā⁹ gandhadāmamālādāmāni olambantū“ ti cintesi, dāmāni olambim̄su. „Koṭisatasahassasamkhanām

¹ Cv dasasahassi-. ² Cv nimminitvā. ³ Ck kasina-. ⁴ Ck Cv puthuvim corrected to puthavim. ⁵ Ck Cv pāvāla-. ⁶ Cv pāvāla-. ⁷ Cv ca. ⁸ Cv -saṅgīti-.
⁹ Cv antarantā.

bhikkhūnam āsanāni ca ādhārakāni ca paṭhavim bhinditvā utṭhahantū¹ ‘ti cintesi, tāvad eva utṭhahim̄su. „Kone kone ekekā udakacātiyo utṭhahantū² ‘ti cintesi, udakacātiyo utṭhahim̄su. Ettakam māpetvā brāhmaṇassā santikam gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapam oloketvā mayham bhatim dehitī“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapam olokesi, olokentass’ eva sakalasarīram pañcavāṇīya pītiyā nirantaram phutam ahosi. Ath’ assa maṇḍapam oloketvā etad ahosi: „nāyam maṇḍapo manussabhūtena kato, mayham pana ajjhāsayam mayham gunam āgamma addhā Sakkabhavenam uñham ahosi, tato Sakkena devarañā ayam maṇḍapo kārito bhavissati, na kho pana’ me yuttam evarūpe maṇḍape ekadivasam yeva dānam dātum sattāham dassāmīti“ cintesi. Bāhirakadānam³ hi kittakam pi samānam Bodhisattānam tuṭṭhim⁴ kātum na sakkoti, alamkatasisam⁵ pana chinditvā anjitaakkhīni uppātētvā hadayamaṁsaṁ vā ubbattetvā dinnakāle Bodhisattānam cāgam nissāya tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikam pañcakahāpanammanāni vissajjetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānam dentassa tam dānam cāgatutṭhim uppādetum nāsakkhi, yadā pan’ assa brāhmaṇavāṇena āgantvā Sakkō devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppātētvā dadamānass’ eva hāso uppajji, kesaggamattam pi cittam⁶ aññathattam nāhosi. Evam dānam nissāya Bodhisattānam titti nāma n’ atthi. Tasmā so pi Mahāpuriso „sattāham mayā koṭisatasahassasamkhānam bhikkhūnam dānam dātum vaṭṭatīti“ cintetvā tasmim maṇḍape nisidāpetvā sattāham gavapānam nāma dānam adāsi. Gavapānan ti mahante mahante kolambe⁷ khirassa püretvā uddhane āropetvā ghanapākapakke khire thoke tāndule pakkhipitvā pakkam madhusakkaracūpūpasappibhi abhisamukhaṭbojanai vuccati. Manussā yeva pana parivisitum nāsakkhiṁsu, devāpi ekantarikā hutvā parivisim̄su⁸. Dvādasaterasayojanappamāṇatthānam pi bhikkhū ganhitum na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisidim̄su. Pariyosānādivase sabbabhikkhūnam pattāni dhovāpetvā bhesajjatthāya sappinavānītamadhuphāṇītādīni⁹ püretvā ticiwarehi saddhiṁ adāsi. Samghanavakabhikkhūna laddhicivaraśāṭkā satasahassagghanakā¹⁰ ahesum. Satthā anumodanam karonto „ayam puriso evarūpam mahādānam adāsi, ko nu kho bhavissatīti“ upadhārento „anāgate kappasatasahassādikānam dvinnam asaṅkheyānam matthake Gotamo nāma Buddho bhavissatīti“ disvā Mahāpurisam āmantetvā „tvam

¹ C^k omits pana. ² so all three MSS. ³ C^k Cv tuṭṭhi. ⁴ C^s alamkatasisam. ⁵ C^k kolambe. ⁶ C^k pavisim̄su. ⁷ C^k -ppānītā-, Cv -pphāṇītā-, C^s -pphāṇītā- corrected to -phāṇītā-.

ettakām nāma kālām atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhavissasiti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇam sutvā „aham kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsenā attho, pabbajissāmī“ cintetvā tathārūpām sampattim kheļapiñḍam viya pahāya Satthu santike pabbaji, pabbajitvā Buddhavacanām uggahetvā² abhiññā ca samāpattiyo ca nibbatetvā āyupariyosāne Brahma-loke nibbatti. Mañgalassa³ pana Bhagavato nagaram Uttaram nāma ahosi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvakā, Pālito nāma upaṭṭhāko, Sivali ca Asokā ca dve aggasāvikā, Nāgarukkho bodhi, atṭhāsīti hatthubbedham sarirām ahosi. Navutivassasahassāni ṭhatvā parinibbute pana tasmin ekappahāren' eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesum, sabbacakkavālesu manussānām mahantam ārodanaparidevanām ahosi.

995. „Konḍaññassa aparena⁴ Mañgalo⁵ nāma nāyako tamām loke nihantvāna dhammadokkam abhidhārayīti“.

Evari dasasahassilokadhātum⁶ andhakāram katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumanō nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē koṭisatasahassām bhikkhū ahesum, dutiye Kañcanapabbatamhi⁷ navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahosi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā nātisāmghaparivuto nāgabhavanā nikkhmitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāram kāretvā mahādānam datvā paccekain dussayugāni datvā saranesu patitīthāsi. So pi nam Satthā „anāgate Buddho bhavissasiti⁸“ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram⁹ Khemān nāma ahosi, Sudatto nāma rājā pītā, Sirimā nāma mātā, Sarano ca Bhāvitatto ca aggasāvakā, Udeno nām' upaṭṭhāko, Sonā ca Upasona ca aggasāvikā, Nāgarukkho¹⁰ ca¹⁰ bodhi, navutihatthubbedham sarirām, navuti yeva vassasahassāni āyuppamānām ahositi.

996. „Mañgalassa¹¹ aparena¹² Sumano nāma nāyako sabbadhammehi asamo sabbasattānam uttamo“.

¹ Cv uggahetvā. ² Ck mañgalassa. ³ Ce aparena. ⁴ Ck Cv mañgalo. ⁵ Ck Cv dasasahassi-. ⁶ Ck -pabbatampi, Cv -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ Ck Cv bhavissatīti. ⁸ Ce nañgaram. ⁹ Ce nāñgarukkho. ¹⁰ Cv va. ¹¹ Ck Cv mañgalassa. ¹² Ce aparena.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā, pathamasannipātē gapanā nāma n' atthi, dutiye kotisatasahassam bhikkhū ahesum, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanām sutvā saraṇesu patitthāya sirasi añjalim thapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vanṇam vatvā uttarasamgena pūjām akāsi. So pi nam² „Buddho bhavissasiti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaram Sudhaññavatī³ nāma ahosi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuno ca Brahmadevo ca aggasāvakā, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi, sarirām asītihatthubbedham ahosi, āyuṁ⁶ saṭṭhivassasahassānī.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako
anūpamo⁸ asadiso atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē kotisataṁ bhikkhū ahesum, dutiye navutikotiyo, tatiye asīti kotiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanām sutvā saraṇesu patitthāya buddhā-pamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam adāsi. So pi nam¹⁰ „Buddho bhavissasiti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaram Sudhammānāma ahosi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvakā, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi, atṭhapaññasa-hatthubbedham¹² sarirām ahosi, navutivassasahassānī āyuppamānan ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako
samāhito santacitto asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekam asamīkheyam atikkamitvā ekasmim kappe tayo Buddhā nibbattimū: Anomadassi¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassisso Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame atṭha bhikkhu-satasahassāni ahesum, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkhasenāpati¹⁵ ahosi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoti.

¹ Cv tassapi. ² Cv tam. ³ Ck dhaññavatī. ⁴ Cv nāgarukkho. ⁵ Ck Cv va.
⁶ Cv āyu. ⁷ Cv aparena. ⁸ Cv anupamo. ⁹ Cv ajino? ¹⁰ Ck Cv bhavissatiti.
¹¹ Cv Cv va. ¹² Ck Cv -pannāsa-, Cv -pannāsa-. ¹³ Cv aparena. ¹⁴ Cv anomadassi. ¹⁵ Ck Cv -senāpati.

satasahassānam yakkhānām adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam adāsi. Satthāpi nām „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Anomadassisā pana Bhagavato Candavatī¹ nāma naṅgarām² ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvakā, Varuno nāma upatthāko, Sundari ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarirām atṭhapaññāsaṭṭhubbedham ahosi, vassasatasahassam āyū³ 'ti.

229. „Sobhitassa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī⁵ amitayaso tejasī⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē kōtiſatasahassam bhikkhū⁷ ahesuṁ, dutiye tīni⁸ satasahassāni, tatiye agāmake arāññe mahāvanasandāvāsinām bhikkhūnām⁹ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasminn vanasande vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraim nirodhasamāpattiṁ samāpannām disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇām katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādaṁ naditvā sattāhaṁ buddhārammaṇām¹⁰ pītiṁ avijahitvā pītisukhen' eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṁ katvā payirupāsamāno atṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṁ oloketvā „bhikkhusaṅghe pi cittām pasādetvā saṅghām vandissatīti“ „bhikkhusaṅghe āgacchatū“ 'ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṁsu. Sīho saṅghe cittām pasādesi. Satthā tassa manām oloketvā „anāgate Buddho bhavissatīti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakām nāma naṅgarām¹¹ ahosi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvakā, Varuno nām' upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹² ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹³ nāma bodhi, atṭhapaññāsaṭṭhubbedham¹⁴ sarirām ahosi, āyūm¹⁵ vassasatasahassan ti.

230. „Anomadassisā aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē kōtiſatasahassabhikkhū ahesuṁ,

¹ Ck candavati. ² C^v naṅgarām. ³ C^v āyu. ⁴ C^v aparena. ⁵ C^v anomadassi. ⁶ C^v tejasī. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ C^v tīni, C^v tīni corrected to tīni. ⁹ C^v bhikkhunām. ¹⁰ Ck C^v buddhārammaṇā. ¹¹ C^v naṅgarām. ¹² C^v Surāmā, Ck omits uparāmā ca. ¹³ C^v sona- ¹⁴ C^v C^v pannāsa-, Ck paṇṇāsa-. ¹⁵ C^v āyu.

dutiye navutikotisatasahassāni, tatiye asitikotisatasahassāni. Tadā Bodhisatto i si pabbajjam pabbajitvā pañcasu abhiññāsu atthasu ca samāpattisu¹ vasī hutvā buddhapamukhassa sañghassa mahādānam datvā lohitacandanena pūjam akāsi. So pi tam² „anāgate Buddha bhavissasiti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhaññavatī nāma nagaraṁ ahosi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto³ ca aggasāvakā, Vasettho nām' upatthāko, Uttara ca Phagguni⁴ ca aggasāvikā, Mahāsonarakkho⁵ nāma bodhi, sarirām atthasīti hatthubbedham ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti⁶.

931. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārādo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Nāradabuddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmim kappe eko va⁷ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, pathame kotisatasahassām bhikkhū ahesum, dutiye Vebhārapabbate navutikotisahassāni, tatiye asitikotisahassāni. Tadā Bodhisatto Jatilo nāma Mahāratthiyo hutvā buddhapamukhassa sañghassa cīvaradānam adāsi. So pi nam „anāgate Buddha bhavissasiti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle titthiyā nāhesum, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇam agamaṁsu. Tassa nagaram⁸ Hamsavati⁹ nāma ahosi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvakā, Sumanō nāma upatthāko, Amitā ca Asamā ca aggasāvikā, Sālarukkho ca¹⁰ bodhi, sarirām atthasīti hatthubbedham ahosi, sarirappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassām āyumi¹¹.

932. „Nāradassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobhho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge timasakappasahassāni atikkamitvā Sumedho ca Sujāto cā 'ti ekasmim kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, pathamasannipāte Sudassananagare¹² kotisataṁ khināsavā ahesum, dutiye navutikotyo, tatiye asitikotyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma mānavo¹³ hutvā nidahitvā thapitam yeva

¹ C^a samāpattisu, C^b samāpatti. ² so all three MSS. ³ C^a phagguni. ⁴ C^a-sona-. ⁵ C^b C^a āyuti. ⁶ C^a omits va. ⁷ C^a nañgaram. ⁸ C^a hamsavati. ⁹ C^a C^b va. ¹⁰ C^a āyu. ¹¹ C^a -nañgare. ¹² C^a mānavo.

asitikotidhanam vissajjetvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam datvā dhammam sutvā sarānesu patitthāya nikkhmitvā pabbaji. So pi nām „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanam nāma nagaram¹ ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, matāpi Sudattē nāma, Sarano ca Sabbakāmo ca dve aggasāvakā, Sāgaro nāma upatthāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, Mahānīparukkho bodhi, sariram atthasitihatthubbedham ahosi, āyu² navutivassasahassāni.

223. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo munīti“.

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē satthibhikkhusahassāni ahesūm, dutiye paññāsam³, tatiye cattārisam⁴. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā⁵ hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasāmkamitvā dhammam sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhiṁ sattahi ratanehi catumahādiparajjam datvā Satthu santike pabbaji. Sakalarathavāsino ratthuppādām gahetvā ārāmikakiccam sādhentā buddhapamukhassa saṅghassa niccam mahādānam adamsu. So pi nām Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram⁶ Sumanāgalam⁷ nāma ahosi, Uggato⁸ nāma rājā pitā, Pabbhāvatī nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvakā, Nārādo nāma upatthāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvikā, Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahāsākhāhi morapiñjakalāpo⁹ viya virocitta. Tassa Bhagavato sariram paññāsahatthubbedham¹⁰ ahosi, āyum¹¹ navutivassasahassāni.

224. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako sīhahan'usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabhāge ito atthārasakappasatamatthake ekasmim kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiinsu. Piyadassissa pi¹² tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassam bhikkhū ahesūm, dutiye navutikotīyo, tatiye asitikotīyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma mānavo¹³ tiṇṇam vedānam pāram gato va hutvā Satthu dhammadesanam sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena

¹ C^s nañgaram. ² so all three MSS. ³ C^s paññāsam. ⁴ C^k C^s cattārisam. ⁵ C^v cakkavattirājā. ⁶ C^s nañgaram. ⁷ C^k C^v sumāngalam. ⁸ C^s upaggato. ⁹ C^s -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C^v āyu. ¹² C^v piyadassissāpi. ¹³ C^s C^v mānavo.

sāmghārāmām kāretvā sarapēsu ca sīlesu ca patiṭṭhāsi. Atha nāma Satthā „atthārasakappasataccayena Buddho bhavissasitī“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomai nāma nagaram¹ ahosi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvakā, Sobhito nām² upaṭṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkho³ bodhi, sarīram asīthathubbedham ahosi, navutivassasahassāni āyū⁴ 'ti.

225. „Sujātassa aparena⁴ sayambhū⁵ lokanāyako
durāsado asamasañño Piyadassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, pathame atthānavutibhikkhusatasahassāni ahesum, dutiye atthāsītisatasahassāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattamāharitvā Satthāram pūjesi. So pi nām vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitām nāma nagaram⁶ ahosi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvakā, Abhayo nām⁷ upaṭṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkho bodhi, sarīram asīthātthubbedham ahosi, sarīrappabhbā samantato sabbakālam yojanamattam pharitvā atthāsi, āyū vassasatasahassānī⁷.

226. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho
mahātamaññi nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, pathame koṭisātām bhikkhū ahesum, dutiye sattatikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Sakkō devarājā hutvā dibbagandhapupphēhi ca dibbaturiyehi ca pūjam akāsi. So pi nām⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saranām⁹ nāma nagaram ahosi, pitā Sarano nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvakā, Sunetto nām¹⁰ upaṭṭhāko, Khemā ca Sabbanāmā ca aggasāvikā, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuccati. Sarīram pan' assa asīthātthubbedham ahosi, vassasatasahassāni āyū 'ti.

227. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso
tamandhakāram vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C^a anomanāmanāñgarām. ² C^k C^v piyaṅgu-. ³ C^a āyu. ⁴ C^k aparena. ⁵ C^a sayambhu. ⁶ C^a nañgarām. ⁷ C^v -sahassanti. ⁸ C^v tam. ⁹ C^k C^v saranān.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmim kappe eko va Siddhatto nāma Buddho udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, pathamasannipātē koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye navutikotīyo, tatiye asitikotīyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Mañgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalam āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā tam phalan paribhuñjitvā „catunavutikappamatthake Buddha bhavissasiti“ Bodhisattam vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram² Vebhāram nāma ahosi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggasāvakā, Revato nāma upatthāko, Sivali ca Surāmā ca aggasāvikā, Kanikārarukkho³ bodhi, sariram satthi-hatthubbedham ahosi, vassasatasahassam āyū ’ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁴ Siddhatto nāma nāyako nihanitvā tamam sabbam suriyo v’ abbhuggato⁵ yathā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmim kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē bhikkhūnam koṭisatam ‘ahosi, dutiye navutikotīyo, tatiye asitikotīyo. Tadā Bodhisatto māhābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajam pabbajitvā mahiddhikabhāvam patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dibbam mandaravapadumaṁ pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajhe gacchantam Tathāgataṁ pūjesi, ākāse pupphavitānam akāsi. So pi nam Satthā „ito dvenavutikappe Buddha bhavissasiti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemam nāma nagaram ahosi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ea aggasāvakā, Sambhavo nāma upatthāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvikā, Asanarukkho bodhi, sariram satthi-hatthubbedham ahosi, vassasatasahassam āyū ’ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁶ asamo appatipuggalo anantasilo amitayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipātē satthim⁷ bhikkhusatasahassāni, dutiye paññāsa⁸, tatiye dvattimā. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjam⁹ pahāya Satthu santike pabbajitvā tini¹⁰

¹ C^k C^v marigalo. ² C^v nañgaram. ³ C^v C^v kanikāra-. ⁴ C^v aparena. ⁵ C^v vabbhugato. ⁶ C^v aparena. ⁷ C^v satthi. ⁸ C^k C^v paññāsa, C^v pannāsa. ⁹ C^v mahārajjam. ¹⁰ C^k C^v tini.

pītakāni uggahetvā mahājanassa dhammakatham kathesi sīlapāramiñ ca pūresi. So pi nām Buddha tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi¹ nāma nagaram² ahosi, Jayaseno nāma rājā pītā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvakā, Sabhiyo nāma upaṭṭhāko, Cālā ca Upacālā aggasāvikā, Āmalakarukkho bodhi, sariram atṭhapaññāsaṭṭhubbhedham³ ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako⁶ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, pathamasannipātē atṭhasatthim⁷ bhikkhusatasahassāni ahosi, dutiye ekasatasahassām, tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitam sovannamayapīṭham Bhagavato adāsi. So pi tañ⁸ „ito ekanavutikappe Buddha bhavissasitī⁹“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumati nāma nagaram² ahosi, Bandhumā nāma rājā pītā, Bandhumati nāma mātā, Khanḍo ca Tisso ca aggasāvakā, Asoko nāma upaṭṭhāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvikā, Pātalirukkho bodhi, sariram asītihatthubbhedham ahosi, sarirappabhā sadā sattayojanāni pharitvā¹⁰ atṭhāsi, asītivassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo Vipassī nāma nāmrena loke uppajji cakkhumā¹¹ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatimsakappe Sikhi ca Vessabhu cā'ti dve Buddhā ahesum. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, pathamasannipātē bhikkhusatasahassām ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaraṁ¹² mahādānam pavattetvā sattaratanapatimanditam hatthiratanāni datvā hatthipamānam katvā kappiyabhandam adāsi. So pi nām¹³ „ito eka-timse kappe Buddha bhavissasitī⁹“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Aruṇavatī nāma nagaram ahosi, Aruno nāma khattiyo pītā, Pabbhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvakā, Khemamīkarūpa nāma upaṭṭhāko, Makhilā ca Padumā ca aggasāvikā, Puṇḍarīkarukkho bodhi,

¹ so all three MSS. ² C^e nañgaram. ³ C^e C^v -pannāsa-, C^k pannāsa. ⁴ C^k ahū, C^e abu. ⁵ C^e anupamo. ⁶ C^v -satthi. ⁷ C^k nam? ⁸ C^k bhavissatī. ⁹ C^e nañgaram. ¹⁰ C^k paritvā. ¹¹ C^k cīvaraṁ. ¹² C^k C^v tañ.

sarīram sattatimsahatthubbedham ahosi, sarīrappabhā yojanattayam pharitvā atthāsi, sattatimsavassasahassāni āyū 'ti.

242. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Sikhīsavhayo¹ nāma Jino asamo appatiipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo - sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesum, dutiye sattati, tatiye satthi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa sainghassa sacīvaraṁ mahādānam datvā tassa santike pabbajitvā ācāragunasampanno Buddharatane cittikārapitibahulo ahosi. So pi nām Bhagavā „ito ekatimśakappe Buddha bhavissasiti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamam nāma nagaram ahosi, Suppatito nāma rājā pitā, Yasavati nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvakā, Upasanto nāma upaṭṭhāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhi, sarīram satthihatthubbedham ahosi, satthivassasahassāni āyū 'ti.

243. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appatiipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino“ ti.

Tassa aparabhāge imasmīm kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākāmī Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto², tattha cattālisam³ bhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa sainghassa sapattacīvaraṁ⁴ mahādānaṁ⁵ c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanam sutvā pabbaji. So pi nām Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemam nāma nagaram ahosi, Aggīdatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro⁶ ca Sañjīvo ca aggasāvakā, Buddhijo nāma upaṭṭhāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā, Mahāsirīsarukkho bodhi, sarīram cattālisahatthubbedham ahosi, cattālisam vassasahassāni āyū 'ti.

244. „Vessabhussa aparena⁷ Sambuddho dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado“ ti.

¹ Cv sikhīsavhayo corrected to sikhīvhayo. ² Cv sāvakasannipātā, C^a sannipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C^k cattālisam. ⁴ C^k pattacīvaraṁ. ⁵ C^k mahādānaṁ. ⁶ C^a Cv vidhūro. ⁷ C^a aparena.

Tassa aparabhāge Koṇāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tathā tiṁsabikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccaganaparivuto Satthu santikam gantvā dhammadesanām sutvā buddhapamukhanū bhikkhusaṁgham nimantetvā mahādānām pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭam² koseyyam kambalam dukūlāni³ c' eva suvannapāṭṭakañ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi nam⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavatī nāma nagaram⁶ ahosi, Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇi mātā, Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvakā, Sotthijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvikā, Udumbararukkho bodhi, sarirām vīsatihatthubbedham⁸ ahosi, tiṁsavassasahassām āyū 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo

Koṇāgamano¹⁰ nāma Jino lokajet̄tho narāsabho“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tathā vīsatibikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo¹¹ hutvā tinnam vedānam pāragū bhūmiyañ ca antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭikārassa kumbhakārassa mitto ahosi. So¹² tena saddhiṁ Satthāraṁ upasāñkamitvā dhammakathām sutvā pabbajitvā āraddhaviriyō tīṇi pitakāni uggahetvā vattāvattasampatti� Buddhasāsanām sobhesi. So pi nam Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaram Bārāṇasi nāma ahosi, Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavatī nāma brāhmaṇi mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvakā, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvikā, Nigrodharukkho bodhi, sarirām vīsatihatthubbedham ahosi, vīsativassasahassānī āyū 'ti.

246. „Koṇāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo

Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabhamkaro“ ti.

Yasmim pana kappe Dipamkaradasabalo udapādi tasmiṁ aññe pi tayo Buddhā ahesuṁ. Tesam santikā Bodhisattassa vyākaranām n' atthi,

¹ C^k C^e konāgamano, C^v koṇāgamano. ² C^k -paddham, C^e pattuṇṇam cīna-paddham. ³ C^k C^e dukulāni. ⁴ C^k -paṭṭhakañ, C^e -paddhakañ. ⁵ C^e tam. ⁶ C^e nañgaram. ⁷ C^e yaso. ⁸ C^k tiṁsatihatthubbedham. ⁹ C^e aparena. ¹⁰ C^k konāgamano, C^e konāgamanā. ¹¹ C^k C^e māṇavo. ¹² C^k omits so. ¹³ C^e anulā. ¹⁴ C^e aparena.

tasmā te idha na dassitā. - Atthakathāyam pana tamhā kappā paṭṭhāya sabbe Buddhe dassetum idam vuttam:

- 247. „Taṇhamkaro Medhamkaro atho pi Saranamkaro
Dīpamkaro ca sambuddho Kondañño dipaduttamo.
- 248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
- 249. Sumedho ca Sujāto ca Piyadassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
- 250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhu
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
- 251. Ete ahesum Sambuddhā vitarāgā samāhitā²
sataramsīva uppānā mahātamavinoñā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvakā⁴ ti.

Tattha amhākām Bodhisatto Dīpamkarādinañ catuvīsatiyā Buddhānam santike adhikārañ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri assāmkheyeyāni āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge ṭhāpetvā imam Sammāsambuddham añño Buddho nāma n' atthi. Iti Dīpamkarādinañ catuvīsatiyā Buddhānam santike laddhavyākarañ pana Bodhisatto. Yena pana tena

Manussattam liṅgasampatti hetu Satthāradassanam
pabbajā guṇasampatti adhikāro ca chandata
atthadhammasamodhānā abhinihāro samijjhātīti

ime atthadhamme samodhānetvā Dīpamkarapādamūle katābhinihārena⁴ „handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito“ ti ussāham katvā „vicinanto tadā dakkhiñ pathamāñ dānapāramin“ ti dānapāramitādayo buddhakārakadhammā ditthā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhbāvā āgami, āgacchanto va⁶ ye te katābhinihārānam Bodhisattānam ānisamsā saṁvannitā:

- 252. „Evam sabbañgasampannā bodhiyā niyatā narā
samsaram dīgham addhānam kappakoṭisatehi pi
- 253. Avicimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nijjhāmatanhā khuppiñpāsā na honti kālakañjakā,
na honti khuddakā pāññā uppajjantāpi duggatim,

¹ Ck Cv marīgalo. ² Cv mahāyasā. ³ Cv aggikkhandho. ⁴ Cv -hārena, Cv -hāro na. ⁵ Cv te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvām na gacchanti, ubhatovyañjanapāṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā ānantarikehi¹ sabbattha suddhagocarā
micchādītthiñ na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaññām² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā visamyuttā bhavābhavē
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramitī“

te ānisamse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa Akittibrāhmaṇakāle Sañkhabrahmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-dassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle Visayhaseṭṭhikāle Sivirājakāle Vessantarākāle ti dānapāramitāya pūritattabhāvānam³ parimānām n' atthi. Ekantena pan' assa Sasapāṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagatañ disvā sakattānām⁴ pariccajiñ,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramitī“

evañ attapariccāgañ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Sīlavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāgārājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayadisarājassa⁵putta-Alinasattukumārākāle ti sīlapāramitāya pūritattabhāvānam parimānām nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Sañkhapālajātake

260. „Sūlehi pi⁶ vijjhayanto⁷ koṭṭayante⁸ pi⁹ sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me sīlapāramitī“

evañ attapariccāgañ karontassa sīlapāramitā paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-pāṇḍitakāle ti mahārājjaiñ pāhāya nekkhammapāramitāya pūritattabhāvānam parimānām nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake¹⁰

¹ C^v -rikehi. ² C^k C^v asaññām. ³ C^k pūritatthabhāvānam corrected to pūritatthabhāvanām, C^v pūjitatthabhāvānam corrected to pūritatta-. ⁴ C^v sakkattānām corrected to sakattānām. ⁵ C^v jayaddinārājassa, C^k jayaddiya-. ⁶ C^k C^v omit pi.
⁷ so all three MSS., instead of vijjhayante? ⁸ C^v koṇḍayante, C^k koṭṭayanto.
⁹ C^k omits pi. ¹⁰ C^k cūla-.

46 Paññāpāramī. Viriyapāramī. Khantipāramī. Saccapāramī.

261. „Mahārajjanī hatthagataṁ kheṭapindam¹ va chaddayim,
cajato na hoti laganām, esā me nekkhammapāramitī“

evam nissaṅgatāya² rajjanī chaddetvā nikhamantassa nekkhamma-pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapanditakāle³ Mahāgovindapanditakāle Kuddālapanditakāle Arakapanditakāle Bodhiparibbājakakāle Mahosadhapanditakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritattabhāvānam parimāṇām nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Sattubhattajātakē Senakapanditakāle

262. „Paññāya⁵ pavincinanto 'ham⁶ brāhmaṇām mocayim dukhā,
paññāya⁷ me samo n' atthi, esā me paññāpāramitī“

antobhastagataṁ sappām dassentassa paññāpāramī⁸ paramatthapāramī nāma jātā. Tathā viriyapāramitādīnam pi pūritattabhāvānam parimāṇām nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Mahājanakajātakē

263. „Atīradassī jalamaijhe hatā sabbe va mānusā,
cittassa aññathā n' atthi, esā me viriyapāramitī“

evam mahāsamuddam tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Khantivādajātakē

264. „Acetanām va koṭente⁹ tinhena pharasunā mama
Kāśirāje na kuppāmi, esā me khantipāramitī“

evam acetanābhāvena viya mahādukkhaṁ adhivāsentassa khantipāramī paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātakē

265. „Saccavācam anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayim ekasataṁ khattiye, paramatthasaccapāramitī¹⁰“

evam jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātakē

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dessam mahāyasam,
sabbaññutam piyam mayham, tasmā vatam adhiṭṭhabin“ ti

¹ Ck C^a khela-. ² Cv nissaṅgatāya. ³ C^a Cv vidhura-. ⁴ C^a paññā-. ⁵ C^a paññāya. ⁶ C^a omits ham. ⁷ C^a Ck paññā-. ⁸ C^a konḍente. ⁹ C^a paramattham saccapāramitī, Ck paramatthapāramitī.

evaṁ jīvitam¹ pi cajitvā vataṁ adhitthahantassa adhitthānāpāramī paramatthāpāramī nāma jātā. Ekarājajātakē

267. „Na mām koci uttasati, na pi 'ham bhāyāmi² kassaci,
mettābalen³ upatthaddho ramāmi pavane sadā“ ti

evaṁ jīvitam pi anavaloketvā mettāyatassā mettāpāramī paramatthāpāramī nāma jātā. Lomahainsajātakē

268. „Susāne seyyam kappemi chavaṭhikam upadhāy⁴ aham,
gomandalā upagantvā rūpam dassent⁵ anappakan⁶ ti

evaṁ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkham uppādentesu pi upekham anativattassa upekhāpāramī paramatthāpāramī nāma jātā. Ayam ettha samkhepo, vitthārato pan' esa attho Cariyāpiṭakato gahetabbo. Evaṁ pāramiyo pūretvā Vessantarattabhbāve⁷ thito

269. „Acetanāyam puthavī⁸ aviññāya sukham dukham,
sāpi dānabalā mayham sattakkhattum pakampathā“ 'ti

evaṁ mahāpaṭhavikampanāni⁹ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dipaṅkarapādamūlato patthāya yāva ayam Tusitapure nibbatti ettakam thānam Dūrenidānam nāmā 'ti veditabbam.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalāhalām¹⁰ nāma udapādi. Lokasmīm¹¹ hi tīni halāhalāni uppajjanti: Kappahalāhalām Buddhahalāhalām Cakkavattihalāhalān ti. Tattha vassasatasahassassa accayena kappuṭhānam bhavissatiti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikinnakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjamānā rattavatthanivatthā ativiya virūpavesadhbārino¹² hutvā manussapathe vicarantā evaṁ āroceni: „mārisā¹³, ito vassasatasahassassa accayena kappuṭhānam bhavissati, ayam loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^a jīvitam. ² C^b bhāyāmi. ³ C^c C^d vessantarabhbāve. ⁴ C^e C^f puthavi, C^g paṭhavī. ⁵ C^h mahāpaṭhavī. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalām? ⁷ Cⁱ tassāpi lokasmīm. ⁸ C^j -dhārīno. ⁹ C^k mārisā mārisā, C^l mārisa.

sussissati, ayañ ca mahāpaṭhavī¹ Sineru ca pabbatarājā uddayhissanti vinassissanti, yāva Brahmalokā lokavināśo bhavissatī² mettam mārisā bhāvetha, karuṇam muditam upkekhami mārisā bhāvetha, mātarām upatṭhahatha pitaram upatṭhahatha, kule jetṭhāpacāyino hothā³ 'ti. Idam Kappahalāhalām nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbañū-Buddho loke uppajjissatī lokapäladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatī⁴ ugghosentī⁵ āhindanti. Idam Buddhahalāhalām nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatī devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁶ rājā loke uppajjissatī⁷ ugghosentīyo āhindanti. Idam Cakkavattihalāhalām nāma. Imāni tīpi halāhalānī mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddām sutvā sakaladasasahassacakkavāle⁸ devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatī⁹ nātvā tam upasamkamitvā āyācanti, āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbāpi tā ekekacakkaivāle¹⁰ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhiṁ ekacakkaivāle¹¹ sannipatitvā Tositabhadavane Bodhisattassa santikām gantvā „mārisā¹², tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiṁ na Māra-Brahma-Cakkavattisampattiṁ¹³ patthentehi pūritā lokanitharanatthāya¹⁴ pana sabbaññutam¹⁵ patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhatthāya¹⁶, samayo mārisa Buddhatthāya¹⁷ 'ti yācīmsu. Atha Mahāsatto devatānām patiññānī¹⁸ adatvā va kāladīpadesakulajanettīyuparicchedavasena pañcamahāvilocanan nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹⁹ „akālo nu kho“ ti paṭhamām kālaṁ vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddhaṁ vaddhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānām jātijarāmarañāni na paññāyanti²⁰, Buddhanāñ ca dhammadedesanā tilakkhaṇamuttā nāma n' atthi, tesam aniccadukkhamanattā ti kathentānām „kin nām“ etam kathentīti²¹ n' eva sotabbām na saddhātabbām maññānti²², tato abhisamayo na hoti, tasmiṁ asati aniyyānikām sāsanām hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnaāyukālo²³ pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānañ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na titthati udake daṇḍarāji²⁴ viya khippam

¹ Ck -paṭhavi. ² Cv bhavissati. ³ Cv ugghosento. ⁴ Ck cakkavatti. ⁵ Cv -vāle. ⁶ so all three MSS. ⁷ Ck na māra na brahma na cakkavattisampattiṁ, Cv nā māra na brahma na cakkavattisampattiṁ. ⁸ Cv nittarana-. ⁹ Cv sabbaññutam. ¹⁰ Ck Cv buddhatthāya. ¹¹ Ck Cv paṭiññānī. ¹² Cv omits ti. ¹³ Cv paññāyanti. ¹⁴ Cv maraññānti. ¹⁵ Cv -ayakālo. ¹⁶ Ck -rājī.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya hetṭhā vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpam vilokento saparivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dipesu Buddhā na nibbattanti, Jambudipe yeva nibbattantī“ dipam passi. Tato „Jambudipo nāma mahā, dasayojanasahassaparimānam², katarasmiñ nu kho padese Buddhā nibbattantī“ okāsam vilokento Majjhimadesam passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajañgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakanñikan³ nāma nigamo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūpan⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usiraddhajo nāma pabbato tatoparam paccantimā janapadā orato - majjhe⁵ ti evam Vinaye vutto padeso. So āyamato tīni yojanasatāni vitthārato adđhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmin padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvakā mahāsāvakā asiti mahāsāvakā cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā⁶ khattiya brāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idam c’ ettha Kapilavatthukām nāma nagaram, tattha mayā nibbattitabban⁷ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulañ vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiya kule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiya kulañ lokasammatañ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti⁸ kulam passi. Tato mātarañ vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassam pana pūritapāramī, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayañ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayañ ca me mātā bhavissatīti, kittakām pan’ assā⁹ āyūn¹⁰ ti dasannam māsānam upari satta divasāni passi. Iti imam pañcamahāvilokanam viloketvā „kālo me mārisa¹¹ Buddhabhāvāya“ ti devatānam saṅgaham karonto paṭiññam¹² datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanañ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanañ atthi yeva. Tatra nām devatā „ito cuto sugatim gacchā“ ti¹³ pubbe katakusalakkammokāsam

¹ Ck nibbattitabbo kālo. ² Ck C^a -parimānam. ³ C^a setakanñikan. ⁴ C^a thūpan. ⁵ Ck C^a mahesakkā. ⁶ C^a panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^a paṭiññam. ⁹ Ck C^a ito cuto sugatim gacchati, C^a ito cuto sugatim gaccha ito cuto sugatim gacchātu corrected to -- gacchāti.

sārayamānā vicaranti. So evam devatāhi kusalām sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyā deviyā kucchismū paṭisandhim gaṇhi. Tassāvibhāvatthāni¹ ayam anupubbakathā: Tadā kira Kapi-lavathunagare² āsālhinakkhattai³ għutthāni ahosi. Mahājano nakkhattanī kilati⁴. Mahāmāyā devi pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurēpānām⁵ mālāgandhavibhūtisampannam⁶ nakkhattakilāni⁷ anubhavamānā sattamadivase pāto va utṭhāya gandhadakena nahāyitvā cattāri satasahassāni vissajjetvā mahādānāni datvā sabbālamkāravibhūtī varabhojanām bhuñjītivā uposathaṅgāni⁸ adhitthāya alāmkatapatiyattam sirigabbhaṁ pavisitvā sirisayane nipannā niddam okkamamānā imam supinam addasa: Cattāro kira nam mahārājāno sayanen⁹ eva saddhiṁ ukkhipitvā Himavantam netvā saṭṭhiyojanike Manosilātale sattayojanikassa mahāśālarukkhassa hetthā ḥapetvā ekamantam atthānsu. Atha nesam deviyo āgantvā devim Anotattadahaṁ netvā manussamalahaṇatthāni nahāpetvā dibbavatthām nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pilandhāpetvā¹⁰ — tato avidure Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānām atthi — tattha pācīnasisakam dibbasayanām paññāpetvā¹¹ nipajjāpesum. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidure eko Suvannapabbato — tattha caritvā tato oruhyā Rajatapabbataṁ abhirūhitvā¹² uttaradisato āgamma rajatadāmavannāya sondāya setapadumām gahetvā koñcanādām naditvā kanakavimānām pavisitvā mātusayananī tikkhattum padakkhiṇāni katvā dakkhiṇapassam tāletvā¹³ kucchim paviṭṭhasadiso ahosi. Evam uttarasāḥanakkhatteṇa¹⁴ paṭisandhim gaṇhi. Punadivase pabuddhā devī tam supinam rañño ārocesi. Rājā catusatthimatte brāhmaṇapāmokkhē pakkosāpetvā¹⁵ haritupattāya¹⁶ lājādīhi katamaṅgalasakkārāya¹⁷ bhūmiyā mahārahāni āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānām brāhmaṇānām sappimadhusakkārābhisaṃkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo püretvā suvaṇṇarajatapātihi yeva patikujjetvā¹⁸ adāsi aññehi¹⁹ ca ahatavatthakapila-gāvidānādīhi²⁰ te santappesi. Atha tesam sabbakāmehi santappitānām²¹ supinam ārocāpetvā „kim bhavissatī“ pucchi. Brāhmaṇā āhānsu: „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimhi²² gabbho patitthito, so

¹ Ck tassāvibhāsatthāni. ² C^a -nañgare. ³ C^a āsālhi-. ⁴ Ck C^a kilati. ⁵ Ck C^a -surēpāna. ⁶ C^v-gandhavibhūsanasampannam. ⁷ C^a -khilām. ⁸ Ck uposathaggāni. ⁹ C^a pilandhāpetvā. ¹⁰ Ck C^a paññāpetvā. ¹¹ Ck C^a abhirūhitvā. ¹² Ck tāletvā, C^a phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^a pakkhosāpetvā. ¹⁵ C^v bharitupannāya corrected to bharituppattāya, C^v haritupalittāya. ¹⁶ C^v -māngala-. ¹⁷ Ck patikuj-jhetvā. ¹⁸ Ck aññehi. ¹⁹ C^a āhata-. ²⁰ C^v santappikānām. ²¹ Ck kucchismū.

ca kho purisagabbho na itthigabbho,utto te bhavissati, so sace agāraim ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavatti¹, sace agārā nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchimbi paṭisandhigahaṇakhaṇe³ ekappahāren' eva sakaladasasahassi lokadhātu sañkampi sampakampi sampavedhi. Dvattim̄sa pubbanimittāni pātur ahimsu: dasasu cakkavālasahas-sesu⁴ appamāno obhāso phari, tassa tañ siriñ datthukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṁsu, badhirā saddam suniṁsu⁵, mūgā samālapiṁsu, khujā ujugattā abesum, pañgulā padasā gamanam paṭilabhiṁsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādibī mucciṁsu⁶, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppipasā vūpasami, tiracchānānam bhayam nāhosī, sabbasattānam rogo vūpasami, sabbasattā piyāmavādā ahesum, madhurenākārena assā hasiṁsu⁷ vāraṇā gajjiṁsu, sabbaturiyāni sakasakaninnādāni muñciṁsu aghaṭṭitāni⁸ yeva, manussānām hatthupagā-dīni⁹ ābharaṇāni viraviṁsu, sabbadisē vippasannā ahesum, sattānām sukhām uppādayamāno mudu sītalo vāto vāyi, akālamiegho vassi, paṭhavito pi udakām ubbhijjitvā vissandi, pakkhino ākāsagamanam vijahiṁsu, nadiyo assandamānā¹⁰ atthaiṁsu, mahāsamudde madhuram udakām ahosi, sabbatthakam eva pañcavānhehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajjalajādīni¹¹ sabbapupphāni pupphiṁsu, rukkhānām khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphiṁsu, thale silātalāni bhinditvā uparūpari satta satta¹² butvā dañdapadumāni nāma nikkhamiṁsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattiṁsu, samantato pupphavassām vassim̄su¹³, ākāse dibbaturiyāni vaj-jim̄su, sakaladasasahassi¹⁴ lokadhātu vattetvā vissatthamālāgulaṁ¹⁵ viya uppiletvā¹⁶ baddhamālākalāpo viya alamkatapaṭiyattam mālāsanām viya ca ekamālālini¹⁷ vippurantavālavijāni pupphadūpagandharivāsita¹⁸ paramasobhaggappattā ahosi. Evam̄ gahitapatisandhikassa Bodhisattassa patisandhito patthāya Bodhisattassa c' eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇatthanī khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkhaṁ gaṇhiṁsu. Bodhisattamātū purisesu rāgacittam n' uppajji, lābhaggayasag-gappattā ca ahosi sukhini¹⁹ akilantakāyā, Bodhisattān ca anto-

¹ Ck C^a cakkavatti. ² Ck C^a -gaṇhana-. ³ Ck cakkavāla-. ⁴ C^a Cv suniṁsu. ⁵ Ck samucciciṁsu. ⁶ Cv hesimeu. ⁷ Ck aghaṭṭitāni. ⁸ Cv hatthupagādīni, C^a hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, Ck hatthupagādīni. ⁹ C^a Cv asandamānā. ¹⁰ Ck -jādihi. ¹¹ C^a sattā. ¹² Cv vassi. ¹³ Ck -sahassi. ¹⁴ Ck vissatthā-, Cv vissatthamālāgulaṁ. ¹⁵ Ck uppiletvā, C^a uppiletvā. ¹⁶ C^a ekaekamālini. ¹⁷ Ck -pariyārītā. ¹⁸ Ck sukhuni, C^a sukhini.

kucchigataṁ vippasanne maṇiratane āvutapanḍusuttamī viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasedisā na sakka hoti aññena¹ āvasituṁ vā paribhuñjituṁ vā tasmā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kālam katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāše appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijayanti na evam Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattam dasamāse kucchinā pariharitvā ṛhitā va vijayati, ayam Bodhisattamātū dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telam viya dasamāsc kucchiyā Bodhisattain pariheritvā paripunnagabbhā nātigharam gantukāmā Sudhodanama-hārajassa ārocesi: „icchām’ aham deva kulasantakam Devadahanagaram gantun“ ti. Rājā „sādhū“³ ti sampaticchitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagaraṁ maggām samam kāretvā kadalipuṇaghaṭadajapāṭkādihī⁴ alamkārāpetvā deviṁ sovanṇasivikāya nisidāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnam pana nagarānam antare ubhayanagaravāsinam⁵ pi Lumbinivanam⁶ nāma maṅgalasālavanam atthi. Tasmim samaye mūlato patthāya yāva aggasākhā sabbam ekaphālipullam⁷ ahosi, sākhantarehi c’ eva pupphantarehi ca pañcavāṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakunpasamīghā madhurassarena vikujantā vicaranti. Sakalam Lumbinivanam⁸ cittalatāvanasadisam mahānubhāvassa rañño susajjitaāpānamandalam viya ahosi. Deviyā tam disvā sālavanakīlam kilitukāmatā⁹ udapādi. Amaccā deviṁ gahetvā sālavanam pavisim̄su. Sā maṅgalasālāmūlam gantvā sālasākhāyām gaṇhitukāmā ahosi. Sālasākhā suseditavetttaggam viya onamitvā deviyā hatthapatham upagañchii¹⁰. Sā hattham pasāretvā sākhām aggahesi. Tāvad eva c’ assā¹¹ kammajavātā calim̄su. Ath’ assā sāniṁ parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālasākhām gahetvā titthamānāya eva c’ assā gabbhavuṭṭhānam ahosi. Tain khanam̄ yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāno¹² suvaṇṇajālam adāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattam sampaticchitvā mātu purato ṛhapetvā „attamanā devi¹³ hohi, mahesakkho teutto uppanno“ ti āhaṁsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhampātā paṭikkulena¹⁴ asucinā makkhitā nikkhampātā nā evam¹⁵ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ Ck C^a aññena. ² Ck C^a aññā. ³ Cv kadalī-. ⁴ Āk C^a -vāsinam. ⁵ Ck C^a lumbini-. ⁶ Ck ekaphālipullam, C^a ekapālipullam. ⁷ C^a Cv lumbini-. ⁸ Ck sālavanam kilitu-, C^a sālavanakīliṁ kilitu-. ⁹ C^a upagañji. ¹⁰ Ck tāvadevassā, Cv tāvadevassā. ¹¹ C^a mahābrāhmaṇo, Cv mahābrāhmaṇo corrected to mahābrahmāno. ¹² Cv devi. ¹³ Ck paṭikulena. ¹⁴ Ck tam evam, C^a na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nisseṇito¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā thitako mātukucchisambhavena kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamaniratanam viya jotanto² mātukucchito nikkhami. Evām sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkāratthaṁ ākāsato dve udakadhārā nikkhmitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarire utūm gāhāpesuṁ. Atha nam suvannajālena pātiggaheṭvā thitānam Brahmānam hatthato cattāro mahārājāno mañgalasammata�a sukhasampphassēya ajinappaveniyā ganhiṁsu, tesam hatthato manussā dukūlacumbatākena, manussānam hatthato muccitvā³ pathaviyain patiṭṭhāya puratthimadisam olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁴ ekaṅganāni⁵ ahesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, kut' ettha uttaritaro⁶ ti āhamsu. Evām catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁷ uparīti dasa pi disā anuviloketvā⁸ attano sadisam adisvā „ayam uttarā⁹ disā“ ti sattapadavīthārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattam dhāriyamāno Suyāmena vālavijanīm aññehi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno, tato sattamapade ḥhito „aggo 'ham asmi lokassā“ 'ti ādikām āsabhiṁ vācam nicchārento sīhanādām nadi¹⁰. Bodhisatto hiti attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācam nicchāresi Mahosadhattabhbāve Vessantarattabhbāve imasmīm attabhāve ti. Mahosadhattabhbāve kir' assa mātukucchito nikkhmantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāram hatthe ḥhapetvā gato. So tañ muṭṭhiyam katvā va nikkhanto. Atha nam mātā „tāta kiñ gahetvā āgato siti“ pucchi. „Osadham ammā“ 'ti. Iti osadham gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmām akāmīsu. Tañ osadham gahetvā cātiyam pakkhipiinsu. Āgatāgatānam andhabadhirādinām¹¹ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjam ahosi. Tato „mahantam idam osadham¹²“, mahantam idam osadhan¹³ ti uppannavacanam upādāya, Mahosadho t' ev' assa nāmām jātam. Vessantarattabhbāve pana mātukucchito nikkhmantō dakkhiṇahattham pasāretvā va „atthi nu kho anima kiñci gehasmi, dānam dassāmīti“ vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā“ 'ti puttassa hattham

¹ Ck C^o nisseṇito. ² C^o jotento. ³ Ck C^o muñcivā. ⁴ C^o cakkavālā-. ⁵ Ck ekaṅganāni, C^o ekaṅganāni. ⁶ C^o evām disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C^o evām catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C^o anuloketvā. ⁸ Ck uttara. ⁹ C^o nadi. ¹⁰ Ck andhabadhirānam. ¹¹ Ck omits mahantam idam osadham.

attano hatthatale katvā sahassatthavikām ṭhapāpesi. Imasmim pana attabhāve imam sihanādām naditi. Evaṁ Bodhisatto tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhaṇe jātikkhaṇe pi 'ssa dvattiinsa pubbanimittānī pātū abhimūsu¹. Yasminī pana samaye amhākām Bodhisatto² Lumbinivane³ jāto⁴ tasminī yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāludāyi⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamānā ekā addhayojanappamānā⁷ ekā tigāvutappamānā ekā yojanappamānā ahositi ime satta sahajātā nāma. Ubbayanagaravāsino Bodhisattam gahetvā Kapilavatthunagaram eva agamāmsu. Tam divasaṁ yeva ca „Kapilavatthunagare Sudhodanamahārājassautto putto jāto, ayam kumāro bodhitale nisiditvā Buddha bhavissatī“ Tāvatimsabhvane⁸ haṭṭhatutthā devasainghā celukkhepādīni⁹ pavattentā kilīmsu¹⁰. Tasminī samaye Sudhodanamahārājassa kulūpako¹¹ atthasamāpattilābhī¹² Kāladevalo¹³ nāma tāpaso bhattakiccaṁ katvā divāvihāratthāya Tāvatimsabhavanam gantvā tattha divāvihāram nisinno tā devatā disvā „kimkāraṇā tumhe evam tutthamānasā kīlatha¹⁴, mayham p'etam kāraṇam kathethā“ 'ti puchi. Devatā āhāmsu: „mārisa 'Suddhodanarañño putto jāto, so bodhitale nisiditvā Buddha hutvā dhammacakkam pavatessati, tassa anantam Buddhalīhaṁ datthūm dhammañ ca sotum lacchāma“ 'ti iminā kāraṇena tuṭṭh' amhā“ 'ti. Tāpaso tāsam vacanam sutvā khippam devalokato oruhyā rājanivesanam pavisitvā paññattāsane nisinno „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi nan“ ti āha. Rājā alamkatapatiyattam kumāraṁ ānāpetvā¹⁵ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭasu patiṭṭhāmūsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena randitabbayuttako añño nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle ṭhapeyyum sattadhā assa muddhain¹⁶ phaleyya¹⁷. Tāpaso „na me attānam nāsetumi yuttan“ ti utthāyāsanā Bodhisattassa añjalim paggahesi. Rājā tam acchāriyam disvā attano puttaṁ vandi. Tāpaso atīte cattālisa kappe anāgate cattālisā 'ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattim disvā „bhavissati nu kho Buddha udāhu no“ ti āvajjītvā upadhārento „nissāmsayaṁ Buddha bhavissatī“ nātvā „acchāriyapuriso ayan“ ti

¹ Cv pāturahanisu. ² Ck bodhisatte. ³ Cv lumbinivane. ⁴ Ck C^a jāto. ⁵ C^a devi. ⁶ Ck kāludāyi. ⁷ Cv adūha-. ⁸ Cv -bhavanato. ⁹ C^a celu-. ¹⁰ Ck kilīmsu, C^a Cv kilīmsu. ¹¹ Ck kulūpako. ¹² Ck Cv -lābhi. ¹³ C^a kāla-. ¹⁴ C^a kīlatha. ¹⁵ Ck ānāpetvā, C^a ānāpetvā. ¹⁶ Cv muddhā. ¹⁷ Cv pāleyya.

sitam akāsi. Tato „aham imam Buddhabhūtam daṭṭhum labhissāmi nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālam katvā Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhietum asakkuneyyo² Arūpabhave³ nibbattissāmīti“ disvā „evarūpam nāma acchariyapurisam Buddhabhūtam daṭṭhum na labhissāmīti⁴, mahati⁵ vata me jāni⁶ bhavissatīti“ parodi. Manussā disvā „amhākām ayyo idān’ eva hasitvā puna roditum upaṭṭhito, kin nu kho bhante amhākām ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatīti“ pucchiṁsu. „N’ atth’ etassa antarāyo, nissainsayena Buddha bhavissatīti“. „Atha kasmā parodithā“ ’ti. „Evarūpam purisam Buddhabhūtam daṭṭhum na labhissāmi, mahati⁷ vata me jāni⁸ bhavissatīti’ attānai anusocanto rodāmīti“ āha. Tato „kin nu kho me nātakesu koci etam Buddhabhūtam daṭṭhum labhissati na labhissatīti“ upadhārento bhāgineyyam Nālakadārakam addasa. So bhaginiyā geham gantvā „kaham te putto Nālako“ ti. „Gehe ayya“. „Pakkosāhi⁹ nan“ ti. Attano santikam āgataim āha: „Tāta Sudhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhaṁkuro, esa pañcatimsa vassāni atikkamitvā Buddha bhavissatīti¹⁰, tvam etam daṭṭhum labhissasīti, ajj’ eva pabbajāhīti“. Sattāsītikoṭidhane kule nibbatto dārako „na mām mātulo anatthe niyojessatīti“ cintetvā tāvad eva antarāpanato¹¹ kāsāvāni c’ eva mattikāpattān ca āharāpetvā kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā „yo loke uttamapuggalo tam uddissa mayham pabbajjā“ ti bodhisattābhimukham añjalim¹² paggayha pañcapatīthitena vanditvā pattam thavikāya pakkhipitvā aṁsakūṭe olambetvā Himavantam pavisitvā samanadham-mam akāsi. So paramābhisambodhiṁ pattam Tathāgatam upasam-kamitvā Nālakapaṭipadāni kathāpetvā puna Himavantam pavisitvā arahattam patvā ukkaṭṭhapatiḍpadāni paṭipanno satt’ eva māse āyūm pāletvā ekaṁ Suvaṇṇapabbatam nissāya ṛhitako va anupādesesāya Nibbānadātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase¹³ sūsam nahāpetvā¹⁴ „nāmagahaṇam ganhissāmā“ ’ti rājabhavanam catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnapāyāsam pacāpetvā tiṇṇam vedānam pārage atthasatam brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisidāpetvā subhojanam bhojetvā

¹ C^a adds no. ² C^a asakuneyye, C^v asakkuneyye. ³ C^a arūpabhavane. ⁴ C^a labhissāmi. ⁵ C^k mahati. ⁶ C^k jāti. ⁷ C^k mahati. ⁸ C^k jāti. ⁹ C^k pakkosahi.

¹⁰ C^a C^v bhavissatīti. ¹¹ C^k C^a antarāpanato. ¹² C^k añjalim. ¹³ C^k pañcadivase.

¹⁴ C^k nahāpetvā.

mahāsakkāram katvā „kin nu kho bhavissatī“ lakkhaṇāni paṭiggahāpesum¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo cāpi Mantī²
Konḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā atṭha ahesum brāhmaṇā,
chaṭaṅgavā³ mantam vyākariṁsu ti

ime atṭh' eva brāhmaṇā lakkhaṇapaṭiggāhakā⁴ ahesum. Paṭisandhi-gahanadivase supino⁵ pi eteh' eva patiggahīto⁶. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvēdha vyākariṁsu: „imehi lakkhaṇehi samannāgato agāram ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavatti⁷, pabbajamāno Buddha“ ti sabbam cakkavattirañño siribhavañ acikkhiṁsu. Tesam pana sabbadaharo gottato Konḍañño nāma māṇavo⁸ Bodhisattassa lakkhaṇavaranipphattiṁ oloketvā „etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇam n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddha bhavissatī“ ekam eva aṅgulim ukkhipitvā ekaṁsavyākaranaṁ vyākāsi. Ayam hi katādhikāro pacchimabhadhikasatto paññāya itare satta Jane abhibhavitvā „imehi lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānam nāma n' atthi, asaṁsayam Buddha bhavissatī“ ekam eva gatim addasa, tasmā ekam aṅgulim ukkhipitvā evam vyākāsi. Atha te⁹ brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantayiṁsu: „tātā¹⁰, amhe mahallakā, Sudhodanamahārājassa puttam sabbaññutam pattam¹¹ mayam sambhaveyyāma vā no vā, tumhe tasmin kumāre sabbaññutam patte tassa sāsane pabbajeyyathā“¹² ti. Te satta pi janā yāvatāyukam ṭhatvā yathākammaṁ gatā. Konḍañño māṇavo va arogo ahosi. So Mahāsatte buddhim anvāya mahābhinnikkhamanam abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelam gantvā „ramāṇīyo¹³ vata ayam bhūmibhāgo, alam vat' idam kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā“¹⁴ ti cittam uppādetvā tattha vāsan upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesam brāhmaṇānam putte upasāmkamitvā evam āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so nissaṁsayam Buddha bhavissati, sace tumhākam pitaro arogā¹⁵ assūn aja nikkhamitvā pabbajeyyuṁ, sace tumhe pi iccheyyātha etha, ahan tam purisam anupabbajissāmīti“. Te sabbe ekacchandā bhavitum

¹ Ck paṭiggahesum. ² Ck C^s chalaṅgavā. ³ Ck C^s-paṭiggahākā, Cv -paṭiggahakā.
⁴ Ck C^s supine. ⁵ Cv paṭiggañhiṁsu. ⁶ Ck Cv cakkavatti. ⁷ C^s māṇavo.
⁸ Ck ne. ⁹ C^s tātā. ¹⁰ C^s sabbaññutappattam. ¹¹ Ck C^s pabbajeyyathā.
¹² C^s ramāṇīyo. ¹³ Ck ārogā.

nāsakkhiṁsu. Tayo janā na pabbajīṁsu. Koṇḍaññabrahmaṇam
jetṭhakam̄ katvā itare cattāro pabbajīṁsu. Te pañca pi janā
Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṁ disvā mayham
putto pabbajissatī“ pucchi. „Cattāri pubbanimittānīti“. „Kataram
katarañ cā“ ’ti. „Jarājinnaṁ vyādhitāni matāni pabbajitan“ ti. Rājā
„ito patṭhāya evarūpānam mama puttassa santikam̄ upasam̄kamitum
mā adattha, mayham puttassa Buddhabhāvena kammaṁ n’ atthi, aham
mama puttāni dvīshassadipaparivārānam catunnañi mahādīpānam
issariyādhipaccam̄ rajjan̄ kārentam chattiṁsayojanaparimāṇḍalāya
parisāya parivutāni gaganatale vicaramānāni passitukāmo“ ti, evañ ca
pana vatvā imesāni catuppakārānam purisānam kumārassa cakkhupathe
āgamanāni’ nīvāranathām catusu disāsu gāvute gāvute ārakkham
thapesi. Tam̄ divasañ ca pana maṅgalatṭhāne sannipatitesu asitiyā
ñātikulasahassesu ekeko ekamekam̄ puttāni paṭijāni: „ayam Buddha
vā hotu rājā vā, mayain ekamekam̄’ puttāni dassāma, sace pi Buddha
bhavissati khattiyyasamañeh’ eva purakkhataparivārito vicarissati, sace
pi rājā bhavissati khattiyyakumāreh’ eva purakkhataparivārito
vicarissatī“. Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadosā
dhātiyo paccupatṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
sirisobhaggena vadḍhati. Ath’ ekadivasāni rañño vappamaṅgalam nāma
ahosi. Tam̄ divasāni sakalanagaram devavimānāni viya alainkaronti.
Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivatthā gandhamālādipatimaṇḍitā
rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassam̄’ yojiyati.
Tasmim̄ pana divase ekena ūnāni atṭhasatāni saddhiṁ balivaddarasmiyottehi
rajataparikkhatāni¹ honti. Rañño ālambananaṅgale² pana ratta-
suvaṇṇaparikkhatāni³ hoti. Balivaddānuṁ siṅgarasnipatodāpi suvaṇṇa-
parikkhatā⁴ va⁵ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamento puttāni
gahetvā agamāsi. Kammantaṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
sandacchāyo ahosi. Tassa leṭṭhā kumārassa sayanāni paññāpetvā⁶
upari suvaṇṇatārakhacitāni vitānāni bandhāpetvā sāñipākarena¹⁰ parik-
kipāpetvā ārakkham̄ thāpetvā rājā sabbālāmkārañi alāmkaritvā
amaccaparivuto naṅgalakaranatṭhānam agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
naṅgalāni¹¹ ganhāti, amaccā ekaūnāṭṭhasatāni rajatanaṅgalāni, kassakā
sesanaṅgalāni, te¹² tāni gahetvā ito c’ ito ca kasanti. Rājā orato
vā pāram gacchati pārato vā oram̄ āgacchati, etasmim̄¹³ thāne

¹ C^a āgamana. ² C^a ekameka. ³ Cv naṅgala-. ⁴ Cv parikkhitāni. ⁵ C^a Cv
-naṅgale. ⁶ Cv -parikkhitāni. ⁷ Cv -parikkhitā, C^k -parikkhatā. ⁸ C^k vā.
⁹ C^a paññāpetvā. ¹⁰ C^a sāni-. ¹¹ Cv -naṅgalāni. ¹² Cv ke. ¹³ C^a ekasmim̄.

mahāsampattim¹ anubhosī². Bodhisattam parivāretvā nisinnā dhātiyo „rañño sampattim passissāmā“ ³ ‘ti antosānito⁴ bahi nikkhantā. Bodhisatto ito c’ito ca olokento kañci adisvā vegena utthāya pallamkam abhuvitvā ānāpāne pariggahetvā pañhamajjhānam nibbatte. Dhātiyo khajabhojjantare vicaramānā thokam cirayiñsu. Sesarukkhānam chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimandalā hutvā atthāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako“ ⁵ ti vegena sāñim ukkhipitvā anto pavisañmāna Bodhisattam sayane pallamkena nisinnam tañ ca pātiñhāriyam disvā gantvā rañño ārocesum: „deva kumāro evam nisinno, aññesam rukkhānam chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimandalā thitā“⁶ ti. Rājā vegenāgantvā pātiñhāriyam disvā „idam te tāta dutiyām vandanam“ ⁷ ti puttam vandi. Atha anukkamena Bodhisatto sojasavassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tinnam utūnam anuchavike tayo pāsade kāresi ekam navabhūmakam⁸ ekam sattabhūmakam⁹ ekam pañcabhūmakam¹⁰, cattālisasahassā ca nātakīyo upatthāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsañghaparivuto alamkatanātakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno¹¹ mahāsampattim anubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā pan’assa devī aggamañhesi¹² ahosi. Tass’ evam mahāsampattim anubhavantassa ekadivasam nātisañghassa abbhantare ayam kathā udapādi: „Siddhatto kilāpasuto¹³ va vicarati, na kiñci sippam sikkhati, sañgāme¹⁴ paccupañthite kiñ karissatī“¹⁵. Rājā Bodhisattam pakkosāpetvā „tātava nātakā ‘Siddhatto kiñci sippam asikkhitvā kilāpasuto¹⁶ va vicarati’ vadanti, ettha kiñ pattakāle maññasiti¹⁷.“ „Deva mama sippam sikkhanakiccam n’ atthi, nagare mama sippam dassanattham bherīñ carāpetha, ito sattamadivase nātakānam sippam dassessāmīti.“ Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhañavedhivālavedhidhanuggahe¹⁸ sannipātāpetvā mahājanassa majjhe aññehi ca dhanuggahehi asādhārapām nātakānam dvādasavidham sippam dassesi. Tain Sarabhañgajātake āgatanayena veditabbam. Tadāssa nātisañgho nikkamkho ahosi. Ath’ ekadivasam Bodhisatto uyyānabhūmim gantukāmo sārathim āmantetvā „rathañ yojehiti“ āha. So „sādhū“ ¹⁹ ‘ti patisunītvā²⁰ mahārāham uttamaratham sabbalāmkārena alamkaritvā kumudapattavanne

¹ C^a C^v mahāsampatti. ² C^a C^v ahosi. ³ C^k C^a antosānito. ⁴ C^v parimandalātthitā corrected to parimandalatthitā. ⁵ C^v -bhūmikain. ⁶ C^k parivāriyamāno. ⁷ C^k C^v aggamañhesi. ⁸ C^k kilāpasuto, C^a kilāpasuto. ⁹ C^k sañgāme. ¹⁰ C^k kilāpasuto, C^a kilāpasuto. ¹¹ C^k C^a mamñasiti. ¹² C^a vālavedhi. ¹³ C^k C^a patisunītvā.

cattāro mañgalasindhave¹ yojetvā Bodhisattassa pativedesi. Bodhisatto devavimānasadisām rathām abhirūhitvā² uyyānābhīmukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhānakālo āsanno, pubbanimittām dassessāmā“³ ti ekan devaputtam jarājajjaram khaṇḍadantam palitakesan vāmkaṁ obhaggasarīram dandhaṭṭham pavedhamānam⁴ katvā dassesum. Tam Bodhisatto c' eva sārathi⁵ ca passanti. Tato Bodhisatto sārathim „samīma, ko nām' esa puriso, kesāpi 'ssa na yathā aññesan“⁶ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanām sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatiti“ samviggahadayo tato va patinivattitvā pāśādam eva abhirūhi⁷. Rājā „kiṁkāraṇā mama putto khippam patinivattiti“ pucchi. „Jīṇām purisām disvā devā 'ti, jīṇām purisām disvā pabbajissatiti“ āhamsu. „Tasmā⁸ maiṁ nāsetha, sīghām puttassa nāṭakāni sajjetha, sampattim anubhavanto pabbajjāya satim na karissatiti“ vatvā ārakkham vaddhetvā sabbadisāsu addhayojane addhayojane thapesi. Pun' ekadivasām Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam vyādhitam purisām disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāśādam abhirūhi⁹. Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaddhetvā samantato tigāvutappamāne padese ārakkham thapesi. Aparām pana ekadivasām Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam kālakataṁ disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā pāśādam abhirūhi¹⁰. Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaddhetvā samantato yojanappamāne padese ārakkham thapesi. Aparām pana ekadivasām uyyānam gacchanto tath' eva devatāhi nimmitam sunivattham supārutam pabbajitam disvā „ko nām' eso sammā“¹¹ ti sārathim pucchi. Sārathi kiñcāpi Buddhuppādassa abhāvā pabbajitam vā pabbajitagune vā na jānāti, devānubhāvena pana „pabbajito nām' esa devā“¹² ti vatvā pabbajjāya gune vannesi. Bodhisatto pabbajjāya ruciṁ uppādetvā tam divasām uyyānam agamāsi. Dīghabhbhāṇkā panāhu: cattāri nimittāni ekadivasen' eva disvā agamāsīti. Tattha divasabhāgām kīlītvā mañgalapokkharaniyām nahāyitvā atthām gate suriye mañgalasilāpatte nisīdi attānam alāmkārāpetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā¹³ nānāvanṇāni dussāo nānappakārā ābharaṇavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā atthamsu. Tasmin khaṇe Sakkassa nisinnāsanam uṇhām

¹ C^v mañgala-. ² C^k C^v abhiruhitvā. ³ C^v pavedhamānakām. ⁴ C^k C^v sārathi.

⁵ C^k C^v abhiruhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v tasmā corrected to kasmā.

⁸ C^k C^v abhiruhi. ⁹ C^k paricārīka-

ahosi. So „ko nu kho mam imambā thānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alamkarapānam disvā Vissakammam āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja addharattasāmaye mahābhnik-khamanam¹ nikhamissati, ayam assa pacchimo alamkāro, uyyānam gantvā Mahāpurisam dibbaalamkārehi alamkarohiti“. So „sādhū“ 'ti paṭisunītvā devatānubhāvena tam khaṇam yeva upasamkamitvā tass' eva kappakasadiso hutvā kappakassa hatthato vethanadussam gahetvā Bodhisattassa sīsam vethesi. Bodhisatto hatthasampassen' eva „nāyam manusso, devaputto eko“² ti aññāsi³. Vethanen' eva vethitamatte sīsamoliyam maniratanākārena dussasahassam abbhug-gañchi⁴, puna vethentassa dussasahassan⁵ ti dasakkhattum vethentassa dasadussasahassāni abbhuggacchiṁsu. Sīsam khuddakām dussāni bahūni kathaṁ abbhuggatānīti na cintetabbāni, tesu hi sabbamahantam sāmalatāpupphappamānam avasesāni kutumbakapupphappamānāni ahesum. Bodhisattassa sīsam kiñjakkhagavacchitām⁶ viya kuyyaka-puppham⁷ ahosi. Ath' assa sabbālamkārapatimanditassa sabbatālāvacaresu⁸ sakāni sakāni ca paṭibhānāni⁹ dassayantesu brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādisu¹⁰ nānappakārehi maṅgalavacanathutighosehi¹¹ sambhavantesu¹² sabbālamkārapatimanditām¹³ rathavaram abhirūhi¹⁴. Tasmīm samaye „Rāhulamātā puttām vijātā“ ti sutvā Sudhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṁ¹⁵ nivedethā“ 'ti sāsanam¹⁶ pahiṇi. Bodhisatto tam sutvā „Rāhulo jāto, bandhanām jātan“ ti āha. Rājā „kiṁ me putto avacā“ 'ti pucchitvā tam vacanam sutvā „ito paṭṭhāya me nattu¹⁷ Rāhulakumāro yeva nāmām hotū“ 'ti. Bodhisatto pi kho rathavaram āruyha mahantena yasena atimanoramena¹⁸ sirisobhaggena nagaram pāvisi. Tasmīm samaye Kisagotamī nāma khattiyakaññā uparipāśādavaratalagatā nagaram padakkhiṇam kurumānassa Bodhisattassa rūpasirīm disvā pītisomanassajātā imām udānam udānesi:

271. „Nibbutā nūna sā mātā,
nibbuto nūna so pitā,
nibbutā nūna sā nāri¹⁹
yassāyam²⁰ idiso patīti.“

¹ C^k Cv -nikhamanam. ² Cv eso. ³ C^k Cs amñāsi. ⁴ C^k Cs abbhuggañji.
⁵ Cv -sahassam. ⁶ C^k kiñjakkha-. ⁷ Cv kuyyātha- corrected to kuyyāta-.
⁸ Cv -tālā-. ⁹ Cs paṭibhānādīni. ¹⁰ Cs suta- -disu, Cv suta- -tandhakādisu corrected to -khandakādisu. ¹¹ Cv marīgala-. ¹² Cv sambhaventesu. ¹³ C^k -patimandita. ¹⁴ C^k Cs abhirūhi. ¹⁵ C^k Cs tuṭṭhi. ¹⁶ C^k sāsanam. ¹⁷ C^k Cs nattā. ¹⁸ C^k atimanoharena. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ C^k yasmāyam.

Bodhisatto tam sutvā cintesi: „ayam evam āha, evarūpam attabhāvam passantiyā mātuhadayaṁ nibbāyati pituhadayaṁ nibbāyati pajā-patihadayaṁ¹ nibbāyatiti², kasmīm nu kho nibbute hadayaṁ nibbutam³ nāma hotīti“. Ath’ assa kilesesu virattamānasassa etad ahosi: „rāgaggimhi nibbute nibbutam nāma hoti, dosaggimhi mohag-gimhi nibbute nibbutam nāma hoti, mānadiṭṭhiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutam⁴ nāma hoti, ayam me sussavaṇam⁵ sāvesi, aham hi nibbānam gavesanto carāmi, ajj’ eva mayā gharāvāsam chaddetvā⁶ nikhamma pabbajitvā nibbānam gavesitum vāṭatī⁷, ayam imissā ācariyabhāgo hotū“ ‘ti kanṭhato omuñcītvā Kisāgotamiyā satasa-hassagghaṇakam⁸ muttāhāram pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā pannakāram pesesīti“ somanassajātā ahosi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādām abhirūhitvā⁹ sirisayane nipaggi. Tāvad eva naṁ sabbalāñkārapatimanditā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaññā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyō naccagītavāditāni payojayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttam niddam okkami. Tāpi itthiyo „yass’ atthāya mayam naccādīni payojayema so niddam upagato, idāni kimattham kilamāmā“ ‘ti gahitaghitāni turiyāni ajjhottharitvā nipaggiimsu. Gandhatelapadipā jhāyanti. Bodhisatto pubujjhītītā sayanapitīthe pallamkena nisinno addasa tā itthiyo turiyabhandāni avattharitvā niddāyantiyo ekaccā pag-gharitakhejā¹³ lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchāntiyō ekaccā vippalapantiyo¹⁴ ekaccā vivaṭamukhā ekaccā apagatavatthā¹⁵ pākaṭabhbhacchasambādhathānā¹⁶. So tāsam tam vippakāram disvā bhiyyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahosi. Tassa alāmkatapatiyattam sakkabhavanasadisam pi tam mahātalām vippavid-dhanānākuṇapabharitam¹⁸ āmakasusānam viya upatthāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu, „upaddutam vata bho upassattham vata bho“ ti udānam pavatti, ativiya pabbajjāya cittam nami. So „ajj’ eva mayā mahābhinnikkhamanam¹⁹ nikhamitum vattatīti“ sayanā vutthāya dvārasamipam gantvā „ko etthā“ ‘ti āha.

¹ Ck C^a pajāpati-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck C^a nibbutā. ⁴ Ck Cv nibbutan. ⁵ Ck C^a sussavaṇam. ⁶ Ck Cv chaddetvā. ⁷ Cv vaddhati. ⁸ all three MSS. -ghanakan. ⁹ Ck C^a abhirūhitvā. ¹⁰ Ck -tādisu. ¹¹ C^a -kamñā, ¹² so all three MSS. ¹³ Ck C^a -khelā, Cv -khelā corrected to -khela. ¹⁴ Ck vippalapantiyo. ¹⁵ Cv apagatavattha. ¹⁶ Ck -sambandha-. ¹⁷ C^a Cv bhiyyo-. ¹⁸ Ck vippati-viddhanānākuṇapa-. ¹⁹ Cv mahābhinnikkhamanam.

Ummāre sisām katvā nipanno Channo „aham ayyaputta Channo“ ti āha. „Ahā aja mahābhinnikkhamanam¹ nikkhamitukāmo, ekam me assām kappēhitī“. So „sādu devā“ ti assabhandakam gahetvā assa-sālam gantvā gandhatelapadipesu jalantesu sumanapaṭṭavitanassa² hetthā ramaṇiye bhūmibhāge thitam Kanthakam assarājānam disvā „ajja mayā imam eva kappetum vattatiti³“ Kanthakam kappesi. So kappiyamāno va aññāsi⁴: „ayam kappanā atigālhā, aññesu divasesu uyyānakilādigamane kappanā viya na hoti, mayham ayyaputto ‘ajja mahābhinnikkhamanam⁵ nikkhamitukāmo bhavissatiti“, tato tutṭhamānasō mahāhasitāni hasi⁶. So saddo sakalanagaram pattharitvā gaccheyya. Devatā pana tam saddam nirumhitvā⁷ na kassaci sotuni adamsu. Bodhisatto pi kho Channam pesetvā va „puttam tāva passissāmiti“ cintetvā nisinnapallamkato vutṭhāya Rāhulamātāya vasanāṭṭhānam gantvā gabhdhvāram vivari. Tasmā khanē antogabbhe gandhatelapadipo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnam pupphānam ammanamattena abhippakiṇṇasayane puttassa matthake hattham thapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādāni⁸ thapetvā thitako va oloketvā „sac’ āham deviyā hattham apanetvā mama puttam gaṇhissāmi devī pabujjhissatiti⁹, evam me gamanantarāyo bhavissatiti, Buddha hutvā va āgantvā passissāmiti¹⁰ pāsādatalato otari. Yam pana Jātakaṭṭhakathāya „tadā sattahajato Rāhulakumāro hotiti“ vuttam tam sesatṭhakathāsu¹¹ n’ athi. Tasmā idam eva gahetabbam. Evam Bodhisatto pāsādatalā otaritvā assasamipam gantvā evam āha: „tāta Kanthaka, tvam aja ekarttini māni¹² tāraya¹³, āham tam nissāya Buddha hutvā sadevakam lokani tāressāmiti“, tato ullambhitvā Kanthakassa piṭṭhim abhirūhi¹⁴. Kanthako givato¹⁵ paṭṭhāya āyāmena athārasahattho hoti tadanuccavikena ubbedhena samannāgato thāma-javasampanno sabbaseto dhotasamikhasadiso. So sace haseyya¹⁶ vā pādasaddam kareyya vā¹⁷ saddo sakalanagaram avatthareyya, tasmat devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci sunāti evam hasitām-saddam sannirumbhitvā¹⁸ akkamanaakkamana-padavāre¹⁹ hatthatalāni upanāmesum. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato²⁰ Channam

¹ Cv mahābhinnikkhamanam. ² Cs -paddha-. ³ Cs vaddhatīti. ⁴ Ck Cs amñāsi.

⁵ Cv mahābhinnikkhamanam. ⁶ Cv mahāhesitam hesi, Cs mahāhesitam hamisito corrected to -hamisi. ⁷ Ck Cv nirumhitvā. ⁸ Ck padāni. ⁹ Cv pabujjhissatiti.

¹⁰ Ok sesakaṭṭhakathāsu. ¹¹ Cs man. ¹² Ck tāraya, Cv tāraya corrected to tāraya. ¹³ Ck Cs abhirūhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Ck hasseyya, Cv heseyya.

¹⁶ Ck Cv omit vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ Ck akkamanaakkamana-, Cs akkamanaakkamana-. ¹⁹ Ck piṭṭhidhvāramajjhagato, Cv piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhim gāhāpetvā addharattasamaye mahādvārasamipam patto. Tadā pana rājā „evam Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāram vivaritvā nikhamitum na sakkissatī“ dvīsu dvārakavātesu ekekam¹ purisahassena vivaritbam kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno hatthigānanāya kotisahassahattinām balam dhāreti purisagaṇanāya dasapurisakotisahassassa². So cintesi: „sace dvāram na avāpuriyati aja Kanthakassa piṭhe nisinno va vāladhim gahetvā thitenā Channena saddhim yeva Kanthakam ūruhi³ nippiletvā⁴ atthārasahatthubbedham pākāram uppatitvā atikkamissāmī“. Channo cintesi: „sace dvāram na vivariyati aham ayyaputtam khandhe nisidāpetvā Kanthakām dakkhiṇahatthena kucchiyam parikkhipanto upakacchantare katvā pākāram uppatitvā atikkamissāmī“. Kanthako pi cintesi: „sace dvāram na vivariyati aham attano sāmikam piṭhiyam yathānisinna eva Channena vāladhim gahetvā thitenā saddhim yeva ukkhipitvā pākāram uppatitvā atikkamissāmī“. Sace dvāram na avāpuriyitha yathācintitam eva tīsu janesu aññataro⁵ sampādeyya. Dvāre adhivaththā devatā pana dvāram vivari. Tasmiṁ yeva khaṇe Māro „Bodhisattam nivattessāmī“ āgantvā ākāse thito āha: „mārisa mā nikhami, ito te sattame divase cakkaratanaṁ pātubhavissati, dvīsaṁhassaparittadīpaparivāraṇaiṁ catunnaṁ mahādīpaṇaiṁ rajjaiṁ kāressasi, nivatta mārisā“ ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Aham Vasavattiti“, „Māra jānāni“ aham mayham cakkaratana-pātubhāvam, anatthiko ham rajjena, dasasahassilokadhātum⁶ unnādetvā Buddho bhavissāmī“ āha. Māro „ito dāni te patthāya kāmavitakkam vā vyāpādavitakkam vā vihīnśāvitakkam vā cintitakale jānissāmī“ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto⁷ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagatam cakkavattirajjam khelapindam⁸ viya anapekho chaddetvā⁹ mahantena sakkārena nagara nikhamitvā āsālīhipuṇṇamāya¹⁰ uttarāsālīhanakkhatte¹¹ vattamāne nikhamitvā ca puna nagaram apaloketukāmo jāto, evaṁ ca pan’ assa citte uppānamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakamniṁ katan“ ti vadamānā viya mahāpathavī¹² kulālacakkam viya chijjītvā parivatti. Bodhisatto nagarābhīmukho thatvā nagaram oloketvā tasmiṁ puthavippadese¹³ Kanthakanivattanacetiyaṭṭhānam dassetvā gantabbamaggābhīmukham¹⁴ Kanthakam

¹ C^k Cv ekeka. ² Cv dasapurisakotisahassānam, C^s kotisahassassa leaving out dasapurisa. ³ C^s ūruhi. ⁴ C^k C^s nippiletvā. ⁵ C^k C^s aññataro. ⁶ C^s Cv dasasahassi-. ⁷ C^k C^s anupagacchanto. ⁸ C^k C^s khela-. ⁹ C^k chaddhetvā. ¹⁰ C^k āsālī-, C^s āsālī-. ¹¹ C^k uttarāsālīhanakkhatte, Cv uttarāsālīhanakkhatte. ¹² C^k Cv mahāpathavi. ¹³ C^k pathavi-. ¹⁴ C^s gantabbam maggābhīmukham, Cv gantabbamaggābhīmukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ujārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato satthim ukkāsahassāni dhārayiimsu pacchato satthim dakkhinapassato satthim vāmapassato satthim. Aparā devatā cakkavālamukhavattiyam¹ aparimānā ukkā dhārayiimsu, aparā devatā ca nāgasupaṇṇādayo² ca dibbehi gandhehi mālehi cunnehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c' eva ghanameghavutthikāle dhārāhi viya nabhami nirantarami ahosi. Dibbāni saṅgītāni³ pavattanti, samantato atthaturiyāni satthituriyāniti atthasatthituriyasata-sahassāni pavajjayimsu, samuddakucchiyam meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyam sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā siriso-bhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīni⁴ rajjāni atikkamma timsayojanamatthake Anomānāmanaditirām pāpuṇi. „Kim pana asso tatoparam gantum na sakkotī“. Nona sakkoti, so hi ekacak-kavālagabbham⁵ nābhiyā⁶ thitacakkaṭṭassa nemivaṭṭim maddanto viya antantena⁷ caritvā pure pātarāsam eva āgantvā attano sampāditam bhattam bhuñjituṁ samattho. Tadā pana devatānāgasupaṇṇādihi ākāse thatvā ossatthihehi gandhamālādihi yāva ūruppadesā sañchannām sarirām ākaddhitvā gandhamālājaṭām⁸ chindantassa atipapañco ahosi, tasmā timsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto naditire thatvā Channam pucchi: „kin nāma ayam⁹ naditī“. „Anomā nāma devā“¹⁰ ti. „Amhākam pi pabbajā anomā nāma bhavissatī“ pañhiyā ghaṭento assassa saññām¹¹ adāsi. Asso uppatitvā atthausabhavit-thārāya nadiyā pārimatire atthāsi. Bodhisatto assapitthito oruya rajatapatiṭṭasadise¹² vālukāpuline¹³ thatvā Channam āmantesi: „samma Channa, tvaṁ mayham ābharaṇāni c' eva Kanthakañ ca ādāya gaccha, aham pabbajissāmīti“. „Aham pi deva pabbajissāmīti“. Bodhisatto „na labbhā taya pabbajitum, gaccha tvan“ ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakañ ca paṭicchāpetvā¹⁴ cintesi: „ime mayham kesā samaṇasāruppā na hontīti, añño Bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti“ dakkhin-hatthena asiṁ gaṇhitvā vāmahatthena moliyā saddhiṁ cūlaṁ¹⁵ gahetvā chindi. Kesā dvāngulamattā¹⁶ hutvā dakkhinato āvattamānā sisām alliyiimsu, tesān yāvajivām tad eva pamānām ahosi, massuñ ca¹⁷ tadanurūpām ahosi. Puna kesamassuohāraṇakiccam nāma nāhosī¹⁸.

¹ C^o -vadḍhiyarū. ² Cv nāgā-. ³ Cv saṅgītāni. ⁴ C^o tīni. ⁵ C^o cakkavāla-

⁶ C^o nābhi. ⁷ C^o attantena. ⁸ C^o gandhamāla-. ⁹ C^k ayan. ¹⁰ C^o saññām.

¹¹ C^o rajapaddha-. ¹² C^o Cv -puline. ¹³ C^k paṭicchādetvā. ¹⁴ C^k Cv cūlaṁ.

¹⁵ Cv dvāngula-. ¹⁶ C^k massuñ ca, Cv massu ca. ¹⁷ C^k na hosi, Cv na hosi corrected to nāhosī.

Bodhisatto saha molinā cūlam¹ gahetvā „sac’ āham Buddha bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyam patatū“ ti antalikkhe khipi, tam² cūlāmaṇiveṭhanam³ yojanappamānam thānam gantvā ākāse atṭhāsi. Sakkō devarājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacaṅgoṭakena⁴ sampaticchitvā Tāvatimsabhavane Cūlāmanicetiyan nāma patiṭṭhāpesi⁵:

272. „Chetvāna molim varagandhvāsitam
vehāsayam ukkhipi aggapuggalo,
sahassanetto sirasā patīggahī⁶
suvaṇṇacaṅgoṭavarena Vāsavo“ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „imāni kāsikavatthāni mayham na samanuṣāruppanīti“. Ath’ assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako⁷ Ghaṭikāro⁸ Mahābrahmā ekam Buddhantaram jaram appattena mittabhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhinnikkhamanam⁹ nikkhanto, samanaparikkhāram assa gahetvā gacchissāmīti“.

273. „Ticivarañ ca patto ca
vāsi sūciñ ca bandhanam
parissāvanena, atṭh’ ete
yuttayogassa bhikkhuno“ ti

ime atṭha samanaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajām nivāsetvā uttamapabbajjāvesai gaṇhitvā „Channa mama vacanena mātāpitunām ārogyām vadehiți“ uyyojesi. Channo Bodhisattām vanditvā padakkhinām katvā pakkāmi. Kanthako pana Channena saddhiṁ mantayamānassa Bodhisattassa vacanām supānto ṭhatvā „n’ atth’ idāni mayham puna sāmino dassanā“ ti cakkhupathām vijahanto sokam¹⁰ adhivāsetum asakkonto hadayena phalitenā kālām katvā Tāvatimsabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti. Channassa pathamān eko va soko ahosi, Kanthakassa pana kālakiriyā¹¹ dutiyena sokena pīlito¹² rodanto paridevanto nagarañ agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā – tasmiṁ yeva padese Anūpiyam¹³ nāma ambavanam atthi, tattha sattāham pabbajjāsukhena vītināmetvā –

¹ Ck cūlam. ² Ck nam. ³ Ck C^v cūlā-. ⁴ so all three MSS. ⁵ Ck patiṭṭhāpesi. ⁶ C^v patīggahī. ⁷ Ck -sahāyo. ⁸ C^v ghaṭikāro, C^v ghaṭikāra. ⁹ C^v C^v -nikkhamañam. ¹⁰ Ck C^v sotam. ¹¹ C^v kālakiriyā. ¹² Ck C^v pīlito. ¹³ all three MSS. anupiyam.

ekadivasen' eva tiṁsayojanamaggam padasā gantvā Rājagaham¹ pāvisi, pavisitvā sapadānam piṇḍaya cari. Sakalanagaram Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavīttha-Rājagaham viya Asurindena pavīttha-Devanagaram viya ca saṁkhobham agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma sato nagare piṇḍaya carati, ‘devo vā manuso vā nāgo vā supanño vā ko nām’ eso² ti na jānāmā“ ti ārocesum. Rājā pāsādatale thatvā Mahāpurisam disvā acchariyabbhuto jāto purise āñāpesi: „gacchatha bhaṇe vimānsatha, sace amanuso bhavissati nagarā nikkhāmitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāsenā gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭhaviyam nimujjītvā gamissati, sace manuso bhavissati yathāladdham bhikkham pari-bhuñjissatī“³. Mahāpuriso pi kho missakabhattam samharitvā „alam me⁴ ettakanī yāpanāyā“ ti nātvā pavītthadvāren⁵ eva nagarā nikkhāmitvā Pañḍavapabbatachāyāya puratthābhīmukho nisiditvā āhāram paribhuñjituṁ āraddho. Ath' assa antāni parivattitvā mukhena nikkhamaṇākārapattāni ahesum. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunāpi adīthapubbatāya tena paṭikkulāhārena atṭiyamāno⁶ evam attanā va attānam ovadi: „Siddhattha tvam sulabhaannapānakule tivassikagandhasālībhojanam nānagaraschi bhuñjanatthāne nibbattitvāpi ekam paṁsukulikam⁷ disvā ‘kadā nu kho aham pi evarūpo hutvā piṇḍaya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati⁸ nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṁ nām’ etam karositi“. Evam attanā va attānam ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṇi paribhuñji. Rājapurisā tam pavattim disvā gantvā rañño ārocesum. Rājā dūtavacanam sutvā vegena nagarā nikkhāmitvā Bodhisattassa santikam gantvā iriyāpathasmim yeva pasiditvā Bodhisattassa sabbam issariyam niyyādesi. Bodhisatto „mayham mahāraja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n' atthi, aham paramābhīsambodhiṁ patthayanto nikkhanto“ ti. Rājā anekappa-kāraṇi yācanto pi tassa cittam alabhitvā „addhā tvam Buddho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te pathamam mama vijitam āgantabban“ ti. Ayam ettha saṁkhepo, vitthāro pana „pabbajam kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā“ ti imam Pabbajjāsuttam saddhim Atṭhakathāyā⁹ oloketvā veditabbo. Bodhisatto pi rañño paṭiññām¹⁰ datvā anupubbena cārikam caramāno Alāraṇ ca Kālāmām Uddakaṇ ca Rāmaputtam upasamākāmitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyam maggo bodhiyā“ ti tam

¹ C^a C^v rājagaham. ² C^a konāmoso. ³ C^k ce. ⁴ C^a addhīyamāno. ⁵ C^a C^v paṁsukulikam. ⁶ C^k bhavissasīti, C^a C^v bhavissasi. ⁷ C^k atṭhakathāyām, C^a atṭhakathāyām corrected to -kathāyā. ⁸ C^a rañño paṭiññām.

pi samāpattibhāvanām analamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-maviriyasandassanatthāni mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelām gantvā „ramaniyo¹ vatāyam bhūmibhāgo“ ti tatth’ eva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Te pi Konḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhāni² bhikkhāya carantā tattha Bodhisattām sampā-puṇīmu. Atha naim chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni Buddha bhavissati idāni Buddha bhavissatī“ parivenasammajjanādikāya³ vattapatiyatāya upaṭṭhamānā santikāvacarā c’ assa⁴ ahesum. Bodhisatto pi kho „kotipattam⁵ dukkarakārikām karissāmiti“ ekatilatañḍulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi, devatāpi lomakūpehi ojam upasamharamānā paṭikkhipi⁶. Ath’ assa tāya nirāhāratāya paramakasimānappattakāyassa⁷ suvannavanno kāyo kālavanno⁸ ahosi, dvattiimsa Mahāpurisalakkhanāni⁹ paṭicchannāni ahesum. App-ekadā appānakam¹⁰ jhānañi jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaññibhūto¹¹ cañkamanakoṭiyam patati¹². Atha naim ekaccā devatā „kālakato samano Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v’ eso arahatan“ ti āhaṁsu. Tattha yāsai „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Sudhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākām putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddha hutvā kālakato ahutvā¹³“ ti. „Buddho bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyam yeva patitvā kālakato“ ti. Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhiim appatvā kālakiryā nāma n’ atthiti“ paṭikkhipati¹⁴. „Kasmā pana rājā na saddahatī“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhāmūle ca paṭihāriyānam ditthattā. Puna Bodhisatte¹⁵ saññām¹⁶ paṭilabhitvā utthite tā devatā āgantvā „ārogo¹⁷ te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānām’ abām puttassa amaranabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyām karontassa ākāse gaṇṭhikaranākālo viya ahosi. So „ayām dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotiti¹⁸“ olārikām¹⁹ āhāram āhāretum gāmanigamesu piñḍāya caritvā āhāram āhari. Ath’ assa dvattiimsa Mahāpurisalakkhanāni pākatikāni ahesum, kāyo suvannavanno ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayām chabbassāni dukkarakārikām karonto pi sabbaññutam paṭivijjhītum nāsakkhi, idāni

¹ C² rāmaniyo. ² C² C² -dhāni². ³ C² C² parivena. ⁴ C² C² cassā. ⁵ C² koṭipattam. ⁶ C² parikkhipi. ⁷ C² -kisimāna-, C² C² -kaśimā-. ⁸ C² C² kālavanno. ⁹ C² -lakkhanāni. ¹⁰ C² C² appānakam. ¹¹ C² C² visaññī-. ¹² C² omits this word, C² patti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C² paṭikkhipiti. ¹⁵ C² C² bodhisatto. ¹⁶ C² C² saññām. ¹⁷ C² ārogyo, C² arogo. ¹⁸ C² hoti. ¹⁹ C² C² olārikām, C² olārikām corrected to olārikām.

gāmādisu¹ piñdāya caritvā ojārikam² āhāram āhariyamāno kiṁ sakhiſſati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam̄ nahāyitukāmassa³ ussāvabindutakkaṇam̄ viya amhākam̄ etassa santikā visesatakkānam̄⁴, kiṁ no iminā⁵ ti Mahāpurisam̄ pahāya attano attano pattacivaram gahetvā atthārasayojanamaggam gantvā⁶ Isipatanaṁ pavisiṁsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyai Senāninigame⁷ Senānikutimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vayappattā ekasmim̄ nigrodharukkhe patthanain akāsi: „sace samajātikam̄ kulagharan gantvā paṭhamagabbhe puttam labhissāni anusamvaccharam te satasahassapariccāgena balikam̄mām̄ karissāmī“⁹. Tassā sā patthanā samijhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikam̄ karontassa chaṭṭhe vasse paripunṇe¹⁰ Visākhapunṇamāya balikammām̄ kātukāmā hutvā puretarām dhenusahassai Laṭṭhimadhu-kavane carāpetvā tāsam̄ khīram pañca dhenusatāni pāyetvā tāsam̄ khīram addhatiyānīti evan̄ yāva solasannām̄ dhenūnām̄ khīram attha dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalatañ ca madhuratañ ca ojavantatañ¹¹ ca patthayamānā khīraparivattanām̄ nāma akāsi. Sā Visākhapunṇamadivase pāto va „balikammām̄ karissāmī“ ratti�ā paccusasamayam paccutṭhāya tā attha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnām̄ thanamūlam nāgamāinsu. Thanamūle pana navabhājanesu¹² upanītattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattiṁsu. Tam̄ acchariyam disvā Sujātā sahatthen' eva khīram gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen' eva aggiū katvā pacitum̄ ārabhi¹³. Tasmin̄ pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā utṭhahitvā¹⁴ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitam pi bahi na patati¹⁵, uddhanato appamattako pi dhūmo na utṭhabati. Tasmin̄ samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkham̄ gaṇhiṁsu. Mahābrahma chattam̄ dhāresi. Sakko alātāni¹⁶ samānento aggiū jālesi. Devatā dvisahassadīpaparivāresu catusu mahādipesu devānañ¹⁷ ca manussānañ ca upakappanaojam attane devānubhāvena dañḍakabaddham madhupatalam pīletvā¹⁸ madhumi gaṇhamānā viya samharitvā tattha pakkhipiṁsu. Aññesu¹⁹ hi²⁰ kālesu devatā kabale kabale ojām pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadicvase ca ukkhaliyam̄ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivasen'

¹ Cv gāmanigāmādisu. ² Ck Cv olārikam̄. ³ Cs nabbāyitukāmossa. ⁴ Ck Cs -takkaṇam̄. ⁵ Cv gaṇtvā. ⁶ Ck -nigamo, Cv -nigamā. ⁷ Ck Sujā. ⁸ Cs Cv paripunṇa. ⁹ Cv parikammām̄. ¹⁰ Ck ovachantañ, Cs ojavantañ, Cv ovajantatañ corrected to ojavantatañ. ¹¹ Ck Cv -bhājane. ¹² Cs ārabhi. ¹³ Cv utṭhahitvā. ¹⁴ Ck patti, Cs patti. ¹⁵ Cs alātāni. ¹⁶ Cs devatānañ. ¹⁷ Ck pīletvā, Cs pīletvā. ¹⁸ Cs aññesu. ¹⁹ Ck omits hi.

eva tattha attano pākātāni anekāni acchariyāni disvā Punnadāsim āmantesi: „amma Punne ajja ambākām devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpām acchariyām nāma na ditthapubbam¹, vegena gantvā devatthānām patijaggāhīti“. Sā „sādhu ayye“ ti tassā vacanam sampaticchitvā turitaturitā rukkhamūlam agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmiṁ rattibhāge pañca mahāsupine disvā parigāhanto „nissam-sayenāhām Buddho ajja bhavissāmī“ katasanniṭṭhāno tassā rattiya accayena katasarīrapatijaggano bhikkhacārakālam āgamayamāno pāto va āgantvā tasmiṁ rukkhamūle nisidi attano pabbhāya sakalarukkham² obhāsayamāno. Atha kho sā Punnā āgantvā addasa Bodhisattam rukkhamūle pācīnalokadhātum olokayamānam nisinnam, sarirato c' assa nikkhantāhi pabbhāhi sakalarukkham suvanṇapāṇīnam disvā tassā etad ahosi: „ajja ambākām devatā rukkhato oruyha sahatthen' eva balikammam patīcchitum nisinnā. maññe³“ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam atthām ārocesi⁴. Sujātā tassā vacanam sutvā tutṭhamānasā hutvā „ajja dāni patīhāya mama jetthadhitutṭhāne titthāhīti“ dhitu anucchavikam sabbalāmīkāraim adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvam pāpuṇanadivase satasahassagghanikam⁵ suvanṇapāṭīm laddhūm vāṭṭati⁶ tasmiṁ sā „suvaṇṇapāṭīyam pāyāsam pakkhipissāmī“ cittam uppādetvā satasahassagghanikam⁷ suvanṇapāṭīm nīharāpetvā tattha pāyāsam pakkhipitukāmā pakkabhājanam āvajjesi. Sabbo pāyāso padumapattā udakām viya vinivatītītvā⁸ pātiyām patīthāsi, ekapāti-pūramatto va ahosi. Sā tam pātiim aīnāya suvanṇapātiyā paṭikujjetvā⁹ vasanena vethetvā sabbalāmīkārehi attabhāvam alāmkaritvā tam pātiim attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlam gantvā Bodhisattam oloketvā balavasomanassajātā rukkhadevatā ti saññāya¹⁰ ditthātthānato patīhāya onatonatā¹¹ gantvā sīsato thālam otāretvā vivaritvā suvanṇabhiṅkārena gandhapupphavāsitam udakām gahetvā Bodhisattam upagantvā atthāsi. Ghaṭīkāramahābrahmunā dinnamattikā-patto ettakām addhānām Bodhisattam avijahitvā tasmiṁ khane adassanām gato. Bodhisatto pattam apassanto dakkhiṇahathām pasāretvā udakām sampaticchi. Sujātā sah' eva pātiyā pāyāsam Mahāpurisassa hatthe thapesi. Mahāpuriso Sujātam olokesi. Sā ākāram sallakkhetvā „ayya mayā tumhākām paricattam gāṇhitvā yathārucim gacchathā“ 'ti vanditvā „yathā mayham manoratho

¹ Ck C^a ditthapubbā ² C^a sakalarām rukkham. ³ C^a maññe. ⁴ C^a ārocesī. ⁵ C^a-gghanikā. ⁶ C^a vaddhati. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^a vinivadditvā. ⁹ C^a paṭikucchitvā. ¹⁰ Ck C^a samñāya. ¹¹ Ck onato, C^a onatonatā.

nipphanno¹ evam tumhākam pi nippajjatū² 'ti vatvā satasahassag-
ghanikāya³ suvanṇapātīya purāṇapānñam⁴ viya anapekkhā hutvā
pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnatthānā utthāya rukkhām padak-
khiyām⁵ katvā pātīm ādāya Nerañjarāya tīram gantvā anekesam⁶
Bodhisattasahassānām abhisambujjhānādvase otaritvā – nahānatthānām
Suppatiṭṭhititatthām nāma atthi, tassa⁷ tire pātīm ṭhapetvā otaritvā –
nahātvā anekabuddhasatasahassānām nivāsanām arahaddhajām nivāsetvā
purathābhīmukho nisiditvā ekaṭṭhitālapakkappamāno⁸ ekūnapā-
nāsa⁹ piñde katvā sabbam appodakan madhupāyāsam paribhuñji. So
eva hi 'ssa Buddhabhūtassa sattasattāham bodhimande vasantassa
ekūnapānñāsa¹⁰ divasāni āhāro ahosi, ettakam kālam n' eva añño āhāro
atthi na nahānam na mukhadhoyanām na sariravalañjo¹¹, jhānasukhena
maggasukhena phalasukhen' eva vitināmesi. Tam pana pāyāsaṁ
bhūñjitvā suvanṇapātīm gahetvā „sac' āham ajja Buddho bhavitum
sakkhissāmi ayam pāti¹² pātisotām gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-
sotām gacchatū¹³ 'ti vatvā pakkhipi. Sā sotām chindamānā nadimajjhām
gantvā majjhamañjhañthānen' eva javasampanno asso viya asītīhattha-
mattaṭṭhānām pātisotām gantvā ekasmīm āvatte nimujjītvā Kālānāgarāja-
bhavaṇām gantvā tīnam Buddhānām paribhogapātiyo kili kiliti¹⁴
rāvām kārayamānā paharitvā tāsam sabbahetthimā hutvā atthāsi.
Kālo nāgarājā tam saddam sutvā „hiyyo¹⁵ eko Buddho nibbatti,
puna ajja eko nibbatto¹⁶ ti anekehi padasatehi¹⁷ thutyo vadamāno
atthāsi. Tassa pana mahāpathaviyā ekayojanatigāvutappamānam
nabham pūretvā ārohanakālo ajja vā hiyyo vā ti sadiso ahosi. Bo-
dhisatto pi naditīramhi supupphitasālavane divāvihāram katvā sāyan-
hasamaye pupphānam vanñato muñcanakāle devatāhi alamkata
atthūsabhavithārena¹⁸ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhī-
mukho pāyāsi. Nāgayakkhasupanñādayo dibbehi gandhapupphādhi
pūjayimsu, dibbasamñgtāni¹⁹ pavattayimsu, dasasahassilokadhātu²⁰
ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmin samaye Sotthiyo
nāma tīnahārako²¹ tīnam ādāya pātipathe āgachanto Mahāpurisassa
ākāraṁ nātvā atthā tīnamūtthiyo adāsi. Bodhisatto tīnam gahetvā

¹ C^k nippanno. ² so all three MSS. ³ C^k C^s purāna-. ⁴ C^k C^s padakkhinām.
⁵ C^v aneka. ⁶ C^s tassā. ⁷ C^k -ppamāno, C^s -ppamāno. ⁸ C^k -panñāsa, C^s C^v
-panñāsa. ⁹ C^s -pamñāsa. ¹⁰ C^v -valañjo. ¹¹ C^s killiti. ¹² C^s bhiyyo,
C^v bhiyyo corrected to hiyyo. ¹³ C^s padasantehi. ¹⁴ C^s -vitthārena corrected
to -vitthāreṇa. ¹⁵ C^s -sañgītāni. ¹⁶ C^s -dhātum. ¹⁷ C^k tīnakāreko, C^s tīna-
hārāmko.

bodhimāṇdai āruyha dakkhinādisābhāge uttarābhīmukho atthāsi. Tasmīm khaṇe dakkhinacakkavālām¹ osiditvā hetthā avicisampattam viya ahosi, uttaracakkavālām² ullamghitvā upari bhavaggappattam viya ahosi. Bodhisatto „idam sambodhiṁ pāpuṇanatthānam na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam karonto pacchimadisābhāgām gantvā puratthābhīmukho atthāsi. Tato pacchimacakkavālām⁴ osiditvā hetthā avicisampattam viya ahosi, puratthimacakkavālām⁵ ullamghitvā bhavaggappattam viya ahosi, thitathitaṭṭhāne kir' assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā patitthitamahāsakaṭṭacakkaṁ viya mahāpathavī onatunnaṭā⁶ ahosi. Bodhisatto „idam⁷ pi⁸ sambodhiṁ⁹ pāpuṇanatthānam na bhavissati, maññe¹⁰“ ti padakkhiṇam karonto uttaradisābhāgām gantvā dakkhiṇābhīmukho atthāsi. Tato uttaracakkavālām¹¹ osiditvā hetthā avicisampattam viya ahosi, dakkhinacakkavālām¹² ullamghitvā bhavaggappattam viya ahosi. Bodhisatto „idam pi sambodhipāpuṇanatthānam¹³ na bhavissati, maññe¹⁴“ ti padakkhiṇam karonto puratthimadisābhāgām gantvā pacchimābhīmukho atthāsi. Puratthimadisābhāgē pana sabbabuddhānam pallamīkatthānam, taṁ n' eva-cchambhati¹⁵ na kampati. Mahāsatto „idam sabbabuddhānam avijahitaacalaṭṭhānam kilesapañjaraviddhaṁsanatthānam“ ti īnatvā tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi. Tāvad eva cuddasahattho pallamīko ahosi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimśu yathārūpām sukusalō pi cittakārō vā potthakārō vā ālikhitum pi samattho n' atthi. Bodhisatto bodhi-khandham¹⁶ piṭṭhito katvā puratthimābhīmukho dalhamānasō hutvā „kāmam¹⁷ taco ca nahārū¹⁸ ca atthi¹⁹ ca avasussatu, upasussatu sarīre mainsalohitam, na tv-eva sammāsambodhiṁ appatvā imam pallamīkam bhindissāmīti“ asanisatasannipātenāpi abhejjarūpām²⁰ aparājitatpallañkānābhujītvā niśidi. Tasmīm samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayhaṁ vasam atikkamitukāmo, na dāni 'ssa atikkamitū dassāmīti“ Mārabalassa santikam gantvā etam attham ārocetvā Māraghosanām nāma ghosāpetvā Mārabalam ādāya nikkhāmi. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantam²¹ katvā thitā, uddham navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā ḥunnādasaddo

¹ Cv -vālām. ² Cv -vālām. ³ C^a maññe. ⁴ Cv -vālām. ⁵ C^k C^a opanutunnaṭā.

⁶ C^k Cv idam. ⁷ C^k Cv omit pi. ⁸ C^a sambodhi. ⁹ so all three MSS.

¹⁰ C^a bodhikandham, C^k bodhikhandam. ¹¹ C^k kayam. ¹² C^k nahārū. ¹³ C^a

Cv atthi. ¹⁴ C^k C^a abhejjarūpa, Cv abhejjarūpa corrected to abhejjarūpām.

¹⁵ C^k Cv cakkavāla-

yojanasahassato paṭṭhāya paṭhavīudriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyadḍhayojanasatikam² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhitvā⁴ bāhusahassai⁵ māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na gaṇhiṁsu, nānappakāravānā nānāppakāramukhā hutvā Mahāsattam ajjhottaramāna⁷ āgamiṁsu⁸. Dasasahassacakkaṭavālē⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyō vadamānā atthāṁsu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkham dhamamāno atthāsi, so kira sāmko vīsaṁhatthasatiko hoti, sakim vātām gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākalanāgarajā¹¹ atirekapadasatena vannam vadanto atthāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayanāno atthāsi. Mārabale¹² pana bodhimandām upasāmkamante upasāmkamante tesam eko pi ṭhātum nāsakkhi, sammukhasammukhaṭṭhānen¹³ eva¹⁴ palāyiṁsu. Kālo¹⁵ nāgarajā paṭhaviyām nimujjivā pañcayojanasatikam Mañjerikanāgabhananāi gantvā ubhohi hatthehi mukham pidahitvā nipaṇno. Sakko Vijayuttarasamkham piṭṭhiyām katvā cakkavālamukhavatṭiyām¹⁶ atthāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakotiyam¹⁷ ṭhapetvā Brahmałokam eva agamāsi. Ekadevatāpi ṭhātum samattho nāhosī. Mahāpuriso ekako va nisidi. Māro pi attano parisain āha: „tātā, Sudhodana-puttena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n' atthi, mayam¹⁸ sammukhā yuddham dātuṁ na sakkhissāma, pacchābhāgena dassāmā“ 'ti. Mahāpuriso pi tīṇi passāni oloketvā sabbadevatānam palātattā¹⁹ suññā ti²⁰ addasa. Puna uttarapassena Mārabalam ajjhottaramānam²¹ disvā „ayam ettako jano mām ekakām sandhāya mahantam vāyāmām parakkamām karoti, imasmim ṭhāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n' atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattam putṭhabarijanasadisā, tasām pāramiyo va phalakām katvā pāramisatthen²² eva paharitvā ayam balakāyo mayā viddhamsetum vātṭatitī²³“ dasa pāramiyo āvajjamāno nisidi. Atha Māro devaputto „eten²⁴“ eva Siddhattham palāpessāmīti²⁵ vātamaṇḍalam samutṭhāpesi. Tam khaṇam yeva purathimādibhedā vātā samutṭhāhitvā²⁶ addhayojanadvijojan-

¹ C^a -udriyana-, C^k -udāyana-. ² C^k -santikam. ³ C^k -lā. ⁴ C^k abhirūhitvā.

⁵ C^k bāhusahassa. ⁶ C^k asesāya. ⁷ C^a C^v ajjhottaramāna. ⁸ C^v agamiṁsu.

⁹ C^v -cakkavāle. ¹⁰ C^a dhammāno. ¹¹ C^a C^v mahākāla-. ¹² C^k C^a mārabalam.

¹³ C^a -ṭhāneneva. ¹⁴ C^a kālo. ¹⁵ C^v cakkavāla-, C^a -mukhavaddhiyām.

¹⁶ C^k C^v cakkavāla-. ¹⁷ C^k mayham. ¹⁸ C^v palātattā corrected to palāyittā,

¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C^a C^v ajjhottaramānam. ²¹ C^a vaddhatiti.

²² C^a samutṭhāhitvā, C^v samutṭhānā hutvā.

tiyojanappamāññāni pabbatakūtāni padāletvā vanagaccharekkhādīm ummūle-
tvā samantā gāmanigame cunnāvicunnām¹ kātuñ samattikāpi Mahā-
purisassa puññatejena vihatānubhāvā Bodhisattam patvā cīvarakam-
mattam pi cāletum nāsakkhiṁsu. Tato „udakena nām ajjhotharivā
māressāmī“ mahāvassam samuññhāpesi, tassānubhāvena uparūpi
satapaññalasahassapaññalādibhedā valābhākā utthahitvā ratiññsu. vutthidhārā-
vegena pathavi² chiddā ahosi, vanarukkhādinam uparibhāgena mahāogho
āgantvā Mahāsattassa cīvare ussāvabinduññhānamattam pi temetuñ
nāsakkhi. Tato pāññavassam samuññhāpesi, mahastāni mahastāni
pabbatakūtāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattam
patvā dibbamālāguñjabhāvam⁴ āpajjimāsu. Tato paharanañvassam
samuññhāpesi, ekatodhārāubhatodhārāsatiñkburappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattam patvā dibbañpupphāni abesu. Tato
āngārakavassam⁶ samuññhāpesi, kiñcukavannā āngāra ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbañpupphāni hutvā rikirīsu. Tato
kukkuñlavassam samuññhāpesi, accunho aggivanna⁷ kukkuñ⁸ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacunnāni hutvā nīpati. Tato
vālukavassam¹⁰ samuññhāpesi, atisukhumavālukā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbañpupphāni hutvā nīpatiññsu. Tato
kalalavassam samuññhāpesi, tam kalalai dhūpayantām pajjalantām
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbañilepanāni hutvā nīpati. Tato
„imīnā bhīmsetvā Siddhattham palāpetāmī“ andhakāram
samuññhāpesi, tam caturañgañamannāgataññ mahātamāni hutvā Bo-
dhisattam patvā suriyappabhāvihataññ viya andhakāram antaradhyā. Evam
Māro imābi navabi vātarassapāññapaharanañgārakukkulālikā-
kalalandhakāravutthīhi¹¹ Bodhisattam palāpetom anakkonto „kim bhāse
tiññhatha, imām kumāram ganhatha banatha palāpethā“ ti paricām
āññepetvā¹² sayam pi Girimekhalasa hattiko khandhe nīsīmo
cakkāvudham¹³ ādāya Bodhisattam upasāñkamitvā „Siddhattha,
utthahatha etaññā pallamīkā, nāyam tuyham pāpuññā, mayham eso
pāpuññātiti“ āha. Mahāsatto taññā vacanam hutvā avoca: „Māra,
nī eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi paññamahāpariccañgā paricattā, na nānathacariyā¹⁴
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁵, nāyam pallamīkō tuyham

¹ C^t cunnāvicunnām. ² so all three MSS. ³ C^t pajjalantāni. ⁴ C^t -gula-

⁵ C^t -satti-. ⁶ C^t āngāravassam, C^t āngāraka-. ⁷ C^t kukkuñ- ⁸ C^t

aggivanna. ⁹ C^t kukkuñlo. ¹⁰ C^t vālukā. ¹¹ -vālukā, so all three MSS.

¹² C^t āññepetvā. ¹³ C^t C^t cakkāvudham. ¹⁴ C^t C^t pūritā.

pāpuṇati, mayh' ev' eso pāpuṇātīti". Māro kuddho keddhavegam asahanto Mahāpurisassa cakkāvudham¹ vissajjesi, tan tassa dasa pāramiyo āvajjentassa uparibhāge mālāvitānam hutvā atṭhāsi. Tain kira khuradhbāram cakkāvudham aññadā tena kuddhena vissatthām ekaghana-pāsāne² thambhe vāmsakaṭire³ viya chindantam gacchati. Idāni pana tasmin mālāvitānam hutvā thite avasesā Māraparisā „idāni pallamkato vuṭṭhāya palāyissatī“ mahantamahantāni selakūṭāni vissajjesum, tāni pi Mahāpurisassa dasa pāramiyo āvajjentassa mālāguṭabhāvām āpajjitvā⁴ bhūmiyām patimsu. Devatā cakkavālāmukhavattiyam⁵ ṭhitā givam pasāretvā sisam ukkipitvā „naṭṭho vata bho Siddhatthakumārassa rūpaggappatto attabhāvo, kin nu kho karissatī“ olokenti. Tato Mahāpuriso „pūritapāraminām Bodhisattānam abhisambujhanadivase pattapallamkam mayham pāpuṇātīti“ vatvā ṭhitam Māram āha: „Māra tuyham dānassa dinnabhāve ko sakkhīti“ āha. Māro „ime ettakā sakkhino“ ti Mārabalābhīmukham hatthām pasāresi. Tasmin khaṇe Māraparisāya⁶ „aham sakkhi“ aham sakkhīti“ pavattasaddo paṭhavīudriyanasaddasadiso⁷ ahosi. Atha Māro Mahāpurisam āha: „Siddhattha tuyham dānassa dinnabhāve ko sakkhīti“. Mahāpuriso „tuyham tāva dānassa dinnabhāve sacetanā sakkhino, mayham pana imasmim thāne sacetano koci sakkhi⁸ nāma n' atthi, titthatu tāva me avasesattabhbāvesu¹⁰ dinnadānam, Vessantarattabhbāve pana ṭhatvā sattasatakamahādānassa tāva dinnabhāve ayam acetanāpi ghanamahā-paṭhavī¹¹ sakkhīti“ cīvaragabbhantarato dakkhināhatthām abhinibhārvā „Vessantarattabhbāve ṭhatvā mayham sattasatakamahādānassa dinnabhāve tvam sakkhi na sakkhīti“ mahāpaṭhavīabhimukham¹² hatthām pasāresi. Mahāpaṭhavī „ahan te tādā sakkhīti“ virāvasatena virāvassahassena virāvasatasahassena Mārabalam avattharamānā viya unnadi. Tato Mahāpurise „dinnan te Siddhattha mahādānam uttamadānan“ ti Vessantaradānam sammasante sammasante diyad-ḍhayojanasatiko Girimekhalahatti¹³ jannukehi¹⁴ patitthāsi. Māraparisā disāvidisā palāyi, dve ekamaggena gatā nāma n' atthi, sisābharanāni c' eva nivatthavatthāni ca pahāya sammukhasammukhā disāhi yeva palāyimsu. Tato devasaṅghā palāyamānam¹⁵ Mārabalam disvā

¹ C^v cakkāyudham. ² C^k ekaghanapāsāno, C^s ekaghanapāsāne, C^v ekghanapāsāne. ³ C^s -kalire. ⁴ C^k apajjitvā, C^s āvajjitvā. ⁵ C^s cakkavālāmukhavad-diyanā. ⁶ C^k C^s -parisā, ⁷ C^k C^s sakkhi. ⁸ C^k pathaviudriyan-, C^s pathaviudriyan-. ⁹ C^k C^s sakkhi. ¹⁰ C^k asesa-. ¹¹ C^s-paṭhavī. ¹² C^v -paṭhavī-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k C^s janṇukehi. ¹⁵ C^k phalāyamāna, C^v palāyamāna corrected to palāyamānam.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjaṁ karis-sāmā“ ¹ ti nāgā nāgānam supaññā supaññānam devatā devatānam brahmāno brahmānam pesetvā gandhamālādihatthā Mahāpurisassa santikam¹ bodhipallamkam agamamīsu. Evam gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayam

Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghesayum bodhimanḍe pamoditā
jayam tadā nāgaganā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayam

Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghesayum bodhimanḍe pamoditā
supaññasamghāpi jayam Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayam

Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghesayum bodhimanḍe pamoditā
jayam tadā devaganā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayam

Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghesayum bodhimanḍe pamoditā
jayam tadā brahmaganāpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu² devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyō vadamānā atṭhamīsu. Evam dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalaṁ vidhametvā cīvarūparipatamānehi³ bodhirukkhāmukurehi rattapavāladalehi⁴ viya pūjyamāno⁵ pathame yāme pubbeniyāsañānam majjhimayāme dibbacakkhum visodhetvā pacchimayāme patīccasamuppāde nānaṁ otāresi. Ath' assa dvādasapadikaṁ paccayākāraṁ vaṭṭavivāṭṭavasena⁶ anulomapaṭilomato sammasantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁷ udakapariyantam katvā dvādasakkhattum saṅkampi. Mahāpurise⁸ pana dasasahassilokadhātum⁷ unnādetvā arunuggamanavelāya sabbaññūtañānam⁹ pa-

¹ C^k C^v santikā. ² C^v cīvarupari-. ³ C^v cakkavāla-. ⁴ C^v ;pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjyamāno. ⁶ C^k C^v vaddhavivaddhavasena. ⁷ C^k C^v dasasahassi-. ⁸ C^k mahāpuriso, C^v mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^v sabbaññūta-?, C^v sabbaññūtaṁ.

tivijjhante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapatiyattā ahosi. Pācīnacakkavālamukhavat̄tiyām² ussāpitānam dhajānam patākānam rām̄siyo³ pacchimacakkavālamukhavat̄tiyām² paharanti⁴, tathā pacchimacakkavālamukhavat̄tiyām² ussāpitānam⁵ pācīnacakkavālamukhavat̄tiyām², uttaracakka vālamukhavat̄tiyām² ussāpitānam dak-khīpacakkavālamukhavat̄tiyām², dakkhīpacakkavālamukhavat̄tiyām² ussāpitānam uttaracakka vālamukhavat̄tiyām² paharanti, pathavitale⁶ ussāpitānam pana dhajānam patākānam Brahmalokām āhacca at̄thāmsu, Brahmaloke baddhānam pathavitale⁶ patitthāhīmsu, dasasahassacakkavāle⁷ pupphūpagarukkhā pupphām gaṇhiīmsu, phalūpagarukkhā phalapindibhārabharitā ahesum, khandhesu khandhapadumāni pupphiīmsu, sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni⁸, silātalāni bhinditvā uparūpari⁹ sattasatta¹⁰ hutvā dāñḍakapadumāni ut̄thāhīmsu, dasasahassilokadhātu¹¹ vat̄tētvā¹² vissat̄thālāgulā viya susanthatapupphasanthāro viya ca ahosi, cakkavālantaresu¹³ at̄thayojana-sahassalokantarikā sattasuriyappabhbhāya pi anobhāsitapubbā ekobhāsā ahesum, caturāsitiyojanasahassagambhīro mahāsamuddo madhurodako ahosi, nadiyo na-ppavattiīmsu, jaccandhā rūpāni passīmsu, jātibadhīrā saddam suṇīmsu, jātipīṭhasappi¹⁴ padasā gacchiīmsu, andubandhanādīni chinditvā patīmsu. Evarī aparimāṇena sirivibhavena¹⁵ pūjayamāne¹⁶ nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññutāññānam¹⁷ pativijjhītvā sabbabuddhānam avijahitām udānam udānesi:

278. „Anekajātisāṁsāram
sandhāvissamān anibbisamān
gahakārakām gavesanto,
dukkhā jāti punappunam. (Dhp. v. 153.)

279. Gahakāraka diṭṭho si,
puna geham na kāhasi,
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭam visamkhitam,
visamkharagūṭam¹⁸ cittam
taññānam khayam ajjhaga“ ti. (Dhp. v. 154.)

¹ C^e Cv -dasasahassi-. ² Cv -cakkavāla-, C^k -vaddhiyām. ³ C^k C^e omit rām̄siyo. ⁴ C^e paharanti. ⁵ C^k omits ussāpitānam. ⁶ C^e pathavitale. ⁷ C^k Cv -cakkavāle. ⁸ Cv olambika-. ⁹ C^e uparupari. ¹⁰ C^k C^e sattasattā. ¹¹ C^e Cv dasasa-hassī-. ¹² C^e vaddhetvā. ¹³ C^e Cv cakkavālantaresu. ¹⁴ C^k C^e -pīṭhasappi. ¹⁵ C^k -vibhāvena. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjiyamāno. ¹⁷ C^k Cv sabbaññuta-?, C^e sabbaññuta-?. ¹⁸ C^e visamkharagūṭam.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayam bodhimande sabbaññutappatti¹ ettakam thānam Avidūrenidānam nāmā 'ti veditabbam.

III. Santikenidāna.

Santikenidānam pana „Bhagavā Sāvatthiyam viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyam viharati Mahāvane kūṭagārasālāyan“ ti evam „tesu tesu thānesu viharanto tasmiṁ tasmiṁ thāne yeva labbhatīti“ vuttam, kinc' āpi evam vuttaṁ atha kho pana tam pi ādito paṭṭhāya evam veditabbam. Udānam udānetvā nisinnassa hi Bhagavato etad ahosi: „aham kappasatasahassādhikāni cattāri asaṁkheyyāni imassa pallamkassa kāraṇā sandhāviṁ², ettakam me kālam imass' eva pallamkassa kāraṇā alamkatasisam givāya chinditvā dinnam, suanjītāni akkhini hadayamaṁsaṁ ubbattetvā dinnam, Jālikumārasadisā³ puttā Kanhajinakumāri-sadisā dhītaro Maddidevi-sadisā⁴ bhariyāyo ca paresam dāsatthāya dinnā, ayam me pallamko jaya-pallamko varapallamko ca, etha me nisinnassa samkappā paripūṇā, na tāva ito vuṭṭhahissāmīti⁵ anekakoṭisatasahassā samāpattiyo samāpajjanto sattāham tatth' eva nisidi, yam sandhāya „atho kho Bhagavā sattāham ekapallamkena⁶ nisidi⁶ vimuttisukhapatisaiṇvediti“. Ath' ekaccānam devatānam „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccam atthi, pallamkasmiṁ hi ālayam na vijahatīti“ parivitakko udapādi. Satthā devatānam vitakkam īnatvā tāsam vitakkam vūpasamanattham vehāsam abhuggantvā yamakapāṭihāriyam dassesi. Mahābodhimandasmim hi katapāṭihāriyān⁷ ca īnātisamāgame katapāṭihāriyān ca Pāṭikaputtasamāgame⁸ katapāṭihāriyān ca sabbam gaṇdambamūle yamakapāṭihāriyasadisam ahosi. Evam Satthā iminā pāṭihāriyena devatānam vitakkam vūpasametvā pallamkato īsakam pācīnanissite uttaradisabhāge thatvā „imasmim vata me pallamke sabbaññutānānam⁹ paṭividhan“ ti cattāri asaṁkheyyāni kappasatasahassān ca pūritānam pārāniṇām phalādhigamathānam¹⁰ pallamkam animisehi akkhihi olokayamāno sattāham vitināmesi. Tam thānam Animisacetiyan nāma jātam. Atha pallamkassa ca thītat- thānassa ca antarā camkamām māpetvā purathimapacchimato āyate¹¹

¹ C^k sabbaññuta-, C^s sabbamñuta-, C^v sabbaññūta-?. ² C^k upasandhāviṁ.

³ C^s jāliyakumāra-. ⁴ C^s maddidevi-, C^v maddidevi-. ⁵ C^k ekapallamke. ⁶ C^v nisiditvā. ⁷ C^s -pāṭihāriyān, C^v -pāṭihāriyām corrected to -pāṭihāriyān. ⁸ C^k pāṭīka- corrected to pāṭhika-. ⁹ C^s sabbamñuta-, C^v sabbaññuta-, C^k sabbaññūta-? ¹⁰ C^k phalādhigamana-. ¹¹ C^s āyane, C^k āyatane?

ratanacāmikame cañkamanto sattāham vītināmesi. Tam thānam Ratanacāmikamacetiyān nāma jātam. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanaghāram māpayiñsu. Tattha pallamkena niśiditvā Abhidhammapiñkām visesato c' ettha¹ anantanayām² samantapañthānam vicinanto sattāham vītināmesi. Abhidhammikā panāhu: Ratanaghārañ³ nāma ratanamayañ gehāñ sattannām pakarañānam⁴ sammasitañthānam ratanaghārañ ti, yasmā pan⁵ ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayam p' etam gahetabbam eva. Tato pañthāya pana tam thānam Ratanaghāracetiyan nāma jātam. Evam bodhisamipe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcāme sattāhe bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho ten' upasamikāmi. Tatrāpi dhammām vicinanto yeva vimuttisukhañ ca pañcisamvedento niśidi. Tasmin samaye Māro devaputto „ettakām kālam anubandhanto otārāpekkho⁶ pi imassa kiñci khalitām nāddasām, atikkanto dāni esa mama vasan“ ti domanassappatto mahāmagge niśiditvā soñasa kārañāni cintento bhūmiyām soñasa lekhā kañdhī: „ahām eso viya dānapāramiñ na pūresim, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekam lekhām kañdhī; tathā „ahām eso viya sīlapāramiñ nekkhammapāramiñ paññāpāramiñ viriyapāramiñ khantipāramiñ saccapāramiñ adhiñthānapāramiñ mettāpāramiñ upekhāpāramiñ na pūresim, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamām lekhām kañdhī; „ahām eso viya asādhārañassa indriyaparopariyaññānassa⁷ pañivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresim, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamām lekhām kañdhī; tathā „ahām eso viya asādhārañassa āsayānusayaññānassa⁸ mahākaruññāsamāpattiññānassa⁹ yamakapāñihiraññānassa¹⁰ anāvarañānānassa sabbaññūtaññānassa¹¹ pañivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresim, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soñasamām lekhām kañdhī. Evam imehi kārañehi mahāmagge¹² soñasa lekhā ākañdhāmāno niśidi. Tasmin samaye Tañhā Aratī Ragā ti tisso Māradhītaro „pitā no na paññāyati¹³, kahām nu kho etarahīti“ olokayamānā tam domanassappattām bhūmiñ likhamānam disvā pitu santikām gantvā „kasmasi tāta dukkhī¹⁴ domanasso“ ti pucchiñsu. „Ammā¹⁵, ayañ Mahāsamañgo mayham vasañ atikkanto, ettakām kālam olokento otāram assa daññhum nāsakkhiñ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^e cetta. ² C^e anantanayām. ³ C^e -ghāram. ⁴ C^e pakārañānam. ⁵ C^k C^e otārāpekkho. ⁶ C^k -ñānassa. ⁷ C^e -ñānassa. ⁸ C^e -karuna-. ⁹ C^k -ñānassa.

¹⁰ C^e sabbaññuta-, C^k sabbaññūta-. ¹¹ C^v -maggehi. ¹² C^k C^e paññāyati.

¹³ C^k dukkhi. ¹⁴ C^k amma.

„Yadi evam mā cintayittha, mayam etam attano vase katvā ādāya āgamissāmā“ 'ti. „Na sakkā ammā eso kenaci vase kātum, acalāya saddhāya¹ patitthito eso puriso“ ti. „Tāta mayam itthiyo nāma, idān' eva tam rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“ 'ti Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samanā paricāremā²“ 'ti āhamsu. Bhagavā n' eva tāsam vacanam manasi akāsi³ na akkhini⁴ ummiletvā olokesi, anuttare upadhisamkhaye vimuttamānaso vivekasukhañ⁵ ñeva anubhavanto nisidi. Puna Māradhītaro „uccāvacā kho purisānam adhippāyā, kesañci kumārikāsu pemam hoti kesañci pañhamavaye thitāsu kesañci majjhimavaye thitāsu kesañci pacchimavaye thitāsu, yan nūna mayam nānappakārehi palobheyyāmā“ 'ti ekamekā kumāriyanñādivasena satam satam attabhāve abhinimmītivā⁶ kumāriyo avijātā sakim vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahittthiyo ca hutvā chakkhattum Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samanā paricāremā“ 'ti āhamsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā tam anuttare⁷ upadhisamkhaye vimutto. Keci⁸ panācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evam evam etā khanḍadantā palitakesā hontū 'ti adhitthāsiti, tam na gahetabbam, na hi Satthā evarūpam adhitthānam karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kiñ disvā evam vāyamatha, evarūpam nāma avitarāgādinam purato kātum vat̄ati⁹, Tathāgatassa pana rāgo pahino¹⁰ doso pahino¹⁰ moho pahino¹⁰“ ti attano kilesappahānam ārabba

280. „Yassa jitam nāvajiyati¹¹
jitam assa no yāti koci loke
tam Buddham anantagocaram
apadam kena padena nessatha; (Dhp. v. 179.)

281. Yassa jālinī¹² visattikā
tanhā n' atthi kuhiñci netave
tam Buddham anantagocaram
apadam kena padena nessathā“ 'ti (Dhp. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammam kathesi.
Tā „saccañ kira no pitā avoca: 'Arahā Sugato loke na rāgena

¹ C^k saddāya, C^v sabbāya. ² C^v paricārācā. ³ C^v ākāsi. ⁴ C^k na sakkhītini, C^v na sakkhīni. ⁵ C^v -sukhañ corrected to -sukhasañ, C^v -sukhañ. ⁶ C^v abhinimmītivā. ⁷ C^k anuttaro. ⁸ C^v koci. ⁹ C^v vaddhati. ¹⁰ C^v pahino.

¹¹ C^k nāvajiyati. ¹² C^k C^v jālinī.

suvāñayo¹“ ti ādīni vatvā pitu santikam agamamsu. Bhagavāpi tattha sattāham vītināmetvā Mucalindaiam agamāsi. Tattha sattāham vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītādipatibhāhanatthai¹ Mucalindena nāgarājena sattakkhattum bhogehi parikkhitto asambādhām gandha-kutiyam viharanto viya vimuttisukhami paṭisañvediyamāno sattāham vītināmetvā rājāyatanaim upasāmikami. Tatthāpi vimuttisukhapaṭisañvedi² yevā nisidi. Ettāvata sattasattāhāni paripunnāni. Etth' antare³ n' eva mukhadhovanaim na sarirapaṭijagganai na āhārakiccaim ahosi, jhānasukhena maggasukhena phalasukhen' eva ca vītināmesi. Ath' assa tasmim sattasattāhamathake ekūnapaññasatime⁴ divase tattha nisinnassa „mukham dhowissāmīti“ cittam udapādi. Sakko devānam indo agadahariṭakam⁵ āharitvā adāsi. Satthā tam pari-bhuñji, ten' assa sariravalanjam ahosi. Ath' assa Sakko yeva nāgalatā-dantakaṭṭhañ c' eva mukhadhovanaudakañ ca adāsi. Satthā tam dan-takaṭṭham khāditvā Anotattadahe udakena mukham dhowitvā tatth' eva rājāyatanañmūle nisidi. Tasmim samaye Tapassu-Bhallukā⁶ nāma dve vāñijā⁷ pañcahi sakāṭasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesai gacchantā attano nātisālōhitāya devatāya sakāṭāni sannirumbhitvā⁸ Satthu āhāra-sampādane⁹ ussāhitā manthañ¹⁰ ca madhupiṇḍikāñ ca ādāya „patigan-hātu¹¹ no bhante Bhagavā imam āhāram anukampam upādāyā“ ti Satthāram upasāmikamitvā atthaiṁsu. Bhagavā pāyāsam¹² paṭiggahaṇa-divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu patiganhanti, kimhi nu kho aham patiganheyyan“ ti cintesi. Ath' assa cittam nātvā catuhī¹³ disāhi cattāro Mahārājāno indanilamañimaye patte upanāmesum. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaññaselamaye cattāro patte upanāmesum. Bhagavā catunnam pi devaputtānam anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari¹⁴ ṭhapetvā „eko hotū“ 'ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavaṭṭiyam paññāyamānalekhā¹⁵ hutvā majjhimena pamāñena¹⁶ ekattām upagamiṁsu. Bhagavā tasmim paccagghe selamaye patte āhāram patiganhitvā paribhūjītvā anumodanai am akāsi. Dve bhātaro vāñijā Buddhañ ca Dhammañ ca saraṇai

¹ Ck sītāpaṭi-, Cv sītāpaṭi- corrected to sītapaṭi-. ² Ck vimuttisukhami paṭisañvedi, Cv vimuttisukhami paṭisañvedi corrected to -sukhapaṭi-. ³ ettantare. ⁴ Ck C^a -paññasatime, Cv -paññasatimeva. ⁵ so all three MSS. ⁶ Cv tapassū-. ⁷ Cv vāñijā. ⁸ Cv sannirumbhitvā. ⁹ Ck āhārañsam-pādane. ¹⁰ Ck C^a matthañ. ¹¹ Cv paṭigganhātu. ¹² Cv pāyāsa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck C^a uparupari. ¹⁵ Ck C^a paññāyamāna-. ¹⁶ Cv omits pamāñena and adds antena ca, Ck pamāñena corrected to pamāñena, C^a pamāuena. ▼

gantvā dvevācīkaupāsakā ahesum. Atha tesam „ekam no bhante paricāritabbatthānam dethā“ ¹ ti vadantānam dakkhipahatthena attano sīsam parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyam patitthāpesum. Sammāsambuddho pi kho tato utthāya puna Ajapālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisidi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatassa dhammassa gambhirattam paccavekkhantassa Buddhānam ācinno² „adhigato kho my-āyam³ dhammo“ ti paresam dhammām adesetukammatākārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati⁴ „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“ ti dasahi cakkavālasahashehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmnuno⁵ ādāya Satthu santikam gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammām, desetu Bhagavā bhante⁶ dhamman“ ti ādinā nayena dhammadesanām āyāci. Satthā tassa paṭīñām⁷ datvā „kassa nu kho aham paṭhamām dhammām deseyyan“ ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imām dhammām khippām ājānissatiti“ cittām uppādetvā puna olokento tassa sattāhakālakatabhāvām⁸ ītvā Uddakām āvajjesi⁹. Tassāpi abhidosakālakatabhāvām ītvā „bahupākārā“ kho Pañcavaggiyā bhikkhū¹⁰ ti Pañcavaggiye ārabba manasi-kāram katvā „kahām nu kho te etarahi viharantiti“ āvajjento „Bā-rāṇasīyam Migadāye“ ti ītvā „tattha gantvā dhammacakkam pavattessāmīti“ katipāham bodhimandasamantā¹¹ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsālīhipuṇṇamāsīyam Bārāṇasīm gamissāmīti“ cātuddasīyam paccūsasamaye pabhatāya ratti�ā kāla¹² eva pattacivaram ādāya aṭṭhārasayojanamaggām paṭipanno antarāmagge Upakam¹³ nāma ājivikām disvā tassa attano Buddhabhāvām ācikkhitvā tam divasām yeva sāyanhasamaye¹⁴ Isipatanām agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgatam dūrato va āgacchantam disvā „ayam āvuso samāno Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripuṇṇakāyo phitindriyo¹⁵ suvannavāno hutvā āgacchatī, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto¹⁶ kho pan' esa āsanābhihāraī arahati, ten' assa āsanamattaī paññā-pessāmā¹⁷“ ti katikam akamīsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāram jānanasamatthena nāñēna „kin nu kho ime cintayiṁsu“ ¹⁸ ti āvajjītvā cittām aññāsi¹⁹. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C⁺ C⁺ ācinno. ² C⁺ myayam. ³ C⁺ C⁺ -patī. ⁴ C^k -sūyāma-. ⁵ C⁺ bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C^k C⁺ paṭīñām. ⁷ C^k sattāhām-. ⁸ C⁺ avajjesi. ⁹ C⁺ bahupākārā. ¹⁰ C⁺ bodhisāmāntā. ¹¹ C⁺ udakāru. ¹² C^k sāyanha-. ¹³ C^k thiṇītindriyo corrected to thipitindriyo, C⁺ phitindriyo corrected to pitindriyo. ¹⁴ C⁺ -ppasuno. ¹⁵ C^k C⁺ paññā-. ¹⁶ C^k C⁺ amīñāsi.

pharapasamattham mettacittam saṅkhipitvā odissakavasena mettacittam phari. Te Bhagavatā mettacittena phutṭhā¹ Tathāgate upasamkamante upasamkamante sakaya katikāya² sañthātum asakkontā abhivādanapaccutthānādīni³ sabbakiccāni akāmsu, Sambuddhabhāvām pan' assa ajanamānā kevalam nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, aham bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho“ ti attano Buddhabhāvām saññāpetvā⁴ paññattavarabuddhāsane⁵ nisinno Uttarasañhanakkhattayoge vattamāne atthārasahi⁶ Brahmakoṭhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttam desesi. Tesu Aññākondaññathero⁷ desanānusārena⁸ nānam pesento suttapariyosāne atthārasahi Brahmakoṭhi saddhiṁ sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthā tath' eva vassam upagantvā punadivase Vappatheram ovadanto vihāre yeva nisidi. Sesā cattāro piṇḍāya carim̄su. Vappathero pubbanhe⁹ yeva sotāpattiphalam pāpuṇi. Eten' eva upāyena punadivase Bhaddiyatheram punadivase Mahānāmatheram punadivase Assajitheran ti sabbe sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā pañcamiyam pakkhassa pañca pi jane sannipātētvā Anantalakkhaṇasuttantaṁ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patiṭṭhāhim̄su. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayam disvā tam rattibhāge nibbijjītvā geham pahāya nikkhantaṁ „ehi Yasā“ ti pakkositvā tasmiṁ yeva rattibhāge sotāpattiphale¹⁰ punadivase arahatte patiṭṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catupaññāsa jane ehibhikkhupabbajjāya¹¹ pabbājetvā arahattam¹² pāpesi. Evam loke ekasatthiyā arahantesu jātesu Satthā vutthavasso¹³ pavāretvā „caratha¹⁴ bhikkhave cārikan“ ti satthim bhikkhū disāsu pesetvā sayam Uruvelam gacchanto antarāmagge Kappāsiyavanasañde tiṁsa jane Bhaddavaggyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmī¹⁵ ahosi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam Uruvelam gantvā addhuddhāni pātiṭhāriyasaḥassāni dassetvā Uruvelakassapādayo sahassajaṭilaparivāre tebhātikajatile vinetvā ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayāsise nisidāpetvā Ādittapariyāyadesanāya arahatte¹⁶ patiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisārarañño dinnam pa-

¹ Ck C^v puṭṭhā. ² C^v vatikāya. ³ C^v -paccupatthānādīni. ⁴ Ck C^v saññāpetvā.

⁵ C^v patiññatta-. ⁶ C^v atthārasamāsehi. ⁷ C^v amūnakondamñā-. ⁸ C^v -sārena.

⁹ Ck pubbanhe. ¹⁰ Ck -phalesu. ¹¹ Ck C^v ehibhikkhu, C^v bhāvena added instead of pabbajjāya. ¹² Ck C^v arahattam. ¹³ C^v vutthavasso. ¹⁴ C^v carata.

¹⁵ Ck C^v anāgāmī. ¹⁶ Ck C^v arahante.

tiññam¹ mocessāmīti² Rājagahanagarūpacāre Laññihavanuyyānam³ agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvēdasansahutehi brāhmaṇagahapatikēhi parivuto Satthāram upasamikamitvā cakkavicitta-talesu suvannapatavitānam viya pabhāsamudayām vissajjentesu⁴ Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantām nisidi saddhim parisāya. Atha kho tesam brāhmaṇagahapatikānai etad ahosi: „kin nu kho Mahāsamano⁵ Uruvelakassape brahmacariyām carati udāhu Uruvelakassapo Mahāsamane⁶“ ti. Bhagavā tesam cetasā cetoparivitakkam aññāya⁷ therām gāthāya ajjhabhāsi:

282. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggim kisako vadāno,
pucchāmi tam Kassapa etam attham:
katham pahinām tava aggihuttan“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyām viditvā

283. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁸ yaññam⁹,
etaim malan ti upadhīsu ñatvā
tasmā na yiñthe na hute aramjin ti

imam gātham vatvā attano sāvakabhāvappakāsanatthām Tathāgatassa pādapiñthe sisam thapetvā „satthā me bhante Bhagavā, sāvako ‘ham asmi¹⁰“ vatvā ekatālam dvitālam titālan ti yāva sattatālapamānam sattakkhattum vehāsam abbhuggantvā oruya Tathāgatām vanditvā ekamantañi nisidi. Tam pāññihāriyām disvā mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evam thāmagataditthiko¹¹ nāma ‘arahā‘ ti maññamāno Uruvelakassapo pi ditthijālam bhinditvā Tathāgatena damito“ ti Satthu gunakathām yeva kathesi. Bhagavā „ñāham idānim eva Uruvelakassapam damemi, atite pi esa mayā damito yevā“ ‘ti vatvā imissā atthuppalltiyā Mahānāradakassapajātakam kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi saddhim sotāpattiphale patiññāsi, ekām nahutam upāsakattam pativedesi.

¹ C^k C^v patimñam. ² C^v laññhu-. ³ C^v vissajjantesu. ⁴ C^v mahāsamane. ⁵ C^k C^v mahāsamano, C^v mahāsamano corrected to -samano. ⁶ C^v aññāya. ⁷ C^v cābhivadanti, C^v cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ C^k C^v yamñam, C^v saññam corrected to yaññam. ⁹ C^k C^v thāmagataditthiko.

Rājā Satthu santike nisinno yeva pañca assāsake pavedetvā sarañam gantvā svātēnāya nimantetvā āsanā vuṭṭhāya Bhagavantam padakkhiṇam katvā pakkāmi. Punadivase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca adiṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino atṭhārasakotisankhā manussā Tathāgatam daṭṭhukāmā pāto va Rājagahato Laṭṭhivanam agamamusu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalaṭṭhivanuyyānam nirantaram puṭam¹ ahosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattam attabhāvam passanto tittim kātum nāsakkhi. Vaṇṇabhū² nām' esā. eva rūpesu hi thānesu Tathāgatassa lakkhaṇanubyañjanādippabheda³ sabbāpi rūpakāyasirī⁴ vanṇetabbā. Evam rūpaggappattam Dasabalassa sarīram passamānena mahājanena nirantaram puṭe⁵ uyyāne ca magge ca ekabhipphussāpi nikkhamanokāso nāhosī. Tam divasam kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, tam mā ahositi“ Sakkassa nisinnāsanam uphākāram dassesi. So āvajjamāno tam kāraṇam nātvā mānavakavaṇṇam⁶ abhinimminītvā⁷ Buddha-Dhamma-Saṅgha-paṭisamyuttathutiyo⁸ vadāmāno Dasabalassa purato otarītvā devānubhāvena⁹ okāsamī katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajati-lehi vippamuttehi¹⁰
sjñinikkhasavaṇṇo Rājagaham pāvisi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammadvidū¹¹ dasahi c' upeto
so dasasatapariyāro Rājagaham¹² pāvisi Bhagavā¹³ ti

imāhi gāthāhi Satthu vanṇam vadāmāno purato pāyāsi. Mahājano mānavakassa¹⁴ rūpasirim disvā „ativiya abhirūpo ayam mānavako¹⁵, na kho pan' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayam mānavako¹⁵, kassa vā ayan“ ti āha. Tam sutvā mānavo¹⁶

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddho appaṭipuggalo
arahām sugato loke tassāham paricārako¹⁷ ti

gāthām āha. Satthā Sakkena katokāsam maggam paṭipajjītvā

¹ Ck putham, Cv putham corrected to putam. ² so all three MSS., instead of vanṇabhūmi? ³ C^a lakkhaṇanubyañjanādi-, Cv lakkhaṇanubyañjanādī-. ⁴ so all three MSS., instead of -siri? ⁵ Cv phute. ⁶ C^a māna-. ⁷ Cv abhinimminītvā. ⁸ Ck -parisaṁyutta-, C^a -patisaṁyukta-, Cv -patisaṁyutte-. ⁹ Cv devatānubhāvena. ¹⁰ Cv vippamutto vippamuttehi. ¹¹ C^a -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^a Cv mānavakassa. ¹⁴ Cv mānavako. ¹⁵ C^a Cv mānavako. ¹⁶ Cv mānavo. ¹⁷ C^a parivārako.

bhikkhusahassaparivuto Rājagaham¹ pāvisi. Rājā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam datvā „aham bhante tini² ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā aveñaya vā Bhagavato santikam āgamissāmi, Latthivanuyyānañ ca nāma atidūre idam³ pan' amhākam Veļuvanam nāma uyyānam nātidūre, gamanāgamanasampannañ buddhārahām senāsanam idam me Bhagavā patigahatū⁴ ti suvannabhimkārena⁵ pupphagandhvāsitamanipannaudakam ādāya Veļuvanuyyānam paricca-janto Dasabalassa hatthe udakam pātesi. Tasmim ārāmapaṭiggahane⁶ Buddhasāsanassa mūlāni otinānīti mahāpathavī⁷ kampi. Jambudīpas-mim⁸ hi thapetvā Veļuvanam aññam⁹ paṭhavim kampetvā gahitasenāsanam nāma n' atthi. Tambapanñidipe pi thapetvā Mahāvhāram aññam paṭhavim kampetvā gahitasenāsanam nāma n' atthi. Satthā Veļuvanā-rāmam paṭiggahetvā rañño anumodanam katvā utthāyāsanā bhikkhussaṅghaparivuto Veļuvanam agamāsi. Tasmim kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā 'ti dve paribbājakā Rājagaham upanissāya viharanti amatāni pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajitheram piñdāya paviñtham disvā pasannacitto payirupāsitvā „ye dhammā hetuppabhavā“ ti gātham sutvā sotāpattiphale patiñthāya sahāyakassa Moggallāna-paribbājakassāpi tam eva gātham abhāsi. So pi sotāpattiphale patiñ-thahi. Te ubho pi Sañjayam oloketvā attano parisāya saddhiñ Satthu santike pabbajim̄su. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattam pāpuni Sāriputtathero addhamāsena, ubho pi ca ne Satthā aggasa-vā-kañthāne thapesi. Sāriputtatherena arahattapattadivase yeva sāvaka-sannipātam akāsi. Tathāgate pana tasmīñ ñeva Veļuvanuyyāne viharante Sudhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukkara-kārikam caritvā paramābhisambodhiñ patvā pavattavaradhammacakko Rājagaham nissāya Veļuvane viharatiti“ sutvā aññataram¹⁰ amaccām āmantesi: „ehi bhañe purisahassaparivāro Rājagaham gantvā mama vacanena 'pitā vo Sudhodanamahārājā datthukāmo' ti vatvā puttam me¹¹ gañhitvā ehitī“ āha. So „evam devā“ 'ti rañño vacanam sirasā sampaticchitvā purisahassaparivāro khippam eva sañthiyojanamaggam gantvā Dasabalassa catuparisamajjhe nisiditvā dhammadesanavelāya vihāram pāvisi. So „tiñthatu tāva rañño¹² pahitasāsanam“ ti parisante thito Satthu dhammadesanam sutvā yathāthito va saddhiñ purisasa-

¹ so all three MSS. ² C^a tini. ³ C^a idam. ⁴ C^k suvannabhimkārena, C^a suvannabhimkāreñā. ⁵ C^a -gahane. ⁶ C^k C^v -paṭhavi. ⁷ C^k jambudīpasim. ⁸ C^k C^a aññam. ⁹ C^k C^a tasmim. ¹⁰ C^k C^a aññataram. ¹¹ C^k puttameva. ¹² C^a rañño.

hassena arahattam patvā pabbajjam yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hattham pasāresi. Sabbe tam khaṇam yeva iddhimayapattacivaramdhara vassasatikatherā viya ahesuin. Arahattam pattakālato patṭhayā pana ariyā nāma majjhattā¹ va hontītī rañño pahitasāsanam Dasabalassa na kathesi. Rājā „n’ eva gatako va² āgacchati na sāsanam sūyatitī“ „ehi bhaṇe tvām gachchā³ ‘ti ten’ eva niyāmena aññām⁴ amaccam pesesi. So pi gantvā purimanayen⁵ eva saddhiṁ parisāya arahattam patvā tuṇhī⁶ ahosi. Rājā eten⁷ eva niyāmena purisasaḥassaparivāre nava⁸ amacce pesesi. Sabbe attano kiccam uṭṭhapetvā tuṇhī bhūtā tattī eva viharim̄su. Rājā sāsanamattakam pi āharitvā ācikkhantam alabhitvā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabhāvena⁹ sāsanamattam pi na paccāharim̄su, ko nu kho me vacanam karissatitī“ sabbam rājabalai oloket Kāludāyīm addasa. So kira rañño¹⁰ sabbatthaśādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhiṁ ekadivase jāto sahapaṁsukilī¹¹ sahāyo. Atha nam rājā āmantesi: „tāta Kāludāyī, aham mama puttām passitukāmo nava purisasaḥassāni pesesi, ekapuriso pi āgantvā sāsanamattam ārocetvāpi n’ atthi, dujjāno kho pana jivitantarāyo, aham jīvamāno va puttām datṭhamū icchāmi, sakkhissati¹² nu kho me puttām dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sacce pabbajitum labhissāmiti“. „Tāta tvām pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayham puttām dassehīti“. So „sādu devā“ ‘ti rañño¹³ sāsanam ādāya Rājagahaṁ gantvā Satthu dhammadesanavelāya parisapariyante thito dhammaṁ sutvā saparivāro arahattaphalam patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi¹⁴. Satthā Buddho hutvā paṭhamam antovassam Isipatane vasitvā vutthavasso¹⁵ pavāretvā Uruvelam gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajatile vinetvā bhikkhusaḥassaparivāro Phussamāsa-puṇṇamāyā Rājagahaṁ gantvā dve māse vasi. Ettavatā Bāraṇasito nikkhantassa¹⁶ pañca māsā jātā, sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatthadivasā vītvattā. So Phagguni-puṇṇamāsiyam¹⁷ cintesi: „atikkanto hemanto, vasantasamayo anuppatto, manussehi sassādīni uddharitvā sammukhaṭṭhāne maggā dinā, haritatinaśāñchannā¹⁸ paṭhavī, supupphitā vanasandā, patipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa nātisaṅgaham kātun“ ti. Atha Bhagavantam upasamkamitvā

¹ C^v majjattā. ² C^v ca. ³ C^v aññām. ⁴ C^k tuṇhī. ⁵ C^k nace, C^v neva. ⁶ C^v sinehabhāvena. ⁷ C^v rañño. ⁸ C^k -kilīto. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissasi? ¹⁰ C^v ehibhikkhū patiṭṭhāsi. ¹¹ C^v vuttavasso. ¹² C^k C^v nik-khamantassa. ¹³ C^v phagguna-. ¹⁴ C^k C^v -sañjanno.

289. „Āngārino¹ dāni dumā bhadante
phalesino chadanam vippahāya,
te accimanto va pabhāsayanti,
samayo Mahāvīra bhagi rasānam.

290. Nātisitam nātiuṇham nātidubbhikkhachātakam²,
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni³“

saṭṭhimattāhi⁴ gātbāhi Dasabalassa kulanagaragamanathāya gamana-vanṇam vanṇesi. Atha naṁ Satthā „kin nu kho Udāyi madhurassarena gamanavanṇam vanṇesiti“ āha. „Bhante tumhākam pitā Sudhodana-mahārājā passitukāmo, karotha nātakānam saṅgahan⁵“ ti. „Sādhu Udāyi, karissāmi nātakānam saṅgahan, bhikkhusaṅghassa ārocehi, gamiyavattam pūressantīti“. „Sādhu bhante“ ti thero ārocesi. Bhagavā Āṅga-Magadha-vāsinam⁶ kulaputtānam dasahi sahassehi Kapilavatthuṁvāsinam dasahi sahassehī sabbeh' eva vīsatihassehi khīnāsavabhippūbhi parivuto Rājagahā nikkhāmitvā divase divase⁷ yojanam gacchatī. „Rājagahato saṭṭhiyojanam Kapilavatthuṁ dvihi⁸ māsehi pāpuṇissāmīti“ aturitacārikam pakkāmi. Thero pi „Bhagavato nikkhantabhbāvam rañño⁹ ārocessāmīti“ vehāsam abbhuggantvā rañño¹⁰ nivesane pātur ahosi. Rājā theraiṁ disvā tuṭṭhacitto mahārahe pallamke nisidāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattam pūretvā adāsi. Thero uṭṭhāya gamanākāram dasesi. „Nisiditvā bhuñjathā“ 'ti. „Satthu santikam gantvā bhuñjissāmi mahārājā“ 'ti. „Kaham pana Satthā“ ti. „Visatibhikkhusahassaparivāro tumhākam dassanatthāya cārikam nikkhanto mahārājā“ 'ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imam paribhuñjītvā yāva mama putto imam nagaram pāpuṇāti tāv' assa ito va piṇḍapātam pariharathā“ 'ti. Thero adhvāsesi. Rājā theraiṁ parivisitvā pattam gandhacūṇena ubbatetvā uttamabhojanassa pūretvā „Tathāgatassā dethā“ 'ti therassa hatthe patiṭṭhāpesi. Thero sabbesam passantānam¹¹ yeva pattam ākāse khipitvā sayam pi vehāsam abbhuggantvā piṇḍapātam āharitvā Satthu hatthe thapesi. Satthā tam paribhuñji. Eten' upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi antarāmagge rañño¹⁰ yeva piṇḍapātam paribhuñji. Thero pi bhattaciccāvasāne divase divase¹¹ „ajja ettakam Bhagavā āgato, ajja ettakan“

¹ C^v āngārino corrected to agārino. ² C^v C^v -jātakam. ³ C^v saṭṭhimantāhi.

⁴ C^v saṅgahan. ⁵ C^v āṅga-. ⁶ C^v omits one divase. ⁷ C^k C^v dihi. ⁸ C^v ramīno. ⁹ C^k pasannānam, C^v passamīnam. ¹⁰ C^v ramīno. ¹¹ C^k omits one divase.

ti buddhaguṇapatiśaimyuttāya ca kathāya sakalarājakulam Satthu dassanām vinā yeva Satthari sañjātappasādām akāsi. Ten' eva nām Bhagavā „etadaggam¹ bhikkhave mama sāvakānām bhikkhūnām² kulappasādakānām yadidam Kāludāyīti“ etadagge thapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „amhākām nātisēṭṭham passissāmā“ 'ti san-nipatitvā Bhagavato vasanatthānām vīmānisamānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇiyo³“ ti sallakkhetvā tattha sabbām paṭijagganavidhim kāretvā gandhapupphahattā paccuggamanām karontā sabbālamkāra-patimandite daharadahare⁴ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamam pahinīmsu⁵, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesam anantaram⁶ sāmām gandhapupphacūṇḍādihi pūjayamānā Bhagavantām gahetvā Ni-grodhārāmam eva agamāmsu. Tatra Bhagavā vīsatishassakhīnāsava-parivuto paññattavarabuddhāsane nisidi. Sākiyā nāma mānajātikā mānatthaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro amhākām kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhāmsu: „tumhe vandatha, mayam tumhākām piṭṭhito nisidissāmā“ 'ti. Tesu evam nisinnnesu Bhagavā tesam ajjhāsayam oloketvā „na mām nātayo vandanti, handa dāui ne vandāpessāmīti“ abhiññāpādakajjhānam⁷ samāpajjītvā vuṭṭhāya ākāsam abbhuggantvā tesam sīse pādapāmsūm okiramāno viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭīhāriyasadisām pāṭīhāriyām akāsi. Rājā tain⁸ acchariyām disvā āha: „Bhagavā tumhākām jātadivase Kāladevalassa vandanatthām upanītanām pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvāpi aham tumhe vandim, ayam me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānam vo jambucchāyāya aparivattanain disvāpi pāde vandim, ayam me dutiyā⁹ vandanā, idāni imam aditthapubbam pāṭīhāriyām disvāpi tumhākām pāde vandāmi, ayaṁ me tatiyā vandanā“ 'ti. Rañño¹⁰ pana vandite Bhagavantām avanditvā thātum samattho nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandīmsu yeva. Iti Bhagavā nātakē vandāpetvā ākāsato otaritvā paññatte¹¹ āsane nisidi. Nisinne Bhagavati sikhappatto nātisamāgamo ahosi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisidiimsu. Tato mahāmegho pokkhāravassam vassi, tambavaṇṇam udakām hetṭhā viravantam gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmassa sarire udabindumatto pi na patati. Tain disvā sabbe acchariyabbhutacittejātā „aho acchariyam aho abbhutan“ ti katham samuṭṭhāpesum. Satthā „na

¹ C^k C^v etadaggam. ² C^s bhikkhunām. ³ C^s rammaniyo. ⁴ C^v dahare dabare. ⁵ C^s pahinīmsu. ⁶ C^s anantaram. ⁷ C^k C^s abbiññā-. ⁸ C^k C^s nam. ⁹ C^k dutiya. ¹⁰ C^s rañño. ¹¹ C^s paññatte.

idānim eva mayham nātisamāgame pokkharavassaiṁ vassati, atite pi vassiti¹ imissā atṭhuppattiyā Vessantara-jātakām kathesi. Dhamma-desanām sutvā sabbe utthāya vanditvā pakkamiinsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākām bhikkham gaṇhathā“ ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadivase viśatisahassabhipparivuto Kapilavatthūn piṇḍaya pāvisi. Taṁ na koci gantvā nimantesi vā pattaṁ vā aggahesi. Bhagavā indakhile ṛhito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍaya carīnsu, kiṁ uppatiptiyā issarajanānam gharāni agamānsu² udāhu sapadānacārikām carīnsu“ ti. Tato ekabuddhassāpi uppatiptiyā gamanām adisvā³ „mayāpi dāni ayam eva vaṁso ayam me paveni⁴ paggahetabbā, āyatiñ ca me sāvakāpi mamañ⁵ ūeva anusikkhantā piṇḍacāriyavattām paripūressantīti⁶ kotiyam nivīṭhagehato paṭṭhāya sapadānām⁷ piṇḍaya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍaya caratīti⁸ dvibhūmakatibhūmakādisu⁹ pāsādesu sīhapañjare vivaritvā mahājano dassanavyāvaṭo ahosi. Rāhulamātāpi devī¹⁰ „ayyaputto kira imasmin yeva nagare mahantena rājānubhāvena suvannasivikādihi vicaritvā¹¹ idāni kesamassum ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahattho piṇḍaya carati, sobhati nu kho“ ti sīhapañjaraṁ vivaritvā olokayamānā Bhagavantām nānāvirāgasamujjalāya sarirappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā vyāmappabhāparikkhepasamu-pabbūlhāya¹² asitānubañjanāvabhāsitāya¹³ dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇa-patimanditāya anopamāya Buddhasirīyā virocāmānam disvā

291. „Siniddhānilamudukuñcitakeso
suriyasunimmalatalābhinalāṭo
yuttatuñgamudukāyatanañso
raṁsijālavitato narasiho“ ti

evamādikāhi atthahi narasiha-gāthāhi nāma abhitthavitvā „tumhākām putto piṇḍaya caratīti“ rañño¹⁴ ārocesi. Rājā saṁviggahadayo hatthena sātakām sañthapento turitaturitām nikhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato thatvā āha: „kiṁ bhante amhe lajjāpetha, kimthaṁ piṇḍaya caratha, kiṁ 'ettakānām bhikkhūnām na sakkā bhattām laddhun‘ ti

¹ C^a āgamānsu. ² C^a disvā. ³ C^a pameni corrected to paveni, C^v pameni corrected to paveni. ⁴ C^a C^v mamañ. ⁵ C^a sapadānam. ⁶ C^a dibhūmaka-. ⁷ C^a devi. ⁸ C^a C^v vivaritvā. ⁹ C^a byāma- -samūpa-, C^v vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samūpabbu-. ¹⁰ C^a asitānubañjanāvabhāsitāva, C^v asitānubañjanāvabhāsitāva, C^v asitānubañjanāvabhāsitāya. ¹¹ C^a rañño.

* saññam¹ karitthā² 'ti. „Cārittām etām³ mahārāja amhākan“ ti. „Nanu bhante amhākam Mahāsammatakhattiyavamso nāma vamso, tattha ca ekakhattiyo pi bhikkhācāro nāma n' atthīti“. „Ayam mahārāja rājavamso nāma tava vamso, amhākam pana Dīpamkaro⁴ Kondañño -pe- Kassapo ti ayam Buddhavamso nāma, ete ca aññe ca anekasahassasamkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren⁵ eva jivikam kappesun“ ti antaravīthiyam⁶ thito va

292. „Uttitthe na-ppamajjeyya,
dhammām sucaritām care,
dhammacārī sukham⁷ seti
asmim loke paramhi ca“ (Dhp. v. 168.)

imām gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphale patitīthāsi.

293. „Dhammām care sucaritām,
na nām duccaritām care,
dhammacārī sukham⁸ seti
asmim loke paramhi cā⁹ 'ti (Dhp. v. 169.)

imām pana gāthām sutvā sakadāgāmiphale patitīthāsi. Dhamma-pälajātakam sutvā anāgāmiphale patitīthāsi. Maranasamaye setacchattassa hetṭhā sirisayane nipanno yeva arahattam¹⁰ pāpuṇi. Araññavāsena¹¹ padhānānuyogakiccam¹² rañño¹³ nāhosī. Sotāpattiphalam sacchikatvā yeva pana Bhagavato pattam gahetvā saparisam Bhagavantam mahāpāśadām āropetvā paññetenā khādaniyena bhojanīyena¹⁴ parivisi. Bhattakiccapariyosāne sabbam itthāgāram āgantvā Bhagavantam vandi thāpetvā Rāhulamātarām. Sā pana „gaccha, ayyaputtam vandāhīti“ parijanena vuccamānāpi „sace mayhañ guṇo atthi sayam eva me santikam ayyaputto āgamissati, āgatām eva nām vandissāmīti“ vatvā na agamāsi. Bhagavā rājānam pattam gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṁ rājadhitāya sirigabbham gantvā „rājadhitā yathārucim vandamānā na kiñci vattabbā“ ti vatvā paññatte¹⁵ āsane nisīdi. Sā vegena gantvā¹⁶ goppakesu gahetvā pādapitīthiyam sisam parivattetvā yathājjhāsayam vandi. Rājā rājadhitāya Bhagavati sinehabahumānādigunasampattiyo kathesi: „bhante mama dhitā ‘tumhehi kāsāyāni

¹ C² C³ saññam. ² C⁴ evam. ³ C⁵ C⁶ dīpamkara. ⁴ C⁷ antaravīthi. ⁵ C⁸ arahattam. ⁶ C⁹ arañña-. ⁷ C¹⁰ padānā-. ⁸ C¹¹ rañño. ⁹ C¹² C¹³ khādaniyena bhojanīyena. ¹⁰ C¹⁴ paññatte. ¹¹ C¹⁵ vegena gantvā.

nivatthānīti” sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumbākam ekabhattikabhāvam sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chadditabhāvam¹ nātvā paṭṭikamañcakē² yeva nipannā, tumhākam mālā-gandhādīhi viratabhāvam nātvā viratamālāgandhā³ va jātā, attano nātakesu ‘mayam patijaggissāmā’ ‘ti sāsane pesite ekañātikam pi na olokesi, evam guṇasampannā me Bhagavā dhītā“ ti. „Anacchariyāñ mahārāja yam idāni tayā rakkhiyamānā rājadhitā paripakke nāpe⁴ attānam rakkhеyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāne attānam rakkhiti“ vatvā Candakinnarajātakam kathetvā utthāyāsanā pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavīvāhamāngalesu vattamānesu tassa geham gantvā kumāram pattam gāhāpetvā pabbājetukāmo mañgalam vatvā utthāyāsanā pakkāmi. Janapadakalyāñi⁵ kumāram gacchantañ disvā „tuvatām kho ayyaputta āgaccheyyāsiti“ vatvā gīvañ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantam „pattam gañhathā“ ‘ti vattum avisahamāno vihāram yeva agamāsi. Tam anicchamānam yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapurañi gantvā tatiyadivase Nandam pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāram alamkaritvā Bhagavato santikam pesesi: „Passa tāta etam visatisahassasamanaparivutam suvannavannam brahmañūpiyanñam⁶ samānam, ayam te pītā, etassa mahantē nidhiyo abesum, ty-ässa⁷ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha nañ dāyajjaiñ yāca: ‘aham tāta kumāro, abhisekam patvā cakkavatti bhavissām⁸, dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā’“ ‘ti. Kumāro ca Bhagavato santikam gantvā pitu sineham paṭilabhitvā hatthatuñtho „sukhā te samāna chāyā“ ti vatvā añnam⁹ pi bahum attano anurūpam vadanto¹⁰ aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattachico anumodanam katvā utthāyāsanā pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjaiñ me samāna dehi, dāyajjaiñ me samāna dehiti“ Bhagavantam anubandhi. Bhagavā kumāram na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiñ gacchanto nivattetum nāsakkhi. Iti so Bhagavatā saddhiñ ārāmam eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yam ayam pitu santakam¹¹ dhanam icchatī tam vattānugatañ¹² savighātam, hand’ assa bodhi-mañde paṭiladdham sattavidham ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa nañ¹³ sāmikam karomiti“ āyasmantañ Sāriputtañ āmantesi: „tena hi

¹ C^o jaddita-, C^o chaddita-. ² C^o paddhika, C^o patikka-. ³ C^o viratamālā-gandhā corrected to -mālagandhā. ⁴ C^k paripakkañājo, C^o paripakkañāne.

⁵ C^o -yāni. ⁶ C^o -vanna. ⁷ C^o tassa. ⁸ C^o bhavissāma. ⁹ C^o añnam.

¹⁰ C^o vadainto. ¹¹ C^o santikam. ¹² C^o vaddhānugatañ. ¹³ C^o tam.

tvaṁ Sāriputta Rāhulakumāram pabbājehitī¹. Pabbajite pana kumāre rañño adhimattadukkham uppajji. Tam adhivāsetum asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayya² mātāpitūhi ananuññātam³ puttām na pabbājeyyun“ ti varam yāci. Bhagavā tassa tam varam datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantam nisinnena raññā⁴ „bhante, tumhākam dukkaracārikakāle ekā devatā mai upasāmkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanām asaddahanto ‘na mayham putto bodhiṁ appaṭvā kālam karotī’ tam paṭikkhipin⁵ ti vutto⁶ „idāni kim⁷ saddabissatha ye tumhe pubbe pi atthikāni⁸ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā“ ti imissā atthuppattiyā Mahādhammapālajātakam kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti Bhagavā pitaram tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṅghaparivuto puna-d-eva Rājagahaṁ gantvā Sitavane vihāsi. Tasmīn samaye Anāthapindiko gahapati pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍai ādāya Rājagahe piyasaḥāyassa seṭṭhino geham gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppannahāvām sutvā balavapaccusamaye devatānubhāvena vivātena dvārena Satthāram upasāmkamitvā dhammām sutvā sotāpatti-phale patiṭṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam datvā Sāvatthim⁹ ḗgamanathāya Satthu paṭiññām¹⁰ gahetvā antarāmagge pañcacattārisayojanāṭṭhāne satasahassam satasahassam dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹¹ Jetavanam koṭisanthārena atthārasahiraññakotīhi kinitvā¹² navakammaṁ paṭṭhapesi¹³. So majjhe Dasabalassa gandhakūṭiṁ kāresi. Tam parivāretvā asiti-mahātherānam¹⁴ pāṭiekkasannivesane¹⁵ āvāse ekakudḍakadvikudḍakahamsavattakadīghasālamanḍapādīvasena sesaṇenāsanāni¹⁶ pokharanīyo ca¹⁷ camkamanarattīṭṭhānadīvāṭṭhānāni cā ti atthārasakoṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoramām vihāram kārāpetvā Dasabalassa ḗgamanathāya dūtanī pesesi. Satthā dūtassa sāsanām sutvā mahā-bhikkhusaṅghaparivāro Rājagahaṁ nikhamitvā anupubbena Sāvatthi-nagarām pāpuṇi. Mahāsetthī¹⁸ pi kho vihāramahām sajjetvā Tathā-gatassa Jetavanām¹⁹ pavisanadivase puttām sabbālāñkārapatimanditam katvā alamkatapatiyatte²⁰ eva pañcahi kumārasatehi saddhiṁ pesesi. So saparivāro pañcavāṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

¹ Cv ayya. ² Cv ananuyyātām, Ck ananuññātam. ³-Cv raññā. ⁴ Cv vutte.

⁵ Cv sakim. ⁶ Ck adhitthakāni. ⁷ Ck sāvatthiyām. ⁸ Ck Cv paṭiññām. ⁹ Cv kārāpetvā. ¹⁰ Ck kinitvā. ¹¹ Cv pāṭhapesi. ¹² Ck Cv -mahāttherānam, Cv -mahattherānam. ¹³ Cv pāṭiekka-. ¹⁴ Cv sassesenāsana. ¹⁵ Cv Cv omit ca. ¹⁶ Cv -seṭṭhi. ¹⁷ Ck jetavanassa.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā - Cūla-subhaddā¹ ti dve setthidhītaro pañcahi kumārisatehi² saddhiṁ punnaghate gahetvā nikhaminsu. Tesam pacchato setthibharyā sabbalāmikārapatimanditā pañcahi mātugāmasatehi saddhiṁ punnapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesam pacchato sayamī mahāsetthī³ ahatavatthanivattho ahatavatthē eva pañcahi setthisatehi saddhiṁ Bhagavantam abbhug-gañchi⁴. Bhagavā imam upasākaparisam̄ purato katvā mahābhikkhusaṅghaparivuto attano sarirappabhāya⁵ suvaṇṇarasasekapiñjarāni viya vanantarāni kurumāno anantāya Buddhalīlhāya⁶ appatisamāya Buddha-siriyā Jetavanavihāram pāvisi. Atha nām Anāthapiṇḍiko pucchi: „kath’ ābam bhante imasmīm vihāre paṭipajjāmīti“. „Tena hi gahapati imam vihāram āgatānāgatassa bhikkhusaṅghassa dehīti“. „Sādu bhante“ ti mahāsetthī³ suvaṇṇabhimikāram adāya Dasabalassa hatthe udakam pātetvā „imam Jetavanavihāram āgatānāgatassa cātuddisassa buddha-pamukhassa saṅghassa dammīti“ adāsi. Sātthā vihāram patiggaheṭvā anumodanam kāronto

294. „Sītam uṇhami paṭihanti
tato vālamigāni⁷ ca
sirimsape ca makase ca
sisire cāpi vutṭhiyo.
295. Tato vātātape ghore
sañjāte⁸ paṭihaññati⁹.
Leñatthañ ca sukhatthañ ca
jhāyitūn ca vipassitum
vihāradānam saṅghassa
aggamī Buddhena vanṇitam.
296. Tasmā hi pandito poso
sampassam̄ attham attano
vihāre kāraye ramme
vāsay’ ettha bahussute.
297. Tesam annañ ca pānañ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubhūtesu
vippasannena cetasā.

¹ C^a C^v -cūla-. ² C^a kumāri-. ³ so all three MSS. ⁴ C^a C^v abbhuggañji.
⁵ C^a carira-. ⁶ C^k C^v -līlhāya ⁷ C^a vāla-. ⁸ C^a sañjāte. ⁹ C^a paṭihamññati.

298. Te tassa dhammām desenti
 sabbadukkhāpanūdanām,
 yām yo dhammām idh' aññāya'
 parinibbāti anāsavo" ti

vihārānisaṁsaṁ kathesi. Anāthapindiko dutiyadivasato patthāya vihāramahā ārabhi. Visākhāya pāśādamaho catuhī' māsehi nittithito. Anāthapindikassa pana vihāramaho navahi māsehi nittihāsi. Vihāramahā pi atthāras' eva' koṭīyo agamāṁsu, iti imasmim yeva vihāre catupanā-sakotisainkham dhanajī pariccajī. Atite pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma setthī³ suvannīthikasanthārena kiñitvā⁴ tasmin yeva thāne yojanappamānam saṅghārāmām kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivadho nāma setthī³ suvannaphālasanthārena⁵ kiñitvā⁶ tasmin yeva thāne tigāvutappamānam saṅghārāmām kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma setthī³ suvannaphatthipada-santhārena kiñitvā⁷ tasmin yeva thāne addhayojanappamānam saṅghārāmām kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma setthī³ suvannīthikasanthārenā' eva⁸ kiñitvā⁹ tasmin yeva thāne gāvutappamānam saṅghārāmām kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma setthī³ suvannakacchapasanthārena¹⁰ kiñitvā¹¹ tasmin yeva thāne addhagāvutappamānam saṅghārāmām kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumāngalo¹² nāma setthī³ suvannīthikasanthārena kiñitvā tasmin yeva thāne solasakarīsappamānam saṅghārāmām kāresi. Amāhakām Bhagavato kāle Anāthapindiko setthī³ kahāpanakotisanthārena¹³ kiñitvā¹⁴ tasmin yeva thāne atthakarīsappamānam saṅghārāmām kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahita¹⁵ eva. Iti mahā-bodhimande sabbaññūtappattito¹⁶ yāva mahāparinibbānamāñcā yasmim thāne Bhagavā vihāsi idam Santikenidānaṁ nāma, tassa vasena sabbjātakāni vanṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

nittithitā.

¹ C^a idhamñāya. ² C^k atthārase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C^k kiñitvā ⁵ C^a -thārena. ⁶ C^a kiñitvā. ⁷ C^a -thāre neva. ⁸ C^k C^a kiñitvā. ⁹ C^a C^v sumāngalo. ¹⁰ C^v kahāpana-, C^a kabāpanakotisanthārena. ¹¹ C^a avijahita. ¹² C^a sabbaññūtappattiko, C^v sabbaññūtappattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.



I. E K A N I P Ā T A.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apañnakajātaka.

Imamī tāva Apañnakadhammadesanām Bhagavā Sāvatthim² upanisāya Jetavanama hāvihāre viharanto kathesi. Kam pana ārabba ayam kathā samutthitā ti. Setthissa sahāyake pañcasate titthiyasāvake³. Ekasmim hi divase Anāthapindiko setthi⁴ attano sahāyake pañcasate añnatitthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanān⁶ c' eva telamadhuphanitavatthacchādanāni⁷ ca gāhāpetvā⁸ Jetavanam gantvā Bhagavantam vanditvā mālādīhi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca bhikkhusamghassa vissajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantam nisidi. Te pi añnatitthiyasāvakā¹⁰ Tathāgataṁ vanditvā Satthu puṇṇa-candasassirikam mukhaṁ lakkhaṇānubayañjanapatimanditam vyāmappa-bhāparikkhittam¹¹ brahmakāyam āvelāvelā¹² yamakayamakā¹³ hutvā niccharantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokayamānā Anāthapindikassa samipe yeva nisidimū. Atha tesam¹⁶ Manosilātale sīhanādaṁ nadanto tarupasiho viya gajjanto pāvussakamegho viya ca Ākāsagaṅgam¹⁷ otā-

¹ C^o namo buddhāya. ² C^k C^v sāvatthiyam, C^v sāvatthim corrected to sāvatthiyam.

³ C^o -sāvake ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^v titthiyasāvake, C^k añnatitthiya-

⁶ C^o -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhupāñitam-, C^v sappitelamadhuphanita-. ⁸ C^v gāhāpetvā.

⁹ C^o mālāgandhādīhi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^v atha kho te añña-

¹¹ C^o byāma-. ¹² C^v āvelāvelā, C^k avelā avelā corrected to avela avelā. ¹³ C^k

yamakayamakā. ¹⁴ C^v viniccharantiyo. ¹⁵ C^o omits ca. ¹⁶ C^v nesam. ¹⁷ C^k

C^v ākāsagaṅgam, C^k ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmām ganthento viya ca atthaīgasamannāgatena savanīyena² kamaniyena brahmassetrena nānānayavicittā madhuradhammakathām³ kathesi. Te Satthu dhammadesanām sutvā pasannacittā vuṭṭhāya⁴ Dasabalaṁ vanditvā aññatitthiyasaranām⁵ bhinditvā Buddham saranām agamāmsu. Te tato paṭṭhāya niccakālām Anāthapiṇḍikena saddhiṁ gandhamālādihattā vihāraṁ gantvā dhammaṁ suṇanti dānaṁ denti sīlam rakkhanti uposathakammam karonti. Atha Bhagavā Sāvattithito puna-d-eva Rājagahām agamāsi. Te Tathāgatassa gatakāle tam⁶ saranām bhinditvā puna aññatitthiyasaranām⁵ gantvā attano mūlaṭṭhāne yeva patitthitā. Bhagavāpi sattaṭṭhamāse⁷ vītināmetvā puna Jetavanaṁ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikām gantvā Satthāram gandhādīhi⁸ pūjetvā vanditvā ekamantām nisidi. Te pi Bhagavantām vanditvā ekamantām nisidim̄su. Atha nesām Tathāgate cārikām pakkante gahitasaranām bhinditvā puna aññatitthiyasaranām eva gahetvā mūle patitthitabhāvām Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakotiyo⁹ mirantaram pavattitavacisucaritānubhāvena dibbagandhagandhitām¹⁰ nānāgandhapūritām ratanakaraṇḍakām vivarento viya mukhapadumām vivaritvā madhurassaram¹¹ nicchārento „saccām kira tumhe upāsakā tiṇī¹² saranāni bhinditvā aññatitthiyasaranām⁵ gatā“ ti puechi. Atha tehi paticchādetum asakkontehi „saccām Bhagavā“ ti vutte Satthā „upāsakā, hetṭhā avicin upari bhavaggām paricchedam katvā tiriyaṁ aparimānāsu lokadhātūsu¹³ silādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, ‘yāvatā bhikkhave sattā apadā vā -pe¹⁴ Tathāgato tesam aggam akkhāyati’, ‘yām kiñci vittam idha vā hurām vā -pe¹⁵’, ‘aggato ve pasannānam¹⁶ ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattaya-yagune pakāsetvā¹⁷ evam uttamagunehi¹⁸ samannāgatām ratanattaya-saranām¹⁹ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādisu²⁰ nibbattanakā nāma n' atthi, apāyanibbattito pana muccitvā²¹ devaloke uppajjivtā²² mahā-sampattim anubhonti²³, tasmā tumhehi evarūpām saranām bhinditvā aññatitthiyasaranām gacchantehi ayuttam katan²⁴ ti abā. Ettha ca tiṇī ratanāni mokkhavasena uttamavasena saranagatānām apāyesu nibbattiya abhāvām²⁵ dipanthatthām imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C^a adds ca. ² C^k C^a ssavanīyena ³ C^a madhurasaranām dhammaṁ. ⁴ C^a utṭhāya. ⁵ C^k aññā-. ⁶ C^a omits tam. ⁷ C^a satta attha māse. ⁸ C^a gandhamālādīhi. ⁹ C^k -koṭiye. ¹⁰ C^k C^a-ganthitām. ¹¹ C^a madhurasaranām. ¹² C^k tiṇī. ¹³ C^k C^a-dhātusu. ¹⁴ C^a apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C^a hurām vā ti, Cfr. Khud. Pāṭha p. 7. ¹⁶ C^a pasannānam. ¹⁷ C^a pakāsetvā. ¹⁸ C^a -guṇa. ¹⁹ C^a ratanattayaṁ saranām. ²⁰ C^k C^a -yādisu. ²¹ C^a muñcītvā. ²² C^a devalokām uppatisvā. ²³ C^a anubhavanti. ²⁴ C^a katan. ²⁵ C^a abhāva, C^k abhāvām corrected to abhāva.

Ye keci Buddham saraṇam gatā se
na te gamissanti apāyam¹,
pahāya mānusam deham
devakāyam paripūressanti².

Ye keci Dhammam -pe-.
Ye keci Saṅgham -pe-,
devakāyam paripūressantitī³.

Bahuṁ ve saraṇam yanti
pabbatāni vanāni ca -pe-,
etāni saraṇāni āgamma
sabbadukkhā pamuccatiti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalāñ ca nesañ Satthā ettakām yeva⁴ dhammāñ desesi, api ca
kho „upāsakā Buddhanussatikammathānam nāma Dhammānussati -pe-
Saṅghānussatikammathānam nāma sotāpattimaggāñ deti sotāpatti-
phalañ deti sakadāgāmimaggāñ deti sakadāgāmiphalañ deti anāgāmi-
maggāñ deti anāgāmiphalañ deti arahattamaggāñ deti arahattaphalañ
detitī⁵ evamādīhi pi nayehi dhammāñ desetvā „evarupañ nāma saraṇam
bhindantehi ayuttam tumhehi katan⁶ ti āha. Ettha ca Buddhanussa-
tikammathānādīnam sotāpattimaggāñdippadānam⁷ „ekadhammo bhikkhave
bhāvito bahulikato ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya
abhiññāya⁸ sambodhāya nibbānāya samvattati, katamo ekadhammo,
Buddhanussatī⁹ evamādīhi suttehi dīpetabbam. Evarñ Bhagavā nānap-
pakārehi upāsake ovaditvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇāñ
saraṇāñ ti takkagāhena viruddhagāhena gahetvā amanussapariggahite¹⁰
kantare yakkhabhattam hutvā mahāvināsāñ pattā, apannakagāham¹¹
pana ekainsagāhami aviruddhagāhami gahitamanussā tasmin yeva
kantare sotthibhāvam pattā¹² ti vatvā tunhi¹³ ahosi. Atha kho Anā-
tbapiṇḍiko gahapati utthāyāsanā Bhagavantañ vanditvā abhitthavitvā
sīras¹⁴ añjali¹⁵ patīthāpetvā evam āha: „bhante idāni tāva imesañ
upāsakāñ uttamāraṇāñ¹⁶ bhinditvā takkagāhañ¹⁷ amhākañ
pākātañ, pubbe pana amanussapariggahite kantare takkikānañ vināso
apannakagāhami gahitamanussāñ ca sotthibhāvō amhākañ paṭicchanno

¹ C^a apāyabhūmiñ. ² C^k -ssanti, C^v -ssantitī. ³ C^a paripūrissanti. ⁴ C^a etta-
kam eva. ⁵ C^k sotāpattimaggāñ dippadānam, C^a -maggāñdippabhedānam. ⁶ C^k
abhiññāya. ⁷ C^k -pariggahite, C^a manussapariggahite. ⁸ C^a -gāham. ⁹ C^k tunhi.
¹⁰ C^a sīrasañ. ¹¹ C^a añjali. ¹² C^a uttamāñ saraṇāñ. ¹³ C^a adda viruddha-
gāhañ.

tumhākam eva pākato, sādhu vata no Bhagavā ākāse punnacandam utthāpento viya imam kāraṇam pākataṁ karotū¹ 'ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālam dasa pāramiyo püretvā lokassa kamkhacchedanattham eva sabbaññūtaññam patividdham, sīhavasāya suvaṇṇanālīm² pürento viya sakkaccam sotam odahitvā sunāhīti³ „sethino satuppādam janetvā himagabbham padāletva punnacandam niharanto viya bhavantarena paṭicchannakāraṇam pākataṁ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīnagare⁴ Brahma datto nāma rājā ahosi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim gahetvā⁵ anupubbena vayappatto pañcahi sakatasatehi vanijjai⁶ karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantam gacchatī kadāci aparantato pubbantam. Bārāṇasiyam yeva añño⁷ pi satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakusalo. Tadā Bodhisatto Bārāṇasito mahagghai⁸ bhaṇḍam gahetvā pañca sakatasatāni püretvā gamanasajjāni katvā thapesi. So pi bālasatthavāhaputto tathā eva pañca sakatasatāni püretvā gamanasajjāni katvā thapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayam bālasatthavāhaputto mayā saddhi⁹ yeva gamissati sakatasahasse¹⁰ ca ekato magge¹¹ gacchante maggo pi na-ppahessati¹², manussānam dārūdakādīni¹³ pi¹⁴ balivaddānam tiñāni pi dullabhāni bhavissanti, etena vā mayā vā purato gantum vattatīti¹⁵ so tam pakkosāpetvā etam attham ārocetvā „dvīhi¹⁶ amhehi ekato gantum na sakkā¹⁷ ti, kiñcī tvam purato gamissasi¹⁸ udāhu pacchato¹⁹ ti aha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū²⁰ ānisamsā²¹, maggena abhinnen²² eva gamissāmi, goñā anāmatthātinam khādissanti, manussānam anāmattham²³ sūpeyyapannam bhavissati, pasannam²⁴ udakam, yathārucim aggham thapetvā bhaṇḍam vikkinißsāmīti²⁵ so „aham samma purato gamis-

¹ C^a -nālinī, ² C^a sunohīti. ³ C^k bārāṇasi-, C^v bārāṇasī-. ⁴ C^a adds dasamāsaccayena mātukucchito nikhamitvā. ⁵ C^a vanijjai. ⁶ C^k añño. ⁷ C^a mahaggha. ⁸ C^a sakatasahasse corrected to -sahasshi, C^k -sahasshi. ⁹ va? C^a omits ca. ¹⁰ C^a omits magge. ¹¹ C^a napahossati. ¹² C^k dārūdakādīnam, C^a dārūdakānti. ¹³ C^a C^v omit pi. ¹⁴ C^v adds pi. ¹⁵ C^v sakkō. ¹⁶ C^a gacchasi. ¹⁷ C^a bahu. ¹⁸ C^a ānigamīsam. ¹⁹ C^a anāmattha. ²⁰ C^a pasanna. ²¹ C^v vikkini-.

sāmīti¹“. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisamse addasa, evam² hi³ assa ahosi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamatthānam samanī karissanti, aham tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi pariñatathaddhatiñe⁶ khādite mama gonā puna utthitāni⁷ madhuratiñāni⁸ khādissanti⁹, gahitapannatthānato utthitām manussānam sūpeyyapanñām madhurām bhavissati, anudake¹⁰ thāne¹¹ khanitvā ete udakam uppādessanti, parehi¹² katesu āvātesu mayam udakam pivissāma, agghatthapanam nāma manussānam jīvitā voropanasadisam, aham pacchato gantvā etehi thapitaggen¹³ eva¹⁴ bhañdam vikkiñissāmīti“, atha so ettake ānisamse disvā „samma tvañ purato gacchā¹⁵“ ti āha. „Sādhu sammā¹⁶“ ti bālasatthavāho sakātāni yojetvā nikkhanto anupubbena¹⁷ manussāvāsam atikkamitvā kantāramukham pāpuṇi. Kantāram¹⁸ nāma corakantāram vālakantāram¹⁹ nirudakakan-tāram²⁰ amanussakantāram appabhakkhakantāran²¹ ti pañca-vidham, tattha corehi adhitthito maggo corakantāram nāma, sihādīhi adhitthitamaggo vālakantāram²² nāma, yattha nahāyitum vā pātum²³ vā udakam n’ atti idam nirudakantāram²⁴ nāma, amanussādhitthitāni²⁵ amanussakantāram nāma, mūlakhādaniyā-divirahitāni²⁶ appabhakkhakantāram nāma, imasmim pañcavidhe kantare tam kantāram nirudakakantārañ²⁷ c’ eva amanussa-kantārañ ca²⁸. Tasmā so satthavāhaputto sakātesu mahanta-mahantacātiyo²⁹ thapetvā³⁰ udakassa pūrapetvā satthiyojanikam kantāram patipajji. Ath’ assa kantāramajjhām gatakāle³¹ kantare adhivatthayakkho „imehi gahitaudakam chaddāpetvā³² dubbale katvā sabbe va ne³³ khādissāmīti“ sabbasettaruṇabalivadda-

¹ C^a adds āha. ² C^a evam. ³ C^a omits hi. ⁴ C^a etc purato. ⁵ Cv gacchanto. ⁶ Cv parithaddhatiñe. ⁷ C^k puna utthitāni. ⁸ C^k omits madhura. ⁹ C^k khā-dissanti. ¹⁰ C^k C^a anudake. ¹¹ C^a adds āvātañ. ¹² C^k C^a paresuhi. ¹³ C^k thapitaggo, Cv thapitagge. ¹⁴ C^a gacchāhī. ¹⁵ C^a anupubbo. ¹⁶ C^a kantāram corrected to kantārā. ¹⁷ C^k vāla-. ¹⁸ C^a Cv nirūdaka-. ¹⁹ C^k -kantāram. ²⁰ C^a pivitum. ²¹ C^a amanussehi adhitthitam. ²² C^k Cv -khādaniyā-. ²³ C^k ceva. ²⁴ C^a mahantamahantā-. ²⁵ C^a thapēpetvā. ²⁶ C^k kantāramajjhakāle. ²⁷ C^k Cv chaddāpetvā. ²⁸ C^a sabbe Jane.

yuttam' manoramam yānakam māpetvā³ dhanukalāpaphalakā-vudhahatthehi⁴ dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppala-kumudāni piñandhitvā⁵ allasiso allavattho issarapuriso viya tasmin yānake nisiditvā kaddamamakkhitehi⁶ cakkehi paṭipathaṁ agamāsi. Parivāramanussāpi 'ssa purato ca pacchato ca gacchantā allakesā allavatthā uppalamukudamālā piñandhitvā⁷ padumapuñḍarīkakalāpe gahetvā bhisamūlālāni⁸ khādantā udakabindūhi c' eva kalalena ca paggharantena agamaiñsu. Sat-thavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati⁹ tadā yānake nisiditvā upaṭṭhākapharivutā rajaṁ pariharantā purato gacchanti, yadā pacchato¹⁰ vāyati tadā ten' eva nayena pacchato gacchanti, tadā pana dhuravāto ahosi¹¹, tasmiñ so satthavāhaputto purato agamāsi. Yakkho tañ āgacchantañ disvā attano yānakam maggā okkametvā¹² „kaham gacchathā“ ti tena saddhiñ paṭisanthārañ akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā okkamāpetvā¹³ sakaṭānaiñ gamanokāsañ datvā ekamantañ ṭhito¹⁴ tañ yakkhami avoca: „bho, amhe tāva Bārāñasito āgacchāma, tumhe pana uppalamukudāni piñandhitvā paduma-puñḍarīkahathā bhisamūlālāni¹⁵ khādantā kaddamamakkhitā¹⁶ udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kiñ¹⁷ nu kho tumhehi¹⁸ āgatamagge devo vassati uppalañdisañchannāni¹⁹ sarāni atthīti²⁰ pucchi. Yakkho tassa katham sutvā „samima, kiñ nām' etam kathesi, esā nīlavanarāji paññāyati²¹, tato paṭṭhāya sakalam arāññam ekodakañ, nibaddhañ²² vassati, kandarā pūrā, tasmiñ tasmiñ²³ ṭhāne padumādisañchannāni²⁴ sarānīti²⁵ vatvā paṭipātiyā

¹ C^a sabbasetam-. ² C^a adds udakakalalamakkhitehi. ³ C^a -vudhādihatthehi. ⁴ C^a piñandhitvā. ⁵ C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C^k -mulāni, C^a -mūlāni corrected to -mūlālāni. ⁷ C^v yadādhuravāto purato vāyati, C^a yadā purato vāto vāyati. ⁸ C^a adds vāto. ⁹ C^a tadā pana purato vāto ahosi, C^v tadā pana dburavāto purato ahosi. ¹⁰ C^k C^v okkametvā, ¹¹ C^a okkametvā. ¹¹ C^k yam. ¹² C^k -mūlālāni corrected to -mūlāni, C^a -mūlāni corrected to -mulālāni. ¹³ C^a khādantā ca udakakalalamakkhitā. ¹⁴ C^a kiñ. ¹⁵ C^k C^v tumhe. ¹⁶ C^a uppalañdisañch- corrected to uppalañdisañch-. ¹⁷ C^k paññāyati. ¹⁸ C^a adds devo. ¹⁹ C^k C^v -pūrāya tasmiñ tasmiñ, C^a -pūrā yasmim. ²⁰ C^a padumasañch-. ²¹ C^a sarāni atthīti.

gacchantesu sakatesu „imāni sakaṭam ādāya kākām gacchathā“¹ ti pucchi. „Asakañca jasapadām nāma“² ti. „Imasmī ca imasmī ca sakaṭe kiñ nāma bhandām“³ ti. „Asakañ ca asakañ cā“⁴ ti. „Pacchato āgacchantaṁ sakaṭam ativya garukām hutvā āgacchati, etasmī kiñ bhandām“⁵ ti. „Udakām etthā“⁶ ti. „Parato tāva udakām ānentehi vo manāpam’ katañ, ito paṭṭhāya pana udakena kiccam n’ atthi, purate bahum’ udakām, cātiyo’ bhinditvā udakām chaddhetvā⁷ sakhena gacchathā“⁸ ti āha, evān ca pana vatvā „tumhe gacchatha, ambākām papañco hotiti“ thokām gantvā tesam adassanam patvā attano yakkhanagaram eva agamāsi. So pi kho⁹ bālasatthavāho attano bālatāya yakkhassa vacanam gaheṭvā cātiyo bhindāpetvā pasamatram¹⁰ pi udakām anavasesetvā sabbam chaddhetvā¹¹ sakaṭāni pajāpesi¹². Purato appamattakam pi udakām nāhosi. Manussā pāniyam¹³ alabhattā kilamiñsu. Te yāva suriyass’ attthagamanā¹⁴ gantvā sakaṭāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā gone cakkesu bandhiñsu. N’ eva gonānam udakām¹⁵ ahosi na manussānam yāgubhattam vā¹⁶. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjītvā sayim̄su. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā sabbe pi gone ca manusse ca jivitakkhayam pāpetvā mārīsam khāditvā attihini avasesetvā agamim̄su¹⁷. Evam ekam bālasatthavāhaputtam nissāya sabbe te vināsam pāpuñim̄su, hatthaṭhikādīni¹⁸ disāvidisāvippakinnāni¹⁹ ahesuñ, pañca sakaṭāsatāni yathāpūritān’ eva attihāmsu. Bodhisatto pi kho bālasatthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsam vītināmetvā pañcahi sakaṭasatehi nagarā nikhamma anupubbena kantāramukham pāpuñi. So tattha udakacātiyo püretvā bahum’ udakām ādāya khandhāvare bheriñ²⁰ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^a āharantehi. ² C^a amanāpam. ³ C^a bahu. ⁴ C^a udakacātiyo. ⁵ C^a chaddhetvā. ⁶ C^a omits kho. ⁷ C^a -mattam. ⁸ C^a chaddāpetvā. ⁹ C^k C^v pajāpesi. ¹⁰ C^k pāniyam. ¹¹ C^a suriyatthagamanā. ¹² C^a adds vā yāgubhattam vā. ¹³ C^a omits yāgubhattam vā. ¹⁴ C^a agamim̄su. ¹⁵ C^a adds pl. ¹⁶ C^a disāvi- disāsu vippak-. ¹⁷ C^a bheriñ.

pātētvā evam āha: „maiñ anāpucchitvā pasatamattam pi udakañ mā valañjayittha, kantāre visarukkhā nāma honti, pattañ vā puppham vā phalañ vā tumhehi pure¹ akhāditapubbañ maiñ anāpucchitvā mā khāditthā“ 'ti evam manussānañ ovādañ datvā pañcahi sakañasatehi kantārañ pañcipajji. Tasmiñ kantāramajjhāñ sampatte so yakkho purimanayen² eva Bodhisattassa pañipathe attānañ dassesi. Bodhisatto tam disvā va aññāsi³: „imasmīm kantāre udakañ n' athi, nirūdakakantārō⁴ nām' esa, ayañ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi 'ssa na paññāyati⁵, nissāmsayañ iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbam udakañ chaddhāpetvā⁶ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayhañ pana panditabhāvanī upāyakosallam na jānāti, maññe⁷ ti. Tato nañ āha: „gacchatha tumhe, mayañ vāñijā⁸ nāma, aññam⁹ udakañ adisvā gahitaudakañ¹⁰ na chaddema, ditthathitħāne pana¹¹ chaddetvā sakañāni sallahukāni katvā gamissāmā“ 'ti. Yakkho thokam gantvā adassanaiñ upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattam āhamsu: „ayya, ete manussā ‘esā nilavanarājī paññāyati, tato patthāya devo nibaddham vassatīti¹² vatvā uppalakumudamālamālino¹³ padumapuñḍarīkakalāpe ādāya bhismāmulālam¹⁴ khādantā allavatthā allasīsa udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakañ chaddetvā lahukehi sakañehi khippam gacchāmā“ 'ti. Bodhisatto tesam vacanaiñ¹⁵ sutvā sakañāni thapāpetvā sabbamanusse¹⁶ sannipātāpetvā „tumhehi ‘imasmīm kantāre saro vā pokkharanī¹⁷ vā athīti¹⁸ kassaci sutapubban“ ti pucchi. „Na ayyā sutapubban ti¹⁹, nirūdakakantārō²⁰ nāma eso²¹“ ti. „Idāni ekacce manussā ‘etāya nilavanarājīyā parato devo vassatīti²² vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakam

¹ C^v pūre. ² C^k amñāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C^k pamñāyati. ⁵ C^v chaddhāpetvā. ⁶ C^k vāñijā, C^v vāñijā. ⁷ C^k amñam. ⁸ C^v gahitam-. ⁹ C^v omits pana. ¹⁰ C^v -mālamālino. ¹¹ C^k -mulālam, C^v -mūlāni corrected to -mūlāññi. ¹² C^v katham. ¹³ C^v sabbe-. ¹⁴ C^k C^v -ni. ¹⁵ C^v sutapubbanti corrected to sutapubbañ. ¹⁶ C^v nāmeso.

ṭhānam vāyatīti“. „Yojanamattam ayyā“ 'ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarire¹ vuṭṭhivāto paharatīti“. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Meghasisam nāma kittake ṭhāne paññāyatīti“². „Yojanamatte³ ayyā“ 'ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisam ditṭhan“ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Vijjullatā nāma kittake ṭhāne paññāyatīti“⁴. „Catupañcayojane ayyā“ 'ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso ditṭho“ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Meghasaddo nāma kittake ṭhāne sūyatīti“⁵. „Ekadvyojana-matte ayyā“ 'ti⁶. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Na ete⁷ manussā, yakkhā ete, amhe udakam chaddāpetvā dubbale⁸ katvā 'khādissāmā' 'ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakam chaddāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakatasatāni yathāpūritān' eva ṭhitāni⁹ bhavissanti, aija mayam tāni passissāma, pasatamattam pi udakam achaḍḍetvā sīghasīghain¹⁰ pājetā¹¹ 'ti pājāpesi. So gacchanto yathā-pūritān' eva pañca sakatasatāni gonamanussānañ¹² ca hat-thāthikādīni disāsu¹³ vippakinnāni disvā sakatāni mocāpetvā sakatāparivattakena khandhāvāram bandhāpetvā kālass' eva¹⁴ manusse ca gone ca sāyamāsabhattam bhojāpetvā manus-sānam majjhe gone nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattim ārakkham gahetvā ṭhitako va aruṇam utthāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā gone bhojetvā¹⁵ dubbalasakaṭāni chaddetvā thirāni gāhāpetvā appagham bhaṇḍam chaddāpetvā¹⁶ mahagham¹⁷ āropetvā yathā-dhippetān¹⁸ ṭhānam gantvā dviguṇatiguṇena¹⁹ mūlena bbandam vikkinitvā sabbam²⁰ parisān ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C^a sariram. ² C^k paññāyatīti. ³ C^a tiyojanamatte. ⁴ C^a suyyatīti. ⁵ C^a-matte sūyatīti. ⁶ C^a ete na. ⁷ C^k C^a dubbalañ. ⁸ C^k C^a ṭhitā. ⁹ C^a sīgham. ¹⁰ C^k pājetā. ¹¹ C^k gonāmanu-. ¹² C^a disāvidisāsu. ¹³ C^k sakalasseva, C^a sakilasseva corrected to sakalasseva. ¹⁴ C^a bhojāpetvā. ¹⁵ C^k chaddāpetvā. ¹⁶ C^a adda bhaṇḍam. ¹⁷ C^a -ppeta. ¹⁸ C^k diguṇa-. ¹⁹ C^a sabba.

Satthā imam kathaṁ kathetvā „evam gahapati pubbe takka-gāhagāhino mahāvināśam pattā, apannakagāhino¹ pana amanussānam hatthato muñcītvā sothinā icchitaṭṭhānam gantvā puna sakaṭṭhānam eva paccāgamiṁsū² ‘ti dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā³ apannakadhammadesanāya⁴ abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Apannakaṭṭhānam eke dutiyam āhu takkikā,
etad aññaya medhāvī tam gaṇhe yad apannakan ti⁵. 1.

Tattha apannakan ti ekānisikām aviruddham niyyānikam, ṭhānan ti kāraṇam, kāraṇam hi yasmā tadāyattavuttiṭṭaya phalam titthati nāma tasmā ṭhānan ti vuccati, „ṭhānañ ca ṭhānato atṭhānañ ca atṭhānato“ ti ādisu c' assa payogo veditabbo, iti apannakaṭṭhānam⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahitasukhā-vahattā⁸ paññitehi patippannam ekānisikāraṇam aviruddhakāraṇam niyyānikākāraṇam⁹ idam ti dipeti, ayam ettha saṅkhepo, pabhedato pana tīṇi sarañā-gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasañvara indriyasainvaro ājivapārisuddhi paccayapaṭisevanañ sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlāni indriyesu guttadvārata bhojane mattaññūtā¹¹ jāgariyānuyogo jhānañ¹² vipassanā abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalañ sabbam p' etam apannakaṭṭhānam apannaka-patiñpadā niyyānikapatipadā¹³ ti attho, yasmā ca pana niyyānikapatipadāya etam nāmam tasmā yeva Bhagavā apannakaṭṭhānam desento¹⁴ imam suttam āha: „Thi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apannakaṭṭhānam patipanno hoti, yoniso¹⁵ c' assa āraddho hoti āsavānam khayāya, katamehi tibhi: idha bhikkhave bhikkhu¹⁶ indriyesu guttadvārō hoti, bhojane mattaññūtā¹⁷ hoti, jāgariyām anuyutto hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvārō hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpāni disvā na nimittaggāhi¹⁸ hoti -pe- evam kbo bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvārō hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññūtā¹⁹ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisamkhā yoniso āhāram āhāreti²⁰ n' eva davāya na madāya -pe- evam kbo bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññūtā²¹ hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu²² jāgariyām anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasām camikamena nisajjāya -pe- evam kbo bhikkhave bhikkhu jāgariyām anuyutto hotīti²³, imasmīñ²⁴ cāpi sutta tayo va dhammā vuttā, yam pana apannakaṭṭhānam yāva arahattaphalañ labbhāt²⁵

¹ C^e apannakagāhagāhino. ² C^k C^v pacchā-, C^e pacchā- corrected to paccā-

³ C^e imissāya. ⁴ C^k -dhammadesanāya. ⁵ C^e tam gaṇheyya apannakaṭṭhānam corrected, as it appears, to -dapannakaṭṭhānam. ⁶ C^k apannakaṭṭhānan, C^v apannakaṭṭhānan corrected to apannakaṭṭhānam ṭhānan. ⁷ C^k C^v add yam. ⁸ C^k -vahanta, C^v -vahantā.

⁹ C^v niyyānika-. ¹⁰ C^e sabbam. ¹¹ C^k mattaññūtā, C^v mattaññūtā, C^e mattaññūtā.

¹² C^e jhāna. ¹³ C^e niyyānikā- corrected to niyyānikā. ¹⁴ C^e dassento. ¹⁵ C^e viriy.

¹⁶ C^k C^v bhikkhū. ¹⁷ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁸ C^k -ggāhi. ¹⁹ C^v mattaññū.

²⁰ so all three MSS. ²¹ C^k C^v mattaññū. ²² C^v bhikkhū. ²³ C^k C^e imasmīñ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāparinibbānasse ca patipadāy' eva nāmāni² hoti, eke ti ekacce panjītamānussā, tattha kiñc' āpi asukā nāmā ti niyamo n' atthi, idam pana saparisai³ Bodhisattai⁴ yeva sandbhāya vuttan ti veditabbam; dutiyāni āhu takkikā ti, dutiyān ti pathamato apānnakatthānato niyyānikakāraṇato⁵ dutiyāni takkagāhakāraṇai⁶ aniyānikakāraṇai⁷, āhu takkikā ti ettha pana saddhihi purimapadenā ayān yojanā: apānnakatthānai viruddhakāraṇai⁸ niyyānikakāraṇai eke⁹ bodhisattapamukhā pandītamānussā gaṇhiñsu, ye pana bālasatthavāhaputtapamukhā¹⁰ takkikā ābu te dutiyāni sāparādhain anekāniśikatthānai aniyānikakāraṇai¹¹ aggahesuṁ, tesu ye apānnakaṭṭānū aggahesuṁ te sukkapaṭipadañ paṭipannā¹², ye dutiyāni „purato bhavitabbam udakenā“¹³ ti takkagāhasaṅkhātañ aniyānikakāraṇai aggahesum te kanhapaṭipadañ paṭipannā, tattha sukkapaṭipadā aparihānipatipadā kanhapaṭipadā paribhānipatipadā, tasme ye sukkapaṭipadañ paṭipannā te aparihīnā sothibhāvaiñ patta ye pana kanhapaṭipadañ paṭipannā te parihīnā anayavyasanaiñ āpannā ti; imam attham Bhagavā Anāthapindikassa gahapatino vatthā¹⁴ uttarin idam āha: Etad aññāya¹⁵ medhāvī tam gaṇhe yad apānnakan¹⁶ ti, tattha etad aññāya¹⁷ mādhavīti medhā ti¹⁸ lad-dhanāmaya visuddhāya uttamāya paññāya¹⁹ samannāgato kulaputto, eteñ²⁰ apānnakañ c' eva apānnake cā²¹ ti dvīsu atakkagāhatakkagāhasaṅkhātesu thānesu gunadosai vuddhibhānīm atthānathāni ñatvā ti attho, tam gaṇhe yad apānnakan²² ti yanī apānnakai ekañsikasukkapaṭipadāparihāniyapaṭipadāsaṅkhātañ niyyānikakāraṇai tad eva gaṇheyya, kasnā: ekañsiķādibhāvato yeva, itarāñ pana²³ na gaṇheyya, kasnā: anekāniśikādibhāvato yeva, ayāñ hi²⁴ apānnakapaṭipadā nāma sabbesai²⁵ Buddhapacekkabuddhabuddhaputtānai patipadā, sabbabuddhā hi apānnakapaṭipadāyam eva²⁶ thatvā dañhenā viriyena pāramīyo püretvā bodhitale Buddhā nāma honti, Pacekkabuddhā paccekabodhitū uppādenti, Buddhaputtā sāvakāpāramīñānam²⁷ paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesam upāsakānām „tissō kusalasampattiyo“²⁸ cha kāmasagge Brahmālokasampattiyo ca datvāpi²⁹ pariyośāne arahatta-

¹ C^v -phalam. ² C^k C^v nāma. ³ C^v saparisam corrected to saparisa. ⁴ C^k -karanato. ⁵ C^k C^v -karanai, C^v takkagāhakāraṇai. ⁶ C^k C^v -kāraṇa. ⁷ C^k -kāraṇai. ⁸ C^k etc. ⁹ C^v -vāhapamukhā. ¹⁰ C^k -kāraṇa. ¹¹ C^k paṭipanno. ¹² C^k vatthā. ¹³ C^k aññāya. ¹⁴ C^k gaṇheyayadapānnakan, C^v gaṇheyyaapānnakai corrected, as it appears, to -dapānnakan. ¹⁵ C^k medhāya. ¹⁶ C^k pāññāya. ¹⁷ C^v ekañ. ¹⁸ C^k apānnakañceva-, C^v apānnakañceva sapānnake cā corrected to -sapānnakañce, C^v apānnakañceva ceva apānnāñcā corrected to -apānnake ca (in a note appānnakāpānnāñcā). ¹⁹ C^k tam gaṇheyayadapānnakan, C^v tam gaṇheyya apānnakan. ²⁰ C^k omits pana. ²¹ C^v omits hi. ²² C^k C^v sabbesam. ²³ C^k apānnakapatipadāyeva, C^v -patipadāyayeva. ²⁴ C^k -pāramīñāna, C^v -pāramīyoñānam. ²⁵ C^v kulasampattiyo. ²⁶ C^v datvā.

maggadāyikā apanñakapati padā nāma catusu' apāyesu' pañcasu ca¹ nicakulesu nibbattidāyikā sapanñakapati padā² nāmā³ 'ti imam apanñakadhammadesanam dassetvā upari cattāri saccāni solasahi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upasakā sotāpatti-phale patiṭṭhahimū.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā⁴ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye bālasatthavāhaputto Devadatto ahosi, tassa parisā Devadatta-parisā va⁵, pāṇḍitasatthavāhaputtaparisā Buddhaparisā, pāṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahosin⁶ ti desanam niṭṭhapesi. Apanñakajātakam.

2. Vāṇīupathajātaka.

Akilāsuno ti. Imam dhammadesanam Bhagavā Sāvatthiyām viharanto kthesi. Kam ārabbhā 'ti. Ekam ossaṭṭhaviriyam bhikkhum. Tathāgate kira Sāvatthiyām viharante eko sāvatthivāsi⁷ kulaputto Jetavanam gantvā Satthu, santike dhammadesanam sutvā pasannacitto kāmesu ādinavām⁸ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā ugganhitvā vipassanācāram sikkhitvā Satthu santike attano cittaruciyaṁ kammatthānam gahetvā ekam arāññam⁹ pavisitvā vassam upagantvā temāsam vāyamanto obhāsamattaiñ vā nimittamattaiñ vā uppādetum nāsakkhi. Ath' assa etad ahosi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbam, n' atthi maññe¹⁰ mayham imasminn attabhāve maggo¹¹ vā phalam vā, kiñ karissāmi arāññavāsenā¹², Satthu santikam¹³ gantvā rūpaggappattaiñ Buddhasarīram olokento madhuradhammadesanam sunanto viharissāmiti¹⁴ puna Jetavanam eva paccāgamāsi. Atha nañ sandīṭhā sambhattā āhanisu: „āvuso, tvam Satthu santike kammatthānam gahetvā 'samaññadhammam karissāmiti' gato, idāni pana āgantvā saṅgapākāya abhiramamāno carasi, kiñ nu kho te pabbajitakiccam matthakam pattani, appatīsandhiko jāto sīti.“ „Āvuso aham maggām vā phalam vā alabbhitvā 'abhabba puggalena mayā bhavitabban' ti viriyam ossajitvā āgato 'mhitī“. „Akārajanam¹⁵ te āvuso katañ dālah-viriyassa Satthu sāsane pabbajitvā viriyam ossajantena, ehi Tathā-

¹ so all three MSS. ² Cv pāyesu. ³ C^a omits ca. ⁴ C^k sappanñaka-. ⁵ Cv omits āharitvā. ⁶ Cv omits va. ⁷ C^k Cv sāvatthivāsi. ⁸ C^k C^a ādinavām-. ⁹ C^k Cv arāññamārā-. ¹⁰ C^k Cv marīmū. ¹¹ C^k maggo. Cv maggām. ¹² C^k Cv arāññā-. ¹³ C^k santikā. ¹⁴ Cv akārajanam.

tassa tam dassāmā¹ ti tam ādāya Satthu santikam agamainsu. Satthā disvā evam āha: „bhikkhave, tumhe etam bhikkhuṁ anicchā-mānam ādāya āgatā, kiṁ katham iminā² ti. „Bhante ayam bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samanadhammanī karonto viriyam ossajitvā āgato³ ti. Atha naṁ Satthā āha: „saccam kira tayā bhikkhu viriyam ossattham⁴“. „Saccam Bhagavā⁵“ ti. „Kiṁ pana tvam bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiccho ti vā santuttho ti vā pavivitto ti vā āraddhviriyo ti vā⁶ evam attānam ajānāpetvā ossattha-viriyo bhikkhū ti jānāpesi, manu tvam pubbe viriyavā abosi, tayā ekena kataviriyam nissāya marukantare⁷ pañcasu sakatasatesu manussā ca goṇā ca pāniyam⁸ labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyam ossajasiti⁹. So bhikkhu ettakena upatthambhito abosi. Tam pana katham sutvā bhikkhū¹⁰ Bhagavantam yacīmisu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossatthabahāvo amhākam pākato, pubbe pana etassa ekassa viriyam nissāya marukantare goṇamanussānam pāniyam¹¹ labhitvā sukhitabahāvo paṭicchanno tumhākam sabbaññutaññass¹² eva¹³ pākato, amhākam p' etam kāraṇam kathethā¹⁴“ ti. „Tena hi bhikkhave sunāthā¹⁵“ ti Bhagavā tesam bhikkhūnam satuppādam janetvā bhavan-tarena paṭiechannakāraṇam pākataṁ akāsi:

Atite Kāsiratthe Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim gahetvā vayappatto pañcahi sakatasatehi vanijjām karonto vicarati. So ekadā saṭṭhiyojanikam marukantaram paṭipajji. Tasmiṁ kantare sukhumavālikā mutthinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhaya aṅgārarāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamitum, tasmā tam paṭipajjantā dārūdakatelatañḍulādīni sakatehi ādāya rattim eva gantvā arunuggamane¹⁶ sakātāni parivattam¹⁷ katvā matthake mandapām kāretvā kālass¹⁸ eva¹⁹ āhārakiccaṁ niṭṭhāpetvā chāyāya nisinnā divasaṁ khepetvā attham gate suriye sāyamāsaṁ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakātāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanam hoti, thalaniyāmako²⁰ nāma laddhūm vatṭati, so tāra-

¹ C^k vā ti. ² C^k marū-. ³ C^v pāniyam. ⁴ C^k bhikkhu. ⁵ C^v C^v sabbaññuta-.
⁶ C^k arunugg-. ⁷ C^v parivattakam. ⁸ C^v sakalasseva corrected to kālasseva.
⁹ C^k -niyyāmako, C^v phalaniyāmako.

kasaññāya' satthamī tāreti¹. So pi satthavāho tasminī kāle iminā va niyāmena' tamī kantāraṁ gacchanto ekūnasatthiyojanāni gantvā „idāni ekaratten' eva marukantārā nikhamanāni bhavis-satīti“ sāyamāsaṁ bhuñjītvā sabbaṁ dārūdakamī khepetvā sakatāni yojetvā pāyāsi. Niyāmako² purimasakaṭe āsandīni santharāpetvā ākāse tārakā³ olokento „ito pājethā“⁴ 'ti vadamāno nipajji. So dīghamī addhānaṁ aniddāyanabhāvena kilanto niddamī okkami, gone⁵ nivattitvā⁶ āgatamaggam eva gaṇhante na aññāsi⁷. Gonā⁸ sabbarattimī agamāmsu. Niyāmako⁹ arunuggamanavelāya¹⁰ pa-buddho nakkhattaiṁ oloketvā „sakatāni nivattetha“¹¹ nivattethā¹² 'ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipāṭimī karontānamī yeva aruno uggamano¹³. Manussā „hiyyo amhākamī nivitthakhandhāvā-ratthānam ev' etam, dārūdakamī pi no¹⁴ khīnām¹⁵, idāni 'mhā natthā¹⁶ ti sakatāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā mattbake mandapamī katvā attano attano sakatassa hetthā anusocantā nipajjīmsu. Bodhisatto „mayi viriyam ossajante“¹⁷ sabbe vinassissantīti¹⁸ pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekaṁ dabbatiṇa-gacchaṁ disvā „imāni tiṇāni hetthā udakasinehena utthitāni bhavissantīti“ cintetvā kuddalāni gāhāpetvā¹⁹ tamī padesamī khanāpesi. Satthihatthaṭṭhānamī khaṇīmsu. Ettakamī ṭhānamī khaṇītvā paharantānamī kuddalo hetthā pāsāne paṭihaññī²⁰, pahatamatte sabbe viriyam ossajīmsu. Bodhisatto pana „imassa pāsānassa hetthā udakena bhavitabban“²¹ ti otaritvā pāsāne ṭhito onamitvā²² sotamī odahitvā saddamī āvajjento hetthā udakassa pavattanasaddamī sutvā uttaritvā cūlūpaṭṭhākamī āha: „tāta, tayā viriye ossatthe sabbe vinassisāma, tvamī viriyam anossajitvā imamī ayakūṭamī gahetvā āvāṭamī otaritvā etasmīnī pāsāne pahāramī dehīti²³“²⁴. So tassa vacanamī sampaticchitvā

¹ Ck Cv -samñāya. ² C^a tāresi. ³ C^a niyāmena. ⁴ Ck Cv niyāmako. ⁵ Ck kārakā. ⁶ Cv ito pājetha ito pājethā. ⁷ Ck Cv gono. ⁸ C^a nivattetvā. ⁹ Ck Cv aññāsi. ¹⁰ Ck gono. ¹¹ Ck arunugg-. ¹² C^a omits nivattetha. ¹³ uggato? Cv uggamato, C^a aruṇe uggamanato. ¹⁴ Ck no. ¹⁵ C^a khīnām. ¹⁶ C^a ossajente. ¹⁷ Ok gāhāpetvā, C^a gāhāhāpetvā corrected to gāhāpetvā, Cv gāhāpetvā corrected to gāhāpetvā. ¹⁸ Ck Cv -haññī. ¹⁹ Cv onamitvā. ²⁰ C^a adds āha.

sabbesu viriyam ossajitvā thitesu pi¹ viriyam anossajanto otaritvā pāsāne pahāram adāsi. Pāsāno majjhe bhijitvā hetthā patitvā sotam sannirūmhitrā² atthāsi. Tālakkhandhappamānā³ udakavatī⁴ uggañchi⁵. Sabbe pāniyam pivitvā nahāyiinsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā⁶ yāgubhattam pacitvā bhuñjitvā⁷ gone ca bhojetvā suriye attham gate udakāvātasamipe⁸ dhajam bandhitvā icchitatthānam agamiinsu. Te tattha bhandam vikkinitvā dviguñam⁹ catuguñam bhogam labhitvā attano vasanatthānam eva agamiinsu. Te tattha yāvatāyukam thatvā yathākammam gatā. Bodhisatto pi dānādini puññāni¹⁰ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Akilasuno vannupathe¹¹ khanantā
udāngane tathā papam avindum,
evam muni¹² viriyabalupapanno
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilasuno ti nikkosajjā āraddhaviriyā, vannupathe ti, vannu vuccati vālkā, vālkāmagge ti attho, khanantā ti bhūmiṁ khanamānā¹³, udaṅgane ti, ettha uda iti nipāto, aṅgane ti attho, manussānām samcaranatthāne anāvate¹⁴ bbūmibbāge ti attho, tatthā ti tasmiṁ vannupathe, papam avindun ti udakam labhiinsu, udakam¹⁵ hi papiyanabbhāvena¹⁶ papa ti vuccati, pavañtam¹⁷ vā ēpam papam, mahodakan ti attho; evam ti opammapatipādanam¹⁸, munīti¹⁹, monam vuccati nānam, kāyamoneyyādisu²⁰ vā aññataram²¹, tena samannagatattā pugealo munīti²² vuccati, eo pan' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekhamuni asekhamuni paccekamuni munimuniti²³ anekavidho, tattha agāriyamuniti gihī āgataphalo viññātacāsamo²⁴, anagāriyamuniti tathārūpo va pabbajito, sekhamuniti sattasekhā, asekhamuniti²⁵ khināsavo, paccekamuniti paccekasambuddho, munimuniti sammāsambuddho. imasmim pan' atthe sabba-

¹ C^e omits pi. ² C^e sannirūmhitrā. ³ C^e -nari. ⁴ C^k C^e udakavaddhi, C^e -vatti corrected to -vaddhi. ⁵ C^e uggañchi. ⁶ C^k pāletvā. ⁷ C^e adds thito. ⁸ C^k C^e udakāvātasamipe. ⁹ C^k dhadham. ¹⁰ C^k C^e diguñam. ¹¹ C^k C^e pemūnāni. ¹² C^e vannu-. ¹³ C^k muni, C^e munī. ¹⁴ C^e khanantā. ¹⁵ C^e anāvace. ¹⁶ C^k C^e udakam. ¹⁷ C^e papiyana- corrected, as it appears, to pavañham. ¹⁸ C^k -patipādanam, C^e -pātipādanam. ¹⁹ C^k munīti. ²⁰ C^k C^e -moneyyādisu. ²¹ C^k C^e amññataram. ²² C^k muicinuti. ²³ C^e viññātā-. ²⁴ C^k -mūnīti.

samgāhikavasena¹ moneyyasamkhātāya paññāya² samannāgato munīti veditabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalaññabalena ca³ samannāgato, akilāsu ti nikkosajjo, kāmam⁴ tāco ca⁵ nahāru⁶ ca atthi⁷ ca avasessatu upasussatu⁸ sarire marīsalobitan ti evam vuttene caturañgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakananena santin ti samkhanī gatañ jhānavipassanābhīññārahattamaggaññamasamkbhātam⁹ ariyadhammain vindati patilabhatiti attho. Bhagavatā hi: „dukkhañ bhikkhave kusito viharati vokinno pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadatthañ pariññepeti, āraddhvaviryo ca¹⁰ kho bhikkhave sukhami viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadatthañ pariññepeti¹¹, na bhikkhave binena aggassa patti¹² hotiti“ evam anekebi suttehi kusitassa dukkavihāro āraddhvaviryassa sukhavihāro saññvannito, idhāpi āraddhvaviryassa akatābbinivesassa¹³ vipassakassa viriyabalenā adhigantabbam, tam eva sukhavihāram dassento „evam muni¹⁴ viriyabalūpapanno akilāsu vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttam hoti: „yathā te vāñjā akilāsuno vanñupathē¹⁵ khanantā udakañ labhīnus evam imasmim pi¹⁶ sāsanē akilāsu hutvā vayamānā pāññito¹⁷ bhikkhu imam jhānādibhedam hadayantiñ¹⁸ labhati, so tvañ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyam katva idāni evarūpe maggaphalatthāya¹⁹ niyānikasāsane kasmā viriyam ossajasiti“.

Evam imam dhammadesanam dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviryo bhikkhu aggaphale arahatte patiññhāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyam anossajitvā pāsānam bbinditvā mahājanassa udakadāyako cūlūpatthāko²⁰ ayam ossatthaviryo bhikkhu ahosi, avasesaparisā idāni Buddhaparisā jātā, satthavāha-jetthako pana aham eva ahosin“ ti desanam niññhāpesi. Vanñupathajātakam¹⁵.

3. Serivāñijajātaka.

Idha ce hi nām virādhesi. Imam²¹ pi dhammadesanam Bhagavā Sāvatthiyam viharanto ekañ ossatthaviriyam eva bhikkhum ārabbha kathesi. Tam hi purimanayen' eva bhikkhūhi āñitam Satthā āha: „tvañ bhikkhu²² evarūpe maggaphaladāyake

¹ Ck sabbāhikavasena. ² Ck Cv paññāya. ³ Ck viriyabalūpapanno ti kāyabalenā ceva ñānabalena ca. ⁴ Ck kāman, Cv kāman corrected to kāmañ. ⁵ Ck omits ca. ⁶ Ck Cv nahāru. ⁷ Ck Cv atthi. ⁸ Cv omits upasussatu. ⁹ Ck Cv -bhīññā-. ¹⁰ Cv va. ¹¹ Ck püreti. ¹² so all three MSS. ¹³ Cv sketādhini-. ¹⁴ Cv muni. ¹⁵ Cv vannu-. ¹⁶ Cv hi ¹⁷ Ck pāññite. ¹⁸ Ck Cv hadayassa santin. ¹⁹ Cv magge-. ²⁰ Cv -tthāke. ²¹ Ck Cv idam. ²² Ck bhikkhu tvañ.

sāsane pabbajitvā viriyam ossajanto satasahassagghanikāya¹ kañ-canapātiyā parihino Serivāñijo² viya ciram socissasiti". Bhikkhū tassa athassāvibhāvatthaṁ³ Bhagavantaṁ yācīmsu. Bhagavā bhavantarena paticchannam kāraṇam pākataṁ akāsi:

Atite ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaraṭṭhe Serrivo nāma kacchaputavāñijo⁴ ahosi. So Serivā nāma ekena lolakacchaputavāñijena⁵ saddhiṁ Telavāham⁶ nāma nadīm uttaritvā Andhapuram nāma nagaram pavisanto nagaravithyo bhājetvā attano pattavithiyā bhañḍam vikkīnanto⁷ cari. Itaro attano pattam⁸ vīthim gañhi. Tasmin ca nagare ekam sethikulam parijññam ahosi, sabbe puttabhātikā ca dhanañ ca parikkhayam agamāsi. Eka⁹ dārikā ayyakāya saddhiṁ avasesā ahosi. Tā dve pi paresam bhatim katvā jīvanti. Gehe pana tesam mahāsetthinā paribhutapubbā suvaññapāti bhājanantare nikkhittā digharattam avalañjiyamānā¹⁰ malaggahitā¹¹ ahosi. Tā tāssā suvaññapātibhāvam pi na jānanti. So lolavāñijo tasmin samaye „manike gañhatha¹², manike gañhathā“ 'ti vicaranto gharadvāram pāpuṇi. Sā kumārikā tam disvā ayyakam āha: „amma mayham ekam pilandhanam¹³ gañhā“ 'ti. „Amma mayam duggatā, kiṁ datvā gañhissāmā“ 'ti. „Ayam no pāti atthi¹⁴ no ca amhākam upakārā, imam datvā gañhā“ 'ti. Sā vāñjam¹⁵ pakkosāpetvā āsane nisidāpetva tam pātim datvā „ayya imam gahetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehitī“ āha. Vāñjo¹⁶ pātim hatthena gahetvā „suvaññapāti bhavisatī“ parivattetvā pātipiñthiyā¹⁷ sūciyā lekham kaddhitvā¹⁸ suvaññabhbāvam īnatvā¹⁹, imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁰ harissāmīti“ „ayam kiṁ agghati²¹, addhamāsako pi 'ssā mūlam

¹ so all three MSS. ² C^e serivāñijo, C^k serivavāñijo corrected to serivāñijo.

³ C^e tassatthāvibhā-, C^v tassatthassāvi-. ⁴ C^k C^v -vāñijo, C^e adds vohāratthāya gachhanto. ⁵ C^v -vāñijena. ⁶ C^v kelavāham, C^e adds in parenthesis tilavāham.

⁷ C^k vikkīnanto. ⁸ C^k pattam corrected to patta. ⁹ C^k C^v eka ¹⁰ C^k avarijiyamānā corrected to avajiyamānā, C^v avalañjiyamānā. ¹¹ C^e malaggahitā. ¹² C^k omits manike gañhatha. ¹³ C^k pilandhanam. ¹⁴ C^k C^v anatthi. ¹⁵ C^k vāñjam.

¹⁶ C^k vāñjo. ¹⁷ C^k C^v pātipiñthim, C^e pātipiñthiyā corrected to pātipiñthim.

¹⁸ C^e kaddhitvā. ¹⁹ C^e jānitvā. ²⁰ C^k pāti. ²¹ C^k agghiti.

na hotīti“ bhūmiyam̄ khipitvā utthāyāsanā pakkāmi. Tena¹ pavisitvā nikkhantavīthim̄ itaro pavisitum labbhātīti Bodhisatto tam̄ vīthiñ² pavisitvā „mañike gañhathā“ 'ti tam̄ eva gharadvārañ pāpuñi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakām āha. Atha nañi ayyakā „amma, pañhamaiñ āgatavāñijo pātiñ bhūmiyam̄ khipitvā gato, idāni kiñ datvā gañhissāmā“ 'ti āha. „Amma, so vāñijo pharusavāco, ayañ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma nañi gañheyayā“ 'ti. „Tena hi pakkosā“ 'ti. Sā tam̄ pakkosi. Ath' assa gehām pavisitvā nisinnassa tam̄ pātiñi adaiñsu. So tassā suvannapātibhāvam ñatvā „amma, ayañ pāti satasahassaiñ agghati, pātiagghanaka-bhañdam̄ mayhañi hatthe n' attihīti“ āha. „Ayya, pañhamam̄ āgatavāñijo 'ayañ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyam̄ khipitvā gato, ayañ pana tava puññena suvannapāti jātā bhavissatīti mayañi imaiñ tuyhañ dema, kiñcid eva no datvā imaiñ gahetvā yāhīti“. Bodhisatto tasmiñ khañe hatthagatāni pañca kahāpanasatāni³ pañcasatagghanakañ⁴ ca bhañdam̄ sabbaiñ datvā „mayhañi imaiñ tulañ ca pasibbakañ ca attha ca kahāpane⁵ dethā“ 'ti ettakam̄ yācītvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva nadītīrañ gantvā nāvikassa attha kahāpane⁶ datvā nāvam̄ abhirūhi. Tato lolavāñijo⁷ pi puna gehaiñ⁸ gantvā „āharatha tañ⁹ pātiñ, tumhākam̄ kiñcid eva dassāmīti“ āha. Sā tam̄ paribhāsitvā „tvaiñ amhākam̄ satasahassagghanikam̄¹⁰ suvannapātiñ addhamāsakagghanikam̄¹¹ pi na akāsi, tuyhañ pana sāmikasadiso eko dhammikavāñijo amhākam̄ sahassaiñ datvā tañ ādāya gato“ ti āha. Tañ sutvā „tassa satasahassagganikāya¹² hi¹³ suvannapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayan¹⁴ ti sañjātabalavasoko satiñ¹⁵ paccupatthāpetum asak-

¹ Ck kena, Cv ekena. ² Ck -vīthi, Cv -vīthi. ³ Ck vīthi. ⁴ Ck bhūmiñ. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck kahāpana-. ⁷ Ck Cv -satagghana-. ⁸ Ck attha kahāpane ca, Ck Cv attha ca kahāpane. ⁹ Ck Cv kahāpane. ¹⁰ Ck -vāñijo. ¹¹ Ck puna gehā. ¹² Ck nañ? ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck omits hi. ¹⁵ Cv ayam̄. ¹⁶ all three MSS. sati.

konto visaññī¹ kattrā attano hatthagata kahāpane² c' eva bhandakañ ca gharadvāre yeva vikirikvā nivāsanapārupasam pahāya³ talādandam mazzaram kattrā ādāya Bodhisattassa anupadam pakkasto naditirām gañtrā Bodhisattam gacchantam disvā „ambho⁴ nāvika⁵ nāvam nivattehi” āha. Bodhisatto „mā nivattayiti”⁶ pañsedheti. Itarassāpi Bodhisattam gacchantam passantassa passantassa balāvasoko udapādi. Hadayañ unñham ahosi, mukhato lohitam uggañchi, vāpikaddamo viya hadayañ phali. So Bodhisatte āghātam bandhitvā tathā eva jivitakkhayāñ pāponi. Idam pañhamam Devadattassa Bodhisatte āghātabandhanam. Bodhisatto dānādini puññāni karitvā yathākammam agamāsi.

Sammāsambuddho imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Idha ce hi nam virādhesi saddhammassa niyāmatam
cirañ tvam anutapessasi Serivāyam va vānijo ti. 3.

Tattha idha ce hi nam virādhesi saddhammassa niyāmatan ti imasmim sāsane etam saddhammassa niyāmatāñkhātam⁷ sotāpatti maggāñ virādhesi yadi virādhesi viriyāñ ossajanto nādhigacchasi na pañlabbasiti attho, cirañ tvam anutapessasiti evam sante tvam digham addhānam socanto paridevanto anutapessasi, athavā ossatthaviriyatāya ariyamaggassa virādbitattā digharattam nīrayādisu⁸ uppanno nānappakārāni dukkhāni anubhavanto anutapessasi kilamissasiti⁹, ayam etha attho; katham: Serivāyam va vānijo¹⁰ ti, Serivāti evaññāmako yam, vā ‘ti yathā, idam vuttam hoti: yathā pubbe Serivā nāma vānijo satasahassagghanikam¹¹ suvannapātiñ labbitvā tassa gahanatthāya¹² viriyāñ akatvā tato paribino anutappi evam eva tvam¹³ pi imasmim sāsane patiyatta suvannapātiñ disam ariyamaggāñ ossatthaviriyatāya anadhigacchanto tato paribino digharattam anutappissasi¹⁴, sace pana viriyāñ na ossajissasi¹⁵ pandita-vānijo suvannapātiñ viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammam¹⁶ patilebhissasiti¹⁷.

¹ C^k Cv visaññī. ² C^k kahāpane. ³ C^s -pārupanam pahāya. ⁴ C^k amho. ⁵ C^k nāvikā. ⁶ C^s nivattehi corrected to nivatteyti. ⁷ all three MSS. -tā. ⁸ C^s -disu. ⁹ C^s kilamessasiti. ¹⁰ C^k vānijo. ¹¹ so all three MSS. ¹² C^k gahana-. ¹³ C^s tvam. ¹⁴ C^s anutapissasi, Cv anutappissasi corrected to anutapissasi. ¹⁵ C^s ossajissasi. ¹⁶ C^s lokuttaram-. ¹⁷ all three MSS. -ssatiti.

Evam assa Satthā arahattena¹ kūṭam gaṇhanto imam dhamma-desanam dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossattha-viryo bhikkhu aggaphale arahatte² patītihāsi.

Satthāpi dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavānijo³ Devadatto ahosi, pāṇḍitavānijo aham eva ahosin“ ti desanam nītihāpesi. Serivāṇijajātakam⁴.

4. Cullakasetthijātaka.

Appakena pi medhāvīti. Imam dhammadesanam Bhagavā Rājagahaṁ upanissāya Jivakambavane viharanto Cullapanthakattheram ārabba kathesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanaseṭṭhikulassa dhītā attano dāsen⁶ eva saddhim santhavām katvā „aññe pi me imam kammanū jāneyyun“ ti bhītā evam āha: „amhehi imasminn thāne vasitum na sakka, sace me mātāpitaro imam dosam jānissanti khaṇḍakhaṇḍam karissanti, videsam gantvā vasissāmā“ ti hatthasāram gahetvā aggadvārena nikhamitvā „yattha vā tattha vā aññehi ajānanaṭṭhānam gantvā vasissāmā“ ti ubho pi agamamsu. Tesam ekasminn thāne vasantānam samivāsam anvāya tassā kucchiyan gabbho patītihāsi. Sā gabbhaparipākam āgamma sāmikena saddhim mantesi: „gabbho me paripākam gato. nātibandhuvirahite ca thāne gabbhavuṭṭhānam nāma ubhinnam pi amhākam dukkham eva, kulageham gacchāmā“ ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti⁷ divade⁸ atikkāmesi. Sā cintesi: „ayain bālo attano dosamahantatāya gantumi na ussahati, mātāpitaro nāma ekantahitā, ayam gacchatu vā mā vā mayā gantumi vattatiti“⁹. Tasmim gehā nikkhante gehaparikkhāram patisāmetvā attano kulagharam gatabhāvanī anantaragehavāsinam¹⁰ ārocetvā maggah paṭipajji. Atha so puriso gharam āgato tam adisvā¹¹ pativissake pucchitvā „kulagharam gata“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹² sampāpuni. Tassāpi tatth¹³ eva gabbhavuṭṭhānam ahosi. So „kim idam bhadde“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kim karissāmā“ ti. „Yass’ athāya mayam kulagharam gaccheyyāma tam kammaī antarā va nippahannam¹⁴, tattha gantvā kim karissāma, nivattāmā“ ti dve pi ekacittā hutvā nivattim̄su. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaī

¹ C^o arahatte. ² C^k arahattam. ³ C^k -vānijo. ⁴ C^k -vāṇija-. ⁵ C^o omits tattha. ⁶ C^k so ajja gacchāmā ti. ⁷ C^k divade. ⁸ C^k C^v vaddhatiti. ⁹ C^o antarageha-, C^k anantaragehavāsinam. ¹⁰ C^k disvā. ¹¹ C^k anantarā-. ¹² C^v nippanno.

akāmsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patitthahi. Sabbam purimanayen' eva vitthāretabbam. Tassa pi dārakassa panthe jätattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāmām kātvā itarassa Cullapanthako ti nāmām akāmsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanatthānam eva āgatā. Tesam tattha vasantānam ayam Panthadārako aññe¹ dārake² cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadante⁴ sutvā mātarām pucchi: „amma aññe¹ dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti⁵ vadanti, amhākām nātakā n' atthiti“. „Ama tāta, tumhākām ettha nātakā n' atthi, Rājagaha-nagare pana⁶ vo dhanasēthī⁷ nāma ayyako, tattha tumhākām bahuā-takā“ ti. „Kasmā tattha na gacchāma ammā“ ti. Sā attano agamanakā-raṇam⁸ puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikām āha: „ime dārakā ativiya kilamenti. kiṁ no mātāpitaro disvā⁹ māṁsam khā-dissanti, ehi dārakānam ayyakakulam dassemā“ ti. „Ahām sammukhā va thātum na sakkhissāmi, tam pana tattha nayissāmīti“¹⁰. „Sādu ayya, yena kenaci nayena dārakānam ayyakakulam¹¹ eva daṭṭhum vaṭṭatīti¹²“. Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahāni¹³ patvā nagaradvāre¹⁴ ekissā sālāya nivāsan kappetvā dārakāmātā dve dārake gahetvā¹⁵ āgatābhāvām mātāpitunnam ārocāpesi. Te tam sāsanām sutvā „sāmsāre carantānam na putto dhītā¹⁶ nāma n' atthi, te amhākām mahāparā-dbikā, na sakkā tehi amhākām cakkhupathe thātum, ettakan pana nāma dhanām gahetvā dve pi janā phāsukatthānam gantvā jivantu. dārake¹⁷ pana idha pesentū“ ti. Setthidhītā mātāpitūhi¹⁸ pesitam dhanām gahetvā dārake āgatādūtānam yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vaddhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahā-panthako pana ayyakena saddhiṁ Dasabalassa dhammakathām sotuṁ gacchati. Tassa niccam Satthu sammukhā dhammām sunantassa pabbajjāya cittam nami. So ayyakām āha: „sace tumhe sampaticchatha aham pabbajeyyan“ ti. „Kiṁ vadesi tāta, mayham sakalalo-kassāpi pabbajato tar' eva¹⁹ pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja tāta“²⁰ ti sampaticchitvā Satthu santikām gato. Satthā „kiṁ mahāsēthī dārako te laddho“ ti. „Āma bhante, ayam dārako mayham nattā²¹

¹ Ck Cv aññe. ² Ck dārako. ³ C^e cullapitāayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayya-kotiayyakati. ⁴ C^e vadantesu. ⁵ Ck cullapitāayyikotiayyikāti, C^e cullapitā-ayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayyakotiayyakati. ⁶ C^e omits pana. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^e āgamana-. ⁹ C^e na sakkhissāmi tvām pana tattha nayissāmi, C^v na sakkhissāmi tam pana nayissāmīti. ¹⁰ Ck ayyakulam. ¹¹ Ck Cv vaddhatīti. ¹² Cv -gaham. ¹³ Ck -dvārena. ¹⁴ C^e ādāya. ¹⁵ C^e repeats dhītā, Cv na dhītā. ¹⁶ Ck dārako. ¹⁷ Cv -pituhī. ¹⁸ C^e tameva. ¹⁹ Ck nattām.

“tumhākām santike pabbajāmīti” āha“. Satthā aññataram² piñḍa-cārikam „imām dārakām pabbājehīti“ ānāpesi³. Thero tassa tacapañcakakammaṭṭhānam ācikkhitvā pabbājesi. So bahūm Buddha-vacanām ugganhitvā paripuṇṇavasso upasampadām labhi, upasampanno yonisomanasikāre kammanī karonto arahattam⁴ pāpuṇi⁵. So jhānasukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imām sukham Cullapanthakassa dātun“ ti. Tato ayyakasetṭhissa santikām gantvā „mahāsetṭhi sace tumhe sampaṭicchatha aham Cullapanthakām pabbājeyyan“ ti āha. „Pabbājetha bhante“ ti. Thero Cullapanthakādārakām pabbājetvā dasasu sīlesu patiṭṭhāpesi. Cullapanthakasāmanero pabbajitvā va dandho ahosi,

Padumām yathā kokanadām sugandham
pāto siyā phullam avītagandham
Aṅgirāsam passa⁶ virocamānaṁ
tapantam ādiccam iv' antalikkhe ti

imām ekām gātham catuhī⁷ māsehi gaṇhitūm nāsakkhi. So kira Kassapasanūmāsambuddhakāle pabbajitvā paññavā⁸ hutvā aññatarassa⁹ dandhabhikkhuno uddesagahaṇakāle parihāsakeliṁ¹⁰ akāsi. So bhikkhu tena parihāsenā¹¹ lajito n' eva uddesām gaṇhi na sajjhāyam akāsi. Tena kammenāyām pabbajitvā va¹² dandho jāto, gahitagahitam padām upari upari gaṇhantassa nassati, tassa imām eva gāthām gahetum vāyaman-tassa cattāro māsā atikkantā. Atha nam Mahāpanthako āha: „Pantha, tvām imasmim sāsane abhabbo, catuhī⁷ māsehi ekām gātham pi gahetum na sakkosi¹³, pabbajitakiccām pana tvām kathām matthakām pāpessasi, nikkhama ito vihārā“ ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddhasāsane sinehena gihibhāvām¹⁴ na pattheti. Tasmān ca kāle Mahāpanthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacco¹⁵ bahūm gandhamālām ādāya attano ambavanām gantvā Satthāraṁ pūjetvā dhammām sutvā utṭhāyāsanā Dasabalaṁ vanditvā Mahāpanthakām upasamkamitvā „kittakā bhante Satthu santike bhikkhū“ ti pucchi. „Pañcamattāni satānīti.“ „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya amhākām nivesane bhikkham gaṇhathā“ 'ti. „Upāsaka, Cullapanthako nāma dandho avirūlhidhammo¹⁶, tam ṭhāpetvā sesānām nimantanām¹⁷

¹ Ck pabbajāmīti. ² Cv aññā-. ³ Cv ānāpesi. ⁴ Ck arahattam. ⁵ Ck pāpuṇi. ⁶ Ck phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck Cv paññavā. ⁹ Ck -kelām, Cv paribhāsakeliṁ. ¹⁰ Cv paribhāsenā. ¹¹ Cv omits va. ¹² Cv gahetumasakkosi. ¹³ Ck Cv gihī-. ¹⁴ Ck -bhājilo. ¹⁵ Cv avirulhi-. ¹⁶ Cv nimantanām.

paṭicchāmīti“ therō āha. Tam sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānam bhikkhūnam nimantapāni paticchanto mām bāhirām katvā paṭicchhati, nissam̄sayam̄ mayham̄ bhātikassa mayi cittam̄ bhinnam̄ bhavissati, kiṁ dāni mayham̄ iminā sāsanena, gihī hutvā dānādīni puññāni“ karonto jīvissāmīti“ so punadivase pāto va „gihī bhavissāmīti“ pāyāsi. Satthā paccusakāle yeva lokam̄ olokento imam̄ kāraṇam̄ disvā pathamataranī gantvā Cullapanthakassa gamananagge dvārakotthake camkamanto atthāsi. Cullapanthako ghaṭā nikhamanto Satthāram disvā upasam̄kamitvā vandi. Atha naṁ Satthā „kaham̄ pana tvam̄ Cullapanthaka imēya velāya gacchasi“ āha. „Bhātā mām bhante nikkaḍḍhati, tenāham vibbhamitum gacchāmīti“. „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātarā nikkaḍḍhitō kasmā mama santikā nāgañchi, ehi kin te gihibhāvena³, mama santike bhavissasiti“ Cullapanthakam̄ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe niśidāpetvā „Cullapanthaka puratthābhīmukho hutvā imam̄ pilotikam̄ rajoharānam̄ rajoharanān ti parimajjanto idh’ eva hohiti“ iddhiyā abhisam̄khātam̄ parisuddham̄ pilotikam̄ datvā kāle ārocite bhikkhusam̄ghaparivuto Jīvakassa geham̄ gantvā paññattāsane⁴ niśidi. Cullapanthako⁵ pi suriyam̄ olokento tam̄ pilotikakhaṇḍam̄ rajoharānam̄ rajoharanān ti parimajjanto niśidi. Tassa tam̄ pilotikakhaṇḍam̄ parimajjantassa parimajjantassa kiliṭṭham̄ ahosi. Tato cintesi: „idam̄ pilotikakhaṇḍam̄ ativiya⁶ parisuddham̄, imam̄ pana attabhāvam̄ nissāya purimapakatiṁ vijahitvā evam̄ kiliṭṭham̄ jātaṁ, anicca vata samkhārā“ ti khayavayaṁ paṭṭhapento vipassanām̄ vadžhesi. Satthā Cullapanthakassa⁷ cittam̄ vipassanām̄ ārūlban̄ ti nātvā „Cullapanthaka⁸, tvam̄ etam̄ pilotikakhaṇḍam̄ eva samkiliṭṭham̄ rajarañjitam̄ jātan̄ ti mā saññām kari, abbhantare pana¹⁰ te rāgarajādayo atthi, te harāhiti“ vatvā obhāsam̄ vissajjetvā purato nisinno viya paññāyamānarūpo¹¹ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu¹² vuccati,
rāgass’ etam̄ adhivacanām̄ rajo ti;
etam̄ rajam̄ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane.

¹ C^a nissam̄sayam̄ mayi bhātikassa cittam̄. ² C^k C^v puññāni. ³ C^k C^a gihī.
⁴ C^a paññātte āsane, C^k C^v paññattāsane. ⁵ C^k C^v cūla-. ⁶ C^k tā. ⁷ C^a ati.
⁸ C^a vipassanā. ⁹ C^k rajañjitam̄ corrected to rañjitam̄. ¹⁰ C^a omits pana.
¹¹ C^k C^v paññā-. ¹² C^k renu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana renu¹ vuccati,
mohass' etam adhivacanam rajo ti;
etam rajam vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam³ pāpuni⁴, Paṭisambhidāhi 'yev' assa tīni⁵ Pitakāsi ḁagamīnsu⁶. So kira pubbe rājā hutvā nagaram padakkhinam karonto⁷ nalatato sede muñcante⁸ parisuddhena sātakena nalatantam puñji⁹. Sātako kiliñtho ahosi. So „imam sarīram nissāya evarūpo parisuddho sātako pakatiñ jahitvā kiliñtho jāto, anicca vata saimkhāra“ ti aniccasāññam¹⁰ paṭilabhi, tena kārañen¹¹ assa rajoharañam eva paccayo jāto. Jivako pi kho¹² Komārabhacco¹³ Dasabalassa dakkhinodakan upanāmesi. Satthā „nanu Jivaka vihāre bhikkhū¹⁴ atthiti“ hatthena pattani pidahi. Mahāpanthako „nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti¹⁵“ āha. Satthā „atthi Jivakā“ 'ti āha. Jivako „tena hi bhañe¹⁶ gaccha¹⁷, vihāre bhikkhūnam atthibhāvam vā natthibhāvam vā jānāhīti“ purisam pesesi. Tasmām khañe Cullapanthako¹⁸ „mayham bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthiti' bhañati, vihāre¹⁹ bhikkhūnam atthibhāvam assa pakāsəssamīti“ sakalam ambavānam bhikkhūnañ ñeva²⁰ puresi. Ekacce bhikkhū civarakammañ karonti, ekacce rajanakammañ²¹, ekacce sañjhāyam karontī evam aññamaññam²² asadisam bhikkhusahassam māpesi. So puriso vihāre bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalam ambavānam bhikkhūhi paripuññan“ ti Jivakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva²³

„Sahassakkhattum attānam nimminivāna Panthako
nisidi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā tam purisam āha: „vihāram gantvā 'Satthā Cullapanthakam²⁴ nāma pakkosatīti' vadēhiti“. Tena gantvā tathā vutte „aham Cullapanthako²⁵ aham Cullapanthako²⁶“ ti mukhasahassam uñthahi. Puriso gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā²⁷ yeva nāmā“ 'ti āha. „Tena hi tvam gantvā yo 'aham Cullapanthako²⁸“ ti pañhamam vadati

¹ Ck renu. ² Ck Cv cūla-. ³ Ck arahattam. ⁴ Ck pāpuni. ⁵ Ck tīni. ⁶ Ck agamīnsu. ⁷ Ck karonte. ⁸ Ck muñcante. ⁹ Cv puñji corrected to puñchi. ¹⁰ Ck Cv -saññam. ¹¹ Ck omits kho. ¹² Ck -bhando corrected to -bhacco? Cv -bhaddho. ¹³ Ck bhikkhu. ¹⁴ Ck vihāre bhikkhū natthiti. ¹⁵ Ck bhañte. ¹⁶ Ck repeats gaccha. ¹⁷ Ck adds natthi. ¹⁸ Ck Cv bhikkhūnam ñeva. ¹⁹ Ck rajatakammañ? ²⁰ Cv aññamaññam. ²¹ Ck nattheva. ²² Ck cūla-, Cv cūla-. ²³ Ck Cv cūla-.

tām hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissantīti". So tathā akāsi. Tāvad eva sahassamattā bhikkhū antaradhāyimsu. Thero gatena purisena saddhiṁ agamāsi. Satthā bhattākiccapariyosāne Jivakām āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa¹ pattaṁ gaṇha. ayan' te anumodanam karissatīti". Jivako tathā akāsi. Thero sīhanādām nadanto² taruṇaśho viya tīhi Piṭakehi saimkhobhetvā anumodanam akāsi. Satthā utthāyāsanā bhikkhusaṅghaparivāro vibāraṇi gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanā gandhakuṭipamukhe ṭhatvā bhikkhusaṅghassa Sugatovādām datvā kammathānāni kathetvā bhikkhusaṅgham uyyojetvā surabhighandhvāsitam⁴ gandhakuṭim pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabhāyām bhikkhū ito c' ito ca samosaritvā rattakambalasāṇīni parikkhipantā viya nisiditvā Satthu guṇakathāni ārabhīmu: „āvuso. Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayāni ajānanto ‘catuhī⁵ māsehi ekāni gāthāni gaṇhitūm na sakkoti, dandho ayan' ti vihārā nikaddhī, Sammā-sambuddho pana attano anuttaradhanūmarājatāya ekasminn yev' assa antarabhatte saha paṭisambhidāya⁶ arahattam adāsi, tīpi Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni⁷, aho Buddhānām balān⁸ nāma mahantan⁹ ti. Atha Bhagavā dhammasabhāyām imām kathāpavattinī īnatvā „ajja mayā gantuṁ vaṭṭatīti¹⁰“ Buddhaseyyāya utthāya surattadupaṭṭam nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanām bandhitvā rattakambalasadi- sam Sugatamahācīvaraṁ pārūpitvā¹¹ surabhighandhakutito nikkhamma mattavaravāraṇāsihavikkantavilāsenā¹² anantāya Buddhalilhāya dhammasabhāyām gantvā alamkataṁḍapamajjhe supaññattavarabuddhā- sanām¹³ abhiruhyā chabbanṭabuddharāśmiyo vissajjento anṇavakucchim obhāsayamāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṅgho kathām pacchinditvā tunhī ahosi. Satthā mudukena mettacittena parisai oloketvā „ayam parisā ativiya sobhati, ekassa¹⁴ pi hathakukkuccām vā pādakukkuccām vā ukkāsitasaddo vā khipitasaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddha- gāravena sagāravā Buddhatejena tajjītā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamām kathām samuṭṭhāpetvā na kathesaanti, kathāsamuṭṭhā- panavattan nāma mayā va jānitabbām, aham eva paṭhamām kathessā- miti“ madhurena brahmaṣṭarena bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

¹ C^k cullapanthassa. ² C^s ayanī. ³ C^s nadantena. ⁴ C^k surabhighandhvāsa- sitam, C^v surabhighandhvāsamāsitam. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s paṭisambhidāhi.

⁷ C^k paṭisambhidāyeva āgatā. ⁸ C^s balām. ⁹ C^k vaddhatīti, C^v vaddhātīti.

¹⁰ C^k pārūpitvā? ¹¹ C^s mattavāraṇa-. ¹² C^k C^v supaññatta-. ¹³ C^k phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā¹ ti āha. „Bhante, na mayam imasmim thāne nisinnā aññām tiracchānakathām kathema, tumhākam yeva pana guṇe vanṇayamānā² nisinn’ amhā“ ti, „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayam ajānanto -pe- aho Buddhānam balau nāma mahantan“ ti. Satthā bhikkhūnām kathām sutvā „bhikkhave, Cullapanthako mām nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṁ patto, pubbe pana mām nissāya bhogesu pi bhogamahantataṁ pāpuṇīti“ āha. Bhikkhū tass’ athassa āvibhāvatthām Bhagavantam yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannām kāraṇām pākaṭām akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto setthikule nibbattitvā vayappatto setthitthañām labhitvā Cullakasetṭhi³ nāma ahosi. So paññito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasām rājūpaṭṭhānaṁ gacchanto antaravīthiyam matamūsikām disvā taṁkhaṇe nak-khattām samānetvā idam āha: „sakkā⁴ cakkhumatā kulaputtena imām undurān gahetvā dārābharanām vā⁵ kātum kammante ca⁶ payojetun“ ti. Aññataro duggatakulaputto tam setthissa vacanām sutvā „nāyam ajānitva⁷ kathessatī“ mūsikām gahetvā ekasmiṁ āpane⁸ bilālass’ atthāya datvā kākaṇikām⁹ labhi. Tāya kākaṇikāya¹⁰ phāṇitam¹¹ gahetvā ekena kuṭena pāniyam¹² gaṇhi. So araññato¹³ āgacchante mālākāre¹⁴ disvā thokām thokām phāṇitakhaṇḍām¹⁵ datvā ulūmkena pāniyam¹⁶ adāsi. Te tassa ekekām pupphamūṭhim adamīsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitañ¹⁷ ca pāniyaghaṭāñ ca gahetvā pupphārā-mam eva gato. Tassa tam divasām mālākārā¹⁸ addhōcitate¹⁹ pupphagacche datvā agamaṁsu. So na cirass’ eva iminā upāyena aṭṭha kahāpane labhi. Puna ekasmiṁ vātavuṭṭhidivase rājuyyāne bahū²⁰ sukkhadaṇḍakā ca sākhā ca palāsañ ca vātena patitañ hoti. Uyyānapālo chaddetum²¹ upāyam na

¹ Ck vippakathā, Cv vippakathā corrected to vippakatā. ² Ck vanṇayamānā. ³ so all three MSS. ⁴ C^a sakkā. ⁵ Cv kammantena. ⁶ Cv ajānetva. ⁷ Ck C^a āpane. ⁸ C^a kākani-. ⁹ C^a phāṇitam. ¹⁰ Ck pāniyam, Cv pāniyam. ¹¹ C^a aññā-sotā, Ck Cv araññato. ¹² Ck Cv mālākāre. ¹³ Ck C^a phāṇita-. ¹⁴ Ck pāniyam. ¹⁵ C^a phāṇitañ. ¹⁶ Ck Cv mālākārā. ¹⁷ Ck -vitake, C^a -mitake. ¹⁸ Ck Cv bahu. ¹⁹ C^a jaḍdetum, Ck chaddhetum.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇñāni mayham dassasi ahan' te imāni sabbāni nīharissāmīti“ uyyānapālam āha. So „gaṇha ayyā“ 'ti sampaticchi. Cullantevāsiko dārakānam kelimaṇḍalam¹ gantvā phāṇitam² datvā muhuttena sabbāni dārupaṇñāni nīharāpetvā uyyānadvāre rāsim kāresi³. Tadā rājakumbhakāro rājakulānam bhājanānam pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānadvāre tāni disvā tassa hatthato vikkiṇitvā gaṇhi. Tam divasam Cullantevāsiko dāruvikkayena sojasa kahāpaṇe cātiādīni ca pañca bhājanāni⁴ labhi. So catuvisatiyā kahāpaṇesu jātesu „atthi ayam upāyo mayhan“ ti nagaradvārato avidūraṭṭhāne ekaṁ pāniyacātiṁ ṭhāpetvā pañcasate tiṇahārake pāniyena upatṭhahi. Te āhaṁsu: „tvam samma amhākām bahūpakāro⁵, kin' te karomā“ 'ti. So „mayham kicce uppanne karissathā“ 'ti vatvā ito c' ito ca⁶ vicaranto thalapathakkammikena ca jalapathakammikena⁷ ca saddhiṁ mittasanthavam akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve¹⁰ imam nagaraṁ assavāṇijako¹¹ pañca assasatāni gahetvā āgamissatīti“ ācikkhi. So tassa vacanām sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayham ekekām tiṇakalāpam detha, mayā ca tiṇe avikkite¹² attano tiṇam mā vikkiṇathā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pātayiṁsu. Assavāṇijo¹¹ sakalanagare assānam tiṇam¹³ alabhitvā tassa sahassām datvā tam tiṇam gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa¹⁴ jalapathakkammikasahāyako ārocesi: „pattanam mahānāvā āgatā“ ti. So „atthi ayam upāyo“ ti atṭhahi kahāpaṇehi sabbaparivārasampannaṁ¹⁵ tāvakālikām¹⁶ rathām gahetvā mahantena yasena nāvāpatṭanam gantvā ekam aṅgulimuddikanī nāvāya saccakāram datvā avidūraṭṭhāne sāṇīm parikkhipāpetvā nisinno purise ānāpesi: „bāhirato vāṇijesu¹¹ āgatesu tatiyena pāṭihārena¹⁷

¹ C^e abam. ² C^k keli-, C^v kelimaṇḍalam. ³ C^e phāṇi-. ⁴ C^k karesi. ⁵ C^e omits pañca bhājanāni. ⁶ C^k C^v bahū upakāro. ⁷ C^e kiṁ. ⁸ C^e omits ca. ⁹ C^e jalakkammikena. ¹⁰ C^e asa. ¹¹ C^k -vāni-. ¹² C^e C^v avikkite. ¹³ C^k C^v cāriṁ. ¹⁴ C^k C^v asa. ¹⁵ C^e -parivārā-. ¹⁶ C^v -kālikām. ¹⁷ C^e pāṭihāryena.

ārocethā“ ’ti. „Nāvā āgatā“ ti sutvā Bārānasito satamattā¹ vānijā „bhaṇḍaiñ gahnāmā“ ’ti āgamiñsu. „Bhaṇḍaiñ tumhe na labhissatha, asukatthāne nāma mahāvānijena saccakāro dinno“ ti. Te tañ² sutvā tāssa santikāñ āgatā. Pādamūlikapurisā purimasaññāvasena tatiyena pāṭīhārena tesam³ āgata-bhāvaiñ ārocesunī. Te satamattāpi⁴ vānijā ekekañ sahassam datvā tena saddhiñ nāvāya pattiñā hutvā puna ekekañ sahassam datvā pattiñ vissajjāpetvā bhaṇḍaiñ attano santakaiñ akañsu. Cullantevāsiko dve satasahassāni gañhitvā Bārānasinī āgantvā „kataññunā⁵ bhavitum⁶ vattatīti“ ekañ satasahassam gāhāpetvā⁷ Cullakasetthissa samipam gato. Atha nañ setthi⁸, kin te tāta katvā idam dhanañ laddhan⁹ ti pucchi. So „tumhe¹⁰ kathi-taupāye ṭhatvā catumāsabbhantaren¹¹ eva laddhan¹² ti mata-mūsikaiñ ādīm katvā sabbam vatthuñ kathesi. Cullamahāsetthi¹³ tassa vacanam sutvā „na dāni evarūpam dārakaiñ parasantakaiñ kātunī vattatīti¹⁴“ vayappattaiñ dītarañ datvā sakalakutumbassa sāmikāñ akāsi¹⁵. So setthino accayena tasminī nagare setthit-thānam labhi. Bodhisatto pi yathākammañ agamāsi.

Sammāsambuddho pi imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Appakena pi medhāvi¹⁶ pābhatenā vicakkhaño
samuṭṭhāpeti attānam aṇum aggiva santhaman ti. 4.

Tattha appakena pīti thokenāpi parittakenāpi, medhāvīti paññavā¹⁷, pābhatenā¹⁸ ti bhaṇḍamulena, vicakkhaño ti vohārakusalo¹⁹, samuṭṭhāpeti attānan ti mahantam dhanañ ca yasañ ca²⁰ uppādetvā tattha attānam santhāpeti²¹ patiṭṭhāpeti, yathā kim: aṇum aggiva santhamam, yathā paññito puriso parittam aggiñ anukkamena gomayacūṇṇādīni pakkhipitvā mukhavātena²² dhamanto samuṭṭhāpeti vadḍheti mahantam aggikkhandham karoti evam eva pandito thokam pi pābhatañ labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhanañ ca yasañ ca²³

¹ Ck sattamattā, Cv sattamattaiñ. ² Ck sañ. ³ C^o omits tesaiñ. ⁴ Cv sakamattāpi.

⁵ Ck kataññūtā? ⁶ Cv bhavitum. ⁷ Cv gāhāpetvā. ⁸ so all three MSS. ⁹ so all three MSS. instead of tumbehi? ¹⁰ Ck Cv vaddhatiti. ¹¹ Ck adāsi, Cv ādāsi.

¹² Ck medhāvi. ¹³ Ck Cv paññavā. ¹⁴ Ck Cv vohārake kusalo. ¹⁵ C^o mahantam dhanaśañcayañ. ¹⁶ C^o sañṭhāpeti. ¹⁷ Ck sukhavātena. ¹⁸ C^o dhanasāñcayañca, Ck omits yasañ ca.

vaddheti vaddhetvā ca pana tattha attānam patitthāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatāya attānam samutthāpeti, abhiññatām¹ pākaṭam karotiti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave. Cullapanthako mām nissāya idāni dhammesu dhammadhamantataṁ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahantataṁ pāpuṇīti“.

Evam imam dhammadesanam dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahosi, Cullakamahāsetthi² pana aham eva ahosin“ ti desanam niṭṭhapesi. Cullakasetthijātakam³.

5. Tāndulanālijātaka.

Kim agghati tāndulanālikā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheram⁴ ārabba kathesi. Taśmirū samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṅghassa bhattuddesako hoti. Tasminnī pāto va salākabhattāni uddisamāne⁵ Udāyittherassa⁶ kadāci varabhattām pāpuṇāti⁷ kadāci lāmakabhettāni. So lāmakabhettassa pattadivase salākaggam⁸ ākulām karoti: „kim Dabbo vā⁹ salākam dātum jānatī, amhe na jānāmā“ ¹⁰ vadati. Tasminnī salākaggam ākulām karonte „handa dāni tvam eva salākā dehitī“ salākapacchim adāmsu. Tato paṭṭhāya so saṅghassa salākam adāsi, dadanto pana idam varabhattān ti vā lāmakabhettān ti vā na jānatī, thitikam karonte pi asukavassagge lāmakabhettān ti vā na jānatī, thitikam karonte pi asukavassagge thitikā ti na sallakkheti, bhikkhūnam thitavelaya imasmim thāne ayam thitikā thitā imasmim thāne¹¹ ayan ti bhūmiyām vā bhittiyām vā lekhām kadḍhati¹². Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā, tesu mandataresu lekhā hetṭhā hoti bahutaresu upari, so thitikam ajānanto lekhāsaññāya¹³ salākam deti. Atha nam bhikkhū „āvuso Udāyi¹⁴“ lekhā nāma hetṭhā vā hoti¹⁵ upari vā, varabhattām pana asukavassagge thitām lāmakabhettām asukavassagge“ ti āhamsu. So bhikkhu¹⁶ paṭippharanto „yadi evam ayam lekhā kasmā evam thitā, kim aham tumhākam saddahāmi, imissā lekhāya saddahāmīti“ vadati. Atha nam daharā ca sāmanerā¹⁷ ca „āvuso

¹ Ck Cv abhiññatām. ² so all three MSS. ³ Ck cullasetthi-. ⁴ Ck Cv lāludāyi-theram, Cc lāludāyittheram. ⁵ Cc uddisamāno. ⁶ Ck Cv udāyittherassa. ⁷ Ck pāpuni. ⁸ Cc salākabhettām. ⁹ Ck omits vā, Cv dabbam vā. ¹⁰ Cc adds pl. pāpuni. ¹¹ Cv omits ayam .. thāne. ¹² Cc kadḍheti. ¹³ Ck Cv -saññāya. ¹⁴ Cc udāyi. ¹⁵ Cc omits hoti. ¹⁶ Ck Cc bhikkhu. ¹⁷ Ck sāmanerā.

Lāludāyi¹, tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvam dātum anucchaviko, niggaccha ito³ ti salākaggato nikkaḍḍhiṁsu. Tasmim khaṇe salākagge mahantam kolāhalam ahosi. Tam sutvā Satthā Anandatheram⁴ pucchi: „Ananda, salākagge mahantam kolāhalam, kiṁsaddo nām’ eso“ ti. Thero Tathāgatassa tam atham ārocesi. „Ananda, na idān’ eva Udāyi⁵ attano bālatāya paresam lābhahāni karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti āha. Thero tass’ athassa āvibhāvatthaṁ Bhagavantam yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pākaṭam akāsi:

Atite Kāsiratthe Bārāṇasiyam Brahma datto rājā ahosi. Tadā amhākamī Bodhisatto tassa agghakārako ahosi, hatthiassādīni c’ eva manisuvanṇādīni ca agghāpeti, agghāpetvā bhandasāmikānam⁶ bhandānurūpam eva mūlam dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā⁷ evam cintesi: „ayaṁ agghāpanako evam agghāpentō na cirass’ eva mama gehe dhanam parikkhayam gamissati⁸, aññam⁹ agghāpanakam karissāmīti“ so sīhapañjaram ugghātetvā rājañganām olokento ekam gāmikamanussam lolabālam rājañganēna gacchantaṁ disvā „esa mayham agghāpanakakammarī kātum sakkhissātī“ tam pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe amhākam agghāpanakakammam¹⁰ kātun“ ti āha. „Sakkhissāmi devā“ ’ti. Rājā attano dhanarakkhānatthāya¹¹ tam bālam agghāpanakakamme¹² thapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpentō aggham hāpetvā yathāruciyā¹³ katheti, tassa thānantare thitattā yaṁ so katheti tam eva mūlam hoti. Tasmim kāle uttarāpathato eko assavāñijo¹⁴ pañca assasatāni ānesi. Rājā tam purisam pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannam assasatānam ekam taṇḍulanālikam¹⁵ aggham akāsi, katvā ca pana „assavāñijassa¹⁶ ekam taṇḍulanālikam¹⁵ dethā“ ’ti vatvā asse assa-

¹ C^e lāludāyi. ² C^e salākā corrected to salāke. ³ C^k C^v ānandatheram. ⁴ so all three MSS. instead of gamessati? ⁵ C^e sāmikānam. ⁶ C^e C^v -pakatitāya. ⁷ C^k aññam. ⁸ C^k agghāpanika-, C^v agghāpanika-. ⁹ C^k C^v -rakkhana-. ¹⁰ C^k agghāpaniyakamme, C^v agghāpaniyakamme. ¹¹ C^k -rūciyā. ¹² C^k -vāñijo. ¹³ C^v -nālikam. ¹⁴ C^k -vāñijassa.

sālāyam̄ sañthāpesi. Assavānijo¹ porānakaaggħāpanikass² santiķam gantvā tam pavattim ārocetvā „idāni kiṁ kattabban“ ti pucchi. So āha: „tassa purisassa lañcam³ datvā evam̄ puchatha: „ambhākam tāva assā ekam̄ tandulanālikam⁴ agghantīti“ nātam etam, tumhe pana nissāya tandulanāliyā⁵ aggham jānitukām⁶ amha⁷, sakkhissatha no rañño⁸ santike thatvā ‘sā tandulanālikā⁹ idam nāma agghatīti’ vattun ti, sace ‘sakkomīti’ vadati tam gahetvā rañño¹⁰ santikam gacchatha, aham pi tattha āgamissāmīti“. Assavānijo¹ „sādhū¹¹ ‘ti Bodbisattassa vacanam̄ sampaticchitvā agghāpanikassa lañcam¹² datvā tam attham̄ ārocāpesi. So lañcam¹³ labhitvā va „sakkhissāmi tandulanālim̄ agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti tam ādāya rañño¹⁴ santikam agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā agamaṁsu. Assavānijo¹ rājānam̄ vanditvā „aham̄ deva pañcannam̄ assasatānam̄ ekam̄ tandulanālim̄ agghanabhāvam̄ jāniṁ, ‘sā pana tandulanāli kiṁ agghatīti’ agghāpanikam̄ puccha devā“ ‘ti. Rājā tam pavattim ajānanto „ambho agghāpanika pañca assasatāni kiṁ agghantīti¹⁵“ pucchi. „Tandulanālim̄ devā“ ti. „Hotu bhañe, pañca assasatāni¹⁶ tāva tandulanālim̄¹⁷ agghantu, sā pana kiṁ agghati tandulanālikā¹⁸“ ti pucchi. So bālapuriso „Bārāṇasim̄¹⁹ santarabāhiram̄ agghati tandulanālikā²⁰“ ti āha. So kira pubbe rājānam̄ anuvattanto ekam̄ sālitañdulanālim̄²¹ assānāni aggham̄²² akāsi, puna vāñjikass²³ batthato lañcam²⁴ labhitvā tassā²⁵ tandulanālikāya²⁶ Bārāṇasim̄ santarabāhiram̄ aggham akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvāda-sayojaniko hoti, idam assā²⁷ antarabāhiram̄²⁸ pana tiyojanasatikaraṭṭham²⁹, iti so bālo evam̄ mahantam̄ Bārāṇasim̄³⁰ saantarabāhiram̄³¹ tandulanālikāya³² aggham̄ akāsi. Taiñ sutvā amaccā

¹ Ck -vāñjo. ² C^a porānika-. ³ C^a lañjam̄. ⁴ C^a -nālim̄, Cv -nālikain. ⁵ Ck Cv agghatīti, C^a agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ Cv -nāli-. ⁷ C^a jānitum̄ kāmamha. ⁸ Ck Cv rañño. ⁹ Ck Cv -nāliṁ. ¹⁰ C^a agghatīti. ¹¹ Ck C^a -sata. ¹² Cv -nāliṁ. ¹³ Ck Cv -nālikā. ¹⁴ Ck bārāṇasi, Cv bārāṇasi corrected to bārāṇasim̄. ¹⁵ Cv -nālikā. ¹⁶ C^a sālim̄, Cv -nāliṁ. ¹⁷ C^a agghim̄. ¹⁸ Ck vāñi-. ¹⁹ C^a C^a tassa. ²⁰ C^a Cv assa. ²¹ Ck Cv antarāmbāhiram̄. ²² Cv -satikain-. ²³ Ck bārāṇesiyam̄. ²⁴ C^a mahantam̄ sā antarām̄ bāhiram̄ corrected to mahantam̄ bārāṇasim̄ antarabāhiram̄, Ck saantarāmbāhiram̄, Cv antarām̄ sabāhiram̄.

pāṇīm' paharitvā hasamānā „mayam pubbe paṭhaviñ ca rajañ ca anagghan ti saññino' ahumha, evam mahantam kira sarājakam Bārāṇasirajjam taṇḍulanālimattam' agghati, aho agghāpanikassa paññāsampadā', kaham ettakam kālam agghāpaniko vihāsi, amhākam rañño' eva anucchaviko“ ti parihāsam akaṁsu. Tasminm kāle rājā lajjito tam bālam nikaddhāpetvā Bodhisattass' eva agghāpanikaṭhānam adāsi. Bodhisatto pi yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmikabālaaggħāpaniko Lāludāyī⁴ ahosi, pāññitaaggħāpaniko aham eva ahosin“ ti desanam niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakam⁵.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottapasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane viharanto aññataram⁶ bahubhaṇḍam bhikkhuñ ārabba kathesi. Sāvattivāsi⁷ kir' eko kutumbiko⁸ bhariyāya kālakatāya pabbaji. So pabbajanto attano pariveñā⁹ ca aggisālañ ca bhaṇḍagabbhañ ca kāretvā bhaṇḍagabbhañ sappitanḍulādīhi püretvā pabbaji, pabbajitvā pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitam āhāram pacāpetvā bhuñjati, bahuparikkhāro ca ahosi, rattim aññam¹⁰ nivāsanapārupanam¹¹ hoti divā aññam, vihārapaccante vasati. Tass' ekadivasam cīvarapaccattharanādīni niharitvā¹² pariveñē¹³ pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanacārikam āhiṇḍantā parivenam gantvā cīvarañdīni disvā „kass' imāñti“ pucchiṁsu. So „mayham āvuso“ ti āha. „Āvuso idam pi cīvarañ idam pi cīvarañ idam pi nivāsanam idam pi nivāsanam idam pi¹⁴ paccattharanam¹⁵ sabbam tuyham evā“ ti. „Āma mayham evā“ ti. „Āvuso, Bhagavatā tīpi¹⁶ cīvarañ anuññātāni“. tvam evam appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evam bahuparikkhāro jāto, ehi tam Dasabalassa santikam nessāmā“ ti tam ādāya Satthu santikam agamamsu. Satthā disvā „kin nu kho bhik-

¹ Cv pāṇi, C^a pāṇīm. ² C^k Cv saññino. ³ Cv -nājī-. ⁴ Cv pāññā-. ⁵ C^k Cr ramño. ⁶ C^k Cv -dāyī. 6. Cfr. Dasaratha-j. p. 39. ⁷ C^k Cv aññatarañ. ⁸ C^k Cv -vāsi. ⁹ C^a kuṭimbiko corrected to kuṭumbiko, C^k Cv kuṭumbiyo. ¹⁰ C^k parivenā. ¹¹ C^k Cv aññam. ¹² Cv omits nivāsanam. ¹³ Cv -ñādibī niharitvā. ¹⁴ C^k Cv parivenam. ¹⁵ C^k omits idam pi. ¹⁶ Cr sapacca-. ¹⁷ Cv ti. ¹⁸ C^k Cv anuññātāni.

khave anicchamānakam̄ yeva bhikkhum̄ gahetvā¹ āgat' atthā² ti āha. „Bhante ayam̄ bhikkhu bahubhāndo bahuparikkhāro“ ti. „Saccam̄ kira tvaṁ bhikkhu bahubhāndo“ ti. „Saccam̄ Bhagavā³“ ti. „Kasmā pana tvaṁ bhikkhu bahubhāndo jāto, nanu aham̄ appicchatāya santutthiyā -pe- pavivekassa viriyārambhassa vanṇam̄ vadāmīti“. So Satthu vacanam̄ sutvā kupito „imīnā dāni nihārena carissāmīti“ pārupanam̄ chaddetvā⁴ parisamajjhē ekacivaro aṭṭhāsi. Atha nam̄ Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṁ bhikkhu pubbe hirottappa-gavesako⁵ dakarakkhasakālē pi hirottappam̄ gavesamāno dvādasa sām-vaccharāni vihāsi, atha kasmā idāni evam̄garuke Buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhē pārupanam̄ chaddetvā⁶ hirottappam̄ pahāya ṛhito sīti“. So Satthu vacanam̄ sutvā hirottappam̄ paccupaṭṭhāpetvā tam̄ cīvaraṁ pārupitvā Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ nisidi. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvatthaṁ Bhagavantam̄ yācīmsu. Bhagavā bhavantarena paticchannam̄ kāraṇam̄ pākaṭam̄ akāsi:

Atite Kāsiratthe Bārāṇasiyam̄ Brahmadatto rājā ahosi. Tadā Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismim̄ patiṣandhim̄ gaṇhi⁷, tassa nāmagahaṇadivase Mahim̄sā-sakumāro ti nāmaṁ akāīsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakālē rañño⁸ aññō pi putto jāto, tassa Candakumāro ti nāmaṁ akāīsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakālē Bodhisattamātā kālam̄ akāsi. Rājā aññam̄⁹ aggamahe-siṭṭhāne ṛhapesi. Sā rañño¹⁰ piyā ahosi manāpā. Sā piyasam̄-vāsam̄ anvāya ekaṁ puttam̄ vijāyi, Suriyakumāro ti tassa nāmaṁ akāīsu. Rājā puttam̄ disvā tutṭhacitto „bhadde puttassa te¹¹ varam̄ dammīti“ āha. Devī varam̄ icchitakālē gahetabbam̄ katvā ṛhapesi. Sā putte vayappatte rājānam̄ āha: „devena mayham̄ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me¹² rajjam̄ dehīti“. Rājā „mayham̄ dve puttā aggikkhandhā viya jalāmānā vicaranti, na sakā tava puttassa rajjam̄ dātun“ ti patikkhipitvā tam̄ punappuna¹³ yācamānam̄ eva disvā „ayam̄

¹ Ck C^v gaṇhitvā. ² C^v jaḍḍhetvā. ³ Ck C^v hirottappam̄gavesako. ⁴ C^v adda in the margin dasamāsaccayena puttam̄ vijāyi. ⁵ Ck C^v rañño. ⁶ Ck C^v aññam̄.

⁷ Ck ne. ⁸ C^v C^v add va. ⁹ C^v punappunam̄.

mayham puttānam pāpakam pi cinteyyā¹ 'ti putte pakkosā-petvā āha: „tātā, aham Suriyakumārassa jātakāle varam adāsim, idāni 'ssa mātā rajjam yācati, aham tassa na dātukāmo, mātugāmo nāma pāpo, tumhākām pāpakam pi cinteyya, tumhe arāññam² pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjam kareyyāthā³ 'ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴ pitaram vanditvā pāsādā orohante rājañgane⁵ kiłamāno⁶ Suriyakumāro pi disvā tam kārapām ñatvā „aham pi bhātikehi saddhim gamissāmīti⁷ tehi saddhiin yeva nikkhami. Te Himavantām pavisim̄su. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamūle nisiditvā Suriyakumāraññāmantesi: „tātā Suriya etām saram gantvā nahātvā ca pivitvā ca paduminipanñnehi⁸ amhākam pi pānīyām ānehīti⁹. Tam pana saram Vessavanassa¹⁰ santikā ekena¹¹ dakarakkhasena laddham hoti, Vessavano¹² ca tam āha: „tha-petvā devadhammajānanake ye aññe¹³ imām saram otaranti te khāditūm labhasi, anotinne na labhasīti¹⁴. Tato paññāya so rakkhaso ye taññ saram otaranti te devadhamme¹⁵ pucchitvā ye na jānanti¹⁶ te khādati. Atha kho Suriyakumāro tam saram gantvā avimāñsítvā¹⁷ va otari. Atha nām so rakkhaso gahetvā¹⁸ „devadhamman jānāsīti¹⁹ pucchi. So „devadhammā nāma Canda-Suriyā²⁰ ti āha. Atha nām „tvām devadhamme na jānāsīti²¹ udakain pavesetvā attano vasanañthāne thapesi. Bodhisatto pi tam cirāyantaññām disvā Candakumāraññām pesesi. Rakkhaso tam pi gañhitvā „devadhamme jānāsīti²² pucchi. „Āma jānāmi, devadhammo nāma²³ catasso disā²⁴ ti. Rakkhaso „na tvām devadhamme jānāsīti²⁵ tam pi gahetvā tatth' eva thapesi. Bodhisatto tasmin pi cirāyante „ekena antarāyena bhavitabban²⁶ ti sayām tattha gantvā dvinnam pi otarāna-

¹ Ck arāññam, Cv āramñā. ² Ck kareyyathā. ³ Ck Cv ne. ⁴ Ck Cv rājaringane. ⁵ Ck kiłamāno. ⁶ Ck -pannehi. Ck Ck -nassa. ⁷ Ck eko. ⁸ Ck Ck -no. ¹⁰ Ck amñño, Cv amñño. ¹¹ Ck labbasīti. ¹² Ck -dhammesu. ¹³ Ck jānti. ¹⁴ Ck avimāñsítvā. ¹⁵ Ck gantvā. ¹⁶ Ck pitaram cirāyantaññām corrected to pitām aticirāyantaññā. ¹⁷ Ck adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjam¹ disvā „rakkhasapariggahītena² iminā sarena bhavitabban³ ti khaggam sannayhitvā⁴ dhanum gahetvā atthāsi. Dakarakkhaso Bodhisattam udakam anotarantam disvā vanakammikapuriso⁵ viya hutvā Bodhisattam āha: „bho purisa, tvam maggakilanto, kasmā imam saram otaritvā nahātvā⁶ pivitvā bhisamuñalam⁷ khāditvā pupphāni pilandhitvā⁸ yathāsukham na gacchasīti“. Bodhisatto tam disvā „eso yakkho bhavissatī“ nātvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Āma mayā“ ti. „Kiñkāraṇā“ ti. „Aham imam saram otinñake labhāmīti“. „Kiri pana sabbe va labhasīti“⁹. „Ye devadhamme jānanti te ṭhapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Āma atthi“. „Yadi evam ahan¹⁰ te devadhamme kathessāmīti“.. „Tena hi kathehi, aham¹¹ devadhamme sunissāmīti“. Bodhisatto „aham devadhamme kātheyyam, kiliñthagatto pan¹² amhīti“ āha. Yakkho Bodhisattam nahāpetvā bhojanam bhojetvā pāniyam pāyetvā pupphāni pilandhāpetvā¹³ gandhehi vilimpāpetvā alamkatamāñḍapamajjhe pallainkam attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisiditvā yakkham pādamūle nisidāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccam devadhamme sunāhīti“¹⁴ imam gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā
santo¹⁵ sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriya ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccariādīhi hiriyatīti hiri, lajjāy etam adhivacanam, tehi yeva ottapatī¹⁶ ottappam, pāpato ubbegass' etam adhivacanam, tattha ajjhattasamuññhānā hiri bahidhāsamuññhānā ottappam, attādhipateyyā¹⁷ hiri lokādhipateyyam ottappam, lajjāsabhāvasañhitā hiri bhayasabhāvasañhitām ottappam, sappatissavalakkhanā hiri vajjabhīrukabhayadassāvilakkanam¹⁸ ottappam; tattha ajjhattasamuññhānā hirim¹⁹ catuh²⁰ kārañebi samuññhāpeti, jātim paccavekkhitvā vayañ pacc-

¹ C^k -valañjam. ² C^k -parigahītena, C^a -pariggahitena. ³ C^k sannahitvā. ⁴ C^k vata-, C^a vana-? C^a vanakampika-. ⁵ C^k nahāyitvā. ⁶ C^a -mulālam, C^k -mūlālam. ⁷ C^k pilandhitvā. ⁸ C^k C^a labbasīti. ⁹ C^a ahām. ¹⁰ C^k pilandhāpetvā. ¹¹ C^k sunāhīti. ¹² C^k satto. ¹³ C^k ottapatīti. ¹⁴ C^k -teyyam, C^a -teyyam corrected to -teyyā. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvarū paccavekkhitvā bāhusaccām paccavekkhitvā, kathām? „pāpakaṇām nām’ etām na jātisampannānam kammaṁ, hinajaccānām kevaṭṭādiuām idām kammaṁ, tādisassa jātisampannassa idām kammaṁ kātum na yuttan” ti evan¹ tāvā jātiṁ paccavekkhitvā pānātipātādipāpām akaronto hirīm samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaṇām nām’ etām daharehi kattabbakammaṁ”, tādisassa vaye thitassa idām kammaṁ² kātum na yuttan” ti evam̄ vayaṁ paccavekkhitvā pānātipātādipāpām akaronto hirīm samuṭṭhāpeti, tathā „pāpām nām’ etām dubbalajātikānām kammaṁ, tādisassa sūrabhāvasampannassa idām kammaṁ kātum na yuttan” ti evam̄ sūrabhāvarū paccavekkhitvā pānātipātādipāpām akaronto hirīm samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakkammaṁ nām’ etām andhabālānām kammaṁ na paṇḍitānām, tādisassa panditassa bahussutassa idām kammaṁ kātum na yuttan” ti evam̄ bāhusaccām paccavekkhitvā pānātipātādipāpām akaronto hirīm samuṭṭhāpeti, evam̄ ajjhattasamuṭṭhānām hirīm⁴ catub⁵ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hirīm pavesetvā pāpakkammaṁ na karoti, evam̄ hiri ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti; kathām ottappām bahiddhāsamuṭṭhānām nāma, „sace tvaṁ pāpakkammaṁ karissasi catusu⁶ parīsāsu garabappatto bhavissasi,

Garahissanti tam viññū asuciṁ nāgariko yathā,
vivajjito⁷ silavantehi kathām bhikkhu karissatiti⁷“

paccavekkhanto⁸ bahiddhāsamuṭṭhītena ottappena pāpakkammaṁ na karoti, evam̄ ottappām bahiddhāsamuṭṭhānām nāma hoti; kathām hiri attādhipateyyā nāma, idh' ekacco kulaputto attānām adhipatim̄ jetṭhakām̄ katvā „tādisassa saddhā-pabbajitassa bahussutassa dhatuvādissa na yuttām pāpakkammaṁ kātum” ti pāpām na karoti, evam̄ hiri attādhipateyyā nāma hoti, tenhā Bhagavā: „Yo attānām yeva adhipatim̄ katvā akusalām pajahati kusalām bhāveti sāvajjam̄ pajahati anavajjam̄ bhāveti suddham attānām pariharatiti”; kathām ottappām lokādhipateyyānām, idh' ekacco kulaputto lokām adhipatim̄ jetṭhakām̄ katvā pāpakkammaṁ na karoti, yathāha: „Mahā kho panāyām lokasannivāso, tasmiṁ⁹ kho pana lokasannivāse santi samanabrahmāna iddhimanto¹⁰ dibbacakkhukā paracittaviduno¹¹, te dūrato pi passanti āsanne pi¹² dissanti, cetasāpi cittām pajānanti, te pi mani evam̄ jānissanti: ‘passatha bho imān kulaputtām, saddhāya agārasmā anagāriyām pabbajito samāno¹³ vokīṇo¹⁴ viharati pāpakehi akusalehi dhammehīti¹⁵’, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo¹⁶, tā dūrato pi passanti āsanne pi¹⁷ dissanti, cetasāpi cittām pajānanti, tāpi mani¹⁸ jānissanti: ‘passatha bho imān kulaputtām, saddhāya agārasmā anagāriyām

¹ C^a Cv evam̄. ² C^a kattabbām kammaṁ. ³ C^k omits kammaṁ. ⁴ C^a -ṭṭhānā hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^a vajjito. ⁷ C^a karissasīti. ⁸ C^k adds hi. ⁹ C^a mahan tasmiṁ. ¹⁰ C^k iddhimantā. ¹¹ C^k -vidūne, Cv -vidune. ¹² C^a adds na. ¹³ C^a omits samāno. ¹⁴ C^k vokīṇe. ¹⁵ C^a dhammehi. ¹⁶ C^k -vidūtiyo. ¹⁷ C^a adds na. ¹⁸ C^a adds evam̄.

pabbajito samāno vokinno¹ vibarati pāpakehi akusalehi dhammehiti', so lokam yeva adhipatim karitvā akusalam pajabati kusalam² bhāveti sāvajjam pajahati anavajjam³ bhāveti suddham attānam pariharatiti", evam ottappam lokādhī-pateyyam nāma hoti⁴; lajjāsabhāvasan̄thitā hiri bhayasabhāvasan̄thitam⁵ ottappanti, ettha pana lajjā ti lajjanākāro tena sabhāvena san̄thitā hiri, bhayan ti apāyabhayañ tena sabhāvena san̄thitam ottappam, tadubhayam pi pāpapari-vajjane pākañam hoti, ekacco⁶ hi yathā nām' eko kulaputto uccārapassāvādini karonto lajjitabbayuttakam⁷ ekam disv lajjanākārappatto bhaveyya hilito⁸ evam evam ajjhattam lajjidhammarūpam okkametvā pāpakkamam na karoti, ekacco⁹ apāyabhayabhitō hutvā pāpakkamam na karoti, tatr' idam opammam: yathā hi¹⁰ dvīsu ayoguñsu eko sitalo bhaveyya¹¹ gūthamakkhitō eko uñho āditto tattha paññito sitalam gūthamakkhitattā jiguchhanto na gan̄hāti itaram dāhabhā-yena¹² tattha sitalassa gūthamakkhitassa jiguchhaya agan̄hanam¹³ viya ajjhattam lajjidhammarūpam okkametvā¹⁴ pāpassa akaranam unphassa dāhabhayañ agan̄hanam¹⁵ viya apāyabhayañ pāpassa akaranam veditsbbam; sappatissavalakkhanā hiri vajjabhīrukabhadassāvilakkhanam¹⁶ ottappam ti, idam pi dvayam pāpapari-vajjane yeva pākañam hoti¹⁷, ekacco hi jātimahantapaccavekkhanā¹⁸ satthumahantapaccavekkhanā dāyajjamahantapaccavekkhanā sabrahmacārimahantapaccavekkhanā¹⁹ ti catuhī²⁰ kārañehi sappatissavalakkhanam hirim samuññhēpetvā pāpam na karoti, ekacco attānuvādabayam parānuvādabayam danñabhayam duggatibhayam²¹ ti catuhī²⁰ kārañehi vajjabhīrukabhadassāvilakkhanam ottappam samuññhēpetvā pāpam na karoti, tattha jātimahantapaccavekkhanādīni c' eva attānuvādabayadīni ca vitthāretvā kathetabbāni, tesam vitthāro Añguttarañtha-kathāya vutto²²; sukadhama samāhitā ti idam eva²³ hirottappam ādiñ katvā kattabba²⁴ kusalā dharmā sukkadhammā nāma, te sabbasamñgāikanayena catubhūmakalokiyalokutradhammā, tehi samāhitā samannāgata ti attho; santo sappurisā loko ti käyakammādinān santatāya santo kataññukata-veditāya²⁵ sobhanapurisā²⁶ ti sappurisā, loko ti pana samkhāraloko sattaloko okāsaloko khandhaloko āyatanañloko dhātuloko ti anekavidho, tattha eko loko sabbe sattā āhārañhitikā²⁷ -pe- atthārasaloko atthārasa dhātuyo ti, ettha sam-khāraloko vutto, khandhalokādayo tadantogadhā yeva, ayam loko paraloko devaloko manussaloko ti ādisu pana sattaloko²⁸ vutto,

¹ Ck vokino. ² Ck Cv kusalam. ³ Cs Cv anavajjam. ⁴ Cs hotiti. ⁵ Ck Cv -san̄thitā. ⁶ Ck ekacco. ⁷ Ck Cv lajjitabbayuttam. ⁸ Ck hilito, Cv hilito, Cc hilito. ⁹ Cs adds hi. ¹⁰ Cs omits hi. ¹¹ Ck bhaveyyam. ¹² Cs dāha-. ¹³ Cs agan̄hanam, Cv agan̄hātā. ¹⁴ Ck Cv okkamitvā. ¹⁵ Cs agan̄hanam. ¹⁶ Cs -dassāvi-. ¹⁷ Cs omits hoti. ¹⁸ Ck -nā. ¹⁹ Ck -nā, Cs -cāri-. ²⁰ so all three MSS. ²¹ Cs -bhayan. ²² Ck vutto. ²³ Ck idhameva. ²⁴ Cs kattabba. ²⁵ Ck katavedikāya. ²⁶ Cs sobhana-. ²⁷ Cs āhara-. ²⁸ Ck ādisupantasantaloko.

Yāvatā candimasuriyā pariharanti virocanā
tāva sahassadā loko ettha te vattati¹ vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmiṁ hi yeva evarūpā sappurisā; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammutidevā uppattidevā visuddhīdevā ti tividhā, tesu Mahāsammatakālato paṭṭhayā lokena devā ti sammatattā² rājarājakuṁārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppānā uppattidevā nāma, khīṇasavā visuddhīdevā nāma, vuttam pi c' etarā: sammutidevā nāma rājāno devīyo kumārā³, uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttariṁ devā, visuddhīdevā nāma Buddhapacekabuddhakhīṇasavā ti, imesam devānam dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hirottappa-mūlakā hi kusaladhammā⁵, kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiyyā ca visuddhibhāvass'⁶ eva⁷ kāraṇattā⁸ kāraṇatthena tividhānam tesariṁ devānam dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samanñāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggalādhītīhānāya desanāya⁹ te dhamme dassento santo sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imam dhammadesanam sutvā pasanno Bodhisattam āha: „paññita, aham tumhākam pasanno, ekam bhātarām demi, kataram ānemīti“. „Kaniṭṭham¹⁰ ānehīti“. „Paññita, tvam kevalam devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasiti“. „Kimkāraṇā“ ti. „Yamkāraṇā jetṭham¹¹ thapetvā kaniṭṭham¹⁰ ānāpento jetṭhāpacāyikakammam nāma na karositi“¹². „Devadhamme cāhaṁ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayam hi imam araññam¹³ etam nissāya paviṭṭhā, etassa hi atthāya amhākam pitaram etassa mātā rajjanī yāci, amhākam pana pitā taṁ¹⁴ varam adatvā amhākam anurakkhanatthāya¹⁴ araññavāsam¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhim āgato, ‘tam araññe eko’¹⁶ yakkho khādīti’ vutte pi na koci sad-dahissati, tenāham garahabhayabhīto¹⁷ tam eva ānāpemīti“. „Sādu sādu paññita, tvam devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C^k vattatīti. ² C^k sammatā. ³ C^s kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C^s omits ti. ⁵ C^k kusalā-. ⁶ C^s visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca.

⁷ C^v kāraṇantā. ⁸ C^v omits desanāya. ⁹ C^s kaniṭṭham¹⁰ corrected to kaniṭṭham.

¹⁰ C^s kaniṭṭham. ¹¹ C^k C^v nāma karositi, C^s nāma karositi corrected to na karositi. ¹² C^k C^v araññam. ¹³ C^s nam. ¹⁴ C^k C^v anurakkhana-. ¹⁵ C^k C^v araññā-, C^s araññe-. ¹⁶ C^k araññāmñevako corrected to araññevako, C^v araññē eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti“ pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhukāram datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṁ Bodhisatto āha: „,samma, tvam pubbe attanā katena pāpakammaṇa paresam māṁsalohitakhādako‘ yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva‘ karosi, idāni te pāpakammaṇi nirayādihi muccituṁ na dassati, tasmā ṇo paṭṭhāya pāpaṁ pahāya kusalam karoḥīti“, asakkhi ca pana taṁ³ dametum. So taṁ yakkhaṇi dametvā tena‘ saṁvihitārakkho⁴ tattl’ eva vasanto ekadivasam nak-khattam oloketvā pitu kālakatabhāvam īnatvā yakkham ādāya Bārāṇasim gantvā rajjam gahetvā Candakumārassa oparajjam Suriyakunārassa senāpatiṭṭhānam datvā yakkhassa ramaniye ṭhāne āyatanaṁ kāretvā yathā so aggamālam aggapuppham aggabhattaṁ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjam kāretvā yathākammaṇi gato.

Satthā imam dhammadedesanam āharitvā dassetvā⁵ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitthahi. Sammā-sambuddho pi dve⁶ vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu ahosi, Suriyakumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jetṭhakabbhātā Mahimsā-kumāro aham eva ahosin“ ti. Devadhammajātakam.

7. Katthahārijātaka.

Putto tyāham⁷ mahārājā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakhattiya yāva vatthum ārabba kathesi. Vatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātakē āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhīta Nāgamundāya nāma dāsiyā kucchismiṁ jātā Kosala-rajassa aggamahesi ahosi. Sā⁸ rañño⁹ puttām vijāyi. Rājā pan’ assā pacchā dāsibhāvam īnatvā ṭhānam parihāpesi, puttassa Viḍūḍa-bhassāpi ṭhānam parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesame yeva vasanti. Satthā tam kāraṇam īnatvā pubbanhasamaye¹⁰ pañcasatabhikkhupari-

¹ C^k C^v māṁsaṁ-. ² C^v pāpakammeva corrected to pāpakameva. ³ C^k C^v naṁ-. ⁴ C^k te. ⁵ C^k saṁvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k adds pi. ⁸ Cfr. Dbpd. p. 216. ⁹ C^k tyāba, C^v tyāha corrected to tyāham. ¹⁰ C^k omits sā. ¹⁰ C^k C^v rañño. ¹¹ C^k C^v pubbanha-.

vuto¹ rañño² nivesanam gantvā paññattasane³ nisiditvā „mahārāja kaham Vāsabhakhattiya“ ti āha. Rājā tam kāraṇam ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakhattiya kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Āgacchamāna kassa āgata“ ti. „Mayham bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño⁵ va āgatā, rājānam yeva⁶ paticca puttam labhi, so⁷utto kiñkāraṇā pitu santakassa rajjassa sāniko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismiṁ puttam labhitvā puttassa rajjam adainsū“ ti. Rājā tass' athassāvibhāvatthāya Bhagavantam yāci. Bhagavā bhavantarena paticchannam kāraṇam pākataṁ akāsi:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatto rājā mahantena yasena uyyānaṁ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasande⁸ gāyitvā gāyitvā⁹ dārūni¹⁰ uddharamānam ekam itthim disvā patibaddhacitto saṁvāsam kappesi. Tam khaṇam yeva Bodhisatto tassā kucchiyam yeva patisandhiṁ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi¹¹ ahosi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvam ñatvā „gabbho me deva patiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikam datvā „sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, saceutto hoti muddikāya saddhiṁ mama santikam āneyyāsīti“¹² vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹³ Bodhisattam vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakale kelimandale¹⁴ kīlantassa¹⁵ evam vattāro¹⁶ honti „nippitikenamahā“ pahaṭā“ ti. Tam sutvā Bodhisatto mātu santikam gantvā „amma ko mayham pitā“ ti puechi. „Tāta tvam Bārāṇasirañño¹⁷ putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imam muddikam datvā ‘sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, saceutto hoti imāya muddikāya saddhiṁ āneyyāsīti’ vatvā gato“ ti. „Amma evam sante kasmā maiṁ pitu santikam

¹ C^a dvesata-. ² C^b C^c ramño. ³ C^b C^c paññattā-. ⁴ C^b eva sā ramño va corrected to evam sā ramño va, C^b esā ramño. ⁵ C^b yena. ⁶ C^b labhito. ⁷ C^b -vanaśandēna. ⁸ C^a omits one gāyitvā. ⁹ C^b dāruni. ¹⁰ C^a has later added ssā. ¹¹ C^b -sīti. ¹² C^a paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C^b kelimandale, C^b kelimandale kelimandale. ¹⁴ C^b kilantassa. ¹⁵ C^b cattāro, C^a vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C^a nippitikenamahā, C^b nippitikenamahā.

nānesīti". Sā puttassa ajjhāsayam nātvā rājadvāram gantvā
rañño¹ ārocāpesi rañño² ca³ pakkosāpitā pavisitvā rājānam
vanditvā „ayah te devautto“ ti āha. Rājā jānanto pi pari-
samajhe lajjāya „na mayhamutto“ ti āha. „Ayan⁴ te deva
inuddikā, imam sañjānāsīti“. „Ayam pi mayham muddikā na
hotiti“. „Deva idāni⁵ thapetvā saccakiriyaṁ añño⁶ mama
sakkhi⁷ n' atthi, sac' āyam dārako tumhe paṭicca jāto ākāse
tiñthatu, noce bhūmiyam patitvā maratū“ 'ti Bodhisattam
pāde gahetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallamkam abhu-
jitvā nisinno madhurassarena pitu dhammam kathento imam
gātham āha:

Putto ty-āham mahārāja, tvam mām posa janādhipa,
aññe⁸ pi devo poseti kiñca devo sakam pajan ti. 6.

Tattha putto tyāhan ti putto te aham, puttā ca nām' ete⁹ atrajo khettajo
antevāsiko dinnako ti catubbidhā¹⁰, tattha attānam paṭicca¹¹ jāto atrajo nāma,
sayanapitthe pallamke ure ti evam ādīsu¹² nibbatto khettajo nāma, santike
sippuggahañako¹³ antevasiko nāma, posavānatthāya dinnō dinnako nāma, idha
pana atrajam sandhāya putto ti vuttam, catuhī¹⁴ sañghavatthibhi janam rañjatit
rājā, mahanto rājā mahārājā, tam āmantento āha: mahārājā ti, tvam mām
posa janādhipā ti janādhipa mahājanajetthaka tvam mām posa bharassu
vadḍhehi, aññe¹⁵ pi devo posetiti aññe¹⁶ pi batthibandhādayo manusse
hatthiassādayo tiracchānagate bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakam
pajan ti, etha pana kiñcā ti garahatthe ca anuggahatthe¹⁷ ca nipāto, sakam
pajan attano puttam mām devo na posetiti pi¹⁸ vadanto garahati nāma, aññe¹⁹
bahujane²⁰ posetiti vadanto anugānhati²¹ nāma, iti Bodhisatto garahanto pi
anugānhati²² pi kiñca devo sakam pajan ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisiditvā evam dhammam desen-
tassa sutvā „ehi tāta, aham eva posessāmi aham eva poses-
sāmīti“ hattham pasāresi. Hatthasahassam pasārayittha²³.

¹ Ck Cv -rañño. ² Cv omits ca. ³ Ck ayam. ⁴ Ck has later added imam.

⁵ Ck Cv añño. ⁶ Ck Ck sakkhi. ⁷ Ck aññe. ⁸ Ck nāmete corrected to nāmesa.

⁹ Ck catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ Ck paṭi. ¹¹ Ck Cv ādīsu. ¹² Ck Cv sippuggahanako.

¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck añño, Cv aññe. ¹⁵ Ck Cv aññe.

¹⁶ Ck Cv anuggānhanatthe. ¹⁷ Ck posetititiji. ¹⁸ Cv bahujanā. ¹⁹ Cv

anuggānhati. ²⁰ Cv anuggānhati. ²¹ pasāriyittha? Ck pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisidi³. Rajā tassa oparajjam datvā mātaram aggamahe-sim akāsi. So pitu accayena Katthavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjam kāretvā yathākammam gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imam dhammadesanam āharityā dve vatthūni dassetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahosi, pitā Suddhodanamahārājā, Katthavāhanarājā⁶ aham eva ahosin“ ti⁷. Katthahārijātakam.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto oṣaṭṭhaviriyam bhikkhum ārabhha kthesi. Imasmim pana jātake paccuppannavatthuñ ca atītavatthuñ ca Ekādasanipāte Saṁvarajātake āvibhavissati, vatthum hi tasmiñ ca imasnuñ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁸ Bodhisattassa ovāde thatvā bhātikasatassa kaniṭṭho⁹ pi hutvā bhātikasataparivārito setacchattassa hetṭhā varapallamke¹⁰ nisinno attano yasasampattiim olōketvā „ayam mayham yasasampatti amhākam¹¹ ācariyassa santakā“ ti tuṭṭho imam udānam udānesi:

Api ataramānānam phalasā¹² va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo 'smi, evam jānāhi Gāmaniti¹³. 7.

Tattha apīti nipātamattam, ataramānānan ti panditānam ovāde thatvā aturitvā avegā hitvā¹⁴ upāyena kammanam karontānam, phalasā¹⁵ va samijjhatiiti yathāpaththiphale asā¹⁶ tassa phalassa nipphattiyā¹⁷ samijjhati yeva, atha vā phalasā¹⁸ ti asāphalañ, yathāpaththitam¹⁹ phalam samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo 'smīti ettha cattāri saṅgahavatthūni²⁰ setṭhacariyattā brahmacariyam nāma tañ ca tammūlikaya yasasampattiya patiladdhattā vipakkan²¹ nāma, yo vāssa yaso nippanno²² so pi setṭhatthena brahmacariyam nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo 'smīti, evam jānāhi Gā-

¹ Ck Cv amñassa. ² Ck Cv ramño. ³ Ck nisidi. ⁴ Cv katthavāhana-. ⁵ Cv -rañño. ⁶ Ck omits Satthā . . . ahosinti. ⁷ Ck Cv gāmanī-. ⁸ Cv kaniṭṭho. ⁹ Cv Cv varapallamke. ¹⁰ Cv mayham. ¹¹ Cv phalasā, Cv phalamā corrected to phalasā. ¹² Ck Cv gāmanīti. ¹³ Ck āvegāhitvā, Cv avegāhitvā corrected to avegāyitvā. ¹⁴ Cv phalasā. ¹⁵ Cv asā. ¹⁶ Cv nippattiya. ¹⁷ Cv phalasā. ¹⁸ Cv omits yathā. ¹⁹ Ck Cv saṅgaha-. ²⁰ Cv vipakkanam, Cv vipakkata corrected to vipakkam. ²¹ Ck nippanno.

manīti¹ kuttacī gāmikapuriso² pi gāmajettihake pi gāmani³, idha pana sabbe-janajeṭṭhakam attānam sandhāyāha: „ambho Gāmani⁴, tvam etam kāraṇam evam⁵ jānāhi, ācariyam nissaya bhātikasatam atikkamitvā idam mahārājām patto smit⁶ udānam udānesi.

Tasmim pana rājjam patte sattathadivasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasaṇatthānam gata. Gāmanirājā⁷ dhammena rājjam kāretvā yathākammam gato. Bodhisatto pi puṇñāni⁸ katvā yathākammam gato.

Satthā imāni dhammadesanām āharitvā dassetvā⁹ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu arahatte patitthito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Gāmanijātakam¹⁰.

9. Makhādevajātaka.

Uttamaṅgaruhā¹¹ mayhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto mahānekhammaṁ ārabhya kathesi. Tam hetṭhā Nidānakathāyam kathitam eva. Tasmim pana kāle bhikkhū Dasaballassa nekkhammam vannentā nisidimsu. Atha Satthā dhammasabhamāgantvā Buddhāsane nisinno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „bhante na aññāya kathāya, tumhākam yeva¹² pana nekkhammam vannayamānā nisinn' amhā“ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammam nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ ti āha. Bhikkhū tass' athassāvibhāvattham¹³ Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena patīchannam¹⁴ kāraṇam pākaṭam akāsi:

Atite Videharatthe Mithilāyam Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsitivassasahassāni kumārakilām¹⁵ tathā oparajjam tathā mahārājām katvā dīgham addhānam khepetvā ekadivasam kappakam āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmiṁ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsīti“. Kappako pi¹⁶ dīgham addhānam khepetvā eka-

¹ Cv gāmaṇīti ² Cv gāmaka-. ³ Ck Cv gāmani. ⁴ Cv eva. ⁵ Cv gāmanirājā, Ck gāmanirāja, Cv gāmanirāja. ⁶ Ck puṇñāni. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cv gāmani-. ⁹ Ck Cv uttamāṅga-. ¹⁰ Cv omits yeva. ¹¹ Cv -bhāvattham corrected to -bhāvatthāya. ¹² Cv paṭīchanna. ¹³ Ck -kilaṁ. ¹⁴ Cv omits pi. .

divasam̄ rañño¹ añjanavaññanaiñ kesānaiñ antare ekam eva phalitam̄ disvā „deva ekan te² phalitam̄ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma tam̄ phalitam̄ uddharitvā pāñimhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaññasañdāsena uddharitvā rañño⁴ pāñimhi patiññhāpesi. Tadā rañño⁵ caturāsītivassasahassāni āyūñ ava-siññham̄ hoti. Evañ sante pi phalitam̄ disvā va⁶ maccurājānam̄ āgantvā sañipe ṭhitam̄ viya attānam̄ ādittapaññasālam̄ pa-viññham̄ viya ca maññamāno⁷ sañvegaiñ āpajjitvā⁸ „bāla Ma-khādeva yāva phalitass' uppādā⁹ va ime kilese jahitum̄ nā-sakkhīti“ cintesi¹⁰. Tass' evañ phalitapātubhāvarñ¹¹ āvajjantassa āvajjantassa antodāho uppajji, sarirā sedā mucciñsu, sātakā pīletvā apanetabbākārapattā ahesuñ. So „ajj' eva mayā nikkhāmitvā pabbajitum̄ vaññatīti¹²“ kappakassa satasahas-sutthānam̄ gāmavaram̄ datvā jetthaputtam̄ pakosāpetvā „tāta, mama sīse phalitam̄¹³ pātubhūtañ, mahallako 'mhi jāto¹⁴, bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbakāme pariyesissāmi, nekkhammākālo¹⁵ mayhañ, tvam̄ imāñ raijañ pañipajja, aham̄ pana¹⁶ pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne¹⁷ vasanto samāna-dhammāñ karissāmīti“ āha. Tam̄ evam̄ pabbajitukāmāñ amaccā upasaññkamitvā „deva kiñ tumhākām pabbajjākāraṇan¹⁸“ ti pucchiñsu. Rājā phalitam̄¹⁹ hatthena²⁰ gahetvā amaccānam̄ imāñ gātham̄ āha:

Uttamañgaruhā mayham̄ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā 'ti. 8.

Tattha uttamañgaruhā²¹ ti kesā²², kesā hi sabbesam̄ hatthapādādīnam̄ añgānam̄ uttame sīrasmīñ ruhattā²³ uttamañgaruhā²⁴ nāmā 'ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tātā phalitapātubhāvena²⁵ tinnāñ vayānam̄

¹ Ck Cv raiñño. ² C^a tena. ³ C^a omits ca. ⁴ C^a omits va. ⁵ Ck Cv maññamāno. ⁶ C^a has later added cintesi. ⁷ C^a phali- corrected to palli. ⁸ C^a omits cintesi. ⁹ C^a palita-. ¹⁰ Ck Cv vaddhatīti. ¹¹ C^a phalitam̄. ¹² C^a pāto. ¹³ C^a nekkhammākālo. ¹⁴ C^a omits pana. ¹⁵ C^a makhādevavanuyyāne. ¹⁶ C^a hatthe. ¹⁷ Ck Cv uttamāṅga-. ¹⁸ Ck kesāruhātikesā. ¹⁹ Ck rūhattā. ²⁰ C^a Cv uttamāṅga-. ²¹ C^a palita.

haranato ime jātā vayoharā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dutā ti devadūtā, sirasmiñ hi phalitesu pātubhūtesu maccurājassa santike ṭhito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alankatapatiyattāya devatāya ēkāse thatvā „asukadivase marissasiti“ vutte tam tath' eva hoti evam̄ sirasmiñ phalitesu pātubhūtesu devatāya vyākarasadiśam eva hoti, tasmā phalitāni devasadiśa dūtā ti vuccanti, visuddhīdevānam dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jinnavyādhimatapabbajite disvā va samvegam āpajjītvā nikkhamma pabbajanti, yathā :

Jinnañ ca disvā dukkhitañ¹ ca vyādhitam.
matañ ca disvā gatam āyusarūkhayam
kāsāyavattham pabbajitañ ca disvā
tasmā ahāni pabbajito 'mhi rājā ti,

imīnā pariyāyena phalitāni visuddhīdevānam dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajāsama yo mamañ² ti gihibhāvato nikkhantatthena pabbajjā ti laddhanamassa samanaliñgagahanassa³ kālo mayhan ti dasseti.

So evam̄ vatvā⁴ tam divasam eva rajjam pahāya isipabbajam pabbajitvā tasmiñ⁵ ñeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnajjhāne ṭhito kālam katvā Brahma-loke nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyam yeva Nimi nāma rājā hutva ossakamānām⁶ attano vāmsam̄ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā puna brahma-lokūpago va ahosi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān̄ eva mahābhinnikkhamanam̄ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ 'ti imām dhammadesanam̄ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesum, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiūm ghaṭetvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā kappako Ānando ahosi, putto Rāhulo, Makhādevarājā pana aham evā ti. Makhādevajātam̄.

¹ Cv dukkhitañ. ² Cv maman corrected to mamā. ³ Cv -gahanassa. ⁴ Ck Cv vattā. ⁵ Ck Cv tasmiñ. ⁶ sic! Cv ossakkanāmām.

10. Sukhavihārijātaka.

Yañ ca aññe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyana-garam² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihārim Bhaddiyattheram⁴ ārabbha kathesi. Sukhavihāri⁵ Bhaddiyatthero⁶ chakkhattiyasamāgame⁷ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁸ ca Kimbilatthero⁹ ca Bhagutthero ca Upālitthero ca arahattam pattā, Ānandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhu, Devadatto jhānalābhī¹⁰ jāto. Channai pana khattiyanām vatthum yāva Anūpiyanagara¹¹ Khaṇḍahālājātakē āvibhavissati. Ayasmā pana Bhaddiyo rājakāle attānam rakkhanto rakkhāsañvidhāna devatā va¹² bahūhi¹³ rakkhāhi rakkhiyamānassa upari pāsādatale mahāsayane samparivattamānassāpi¹⁴ attano bhayapattiñ¹⁵ ca idāni arahattam patvā arāññādisu¹⁶ yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayatañ ca samanupassanto „aho sukham aho sukhan“ ti udānam udānesi. Tam bhikkhū „ayasmā Bhaddiyo aññam¹⁷ vyākarotīti“ Bhagavato ārocesum. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idān’ eva sukhavihāri¹⁸, pubbe pi sukhavihāri yevā“ ‘ti āha. Bhikkhū tass’ attħassāvibhāvatthāya Bhagavantam yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannai kāraṇam pākatañ akāsi:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajañ kārayamāne Bodhisatto udiccabrahmañamahāsalō hutva kāmesu ādīnavaiñ¹⁹ nekkhamme cānisaiñsam disvā kāme pahāya Himavantam pavisitvā isipabbajam pabbajitvā attha samāpattiyo nibbattesi. Parivāro pi ’ssa mahā ahosi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhomitvā tāpasagañaparivuto gāmanigamādisu²⁰ cārikam caranto Bārāṇasiñ patvā rājānam nissāya rājuyyāne vāsam kappesi. Tattha vassike²¹ cattāro māse vasitvā rājānam āpucchi. Atha nain rājā „tumhe bhante mahallakā, kiñ vo Himavantena, antevāsike Himavantam pe-

¹ Cv amñe. ² Cs Cv anupiya-. ³ Ck Cv bhaddiyatheram. ⁴ Ck Cv -vihāri. ⁵ Ck Cv bhaddiyathero. ⁶ Cs omits cha, Cv jakhattiya-. ⁷ Ck Cv kimbilatthero. ⁸ Ck Cv -lābhī. ⁹ all three MSS. anupiya-. ¹⁰ -devatāhīva? Cs attānam rakkhanto viviya rakkhāsañvidhānañceva tāva corrected to attano rakkhāvidhānam devatāva, Ck Cv -sañvidhānadvevatāva. ¹¹ Ck Cv bahūhi. ¹² Ck -mānassāpi. ¹³ Ck -pattā. ¹⁴ Ck Cv arāññādisu. ¹⁵ Ck Cv amñnam. ¹⁶ Ck -hāri. ¹⁷ Ck ādīnavaiñ. ¹⁸ Ck Cv -mādisu. ¹⁹ Cv vassiko.

setvā idh' eva vasathā¹ 'ti yāci. Bodhisatto jeṭṭhantevāsikam pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvam, imehi saddhim Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamīti“ te uyyojetvā tatth' eva vāsamī kappesi. So pan' assa jeṭṭhantevāsiko rāja-pabbajito² mahantam rajjam pahāya pabbajitvā kasināparikam-mam³ katvā atṭhasamāpattilabhi⁴ ahosi. So tāpasehi saddhim Himavante vasamāno ekadivasanī ācariyam daṭṭhukāmō hutvā te tāpase āmantetvā „tumhe anukanṭhamānā idh' eva vasatha, aham ācariyam vanditvā āgamissamīti“ ācariyassa santikam gantvā vanditvā paṭisanthāram⁵ katvā ekam taṭṭikam⁶ attharitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiñ ca samaye rājā „tā-pasamī passissamīti“ uyyānam gantvā⁷ vanditvā ekamantam nisidi⁸. Antevāsitāpaso⁹ rājanam disvāpi n' eva vuṭṭhāsi¹⁰, nipannako yeva pana¹¹ „aho sukham aho sukhan“ ti udānam udānesi. Rājā „ayañ tāpaso mām disvāpi¹²“ na utṭhito¹³ ti anattamano Bodhisattam āha: „bhante, ayañ tāpaso yadicchakam bhutto bhavissati, udānam udānento sukhaseyyam eva kappetīti“. „Mahārāja, ayañ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahosi, sv-āyam 'ahain pubbe gihikāle¹⁴ rajasirim anubhavanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpam sukham nāma nālatthan¹⁵ ti attano pabbajāsukham jhānasukham ārabba imam udānam udānetīti“, evañ ca pana vatvā Bodhisatto rañño¹⁶ dhammakathañ kathetuñ imam gātham āha:

Yañ ca aññe¹⁷ na rakkanti yo ca aññe¹⁸ na rakkhati
sa ve rāja sukham seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yañ ca aññe¹⁹ na rakkantīti yam puggalam aññe²⁰ bahū²¹ puggalā na rakkanti, yo caññe²² na rakkhatiti yo ca „ekako shañ rajañ kāremīti“ aññe²³ bahū²⁴ na rakkhati, sa ve rāja sukham setīti mahārāja

¹ C^a rājā-. ² C^k kasina-. ³ C^k C^v -labhi. ⁴ C^v paṭisanthāram. ⁵ C^k taddhitam, C^v taddhikam. ⁶ C^a āgantvā. ⁷ C^v nisidi. ⁸ C^a antevāsi-. ⁹ C^k vuṭṭhāsi. ¹⁰ C^a omits pana. ¹¹ C^a disvā. ¹² C^k C^v gihī-. ¹³ C^v rañño. ¹⁴ C^a amñe. ¹⁵ C^k C^v amñe. ¹⁶ C^a C^v bahu. ¹⁷ C^k C^v camñe. ¹⁸ C^v bahu, C^a bahujane, Jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamañgi¹ hutvā sukhām seti, idāñ ca desanāśisam eva: na kevalam pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhām gacchatī tiṭṭhati nisidati sayatīti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hotī, kāmesu anapekkhavā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittānho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhām viharati mahārājā 'ti.

Rājā dhammadesanaṁ sutvā tuṭṭhamānasō vanditvā nive- sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṁ vanditvā Hima- vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto apa- riññajjhāno kālam katvā Brahmaloke nibbatti.

Satthā imāñ desanāñ² āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddiyatthero³ ahosi, gaṇasatthā aham eva“ 'ti. Sukhavihārijātakām. A paññakavagg o paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavataṁ attho ti. Idam Satthā Rājagahām upaniśāya Vejuvane viharanto Devadattam ārabba kathesi. Devadattassa vatthum yāva Abhimārapayojanā Khandhālajātakē āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahainsajātakē āvibhavissati yāva pathavipavesanā Sojasanipāte Samuddavāñijātakē āvibhavissati. Ekasmim hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācītvā alabhanto saṅghām bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsise viharati. Atha tesam bhikkhūnam nānām⁴ paripākam agamāsi. Tām nātvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākām nissitakā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṁ rocevā tena saddhiṁ gata, idāñ pana tesam⁵ nānām⁴ paripākam gataṁ⁶, tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṁ tattha gantvā tesam dhammām desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgacchathā“ 'ti. Te tath' eva gantvā tesam dhammām desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ Ck -samañgi, Cv samañgi. ² Ck dhammadesanaṁ. ³ Ck Cv bhaddiyathero. ⁴ Ck nāna. ⁵ Ck nesam. ⁶ all three MSS. gata.

arunuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamamisū. Agantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantam vanditvā² thitakāle bhikkhū theram pasānsitvā Bhagavantam āhamisū: „bhante, amhākam jetṭhabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhi, Devadatto pana pahinaparivāro jāto“ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān’ eva nātisamghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān’ eva ganato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“ ti. Bhikkhū tass’ athassāvibhāvatthāya Bhagavantam yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena³ paṭicchannam kāraṇam pākaṭam akāsi:

Atite Magadharatthe Rājagaha naga re eko Magadha-rājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyam paṭisandhiṁ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro arāññe⁴ vasati. Tassa Lakkhaṇo⁵ ca Kālo⁶ cā ‘ti dve puttā ahesum. So attano mahallakakāle „tātā, aham idāni mahallako, tumhe imam gaṇam parihaarathā“ ti pañca pañca migasatāni ekekam puttam paṭichāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā⁷ migagaṇāni parihaaranti. Magadharatthasmiñ⁸ ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe arāññe⁹ migānam paripantho hoti. Manussā sassakhādakānam māraṇatthāya¹⁰ tattha tattha opātaṁ khananti¹¹ sūlāni ropenti pāsānayantāni¹² sajjenti kūṭapāsādayo pāse odḍenti¹³. Bahū¹⁴ migā vināsamā āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayaṁ nātvā putte pakkosāpetvā aha: „tātā¹⁵, ayam kiṭṭhasambādhasamayo, bahū¹⁶ migā vināsamā pāpuṇanti, mayam mahallakā, yena ken’ upāyena ekasmim ṭhāne vitināmessāma, tumhe tumhākam migagaṇe gahetvā arāññe⁹ pabbatapādaṁ pavisitvā sassānam uddhaṭakāle āgaccheyyāthā¹⁶ ‘ti. Te „sādhū“ ‘ti pitu vacanam sutvā saparivārā nikhamiṁsu. Tesam pana gamanamagge manussā jānanti: „imasmin kāle migā pabbataṁ ārohanti, imasmim kāle orohantīti“. Te taitha tattha¹⁷ pa-

¹ C^a -thero. ² so all three MSS. ³ C^a Cv -tareṇa. ⁴ C^v arāmīñe. ⁵ C^a lakkhano. ⁶ C^a Cv kālo. ⁷ Cv gaṇā. ⁸ C^k C^a -smiñ. ⁹ C^k arāmīñe, Cv arāmīñe. ¹⁰ C^a maraṇa-, Cv carāna- corrected to maraṇa-. ¹¹ C^k khananti. ¹² C^a C^v pāsāna-. ¹³ C^k odḍhenti. ¹⁴ C^a Cv bahū. ¹⁵ Cv tātā. ¹⁶ C^a āgaccheyyāthā. ¹⁷ C^k omits one tattha.

ticchannaṭṭhāne nilinā bahumige vijjhitvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbam, imāya velāya na gantabban“ ti ajānanto migagaṇam ādāya pubbanhe pi sāyanhe² pi padose pi paccūse pi³ gāmadvārena⁴ gacchat. Manussā tattha tattha pakatiyā va thitā ca nilinā ca bahū⁵ mige vināsamī gamenti. Evaiñ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsamī pāpetvā appakeh’ eva migehi araññam⁷ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana pandito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabbam⁸, imāya velāya na gantabban“ ti jānati, so gāmadvārena pi na gacchat, divāpi na gacchat, padose pi paccūse pi na gacchat, migagaṇam ādāya addharattasamayen’ eva gacchat, tasmā ekam pi migam avināsetvā⁹ araññam⁷ pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhaṭesu pabbatā otariṁsu. Kālo¹⁰ pacchā gacchanto pi purimanayen’ eva avasesamige vināsamī pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹¹ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnam santikam āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhiṁ mantento imam gātham samuṭṭhāpesi:

Hoti sīlavataṁ attho paṭisanthāravuttinain, (Dhp. p. 146).

Lakkhaṇam passa āyantaṁ nātisamīghapurakkhataṁ,
atha passas’ imam Kālam¹² suvihinam va nātihīti¹³. 10.

Tattha sīlavatan ti sukkaeīlatāya sīlavantānam ācārasampannānam, attho ti¹⁴ vadḍhi, paṭisanthāravuttinan ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapati-
santhāro ca etesam vuttiti paṭisanthāravuttino, tesam paṭisanthāravuttinam¹⁵,
ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsanivasena dhammapaṭisanthāro ca gocaralābhā¹⁶
pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhabāvesena āmisapati-
santhāro veditabho, imam vuttam hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu thitānam¹⁶ pañditānam vadḍhi nāma
hoti, idāni tam vadḍhim dasseturū puttamataram ālapanto viya Lakkhaṇam
passā ti ēdim āha, tatrāyam saṃkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannānam attano

¹ all three MSS. kāla-. ² Cv sāyanhe. ³ C^a omits paccūse pi. ⁴ C^a C^b
-dvārena. ⁵ Cv bahu. ⁶ C^a Cv bahu. ⁷ C^k aramñam, Cv āramñam. ⁸ Cv
omits imāya velāya gantabbam. ⁹ C^a vināsetvā. ¹⁰ C^k kāle, C^a kālo. ¹¹ C^a
-no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ Cv nātibhīti. ¹⁴ C^k omits ti. ¹⁵ C^a
vuttinam. ¹⁶ Cv adds ācārasampannānam.

puttam ekamigam pi avināsetvā nātisamghena purakkhataparivāritam āgacchantam passa, tāya pana ācāra-paṭisanthārasampadāya vibhīnam dandhapaññam¹ atha passasimam Kālam² ekam pi nātin anavasesetvā suvihīnam eva nātīhi³ ekakām āgacchantan ti.

Evaṁ puttam⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukam thatvā yathākammam gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idān’ eva nātisamghaparivārito⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva ganamhā parihino, pubbe pi parihino⁶ yevā“ ‘ti imam dhammadesanam dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhim yojetvā⁷ jātakām samodhānesi: „Tadā Kālo⁸ Devadatto ahosi, parisāpi ‘ssa Devadattassa parisā va, Lakkhano Sāriputto, parisā pan’ assa Buddhaparisā, mātā Rāhulamātā ahosi, pitā pana aham eva ahosin“ ti. Lakkhaṇajātakam.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātarām ārabba kathesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa sethino dhītā ahosi ussannakusalamūla parimaddhitasainkhārā pacchimabhadrikā, antokūte⁹ padīpo viy¹⁰ assā¹¹ hadayo¹² arahattūpanissayo¹³ jalati. Sā attānam jānakanālato paṭṭhaya gehe anabhiratā pabbajitukām hutvā mātāpitaro āha: „amma tāta¹⁴“, mayham għarāvāse cittam nābhūramati, aham niyyānike Buddhasāsane pabbajitukām, pabbājetha man¹⁵ ti. „Amma, kiṁ vadesi, imaṁ kulaṁ bahuvibhavam, tvañ ca amhākām ekadhitakā¹⁶, na labbhā tayā pabbajitun“ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnam santikā pabbajjam alabhamānā cintesi: „hotu, patikulam gata sāmikām ārādhetvā pabbajissāmīti“ sā vayappattā patikulam gantvā patidevata hutvā sīlavati¹⁷ kalyāṇadhammā agāraim ajjhāvāsi. Ath’ assā samvāsam anvāya kucchiyam gabbho patiṭṭhahi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvam na aññāsi¹⁸. Atha tasmim nagare nakkhattam għosayim.

¹ C^k C^v -paññam, C^s -paññā. ² C^s kālam. ³ C^v nātīhi. ⁴ C^v vuttam.

⁵ C^s -parivuto. ⁶ C^s omits pubbe pi parihino. ⁷ C^k sopetvā? ⁸ C^s kālo.

2. Cfr. Dhpd. p. 327. ⁹ C^k -kuṭe. ¹⁰ C^s viya issā corrected to viya assā.

¹¹ C^k hadayo. ¹² C^s harahattupa-, C^v arahattupa- corrected to arahattūpa-.

¹³ C^v tāta. ¹⁴ C^k -dbitākā, C^v -dhītikā. ¹⁵ C^k C^s sīlavati. ¹⁶ C^v aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattam kīlīmsu¹. Nagaram devanagaram viya alamkatapatiyattam ahosi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kilāya³ vattamānaya attano sariram na vilimpati nālamkaroti, pakativenes' eva carati. Atha nam sāmiko āha: „bhadde, sakalanagaram nakkhattanissitam⁴, tvam pana sariram na-ppatijaggasiti“. „Ayya, dvattimāsaya me kuṇapehi⁵ pūritam sariram, kim iminā alamkatenā, ayam hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmiṭo na suvaṇṇamayo na manimayo na haricandanamayo na pundarīkakamaluppalagabbha-sambhuto na amatosadhapūrito⁶, atha kho kuṇape⁷ jāto mātāpettikasambhavo aniccucchādanaparimaddanabhedanaviddhamisanadhammo kata-sivaddhano tanhupādino⁸ sokānam nidānam paridevānam vatthu sabbarogānam ālayo kammakaraṇānam paṭiggaho antopūtibahiniccapaggħarano kimikulānam āvāso sīvathikapayāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atthinhārūsaṇīyutto⁹ tacamāmsavilepano¹⁰
chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtam na dissati
Antapūro udarapūro yakapelassa¹¹ vatthino
hadayassa papphāsassa¹² vakkassa pihakassa ca
Sīmghāṇikāya¹³ khelassa¹⁴ sedassa medassa ca¹⁵
lohitassa lasikāya¹⁶ pittassa ca vasāya ca.
Ath' assa navahi sotehi asūci¹⁷ savati sabbadā
akkhimhā akkhigūthako kannamhā kannagūthako
Sīmghāṇikā¹⁸ ca nāsāto mukhena vamati ekadā
pittam semhañ ca vamati kāyamhā sedajallikā.
Ath' assa susiram sīsam matthaluṅgena pūritaṁ,
subhato nam maññati¹⁹ bālo avijjāya purakkhato.
Anantādinavo kāyo visarukkhasamūpamo
āvāso sabbarogānam puñjo dukkhassa kevalo.
Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
dandām nūna gahetvāna kāke sone ca vāraye.
Duggandho asucīkāyo²⁰ kuṇapo²¹ ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhūnandito.

¹ C^k kīlīmsu. ² C^k C^v ulārāya. ³ C^v -kilāya. ⁴ C^k nakkhattam-. ⁵ C^k C^v kuṇapehi.
⁶ C^k -pūjito. ⁷ C^v kuṇape. ⁸ C^k tanhupādino, C^v tanhupādino. ⁹ C^v atthi-naharu-. ¹⁰ C^k -ne. ¹¹ C^v Cv -pelassa. ¹² C^k papphāsassa. ¹³ C^k, C^v sīmghāṇikāya.
¹⁴ C^v khelassa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cv lasikāya. ¹⁷ C^k asūci. ¹⁸ C^v -nikā.
¹⁹ Cv maññati. ²⁰ C^v asūci-. ²¹ C^v kuṇapo.

Ayyaputta, imam kāyam alamkaritvā kim karissāmi, nanu imassa alamkarapām gūthapunnaghatassa bahicittakammakaraṇam viya hotīti". Setṭhiputto tam tassā vacanām sutvā āha: „bhadde tvam imassa sarirassa evam dose passamānā kasmā na pabbajasiti“. „Ayyaputta abam pabbajjam labhamānā aji' eva pabbajeyyan“ ti. Setṭhiputto „sādhu, ahā tam pabbājessāmī“ vatvā mahādānam pavattetvā mahāsakkāram katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṁ netvā tam pabbājento Devadatta-pakkhiyānam bhikkhunīnam santike pabbājesi. Sā pabbajjam labhitvā paripunnasāmikappā attamanā ahosi. Ath' assā gabbhe paripākam gacchante indriyānam aññathattam hattha-pādapiṭṭhinām' bahalattam udarapaṭalassa ca mahantatam disvā bhikkhuniyo tam pucchiimsu: „ayye tvam gabbhini² viya paññāyasi³, kim etan⁴“ ti. „Ayye 'idam nāma kāraṇan' ti na jānāmi, sīlam pana me paripunnan⁵“ ti. Atha nām tā⁶ bhikkhuniyo Devadattassa santikām netvā Devadattam pucchiimsu: „ayya, ayam kuladhītā kicchena sāmikām arādhettvā pabbajjam labhi, idāni⁷ pan' assā gabbho paññāyati⁸, mayam imassa gabbhassa gihikāle⁹ vā pabbajitakāle vā laddhabhāvam na jānāma, kim dāni karomā“ ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānañ ca natthitāya evam cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni¹⁰ kucchinā¹¹ gabbham pariharati, Devadatto ca tam ajihupekkhatiti¹² mayham garahā uppajjissati, mayā imam uppabbājetum vattatiti¹³ so avimamsitvā¹⁴ va selagulam¹⁵ pavaṭṭayamāno¹⁶ viya pakkhanditvā „gacchatha, imam uppabbājetihā“ ti āha. Tā tassa vacanām sutvā utthāya vanditvā upassayaṁ gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayham tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa Sammā-sambuddhassa santike mayham pabbajjā, yā¹⁷ ca pana me dukkhena laddhā¹⁸ mā nām¹⁹ antaradhpetha, etha²⁰ mām gahetvā Satthu santikām Jetavanām gacchathā“ ti. Tā tam ādāya Rājagahā²¹ pañca-catalisayojanam²² maggām atikkamma anupubbena Jetavanām patvā Satthāraṁ vanditvā tam atham ārocesuṁ. Satthā cintesi: „kiñc' āpi gihikāle⁹ etissā gabbho patitthito evam sante pi 'Samano Gotamo

¹ C^k C^v -piṭṭhinām. ² C^k C^v gabbhini. ³ C^v paññāyasi. ⁴ C^v etan. ⁵ C^k nā. ⁶ C^v dāni. ⁷ C^v paññāyati. ⁸ C^k C^v gihī. ⁹ C^k C^v bhikkhuni. ¹⁰ C^v kucchito. ¹¹ C^v vaddhatiti. ¹² C^k avi-. ¹³ C^k sevala-, C^v selagulam. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ C^k C^v sā. ¹⁶ C^v laddha, C^k laddhāna. ¹⁷ C^k na. ¹⁸ C^k omits etha. ¹⁹ C^v rājagaha. ²⁰ C^k -lisa-.

Devadattena jahitikām ādāya caratiti' titthiyānam okāso bhavissati, taśnā imām kathaṁ pacchinditum sarājikāya parisāya majjhe imām adhikaraṇam vinicchitum¹ vattatiti² punadivase rājānaṁ Pasenadikosalam Mahānāthapindikām Cūlanāthapindikām³ Visākham mahāupāsikām amīnāni⁴ ca abhiññātāni⁵ mahākulāni pakkosāpetvā sāyanhasamaye⁶ catus⁷ parisāsu sannipatitāsu Upālitherāni⁸ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhē imissā daharabhikkhuniyā kammaṁ sodhehiṭi“. „Sādu bhante“ ti therō parisamajjhām gantvā attano pattasane nisiditvā rañño⁹ purato Visākham upāsikām pakkosāpetvā imām adhikaraṇam paṭicchāpesi: „gaccha Visākhe, ‘ayām daharā asukamāse asukadivase pabbajitā’ ti tattato ṇatvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvām jānāhīti“. Upāsikā „sadhu“ ti sampaticchitvā sāññi¹⁰ parikkhipāpetvā antosāñiyam¹¹ daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni oloketvā māsadvase samānetvā gihibhāve¹² gabbhassa laddhabhāvām tattato ṇatvā therassa santikām gantvā tam atthām ārocesi. Thero catuparisamajjhē tam bhikkhunīm suddhim¹³ akāsi. Sā suddhā hutvā bhikkhusaṅghān¹⁴ ca Satthārañ¹⁵ ca vanditvā bhikkhunīhi saddhim upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapāda-mūle patthitapatthanām mahānubhāvām puttām vijāyi. Ath' ekadi-vasām rājā bhikkhuniupassayasamipena¹⁶ gacchanto dārakasaddam sutvā amacce pucchi. Amaccā tam kāraṇām ṇatvā „deva, sā dahara-bhikkhunī puttām vijātā, tass' eso saddo“ ti āhaṁsu. „Bhikkhuninām bhane¹⁷ dārakajagganān nāma¹⁸ palibodho, mayam nañ jaggissāmā“ ti. Rājā tam dārakām nāṭakitthinām dāpetva kumāraparihārena vaddhā-pesi. Nāmagahanadivase c' assa Kassapo ti nāmām akāmsu. Atha nañ kumāraparihārena vaddhitattā Kumārakassapo ti sañjāniṁsu¹⁹. So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripūṇavasso upasampadam labhitvā gacchante gacchante²⁰ kāle dhammadhathikesu citrakathī²¹ ahosi. Atha nañ Satthā „etadaggam bhikkhave mama sāva-kānām citrakathinām²² yadidam Kumārakassapo“ ti etadagge thapesi. So pacchā Vammikasutte²³ arahattām pāpuṇi. Mātāpi 'ssa bhikkhuni²⁴ vipassitvā aggaphalam pattā. Kumārakassapo therō Buddhānam sāsane²⁵

¹ C^v vintechinitum. ² C^s cūla-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhimññātāni.

⁵ C^s sāyamha-. ⁶ C^v rañño. ⁷ C^s sāññi. ⁸ C^s -sāñi-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^v -saṅgham. ¹¹ C^k C^s -rañi. ¹² C^s -samipe. ¹³ C^k C^s -jagganātāma pali-, C^v -jagganānāpali- corrected to -jagganāpali-. ¹⁴ C^k C^s sañjāniṁsu. ¹⁵ C^v omits one gacchante. ¹⁶ C^s citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathinām, C^s cittakathinām. ¹⁸ C^k C^s vammika-. ¹⁹ C^k C^s bhikkhuni. ²⁰ C^s buddhasāsane.

gaganamajjhe puṇṇacando viya pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam Tathā-gato pacchābhettāni piṇḍapātāpatikkanto¹ bhikkhūnam ovādaṁ datvā gandhakuṭīm pāvisi. Bhikkhū ovādaṁ gahetvā attano rattiṭṭhāna-divaṭṭhānesu² divasabhāgam khepetvā sāyanhasamaye³ dhammasabhāyam sannipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khantimettādīnañ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsitā, Sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khantimettānuddayasampattiya ca ubhinnam pi tesai paccayo jāto“ ti Buddhaguṇe vāṇṇayamāna nisidiṁsu. Satthā Buddhalilhāya⁶ dhammasabhaṁ āgantvā paññattāsane⁷ nisiditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante tumhākam eva guna-kathāyā“ ‘ti sabbaṁ ārocayiṁsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesam ubhinnam paccayo ca patitīhā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā“ ‘ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paticchannam kāraṇam pākaṭam akāsi:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte raijam kārayamāne Bodhisatto migayoniyam patisandhiṁ gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhīni c' assa mani-guṭasadisāni⁸ ahesum, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham ratta-kambalapuñjavanṇam, hatthapādapariyantā lākhā parikammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīram pan' assa mahantam assapotakappamāṇam⁹ ahosi. So pañcasatamigaparivāro arāññe¹⁰ vāsaṁ kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa añño¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhamigo nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇa-sirājā¹² migavadhapasuto¹³ hoti, vinā māmsena na bhuñjati, manussānam kammachedaṁ¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipātetvā devasikam migavām gacchati. Manussā cintesum: „ayaṁ rājā ambākam kammachedaṁ karoti, yan nūna mayaṁ

¹ C^o-paṭipakkanto. ² C^k C^s -divaṭṭhānesu. ³ C^k C^v sāyanha-. ⁴ C^k therī. ⁵ C^s manena. ⁶ C^s -lilhāya, C^k -lilhāya. ⁷ C^v paññattā. ⁸ C^s manigula-⁹ C^s -māṇam, C^v -potappamāṇam. ¹⁰ C^k C^v arāññe. ¹¹ C^v añño. ¹² C^k -śi-. ¹³ C^s migapavadhapasuto. ¹⁴ C^s kāmacchedaṁ. ¹⁵ C^s omits sabbe. ¹⁶ C^s C^v -janapade.

uyyāne migānam nivāpam vapitvā¹ pānīyam² sampādetvā bahu-mige uyyāne pavesetvā dvāram bandhitvā rañño³ niyyādemā⁴ “'ti te sabbe uyyāne nivāpatiñam⁵ ropetvā udakañm sampādetvā dvāram yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶ araññam⁷ pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe thite mige gañhissāmā⁸“ 'ti yojanamattam̄ thānam̄ parikkhipitvā sañkhī-pamānā Nigrodhamiga-Sākhamigānam vasanaṭthānam majjhe katvā parikkhipiñsu. Atha nañm migagañam disvā rukkha-gumbādayo ca bhūmiñ ca muggarehi paharantā migagañam gahanatthānato nīharitvā asisattidhanuādīni⁹ āvudhāni uggitritvā mahānādañm nadantā nañm migagañam uyyānam pavesetvā dvāram pidhāya rājānam upasāñkamitvā „deva, nibaddham̄ migavāñm gacchantā amhākam̄ kammañm nāsetha, amhehi arāññato¹⁰ mige ānetvā tumhākam uyyānam pūritam̄, ito pañthāya tesam̄ mañsañm khādathā¹¹ 'ti rājānam̄ āpucchitvā pakkamīñsu. Rājā tesam̄ vacanam̄ sutvā uyyānam gantvā mige olokento dve suvañnamige disvā tesam̄ abhayam̄ adāsi. Tato pañthāya pana kadāci sāmañm gantvā ekaimigam vijjhītīvā āneti, kadāci 'ssa bhattakārako gantvā vijjhītīvā āharati. Migā dhanum̄ disvā va marañabhayena tajjītā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā kilamanti pi gilānāpi honti marañam pi pāpuñanti. Migagaño tam̄ pavattim Bodhisattassa ārocesi. So Sākham̄ pakkosāpetvā āha: „samma, bahū¹² migā nassanti, ekañsenā maritabbe sati¹³ ito pañthāya mā kañdena mige vijjhāntu, dhammadgañthikātthāne¹⁴ migānam vāro¹⁵ hotu, ekadivasam̄ mama parisāya vāro pāpuñātu, ekadivasam̄ tava parisāya vāro pāpuñātu, vārappatto migo gantvā dhammadgañthikāya¹⁶ sīsañm thapetvā nipajjatu, evam̄ sante migā vanītā¹⁷ na bhavissantīti“. So „sādhū“ 'ti sam-pañcicchi. Tato pañthāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^a vasitvā. ² C^a C^v pānīyam̄. ³ C^v rañño. ⁴ C^a -tanam̄, C^v -tinam̄.

⁵ C^a -nānāyudha-. ⁶ C^k C^v araññam̄. ⁷ C^a gañhi-. ⁸ C^a -ādīni.

⁹ C^k C^v arāññato. ¹⁰ C^v bahu. ¹¹ C^a ekāñsenassitabbe sati. ¹² C^k C^a -gañdīka-.

¹³ C^k dvāro. ¹⁴ C^k C^a -gañđi-, C^v -gañđhi-. ¹⁵ C^a vanītā.

ganthikāya¹ givamī thapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam Sākhamigassa parisāya ekissā gabbhinīmigiyā² vāro pāpuṇi. Sā Sākham upasamkamitvā „sāmi, aham pi gabbhinī³, puttakam vijāyitvā dve janā vāram gamissāma, mayhaṁ vāram atikka-mehīti“ āha. So „na sakkā tava vāram aññesamī⁴ pāpetum, tvam eva tuyhaṁ pattam jānissasi, gacchāhīti“ āha. Sā tassa santikā anuggahaṁ alabhamānā Bodhisattam upasamkamitvā tam atham ārocesi. So tassā vacanam sutvā „hotu, gaccha tvaṁ, ahan te vāram atikkamessāmīti“ sayam gantvā dhamma-ganthikāya⁵ sīsamī katvā nipajji. Bhattakārako taṁ disvā „laddhābhayo migarajā ganthikāya⁶ nipanno, kin nu kāraṇan“ ti vegena gantvā rañño⁷ ārocesi. Rājā tāvad eva ratham āruyha mahantena parivārena āgantvā Bodhisattam disvā āha: „samma migarāja⁸, nanu mayā tuyhaṁ abhayaṁ dinnaṁ, kasmā tvam⁹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhinī¹⁰ migī¹¹ āgantvā¹² ‘mama vāram aññassa¹³ pāpehīti’ āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkhaṁ aññassa¹⁴ upari pakhipitum, sv-āhaṁ attano jīvitam tassā datvā tassā santakam maranam gahetvā idha nipanno, mā aññam¹⁵ kiñci āsaṅkittha mahārājā“ ‘ti. Rājā āha: „sāmi suvannavāṇṇamigarāja¹⁶, mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno ‘smi, utṭhehi, tuyhañ ca tassā ca abhayaṁ dam-mīti“. „Dvihi abhaye laddhe avasesā kiṁ karissanti narindā“ ‘ti. „Avasesānam pi abhayaṁ damma¹⁷ sāmīti“. „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayaṁ labhissanti, sesā kiṁ karissanti“ti. „Etesam pi abhayaṁ dammi sāmīti“. „Mahārāja, migā tāva abhayaṁ labhantu, sesā catuppadā kiṁ karis-

¹ Cv -gaṇdhikāya, C^a -gaṇḍikāya. ² C^a gabbhīni-. ³ C^a gabbhīni. ⁴ C^k Cv aññesamī. ⁵ all three MSS. -gaṇḍī-. ⁶ all three MSS. gaṇḍī-. ⁷ C^k Cv ramño. ⁸ C^a -rājā. ⁹ C^k tuvam. ¹⁰ C^a Cv gabbhīni. ¹¹ C^a migī. ¹² C^a gantvā. ¹³ C^k Cv aññassa. ¹⁴ C^k aññassa. ¹⁵ C^k Cv aññam. ¹⁶ Cv svanna-varāramigarāja. ¹⁷ Cv dammi.

santīti“. „Etesam pi abhayam̄ dammi sāmīti“. „Mahārāja, catuppadā tāva abhayañ labhantu, dvijaganā kiñ karissantīti“. „Etesam pi' dammi sāmīti“. „Mahārāja, dvijaganā' tāva abhayam̄ labhissanti, udake vasantā macchā kiñ karissantīti“. „Etesam pi abhayañ dammi sāmīti“. Evam Mahāsatto rājā-nam̄ sabbasattānam̄ abhayam̄ yacitvā utthāya rājanam̄ pañcasu silesu patitthāpetvā „dhammañ cara mahārāja, mātāpitusu' puttadhitāsu brāhmañagahapatikesu negamajānapadesu' dhammañ caranto samam̄ caranto' kāyassa bhedā sugatim Saggam̄ lokam̄ gamissasīti“¹ rañño Buddhaliñhāya² dhammañ desetvā katipāham̄ uyyāne vasitvā rañño³ ovādañ datvā migaganā-parivuto arāññam̄ pāvisi. Sāpi kho migadhenu pupphakaññi-kasadisam̄ puttam vijāyi. So kīlamāno¹⁰ Sākhamigassa santikam̄ gacchati. Atha nam̄ mātā tassa santikam̄ gacchantañ disvā „putta, ito patthāya mā etassa santikam̄ gaccha, Nigrodhass̄ eva santikam̄ gaccheyyāsīti“ ovadanti¹¹ imam̄ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākham³ upasañvase,
Nigrohasmin̄ matam̄ seyyo yañce Sākhasmin̄³ jīvitān ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvam̄ vā añño¹² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasañkameyya, na sākham upasañvase ti Sākhamigān pana na upasañvase, upagamma na sañvaseyya, etam̄ nissāya jīvikān na kappeyya, nigrohasmin̄ matam̄ seyyo ti Nigroha-rañño¹³ pādamūle marenam̄ pi seyyo varam̄ uttamam̄, yañce sākhasmin̄ jīvitān ti yan̄ pana Sākhassa santike jīvitān tam̄ n' eva seyyo na varam̄ na uttaman ti attho.

Tato patthāya ca pana abhayaladdhakā migā manussānam̄ sassāni khādanti. Manussā „laddhābhayā ime migā“ ti paharitum vā palāpetum vā na visahanti. Te rājañgane¹⁴ sannipatitvā rañño¹⁵ tam̄ attham̄ ārocesum̄. Rājā „mayā pasannena

¹ Cv adds abhayam̄. ² Cv dijaganā. ³ so all three MSS. ⁴ Cv -janapadesu.

⁵ Cv omits samam̄ caranto. ⁶ Ck gamissanti corrected to gamissasīti, Cv gamis-

sīti. ⁷ Cv -līlhāya. ⁸ Ck Cv ramñō. ⁹ Ck Cv arāññam̄. ¹⁰ Cv kīla-. ¹¹ Ck

Cv ovadanti. ¹² Cv añño. ¹³ Ck Cv -ramñō. ¹⁴ Cv rājañgane, Cv rājañgane.

¹⁵ Cv ramñō.

Nigrodhhamigavarassa varo dinno, aham rajjam jaheyyam¹ na ca tain² patiññam³, gacchatha, na koci mama vijite mige paharitum labhatiti⁴. Nigrodhhamigo tain pavattim sutvā migaganam sannipatāpetvā „ito paññāya paresam sassaññ khādituni na⁵ labhathā“ ’ti mige vāretvā manussānam ārocāpesi: „ito paññāya sassakārakamanussā sassarakkhanattham⁶ vatim⁷ mā karontu, khettaññ pana avijjhītvā⁸ paññasaññam⁹ bandhantū“ ’ti. Tato paññāya kira khettesu pannabandhanasaññam¹⁰ udapādi, tato paññāya paññasaññam¹¹ atikkamānakamigo nāma n’ athi, ayam kira nesam Bodhisattato laddhaovādo. Evam migaganam ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukam¹² thatvā saddhim mige hi yathākanimam gato. Rājāpi Bodhisattassa ovāde thatvā puññāni¹³ katvā yathākammarūpa gato.

Satthā „na bhikkhave idān’ evāham theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā“ ’ti imam dhammadesanam āharitvā catusacoadhammadesanam vinivattetvā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Sākhamigo Devadatto ahosi, parisāpi ‘ssa Devadattaparisā va¹⁴“, migadhenū theri¹⁵ ahosi, putto Kumārakassapo, rājā Ānando, Nigrodhmagarājā pana aham eva ahosin“ ti. Nigrodhmagajātakam.

3. Kandinajātaka.

Dhirathu kañdinam sallan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikapalobhanam ārabba kathesi. Tam Atthānipāte Indriyajātakē āvibhavissati. Bhagavā pana tam bhikkhum etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvam etam mātugāmam nissāya jivitakkhayam patvā vītaccikesu¹⁶ aṅgāresu pakko“ ti. Bhikkhū tass’ attassāvibhāvatthāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena patīcchannam kāraṇam pākataññ akāsi. Itoparam pana bhikkhūnam

¹ C^a haheyyam. ² C^k nam. ³ C^a patiññam. ⁴ C^k omits na. ⁵ so C^a Cv, C^k -rakkhana. ⁶ C^k tim. ⁷ C^a avijjhītvā. ⁸ C^k paññasam, Cv paññasamññam, C^a pannasaññam. ⁹ C^a panna-, C^k Cv -saññam. ¹⁰ C^k Cv -saññam, C^a pannasaññam. ¹¹ C^k Cv puññāni. ¹² C^a ca. ¹³ C^a C^k theri. ¹⁴ Cv vitaccikesu, C^a vitakaccikesu.

yācanām bhavantarapaṭicchannatañ ca avatvā „atītam āharitī“ ettakam eva vakkhāma, ettake utte pi āyācanām valāhakagabbhato candanīha-ranūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhbō cā 'ti sabbam etam hetṭhāvuttanayen' eva yojetvā veditabbam¹.

Atīte Magadharatthe Rājagahē Magadharājā rajjam kāreti. Magadhavāsikānam sasasamaye migānam² mahāparipantho hoti. Te arāññe³ pabbatapādām pavisanti. Tattha eko arāññavāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhiṁ santhavam katvā tesam migānam pabbatapādato oruhyā puna gāmantam osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddha-cittattā tehi saddhiṁ yeva otari⁶. Atha nām sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmanto ca nāma sāsaṅko sappaṭibhayo, mā amhehi saddhiṁ otarāhiti⁷“. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṁ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānam pabbatapādā otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu titthanti. Tesam pi dvinnam āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake thito hoti. Migapotikā manussagandham ghāyitvā „eko luddako thito bhavissatī“ tam bālamigam purato katvā sayam pacchato ahosi. Luddako ekena sarappahārena migam tatth’ eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhbāvam ñatvā uppattitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhāmitvā migam okkantitvā aggim katvā vitaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramānsam pacitvā khāditvā pāniyam¹¹ pivitvā avasesam lohitabindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake tosento ghamam agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmin vanasande devatā hutvā nibbatto hoti. So tam kāraṇam disvā „imassa bālamigassa maraṇam n’ eva mātaram nissāya na pitaram nissāya atha kho kāmam nissāya,

¹ Ck C^v veditabbā. ² Ck omits migānam. ³ Cv arāñne. ⁴ Ck arāñña-, Cv arāñña-, C^v arāññavāsi-. ⁵ C^v gāmarīta-. ⁶ C^v otari. ⁷ Ck otarāhiti. ⁸ Ck uppattitvā, Cv uppattitvā corrected to uppattitvā. ⁹ C^v vitacchikesu, Cv vitasi-kesu. ¹⁰ Ck aṅgārakesu. ¹¹ C^v pāniyam. ¹² Ck Cv -bindūhi. ¹³ C^v C^v kājenādāya.

kāmanimittamhi sattā¹ sugati yāva hatthacchedā² duggatiyañ ca pañcavidhabandhanādinānappakārakam dukkhañ pāpuñanti, paresam marañadukkhuppādanam pi nāma imasmin loke garahitam eva, yañ janapadam mātugāmo vicāreti anusāsatī so itthiparināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasam gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tīni garahavathūni dassetvā vanadevatāsu sādhukāram datvā gandhapupphādīhi pūjayamānāsu madhurena sarena tañ vanasañdañ unnādento imāya gāthāya dhammam deseti:

Dhi-r-atthu⁵ kandinam sallam purisam gālhavedhinañ,
dhi-r-atthu⁶ tañ janapadam yath' itthi⁷ parināyikā⁸,
te cāpi dhikkitā sattā ye itthinam vasam gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe⁹ nipāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena garahane¹⁰ dañhabbo, uttasitubbiggā¹¹ hi honto Bodhisatto evam āha, kandam assa atthiti kanditam⁹ kandinam¹⁰, tam¹¹ pana kandam anupavisanatthena¹² sallan ti vuccati, tasmā kandinam sallan ti, ettha sallam kandin ti attho, sallam vā assa atthiti sallo¹³, tam¹⁴ sallā ca¹⁵ mahantam vanamukham¹⁶ katvā balavappahāram¹⁷ dento gālham¹⁸ vijjhatisi gālhavedhitam¹⁹ gālhavedhinañ²⁰, nānappakārakena kandena kumudapattasanñhānatthalena²¹ ujugamanen' eva²² sallena ca samannāgatam gālhavedhinañ²³ purisam dhiratthū 'ti ayam ettha attho, parināyikā²⁴ ti issarā samvidhāyikā, dhikkitā²⁵ ti garahitā, sesam ettha uttānattham eva, itoparañ pana ettakam pi avatvā yañ yañ anuttānam tañ tad eva vanayissāma.

Evañ ekāya gāthāya tīni garahavathūni dassetvā Bodhisatto vanam unnadetvā Buddhalilhāya²⁶ dhammam desesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkanthitabhikkhu²⁷ sotāpattiphale patiñthahi. Satthā dve

¹ read sattānai? ² Ck Cv -chedādi. ³ Ck itthiparināyako, Cv itthiparināyako.

⁴ C^a dhi-, C^b dhi- corrected to dhi-. ⁵ C^a dhī-. ⁶ C^a itthi. ⁷ Ck C^b parināyikā.

⁸ so all three MSS. ⁹ C^a C^b kandinam? ¹⁰ C^a kandinam, Cv kandinam later put in parenthesis. ¹¹ C^a nam. ¹² C^a -tthe. ¹³ C^a sallā. ¹⁴ C^a nam. ¹⁵ C^a salanti. ¹⁶ C^a vana-. ¹⁷ C^a -harām. ¹⁸ C^a gālham. ¹⁹ Ck gālhavedhitam, Cv gālhavedhitā, C^a gālhavedhitam. ²⁰ Ck gālhavedhitam, C^a gālhavedhinañ.

²¹ C^a -samñhāna-. ²² Cv ujugamaneneva. ²³ Ck -vedhitam, C^a gālhavedhinañ.

²⁴ Ck Cv parināyikā. ²⁵ C^a dhikkikā. ²⁶ C^a -lilhāya. ²⁷ C^a ukkanthita-.

vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Itoparam pana „dve vatthūni kathetvā“ ti imam̄ avatvā „anusandhiṁ ghaṭetvā“ ti ettakam̄ eva¹ vakkhāma, ayuttam̄ pi pana hetṭhāvuttanayen² eva yojetvā gahetabbam̄. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu³ ahosi, migapotiκā purāṇadutiyikā⁴, kāmesu dosam̄ dassetvā dhammam̄ desitadevatā pana aham̄ eva ahosin⁵“ ti. Kanḍinajātakam̄.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi ratṭhehi pāpiyo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁶ ārabba kathesi. Satthari kira Rājagahaṁ upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa setthikulassa putto ekadivasaṁ Veluvanam̄ gantvā Satthu dhammadesanam̄ sutvā pabbajitukāmo pabbajjam̄ yacitvā mātāpitūhi⁷ ananuññattā paṭikkhitto sattāhan̄ bhattachchedam̄ katvā Ratṭhapālathero⁸ viya mātāpitaro anujānāpetvā Satthu santike pabbaji. Satthā tam pabbajetvā addhamāsamattam Veluvane viharitvā Jetavanam̄ agamāsi. Tatrāyam̄ kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvatthiyam̄ sapadānam̄ piṇḍaya caramāno kālam vītināmeti. Cullapiṇḍapātikatis-sathero⁹ nāmā ti vutte¹⁰ gaganatale cando viya Buddhasāsane pākato pāmāñato ahosi. Tasmim̄ kāle Rājagahe nakkhattakilāya vattamānāya therassa mātāpitaro yan tassa gihikāle¹¹ ahosi ābharaṇabhaṇḍakan¹² tam rajatacaingoṭake nikkipitvā ure ṭhapetvā „aññāsu nakkhattakilāsu amhākam̄ putto iminā iminā alamkārena alamkato nakkhattam̄ kīlati, tan no ekaputtakam̄ gahetvā Samāṇo Gotamo Sāvatthinagaram̄ gato, kaham̄ nu kho so etarahi nisinno, kaham̄ ṭhito¹³ ti vatvā rodanti. Ath' ekā vannadāsi¹⁴ tam kulam gantvā setthibhariyam rodantim̄ disvā pucchi: „kim̄ ayye rodasiti“. Sā tam attham̄ ārocesi. „Kim̄ pana ayye ayyaputto piyāyatiti“. „Asukañ ca asukañ cā“ ti. „Sace tumhe imasmin gehe sabbam issariyam mayham detha aham vo puttam̄ ānessāmīti“. Setthibhariyā „sādhū“ ti sampaticchitvā paribbayam̄ datvā mahantena parivārena tam uyyojesi: „gaccha, attano balena mama puttam̄ ānehīti“. Sā paṭicchannayāne nisinnā Sāvatthim gantvā therassa bhikkhācāravithiyam̄ nivāsam̄ gahetvā setthikulā āgata-

¹ C^e ethakameva. ² C^e ukkaṇṭhitā-. ³ C^e -dūti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^e -pitubi. ⁶ C^v -tissathero ti, C^k -tissathero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutto? ⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^v -kan corrected to -kam̄. ¹⁰ C^e vannadāśinām, C^v vannadāsi.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piñdāya pavīthassa ādito va ulūmkabhippakkhañ sarakabhippakkhañ ca datvā rasatañhāya bandhitvā anukkamena gehe nisidāpetvā bhikkham dadamānā attano vasam upagatabhāvam ītvā gilānālayam dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāravelāya sapadānam caranto gehadvāram agamāsi. Parijano therassa pattaiñ gahetvā theraiñ ghare nisidāpesi¹. Thero nisiditvā va „kaham upāsikā“ ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākam dassanam icchatiti“. So rasatañhāya² baddho attano vatasamādānam³ bhinditvā tassāpi⁴ nippannañthānam pāvisi. Sā attano āgatakārañam kathetvā tam palobhetvā rasatañhāya⁵ bandhitvā uppabbajetvā attano vase⁶ ṭhapetvā yāne nisidāpetvā mahantena parivārena Rājagaham eva agamāsi. Sā pavatti pākaṭā jātā. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā „Cullapipñdāpātikatissattheraiñ“ kira ekā vanṇadāsi⁷ rasatañhāya⁸ bandhitvā ādāya gatā⁹ ti katham samuñthā pesum. Satthā dhammasabham upagantvā alamkatāsane nisiditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. Te tam pavattim kathayiñsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasatañhāya bandhitvā¹⁰ tassā vasam gato, pubbe pi tassā vasam gato yevā“ ti vatvā atitam āhari¹¹:

Atite Bārāñasiyañ rañño Brahmādattassa Sañjayo nāma uyyānapalo ahosi. Ath' eko vātamigo tam¹⁰ uyyānam āgantvā Sañjayam disvā palāyati. Sañjayo pi na tam tajjetvā nīharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapalo uyyāne nānappakārakāni pupphaphalāni gahetvā divase divase rañño abhiharati. Atha naññi ekadivasam rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapala uyyāne kiñci acchariyam passasiti“¹². „Deva aññāni na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etañ passāmīti“. „Sakkhissasi pana tam gahetun“ ti. „Thokam madhum labhanto imam antorājanivesanam pi tam ānetum sakkhissāmīti“. Rājā tassa madhum dāpesi. So tam gahetvā uyyānam gantvā vātamigassa carañatthāne¹³ tiññi

¹ Cv -pesi. ² Cv -tamhāya. ³ Cv -dānam. ⁴ Cv tasmāpi. ⁵ Cv attanā vase. ⁶ Cv -tissatheraiñ. ⁷ Cv vanṇadāsi, Cv vannadāsi. ⁸ Cv bajjhitvā. ⁹ Cv āhari. ¹⁰ Ck omits tam. ¹¹ Cv acchariyam passatiti. ¹² Ck marana-, Cv varana-corrected to carana-.

madhunā makkhetvā nīlīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni tiñāni khāditvā rasatañhāya baddho aññattha agantvā² uyyānam eva āgacchatī. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiñesu paluddhabhbāvām ñatvā anukkamena attānam dassesi. So tam disvā katipāham palāyitvā punappuna passanto vissāsam āpajjivtā anukkamena uyyānapālassa hatthe ṭhitatiñāni khāditum āraddho. So tassa vissāsam āpannabhāvām ñatvā yāva³ rājanivesanā⁴ vīthim kilañjehi parikkhipitvā vataham sākhābhañgam pātētvā madhulābukam ainse laggetvā⁵ tiñakalāpam upakacchake tha-petvā madhumakkhitāni tiñāni migassa purato purato vikiranto antorājanivesanām yeva agamāsi. Mige⁶ antopavītthē⁷ dvāram pidahim̄su. Migo manusse disvā kampamāno marañabhayabhīto antonivesanām gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha tam kampamānam disvā „vātamigo nāma manussānam ditthaññānam sattāham na gacchatī, tajjitaññānam yāvajīvām na gacchatī, so evarūpo gahananissito⁹ vātamigo, rasatañhāya baddho idāni evarūpām thānam¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasatañhāya pāpakataram nāmā“ 'ti imāya gāthāya dhammadesanām paññhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
āvāsehi vā santhavehi vā,
vātamigam gehanissitam
vasam ānesi rasehi Sañjayo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehīti jivhāvīññeyyehi¹¹ madhuram-bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-vasanatthānasamīkhātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako vā tehi pana sacchandarāgaparibhogehi¹² āvāsehi vā mittasanthavehi vā sataguñena sahassaguñena madhuvapatiñevanaññēbena¹³ āhārañ vinā jivitindriyapālanāya¹⁴ abhāvena ca sacchandarāgaparibhogasā vā pāpatarā¹⁵ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^a nīlīyi, C^v nīlīyi. ² C^a āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^a omits yāva. ⁴ C^a -nivesanām. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^a migo. ⁷ C^k -patītthē. ⁸ C^a -nivesanām-gato corrected to -nivesanām-gano, C^v -nivesanām-gane. ⁹ C^v gahanissito. ¹⁰ C^k evarūpaññānam. ¹¹ C^k -viññeyyāhi. ¹² C^v -rāgabhogehi. ¹³ C^k C^a cadhuva-. ¹⁴ C^v jivitendri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgatam viya imam atham katvā na kirathī rasahi pāpiyo āvāsehi vā san-thavehi vā ti āha, idāni tesam pāpiyabhāvam dassento vātamigān-ti-ādim īha, tathā gehanissitan ti gahanaṭṭhānanissitam, idam vuttam hoti: pas-satha¹ rasānam pāpiyabhāvam, imam nāma² arāññiyatane gahananissitam vāta-migām Sañjayo uyyānapalo madhurasehi attano vasam ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasahi samam aññam pāpakataram lāmakataram n' attikti rasatañjhāya ādinavam³ kathesi kathetvā ca pana tam migām arāññam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vannadāsi⁴ idāni etam raeatāñjhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imam dhamma-desanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Sañjayo ayam vannadāsi⁴ ahosi, vātamigo Cullapindapātiyo, Bārānasirājā pana aham eva ahosin“ ti. Vātamigajātakam.

5. Kharādiyajātaka.

Atthakhuram Kharādiye ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacabhiikkhum ārabba kathesi. So kira bhikkhu dubbacō ovādām na gañhati. Atha nam Satthā puechi: „saccam kira tvam bhikkhu dubbacō ovādām na ganhasiti“. „Saccam Bhagavā“ ti. Satthā „pubbe pi tvam dubbacatāya paññitānam ovādām agahetvā pāsena baddho va jīvitakkhayam patto“ ti ratvā atitam āhari:

Atite Bārānasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto migo hutvā migaganaparivuto arāññe vasati. Ath' assa bhagini⁵ migī puttakam dassetvā „bhātika, ayan⁶ te bhāgineyyo, etam migamāyam uggañhāpehīti⁷“ pañcchāpesi. So tam bhāgineyyam „asukavelāya nāma āgantvā uggañhāhīti⁸“ āha. So vuttavelāya na gacchatī, yathā ekadivasam evam sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyam anuggañhitvā⁹ va vicaranto pāse bajjhi. Mātāpi 'ssa bhātaram upasam-kamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyam uggañhāpito¹⁰“ ti puechi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayi¹¹,

¹ C² passa. ² C² C² nāmarūp. ³ all three MSS. ādinavam. ⁴ C² C² vannadāsi, C² vannadāsi. ⁵ C² bhagini. ⁶ C² aya, C² ayan. ⁷ C² uggañhā-. ⁸ C² anuggañbitvā. ⁹ C² cintayi.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi tam
anovaditukāmo va hutvā imam gātham āha:

Atṭhakhuram Kharādiye migam vāmikātivāmkinam
sattahi kālāh' atikkantam na nām ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atṭhakhuran ti ekekasmīn pāde dvinnam dvinnam vasena atṭhakhuram, Kharādiye ti tam nāmena ālapati, migan ti sabbasāṅgāhikavacanain⁴, vāmikātivāmkinan ti mūle vāmikāni agge ativāmikāni tādisāni siṅgāni assa atthiti vāmikātivāmkinam, sattahi kālāhatikkantan ti sattahi ovāda-kālehi ovādam atikkantam, na nām ovaditussahe ti evam dubbacamigam⁵ aham ovaditum na ussahāmi, etase me ovādanathāya cittam pi na uppajjatiti dasseti.

Atha nām dubbacamigam pāse baddham luddo māretvā mānsam ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvam bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi⁶: „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabhikkhu⁷ ahosi, bhaginī⁸ Uppalavannā, ovādakamigo pana aham eva ahosin“ ti. Kharādiyajātakam.

6. Tipallatthamigajātaka.

Migan tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badarikārāme⁹ viharanto sikkhākāmam Rāhulattheram ārabba kathesi. Ekekasmī hi kāle Satthari Ālavina¹⁰ garam nissaya Aggālave¹¹ Cetiyē viharante bahū¹² upāsikā ca bhikkhuniyo ca vihāram dhammasavanāyā gacchanti. Divā dhammasavanam hoti, gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchiṁsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesum. Tato paṭṭhāya ratti¹³ dhammasavanam jātaim. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū¹⁴ attano attano vasanatthānāni gacchanti. Dahara upāsakehi saddhiṁ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁵ niddam upagatesu ekacce ghurughurūpassasā¹⁶ kākacchamānā dante khādantā nipajjimsu,

¹ C^a tesu. ² C^k C^a -māyām. ³ Cv uggahitā corrected to uggaphitā. ⁴ C^a sabbasāṅgāhikā-, Cv sabbasāṅkhagāhikā-. ⁵ Cv dubbajamigam, C^a dubbamidam. ⁶ C^k omits dubbacamigam aham ... samodhānesi. ⁷ C^k dubbaja-, Cv dubbaja- corrected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhagini. ⁹ C^a khabadarikā-, C^k badirakā-. ¹⁰ C^a ālavi-. ¹¹ C^a aggālave. ¹² C^a C^v bahu. ¹³ Cv rattiṁ corrected to ratti. ¹⁴ C^a atthabhikkhu, C^k Cv bhikkhu. ¹⁵ C^k tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^k -passasā, Cv ghurughuru-, Cv ghurughuru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttam niddāyitvā utthahinśu. Te tam vippakāram disvā Bhagavato ārocesuṁ. Bhagavā „yo pana bhikkhu¹ anupasampanne saha seyyam kappeyya pācittiyā“ ti sikkhāpadam paññāpetvā Ko-sambim agamāsi. Tattha bhikkhū² āyasmantam Rāhulam āhamsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadam paññattam, idāni tvam attano vasanatthānam jānāhitī“. Pubbe pana te bhikkhū Bhagavati ca gāravam tassa cāyasmato sikkhākāmatam paticca tam attano vasanatthānam āgatam ativiya samgaṇhanti, khuddakamañcakam paññāpetvā ussikarapatthāya civaram denti, tam divasam pana sikkhāpadabhayena vasanatthānam pi na adamsu. Rāhulabhaddo „pitā me“ ti Dasabalassa vā „upajjhāyo“ me“ ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me“ ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me“ ti Ānandatherassa³ vā santikam⁴ agantvā⁵ Dasabalassa valañjanavaccakutīm⁶ brahmavimānam pavisanto viya pavisitvā vāsam kappesi. Buddhānam hi⁷ valañjanakutiyā⁸ dvāram supibitam hoti, gandharparibhañdakatē bhumi, gandhadāmamāladāmāni¹⁰ osāritān’ eva honti, sabbarattīn dipo jhāyati¹¹. Rāhulabhaddo pana na¹² tassā¹³ kutiyā imam sampattim paticca tattha vāsam upagato, bhikkhūhi pana „vasanatthānam jānāhitī“ vuttattā ovādagāravena sikkhākāmatāya tattha vāsam upagato, antarantara¹⁴ hi bhikkhū pi tam āyasmantam dūrato vā gacchantam disvā tassa vimānsanathāya¹⁵ mutṭhisammujjanim¹⁶ vā kacavarachaddanakam¹⁷ vā bahi khipitvā tasmiṁ āgate, „āvuso imam kena chadditan“ ti vadanti, tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato“ ti vutte¹⁸ so āyasmā „nāham bhante etam jānāmiti“ avatvā va¹⁹ tam patisāmetvā va „khamatha me bhante“ ti khamāpetvā gacchat, evam esa sikkhākamo, so tam sikkhākāmatam yeva paticca tattha vāsam upagato. Atha Satthā pure arunam yeva vaccakutidvare thatvā ukkasi, so panāyasmā ukkasi: „ko eso“ ti. „Aham Rāhulo“ ti nikkhemitvā vandi. „Kasmā tvam Rāhula idha nipanno“ ti. „Vasanatthānassa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama samgaṇham²⁰ karonti, idāni attano āpattibhayena vasa-

¹ Ck C^a bhikkhū. ² C^a bhikkhu. ³ C^a adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ Ck adds na. ⁶ Ck C^a āgantvā, C^v āgantvā corrected to agantvā. ⁷ Ck valañchana-, C^v valañjana corrected to valañchana-. ⁸ Ck buddhānambi, C^a -nampi, C^v buddhānambi corrected to buddhānambi. ⁹ C^v valañjana- corrected to valañchana-. ¹⁰ C^a -mālā-. ¹¹ Ck jhāyati, C^v jjhāyati corrected to jhāyati. ¹² Ck C^a pana, omitting na, C^v panna corrected to pana na. ¹³ Ck nassā. ¹⁴ Ck antanta, C^v antantarā corrected to antarantara. ¹⁵ C^v vimānsanathāya. ¹⁶ C^v -sammūja- corrected to -sammujja-, C^v -samuñja-. ¹⁷ Ck -chaddha-, C^v jaddanaka corrected to chaddanakam. ¹⁸ C^v vutto. ¹⁹ Ck omits va. ²⁰ C^v saṅgaham.

natthānam na denti, sv-āham 'idam aññesam asaṁghattanatthānam' ti iminā kārapena idha nipanno" ti. Atha Bhagavato „Rāhulam tāva bhikkhū evam pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṁ karissantiti“ dhammasaṁvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipātētva dhammasenāpatim paṭipuchi: „jānāsi pana tvam Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvan“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccakūtiyam vasi, Sāriputta tumhe Rāhulam evam pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā "kiṁ karissatha, evam hi sante¹ imasmim sāsane pabbajitā na-ppatītihā bhavissanti, ito dāni paṭhāya anupasampannena ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesam vasaṇatthānam īnatvā bahi vāsethā“ 'ti imam anuppaññattim² katvā puna sikkhāpadam paññāpesi. Tasmim samaye dhammasabhbāyam sannisinnā bhikkhū Rāhulassa gunam kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyam Rāhulo 'tava vasaṇatthānam jānāhīti' vutto nāma 'aham Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamaññā‘ 'ti ekabbhikkhum pi appatīpharitvā vaccakūtiyam³ vāsam kappesi“. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabhbām upagantvā alamkatasane nisiditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma-kathāya“, na amñaya kathāyā⁴ ‘ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idān‘ eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānayoniyam nibbatto pi sikkhākāmo yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atite Rājagahe eko Magadharājā rajjam kāreti. Tadā Bodhisatto migayoniyam nibbattitvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakam upanetvā „bhātika imam bhāgineyyam migamāyam sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ 'ti paṭisunītvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyysīti“ āha. So mātulena vuttavelam anatikkametvā tam upasamkamitvā migamāyam sikkhi. So ekadivasam vane vicaranto pāseṇa baddho baddharāvam ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāseṇa baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikam gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyam sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvam

¹ C² bhante. ² C³ idam manū anuppattim. ³ C⁴ -kūtiyam. ⁴ C⁵ -kathāyā.

⁵ C⁶ omits na amñaya kathāyā.

puttassa kiöci pääkäsi isauksi. sagerinä nemi mokkini si idäni tam' häävämäni kysytilissäni tuli minun elämäni kia

Migaa tipallattaan enekomiyuu
aythakharan aadharasavayayim
ekena sienna cihamieskunni
cham' kalkit' enekomiyuu. 15

¹ *C. assimilis*, ² *C. sagittata*, ³ *C. tenuis*, ⁴ *C. virgata* and ⁵ *C. pectinifera*.

⁶ C^r chabbī, C^r jahī. ⁷ C^r kālibeekbōri. ⁸ C^r ian C^r iat. ⁹ C^r bākāzāzā
ti bākūmāyām, C^r bākūmāyāti. ¹⁰ C^r kālibeekzām. C^r bākāzāzām C^r bāk-
vacānām corrected to bākūzāzām. ¹¹ C^r jāyāma. ¹² C^r kādūkātāyā.

¹³ C⁸ chamicasyanate, C⁹ C¹⁰ jamicasyanate. ¹⁴ C⁸ C⁹ pale. ¹⁵ C⁸ tanakatou.

¹¹ C⁴ uparimana-sika. ¹² C⁴ C⁴ ~~assimilans~~. ¹³ C⁴ junc. ¹⁴ C⁴ atroviridis

²⁰ Cf. jah. ²¹ Cf. valmetti. Cf. valmetti corrected to valmetti. ²² Cf. Cf.

seyyāyām. ²² C^r deyyeyā corrected to seyyāya ²² C^r sāmīrūkhākāste ²² C^r
uddhumātakabbāvā. ²² C^r sāmīrūkhākā, C^r sāmīrūkhāste. ²² C^r kāta-
gāsena. ²² C^r -nāmāgāna. ²² C^r C^r atibhī. ²² as all three MSS. ²² C^r
atibhī. ²² C^r C^r atibhī. ²² C^r C^r atibhī.

chamissayanto. ²¹ C^r -dvira. ²² C^r omius kalibati.

vañcessatiti, bhotiti¹ bhaginiñ älapati, bhägineyyo ti evam chabi² kära-
nehi vañcanakam bhägineyyam niddisati³.

Evam Bodhisatto bhägineyyassa migamäyaya sädhukam
uggahitabhävam dassento bhaginiñ samassäsesi. So pi migap-
tako pase baddho avipphanditvä yeva bhümiyam mahäphä-
sukapassena⁴ pade pasäretvä nipanno pädänam äsannañthäne
khureh' eva paharitvä pañsu ca tiñani ca uppätetvä uccära-
passävam vissajjetvä sisan pätetvä jivhañ ninnämetvä sariram
khelakilinnam⁵ katvā vättaggahañena udarañ uddhumätakam
katvā akkhini parivattetvä hetthänäsikasotena vätam sañcarä-
pento⁶ uparimanäsikasotena⁷ vätam sannirumhitvā⁸ sakalasariram
thaddhabhävam gähäpetvā⁹ matakäkaram dassesi. Nilamakkhi-
käpi nam sampariväresum. Tasmin tasmin thäne kákä nili-
yimsu. Luddo ägantvā udare hatthena paharitvā „päto va
baddho bhavissati, pütiko jato“ ti tassa bandhanarajjukam
mocetvā¹⁰ „etth' eva däni nam ukkantitvä maiñsam ädäya
gamissämít“ niräsamko hutvä sakhäpaläsam gahetum äraddho.
Migapotako pi utthäya catühi¹¹ padehi thatvā kayañ vidhü-
nitvā¹² givam pasäretvä mahävätena chinnavalähako¹³ viya
vegena mätu santikam agamäsi.

Satthäpi „na bhikkhave Rähulo idän' eva sikkhäkämo, pubbe
pi sikkhäkämo¹⁴ yevä“ ti imam dhammadesanam äharitvä anusandhiñ
ghaletvä jätakam samodhånesi: „Tadä bhägineyyo migapotako Rähulo
ahosi, mätä Uppalavanñä, mätulamigo pana aham eva ahosin“ ti.
Tipallatthamigajätakam.

7. Mälutajätaka.

Käle¹⁵ vā yadi vā juñhe ti. Idam Satthä Jetavane
viharanto dve buddhapabbajite ärabbha kathesi. Te kira Kosala-

¹ Ck C^a hotiti. ² C^a jahi. ³ Cv niddisati. ⁴ Cv -phäsupassena. ⁵ Ck C^a
khela-. ⁶ C^a sañcarä-. ⁷ C^a uparimän-, Cv uparimanäsikasoté. ⁸ Cv sanni-
rumhitvā. ⁹ Cv gähäpetvā. ¹⁰ Cv mocetvā. ¹¹ Ck Cv catubi. ¹² Ck
vidhuitvā. ¹³ Cv jinna-. ¹⁴ Ck adda pi. ¹⁵ Ck kälo, Cv kälo corrected to
käle, Cv käle.

janapade ekasmim aranñavāse¹ vasanti eko Kālatthero² nāma eko Junhatthero³ nāma. Ath' ekadivasam Junho Kālam⁴ pucchi: „bhante⁵ sītam⁶ nāma kasmin kāle hotiti“. So „kāle⁷ hotiti“ āha. Ath' ekadivasam Kālo⁸ Junham⁹ pucchi: „bhante Junha sītam nāma kasmin kāle hotiti“. So „junhe¹⁰ hotiti“ āha. Te ubho pi attano kañkham chinditum¹¹ asakkontā Satthu santikam gantvā Satthāraṁ vanditvā „bhante sītam nāma kasmin kāle hotiti“ pucchiṁsu. Satthā tesam kathaṁ sutvā „pubbe p' āham bhikkhave tumhākam imam pañham kathesiṁ, bhavasamkhepagatattā pana na sallakhayitthā“ ti vatvā atītam āhari:

Atite ekasmim pabbatapāde sīho ca¹² vyaggho ca dve sahāyakā ekissā yeva guhāyam vasanti. Tadā Bodisatto pi isipabbajjam pabbajitvā tasmin yeva¹³ pabbatapāde vasati. Ath' ekadivasam tesam sahāyakanam sītāni nissāya vivādo udapādi, vyaggho „kāle¹⁴ yeva sītam hotiti“ āha, sīho „junhe¹⁵ yevā“ ti. Te ubho pi attano kañkham chinditum¹⁶ asakkontā Bodhisattam pucchiṁsu. Bodhisatto imam gātham āha:

Kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁸ yadā vāyati māluto,
vātajāni¹⁹ hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājītā ti. 16.

Tattha kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁸ ti kālapakkhe²⁰ vā junhapakkhe²¹ vā, yadā vāyati māluto ti yasmim samaye purathimādibhedo vāto vāyati tasmin samaye sītāni hoti, khīkāraṇā: vātajāni²² hi sītāni²³ yasmā vāto²⁴ vijante yeva sītāni²⁵ bonti, kālapakkhe²⁰ vā junhapakkhe vā ettha appamāṇan ti vuttam hoti, ubhotthamaparājītā ti ubho pi tumhe imasmim pañhe aparājītā ti.

Evarū Bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākam ayam pañho kathito“ ti imam dhammadesanam īharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

¹ C^a aranñne vāse, C^v aranñnavāse. ² all three MSS. kāla-. ³ C^a junha-

⁴ C^a kālam. ⁵ C^k omits kālam pucchi bhante. ⁶ C^k C^a sītam. ⁷ C^k kālo,

C^a kāle. ⁸ C^k C^a kālo. ⁹ C^v junham. ¹⁰ C^k C^a junho. ¹¹ C^a C^v jinditum.

¹² C^a omits ca. ¹³ C^a tasmin samaye ca. ¹⁴ C^k C^a kāle. ¹⁵ C^a junhe.

¹⁶ C^v jinditum. ¹⁷ C^a kāle. ¹⁸ C^v -jāni, C^v jātajāni corrected to vātajāni.

¹⁹ C^a kāla-. ²⁰ C^v junha-. ²¹ C^k vātajāni, C^a jātajāni, C^v jātajāni corrected to vātajāni. ²² C^a sītāni. ²³ C^a yasmim te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitthahimśu. Satthā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vyaggho Kālo' ahosi, siho Junho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahosin“ ti. Māluta jātakam.

8. Matakabhattajātaka.

Eva n ce sattā jāneyyun ti. Idam Satthā Jetavane viharanto matakabhattam ārabba kathesi. Tasmim hi kāle manussā bahū¹ ajelakādayo² māretvā kālakate nātake uddissa matakabhattam nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāram pucchiṁsu: „etarahi bhante manussā bahū³ pāṇe jivitakkhayam pāpetvā matakabhattam nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaddhīti⁴. Satthā „na bhikkhave matakabhattam dassāmā ti, kate pi pāṇātipāte kāci vaddhi nāma atthi, pubbe pañditā ākāse nisajja dhammam desetvā ettha ādinavam⁵ kathetvā sakalajambudipavāsike etam kammam jahāpesum, idāni pana bhavasāmkhepagatattā⁶ puna pātubhūtan“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmā datte raijam kārente eko tinnam vedānam pāragū⁷ disāpāmokkho ācariyo brāhmaṇo „matakabhattam dassāmīti“⁸ ekam elakam gāhāpetvā¹⁰ antevāsike āha: „tātā imam elakam nadim netvā nahāpetvā kanṭhe“ mālam parikkhipitvā pañcaṅgulikam datvā maṇdetvā ānethā⁹ ti. Te „sādhū“ ti paṭisūṇitvā tam ādāya nadim gantvā nahāpetvā maṇdetvā nadītire ṭhapesum. So elako¹² attano pubbakammam disvā „evarūpā nāma dukkhā aja muccissāmīti“ somanassajāto ghaṭam bhindanto viya mahāhasitarū hasitvā puna „ayam brāhmaṇo¹³ marū ghātēt vā mayā laddham dukkham labhissatī¹⁴“ brāhmaṇe¹⁵ kāruñnam uppādetvā mahantena sad-deha parodi. Atha nam te māṇavakā pucchiṁsu: „samma

¹ C^a kālo. ² C^v omits bahū, C^a has later added bahu. ³ C^k C^a ajelakā-, C^v ājelakā-. ⁴ C^k C^v bahu. ⁵ C^k vaddhīti. ⁶ all three MSS. ādinavam. ⁷ C^a -khepatantā, C^v -khepanattā? corrected to -khepgaganattā. ⁸ C^a C^v pāragu. ⁹ C^k dassāmīti. ¹⁰ C^v gāhāpetvā. ¹¹ C^a kāmthe. ¹² C^k C^a elako. ¹³ C^k brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatī. ¹⁵ C^a brāhmaṇo, C^v brāhmaṇo.

eļaka, tvam mahāsaddena hasi c' eva rodi ca¹, kena nu kā-
rañena hasi, kena kārañena rodīti². „Tumhe maiṁ imaiṁ
kārañam attano ācariyassa santike puccheyyathā³“ ti. Te tam
ādāya gantvā idanī kārañam ācariyassa ārocesum. Ācariyo
tesam vacanam sutvā elakam pucchi: „kasmā tvam eļaka
hasi, kasmā rodīti“. Eļako attanā katakammaṁ⁴ jātissa-
raññānena⁵ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṁ brāhmaṇa
pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁶ hutvā ‘mataka-
bhattam dassāmīti’ elakam māretvā adāsim, sv-āham ekassa
eļakassa ghātitattā eken’ ūnesu⁷ pañcasu attabhāvasatesu si-
sacchedam pāpūnim, ayam me kotiyam thito pañcasatimo atta-
bhāvo, ‘sv-āham ajja evarūpā dukkhā muccissāmīti’ somanassa-
jāto iminā kārañena hasim, rodanto pana ‘ahaṁ tāva ekam
eļakam māretvā pañcajatisatāni⁸ sisacchedadukkham patvā ajja
taśmā dukkhā muccissāmīti, ayam pana brāhmaṇo maiṁ māretvā
ahaṁ viya pañcajatisatāni sisacchedadukkham labhissatīti’ tayi
kāruññena rodin“ ti. „Eļaka, mā bhāyi, nāhan tam māressā-
mīti“. „Brāhmaṇa, kiṁ vadesi, tayi mārente pi amārente pi
na sakkā ajja mayā marañā muccitun“ ti. „Eļaka, mā bhāyi,
ahan te ārakkham gahetvā tayā saddhim yeva vicarissāmīti“.
„Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpam pana⁹
mahantam balavan“ ti. Brāhmaṇo elakam muñcitvā „imam
eļakam kassaci. pi māretum¹⁰ na dassāmā“ ti antevāsike ādāya
eļaken’ eva saddhim vicari. Eļako vissatthamatto va ekam
pāsāṇapiṭṭham nissaya jātagumbe¹¹ givam ukhipitvā panñāni
khāditum āraddho. Tam khaṇam yeva¹² tasmiṁ pāsāṇa-
piṭṭhe asani patitā. Ekā pāsāṇasakalikā¹³ chijjitvā eļakassa
pasāritagivāya patitvā sisam chindi. Mahājano sannipati. Tadā

¹ C^k hasitarū ce rodi ca, C^v hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikam
ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² C^k C^v puccheyyathā. ³ C^k
omits kata. ⁴ C^v jātirāmññānena, C^v jātissaramññānena corrected to jātissa-
raññānena. ⁵ C^v mantasajjhāyaka-. ⁶ C^v ekenunesu. ⁷ C^k pañcajāti. ⁸ C^k
adds c. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^v jātakumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^v -sakhalikā.

Bodhisatto tasmim thāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa' mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisiditvā „ime sattā evam pāpassa phalam jānamāna app-eva nāma pāpātipātam na kareyyun“ ti madhurena sarena dhammam desento imam gātham āha:

Evañ ce sattā jāneyyūm ‘dukkh’ āyam jātisambhavo’
na pāno pāninam haññe, pānaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evañ ce sattā jāneyyūm ti ime sattā evañ ce jāneyyūm, katham: dukkhāyam jātisambhavo ti ayam tattha tattha jāti² ca jātassa anukammaena vadḍhisaṁkhāto sambhavo ca jarāvyādhimaraṇaappiyasampayogapiyavippayogahatthapādarchedādīnām³ dukkhānām vatthubhūtattā⁴ dukkho ti yadi jāneyyūm, na pāno pāninam haññe ti parañ vadhento jātisambhavē vadham labhati pīlento pīlam labhatīti jātisambhavassa dukkhavatthutāya dukkhabhāvam jānanto koci pāno aññam pāninam na haññe, sato sattam na haneyyā ti attho, kiṁkāranā: pānaghātī hi socati yasmā sāhatthikādiu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pānaghātupuggalo atthasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tirachchānayoniya pettivisaye⁵ asurakāye ti imesu catusu apāyesu mahādukkham anubhavamāno dīgharattam antonijjhāyanalakkhanena sokena socati, yathā vā ayam elako maranabhayena soci evam dīgharattam socatīti piñnatvā na pāno pāninam haññe, koci pāpātipātakammar nāma na kareyya, mohena pana mūlhā avijjāya andhikata⁶ imam ādīnavarī⁷ apassantā pāpātipātam karontiti.

Evañ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammam desesi. Manussā tam dhammadesanam sutvā nirayabhayabhitā pāpātipātā viramim̄su. Bodhisatto pi dhammam desetvā mahājanam sile patiṭṭhapetvā⁸ yathākamam gato. Mahājano pi Bodhisattassa ovāde thatvā⁹ dānādīni puññāni katvā devanagaram pūresi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahan tena samayena rukkhadevatā ahosin“ ti. Matakabhattajātakam.

¹ C^a omits tassa. ² C^a jāti. ³ C^a -dīnam. ⁴ C^k C^v -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C^v -visayesu. ⁶ C^a andhikathā. ⁷ C^a C^v ādīnavarī. ⁸ C^k patiṭṭhapetvā. ⁹ C^v ṭhāpetvā.

9. Ayācitabhattajātaka.

Sace muñce ti. Idam Satthā Jetavane viharanto devatānam āyācanabalikammām ārabbha kathesi. Tadā kira manussā vanijjāya¹ gacchantā pāne vadhitvā devatānam balikammām katvā „mayam anantarāyena atthasiddhiṁ patvā āgantvā puna tumhākam balikammām karissāmā“ ti āyācitvā gacchanti. Tattha anantarāyena atthasiddhiṁ patvā āgata „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā bahū² pāne vadhitvā āyācanato muccitum balikammām karonti. Tam disvā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantam pucchiṁsu. Bhagavā atitām āhari:

Atite Kāsiratthe ekasmin gāmake kuṭimbiko gāma-dvāre ṛhite³ nigrodharukkhe devatāya balikammām paṭijānitvā anantarāyena āgantvā bahū pāne vadhitvā „āyācanato⁴ muccis-sāmīti“ rukkhadevatā kandhavītāpe ṛhatvā imam gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evam dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvam sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evam muccamāno hi bajjhati tī yathā pana tvam pānam vadhitvā muccitum icchasi evam muccamāno hi pāpakkamena bajjhatisi, tasmā na hevam dhīrā muccanti ye paññita-purisā te evam paññesavato na muccanti, kīmkāraṇā: evarūpā hi mutti bālassa bandhanam esā pāññatipātam⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanam eva hotīti dhammam desesi.

Tato patthāya manussā evarūpā pāññatipātakammā⁶ viratā dhammām caritvā devanagaram pūrayiṁsu.

Satthā imam dhammadesanai āharityā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahan⁷ tena samayena rukkhadevatā ahosin“ ti. Āyācitabhattajātakam.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C^k C^v bahu, C^v bahu corrected to bahū. ³ C^v ṛhito corrected to ṛhite. ⁴ C^k C^v āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato. ⁵ C^k pāññatipātā, C^v pāññatipātam, C^v pāññatipātā corrected to -tam. ⁶ C^k pāññatipātā-, C^v pāññatipāta-, C^v pāññatipāpākammā. ⁷ C^v aham.

10. Naṭapānajātaka.

Disvā padam anuttinṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikañ¹ caramāno Naṭakapānagāmāñ² patvā Naṭakapānapokkharaniyāñ³ Ketavane⁴ viharanto naṭadāñdake ārabbha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naṭakapānapokkharaniyāñ⁵ nahātvā sūcigharathāya⁶ sāmanerehi naṭadāñdake⁷ gāhāpetvā⁸ te sabbatthakam eva chidde disvā Satthāram upasamkamitvā „bhante mayam sūcigharathāya naṭadāñdake⁷ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchiṁsu. Satthā „idaṁ bhikkhave mayham porāṇakādhitthānam⁹“ ti vatvā atitām āhari:

Pubbe kira so vanasañdo arañño ahosi. Tassāpi pokkharaṇiyā eko dakarakkhaso otinnotinṇe¹⁰ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāñ¹¹ kapirājā hutvā asīti-sahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araññe vasati. So vānaraganassa ovādām adāsi: „tātā imasmiṁ araññe visarukkhāpi amanussapariggahitā¹² pokkharaṇiyo pi honti, tumhe akhāditapubbam phalaphalam khādantā vā apīta-pubbam pāniyāñ¹³ pivantā vā marū¹⁴ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisūṇitvā¹⁵ ekadivasam agatapubbaṭṭhānam gatā. Tattha bahu-d-eva divasam caritvā pāniyāñ¹⁶ gavesamānā ekam pokkharaṇiṁ disvā pāniyāñ¹⁶ apivitvā va Bodhisattassa āgamanam olokayamānā nisidiṁsu. Bodhisatto āgantvā „kim tātā pāniyāñ¹⁶ na pivathā“ ti āha. „Tumhākam āgamanaṁ olokemā“ ti. „Sutṭhu tātā“ ti Bodhisatto pokkharaṇiṁ āvijjhītvā¹⁷ padam paricchindanto otinṇam eva passi na uttinṇam. So „nissamayam esā¹⁸ amanussapariggahitā¹⁹“ ti ñatvā „sutṭhu vo kataṁ tātā²⁰ pāniyāñ¹⁶ apivante hi, amanussapariggahitā²¹ ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotaraṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dhp. p. 304. ¹ C^s cārikām, C^v kārikañ corrected to cārikañ. ² C^s nalaka-. ³ C^s nalaka-, C^v -ñiyāñ. ⁴ C^v ketavane. ⁵ C^k C^v -ñiyāñ, C^s nalaka-. ⁶ C^k sūci. ⁷ C^s nala-. ⁸ C^v gāhāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C^s porāṇakādi-. ¹⁰ C^k C^v otinnotinno, C^s otinno. ¹¹ C^s -potakkappamāñ. ¹² C^s C^v -hitā. ¹³ C^s pāniyāñ. ¹⁴ C^s marū. ¹⁵ C^k C^v -sunitvā. ¹⁶ C^s pāni-. ¹⁷ C^s avijjhītvā. ¹⁸ all three MSS. esa. ¹⁹ all three MSS. -ggahita. ²⁰ C^s adds ti. ²¹ C^s C^v -ggahitā.

bhāvam īnatvā nilodaro pañdaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakam dvidhā katvā nikhamitvā²
„kasmā nisinn’ attha, otaritvā pāñiyam³ pivathā“ ti āha. Atha
nam Bodhisatto, pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan⁴“ ti. „Tvam pokkharanīm otinṇape“ labhasīti⁵.
„Āma labhāmīti⁶, aham idh’ otinṇam antamaso sakunikam⁷
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti⁸.
„Na mayam attānam tuyham khāditum dassāmā“ ti. „Pāñi-
yam⁹ pana pivissathā“ ti. „Āma pāñiyañ ca pivissāma, na
ca te vasam¹⁰ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṁ pāñiyam¹¹ pi-
vissathā“ ti. „Kim pana tvam maññasi¹² ‘otaritvā pivissantī’,
mayam hi anotaritvā asitishassāpi¹³ ekamekaṁ nañadanḍakam¹⁴
gahetvā uppalanālena¹⁵ udakam pivantā viya tava pokkha-
raniyā pāñiyam¹⁶ pivissāma, evam no tvam khāditum na sakkhi-
sasīti¹⁷. Etam atham veditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapadadvayam abhāsi:

Disvā padam anuttinṇam disvān’ otaritarū padan ti
[nañena vārim pivissāma n’ eva marū tvam vadhißasīti]¹⁸. 19.

Tass’ attho: bhikkhave, so kapirājā tassā pokkharanīyā ekam pi uttinṇam
padam nāddasa, otaritarū pana otinṇepadam eva addasa, evam disvā padam
anuttinṇam disvāna otaritarū padam, addhā ayam pokkharanī¹⁹ ama-
nussaparigghitā²⁰ ti īnatvā tena saddhitū sallapanto sapariso āha: nañena²¹
vārim pivissāmā ti, tass’ attho: mayam tava pokkharanīyā nañena²² pāñi-
yam²³ pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva marū tvam vadhißasīti
evam nañena²⁴ pāñiyam²⁵ pivantam saparisam pi marū tvam n’ eva vadhißa-
sīti attho.

Evaṁ vatvā pana Bodhisatto ekam nañadanḍakam²⁶ āharā-
petvā pāramiyo āvajjītvā saccakiriyaṁ katvā mukhena pumi.

¹ C^k -ddassano. ² C^e pāñi-. ³ C^e āhan, C^v āhan corrected to ahan. ⁴ C^e
adds va. ⁵ C^v labhāmīti corrected to labhāmi. ⁶ C^e sakunikam. ⁷ C^v sañ-
vasām. ⁸ C^k C^v marūnāsi, C^e marūnāsi. ⁹ C^k -sahassānipi corrected to -sahas-
sāpi, C^e -sahassānipi. ¹⁰ C^e nala-. ¹¹ C^e -nañena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C^k C^e -nīñ, C^v-nīñ corrected to nī. ¹⁴ C^e C^v -ggahitā. ¹⁵ C^e nañena. ¹⁶ C^e C^v pāñiyam,
C^k pāñiyam. ¹⁷ C^k C^e nala-.

Naļo¹ anto kiñci gaṇṭhim asesetvā sabbatthakam eva susiro ahosi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsīti evam̄ sante pi na² sakā nīṭhapetum, tasmā evam̄ na gahettabbam. Bodhisatto pana imam̄ pokkharanīm parivāretvā „jātā sabbe pi naļā³ ekacchiddā hontū“ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānam hi hitūpacārassa⁴ mahantatāya adhiṭṭhānai samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi tam̄ pokkharanīm parivāretvā utṭhitanaļā⁵ ekacchiddā jātā. Imasmim̄ kappe cattāri kappaṭṭhiyapāṭṭhāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkhaṇam̄ sakalam pi imam̄ kappam̄ thassati, Vattakajātake⁶ aggito nibbutaṭṭhānam̄ sakalam pi imam̄ kappam̄ aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanaṭṭhānam⁷ sakalam pi imam̄ kappam̄ anovassakanam̄ thassati, imam̄ pokkharanīm parivāretvā utṭhitanaļā⁸ sakalam pi imam̄ kappam̄ ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappaṭṭhiyapāṭṭhāriyāni nāma. Bodhisatto evam̄ adhiṭṭhahitvā ekam̄ naļam̄⁹ ādāya nisidi. Te pi asītisahassavānarā ekekam̄ ādāya pokkharanīm parivāretvā nisidiṁsu. Te pi Bodhisattassa naļena¹⁰ ākaḍḍhitvā pāniyam¹¹ pivanakāle sabbe tīre nisinnā va pivim̄su. Evam̄¹² tehi pāniye¹⁰ pīte dakarakkhaso kiñci alabhitvā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araññam eva pāvisi.

Satthā pana „imesam̄ bhikkhave naļānam¹³ ekacchiddabbhāvo mayham ev’ etam̄ porānakam̄ adhiṭṭhānan“ ti imam̄ dhammadesaṇam̄ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahosi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāyakusalo pana kapirājā aham eva ahosin“ ti. Naļapāna jātakam̄ Sīlavaggo dutiyo.

¹ C^a nalo. ² C^k sante pana na, C^v sante pana corrected to sante pi na, C^a sante na.

³ C^a naļā. ⁴ C^k gi hitūpacārassa, C^a hi hitupacārassa. ⁵ C^a -naļā. ⁶ C^v

vaddhaka-. ⁷ C^a ghaṭi-. ⁸ C^a naļam̄. ⁹ C^a naļena. ¹⁰ C^a pāni-. ¹¹ C^v evan.

¹² C^a naļānam̄.

3. KURUNGAVAGGA.

1. Kuruñgamigajātaka.

Ñātam etam kuruñgassā ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattam ārabba kathesi. Ekasmiṁ hi samaye dhammasabhāyam sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa ghātānatthāya¹ dhanuggahe payojesi silam pavijjhī Dhanapālakam vissajjesi, sabbathāpi Dasabalassa vadhäya parisakkatī² Devadattassa avannam³ kathentā nisidim̄s. Satthā āgantvā paññattasane nisinno „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante 'Devadatto tumhākam vadhäya parisakkatī' tassa aguna-kathāya⁴ sannisinn' amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhäya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhitum asakkhitī“ vatvā atitam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto kuruñgamigo hutvā ekasmiṁ araññāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṁ kāle phalasampanne sepannirukkhe⁵ sepanniphalāni⁶ khādati. Ath' eko gāmavāsiṭṭakaluddako phalarukkhamūlesu migānam padāni upadhāretvā uparirukkhe attakam bandhitvā tattha nisiditvā phalāni khāditum āgatāgate mige sattiyā vijjhitvā tesam māṁsaṁ vikkiṇanto jivikam kappeti. So ekadivasam tasmiṁ rukkhamūle Bodhisattassa padavalañjam disvā tasmiṁ sepannirukkhe⁷ attakam bandhitvā pāto va bhuñjitvā sattim ādāya vanam pavisitvā tam rukkham abhirūhitvā⁸ attake⁹ nisidi. Bodhisatto pi pāto va vāsanathānā nikkhāmitvā „sepanniphalāni¹⁰ khādissāmīti¹¹ āgamma tañ rukkhamūlam sahaeā va apavisitvā „kadāci attakaluddakā rukkhesu attakam¹² bandhanti, atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti pariganhanto bāhirato va attħāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvam īñtvā attake¹³

¹ Ck ghātata-, C^a ghātaka-. ² C^a devadattassavannam. ³ C^a tassāguna-. ⁴ C^a sepanni-. ⁵ Ck -ruhitvā. ⁶ Ck C^a addhake. ⁷ Ck C^a addhakam.

nisinno va sepanñiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayham purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ullokento luddakam disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvam olambakam cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, aja pana te rukkhadhammo pariccatto, evam tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññam rukkhamūlam upasamkamitvā mayham āhāram pariyesissāmīti“ vatvā imam gātham āha:

Ñātam etam kuruñgassa yam tvam sepanñi⁴ seyyasi,
aññam sepanñim⁵ gacchami, na me te ruccate phalan ti. 20.

Tattha ñātan ti pākaṭam jātam, etan ti idam⁶, kuruñgassā ti kuruñgamigassa, yam tvam sepanñi⁴ seyyasiti yam tvam hambo sepanñirukkha⁷ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi⁸ visinñaphalo⁹ hoti¹⁰ tam sabbam kuruñgassa pākataṁ jātam, na me ruccate ti evam phalām dadamānāya me¹¹ tava phalaṁ na rucati, tiṭṭha tvam, aham aññattha gamissāmīti agamāsi.

Ath' assa luddako aṭṭake¹² nisinno va sattim khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā thito āha: „ambho² purisa¹³, idāni si¹⁴ kinc' āpi mama viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soṭasa ussadaniraye pañcavidhabandhanādīni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁵ yevāsīti“ evañ ca pana vatvā palāyitvā yathārucim gato. Luddako pi otaritvā yathārucim gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhyā parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhitum asakkhi¹⁶ imam dhammadesanam āharityā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā aṭṭakaluddo¹⁶ Devadatto abosi, kurūñgamigo pana¹⁷ aham evā“ ti. Kuruñgamigajātakam.

¹ C^s C^v sepanni-. ² C^k C^v amho. ³ C^k omits evam . . . pariccatte. ⁴ C^s sepanni. ⁵ C^s sepanñim. ⁶ C^s imam. ⁷ C^s sepanñi-. ⁸ C^k viseyya. ⁹ C^k sinna-, C^s visinna-. ¹⁰ C^k hosi. ¹¹ C^s omits me. ¹² C^k C^v addhake. ¹³ C^v sepanñirisa corrected to sepanñirisa. ¹⁴ C^s omits si. ¹⁵ C^v aviruddho. ¹⁶ C^s -luddako. ¹⁷ C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nā-tatthacariyām¹ ārabbha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālā-jātake āvibhavissati. Idam pana vatthum patīthapetvā² atītam āhari:

Atīte Bārānasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tathārūpam³ kammam paticca kukkurrayoniyām nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasam rājā setasindhavayuttam sabbālamkārapatimāṇḍitam ratham abhiruyha uyyānam gantvā taththa divasabhāgām kīlitvā attham gate suriye nagaram pāvisi. Tassa tam rathavarattam⁴ yathānaddham eva rājāmgaṇe thapayiṁsu. So rattim deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammañ ca nandiñ ca khādiṁsu. Punadivase rañño ārocayiṁsu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammañ ca nandiñ ca khādiṁsū“ 'ti. Rājā sunakhānam kujjhitvā „diṭṭhaditthātthāne sunakhe ghātethā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānam mahāvyasanam udapādi. Te diṭṭhaditthātthāne ghātī-yamānā palāyitvā susānam gantvā Bodhisattassa santikam agamamis. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇam“ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammañ ca nandiñ⁵ ca sunakhehi khādita“ ti kuddho rājā sunakhavadham āñāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṁ uppannam⁶ ti āhamis. Bodhisatto cintesi: „ārakkhaṭhāne⁷ bahi sunakhānam okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānam yeva tam kammam bhavissati, idāni pana corānam kiñci n' atthi, acorā maraṇam labhanti, yan nūnāham core rañño dassetvā nātisaṁghassa jīvitadānam dadeyyan“ ti so nātake samassā-setvā „tumhe mā bhāyittha, aham vo abhayam āharissāmi,

¹ C^v nātattha- corrected to nātakattha-. ² C^v patīthapetvā corrected to -ṭṭhapetvā. ³ C^k C^v yathārūpam. ⁴ C^k rathavattam, C^v rathavaramittam corrected to rathavattam, C^v rathavarattam corrected to rathavaram. ⁵ so all three MSS. instead of nandi? ⁶ C^v ārakkhaṭhāne.

yāva rājānam passāmi tāva idh' eva hothā¹ 'ti pāramiyo āvaj-jetvā mettābhāvanām purecārikaṁ katvā „mayham upari leḍḍum vā muggaraṁ vā mā koci khipitum ussahīti² adhitthāya ekako va antonagaraṁ pāvisi. Atha nām disvā ekasatto pi kujjhītvā olokento nāma nāhosī³. Rājāpi sunakhavadham āñā-petvā sayam vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa hetthā pāvisi. Atha nām rājapurisā nibaritum āraddhā. Rājā pana vāresi. So thokam samassasitvā⁴ hetthāsanā nikhamitvā rājānam vanditvā „tumhe kukkure mārāpethā⁵ 'ti pucchi. „Āma ahan⁶ ti. „Ko tesam aparādho narindā⁷ 'ti. „Rathassa me parivāracammañ ca nandiñ ca khādiñsu⁸ 'ti. „Ye khādiñsu te jānāthā⁹ 'ti. „Na jānāmā¹⁰ 'ti. „Ime nāma cammakhādakacorā¹¹ ti tatvato¹² ajānitvā va ditthaditthathātthāne¹³ yeva mārāpanam na yuttam devā¹⁴ 'ti. „Rathacammassa kukkurehi khāditattā ditthaditthe sabbe va mārethā¹⁵ 'ti sunakhavadham āñāpesin¹⁶ 'ti. „Kim pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaiñ alabhattāpi atthīti¹⁷. „Atthi, amhākaiñ ghare koleyyakā maraṇam na labhantīti¹⁸. „Mahārāja, idān' eva tumhe ‘rathacammassa kukkurehi khāditattā ditthaditthe va sabbe mārethā ti sunakhavadhaiñ āñāpesin¹⁹ 'ti avocutta, idāni pana ‘amhākam ghare koleyyakā maraṇam na labhantīti vadetha, nanu evam sante tumhe chandādivasena agatigamanam gacchathā 'ti, agatigamanañ ca nāma na yuttam, na ca rājadhammo, rañño²⁰ nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavituñ vatthati²¹, idāni ca koleyyakā maraṇaiñ na labhanti dubbalasunakhā va labhanti, evam sante nāyam sabbasunakhaghaccā²², dubbalaghātikā nām' esā²³ 'ti evañ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaram nicchā-retvā „mahārāja yañ tumhe karotha nāyam dhammo²⁴ 'ti rañño dhammañ desento imam gātham āha:

¹ Cv nahoisi. ² C^s Cv samassasitvā. ³ Cv parivāricammañ corrected to parivāritammañ. ⁴ C^k tatthato corrected to tattato, C^s tattaso corrected to tathato. ⁵ Cv ditthaditthathāne. ⁶ Cv ramñā. ⁷ C^k Cv vaddhati, C^s vaddhati corrected to vattati. ⁸ Cv -ghaccā.

Ye kukkurā rājakulasmi¹ vaddhā
 koleyakā vanṇabalūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma² vajjhā,
 nāyam saghaccā dubbalaghātikāyan ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakhā, yathā hi dhāruṇho pi passāvo pūti-muttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti komalāpi galocilatā³ pūtilatā ti suvannavanno pi käyo pūtikäyo ti vuccati evamevaīn vassasatiko pi sunakho kukkanro ti vuccati, tasmā mahallakā⁴ kāyūpapannāpi te kukkurā t' eva vuttā, vaddhā ti vaddhitā, koleyakā ti rājakule jätā saṁbhūtā⁵ saṁvaddhā, vanṇabalūpapannā ti sañcivāṇenā c' eva kāyabala ca sampannā, te me na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma⁶ vajjhā ti assāmikā anārakkhā mayam vajjhā nāma jätā, nāyam saghaccā ti evaīn sante ayam avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyan ti ayam pana dubbalānam yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā nigganhitabbā no acorā, idha pana corānam kiñci n' atthi, acorā marapāni labhanti, aho imasmim loke ayuttai vattati. aho adhammo vattatī.

Rājā Bodhisattassa vacanam sutvā āha: „jānāsi tvam paṇḍita asukam nāma rathacammañ khāditan“ ti. „Āma jānāmīti“. „Kehi khāditan“ ti. „Tumhākam gehe vasanakehi koleyakasunakhehīti“. „Katham tehi khāditatbhāvo jānitabbo“ ti. „Aham tehi khāditatbhāvam dassessāmīti“. „Dassehi paṇḍitā“ 'ti. „Tumhākam ghare koleyakasunakhe ānāpetvā thokam takkañ ca dabbatiñāni ca āharāpethā“ 'ti. Rājā tathā akāsi. Atha nam Mahāsatto „imāni tiñāni takke maddāpetvā ete sunakhe pāyethā“ 'ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi. Pītāpītasunakhā saddhiñ cammehi vamīmsu. Rājā sabbaññū-Buddhassa vyākarañam viyā 'ti tuttho Bodhisattassa setacchattena pūjām akāsi. Bodhisatto „dhammarāni cara⁷ mahārāja mātā-pitusu⁸ khattiya⁹“ 'ti ādihi Tesakunājātake¹⁰ āgatāhi dasahi dhammacariyagāthāhi rañño dhammarāni desetvā „mahārāja ito patīthāya appamatto hohīti“ rājanam pañcasu sīlesu patīthā-petvā¹¹ setacchattam rañño va¹² patiādāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^a C^v -kulasmīm. ² C^a mayamasva. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS. mayamassa. ⁵ C^v dhammañcara. ⁶ C^a tesakuna-. ⁷ C^v patīthapetvā. ⁸ C^v va corrected to ca.

dhammакathām sutvā sabbasattānam abhayaṁ datvā Bodhisattam ādīm katvā sabbasunakhānam attano bhojanasadisam eva niccabhattam paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde ṭhito yāvatāyukam dānādini puññāni karitvā kālam katvā devaloke uppajji. Kukkurovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukam thatvā yathākammam gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān’ eva nātakānam atthām carati, pubbe pi cari yevā“ ti imaṁ dhammadesanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, avasesā¹ Buddhaparisā, kukkuro pana aham evā“ ti. Kukku-rajātakam.

3. Bhojājāniyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ ossatthaviriyam bhikkhum ārabba kthesi. Tasmin hi samaye Satthā tam bhikkhum āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyam akaṁsu, pahāram laddhāpi n’ eva ossajīmsū“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto bhojājāniyasindhavakule nibbatto sabbalāmkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaasso ahosi. So satasahasraghanikāya² suvaṇṇapātiyam yeva nānagarasasampannam tivas-sikasālibhojanam bhuñjati catujātikagandhūpalittāyam³ eva bhūmiyam titthati. Tam ṭhānai rattakambalasāniparikkhittam⁴ upari suvaṇṇatārakhacitam celavitanam samosaritagandhadāma-māladāmam avijahitagandhatelappadīpam hoti. Bārāṇasirajam pana apatthentā rajāno nāma n’ atthi. Ekaṁ samayain satta rajāno Bārāṇasim⁵ parikkhipitvā „amhākam rajjam vā detu yuddham vā“ ti Bārāṇasirañño pannam pesayimsu. Rājā amacce sannipātetvā tam pavattim ācikkhitvā „idāni kiṁ karoma tātā“ ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C^k C^s avasso. ² so all three MSS. ³ C^r -gandhupa-. ⁴ C^k C^s -sāni-.

⁵ all three MSS. -ṇasiyam.

asukam¹ nāma assāroham pesetvā yuddham kāretha, tasmin
asakkonte pacchā jānissāmā² 'ti. Rājā tam pakkosāpetvā
„sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddham kātun“ ti āha. „Deva,
sace bhojājānīyasindhavaṁ³ labhāmi titthantu satta rājāno,
sakala-Jambudipe rājūhi⁴ saddhim yujjhitum sakkhissāmīti“.
„Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yam icchasi tam
gahetvā yuddham karohīti“. So „sādhu devā“ 'ti rājānam
vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavaṁ āharāpetvā su-
vammitam katvā attanāpi⁵ sabbasannāhasannaddho khaggam
bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagarā nikhamma vijju viya
vicaramāno pathamam balakoṭṭhakam bhinditvā ekaṁ⁶ rājānam
jīvagāham eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā
puna gantvā dutiyam balakoṭṭhakam bhinditvā tatiyan ti evam
pañca rājāno jīvagāham gahetvā chaṭṭhami balakoṭṭhakam bhin-
ditvā⁷ chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo⁸ pahāram labhi.
Lohitam paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho
tassa pahaṭabhbāvaiñ ñatvā bhojājānīyasindhavaṁ⁹ rājadvāre
nipajjāpetvā sannāham sithilam katvā aññam assam sannayhitum
āraddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena¹⁰ nipanno va akkhini
ummīletvā¹¹ assāroham disvā „ayaṁ aññam assam sannayhati,
ayañ ca asso sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam
rājānam gaṇhitum na sakkhissati, mayā katakammam vinas-
sissati, appatisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahattham
gamissati, ṭhapetvā mañ añño asso sattamam balakoṭṭhakam
bhinditvā sattamam rājānam gahetum samattho nāma n' atthīti“
nipannako va assāroham pakkosāpetvā „samma assāroha satta-
mam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam gahetum
samattho ṭhapetvā mañ añño asso nāma n' atthi, nāham mayā
katakamnam nāsesāmi, mamañ ñeva uṭṭhapetvā sannayhā“
'ti vatvā imam gātham āha:

¹ C^a asukan. ² C^k -jāniya-. ³ C^k rājuhi. ⁴ C^a attanā. ⁵ C^k eka. ⁶ C^a chin-
ditvā. ⁷ C^a -jāniyyo. ⁸ C^k C^a -jāniya. ⁹ C^a -pāsuka-. ¹⁰ C^k C^a ummīletvā
corrected to ummīletvā.

Api passena semāno sallehi sallalikato
seyyo va valavā¹ bhojjho², yuñja mām ñeva sārathīti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalikato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va valavā¹ bhojjho² ti, valavo³ ti sindhavakule ajāto khaluñkasso⁴, bhojjho² ti bhojājānīyasindhavo, iti etasmā valavā¹ sallehi viddho pi bhojājānīyasindhavo va seyyo varo uttamo. yuñja mām ñeva sārathīti yasmā evam gato pi aham eva seyyo tasmā mamañ ñeva⁵ yojehi, mām vanmehiti vadati.

Assāroho Bodhisattam uṭṭhapetvā⁶ vanam bandhitvā susan-naddham sannayhitvā tassa pitthiyam nisiditvā sattamam bala-kotthakam bhinditvā sattamam rājānam jīvagahañ gahetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattam⁸ pi rājadvaram ānayim̄su. Rājā tassa dassanatthāya nikkhami. Mahāsatto rājānam āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathañ kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca⁹ dātabbam yasañ assā-rohass¹⁰ eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhan nāma nāsetum na vattati¹¹, tumhe pi dānam detha, sīlam rakkhatha, dhammēna samena rajjam kārethā¹² ti. Evam Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāham mocayim̄su. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhī. Rājā tassa sarirā-kiccam kāretvā assārohassa mahantañ yasañ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapatham¹³ kāretvā sakañthānāni pesetvā dhammena samena rajjam kāretvā jīvitapariyosāne yathākammañ gato.

Satthā „evam bhikkhave pubbe paññitā anāyatane pi viriyam akam̄su, evarūpam pahāram laddhāpi na ossajim̄su¹⁴, tvañ pana eva-rūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyam ossajasiti¹⁵ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossañthaviryo bhikkhu arahattaphale patitīthāsi. Satthā imam dhammadesanam āharitvā

¹ C^a valavā. ² C^a bhojjo. ³ C^v valavo. ⁴ C^a kaluñkasso. ⁵ C^k mamaññeva. ⁶ C^a uṭṭhapetvā. ⁷ C^k niyyādesi, C^v niyyādesi corrected to -desi. ⁸ so all three MSS. ⁹ C^k C^a assārohassāñca, C^v -hassāñca corrected to -hassaca. ¹⁰ all three MSS. vaddhati. ¹¹ C^a adubhāya-. ¹² C^k ossajim̄su, C^a ossajisu. ¹³ C^v ossajesiti, C^a ossajisiti corrected to ossajasiti.

anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, assāroho Sāriputto, bhojājāniyasindhavo pana aham eva ahosin“ ti. **Bhojājāniyajātakam¹**.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto o ssaṭṭha-viriyaṁ eva ārabba kathesi. Tam pana bhikkhum Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe pañditā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyam akamsū“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente purimanayen' eva satta rājāno nagaram parivārayimsu. Ath' eko rathikayodho² dve bhātikasindhave rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggahesi³. Taesmiṁ khaṇe jetṭhakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jetṭhakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum⁴ āraddho. Bodhisatto tam disvā purimanayen' eva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako vimaṁ gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yadā yadā yadā
ājañño kurute vegan hāyanti tattha vālavā⁵ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbañhādisu yasmīm yasmīm kāle, yatthā⁶ 'ti yasmīm thāne magge vā saingāmasisā vā, yadā ti yasmīm khaṇe, yattha yadā⁷ 'ti sattannām balakoṭṭhakānām vesena bahusu⁸ yuddhamāṇḍalesu, yadā yadā ti yasmīm yasmīm kāle pahāraṁ laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegan ti sārathissa cittarucitam⁹ kāraṇam ājānanasabhāvo¹⁰ ājañño varasindhavo vegan karoti vāyamati viriyam ārabhati, hāyanti tattha vālavā¹¹ ti tasmīm vege kayiramāne itare valavasāmīkhāta¹² khalurūkassā hāyanti pariḥāyanti, tasmā imasmīm rathe main yeva yojeħi āha.

Sārathi Bodhisattam utṭhapetvā yojetvā sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam ādāya ratham pesento

¹ C^a -jāniyya-. ² C^b rathiyodho. ³ C^c agahesi. ⁴ C^d sāmīnayhitum. ⁵ C^e C^f vālavā. ⁶ C^g buhu. ⁷ C^h mittharucitam. ⁸ Cⁱ ajānana-, C^j ajānana- corrected to ajānana-. ⁹ C^k vālavā. ¹⁰ C^l valava-.

rājadvāram āgantvā sindhavam mokesi. Bodhisatto ekena passena nippanno purimanayen' eva rañño ovādam datvā njrujjhi. Rājā tassa sarīrakiccam kāretvā rathikassa¹ sammānam katvā dhammena rajjam kāretvā yathākammaṁ gato.

Satthā imam dhammadesaṇam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahosi, asso Sammāsambuddho“ ti. Ājaññajātakam.

5. Titthajātaka.

Āññamaññehi titthehīti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikam ekam suvanṇakārapubbakam bhikkhum ārabba kthesi. Āsayānusayaññam hi Buddhanam yeva hoti na aññesam, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayaññassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayaññam² ajānanto asubhakammaṭṭhānam eva kthesi. Tassa tam na sappāyam ahosi, kasmā? so kira patipātiyā pañca jātisatāni suvanṇakāragehe yeva paṭisandhiṁ gaṇhi. Ath' assa dīgharattam parisuddhasuvaññadassanass' eva paricitattā asubham na sappāyam ahosi. So tattha nimittamattam pi uppādetum asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattam dātum asakkonto „addhā ayam Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikam nessāmīti“ cintetvā pāto va tam ādāya Satthu santikam agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekam bhikkhum ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahain bhante imassa kammaṭṭhānam adāsim, catuhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyam³ ‘Buddhaveneyyo eso bhavissatī’ cintetvā tumhākam santikam ādāya āgato“ ti. „Sāriputta kataram pana te kammaṭṭhānam saddhivihārikassa dinnan“ ti. „Asubhakammaṭṭhānam bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānam⁴ āsayānusayaññam, gaccha tvam, sāyanhasamaye⁵ āgantvā tava saddhivihārikam ādāya gaccheyyāsīti“. Evam Satthā theram uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpanivāsanā ca cīvaraū ca dāpetvā tam ādāya⁶ yeva piṇḍaya pavisitvā panītam⁷ khādaniyabhojaniyam⁸ dāpetvā mahābhikkhusamghaparivāro puna vihāram āgantvā gandhakutiyam divasabhāgam

¹ C^o sārathikassa. ² so all three MSS. ³ C^o santānam. ⁴ C^o sāyanha-, C^v sāyanha- corrected to sāyanha-. ⁵ C^o adāsi, C^v ādā. ⁶ C^o panītam.

khepetvā sāyanhasamaye¹ tam bhikkhum gahetvā vihāracārikam² caramāno ambavane ekam pokkharaṇī māpetvā tattha mahantam paduminaigacchañi tatrāpi ca mahantañi ekāñi padumapuppham³ māpetvā „bhikkhu imam puppham olokento nisidāhiti“ nisidāpetvā gandhakuṭīm pāvisi. So bhikkhu tam puppham punappuna oloketi⁴. Bhagavā tam puppham jaram pāpesi. Tam tassa passantass eva jaram patvā vivannam ahosi. Ath' assa pariyantato⁵ paṭṭhāya pattāni patantāni, muhuttena sabbāni patimsu. Tato kiñjakkham⁶ pati, kaññikā va avasissi. So bhikkhu tam passanto cintesi: „idam padumapuppham idān⁷ eva abhirūpam ahosi dassanīyam, ath' assa vanṇo parinato⁸ pattāni ca kiñjakkhañ ca patitām kaññikamattam eva ṛhitām, eva-rūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayham sarirassa kin⁹ na pāpunissasiti, sabbe saṅkhārā anicca“ ti vipassanam patthapesi. Satthā „tassa cittam vipassanam ārūhan“ ti ñatvā gandhakuṭiyam nisino va obhāsām pharitvā imam gātham āha:

Ucchinda sineham attano
kumudam sāradikam va pāñinā.
santimaggam eva brūhaya
nibbānam Sugatena desitan ti. (Dhp. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattam patvā „mutto vat' amhi sabbabhavehiti“ cintetvā

So vutthavāso paripunnamānaso
khīnāsavo antimadehadhāri¹⁰
visuddhasilo susamāhitindriyo
cando yathā Rāhumukhā pamutto

Samo tatañ¹¹ mohamahandhakāram
vinodayam sabbamalañ asesam
ālokam ujjotakaro pabhamikaro
sahassaramsi viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānañi udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantam vandi. Thero pi āgantvā Satthāram vanditvā attano saddhivihārikam gahetvā agamāsi. Ayam pavatti bhikkhūnam antare pākaṭā jātā.

¹ C^k C^v sāyanha-, C^v sāyamha-. ² C^v -cārikañ. ³ C^v olokesiti. ⁴ C^k parisantato. C^v parisantato corrected to parinatato. ⁵ C^k C^v kiñjakkham. ⁶ C^v paritato, C^v parinato. ⁷ C^k kin. ⁸ C^v -dbāri. ⁹ C^k natañ.

Bhikkhū dhammasabhāyam Dasabalassa guṇe vanṇayamānā nisīdiṁsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayañānassa¹ abhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti, Satthā pana īatvā ekadivasen' eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattam adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā“ ti. Satthā āgantvā paññattasane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākām ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañānakathāyā“ ti. Satthā „na bhikkhave etam acchariyam, sv-āham etarahi Buddho hutvā tassa āsayam jānāmi, pubbe p' āhan tassa āsayam jānāmi yevā“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatto rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto tam rājānam atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño mañgalassanahānatitthe aññatarām valavam² khaļumkām nahāpesum. Mañgalasso valavena³ nahāpitatitham otariyamāno⁴ jigucchitvā otaritum na icchi. Assagopako⁵ gantvā rañño ārocesi: „deva mañgalasso tittham otaritum na icchatī“. Rājā Bodhisattam pesesi: „gaccha pandita, jānāhi kena kāraṇena asso tittham otariyamāno na otaratī“⁶. Bodhisatto „sādhu devā“ 'ti naditirām gantvā assam oloketvā nirogabhbhāvassa⁷ īatvā „kena nu kho kāraṇena ayam imam tittham na otaratī“ upadhārento „paṭhamataram ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno tittham na otarati⁸ maññe“ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho⁹ imasmiṁ titthe kam paṭhamam nahāpayitthā“ 'ti. „Aññatarām valavassam¹⁰ sāmīti“. Bodhisatto „esa attano siṅgāratāya jiguchchanto ettha nahāyitum na icchatī, imam aññasmim titthe nahāpetum vaṭṭatī“¹¹ tassa āsayam īatvā „bho assagopaka, sappimadhhupphānitābhisaṁkhataṁ¹² pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayam asso bahuvare idha titthe nahāto, aññam pi tāva nam¹³

¹ C^a -ñānasa, C^k ñānassa. ² C^k C^a valavam. ³ C^a vala-. ⁴ C^k C^a otarimāno.

⁵ C^k assa assagopako, C^v assa assagopoko corrected to assagopako. ⁶ C^k otaritī corrected to otaratī, C^a otaritī corrected to otaratī. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^a otaritī. ⁹ C^a hamho, C^v omits hambo. ¹⁰ all three MSS. vaddhatī. ¹¹ C^k -tāhisaṁkhataṁ, C^a sasappimadhhuppanitādīhisaṁkhataṁ. ¹² C^k C^a tam.

tittham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā“ ‘ti vatvā imam
gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assam pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehiti aññehi aññehi, pāyehiti desanāsisaṁ etam
nahāpehi¹ ca pāyehi cā ti attho, accāsanassā ‘ti karanatthe sāmivacanam,
atiasanena atibhuttenā ti attho. pāyāsassa pi tappatīti sappiādiabhi-
samkhatena madburapāyāsenā tappati titto hoti dhāto subhito na puna bhuñjitu-
kēmatā āpajjati, tasmā ayam pi asso imasmin titthe nibaddhanahānena² pari-
yattim āpanno bhavissati, aññattha tam³ nahāpethā ‘ti.

Te tassa vacanam sutvā assam aññatittham otāretvā
pāyesum c’ eva nahāpesum ca⁴. Bodhisatto assassa pānīyam
pivitvā nahānakāle rañño santikam agamāsi. Rājā „kim tāta
asso nahāto ca pīto cā“ ‘ti. „Āma devā“ ‘ti. „Pathamam
kimkaraṇā na icchatīti“. „Iminā nāma pakārenā“ ‘ti sabbam
ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho pandito“ ti Bodhisattassa mahantam yasam datvā jīvita-
pariyosāne yathākammaṁ gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā „na bhikkhave aham etassa idān’ eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā“ ‘ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayam bhikkhu
ahosi. rājā Ānando, panditaamacco pana aham evā“ ‘ti. Tittha-
jātakam.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacorānam vaco nisammā ti. Idam Satthā Velu-
vane viharanto Devadattam ārabba kathesi. Devadatto Ajā-
tasattukumāram pasādetvā lābhassakkaram nippādesi⁵. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsise vihāram kāretvā nānagarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² Cv nibandha-. ³ Cv aññattha na tam corrected
to aññatittham na tam. ⁴ Ck Cv omit ca, Cv pāyesum ce nahāpesum ca cor-
rected to pāyesuñ ca nahāpesuñ ca. ⁵ Cv nippādesi.

kagandhasālibhojanassa divase divase pañca thālipākasatāni abhihari. Lābhaskāram nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhūm vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññam tasmim tasmim thāne pi passanti vihāram gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasañ Devadattassa nissitako itaram āha: „āvuso kiṁ tvam devasikam sedehi muccamānehi piṇḍaya carasi, Devadatto Gayāsīsāvihāre nisiditvā va nānaggarasehi subhojanam bhuñjati, evarūpo upāyo n' atthi, kiṁ tvam dukkham anubhosī, kiṁ te pāto va Gayāsīsāñ ḡantvā sauttaribhāṅgaiṁ yāguṁ pivitvā aṭṭhārasavidhām khajjakaṁ khāditvā nānaggarasahi subhojanam bhuñjitum na vatṭatiti“. So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsāñ gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veļuvanam ḡacchati. So sabbakāle paṭicchādetuni nāsakkhi, „Gayāsīsāñ gantvā Devadattassa paṭṭhāpitam bhattam bhuñjatiti“ na cirass' eva pākato jāto. Atha nañ sahāyā pucchimū: „saccam kira tvam āvuso Devadattassa paṭṭhāpitam bhattam bhuñjasiti“. „Ko evam āhā“ 'ti. „Asuko ca asuko cā“ 'ti. „Saccam aham āvuso Gayāsīsāñ gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattam deti, aññe¹ manussā dentiti“. Avuso, Devadatto Buddhānam paṭūkaṇṭako, dussilo Ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhaskāram uppādesi, tvam evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannām bhojanam bhuñjasī, ehi tam Satthu santikam nessāmā“ 'ti tam bhikkhum ādāya dhammasabham ḡamīmū. Satthā disvā va „kiṁ bhikkhave etam bhikkhum anicchantaṁ ñeva ādāya ḡat“ 'ti. „Āma bhante, ayam bhikkhu tumhākam santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannām bhojanam bhuñjatiti“. „Saccam kira tvam bhikkhu Devadattassa adhammena uppannām bhojanam bhuñjasiti“. „Na bhante Devadatto mayham deti, aññe² manussā denti, tam aham bhuñjāmīti“. Satthā „mā bhikkhu ettha parihāram kari, Devadatto anācāro dussilo, kathām hi nāma tvam idha pabbajitvā mama sāsanam bhajanto yeva Devadattassa bhattam bhuñjasī, nicca-kālam pi bhajanāsilako va tvam diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasiti³“ vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente
Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^o añña. ² instead of yam aññe? ³ C^o bhuñjasiti.

nāma mañgalahatthi¹ ahosi sīlavā ācārasampanno, na kiñci viheñheti. Ath' ekadivasam tassā sālāya samipe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayim̄su: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammam kattabbañ, ummaggañ ca sandhicchedañ ca maggasadisam titthasadisam nijjatañ niggumbam katvā bhañdam haritum vattati, harantena māretvā va haritabbam, evam utthātum samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlācārayuttena na bhavitabbam, kakkhalena² pharusena sāhasikena bhavitabban“ ti evam mantetvā aññamaññam uggañhāpetvā agamañsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayim̄su. So tesam vacanam sutvā „mam sikkhāpentiti“ saññāya „idāni mayā kakkhalena³ pharusena sāhasikena bhavitabban“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgatañ hatthigopakam sondāya gahetvā bhūmiyam pothetvā māresi, aparam pi tathā aparam pi tathā ti āgatāgatam māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto ditthaditthe māretiti“ rañño ārocayim̄su. Rājā Bodhisattam pahiñi: „gaccha pandita, jānāhi kena kārañena so duttho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarire rogābhāvam ñatvā „kena nu kho kārañen' esa duttho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanam sutvā ‘mam ete’ sikkhāpentiti” saññāya duttho jāto“ ti san-nitthānam katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthi-sālāsamipe⁶ rattibhāge kehici kiñci kathitapubban“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayim̄su“ 'ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarire vikāro n' atthi, corānam kathañ sutvā duttho jāto“ ti. „Idāni kiñ kātum vattatiti⁷“. „Silavante samanabrahmāne hatthisālāyam nisidāpetvā sīlācārakatham kathetum vattatiti⁸“. „Evam kārehi tātā“ 'ti. Bodhisatto sīlavante samanabrahmāne hatthisālāya nisidāpetvā

¹ Ck -hatthim. ² Ck kakkhalena, C^o kakkhalena. ³ C^o -lena. ⁴ C^o ca. ⁵ Ck māresiti. ⁶ Ck eke. ⁷ Cv -sāla-. ⁸ C^o vaddhatiti.

„Kāmavikāra kāmavikāra“ ti āha. Te hatthissa avidūre
 nāma vācana arāmasitabō na māretabbo, sīlācārasam-
 suññatāna sākhanayinu. To tām sutvā „mām ete sikkhāpentī,
 to tām sākhanā sīlavata bhavitabban“ ti sīlavā ahosi. Rājā
 Bodhisattau pucchit: „kim tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto
 tām tevā ti evarupo dutthahatthi paññite nissāya porānak-
 amme „eva patitthito“ ti vatvā imaj gātham āha:

Purānacorāna^१ vaco nisamma
 Mahilāmukho pothayam ānucāri,
 susaññatānam hi vaco nisamma
 gajuttamo sabbagunesu atthā ti. 25.

Tadā purānacorāna^२ ti purānacorānam, nisammā^३ ti sutvā, paññamā
 orūpam vacanam sutva ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisa-
 nukho, yatha va^४ mahila purato olokiyamāna sobhati na pacchato tathā so pi
 purato olokiyamano sobhati, tasmā Mahilāmukho ti 'ssa nāmarū akāmīsu, po-
 thayamānūcari^५ pothayanto mārento^६, anvacāri ayam eva vā pātho, su-
 saññatānam ti suññu saññatānam sīlavantānam, gajuttamo ti uttamagajo
 mangandhatthi, sabbagunesu atthā ti sabbesu porānakagunesu patitthito.

Rāja „tiracchānagatassāpi āsayam jānatīti“^७ Bodhisattassa
 mahantam yasanī adāsi. So yāvatāyukam thatvā saddhim
 Bodhisattena yathākammam gato.

Suttha „pubbe pi tvām bhikkhu diṭṭhaditthake va bhaji, corānam
 vacanam sutvā core bhaji, dhammikānam vacanam sutvā dhammike
 dhammikānam dhammadesanam āharityā anusandhim ghaṭetvā jātakam
 sāvadhanesi. Tadā Mahilāmukho vipakkhasevabhikkhu ahosi,
 rāja kāmude, kāmace pana aham eva“^८ ti. Mahilāmukhajātakam.

7. Abhiñhajātaka.

Nelāna kubalām padātave ti. Idam Satthā Jetavane
 kubalām upāsakām ca mahallakatherām ca ārabba

^१ C^२ C^३ C^४ varū. ^५ C^६ C^७ C^८ carento. ^९ C^{१०} jānatīti.

kathesi. Sāvatthiyam kira dve saṅghakā. Tere de pāṭipāṭīya devasikām itarassa gharāi gaedhei. So tere imikkhami māra agama pi bhuñjītvā te¹ eva sotthim vikāra āgamas² yera caryām atthāingamā allāpasallāpēna mārūtvā nagacca parvūm. Isore pi tere yāva nagaradvāram arugantvā nivartet. Si tereva vikāra imikkhami antare pākato jāto. Athi ekadīvānam imikkhami tereva vikāra caryām kathentā dhammasabbhāvām esōtām. Sacchā āgamas³ kāya nu tere bhikkhave etarām kathāya samanumā⁴ a posvin. Ye amāya māra bhante⁵ ti kathayimstu. Sacchā nu tekkhava me dīk⁶ eva vikāra, pubbe pi vissasikā abesun⁷ u akāraū īmaro.

Atite Bārānasiyam Brahmañat⁸ rājan kāreṇe Bodhisatto amaceo abesu. Tere pi sikkhū māngala-hatthisālam gantvā māngalahatthisāsa caturāśatāmī patissi bhattasitthāni khādati. So te⁹ eva caturāśatāsa caturāśatāmī¹⁰ māngalahatthisāssa vissasiko jāo. Isorepi tere caturāśatāmī Uþho pi vinā vattitum na sakheti. Si isorepi vissasiko gahetvā aparāparam karoete elāo. Athi ekadīvānam tere gāmikamanusso hatthigopakassa nīlām tātā tan tikkurām ādāya attano gāmam agamāsi. Isore patissiye ei kātāl kikkurām apassanto n¹¹ eva khādati na pītāt na nādayati. Tan atthām rañño ārocayimstu. Rāja Bodhisattam patissi „gaoccha pandita, jānāhi kimkārana batti¹² evam sāmīti“. Bodhisattu hatthisālam gantrā hatthissa dummacarāvām ītārā „imassa sarire rogo na paññāyati. kesaci panī assa saddhīm mittasanthavena bhavitabbam, tan¹³ apassanto esa māññe¹⁴ vikkabhibhūto“ ti hatthigopake puechi¹⁵. atti¹⁶ tu kbo imassa kesaci saddhīm vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena sunakbena saddhīm balavā mettiti“. „Kaham¹⁷ tu etarahitii“. „Ekena manassena nito“ ti. „Jānātha panī assa nivāsanathābas“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikām gantrā „n¹⁸ athi deva hatthissa koci ābādho, ekena panī assa sunakbena saddhīm

¹ C¹ te etesu. ² C² gantrā. ³ C³ -sittāni corrected to sittibāni. ⁴ C⁴ sam-vaddhamāno. ⁵ C⁵ C⁶ mārō.

„sīlakatham kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavitum vattatiti“ sīlakatham kathayimsu. So tām sutvā „mām ete sikkhāpentī, ito dāni paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahosi. Rājā Bodhisattam pucchi: „kim tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā ‘ti, evarūpo duṭṭhahatthi pandite nissāya porānakadhamme yeva patitthito“ ti vatvā imam gātham āha:

Purāṇacorāna¹ vaco nisamma
Mahilāmukho pothayam ānucāri,
susāññatānam hi vaco nisamna
gajuttamo sabbagunesu atthā ti. 25.

Tattha purāṇacoranam² ti purāṇacoranam, nisammā³ ti sutvā, paṭhamam corānam vacanam sutvā ti attho, Mahilāmukho⁴ ti hatthinimukhena sadisamukho, yathā va⁵ mahilā purato olokiyamāna sobhati na pacchato tathā so pi purato olokiyamāno sobhati, tasmā Mahilāmukho ti 'ssa nāmam akānsu, pothayamānucārīti⁶ pothayento mārento⁷, anvacāri ayam eva vā pāṭho, susāññatānam⁸ ti suṭṭhu saññatānam sīlavantānam, gajuttamo ti uttamagajo mañgalahatthi, sabbagunesu atthā ti sabbesu porānakagunesu patitthito.

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayam jānatiti“ Bodhisattassa mahantam yasam adāsi. So yāvatāyukam⁹ thatvā saddhim Bodhisattena yathākammaṁ gato.

Satthā „pubbe pi tvām bhikkhu diṭṭhadīṭṭhake va bhaji, corānam vacanam sutvā core bhaji, dhammikānam vacanam sutvā dhammike bhajiti“ imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahosi, rājā Ānando, amacco pana aham evā“ ti. Mahilāmukhajātakam.

7. Abhiñhajātaka.

Nālam kabalam padātave ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam upāsakañ ca mahallakatherañ ca ārabbha

¹ C^s vaddhatiti. ² C^s purāṇacorāna, C^v purāṇacoranam. ³ C^k C^s vām. ⁴ C^s C^v pothayamanucārīti. ⁵ C^v cārento. ⁶ C^v jānatiti.

kathesi. Sāvatthiyām kira dve sahāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikām itarassa gharām gacchati. So tassa bhikkhaṁ datvā sayam pi bhuñjitvā ten' eva saddhiṁ vihāram āgantvā² yāva suriyass' atthamgāmā allāpasallāpena nisiditvā nagaram pavisati. Itaro pi naṁ yāva nagaradvāram anugantvā nivattati. So tesam vissāso bhikkhūnaṁ antare pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū tesam vissāsakatham kathentā dhammasabhāyām nisidiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayimsu, Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesun“ ti atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgalahatthisālām gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanatthāne patitāni bhattasitthāni³ khādati. So ten' eva bhojanena saṁvaṭtamāno⁴ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubhō pi vinā vattitum na sakkonti. So hatthino sondāya gahetvā aparāparām karonto kīlati. Ath' ekadivasam eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlam datvā tam kukkurām ādāya attano gāmām agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthi kukkurām apassanto n' eva khādati na pivati na nahāyati. Tam atthām rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattam pahiṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiñkāraṇā hatthi evam karotīti“. Bodhisatto hatthisālām gantvā hatthissa dumimanabhāvām ñatvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṁ mittasanthavena bhavitabbaṁ, tam apassanto esa maññe⁵ sokābhībhūto“ ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṁ vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena sunakhena saddhiṁ balavā mettīti“. „Kahaṁ so etarahīti“. „Ekena manusseṇa nito“ ti. „Jānātha pan' assa nivāsanatthānan“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikām gantvā „n' atthi deva hatthissa koci abādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṁ

¹ C^o te etesu. ² C^o gantvā. ³ C^o -sittāni corrected to sittthāni. ⁴ C^o saṁvaddhamāno. ⁵ C^o C^o mañño.

balavavissāso, tam apassanto na bhuñjati maññe¹ ti vatvā imāñ gātham āha:

Nālam kabalam padātave
na ca pindam na kuse, na ghamśitum,
maññāmi: abhiñhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālan ti na samattho, kabalan ti bhojanakāle pañhamam eva dinnām kañukakabalam, padātave ti padātave¹ sandhivasena ākāralopo² veditabbo, gahetun ti attho, na piññan ti vaddhetvā diyamānam hatthapinḍam pi nālam gaheturū, na kuse ti khādanatthāya dinnāni tiñāni pi nālam gaheturū, na ghamśitun ti nahāpiyamano sarīram pi ghasitum³ nālam; evām yām yām so hatthi kātum na samattho tañ sabbañ rāñño ārocetvā tassa asamatthabhāve attanā sallakkhitakārañām ārocento maññāmīti ādim āha.

Rājā tassa vacanam sutvā „idāni kiñ cātabbam pañditā“ ti pucchi. „Amhākām kira mañgalahatthissa sahāyasunakham eko manusso gahetvā gato, yassa ghare tam sunakham passanti tassa ayam nāma danḍo⁴ ti bheriñ carāpetha⁵ devā“ ti. Rājā tathā kāresi. Tañ pavattim sutvā so puriso sunakham vis-sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi. Hattī⁶ tañ sondāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji. „Tiracchānagatassa āsayam jāñiti“ rājā Bodhisattassa māhantam yasam adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān⁷ eva vissāsikā, pubbe pi vis-sāsikā“ ti imāñ dhanumadesanām āharitvā catusaccakathāya vinivattetvā⁸ anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: (Idāñ catusaccakathāya vinivattan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayam pana nam yath⁹ assa ānisamiso paññāyati tatth¹⁰ eva dassayissāma) „Tadā sunakho upāsako ahosi, hatthi mahallako therō, amaccapañđito pana aham eva ahosin“ ti. Abhiñhajātakam.

¹ Cv padātave corrected to pādātave. ² Cv akāra-. ³ Cv ghasitum corrected to ghamśitum. ⁴ Cv heridvārāpetha, Cv bheriñcārāpetha corrected to -carāpetha. ⁵ Cv Cv hatthi. ⁶ Cv vinivaddhetvā.

8. Nandivisālajātaka.

Manuññam eva bhāseyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavādam ārabba kathesi. Tasmim hi samaye chabbaggiyā kalahām karontā pesale bhikkhū khumṣenti vamhenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesum. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccām kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānam pharuseṇa samudācarantam sahassam parājesīti“ vatvā atitaṁ āhari;

Atite Gandhāraratthe Takkasilāyām Gandhārarājā rājjām kāresi. Bodhisatto goyoniyām nibbatti. Atha nām taruṇavacchakakāle¹ yeva eko brāhmaṇo godakkhinā-dāyakānam² santikām gantvā gonām³ labhitvā Nandivisālo ti nāmām katvā puttāthāne thapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahaṁ imiñā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁴ saddhim sakala - Jambudipe añño samadhuro goṇo⁵ nāma n' atthi, yan nūnāhaṁ attano balām dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyām dadeyyan“ ti. So ekadivasam brāhmaṇam āha: „gaccha brāhmaṇa ekaṁ govittakām setthim upasamikamitvā ‘mayham balivaddo atibaddhasakaṭasataṁ pavatṭetīti“ vatvā sahassena abbhutam karohīti“. So brāhmaṇo setthissa santikām gantvā kathaīn samuṭṭhāpesi: „imasmim nagare kassa gonā⁶ thāma-sampannā“ ti. Atha naīn setthi „asukassa asukassa cā“ 'ti vatvā „sakalanagare pana amhākām gonehi⁷ sadiso n' atthīti“ āha. Brāhmaṇo „mayham eko goṇo⁸ atibaddham sakaṭasataṁ pavatṭetum samattho atthīti“ āha. Setthi gahapati „kuto evarūpo goṇo⁹“ ti āha. Brāhmaṇo „mayham gehe atthīti“. „Tena hi abbhutam karohīti“. „Sādu karomīti“ sahassena

¹ Cv -vacchaka- corrected to -vaccha-. ² C^s -dakkhina-, C^k -dakkhīna-. ³ C^k Cv omit gonām, C^s gonām. ⁴ C^k omits ca, C^s va. ⁵ C^k C^s gono. ⁶ all three MSS. pavaddhetīti. ⁷ C^k C^s gonā. ⁸ C^k C^s gonehi. ⁹ C^k C^s gono. ¹⁰ C^s gono

abbhutam akāsi. So sakatastam vālikasakkharapāsāñānam yeva pūretvā paṭipātiyā thapetvā sabbāni akkhabandhanayottena ekato bandhitvā Nandivisālam nahāpetvā gandhena pañcañgulim datvā kañthe mālam piñandhitvā¹ purimasakaṭadhure ekakam eva yojetvā sayam dhure nisiditvā patodañm ukkhipitvā² añja³ kūṭa vadassu kūṭā⁴ ti āha. Bodhisatto „ayañ main akūṭam kūṭavādena samudācaratī“ cattāro pāde thambhe viya niccale katvā atthāsi. Setthi tañm khañam ñeva brāhmañam sahassam āharāpesi. Brāhmaño sahassam parājito goñam muñcivā gharam gantvā sokābhībhūto nipajji. Nandivisālo caritvā āgato brāhmañam sokābhībhūtaiñ disvā upasainkamitvā „kiñ brāhmañam niddāyasiti“ āha. „Kuto me niddā sahassam parājitatassā“ 'ti. „Brāhmañam mayā ettakam kālam tava gehe vasantena atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbañ koci vā madditapubbo atthāne vā pana uccārapassāvo katapubbo“ ti. „N' atthi tātā“ 'ti. „Atha main kasmā kūṭavādena samudācarasi, tav' eso doso, mayham doso n' atthi, gaccha tena saddhim dvīhi sahassehi abbhutam karohi, kevalam main akūṭam kūṭavādena na samudācarā“ 'ti. Brāhmaño tassa vacanam sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutam katvā purimanayen' eva sakatastam atibandhitvā Nandivisālam manetvā purimasakaṭadhure yojesi, katham yojesiti yugam dhure niccalam bandhitvā ekāya kotiyā Nandivisālam yojetvā ekam kotim dhurayottena palivethetvā yugakoñi ca akkhāni pādañ ca nissāya munḍarukkhadañdakam datvā tena yottena niccalam bandhitvā thapesi, evam hi kate⁵ yugam etto vā ito vā na gacchat, sakkā hoti eken' eva goñena ākaḍḍhitum. Ath' assa brāhmaño dhure nisiditvā Nandivisālassa piṭṭhim parimajjitvā „añja bhadra vadassu bhadrā“ 'ti āha. Bodhisatto atibaddham sakatastam ekavegen' eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitam sakatañ

¹ C^o pilandhitvā. ² C^k C^o añjana, C^v añjana corrected to añja. ³ C^k evam kate, C^v tavam hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭhitasakaṭassa ṭhāne ṭhapesi. Govittakasetṭhi parājito brāhmaṇassa dve sahassāni adāsi, aññe pi manussā Bodhisattassa bahum¹ dhanam adamsu, sabbam brāhmaṇass' eva ahosi. Evaṁ Bodhisattam nissāya bahum¹ dhanam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kassaci manāpan“ ti chabbagga耶e garahitvā sikhāpadaṁ paññāpetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Manuññam eva bhāseyya nāmanuññam kudācanam,
manuññam bhāsamānassa garum bhāraṁ udaddhari,
dhanañ ca nam alabbhesi⁴, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññam eva bhāseyyā ti parena saddhiṁ bhāsamāno catudosavirahitam madhuraṁ² manāpam sañham mudukam piyavacanam eva bhāseyya, garum bhāraṁ udaddharīti Nandivisālalivaddo amanāpam bhāsamānassa bhāraṁ anuddharitvā pacchā manāpam piyavacanam bhāsamānassa brāhmaṇassa garum bhāraṁ udaddhari, uddharitvā kadḍhitvā pavaṭṭesī³ attho, dakāro pan' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññam eva bhāseyyā ti imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, Nandivisālo pana aham evā“ 'ti. Nandivisālajātakam.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuran ti. Idam Satthā Jetavane viharanto yamakapāṭihāriyam ārabba kathesi. Tam saddhiṁ devorohanena Terasanipāte Sarabhamigajātakē āvibhavissati. Sammāsambuddho pana yamakapāṭihāriyam katvā devaloke vasitvā mahā-pavāranāya Saṅkassanagare oruyha mahantena parivārena Jetavanam pavitthe⁴. Bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso, Tathāgato nāma asamadhuro, Tathāgatena vūlhām dhuram añño vahitum samattho nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyam karissāma, mayam eva pāṭihāriyam karissāma' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyam na akamsu, aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu gunakatham⁵ kathentā nisidiinsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ Cv bahu. ² C² C² madhura, C² madhura corrected to madhuraṁ. ³ all three MSS. pavaddhesīti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² gunāmkatham.

sinnā“ ti pucchi. „Na bhante aññaya evarūpāya nāma tumhākam eva gunakathāyā“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlhamā¹ dhuram ko vahissati, pubbe tiracchānayoniyām nibbatto pi aham attanā samaduram kañci nālatthan“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasīyām Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto goyoniyām paṭisandhim gaṇhi. Atha naṁ sāmikā tarunavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanam² paricchinditvā adaṁsu. Sā tam yāgu-bhattādīhi³ paṭijaggamānā puttaṭṭhāne ṭhapetvā vadḍhesi. So Ayyakākālako⁴ t’ eva paññāyittha, vayappatto ca⁵ añjanavanṇo hutvā gāmagonehi saddhim carati, silācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kañnesu pi galesu pi gahetvā olambanti, nañgutthe pi gahetvā kiñanti, piṭṭhiyam pi nisidanti. So ekadivasam cintesi: „mayham mātā duggatā, maṁ puttaṭṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yañ nūnāham bhatim katvā imam duggatabhāvato moceyyāmīti“. So tato paṭṭhāya bhatim upadhārento carati. Ath’ ekadivasam eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatittham sampatto. Tassa gonā sakaṭāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu gonā yugaparamparāya yojītā ekam pi sakaṭāni uttāretum nā-sakkhiṁsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhim titthasamipe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesam gunnam antare imāni sakaṭāni uttāretum samatho usabhājānīyo“⁶ ti upadhārayamāno Bodhisattam disvā „ayam ajānīyo⁷ sakkhissati mayham sakaṭāni uttāretum, ko nu kho assa sāmiko“⁸ ti gopālakē pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, ahām imam sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanam dassāmīti“. Te āhaṁsu: „gahetvā nam yojetha, n’ atthi imassa imasmim ṭhāne sāmiko“ ti. So tam nāsāya raijukena ban-

¹ C^k vūlhā, C^v cujhām, C^s vūlham. ² C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanam, C^s vetanato. ³ C^s -dihi. ⁴ C^s -kālako. ⁵ C^s va. ⁶ C^s -jānīyo. ⁷ C^v ajānīyyo. ⁸ C^k C^v ahāmsu.

dhitvā kaddhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassādhippāyāṁ ñatvā „sāmi tayā pañcasu sakataṣatesu uttāritesu ekasakaṭassa dve kahāpañāni bhatiṁ katvā sahassāṁ dassāmīti“ āha. Tada Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha nām purisā sakataṣesu yojesūṁ. Atha nām ekavegen' eva ukkhipitvā thale patiṭṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakaṭāni uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakataṣassa ekām katvā pañca satāni bhaṇḍikām katvā tassā gale bandhi. So „ayāṁ mayhaṁ yathā-paricchinnām‘ bhatiṁ na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakataṣassa purato maggāṁ nivāretvā atṭhāsi¹, apanetūṁ vāyamantāpi nām apanetūṁ nāsakkhiṁsu. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā ünabhāvan“ ti ekasmim sātakē² sahassāṁ bhaṇḍikām bandhitvā „ayan te sakataṭtarañabhati“ givāya laggesi. So sahassabhaṇḍikām ādāya mātu santikām agamāsi. Gāmadārakā „kim nām' etam Ayyakākālassa“ gale³ ti Bodhisattassa santikām āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikām gato. Pañcannām pana sakataṣatānaṁ uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paññāyittha. Upāsikā⁴ tassa givāya sahassatthavikām disvā „tāta ayan te kahām laddhan“⁵ ti gopāladārake pucchitvā tam atthām sutvā „tāta kim aham tayā laddhabhatiyā jīvitukāmā, kiñkārañā evarūpaṁ dukkham anubhositi“ vatvā Bodhisattām uñhodakena nahāpetvā sakalasarīraṁ telena makkhetvā pāñiyām⁶ pāyetvā sappāyabhojanām bhojetvā jīvitapariyosāne saddhiṁ Bodhisattena yathākammaṁ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asamadhuropa, pubbe pi asamadhuropa yevā“ ti imām dhammadesanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imām gātham āha:

¹ C^a -cchinna. ² C^b atṭhāsīti. ³ Cv sākate corrected to sakata. ⁴ C^a -kālassa.

⁵ C^b uvāsikā, Cv upāvāsikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C^a pāñiyām.

Yato yato garu dhuram yato gambhiravattani
tad' assu kanham yuñjanti sy-ässu tam vahate dhuran ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuran ti yasmin yasmin thane dhuram garum¹ bhārikam hoti aññe balivaddā ukkhipitum na sakkonti, yato gambhi-ravattanīti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etaiu nāmarū, yasmin thane udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinatabhävena vā maggo gambhiro hotiti attho, tadassu kanham yuñjantīti, assū ti nipātamattam, tadā kanham yuñjantīti attho, yadā dhurañ ca garum² hoti maggo ca gambhiro tadā aññe balivadde apanetvā kanham eva yojetīti vuttam hoti, svāssu tam vahate dhuran ti, etthāpi assū 'ti nipātamattam eva, so tam dhuram vahatīti attho.

Evaṁ Bhagavā „tadā bhikkhave kanho va tam dhuram vahatīti“ dassetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mahallikā Uppalavannā ahosi, Ayyakākālako³. pana aham evā“ ti. Kanha jātakam.

10. Muṇikajātaka.

Mā muṇikassā⁴ 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanam ārabba kathesi. Tam Terasanipāte Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum „saccam kira tvam bhikkhu ukkañthito“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kim nissāyā“ 'ti. „Thullakumārikapalobhanam bhante“ ti. Satthā „bhikkhu, esā tava anatthakārikā, pubbe pi tvam imissā vivāhadivase jivitakkhayam patvā mahājanassa uttaribhañgabhāvam patto“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto ekasmim gāmake ekassa kuṭimbikassa gehe go yoniyañ nibbatti Mahālohitō ti nāmena. Kaniñthabhbhātāpi 'ssa Cullalohito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya tasmim kule kammadhuram vadḍhati. Tasmim pana kule ekā kumārikā atthi. Tam eko nagaravāsikulaputto attano puttassa vāreti⁵. Tassā mātāpitaro kumārikāya vivāhakāle „āgatānam

¹ C^o C^v garu. ² C^o gurum. ³ C^k ayakakālako corrected to ayakakālako, C^o ayakhikakālako, C^v ayakakhikkālako. ⁴ C^o muni-. ⁵ C^v vāresi.

pāhunakānam uttaribhañgo bhavissatiti¹ “ yāgubhattam datvā Munikām² nāma sūkaram³ posesum. Tam disvā Cullalohito bhātaram⁴ pucchi: „imasmīm kule kammadhuram vāḍḍhamānam amhe dve bhātike nissāya vāḍḍhati, ime pane amhākām tīnapalālādīn⁵ eva denti, sūkaram yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen⁶ esa etam labhatiti“. Ath’ assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvam etassa bhojanam pihayi, ayam sūkaro maraṇabhattam⁷ bhuñjati, ‘etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānam pāhunakānam uttaribhañgo bhavissatiti’ ime etam sūkaram posenti, ito katipāhass⁸ accayena te manussā āgamissanti, atha naim sūkaram pādesu gahetvā kaddhentā hetthāmañcato nīharitvā jīvitakkhayam pāpetvā pāhunakānam sūpavyañjanam kāriyamānam passissasiti“ vatvā imam gātham āha:

Mā Muṇikassa⁹ pihayi, āturannāni¹⁰ bhuñjati,
apposukko bhusam khāda, etam dīghāyulakkhaṇan ti. 29.

Tattha mā Muṇikassa⁹ pihayiti Muṇikassa⁶ bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanam bhuñjatiti mā Muṇikassa⁶ pihayi, kadā nu kho ahām pi evam sukhito bhaveyyan ti mā Muṇikabhāvam⁴ patthayi, ayam pi āturannāni bhuñjatiti āturannānīti maraṇabhojanāni, apposukko bhusam khāda ‘ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddham bhusam khāda, etam dīghāyulakkhaṇan ti etam dīghāyubhāvassa kārapam.

Tato na cirass’ eva te manussā āgamiṁsu. Muṇikām ghātetyā nānappakārehi pacim̄su. Bodhisatto Cullalohitam āha: „diṭṭho te tāta Muṇiko“¹¹ ti. „Diṭṭham me bhātika Muṇikassa⁹ bhojanaphalam, etassa bhattato satagunena sahassagunena amhākām tīnapalālābhushamattam eva uttamañ ca anavajañ ca dīghāyulakkhaṇañ cā“¹² ‘ti.

Satthā „evam kho tvam bhikkhu pubbe pi imam kumārikām nissāya jīvitakkhayam patvā mahājanassa uttaribhañgikabhāvam

¹ C^k C^v bhavissasiti. ² C^k munikām. ³ C^v -bhatte. ⁴ C^k muni-. ⁵ C^v āturamānam corrected to āturannāni, C^k C^v āturāmāni. ⁶ C^k C^v muni-.

gato“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkanthitabhikkhu sotēpattiphale patiñthāsi. Satthāpi anusandhiṁ ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Munikasūkaro¹ ukkanthitabhikkhu ahosi, thullakumārikā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahālohitō pana aham evā“ ti. Munikajātakam². Kuruñga-vaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāniyam pītam bhikkhum ārabba kathesi. Sāvatthito kira dve sahāyakā dahara bhikkhū janapadaṁ gantvā ekasmim phāsukatthāne yathājjhāsayam vasitvā „Sammāsambuddham passissāmā“ ’ti puna tato nikhamitvā jetavanābhīmukhā pāyiṁsu. Ekassa hatthe parissāvanam atthi, ekassa n’ atthi, dve pi ekato pāniyam parissāvetvā pivanti. Te ekadivasam vivādām akainsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanam adatvā sayam eva pāniyam parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanam alabhitvā pipāsam sandhāretum asakkonto aparissāvetvā pāniyam pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthāraṁ vanditvā nisidimsu. Satthā sammodanīyam kathaṁ katvā „kuto āgat’ atthā“ ’ti pucchi. „Bhante mayam Kosalajanapade ekasmim gāmake vasitvā tato nikhamitvā tumhākam dassanatthāya āgata“ ti. „Kacci pana samaggā āgat’ atthā“ ’ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante antarāmagge mayā saddhiṁ vivādām katvā parissāvanam na³ dāsiti.“ Itaro „ayam bhante aparissāvetvā va jānam sappānakam udakam pivitī“ āha. „Saccam kira tvam bhikkhu jānam sappānakam udakam pivitī“. „Āma bhante aparissāvitaṁ udakam pītam mayā“ ti. Satthā „bhikkhu pubbe paññitā devanagare rajjam kārentā³ yuddhaparājīta samuddapitthena palāyantā issariyam nissaya ‘pāṇavadham na karissāmā‘ ’ti tāva mahantam yasam pariccajītvā supannapotakānam jīvitam datvā rathām nivattayimsu“ ’ti vatvā atitam āhari:

1. Cfr. Dhammapada p. 186. ¹ C^o muni-. ² C^o nā. ³ C^o C^o kārento.

Atite Magadharatthe Rājagahe eko Magadharājā raijam karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime attabhāve Magadharatthe Macalagāmake nibbatti evam tasmiṁ yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Magha kumāro tv-eva nāmaṁ akamsu. So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mātāpitaro samānajātiyam kulato dārikam ānayimsu. So puttadhitāhi vadḍhamāno dānapati¹ ahosi, pañca sīlāni rakkhati. Tasmiṁ ca gāme tiṁs' eva kulāni honti, te ca tiṁsa kulam-nussā ekadivasam gāmamajjhē thatvā gāmakammaṁ karonti. Bodhisatto thitatthāne pādehi pāmsuṁ viyūhitvā taṁ padesam ramaṇiyam katvā atthāsi, ath' añño eko āgantvā tasmiṁ thāne thito. Bodhisatto aparam thānam ramaṇiyam kātvā atthāsi, tatthāpi añño thito. Bodhisatto aparam pi aparam pīti sabbesam² pi thitatthānam³ ramaṇiyam katvā aparena samayena tasmiṁ thāne maṇdapam kāresi, maṇdapam pi apanetvā sālam kāresi, tattha phalakāsanāni santharitvā pānīyacāṭīm ṭhapesi. Aparena samayena te pi tiṁsa janā⁴ Bodhisattena samā-nacchandā ahesum. Te Bodhisatto pañcasu⁵ silesu patiṭṭhā-petvā tato paṭṭhāya tehi saddhim puññāni karonto vicarati. Te pi ten' eva saddhim puññāni karontā kālass' eva vuṭṭhāya vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁶ musalena pāsāne ubbattetvā pavattenti⁷, yānānam akkhaṭaṭighātarukkhe haranti, visamam samām karonti, setum attharanti, pokkharāṇyo khaṇanti⁸, sālam karonti, dānāni denti, sīlam rakkhanti, evam yebhuyyena sakalagāmavāsino Bodhisattassa ovāde thatvā sīlāni rakkhiṁsu. Atha nesam gāmabhojako cintesi: „aham pubbe etesu suram pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cātikahā-paṇādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanam labhāmi, idāni pana Magho māṇavo ‘sīlam rakkhāpemīti’ tesam⁹ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C^k C^v sabbesam. ³ C^k thitatthānam. ⁴ C^k jātā corrected to jatā, C^v jānā corrected to janā. ⁵ C^k pañcā. ⁶ C^k C^v -pathādīsu. ⁷ C^k C^v pavaddhenti, C^v pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C^v nesam.

kātuñ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmīti“ kuddho rājānam upasāñkamitvā „deva bahū¹ corā gāmaghātakādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanām sutvā „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesam kammarin asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“ 'ti āha. Tato sabbe pi te rājañgañe nipajjāpetvā hatthim ānayim̄su. Bodhisatto tesam ovādam adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuññakārake ca raññe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam eva mettam bhāvethā“ 'ti. Te tathā akañsu. Atha nesam maddanatthāya hatthim upanesum̄. So upanīyamāno² pi na upagacchati, mahāviravam viravitvā palāyati. Añnam añnam hatthim ānayim̄su. Te pi tath' eva palāyim̄su. Rājā „etesam hatthe kiñci osadham bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“ 'ti āha. Vicinantā adisvā³, „n' atthi devā“ 'ti āhamsu. „Tena hi kiñci mantam parivattessanti, pucchatha te: 'atthi vo parivattanamantā“ 'ti. Rājapurisā pucchim̄su. Bodhisatto „atthīti“ āha. Rājapurisā „atthi kira devā“ 'ti ārocayim̄su. Rājā sabbe pi te pakkosāpetvā „tumhākam jānanamantam kathethā“ 'ti āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākam manto nāma n' atthi, amhe pana tīmsamattā janā pāñam na hanāma, adinnam nādiyāma, micchā na carāma, musāvādam na kathema, majjam na pivāma, mettam bhāvema, dānam dema, maggām samam̄ karoma, pokkharañyo khanāma⁴, sālam kārema⁵, ayam amhākam manto ca parittañ ca vadḍhiñ⁶ cā“ 'ti. Rājā tesam pasanno pesuññakārakassa sabbam gehavibhavam tañ ca tesāñ⁷ ñeva dāsam̄ katvā adāsi, tam̄ hatthiñ ca gāmañ ca tesāñ⁷ ñeva adāsi. Te tato paññāya yathāruciyā puññāni karontā „catumahāpathe mahantam⁸ sālam kāressāmā⁹“ 'ti vadḍhakim pakkosāpetvā sālam paññapesum̄, mātugāmesu pana viga-

¹ Cv bahu. ² all three MSS. upanīyamāno. ³ Cv adisvā. ⁴ Ck Cv khanāma.

⁵ Ck karema, Cv karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ Ck Cv tesam̄. ⁸ Ck mahātham⁹ Ck Cv karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānam pattiṁ nidañca. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandi Sujātā ti catasso itthiyo hosti. Tāsa Sudhammā vaddhakinaṁ saddhim ekato hutvā „bhāti ka imissā sālāyam mām jetthikam karohiti“ vatvā lañcam adāsi. So „sādhū“ ti sampaticchitvā pañhamam eva kannikarukkham sukkhāpetvā tacchetvā vijjhītvā kannikam niñthāpetvā¹ vatthena palivethetvā thapesi. Atha sālam niñthāpetvā² kannikāropanakāle „aho’ ayyā ekam na karimhā“³ ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kannikā laddhum vattatīti“. „Hotu, āharissāmā“⁴ ti. „Idāni chinnarukkhena kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhītvā thapita-kannikā laddhum vattatīti“. „Idāni kiṁ kātabban“⁵ ti. „Sace kassaci gehe niñthāpetvā⁶ thapitavikkāyikakanñikā atthi sā pariyesitabbā“⁷ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhimsu. „Sace mām sālāya pattikam karotha dassāmīti“⁸ vutte pana „mayam mātugāmānam pattiṁ na damhā“⁹ ti āhamsu. Atha ne vaddhaki¹⁰ āha: „ayyā tumhe kiṁ kathetha, thāpetvā Brahmalokam aññam mātugāmarahitañthānam nāma n’ atthi, gānhattha kannikam, evam sante amhākam kammasam niñtham gamissatiti“. Te „sādhū“¹¹ ti kannikam gahetvā sālam niñthāpetvā āsanaphalakāni santharitvā pāni-yacātiyo¹² thāpetvā yāgubhattam nibandhimsu, sālam pākārena parikkhipitvā dvāram yojetvā anto pākāre vālukam¹³ ākritvā bahi pākāre tālapantim¹⁴ ropesuṁ. Cittāpi tasmin thāne uyyānam kāresi, „pupphūpagaphalūpagarukkho“ asuko nāma tasmin n’ atthiti¹⁵ nāhosí. Nandāpi tasmin yeva thāne pokkharaniṁ kāresi pañcavannehi padumehi sañchannam ramaṇiyam. Sujātā kiñci na¹⁶ akāsi. Bodhisatto „mātu upatthānam pitu upatthānam kule jetthāpacāyikakammaṁ saccavācam

¹ C^k niñthāpetvā. ² C^v niñthāpetvā. ³ C^k ahosi. ⁴ C^v sarimhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^v pāniya-. ⁷ C^v vālukam. ⁸ C^v -pannīm. ⁹ C^v pupphupaga-phalupaga-. ¹⁰ C^k omits na.

apharusa-vācaṁ apisa-nava-vācaṁ¹ maccheravi-na-yān² ti imāni
satta vatapa-dāni püretvā

Mātā-pettibha-raṁ³ jan-tum kule jet-thā-pacāyinaṁ
sañhaṁ sakhi-la-sambhāsaṁ pesu-neyyappa-hāyinaṁ⁴
Maccheravi-na-yē yuttaṁ saccām kodhābhībhuṁ nara-m
taṁ ve devā tāva-tim-sā āhu sappuriso itīti

evain pasai-nsiyabha-vām āpaj-jitvā jīvi-ta-pariyo-sāne tāva-tim-sa-
bhavane Sakko va⁵ de-varājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa sahāyā
tatth' eva nibbatti-m̄su. Tasmīm kāle tāva-tim-sa-bhavane asurā
pati-va-santi. Sakko de-varājā „kiṁ no sādhāraṇena rajjenā“
'ti asure dibba-pānaṁ pā-yetvā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupa-pāte khip-pā-pesi. Te asurabhava-nam eva sampā-
puṇi-m̄su. Asurabhava-nam nāma Sineru-sa hetthi-mata-le tāva-
tim-sa-devaloka-pa-pānaṁ eva, tattha devā-nam pā-ricchattako
viya Cittapā-tali⁶ nāma kappa-tthi-yaru-kkho hoti. Te Cittapā-tali-yā
pupphitā-yā jā-nanti: „nāyam amhāka-m̄ devaloko, devaloka-smīm
hi pā-ricchattako pupphatītī“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahā-sa-muddapi-ṭthe khipitvā amhāka-m̄ deva-na-
garām gaṇhi“. Te „mayam⁷ tena saddhi-m̄ yujjhiti-vā amhāka-m̄
deva-na-garam eva gaṇhi-sāmā“ 'ti pi-pi-lli-kā viya thambha-m̄
Sineru-m̄ anusa-ñcara-mā-nā ut-tha-hi-m̄su. Sakko „asurā kira
ut-thitā“ ti sutvā sa-muddapi-ṭthe yeva abbhug-gantvā yujjhama-nō
tehi parā-jito diyadḍha-yo-jana-sati-kena Vejayanta-rathena dakkhi-na-
sa-muddassa matthaka-matthakena pa-lā-yitum āraddho. Ath'
assa ratho sa-muddapi-ṭthena vegena gacchanto Simbaliva-na-m̄
pak-khanto⁸. Tassa ga-manamagge Simbaliva-na-m̄ tāla-vana-m̄
viya chij-jitvā chij-jitvā sa-muddapi-ṭthe patati. Supa-nṇa-potā-kā
sa-muddapi-ṭthe parivattentā mahā-rava-va-m̄ ravi-m̄su. Sakko Mā-
talim pucchi: „samma Mā-tali, kiṁ-saddo nām' esa, ati-karuno

¹ Ck -suṇa-, Cv -sūṇa-. ² Ck tam maccheravi-na-yām. ³ Ck -harām, Cv -hārām.
⁴ Ck pesu-neyya-. ⁵ Cv ca, Cv va added. ⁶ Cv -pā-tali. ⁷ Cv Cv mayan. ⁸ Cv simbalī-. ⁹ Ck pak-bante.

ravo vattatīti“. „Deva tumhākam rathavegavicuṇṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maranabhayatajjitā ekaviravam viravantīti“. Mahāsatto „samma¹ Mātali²“, mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayam issariyam nissāya pāṇavadhakammaṁ karoma, etesam pana atthāya mayam jivitam pariccajītvā asurānam dassāma, nivattay³ etam rathan⁴ ti vatvā imam gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismim
isāmukhena parivajjayassu,
kāmaṁ cajāma assuresu pāṇam,
mā-y-ime dijā vikulāvā aheson ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātali⁵ sārathim āmantesi, Simbalismim ti passa ete simbalirokkhe⁶ olambantā thitā ti dasseti, isāmukhena parivajjayassu⁷ ti ete etassa rathassa isāmukhena yathā na haññanti evan te parivajjayassu, kāmaṁ cajāma assuresu pāṇam ti yadi amhesu asurānam pāṇam cajantesu etesam sothi hoti kāmañ⁸ cajāma ekañson⁹ eva mayam assuresu ambākam pāṇam¹⁰ cajāma, māyime dijā vikulāvā aheson ti imo pana dijā ime garuṇapotakā viddhastavicuṇṇitakulāvakatāya¹¹ vikulāvā mā aheson mā ambākam dukkham etesam uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali¹² saṅgāhako tassa vacanam sutvā rathan nivattetvā aññena maggena devalokābhīmukham akāsi. Asurā pana tam nivattayamānam eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā ḡacchanti, balam labhitvā ratho nivatto bhavissatīti“ maranabhayabhītā palāyitvā asurabhavanam eva pavisiṁsu. Sakko pi devanagaram pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena pari-vuto nagaramajjhe atṭhāsi. Tasmim khane paṭhaviṁ bhinditvā yojanasahassubbedho Vejayantapāsādo utṭhahi. Vijayante utṭhitattā Vejayanto t’ eva nāmaṁ akañsu. Atha Sakko puna asurānam anāgamanatthāya pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapesi, yam sandhāya vuttam:

¹ C^v sammā. ² C^v C^v mātali. ³ C^v simbalī-. ⁴ C^v kāmañ. ⁵ C^v pāṇam.
⁶ C^v viddhvasta-. ⁷ C^v mātali.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam
 pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā:
 uragakaroṭi payassa ca hāri²
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetuū asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagarañ ca asuranagarañ ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāiytvā devanagarāni pavisitvā dvāre pibite asurānam satasahassam pi kiñci kātum na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāiytvā asuranagarassa dvāre pibite Sakkānam satasahassam pi kiñci kātum na sakkoti⁴. iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesām antarā etesu uragādisu pañcasu ṭhānesu Sakkena rakkhā ṭhapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te udake balavantā honti, tasmā Sinerussa pañhamālinde⁵ tesām ārakkhā, karotisaddena supanuñā gahitā, tesām kira karoṭi nāma pānabhojanaiñ, tena nāmām labhimāsu, dutiyālinde⁶ tesām ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhandā gahitā, dānavarakkhasā kir'ete, tatiyālinde⁶ tesām ārakkhā, medanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir'ete yuddhañsonḍā⁷, catutthālinde⁶ tesām ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde⁶ tesām ārakkhā, tasmā yadi asurā kuptā āvilacittā devapurañ upayanti pañcavidhesu yām girino pañhamām paribhāndām tam uragā paribāhiya titthanti, evam sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā Sakkō⁸ devānam indo⁹ dibbasampattiñ anubhavamāne Sudhammā cavītvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, kanñikāya dinna-nissandena c' assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamanisabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa hetṭhā yojanappamāñe kañcanapallamke¹⁰ nisinno Sakkō devānam indo devamanussānam kattabbakiccāni karoti. Cittāpi cavītvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, uyyānassa karananissandena c' assā Cittalatāvanām nāma uyyānam udapādi. Nandāpi cavītvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, pokkharanī-nissandena¹¹ c' assā Nandā nāma pokkharanī udapādi. Sujatā

¹ Cv dinnam. ² Cv hāri. ³ Cv sakkonti. ⁴ Cv sakkonti corrected to sakkoti. ⁵ Cv -lindo. ⁶ Cv Cv -linde. ⁷ Cv yuddhasonḍā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ Cv -pallañke. ¹¹ Cv pokkharanī.

pana kusalakammassa akatattā ekasmim araññe kandarāya bakasakunikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā tam ādāya devalokam gantvā tassā ramaniyam devanagaram Sudhammam devasabbam Cittalatāvanaṁ Nandāpokkharanīm ca dassetvā „etā kusalam katvā mayham pādaparicārikā hutvā nibbattā, tvaṁ pana kusalam akatvā tiracchānayoniyam nibbattā, ito paṭṭhāya sīlam rakkhā“ 'ti tam ovaditvā pañcasu silesu patitthāpetvā' tatth' eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya sīlam rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlam rakkhituṁ“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggahesi, maccho nañ-guṭham' cālesi, atha naṁ „jīvati, maññe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhu sādhu, sakkhissasi sīlam rakkhituṁ“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārāṇasiyam kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahan' nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvam ñatvā suvanṇa-elālukānam' yānakam püretvā majjhe gāmassa mahallakaveseṇa nisiditvā „elālukāni' gaṇhatha, elālukāni' gaṇhathā“ 'ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ 'ti āhaṁsu. „Aham sīlam' rakkhakānam demi, tumhe sīlam rakkhathā“ 'ti. „Mayam sīlam nāma na jānāma, mūlena dehīti“. „Nā mayham mūlena attho, sīlarakkhakānañ' ñevāham dammīti“. Manussā „koci ayaṁ lālako“ ti pakkamīnsu. Sujātā tam' pavattiṁ sutvā „mayham ānītam bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Silam rakkhasi ammā“ ti. „Āma rakkhāmīti“. „Idam mayā tuyham eva atthāya ābhatan“ ti saddhiṁ yānakena gehadvāre ṭhāpetvā pakkāmi. Sāpi yāvajīvam sīlam rakkhitvā tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisamsena abhirūpā ahosi. So tassā vayappattakāle „mayham dhītā attano cittarucitam sāmikam gaṇhatū“ 'ti asure sanni-

¹ C^a patitthāpetvā. ² C^a nañgu-. ³ C^a kahan'. ⁴ C^a suvanṇalukānam. ⁵ C^a elālukāni. ⁶ C^a sīla. ⁷ C^k sīlam-. ⁸ C^a elāluko. ⁹ C^k naṁ.

pātesi. Sakko „kaham nu sā nibbattā“ ti olokento tattha nibbattabhāvam ānatvā „Sujātā cittarucitam sāmikam gaṇhanti¹ man gaṇhissatī“ asuravannam māpetvā tattha agamāsi. Sujātam² alamkaritvā sannipātathānam ānetvā „cittarucitam sāmikam gaṇhā“ ti āhaṁsu. Sā olokenti³ Sakkam disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṁ devanagaram ānetvā addhatiyānam nāṭakakotinam jēṭhikam katvā yāvatāyukam thatvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „evaṁ bhikkhave pubbe paññitā devarajjam kārayamānā attano jīvitam pariccajantāpi pānātipātam na karimsu, tvam nāma evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā apariśāvitam sappānakam udakam pivissasīti“ tam bhikkhum garahitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mātali saingāhako Ānando ahosi, Sakko pana aham evā“ 'ti. Kulāvaka jātakam.

2. Naccajātaka.

Rudam manuññan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam bahubhaṇḍikam bhikkhum ārabbha kathesi. Vatthum hetṭhā Devadhammadjātakē vuttasadisam eva. Satthā tam bhikkhum „saccam kira tvam bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kimkaraṇā ṭyam bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettakam sutvā va kuddho nivāsanapārupanam⁴ chaddetvā⁵ „iminā dāni nihārena vicarāmiti“ Satthu purato naggo atthāsi. Manussā dhi⁶ dhīti āhaṁsu. So tato palāyitvā hīnāyāvatto. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā „Satthu nāma purato evarūpam karissasīti“ tassa agunakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante 'so hi nāma bhikkhu tumhākam purato catuparisamajjhē hirottappam pahāya gāmadārako viya naggo thatvā⁷ manussehi jigucchiyamāno hīnāya vattitvā sāsanā parihino⁸ ti tassa agunakathāya nisinn' amhā“ 'ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' eso⁹ bhikkhu hirottappābhāvena ratanasāsanā parihino, pubbe itthiratanapatiṭilābhato pi parihino yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

¹ Ck Cv gaṇhanti, C^a gaṇhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. olokenti. ⁴ Ck -pārupanam. ⁵ C^a chaddhetvā. ⁶ Cv dhi. ⁷ C^a gāmadārako viya naggo viya hutvā. ⁸ Ck idānevaso.

Atite paṭhamakappe catuppadā Sīham rājānam akāmsu, macchā Ānandamacchām, sakuñā Suvaṇṇahamīsañ. Tassa pana Suvaṇṇarājahaṁsassa dhītā haṁsapotikā abhirūpā ahosīti so tassā varam adāsi. Sā attano cittarucitam sāmikam vāresi. Haṁsarājā tassā varam datvā Himavante sabbasakuṇe sannipātāpesi. Nānappakārā' haṁsamorādayo sakuṇagañā samā-gantvā ekasmīm mahante pāsāṇatale sannipatīmu. Haṁsarājā „attano cittarucitam sāmikam āgantvā ganhatū“ 'ti dhītarām pakkosāpesi. Sā sakuṇasamīgham oloketī' maṇivāṇṇagīvām citrapekhuñām' morām disvā „ayañ me sāmiko hotū“ 'ti rocesi. Sakuṇasamīghā morām upasamīkamitvā āhamsu: „samma mora ayam rājadhitā ettakānañ sakuṇānañ majjhe sāmikām rocentī' tayi rucim uppādesiti“. Moro „ajjāpi tāva me balam na passasīti“ atitūṭhiyā' hirottappam bhinditvā tāva mahato sakuṇasamīghassa majjhe pakke pasāretvā naccitum ārabhi, naccanto appaṭicchanno ahosi. Suvaṇṇahamīsarājā lajjito imassa n' eva aijjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānam ottappam, nāssa bhinnahirottappassa mama dhītarām dassāmīti“ sakuṇasamīghamajjhe imam gātham āha:

Rudam¹ manuññam rucirā ca piṭṭhi
veṭuriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā
vyāmamattāni ca pekkhuñāni,
naccena te dhītarām no dadāmīti. 31.

Tattha rudam manuññan ti, takārassa dakkhī kato, rudam manāpam, vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhitī piṭṭhi² pi te citrā c' eva sobhanā ca, veṭuriyavaṇṇūpanibhā ti veṭuriyamaṇīvanṇasadisā, vyāma-mattānīti ekavyāmapamāñāni, pekkhuñānīti piñjāni, naccena te dhītarām no dadāmīti hirottappam bhīnditvā naccitabhāven' eva te evarūpassa nillajjassa dhītarām no dadāmīti vatvā

Haṁsarājā tasmiñ yeva parisamajjhe attano bhāgineyya-haṁsapotakassa dhītarām adāsi. Moro haṁsapotikam ala-

¹ C² -kārānam, C² -kāra. ² all three MSS. oloketi. ³ C² -pekuṇam, C² -pekkhu-nam. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C² atuṭṭhiyā. ⁶ C² C² rudam. ⁷ C² C² piṭṭhi.

bhitvā lajjitvā tato va utṭhahitvā palāyi. Hamsarājāpi attano vasanaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān’ ev’ esa hirottappam bhinditvā rata-nasāsanā parihino, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihino yevā“ ’ti imai dhammadesanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakām samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, hamsarājā pana aham evā“ ’ti. Naccajātakām.

3. Sammodamānajātaka.

Sammodamānā ti. Idām Satthā Kapilavatthum upanisaya nigrodhārāme viharanto cumbatākalahām ārabba kathesi. So Kuṇālajātakē āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātakē āmantetvā „mahārājāno, nātakānām aññamaññām viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvināsām pattā“ ’ti nātirājakulehi āyacito atitām āhāri:

Atite Bārānasiyaṁ Brahmā datte rajjām kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyām nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araññe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesam vasanaṭṭhānam gantvā vaṭṭakavassitam katvā tesam sannipatitabhāvām nātvā tesam upari jālam khipitvā pariyantesu maddanto sabbe ekato katvā pacchim püretvā gharām gantvā te’ vikkinītvā tena mūlena jīvikām kappeti. Ath’ ekadivasam Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayam sākuṇiko³ amhākām nātakē vināsām pāpeti, aham ekaṁ upāyam jānāmi yen’ esa amhe gaṇhitum na sakkhissati, ito dāni patṭhāya etena⁴ tumhākām upari jāle khittamatte ekeko ekekasmim jälakkhike sīsamī ṭhapetvā jālam ukkhipitvā icchitaṭṭhānam haritvā ekasmim kanṭakagumbe pakkipatha, evam sante tena tena ṭhānena palāyissāmā“ ’ti. Te sabbe „sādhū“ ’ti patiṣuṇiṁsu. Dutiyadivase upari jālamkhitte⁴ Bodhisattena vuttanayen’ eva jālam ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C^o ne. ² C^o C^o sakuniko, C^o sakuniko.
³ C^o etc. ⁴ so all three MSS.

pitvā ekasmin kāntakagumbe khipitvā sayam hetthābhāgena tato palāyiṁsu. Sākuṇikassa gumbato jālam mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va' agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vatṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabhitvā tucchahattho va gehāṁ gacchatī. Ath' assa bhariyā kujjhītvā „tvāṁ divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bahi positab-
batthānam atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññām' positabbatthānam n' atthi, api ca kho pana te vatṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattam jālam ādāya kaṇ-
ṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvāṁ mā cintayi³, yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukham hāsayā-
māno āgacchissāmī⁴“ vatvā bhariyāya⁵ imāṁ gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissanti ti yasmīn kāle te vatṭakā nānāladdhikā nānāgāhā hutvā vivadissanti kalahāni karissantī attho, tadā ehinti me vasan ti tasmīn kāle sabbe pi te mama vasāni āgacchissanti, athāhan te gahetvā tava mukham hāsayanto āgacchissāmī bhariyāni samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vatṭako gocarabhū-
mīm otaranto asallakkhetvā aññassa sīsam akkami⁶. Itaro „ko mām sīse akkamīti“ kujjhī. „Aham asallakkhetvā akka-
mīm, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujhi yeva. Te punappuna kathentā „tvām eva maññe jālam ukkipasīti“ aññamaññām vivādaṁ kariṁsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-
dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idān' eva te jālam no uk-
kipissanti, tato mahantam vināsam pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsam labhissati, mayā imasmiṁ thāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisam ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C² omits va. ² C² mamaññām. ³ C² cintayī. ⁴ C² omits bhariyāya. ⁵ C² akkamī.

katipāhaccayena āgantvā vāṭṭakavassitam vassitvā tesam sannipatitānam upari jālam pakkhipi. Ath' eko vāṭṭako „tuyham kira jālam ukkhipantass' eva mathake lomāni patitāni, idāni ukkhipā“ 'ti āha. Aparo „tuyham kira jālam ukkhipantass' eva dvīsu pakhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“ 'ti āha. Iti tesam „tvam ukkhipā“ 'ti vadantānañ' ñeva sākuṇiko jālam ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchim pūretvā bhariyam hāsayamāno geham agamāsi.

Satthā „evam mahārāja nātakānam kalaho nāma na yutto, kalaho vināsamūlam eva hotiti“ imam dhanmadesanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakan samodhānesi: „Tadā apañditavāṭṭako Devadatto ahosi, pañditavāṭṭako pana aham evā“ 'ti. Sammodamānajātakan.

4. Macchajātaka.

Na mām sītam na mām uñhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikapalobhanam¹ ārabba kathesi. Tadā hi Satthā tam bhikkhum „saccam kira tvam bhikkhu² ukkanthito“ ti puchi. „Saccam Bhagavā“ 'ti. „Kenasi ukkanthāpito“ ti. „Purāṇadutiyika³ me bhante madhurahatharasā, nam jahitum na sakkomīti“. Atha nam Satthā „bhikkhu, esā itthi⁴ tava anatthakārikā, pubbe pi tvam etam nissaya maranam pāpuṇanto mām āgamma maranamutto“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmā datte rajañ kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi. Tadā kevaṭṭā nadiyam jālam khipiñsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attano macchiyā saddhim kīlamāno āgacchat. Tassa sā macchī⁵ purato gacchamānā jālagandham ghāyitvā jālam parihamānā gata. So pana kāmagijjho lolamaccho jālakucchim eva pavīṭhō. Kevaṭṭā tassa jālam pavīṭhabhāvam ñatvā jālam ukkhipitvā maccham gahetva amāretvā va vālikapīṭhe⁶ khi-

¹ C^k C^s -nam. ² C^k C^s -dūti-. ³ C^k C^s omit saccam kira tvam bhikkhu. ⁴ C^s itthi. ⁵ C^s macchi. ⁶ C^s vālina-.

pitvā „imam aṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti aṅgāre karonti sūlam tacchenti. Maccho „etaṁ¹ aṅgāratāpanam² vā sūlavedha-nam vā aññam vā pana dukkham na mām kilameti, yaṁ pana sā macchi³ 'aññam so nūna gato' ti mayi domanassam āpajjati tad eva mām bādhatī“ paridevamāno imam gātham āha:

Na mām sītam na mām uṇham na mām jālasmīm bādhanaṁ,
yañ ca mām maññate macchi³ 'aññam so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na mām sītam na mām uṇhan ti macchānam udakā nihaṭakāle⁴ sītam hoti, tasmīm vigate uṇham hoti, tadubhayam sandhāya na mām sītam na mām uṇham bādhatī paridevati, yam⁵ pi tam aṅgāresu paccanamūlakam dukkham bhavissati tam pi sandhāya na mām uṇhan ti paridevat' eva, na mām jālasmīm bādhanaṁ ti yam pi me jālasmīm bādhanaṁ ahosi tam pi mām na bādhesiti paridevati, yañ ca man ti ādisu⁶ ayam piṇḍattho: sā macchi mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gahitabhāvam ajānanti⁷ mām apassamānā „so maccho idāni aññam macchim kāmaratiyā gato⁸ bhavissatī“ cinteti, tam tassā domanassappattīya cintanam mām bādhatī vālikapīṭhe nipanno paridevati.

Tasmiṁ samaye purohito dāsaparisa-parivuto nahānatthāya nadītīraṁ āgato. So pana sabbarutaññu³ hoti. Ten' assa macchapharidevitam sutvā etad ahosi: „ayaṁ maccho kilesa-paridevitam paridevati, evam āturacitto kho pan' esa miyamāno niraye yeva nibbattissati, aham⁹ assa avassayo bhavissā-mīti“ kevaṭṭānam santikam gantvā „ambho tumhe amhā-kam ekadivasam pi vyājanatthāya maccham na dethā“ 'ti āha. Kevaṭṭā ,kim vadetha sāmi, tumhākam ruccanaka-maccham gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhamśu. „Amhākam aññena kammaṁ n' atthi, imañ¹⁰ ñeva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“. Bodhisatto tam ubhohi hatthehi gahetvā nadītire nisīditvā „ambho¹¹ maccha, sace t' āham ajja na passeyyam jīvitakkham pāpuneyyāsi, idāni ito patthāya mā kilesavasiko¹² ahosīti“ ovaditvā udake vissajjetvā nagaraṁ pāvisi.

¹ C^v ekaṁ, C^s emīts etaṁ. ² C^v aṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k nihaṭa-, C^s nehaṭa-. ⁵ C^k yaṁ. ⁶ C^v ādisu. ⁷ C^k C^s ajānanti. ⁸ C^v hato. ⁹ C^k āham, C^v amham. ¹⁰ C^k C^s imañ. ¹¹ C^v amho. ¹² C^v -vasito.

Satthā imam dhammadesanām āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhiikkhu sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchi¹ purāṇa-dutiyikā² ahosi, maccho ukkaṇṭhitabhiikkhu, purohito aham eva ahosin“ ti. Macchajātakam.

5. Vatṭakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idam Satthā Magadhesu cārikām cara-māno dāvagginibbānam ārabba kathesi. Ekasmiṁ hi samaye Satthā Magadhesu cārikām caramāno aññatarasmīm Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhettam piṇḍapātapatikkanto bhikkhuganapari-vuto maggām paṭipajji. Tasmīm samaye mahādāvo utṭhahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū³. So pi kho aggi ekadūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat' eva. Tatra eke⁴ puthujanabhikkhū marañabhayabhitā „paṭaggim dassāma, tena dadhāttihānam itaro aggi na otharissatiti⁵“ arani⁶ sahitam⁷ nīharitva aggiṁ karonti. Apare āhamsu: „āuso, tumhe kin nāma krotha, gaganamajjhē⁸ thitam candam pācīnalokadhātuto uggacchantam sahassaramsipatimanditam suriyamandalam⁹ velātire thitā samuddam Sinerum nissāya thitā Sinerum apassantā viya sadevake loke aggapuggalam attanā saddhim gacchantam eva Sammāsambuddham anoloketvā ‘paṭaggim demā’ ti vadetha, Buddhabalam nāma na jānātha, etha Satthu santikām gamis-sāmā¹⁰ ‘ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikām agamainsu. Satthā mahābhikkhusamghaparivārō¹¹ aññatarasmīm padese atṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya viravanto āgacchati, āgantvā Tathāgatassa thitatthānam¹² patvā tassa padessassa samanta solasakarīsamattam¹³ thānam patto udake opilāpitatiṇukkā¹⁴ viya nibbāyi, vibbedhato dvattiinsakarīsamattaṭṭhānam avattharitum nāsakkhi. Bhikkhū Satthu gunakatham¹⁵ ārabhīnsu: „aho Buddhānam gunam nāma, ayam hi nāma acetano aggi Buddhānam thitaṭṭhānam avattharitum na sakkoti, udake tiṇukkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ C^k macchi. ² C^k -dū-. ³ C^k C^v bahu bhikkhu, C^v bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C^k C^v etc. ⁵ C^k ottarissatiti. ⁶ C^v arani. ⁷ C^k C^v sahita, C^v sahita corrected to sahitam. ⁸ C^k C^v gagana-. ⁹ C^k sūriya-. ¹⁰ C^v -saṅgha-. ¹¹ C^v -nam. ¹² C^k C^v solasa-. ¹³ C^v -tiṇukkā. ¹⁴ C^k gunāmkatham.

nam ānubhāvo nāmā” ti. Satthā tesam kathām sutvā „na bhikkhave idam etarahi mayham balam, yaṁ imam bhūmippadesam patvā esa aggo nibbāyati idam pana mayham porānakasaccabalam, imasmim hi padese sakalam pi imam kappam aggi na jalissati, kappatthiya-pātihāriyam nām’ etan“ ti āha. Athāyasmā Ānando Satthu nisidhanatthāya catugguṇam saṅghātiṁ paññāpesi. Nisidi Satthā. Pallamkam ābhujitvā¹ bhikkhusamgho pi Tathāgataṁ vanditvā parivāretvā nisidi. Atha Satthā „idam tāva bhante amhākam pākaṭam, atītam pāticchannam, taṁ no pākaṭam karotha“ ti bhikkhūhi āyacito atītam āharī:

Atīte Magadharatthe tasminn yeva padese Bodhisatto vatākayoniyam pātisandhim gahetvā mātu kucchito jāto anḍako sampadāletvā nikkhantakale mahābhendukappamāno vattakapotako ahosi. Atha nam mātāpitaro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṁ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāsagamanabalam vā pāde ukkhipitvā thale gamana-balam vā n’ atthi. Tañ ca padesam saṁvacchare saṁvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasminn² pi samaye mahāravaṁ ravantam padesam gaṇhi. Sakuṇasamghā attano attano kulāvakehi nikhamitvā marañabhayabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitaro marañabhayabhītā Bodhisattam chaddetvā palāyiṁsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va givam ukkhipitvā avattharitvā āgacchantam aggiṁ disvā cintesi: „sace mayham pakkhe pasāretvā ākāsenā gamanabalam bhaveyya uppatitvā aññattha gaccheyyam, sace pāde ukkhipitvā gamanabalam bhaveyya pādavārena aññattha gaccheyyam, mātāpitaro pi kho me marañabhayabhītā main ekakam pahāya attānam parittāyantā palātā, idāni me aññam pātiṣaraṇam n’ atthi, attāno³ ‘mhi asaraṇo, kin nu kho ajja mayā kātum vattatīti“. Athassā etad ahosi: „imasminn loke sīlaguṇo nāma atthi, saccaguṇo nāma atthi, atīte pāramiyo püretvā bodhitale nisiditvā abhisambuddhā sīlasamādhīpaññāvimuttivimuttināṇadassanasam-

¹ Ck ābhūñjītvā. ² Ck C^a tasminn. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruññakhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu - Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaduguṇā nāma atthi, mayham cāpi ekam¹ saccam atthi, saṁvijjamāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhaguṇe ca āvajjitvā mayi vijjamānam saccasabhāvadhammam gahetvā saccakiriyam katvā aggim patikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kunānañ ca sotthibhāvam kātum vaṭṭatīti². Tena vuttam:

Atthi loke sīlaguṇo, saccam soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyam anuttamam.

Āvajjitvā dhammabalām saritvā pubbake Jine
saccabalam apassāya saccakiriyam akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānam Buddhānam guṇe āvajjitvā attani vijjamānam saccasabhāvam ārabbha saccakiriyam karonto imam gātham āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayham pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakka etehi uppatisūni ākāsenā gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcītum pādacāragamanena gantum na sakka ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca mani aññattha neyyum te pi marañabhayena mātāpitaro nikkhantā, jātavedā ti aggim ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā 'ti jātavedam āñāpeti³. Iti Mahāsatto sace mayham pakkhānam atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccam pādānam atthibhāvo te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo mātāpitunnam mani kulāvake yeva chaddetvā palatābhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvam ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyam akāsi.

Tassa⁴ saha saccakiriyāya solasakarīsamatte⁵, thāne jātavedo paṭikkami, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁶ araññam gato, udake pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttam:

¹ Cv eka. ² C^a Cv āñāpeti. ³ Ck Cv nassa. ⁴ Ck -matta. ⁵ Cv ca.

Saha saccakate mayham mahā pajjalī sikhī¹,
vajjesi sołasa karīsāni udakam patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etam thānam sakale pi imasmiṁ kappe agginā ana-bhibhavaniyattā kappaṭṭhiyapāṭīhāriyam nāma jātam. Evam Bodhisatto saccakiriyam katvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottaraṇam etarahi mayham balam, porānam pan' etam vattakapotakakāle mayham eva saccabalaṁ“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesum, keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesum, keci arahattam patta ti. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro va² ahesum, vattakarājā pana aham evā“ 'ti. Vattakajātakam.

6. Sakunajātaka.

Yam³ nissitā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto daḍḍha paṇṇasālaṁ bhikkhum ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā Jetavanato nikhamma Kosalē ekam paccantagāmam upanissāya ekasmim araññe senāsane vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So „paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhami vasāmīti“ manussānam ācikkhi. Manussā „idāni no khettam parisukkham, kedare pāyetvā karissāma, tasmim pāyite bijam vapitvā bije vutte⁴ vatiṁ katvā vatiyā katāya niḍḍayitvā lāyitvā madditvā“ ti evam⁵ tam tam kammanī apadisantā yeva temāsam vitiñāmesum. So bhikkhu temāsam abbhokāse dukkhami vasanto kammaṭṭhānam vadḍhetvā visesam nibbattetum nāsakkhi, pavāretvā pana Satthu santikam gantvā vanditvā ekamante nisidi. Satthā tena saddhim paṭisanthāram katvā „kim bhikkhu sukhena vassam vuttho si, kammaṭṭhānan te matthakam pattan“ ti pucchi. So tam pavattim ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abhāvena kammaṭṭhānam matthakam na pattan“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu tiracchānagatāpi attano sappāyāsappāyan jāniṁsu, tvam kasmā na anānasiti“ vatvā atitam āhari:

¹ so all three MSS. ² C^v ca. ³ C^k yan. ⁴ C^v vutthe, C^v vunte. ⁵ C^v evan.



Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto sakuṇayoniyam nibbattitvā sakunasaṅghapari-vuto araññāyatane sākhāviṭapasampannaṁ mahārukkuham nissāya vasati. Ath' ekadivasam tassa rukkhassa sākhāsu aññamaññam ghāmsantisu cunnām patati. Dhūmo utthāti. Tam disvā, Bodhisatto cintesi: „imā dve sākhā evām ghāmsamānā aggim vissajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imam pi rukkuham jhāpessati¹, na sakkā idha amhehi vasitum, ito palāyitvā aññattha gantuṁ vattatī“ so sakuṇasaṅghassā imam gātham āha:

Yam nissitā jagatiruhām² vihamgama
sv-āyam aggim pamuñcati,
disā bhajatha vakkaṁgā, jātam saraṇato bhayan ti. 35.

Tattha jagatiruhām³ ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkho jagatiruhō ti vuccati, vihamgama ti viham vuccati ākāsaṁ, tattha gamanato pakkhī vihamgama ti vuccanti, disā bhajathā ti imam rukkuham muñcitvā aññato palāyantā catasso disā bhajatha, vakkaṁgā ti sakuṇe ālapati, te hi uttamaṅgam galām⁴ kadāci kadāci vakkaṁ⁵ karonti, tasmā vakkaṁgā ti vuccanti, vāñkā vā tesam ubhosu passesu pakkhā jātā ti pi vakkaṁgā, jātam saraṇato bhayan ti amhākām avassayarukkhato yeva bhayaṁ nibbattam, etha aññattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā pañditā sakuṇā tena saddhim ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apañditā te „evamevaṁ esa bindumatte udake kumbhile passatī“ tassa vacanam agahetvā tatth' eva vasim̄su. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggi nibbattitvā nam rukkuham aggahesi. Dhūme ca jālāsu ca utthitāsu dhūmandhā sakuṇā aññattha gantuṁ nāsakkhiṁsu, aggimhi patitvā patitvā vināsam pāpuṇiṁsu.

Satthā „evam bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyam jānanti, tvam kasmā na aññāsiti“

¹ Ck Cv jhāpessasi, Cs pessati. ² Cv -rūham. Is jagatiruhām an interpolation?

³ Cv -rūhan. ⁴ Ck Cv uttamaṅgalām. ⁵ Cv vāñkām.

imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhito. Satthāpi anusandhiṁ ghatetvā jāta-kaṁ samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddha-parisā ahesum, pañditasakuno pana aham evā“ 'ti. Sakunajātakam.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyantīti, Idam Satthā Sāvatthim¹ gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapatiṭibāhanam² ārabha kathesi. Anāthapindikena hi vihāraim kāretvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikhamma Vesāliim patvā tattva yathābhiraṇtaim viharitvā „Sāvatthim gamissāmīti“ maggām patipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānam antevāsikā purato gantvā therānam senāsanēsu agahitesv-eva „idam senāsanam amhākam upajjhāyassa idam ācariyassa idam amhākam eva bhavissatīti“ senāsanāni palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassāpi antevāsikā therassa senāsanām pariyesantā na labhīmu. Thero senāsanām alabhanto Satthu senāsanassa avidūre ekasmīm rukkhamūle nisajjāya cañkamena³ ca vītināmesi. Satthā paccūsasamaye nikhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Ahām bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiṁ karosīti“. So tam pavattim ārocesi. Satthā therassa vacanam sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū āñamañnam agāravā appatissā, parinibbute nu kho kiṁ karissantīti“ āvajjantassa dhammasaṁvego udapādi. So pabhātāya rattiyā bhikkhusaṁgham sannipātēpetvā bhikkhū pucchi: „saccam kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānam bhikkhūnam senāsanām paṭibāhantīti“. „Saccam Bhagavā“ 'ti. Tato chabbaggiye garahityā dhammakathām kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko nu kho bhikkhave aggāsanām aggodakam aggapiñdam arahatīti“. Ekacce „khattiyalū pabbajito“ ti āhāmisu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadharo dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhī⁴ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhī⁵“, apare „sotāpanno sakadāgāmī⁶ anāgāmī⁷ arahā tevijo chalabhiñño“ ti āhāmisu. Evam tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena aggāsanādirahānam⁸ kathitakāle⁹ Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^a sāvatthiyam. ² C^k senāsanām-. ³ C^v cañkamena. ⁴ C^k lābhi. ⁵ C^a C^v-gāmī. ⁶ all three MSS. anāgāmī. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k karita-.

mayham sāsane aggāsanādīni patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇam, na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttantiko nābhidhammiko na paṭhamajjhānādilābhino na sotāpannādayo pamāṇam, atha kho bhikkhave imasmīm sāsane yathābuḍḍham² abhivādanapaccutthānam añjalikammām sāmīcikammām kātabbam, aggāsanām aggodakam aggapiṇḍo laddhabbo, idam ettha pamāṇam, tasmā buḍḍhataro bhikkhu etesām anucchaviko, idāni kho pana bhikkhave Sāriputto mayham aggasāvako anudhammadacakkam pāvattako mamānantaram senāsanām laddhūm arahati, so imām rattim senāsanām alabhanto rukkhamūle vītināmesi, tumhe idān³ eva evām agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā⁴ 'ti. Atha nesām ovādadānathāya „pubbe bhikkhave tiracchānatatāpi 'na kho pan⁵ etam amhākam patirūpam yām mayam aññamaññām agāravā appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakataram jānitvā tassa abhivādanādīni karissāmā⁶ 'ti sādhukam vīmānsitvā 'ayam no mahallako' ti ñatvā tassa abhivādanādīni katvā devapatham pūrayamānā gatā⁷ ti vatvā atītām āhari:

Atite Himavanta pāsse ekaṁ mahānigrodham upanisāya tayo sahāyā vihariṁsu: tittiro makkaṭo hathīti. Te aññamaññām agāravā appatissā asabhāgavuttino ahesum. Atha nesām etad ahosi: „na yuttaṁ amhākam evam viharitum, yan nūna mayam yo no mahallakataro tassa abhivādanādīni karontā vihareyyāmā⁸ 'ti. „Ko pana no mahallakataro“ ti cintetvā ekadivasam „atth’ eso upāyo“ ti tayo pi janā nigrodhamūle nisiditvā tittiro ca makkaṭo ca hathīm pucchiṁsu: „samma hatthi tvam imam nigrodharukkham kīvappamāṇakālato paṭṭhāya jānāsiti“. So āha: „samma⁹ aham¹⁰ taruṇapotakakālē imam nigroḍhagacchaṁ antarasatthīsu katvā gacchāmi, antararitvā¹¹ ṛhitakālē ca pana me etassa aggasākhā nābhīm ghaṭṭeti, ev’ āham¹² imam gacchakālato paṭṭhāya jānāmīti“. Puna ubho janā purimanayen¹³ eva makkaṭam pucchiṁsu. So āha: „āham samma makkaṭacchāpako samāno bhūmiyam nisiditvā

¹ C^v -kula. ² C^v -vuḍḍham. ³ C^v sammā, C^k sammā corrected to samma.

⁴ C^k ahan. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvam̄ anukkhipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggam̄kure khādāmi, evam aham imam̄ khuddakālato paṭṭhāya jānāmīti“. Atha itare ubho purimanayen’ eva tittiram̄ pucchiṁsu. So āha: „samma pubbe asukasmīm̄ nāma thāne mahānigrodharukkho ahosi, aham̄ tassa phalāni khāditvā etasmīm̄ thāne vaccam̄ pātesim̄, tato esa rukkho jāto, ev’ āham̄’ imam̄ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahām̄ tumhehi jātiyā mahallakatāro“ ti. Evar̄ vutte makaṭo ca hatthī ca tittirapanditaṁ āham̄su: „samma, tvam̄ amhehi mahallakatāro, ito paṭṭhāya mayam̄ tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c’ eva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikammāni ca karissāma, ovāde ca te thāssāma, tvam̄ pana ito paṭṭhāya amhākām̄ ovādānusāsanīyam̄ dadeyyāsi“. Tato paṭṭhāya tittiro tesam̄ ovādaṁ adāsi¹, silesu patiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasilesu patiṭṭhāya aññamaññam̄ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyanā² ahesun̄.

„Tesam̄ tiṇṇam̄ samādānam̄ tittiriyabrahmacariyan nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññam̄³ sagāravā sappatissā viharimsu, tumhe evam̄ svākkhāte dhammadvinaye pabbajitvā kasmā aññamaññam̄ agāravā appatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākām̄ yathābuḍḍham̄ abhivādanapaccuṭṭhānam̄ añjalikammām̄⁴ sāmīcikammaṁ yathābuḍḍham̄ aggāsanam̄ aggodakam̄ aggapiṇḍam̄ ito paṭṭhāya ca navakatarena buḍḍhataro senāsanena na paṭi-bāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassā⁵“ ti.

Evaṁ Satthā imam̄ dhammadesanam̄ āharitvā abhisambuddho hutvā imam̄ gātham̄ āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
diṭṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca suggatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyantīti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye thito vayovaddho

¹ C^k C^v evāha. ² C^v -niyam̄. ³ C^k adāsi. ⁴ C^k devaloke. ⁵ C^v aññamañña.
⁶ C^v -kamma. ⁷ C^k dukkaṭakassā.

nāma, gunasampanno gunavaddho nāma, tesu gunasampanno vayovaddho imasmīm thāne vaddho ti adhippeto, apacāyanti ti Jetthāpacāyikammena pūjenti, dhammassa kovidā ti Jetthāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, dittheva dhamme ti imasmīn yeva attabhāve, pāsaññā ti pasarīsārahā, samparāye ca suggatiti samparetabbe imani lokanī hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugati yeva hotīti; ayam pan' etha piññattho: bhikkhave khattiya vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā tiracchānagata vā ye keci sattā jetthāpacitikamme chekā kusalā gunasampaññānam vayovuddhānam apacitīm karonti te imasmīn¹ ca attabhāve jetthāpacitikārakā ti pasamsam vaññanānam thomanām labhanti kāyassa ca bhedā saggo nibbattantīti.

Evam Satthā jetthāpacitikammassa gunām kathetvā anusandhim ghaṭṭetvā jātakām samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno ahosi, makkāto Sāriputto, tittirapandito pana aham evā“ ti. Tittirajātakām.

8. Bakajātaka.

Nāccanta nikatippañño ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaddhakām bhikkhum ārabbha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yam kiñci cīvare kattabbām chedanaghāṭṭana-vicāraṇasibbanādikām² kammaññū tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaraññū vadḍheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paññāyittha. Kiñ pan' esa karotīti jinnapilotikāsu hathakammām dassetvā suphassitām³ manāpām cīvaraññū katvā rajañapariyosāne pitthodakena raññitvā sam-khena ghaṁsitvā⁴ ujjalam manuññām katvā nikhipati⁵. Cīvara-kammām kātum ajānantā bhikkhū ahate sātake gahetvā tassa sanitikam āgantvā „mayam cīvaraññū kātum na jānāma, cīvaraññū no katvā dethā“ ti vadanti. So „cīvaraññū āvuso kayiranānam cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaraññū eva atthi, ime sātake ṭhāpetvā gañhitvā gacchathā“ ti niharitvā dasseti⁶. Te tassa vaññasampattīm yeva disvā antaram ajānantā thiran ti saññāya ahatasātake cīvaravaddhakassa datvā gañhitvā gacchanti. Tan tehi thokām kiliṭṭhakāle unphodakena dho-viyamānam attano pakatīm dassesi, tattha tattha jinṇaṭṭhānam paññāyati. Te vippatīsārino honti. Evam āgatāgatē pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākaṭo jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmīm gāmake pi eko cīvaravaddhako lokām vañceti.

¹ Ck imasmīn. ² Ck Cv -vicāraṇa-. ³ Ck C^a supassitām. ⁴ Cv ghasitvā. ⁵ Ck nikhipati, C^a nikhipati. ⁶ Ck Cv dassesi, C^a dassesīti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū², bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evam lokam vāñcetīti³ ārocayiṁsu. Ath' assa etad ahosi: „hand' ahan tam nagaravāsikam vāñcēmīti³ pilotikacīvaraṁ atimanāpaṁ katvā surattam rañjītvā³ tam pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro tam disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaraṁ tumhehi katan" ti pucchi. „Āma āvuso" ti. „Bhante, imam cīvaraṁ mayham detha, tumhe aññam labhissathā" 'ti. „Āvuso, mayam gāmavāsikā dullabhapaccayā, im' āham tuyham datvā attanā kiṁ pārupissāmīti". „Bhante, mama santike ahatasāṭakā atthi, te gahetvā tumhākam cīvaraṁ karothā" 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammam dassitaṁ, tayi pana evam vadante kiṁ sakkā kātuṁ, gañhāhi ḥan" ti tassa pilotika-cīvaraṁ datvā ahatasāṭake ādāya tam vāñcetvā pakkāmi. Jetavana-vāsiko pi tam cīvaraṁ pārupitvā katipāhaccayena uñhodakena dhovanto jinnapilotikam disvā lajjito. „Gāmavāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavana-vāsiko vāñcito" ti tassa vāñcitabhāvo samghamajjhe pākato jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam tam kathaṁ kathentā nisidiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. Te tam attham ārocesum. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako³ idān' eva aññe vāñceti, pubbe pi vāñceti yeva, na gāmavāsikenapi idān' eva esa jetavanavāsicīvara-vaḍḍhako vāñcito, pubbe pi vāñcito yevā" 'ti vatvā atītam āhari:

Atite ekasmim Araññāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya thite rukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmin nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahosi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vāñcetvā khādissāmīti" gantvā udakapariyante cintento nisidi. Atha tam macchā disvā „kiṁ ayya cintento nisinno sīti" pucchiṁsu. „Tumhākam cintento nisinno 'mhīti". „Amhākam kiṁ cintesi ayyā" 'ti. „Imasmim sare udakam parittam gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kiṁ nāma karissantīti" tumhākam cintento nisinno 'mhīti". „Atha kiṁ karoma ayyā" 'ti. „Tumhe sacce mayham vacanam ka-

¹ Cv sampattā. ² C^o Cv rajitvā. ³ Ck C^o -vāsi-.

reyyātha ahañ vo ekekam mukhatündakena gahetvā etam pañcavannapadumasañchannam¹ mahāsaram netvā vissajjeyyan² ti. „Ayya, pañhamakappikato pañthāya macchānam cintanakabako nāma n' atthi, tvam amhesu ekekam khāditukāmo sīti“.
„Nāham tumhe mayham saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvam mayham na saddahatha ekam maccham mayā saddhim saram passitum pesethā“ 'ti. Macchā tassa saddahitvā „ayam jale pi thale pi samattho“ ti ekam kānamahāmaccham adamsu. „Imam gahetvā gacchathā“ 'ti. So tañ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbam saram dassetvā puna ānetvā tesam macchānam santike vissajjesi. So tesam macchānam sarassa sampattim vannesi. Te tassa katham sutvā gantukāmā hutvā „sādhū ayya amhe ganhitvā gacchāhīti“ āhamsu. Bako pañhaman tam kānamahāmaccham eva gahetvā saratiram netvā saram dassetvā saratire jāte varānarukkhe niliyitvā tam viñapantare pakhipitvā tundena vijjhanto jivitakkhayam pāpetvā māmsam khāditvā kanṭake³ rukkhamūle pāpetvā⁴ puna gantvā „vissaṭho me so maccho, añño āgacchatū“ 'ti eten' upāyena ekekam gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamaccham pi nāddasa. Eko pan' etha kakkaṭako avasiṭho. Bako tam pi khāditukāmo hutvā „bho kakkaṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne⁵ mahāsare vissajjītā, ehi tvam pi nessāmīti“.
„Mam gahetvā gacchanto katham ganhissasīti“. „Dasitvā ganhissāmīti“. „Tvam evam gahetvā gacchanto mām pātessasi, nāhan tayā saddhim gamissāmīti“. „Mā bhāyi, ahan tam sugahitam⁶ gahetvā gamissāmīti“. Kakkaṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanam nāma n' atthi, sace pana mām sare vissajjessati icc-e-tam kusalam, noce vissajjessati givam assa chinditvā jivitam harissāmīti“. Atha nam evam āha: „samma baka, na kho tvam sugahitam⁶ gahetum sakkhissasi, amhākam pana gahanam

¹ C^o -sañchannam. ² C^k kanṭhake. ³ C^v pātētvā. ⁴ C^o -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahañam, sac' āham aleñā' tava gīvañ gahetum labhissāmi¹ tava gīvañ sugahitam² katvā tayā saddhim gamissāmīti³. So tam „vañcetukāmo esa man“ ti ajānanto „sādhū“ 'ti sam-patiçchi. Kakkatako attano alehi⁴ kammārasañdāsenā viya tassa gīvañ sugahitam katvā „idāni gacchā“ 'ti āha. So tam netvā saram dassetvā varanarukkhābhimukho pāyāsi. Kakkatako āha: „mātula, ayāñ saro etto, tvam pana ito nesīti“. Bako „piyamātulako atibaginiputto si me tvan“ ti vatvā „tvam 'esa māñ ukkhipitvā vicaranto mayhañ dāso' ti saññām karosi, maññe, pass' etam varanarukkhamūle kañtakarāsim, yathā me te sabbamacchā khāditā tam pi tath' eva khādis-sāmīti“ āha. Kakkatako „ete macchā attano bālatāya tayā khāditā, aham pana te māñ khāditum na dassāmi, tañ ñeva⁵ pana vināsam pāpessāmi, tvam hi⁶ bālatāya mayā vañcita-bhāvañ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsañ chinditvā bhūmiyāñ khipissāmīti“ vatvā sañdāsenā viya alehi⁷ tassa gīvañ nippilesi. So vattakatena mukhena akkhīhi assunā paggharantena marañabhayañtajito „sāmi, ahan tam na khā-dissāmi, jīvitam me dehīti“ āha. „Yadi evam otaritvā sarasmīm māñ vissajehīti“. So nivattitvā saram eva otaritvā kakkatakan sarapariyante pamkapiñthe thapesi. Kakkatako kattarikāya kumudanañam kappento viya tassa gīvañ kappetvā udakañ pāvisi. Tam acchariyam disvā varanarukkhe adhi-vatthā devatā sādhukāram dadamānā vanam unnādayamānā madhurassarena imam gātham āha:

Nāccanta nikatippañño nikatyā sukhā edhati,
āradhe nikatippañño bako kakkañakā-m-ivā ti. 37.

Tattha nāccantanikatippañño nikatyā sukhā edhatīti, nikati
vuccati vañcanā, nikatipañño vañcanapañño puggalo⁸, tāya nikatyā nikatiyā

¹ Cv aleña, C^a analena. ² C^k C^a labhissāmīti. ³ so all three MSS. ⁴ C^a alehi. ⁵ C^a tañce, C^k tamñeva. ⁶ C^k C^a tvamñahi, C^v tvāñhi. ⁷ all three MSS. alehi. ⁸ C^k puggala, C^a puggalā.

vañcanāya na accantām sukhā edhati niccakāle sukhasmiñ ñeva patīthātum na sakkoti, ekañsenā pana vināsañ¹ pāpuñati yevā ti attho, ārādheti² patīlabhati, nikatipāñño³ ti kerātikabhiñām sikkhitapāñño pāpapuggalo attanā katassa pāpassa phalañ patīlabhati vindatīti attho, katham? bako kakka-ṭakāmiva yathā bako kakkaṭakā gīvacchedanām pāpuñi evam pāpapuggalo attanā katapāpato ditthadhamme vā samparāyam vā bhayañ ārādheti patīlabhati, imam atthām pakāsento Mahāsatto vanam unnādento dhammam desesi.

Satthā „na bhikkhave idān’ eva gāmavāsicivara vaddhaken’ esa vañcito, atite pi vañcito yeva“ ‘ti imam dhammadesanām āharitvā anussandhiñ ghātētvā jātakām samodhānesi: „Tadā so jetavañvāsicivara vaddhako ahosi, kakkaṭako gāmavāsicivara vaddhako, rukkhadevatā pana aham evā“ ‘ti. Bakajātakām.

9. Nandajātaka.

Māññe sovaññayo rāsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikām ārabba kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahosi vacanakkhamo, therassa mahanten’ ussāhena upakāraim karoti. Ath’ ekam samayañ therō Satthāram āpucchitvā cārikām pakkanto Dakkhināgirijanapadañ⁴ agamāsi. So bhikkhu tattha gatakāle mānatthaddho hutvā therassa vacanām na karoti, „āvuso idam nāma karohīti“ vutte pana therassa pañipakkho hoti. Thero tassa āsayai na jānāti. So tattha cārikām caritvā puna Jetavanām āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāram āgatākālato pañthāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgatassa ārocesi: „bhante, mayham eko saddhivihāriko ekasmim thāne satena kitadāso viya hoti, ekasmim thāne mānatthaddho hutvā ‘idam nāma karohīti’ vutte pañipakkho hotīti“. Satthā „nāyam Sāriputta bhikkhu idān’ eva evamisilo, pubbe p’ esa ekam’ thānam gato satena kitadāso viya hoti ekam’ thānam gato pañipakkho pañisattu hotīti“ vatvā therena yācito atītam āhari:

Atite Bārañasiyam Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto ekasmim kuṭumbiyakule⁵ pañsandhiñ ganhi. Tass’ eko sahāyako kuṭumbiko⁶ sayam mahallako, bhariyā

¹ Ck Cv vināsam. ² so all three MSS. ³ Ck nikatipāñño. ⁴ Ck dakkhina-

⁵ Ck ekan. ⁶ Ck Cv kuṭimbija-. ⁷ Ck kuṭimbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṁ nissāya puttamī patilabhi¹. So cintesi: „ayaṁ itthikā taruṇattā mam' accayena kañcid eva purisam gahetvā imam dhanam vināseyya, puttassa me na dadeyya, yan nūnāham imam dhanam pathavigataṁ kareyyan“ ti ghare Nandaṁ nāma dāsaṁ gahetvā araññaiṁ gantvā ekasmim thāne taṁ dhanam nidahitvā tassa ācikkhityā „tāta Nanda, imam dhanam mama accayena mayhaṁ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanam pariccajittā“ 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha nam mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṁ dāsaṁ gahetvā dhanam nidhesi, tam āharāpetvā kuṭumbam santhapehīti²“. So ekadivasam Nandaṁ āha: „mātula atthi kiñci mayham pitarā dhanam nidahitan“ ti. „Āma sāmīti³. „Kuhim tam nidahitan“ ti. „Araññe sāmīti⁴. „Tena hi gacchāmā“ 'ti kuddālapitakam ādāya nidhiṭṭhānam gantvā „kaham mātula dhanam“ ti āha. Nando āruyha dhanamatthake ṛhatvā dhanam nissāya mānam uppādetvā „are dāsiputtacetaka, kuto te imasmin thāne dhanam“ ti kumāram akkosati. Kumāro tassa pharusavacanam sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“ 'ti tam⁵ gahetvā paṭinivat-titvā puna dve tayo divase atikamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhim pharusavacanam avatvā va nivattitvā „ayam dāso 'ito paṭṭhāya dhanam ācikkhissāmīti⁶ gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇam na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, tam paṭipucchitvā jānissāmīti⁷ Bodhisattassa santakam gantvā sabbam tam pa-vattim ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇan“ ti pucchi. Bodhi-satto „yasmim te tāta thāne thito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakam dhanam, tasmā yadā te Nando akkosati tadā nam⁸ 'ehi re dāsa, kim akkosasīti⁹ kaḍḍhitvā kuddālam gahetva tam thānam bhinditvā kulasantakam dhanam nīharitvā dāsam ukkhipāpetvā dhanam āharā“ 'ti vatvā imam gātham āha:

¹ Ck labhi. ² Ck sampehīti. ³ Ck nam. ⁴ Ck tam.

Maññe sovaññayo rāsi sovaññamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto thito thullāni gajjatīti. 38.

Tattha maññe ti evān aham jānāmi, sovaññayo ti sundaro vanño etesan
ti suvaññāni, kāni tāni rajatamaṇikañcanapavālādiratañāni imasmin hi thāne
sabbān' etāni suraññānīti adhippetāni, tesam rāsi sovaññayo rāsi, sovaññamālā
cā 'ti tuyham pitu santakā suvannamālāpi ca etth' evā 'ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasminī thāne thito Nandako dāso, āmajāto ti
āma aham vo dāsīti evān dāsavayam upagatāya āmadāsīsañkhātāya¹ dāsiyā
putto, thito thullāni gajjatīti so yasminī thāne thito thullāni pharusa-
canāni vadati taṭṭh' eva te kuladhanāni, evam aham tam maññāmīti Bodhisatto
kumārassa dhanagahañūpāyam² ācikkhi.

Kumāro Bodhisattam vanditvā gharam gantvā Nandam ādāya
nidhiṭṭhānam gantvā yathānusīṭham paṭipajjītvā tam dhanām
āharitvā kuṭumbam sañthāpetvā³ Bodhisattassa ovāde thito dā-
nādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammam gato.

Satthā „pubbe p'esa evāmīlo yeva“ 'ti vatvā imam dhammades-
sanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahosi, pañditakuṭumbiyo pana aham
evā“ 'ti. Nandajātakam.

10. Khadiraṅgārajātaka.

Kāmam patāmi nirayan ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anātha piṇḍikam ārabba kathesi. Anātha piṇḍiko hi vi-
hāram eva ārabba catupaññāsakoṭidhanam Buddhasāsane vikirītvā
ṭhapetvā tīni ratanāni aññattha ratanasāññam eva anuppādetvā Sat-
thari Jetavane viharante devasikam tīni mahāupatṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāram gacchati, katapātarāso ekavāram, sāyanhe ekavāram,
aññāni pi antarūpaṭṭhānāni⁴ honti yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato“ ti „sāmanerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyun“
ti⁵ tucchahattho nama na gatapubbo, pāto va gacchanto yāgum gā-

¹ C^s dāsi-, C^v omits dāsīsañkhātāya. ² C^k -gahāñūpāyam, C^s -gahanūpāyam,
C^v -gahahanūpāyam. ³ C^s sañthāpetvā. ⁴ C^k antagarūpaṭṭhāni, C^v antarūpaṭṭhāni,
⁵ C^s adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyanhasamaye¹ gandhamālāvatthahattho ti, evam divase divase pariccajantassa pan' assa pariccāge pamānam n' atthi, bahū volārūpajīvino pi 'ssa hatthato panne āropetvā atthārasakotisamkhaim dhanam inam gānhiṁsu. Te mahāsetthi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā atthārasakotyo nadītire nidahitvā ṭhāpitā vātodakena nadīkule bhinne mahāsamuddam pavīthā, tā yathā pihitalañchitā va loha-cātiyo aṇṇavakucchiyam pavattantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannam bhikkhusatānam niccabhattam nibaddham eva hoti, setthino hi geham bhikkhusamghassa catumahāpathe khanītapokkharaṇisadisam², sabbabhikkhūnam mātāpitiṭṭhāne ṭhitam, ten' assa gharām Sammāsambuddho pi gacchati, asītimahātherāpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnam pana āgacchantāna ca gacchantāna³ ca pamānam n' atthi, Tam pana gharām sattabhūmakām sattadvārakoṭṭhakapatimanditam⁴. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake⁵ ekā micchādīṭṭhikā devatā vasati. Sammāsambuddhe geham pavisante attano vimāne ṭhātum na sakkoti, dārake gahetvā otaritvā bhūmiyam titthati, asītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhampantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samāne ca Gotame sāvakesu c' assa imam geham pavisantesu mayham sukhām nāma n' atthi, niccakālam otaritvā otaritvā bhūmiyam ṭhātum na sakkissāmi, yathā ime etam gharām na pavisanti tathā mayā kātum vaṭṭatiti“. Ath'ekadivasam sayanūpagatass' eva mahākammantikassa sanitikam gantvā obhāsam pharitvā atthāsi, „ko ethā“ 'ti ca vutte „aham catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā“ 'ti āha. „Kasmā āgatāsiti“. „Tumhe setthissa kiriyam na passatha, attano pacchimakālam anoloketvā dhanam nīharitvā samānam Gotamam yeva pūreti, n'eva vanijjam payojeti na kammante patthapeti, tumhe setthim tathā ovadatha yathā attano kammam karoti, yathā ca samāno Gotamo sasāvako imam gharām na pavisati tathā karothā“ 'ti. Atha nam so āha: „bäladevate setthi dhanam vissajento niyyānike Buddhasāsane vissajeti, so sace mām cūlāya gahetvā vikkinissati n'evāhain kiñci kathessāmi, gaccha tvañ“ 'ti. Sā pan' ekadivasam setthino jetṭhaputtam upasāmukamitvā tath' eva ovadi⁷. So pi nam purimanayen' eva tajjesi. Setthīnā pana saddhim kathetum yeva na sakkoti. Setthino pi nirantaram dānam

¹ Ck sāyanha-, C^v sāyamha-. ² Ck khanītapokkharaṇi-, Cv khatapokkharaṇi-, C^v khanītapokkharaṇi-. ³ Cv gacchantāna. ⁴ Ck C^v -koddhaka-, Cv -kotṭaka-. ⁵ Ck C^v -koddhake, Cv -kotṭake. ⁶ Ck C^v nibbattidevatā. ⁷ Ck adds va.

dentassa vohāre akarontassa āye mandībhūte¹ dhanām parikkhayam agamāsi. Ath' assa anukkamena dāliddiyappattassa paribhogasātakasayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhavimsu, evambhūto pi bhikkhusamghassa² dānam deti, pañitam pana katvā dātum na sakkoti. Atha nām ekadivasam vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te gahapati kule dānam“ ti pucchi. So „diyyati bhante, tañ ca kho kanājakam³ bilāṅgadutiyān“ ti āha. Atha nām Satthā „gahapati lūkham dānam demīti“ mā cittam samkocayittha, cittasmim hi pañite Buddha-pacceka-buddha-buddha-sāvakānam dinnam dānam lūkham⁴ nāma na hoti, kasmā: vipākamahantattā“ ti āha. Cittam⁵ hi pañitam kātum sakkontassa dānam lūkham⁵ nāma n' atthiti c'etam evam veditabbam:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kir' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā,
sukkhāya aloniκāya⁷ ca
passa phalam kummāsapindiyā ti.

Aparam pi nām āha: „gahapati, tvam tāva lūkham⁸ dānam dadamāno atthannam ariyapuggalānam desi, aham Velāmakāle sakala-Jambudīpam unnamgalām katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānaḍiyo ekoghapuṇṇam katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisaraṇagataṁ vā pañcasilarakkhānakam vā kiñci nālattham, dakkhiṇeyya-puggalā nāma evam dullabhā, tasnā ‘lūkham⁹ me dānam’ ti mā cittam samkocayitthā“ ’ti, evañ ca pana vatvā Velānakasuttam kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle setthinā saddhiṁ kathetum pi asakkonti¹⁰ „idān‘ āyam duggatattā mama vacanām gaphissatī“ maññamānā addhharattasamaye sirigabbham pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse atthāsi. Setthi disvā „ko eso“ ti āha. „Ahām inahāsetthi catutthādvāra-koṭhake adhivatthā¹⁰ devatā“ ti. „Kimattham āgatāsīti“. „Tuyham ovādām kathetukāmā hutvā“ ti. „Tena hi kathehitī“. „Mahāsetthi, tvam pacchimakālam na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samanassa te Gotamassa sāsane bahūm¹¹ dhanām vippakinnam, so tvam ativelām

¹ C^a mandi-. ² C^v -singhassa. ³ C^k kanājam, C^a kanājakam. ⁴ C^v bilāṅga-dutiyā? ⁵ C^a lūkham, C^v lūkhan. ⁶ all three MSS. cittam, all three MSS. aloni-. ⁸ C^a lūkham. ⁹ all three MSS. asakkonti. ¹⁰ C^k adhivattha, C^a adhi-vatvā. ¹¹ C^v bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānām akaraṇena vā¹ samanām Gotamām nissāya duggato jāto, evambhūto pi samanām Gotamām na muñcasī, ajjāpi te samanā gharai pavisanti yeva, yan tāva tehi nītām tam na sakkā paccāharāpetum, gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayañ ca samanassa Gotamassa santikam mā gamiththa sāvakānañ c' assa imam ghamā pavisitum mā adāsi, samanām Gotamām nivattitrāpianolokento attano vohāre ca vanijāñ ca katvā kuṭumbam sañthapehitī". Atha nam so evam āha: „ayan tayā mayham dātabbaovādo" ti. „Āma ayan" ti. „Tādisānam devatānam satena pi sahassena pi satasahassena pi akampaniyo aham Dasabalena kato, mama hi saddhā Sineru viya acalā suppatiñhitā, mayā niyyānikē ratanasāsane² dhanām vissajjitañ, ayuttan te kathitām, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anādarāya³ dussilāya kālakanñiyā⁴, saddhim tayā mama ekagehe vasanakiccam n' atthi, sīgham mama gehā nikhamitvā añnattha gacchā" ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakassa vacanām sutvā thātum asakkontī⁵ attano vasanatthānam gantvā dārake hatthena gahetvā nikhami⁶, nikhamitvā ca pana „añnattha vasanatthānam alabhamānā setthim khamāpetvā tath' eva vasissāmīti" nagarapariggāhakadevaputtassa santikam gantvā tam vanditvā atthāsi, „ken' atthena āgatāsīti" ca vuttā „aham sāmi anupadhāretvā Anāthapiñdikena saddhim kathesiñ, so mam kujjhītvā vasanatthānam nikkaḍḍhi, mam setthissa santikam netvā khamāpetvā vasanatthānam me dethā" ti. „Kim pana tayā setthi vutto" ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupatthānam samghupatthānam mā kari, samanassa Gotamassa ghare pavesanām mā adāsīti" evam me⁷ vutto sāmīti". „Ayuttam tayā vuttam, sāsane pahāro dinno, aham⁸ tam ādāya setthino santikam gantum na ussahāmīti". Sā tassa santikā sangham alabhītvā catunnam Mahārājānam santikam agamāsi⁹. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkam devarājam upasam̄kamitvā tam pavattim ācikkhitvā „aham deva vasanatthānam alabhamānā dārake hatthena gahetvā attānā vicarāmi, tumhākam siriyā mayham vasanatthānam dāpethā" ti sutthutaram yāci. So pi nam āha: „tayā ayuttam katañ, Jinasāsane pahāro dinno, aham pi tam nissāya setthinā saddhim kathetum na sakkomi, ekam pana te setthissa

¹ all three MSS. omit vā. ² Ck adds masāsane, C adds mama sāsane.

³ Ck anācārāya. ⁴ Cv kāla-, Ck kālakanñiyāya. ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ Ck Cv omit nikhami. ⁷ Ck omits me. ⁸ Ck ahan. ⁹ Ck Cv agamā.

khamanūpāyam kathessāmīti“ „Sādhu deva kathehīti“ „Mahāsetṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisām̄kham dhanām gahitām atthi, tvām tassa āyuttakavesam gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇām ekena lekhanim¹ gahetva tesam geham gantvā gehamajjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā ‘idam tumhākam inapannam², amhākam setṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpanāni dethā’ ‘ti attano yakkhānubhāvām dassetvā sabbāpi tā aṭṭhārasa hiraññakoṭiyo sādhettvā setṭhissa tucchakoṭthake püretvā aññām Aciravatīnādītire nihitadhanām nadikule bhinne samuddam paviṭṭham atthi tam pi attanō ānubhāvena āharitvā koṭthe püretvā aññām pi asukaṭṭhāne nāma assāmikam aṭṭhārasakoti-mattam eva dhanām atthi tam pi āharitvā tucchakoṭthe pürehi, imāhi catupanññāsakotīhi imām tucchakoṭthake pūraṇena dandakammām katvā mahāsetṭhim³ khamāpehīti“ Sā „sādhu devā“ ‘ti tassa vacanam sampaticchitvā vuttanayen⁴ eva sabbam dhanām āharitvā aḍḍharattasa-maye setṭhissa sirigabbham pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse aṭṭhāsi, „ko eso“ ti vutte „ahan te mahāsetṭhi catutthadvārakotīthake⁵ adhi-vatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūlhāya Buddhaguṇe ajānitrā purimesu divasesu tumhehi saddhiṁ kiñci kathitām, tam me dosaṁ khamatha, Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākam inam sādhettvā aṭṭhārasa koṭiyo samuddam gata aṭṭhārasa koṭiyo tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne assāmikadhanassa aṭṭhārasa koṭiyo ti catupanññāsakotīyo āharitvā tucchakoṭtham pūraṇena dandakammām kataṁ, Jetavanavihāram ārabbha parikkhayām gatadhanām sabbam sampiṇḍitām, vasanaṭṭhānam alabha-mānā kilamāmi, mayā aññānatāya kataṁ manasi akatvā khamatha mahāsetṭhīti“ āha. Anāthapiṇḍiko tassā vacanām sutvā cintesi: „ayañ ca devatā, ‘dandakammañ’ ca⁶ me katan’ ti vadati, attano ca dosam patijānāti, Satthā imām cintetvā attano guṇe jānāpessati, Sammāsam-buddhassa nam dassessāmīti“ Atha nam āha: „amma devate, sace si mām khamāpetukāmā Satthu santike mām khamāpehīti“ „Sādhu evam karissāmī, Satthu pana mām santikam gahetvā gacchāhīti“ So „sādhu“ ‘ti vatvā vibhātāya rattiyā pāto va tam gahetvā Satthu san-tikam gantvā tāya katakamīmām sabbam Tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanām sutvā „idha gahapati pāpapuggalo pi yāva pāpam na

¹ Cv lekhaniṁ. ² Cv ina-, C^s inapannam. ³ C^k -setṭhinaṁ. ⁴ C^k catutthe. ⁵ C^s Cv -kammaṁ. ⁶ C^s omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā pan' assa pāpāni paccati tadā pāpāni eva passati, bhadrapuggalo pi yāva bhadram na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadram paccati tadā bhadram eva passatī“ vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadram yāva pāpāni na paccati, (Dhp. vv.
yadā ca paccatī pāpāni atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passatī pāpāni yāva bhadram na paccati,
yadā ca paccatī bhadram atha bhadro bhadrāni passatī.

Imāya¹ ca pana gāthānām pariyośāne sā devatā sotāpattiphale patitībhāsi. Sā cakkamikitesu Satthu pādesu nipatitivā „mayā bhante rāgarattāya dosađutīhāya mohamūlhāya avijjandhāya tumhākām gunē ajānantiyā pāpākām vacanām vuttaim, tam me khamathā“ ‘ti Satthāram khamāpetivā mahāsetīhi khamāpesi. Tasmim samaye Anāthapiṇḍiko Satthu purato attano guṇām kathesi: „bhante ayaṁ devatā ‘Buddhu-patīthānādīni mā karohīti’ vāriyamānāpi² mām vāretum nāsakkhi, ‘dānam na dātabban’ ti imāya vāriyamāno p’ aham adāsim eva, nanu esa bhante mayham guno“ ti. Satthā „tvaṁ kho si gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyham imāya appesakkha-devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo, yām pana pubbe panditā anuppanne Buddhe aparipakke³ nāne thitā kāmāvacarissarena Mārena ākāse thatvā ‘sace dānam dassasi imasmiṁ niraye paccissasīti’ asīti-hatthagambhirām aṅgārakāsum dassetvā ‘mā dānam adāsīti’ vāritā padumakañikamajjhe thatvā dānam adāmu idam acchariyan“ ti vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasi eṭhissa kule nibbattitvā nānappa-kārehi sukhupaharanehi⁴ devakumāro viya saṁvaddhiyamāno⁵ anukkamena viññūtaim⁶ patvā soļasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattim patto. So pitu accayena setthitīthāne thatvā catusu nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekam attano nivesanadvāre ekan ti cha dānasālā kāretvā mahādānam deti

¹ so all three MSS. instead of imāsam? ² so all three MSS. instead of vāriyamānāpi? ³ C^k aparipakkhe, C^v aparipakkhe corr. to aparipakke.

⁴ C^v sukhupaharanehi, C^k sukhupakaranehi. ⁵ C^v saṁvaddhiyamāno, C^k sad-dhiyamāno. ⁶ C^v viññūtaim.

sīlam rakkhati uposathakammaṁ karoti. Ath' ekadivasaṁ pātarāsavelāya Bodhisattassa nānagarase manuññabhojane upaniyamāne eko pacceka**buddho** sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāravelaiṁ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasiseṭṭhissa gehadvāraṁ gantum vattatī“ nāgalatādantakaṭṭham khāditvā Anotattadahe mukhaṁ dhovitvā Manosilātale ṛhito nivāsetvā kāyabandhanaṁ bandhitvā cīvaraṁ pārupitvā iddhi-mayamattikāpattam ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre atṭhāsi. Bodhisatto tam disvā va āsanā vuṭṭhāya nipaccākāraṁ dassetvā parikammakārakaṁ olokesi, „kiṁ karomi sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattaṁ āharathā“ ’ti āha. Tam khaṇam yeva Māro pāpimā vikampamāno uṭṭhāya „ayam pacceka**buddho** ito sattame divase āhāraṁ labhi, ajja alabhanto vinassissati, inañ ca vināsessāmi setṭhino ca dānarāyām karissāmīti“ tam khaṇam ūeva¹ āgantvā antara-vatthumhi asīthiṭṭhamattaiṁ aṅgārakāsuṁ² niminini, sā khadi-raṅgārapuṇṇā³ sampajjalitā sajotibhūtā Avicimahānirayo viya khāyittha, tam pana māpetvā sayam ākāse atṭhāsi. Pattaha-raṇatthāya gacchaṁnāno puriso tam disvā mahābhayappatton nivatti. Bodhisatto „kiṁ tāta nivatto sīti“ pucchi. Ayam „sāmi antaravatthumhi mahatī⁴ aṅgārakāsu⁵ sampajjalitā sajotibhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evam āgatāgatā sabbe pi bhayappattā vegena palāyiṁsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayham dānarāyām kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayham akampiya-bhāvam, ajja dāni mayham vā Mārassa vā balamahantataṁ ānubhāvamahantataṁ jānissāmīti“ tam yathāsajjitam eva bhattapātim sayam ādāya gehā nikhamma aṅgārakāsute⁶ ṣhatvā ākāsaṁ uloketvā Māraṁ disvā „ko si tvan“ ti āha. „Aham Māro“ ti. „Ayam aṅgārakāsu⁶ tayā nimmitā“ ti. „Āma mayā“

¹ C^e khaṇam yeva. ² C^k Cv aṅgāra-. ³ C^k C^e khadiramgāra-. ⁴ C^k mahati.
⁵ C^k C^e aṅgārakāsuṁ, Cv aṅgārakāsu. ⁶ Cv aṅgārakāsu.

ti. „Kimathhāyā“ 'ti. „Tava dānassa antarāyakaraṇaṭṭhāya ca pacceka-buddhassa ca jīvitanaśanatthāyā“ 'ti. Bodhisatto „n' eva te aham attano dānassa antarāyam na pacceka-budhassa jīvitanta-rāyam kātuṁ dassāmi, aja dāni mayham vā tuyham vā balamahantataṁ jānissāmīti“ aṅgārakāsuyā¹ taṭe thatvā „bhante pacceka-buddha², aham imassā aṅgārakāsuyā³ adhosiso patamāno pi na nivattissāmi, kevalam tumhe mayā dinnabhojanam patiganhathā“ 'ti vatvā imam gātham āha:

Kāmaṁ⁴ patāmi nirayaṁ uddhapādo avaṁsiro,
nānariyam karissāmi, handa piṇḍam paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrāyam piṇḍattho: bhante pacceka-vara-buddha, sace p' aham tumhākam piṇḍapātaṁ dento ekaṁsen⁵ eva imam nirayam uddhapādo avaṁsiro hutvā patāmī tathāpi yad idam adānañ ca asīliyan ca ariyehi akātabbattā anariyehi ca kātabbattā anariyan ti vuccati na tam anariyam karissāmi, handa imam mayā diyyamānam piṇḍam paṭigga ha patiganhāhīti, etha ca han dā 'ti vavassaggatthe nipāto.

Evaṁ vatvā Bodhisatto daļhasamādānena. bhattapātiṁ ga-hetvā aṅgārakāsumatthakena⁶ pakkanto⁷. Tāvad eva asīti-hathāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁸ talato uparūpari jātam atta-sattamām ekaṁ mahāpadumam uggantvā Bodhisattassa pāde paṭicchi. Tato mahātumbamatto renu uggantvā Mahāsattassa muddhani thatvā sakalasariram suvannacūṇasamokīṇnam iva akāsi. So padumakanṇikāya thatvā nānaggarasabhojanam pacceka-buddhassa patte patitthāpesi. So tam paṭiggahetvā anu-modanam katvā pattam ākāse khipitvā passantass' eva mahājanassa sayam pi vehāsam abbhuggantvā nānappakāram valā-hakapantiṁ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi parājito domanassai patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato. Bodhisatto pana padumakanṇikāya ṛhitako va mahājanassa

¹ Cv aṅgārakāsu-. ² Cv pacceka-vara-buddha. ³ Cs Cv aṅgārakāsuyā. ⁴ Ce kā-mam. ⁵ Ce Cv aṅgāra-. ⁶ Ce Cv pakkhanto. ⁷ Cv aṅgāra-.

dānasīlasamvannanena dhammam ā desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvam dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na idam gahapati acchariyam yam tvam evam dassana-sampanno etarahi devatāya na kampito, pubbe paññitehi katam eva acchariyan“ ti imam dhammadesanam āharityā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā pacceka-buddho tatth’ eva parinibbāyi, Māram parājayitvā padumakaṇṇikāya ṛthatvā pacceka-buddhassa piñḍapātadāyako Bāraṇasiseṭṭhi pana aham eva“ ’ti. Khadiraṅgāra-jātakam. Kulāvaka-vaggo catuttho.

5. ATTHAKĀMAVAGGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmassā ’ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheram nāma’ ārabbha kathesi. Ko pan’ esa Losakatissatthero nāmā ’ti Kosalaratthe eko attano kulanāsako kevattputtako alābhī bhikkhu. So kira nibbattatthānato cavitvā Kosalaratthe ekasmim kulasahassavāse¹ kevaṭṭagāme ekissā² kevaṭṭiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ ganhi. Tassa paṭisandhi-gahaṇadivase tam³ kulasahassam⁴ jālahattham nadiyañ ca talākādisu⁵ ca macche pariyesantam ekam khuddakamaccham pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭe parihibāyanti yeva. Tasmiṁ pi kucchigate yeva nesam gāmo sattavāre agginā daddho sattavāre raññā dandito. Evam anukkamena duggatā jātā. Te cintayiṁsu: „pubbe anihākam evarūpam n’ atthi, idāni pana parihibāyama, amihākam antare ekāya kālakaṇṇiyā bhavitabbaṁ, dve vaggā homā“ ’ti pañca pañca kulasatāni ekato ahesum. Tato yattha tassa mātāpitaro so koṭṭhāso parihibāyati itaro vadḍhati. Te „tam pi koṭṭhāsam dvidhā tam pi dvidhā“ ti evam yāva tam eva kulaṁ ekam ahosi tāva vibhajitvā tesam kālakaṇṇibhāvam nātvā pothetvā nikkaḍḍhiṁsu⁶.

¹ Ck omits nāma. ² Ck kusalasahassa-. ³ Cv ekassā. ⁴ Ck nam. ⁵ Ck kulasahassam. ⁶ Cv talā-, C^a talā- corr. to talā-. ⁷ Ck niķa-.

Ath' assa mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmim thāne vijayi. Pacchimabhadrikasattam na sakkā nāsetum, antoghae dipo viya hi 'ssa' hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā tam dārakām pāti-jaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā² vicarapakāle ekam assa kapālakām hatthe datvā puttam „ekam gharām pavis“ 'ti pesetvā palatā. So tato patthāya ekako va hutvā tattha bhikkhanī pariyesitvā ekasmim thāne sayati na³ nahāyati na sarirām pāti-jaggati pamsupisācako viya kicchena jivikām kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmim gehadvāre ukkhalidhovanassa chadditatthāne kāko viya ekekam sittham uecinitvā khādati. Atha nām dhammasenāpati Sāvatthim piṇḍaya caramāno disvā „ayam satto atikāruññappatto kataragāmavāsiko nu kho“ ti tasmim mettacittam vaddhitvā „ehi re“ ti āha. So gantvā theram vanditvā attħāsi. Atha nām thero „kataragāmavāsiko si, kahām vā te mātāpitaro“ ti pucchi. „Aham bhante nippaccayo, mayham mātāpitaro mān nissāya 'kilant amhā' 'ti mām chaddetvā palatā“ ti. „Api pana pabbajissasiti“. „Bhante, aham tāva pabbajeyyam, mādisam pana kapanam⁴ ko pabbajessatiti⁵. „Aham pabbajessāmīti“. „Sādhu pabbajethā“ ti. Thero tassa khādaniyam bhojaniyam⁶ datvā tam vihāram netvā sahatthen' eva nahāpetvā pabbajetvā paripunnavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyitha nippañño appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddha-pubbo jīvitaghaṭanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasmim nēva yāguolumke dinne patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro“ ti paññāyittha⁸ heṭṭhā yāguñ denti. Tassa patte yāgum dānakāle manussānam bhājane yāgum antaradhāyatiti pi vadanti. Khajjakādisu pi es' eva nayo. So aparena sama-yena vipassanām vaddhetvā aggaphale arahatte patiṭṭhito pi appalābho va ahosi⁹. Ath' assa anupubbena āyusāmkhāresu parihinesu parinibbā-nabhāvam nātvā „ayam Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadathām āhāram dātum vattatiti“ tam ādāya Sāvatthim piṇḍaya pāvisi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvatthiyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nālattha. Atha nām thero „gacchāvuso, āsanasālāya nisidā“ 'ti uyyojetvā „imam Losakassa dethā“

¹-C^v omits ssa. ² C^v omits paridhāvitvā. ³ C^k omits na. ⁴ C^k chaddhita.

⁵ C^k kapana, C^v kapāna. ⁶ kapana corr. to kapanam. ⁷ all three MSS. -jessasiti.

⁸ C^v -niyam - ⁹ three MSS. instead of paññāyitvā? ⁹ C^v appalābho si.

'ti laddhāhāram pesesi. Tam gahetvā gatā Losakatheram asaritvā sayam eva bhūjīmsu. Atha therassa uṭṭhāya vihāram gamanakāle Losakatissatthero gantvā theram vandi. Thero nivattitvā thitako va „laddhan te āvuso bhattan“ ti pucchi. „Labhissāma no bhante“ ti. Thero saṁvegappatto kālam olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot‘ āvuso, idh‘ eva nisidā“ 'ti Losakatheram āsanasālāya nisidāpetvā Kosalarañño nivesanam agamāsi. Rājā therassa pattam gāhāpetvā „bhattassa akālo“ ti pattapūram catumadhuram dāpesi. Thero tam ādāya gantvā „eh‘ āvuso Tissa, imam catumadhuram bhūnja“ 'ti vatvā pattam gahetvā va atṭhāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha nam thero „eh‘ āvuso Tissa, aham imam pattam gahetvā va ṭhassāmi, tvam nisiditvā paribhuñja, sace imam pattam hatthato muñceyyam kiñci na bhaveyyā“ 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggissare dhammasenāpatimhi pattam gahetvā ṭhite² catumadhuram paribhuñji. Tam therassa ariyiddhibalena parikkhayam na agamāsi. Tadā Losakatissatthero¹ yāvadattham udarapūram katvā paribhuñji, tam divasam yeva ca anupādisesāya nibbānadhatuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike ṭhatvā sarīranikkhepam kāresi. Dhātuyo gahetvā cetiyam kariṁsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyam sannipati-tvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhīnā kathaṁ ariyadhammo laddho“ ti kathentā³ nisidiṁsu. Satthā dhammasabhāyam gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti ārocesum. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhībhāvañ ca⁴ ariyadhammalābhībhāvañ⁵ ca attanā va akāsi⁶, ayam hi pubbe paresam lābhanta-rāyan katvā appalābhī⁷ jāto, ‘aniccam dukkham anantā‘ ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁸ jāto“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Kassapasammāsa m b u d d h a kāle⁹ aññataro bhikkhu ekam kuṭumbikam¹⁰ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasaṁvāsam¹¹ vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upaṭṭhākakuṭumbikassa¹² vasanagāmam sampatto. Kuṭumbiko

¹ Cv -tissathero. ² Ck ṭhita. ³ Ck Cv kathento. ⁴ Cv alābhībhāvaddhañca.

⁵ Ck -lābhī-. ⁶ Ck C^a katāsi. ⁷ Ck Cv -bhi, C^a -jābhi corr. to -labhī.

⁸ Ck C^a -bhj. ⁹ Ck kassapasambuddha-. ¹⁰ Ck C^a kuṭimbikam. ¹¹ Cv samavattavāsam, C^a samavattasavāsam corr. to samavattavāsam. ¹² Ck C^a -kuṭimbi-

therassa iriyāpathe yeva paśiditvā pattaṁ ādāya gharam pave-setvā sakkaccaṁ bhojetvā thokaṁ dhammakatham sutvā theram vanditvā „bhante, amhākam dhuravihāram¹ eva gacchatha, mayam sāyanhasamaye² āgantvā passissāmā“ ‘ti āha. Thero vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā āpucchitvā ekamantam nisidi. So pi tena saddhim paṭisanthāram katvā „laddho te āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Ama laddho“ ti. „Kaham laddho“ ti. „Tumhākam dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evañ ca pana vatvā attano senāsanam pucchitvā paṭijaggitvā paccīvaraṁ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento nisidi. So pi kuṭumbiko sāyanhe³ gandhamālañ c’ eva dīpate-lañ ca gāhāpetvā vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā „bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi. „Ama āgato“ ti. „Idāni kahan“ ti. „Asukasenāsane nāmā“ ‘ti. So tassa santikam gantvā vanditvā ekamantam nisinno dhammakatham sutvā sītalavelāya cetiyañ ca bōdhīñ ca⁴ pūjetvā dīpe jāletvā ubho pi Jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi kho „ayam kuṭumbiko paribhocco, sac’ āyam bhikkhu imasmim vihāre vasissati na mām esa kismiñca gaṇayissatī“ thero⁵ anattamanataṁ⁶ āpajjitvā „imasmim vihāre etassa avasanākāro mayā kātum vaṭṭatī“ tena upaṭṭhānavelāya āgatena saddhim kiñci na kathesi. Khīnāsavathero tassa ajjhāsayam jānitvā „ayam thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhbhāvam na jānātī“ attano vasanaṭṭhānam gantvā jhānasukhena phala-sukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭhena gaṇḍim paharitvā nakhena dvāram ākotetvā kuṭumbiyassa geham agamāsi. So tassa pattam gahetvā paññattāsane nisidāpetvā „āgantukathero kaham bhante“ ti pucchi. „Nāham tava kulū-pakassa pavattim jānāmi, gaṇḍim⁶ paharanto dvāram āko-tento pabodhetum nāsakkhim, hiyyo tava gehe pañītabhojanam

¹ Cv dbūra-. ² Ck sāyanha-, C* sāyanūha-. ³ Cv bodhiyañca. ⁴ C* Cv there. ⁵ Cv anantamanataṁ, C* anattamattam corr. to anattamatataṁ. ⁶ so all three MSS.

bhuñjitvā jīrāpetum asakkonto ‘idāni niddamū okkanto yeva bhavissatī’ tvam pasidamāno evarūpesu thānesu yeva pasida-sitī’ āha. Khīñāsavathero pi attano bhikkhācāravelamū sallakkhetvā sarīram pañjaggitvā pattacivaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheram sappimadhusakkarābhisañkhataṁ pāyāsaṁ pāyetvā pattaṁ gandhacūṇhe ubbaṭṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā“ ti adāsi. Itaro apatikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imam pāyāsaṁ pivissati givāya gahetvā nikkaḍḍhiyamāno pi na gamissati, sace panāham imam pāyāsaṁ manussassa dassāmi pākaṭam me kammam bhavissati, sace udake opilāpessāmi udakapitthe sappi paññāyissati, sace bhūmiyam chaddessāmi¹ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imam chaddheyyan² ti upadhārento ekam jhā-makhettam disvā aṅgāre viyūhitvā³ tattha pakkipitvā upari aṅgārehi paṭicchādetvā vihāram gato. Tam bhikkhum adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīñāsavo mama ajjhāsayam veditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahetu ayuttam katan⁴ ti tāvad ev’ assa mahantam domanassam udapādi, tato paṭṭhāy’ eva ca manussapeto hutvā na cirass’ eva kālam katvā niraye nibbatti. So bahuni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkavasesena paṭipātiyā pañcajatisatesu yakkho hutvā ekadivasam pi udarapūram āhāram na labhi. Ekadivasam pana gabbhamalam udarapūraṁ labhi. Puna pañca jātisatāni⁵ sunakho ahosi. Tadāpi ekadivasam bhattavamanam udarapūraṁ labhi. Sesakale pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakha-yonito pana cavitvā Kāsiratthe ekasmim gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya tam kularū paramaduggatam eva jātam. Nābhito uddhamū udakakañjikamattam⁶ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmam ahosi. Mātā-

¹ C^k chaddhessāni. ² C^k chaddheyyan. ³ C^k viyūhitvā, C^o viyuhitvā corr. to viyūhitvā. ⁴ C^k pañcasatāni. ⁵ C^k -kañcika-.

pitaro jātakadukkham adhivāsetum asakkontā „gaccha kāla-kappikā“ 'ti tam pothetvā nīhariṁsu. So appatisarano vicaranto Bārāṇasim agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyām disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippam vācesi. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānai paribbayam datvā sippam sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa sancte puññasippam sikkhati. So pharuso anovādakkhamo tam tam paharanto¹ vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādām na gaphāti, tam nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so māṇavakehi saddhim bhaṇḍitvā ovādām agaṇhanto tato palāyitvā āhiṇdanto ekam paccantagāmām gantvā bhatim katvā jīvati. So tattha ekāya duggatitthiyā saddhim samvāsam kappesi. Sā tam nissāya dve dārake vijāyi. Gāmavāsino „amhākam susāsanam dussāsanam āroceyyāsītī“ Mittavindakassa bhatim² datvā tam³ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesum. Tam pana Mittavindakam nissāya te paccantagāmavāsino sattakkhattum rājadaṇḍam adaṁsu, sattakkhattum tesam gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattum taṭākam chijji. Te cintayiṁsu: „amhākam pubbe imassa Mittavindakassa anāgamanakāle⁴ evarūpam n' atthi, idāni pan' assa āgatakālato paṭṭhāya parihāyāmā“ 'ti tam pothetvā nīhariṁsu. So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekam amanussa-pariggahaṁ aṭavim pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca bhariyān ca māretvā maiṁsaṁ khādiṁsu. So tato palāyitvā tato tato āhiṇdanto ekam Gambhīram nāma paṭṭanagāmām nāvāvissajjanadivase⁵ yeva patvā kammakaro hutvā nāvām abhirūhi. Nāvā samuddapiṭhe sattāham gantvā sattame divase samuddamajjhē ākotetvā thapitā viya aṭṭhāsi. Te kālakanṇi-salākam vāresum. Sattakkhattum Mittavindakass' eva⁶ pāpuṇi⁷. Manussā tass' ekam venukalāpakan datvā batthe gahetvā samudde khipiṁsu. Tasmin khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ Ck pahārento. ² Cv adds va. ³ Ck nam. ⁴ Ck anāgamanakāle. ⁵ Ck nāvām-.
⁶ Cv vindakasseva. ⁷ Cv C^a -ṇī.

vindako veṇukalāpe nipajjītvā samuddapiṭṭhe gacchanto Kassapassammāsamambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samuddapiṭṭhe ekasmim phalikavimāne catasso devadhītā paṭilabhitvā tāsaṁ santike sukhaṁ anubhavamāno sattāhaṁ vasi. Tā pana vimānapetiyo sattāhaṁ sukhaṁ anubhavanti. Sattāhaṁ dukkhaṁ anubhavitum gacchamānā „yāva mayaṁ āgacchāma tāva idh' eva hohīti“ vatvā agamaiṁsu. Mittavindako tāsaṁ gatakāle veṇukalāpe nipajjītvā parato gacchanto rajatavimāne attha devadhītarō labhi. Tato pi paraṁ gacchanto maṇivimāne soḷasa kanakavimāne dvattiṁsa devadhītarō labhi. Tāsam pi vacanam akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṁ yakkhanagaraṁ addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako tassā yakkhinībhāvam ajānanto „ajamaṁsam khādissāmīti“ tam pāde aggahesi. Sāyam yakkhānubhāvena tam ukkhipitvā khipi. So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasiyam pari-khāpiṭṭhe ekasmim kāṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭtamāno bhūmiyam patiṭṭhāsi. Tasminn ca samaye tasminn parikhāpiṭṭhe rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core ganhissāmā“ ti ekamantam nilinā atthamsu. Mittavindako pavaṭitvā bhūmiyam thito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṁ samudde ekasmim dīpake ajikam pāde gahetvā tāya khitto idha patito, sace pan' idāni ekam ajikam pāde gahissāmi sā maṁ parato samuddapiṭṭhe vimānadevatānam santike khipissatīti¹“ so evam ayoniso manasi karitvā ajikam pāde gaṇhi. Sā gahitamattā vivravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā tam gahetvā „ettakam kālam rājakule ajikākhādako esa coro“ ti tam koṭṭetvā bandhitvā rañño santikam nenti. Tasminn khaṇe Bodhisatto pañcasatamāṇavakaparivuto nagarā nikhamma nahāyitum gacchanto Mittavindakan disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayam amhākam antevāsiko, kasmā tam gaṇhitthā“ ti. „Ajikacorako ayya ekaṁ ajikam pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C^k C^v khipissatīti, C^s khipissasitī.

etaṁ amhākaṁ dāsaṁ katvā detha, amhe nissāya jīvissatī“.
Te „sādhu ayyā“ 'ti tam vissajjetvā agamānsu. Atha naṁ Bodhisatto „Mittavindaka tvam ettakam kālam kaham vasitī“ pucchi. So sabbam attanā katakammam ārocesi. Bodhisatto „atthakāmānam¹ vacanam akaronto² etam dukkham pāpuṇantī“ vatvā imam gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanam
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vaddhiṁ icchantassa, hitānukampino ti hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno, na karoti sāsanam ti anusatthim na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako viya socatīti yathā ayam Mittavindako ajāya pādan gahetvā socati kilamatī evam niccakālam socatīti imaya gāthāya Bodhisatto dhammamū desesi. Evam tena therena ettake addhāne tisu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo, yakkhena hutvā ekadivasaṁ gabbhamalaṁ laddham sunakhena hutvā ekadivasaṁ bhattavamanam parinibbānadivase dhammaseñapatissānubhāvena catumadhuram laddham, evam parassa läbhantarāyakaraṇam nāma mahādosan ti veditabbam.

Tasmim pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathākammam gato.

Satthā „evam bhikkhave attanā appalābhībhāvanā ca ariyadhammalābhībhāvanā ca sayam eva esa akāsīti“ imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mittavindako Losakatissatthero ahosi, disāpāmokkhācariyo pana uham evā“ 'ti. Losakajātakam.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarām lolabhiikkhum ārabba kathesi. Tassa lolabhāvo Navnipāte Kākajātake³ āvibhavissati. Tadā pana tam bhikkhū „ayam bhante bhikkhu lolo“ ti Satthu ārocesum. Atha naṁ Satthā „saccam

¹ Ck atthakāmānam, C^a attakāmānam. ² so all three MSS. ³ Ck kokajātake.

kira tvām bhikkhu lolo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. Satthā „pubbe pi tvām bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayam patto, paññitāpi taṁ nissāya attano vasanaṭṭhāna parihinā“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte raijam kārente Bodhisatto pārāpatayoniyam nibbatti. Tadā Bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmiṁ tasmiṁ thāne sakuṇānam sukhavāsatthāya thusapacchiyo' olambenti. Bārāṇasiseṭṭhino pi bhattachārako attano mahānase ekam thusapacchim olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vāsam kappesi. So pāto va nikhamitvā gocare caritvā sāyam āgantvā tattha vasanto kālam khepeti. Ath' ekadivasam eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṁsānam¹ dhūpanavāsam ghāyitvā lobham uppādetvā „kin nu kho nissāya imam macchamaṁsām labhissāmīti“ avidure nisiditvā parigaṇhanto sāyam Bodhisattam āgantvā mahānasam pavisañtam disvā „imam pārāpatam nissāya macchamaṁsām labhissāmīti“ punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikhamitvā gocaratthāya gamanakale piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṁ Bodhisatto „kasmā tvām samma amhehi saddhim carasīti“ āha. „Sāmi, tumhākam kiriya mayham ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti“. „Samma, tumhe aūñagocarā mayam aūñagocarā, tumhehi amhākam upaṭṭhānam dukkarā“ ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle² aham pi gocaram gahetvā tumhehi saddhim yeva gamissāmīti“. „Sādhū, kevalan te appamattena bhavitabban“ ti. Evam Bodhisatto kākam ovaditvā gocare caranto tiṇabijādīni³ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍam apanetvā pāṇake khāditvā udaram pūretvā Bodhisattassa santikam āgantvā „sāmi, tumhe ativelam caratha, atibahubhakkena nāma bhavitum na vaṭṭatāti“ vatvā Bodhisattena gocaram gahetvā sāyam āgacchanta saddhim yeva mahānasam pāvisi.

¹ Ck -pacchayo. ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhākam-? ⁴ Ck tiṇabijāni, Cv kiṇabijādīni.

Bhattakārako „amhākām kapoto aññam pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchim̄ thapesi. Tato patṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasam̄ setṭhissa bahūn macchamaṁsaṁ āhariṁsu. Tam̄ ādāya bhattakārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko tam̄ disvā lobham̄ uppādetvā „sve gocarabhūmiṁ agantvā¹ mayā idam eva khāditabban“ ti rattim̄ tintiñanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“ 'ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṁ kucchirogo atthīti“. „Samma, kākānām kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattim̄ tisū yāmesu ekekasmīm̄ yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭim̄ gilitakāle pana nesaṁ muhuttan titti² hoti, tvam̄ imam̄ macchamaṁsaṁ khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākām̄ dupparibhūñjiyo, mā evarūpam̄ akāsi, mayā saddhim̄ yeva gocarāya gacchāhīti“. „Na sakkomi sāmīti“. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavasam̄ agantvā³ appamatto hohīti“ tam̄ ovaditvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattakārako nānappakāram̄ macchamaṁsavikatim̄⁴ sampādetvā usumanikkhamanattham̄ bhājanāni thokam̄ vivaritvā rasaparissāvanakarotiṁ bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikhamitvā sedam̄ muñcamāno aṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe kāko pacchito sisam̄ ukkhipitvā bhattagehaṁ olokento tassa nikhamitabhāvam̄ ñatvā „ayam dāni mayhaṁ manoratham̄ püretvā māṁsaṁ khāditum̄ kālo, kin nu kho mahāmaṁsaṁ khādāmi udāhu cuṇṇikamāṁsan“ ti cintetvā „cuṇṇikamāṁsenā nāma khippam̄ kucchim̄ püretum̄ na sakkā, mahantaṁ māṁsakhanḍam̄ āharitvā pacchiyam̄ nikkhipitvā khādamāno nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakarotiyan̄ niliyi. Sā kilīti saddam̄ akāsi. Bhattakārako tam̄ saddam̄ sutvā „kin nu kho etan“ ti paviṭṭho kākam̄ disvā „ayam duṭṭhakāko mayā setṭhino pakkamaṁsaṁ khāditukāmo, abam̄ kho pana setṭhīm̄ nissāya jīvissāmi na imam̄ bālam̄, kiṁ me iminā“ ti dvāram̄ pidhāya kākam̄ gahetvā sakalasarire pat-

¹ Ck āgantvā. ² Cv tinti. ³ Ck āgantvā, Cv āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -saṁ-.

tāni luñcivā addasiñgiveram̄ lonajirakāya¹ koñtetvā ambilatak-kena aloletvā ten' assa sakalasarīram̄ makkhetvā tam kākam pacchiyan̄ khipi. So adhimattavedanābhībhūto tintinayanto² nipajji. Bodhisatto sāyam̄ āgantvā tam vyasanappattam̄ disvā „lolakāka mama vacanam̄ akatvā tava lobham̄ nissāya mahā-dukkhām̄ patto sīti“ vatvā imam̄ gātham̄ āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanam̄
kapotakassa vacanam̄ akatvā
amittahatthagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanam̄ akatvā ti pārāpatassa hitānusāsanivacanam̄ akatvā, amittahatthagato va setīti amittānam̄ anathakārakānam̄ dukkhuppādakuggalānam̄ hatthatthām̄ hatthapathām̄ gato, ayam̄ kāko viya puggalo mahantañ vyasanam̄ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imam̄ gātham̄ vatvā „idāni mayā ca³ etasmin̄ thāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva jīvitakkhayam̄ patto. Atha nam̄ bhattakārako saddhiñ pacchiyā gahetvā sañkāratthāne chaddesi.

Satthāpi „na tvam̄ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva, tañ ca pana te loyam̄ nissāya paññitāpi sakamhā āvāsā paribīnā“ ti imam̄ dhammadesanam̄ īharityā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu anāgāmiphalam̄ patto. Satthā anusandhiñ ghañetvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, pārāpato pana aham evā“ 'ti. Kapotajātakam̄.

3. Vēlukajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idam̄ Satthā Jetavane viharanto aññataram̄ dubbacabhibhikkhum̄ ārabba kathesi. Tam̄ ' hi Bhagavā „saccain kira tvam̄ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „na tvam̄ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^v lonajirakāya. ² C^k tintinayanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca panditānam vacanam akatvā sappamukhe² jīvitakkhayam patto sīti³ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjanī kārente Bodhisatto Kāsiratthe mahābhogakule nibbatto viññūtam patvā kāmesu ādīnavām nekkhamme cānisānsām disvā kāme pahāya Himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ katvā pañca abhiññā atṭha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vītināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṁ patto. Tāpaso tasminn puttasingham uppādetvā tam ekasmiṁ velupabbe sayāpetvā patijaggati. Tassa veṭupabbe sayanato Veṭuko tv-eva nāmaṁ akāṁsu. Tam puttasinghena patijagganato tāpasassa Veṭukapitā tv-eva nāmaṁ akāṁsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisam patijagatī“ sutvā pakkositvā „saccam kira tvam āsīvisam jaggasīti“ pucchitvā „saccan“ ti vutte „āsīvisena saddhim vissāso nāma n' atthi, mā evam jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so⁴ me ācariyaputto, nāhaṁ tena vinā vattitum sakkhissāmīti“. „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayam pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanam na gaṇhi, āsīvisam pi jahitum nāsakkhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalatthāya gantvā gataṭhāne phalāphalassa sulabhabhāvām disvā dve tayo divase tatth' eva vasim̄su. Veṭukapitāpi tehi saddhim gacchanto āsīvisam veṭukapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhim dvīhatihaccayena āgantvā „Veṭukassa gocaram dassāmīti“ veṭupabbai ugghātetvā „ehiutta, chātako⁴ sīti“ hatthām pasāresi. Āsīviso dvīhatihām nirāhāratāya kujjhītvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayam pāpetvā araññam pāvisi. Tāpasā tam disvā Bodhisattassa ārocesum.

¹ C^k dubbacattā. ² C^k sappamukha. ³ C^k omits āha so. ⁴ C^k puttamecchātako, C^v puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarirakkiccaṁ kāretvā isigaṇassa majhe nisiditvā isināṁ ovādavasena imam gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṁ
evam so nihato seti Vēlukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evam so nihato setiti yo hi isināṁ ovādam na gaṇhāti so yathā esa tāpaso āśivisamukhe pūtibhāvam¹ patvā nihato seti, evam mahāvināsamī patvā nihato setiti attho.

Evam Bodhisatto isigaṇam ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahma-loke uppajji.

Satthāpi „na tvam bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubba-cabhāven’ eva ca āśivisamukhe pūtibhāvam patto“ ti imam dhamma-desanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Vēlukapitā dubbacabhikkhu ahosi, sesaparisā Buddhaparisi, gaṇasatthā pana aham evā“ ‘ti. · Vēlukajāta kam.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idam Satthā Magadhesu cārikām carāmāno aññatarasmiṁ gāmake bālagāmikamanusse² ārabba kathesi. Tathāgato kira ekasmim samaye Sāvatthito Magadharatthām gantvā tattha cārikām caramāno aññataram³ gāmakām sampāpuṇi. So ca gāmako yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tathā ekadivasam te andhabālamanussā sannipatitvā „bho amhe araññam pavisitva kammaṁ karonte makasā khādanti, tappaccayā amhākām kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c’ eva āvudhāni ca ādāya gantvā makasehi saddhiṁ yujjhitvā sabbamakase vijjhītī chinditvā ca māremā“ ‘ti mantayitvā araññam gantvā „makase vijjhissāmā“ ‘ti aññamaññam vijjhītī ca paharitvā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāma-majhe ca gāmadvāre ca nipajjiṁsu. Satthā bhikkhusaṅghaparivuto tam gāmaṁ piṇḍaya pāvisi. Avasesā pañditamanussā Bhagavantām disvā gāmadvāre maṇḍapām katvā buddhapamukhassa bhikkhusaṁ-

4. Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. ¹ Cv -bhāvam. ² Cv bāla-. ³ Cv aññatara.

ghassa mahādānam datvā Satthāraim vanditvā nisidiṁsu. Satthā tasmin tasmin thāne vanītamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṁ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasyuddham karissāmā’ ‘ti gantvā aññamaññām vijjhītī sayam gilānā jātā“ ti. Satthā „na idān‘ eva andhabālamanussā ‘makase paharisāmā’ ‘ti attānam paharanti, pubbe pi ‘makasām² paharissāmā’ ‘ti param paharaṇakamanussā³ ahesum yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi yācito atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto vanījjāya jīvikām kappeti. Tadā Kāsiratthe ekasmīm paccantagāme bahū vadḍhakī vasanti. Tatth’ eko phalitavaddhaki⁴ rukkham tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālakapīṭhisadise⁵ sīse nisiditvā sattiyā paharanto viya sīsaṁ⁶ mukhatundakena vijjhī. So attano santike nisinnam puttam āha: „tāta, mayham sīsaṁ makaso sattiyā paharanto viya vijjhāti, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhvivāsehi, ekappahārena nam māressāmīti“. Tasmin samaye Bodhisatto pi attano bhanḍam pariyesamāno tam gāmām patvā tassā vadḍhakisālāya nisinno hoti. Atha so vadḍhaki puttām āha: „tāta imam makasām vārehīti“. So „vāressāmi tātā“ ‘ti tikhiṇam mahāpharasum ukkhipitvā pitu piṭhipasse ḥatvā „makasām paharissāmīti“ pitu matthakam dvidhā bhindi. Vadḍhaki tatth’ eva jīvitakkhayām patto. Bodhisatto tassa tam kammaṁ disvā „paccāmitto⁷ pi pāṇḍito va seyyo, so hi dāṇḍabhyenāpi manussānam na māressatīti“ cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasām vadhiṣṣan“ ti hi elamūgo⁸
putto pitu abbhidā uttamaṅgan ti. 43.

¹ C^k vanima-. ² C^k makasā. ³ C^k pahāranaka-, C^v paharanaka-. ⁴ both MSS. -vadḍhaki. ⁵ C^k -thālapiṭṭhi-. ⁶ C^v sīsa. ⁷ C^v saccānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo, matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo¹ ti lālāmukho bāloutto, pitu abbhidā uttamāngan¹ ti attano bālatāyautto pi hutvā pitu uttamāngan¹ matthakāni makasāni māressāmiti dvidhā bhindi, tasmā bālamittato pāññito amitto va seyyo ti.

Imam gātham vatvā Bodhisatto utthāya yathākammaṁ gato. Vaddhakissāpi nātakā sarirakiccaṁ akāinsu.

Satthā „evam upāsakā pubbe pi ‘makasām paharissāmā’ ‘ti param paharanākamanussā² ahesum yevā“ ‘ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gātham vatvā pakkanto pāññitavāñijo pana aham eva ahosin“ ti. Makasajātakam.

5. Rohinijātaka.

Seyyo amitto ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikasēṭṭhino dāsim ārabba kthesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohinī nāma dāsi³ ahosi. Tassā vīhipaharanāṭṭhāne⁴ āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṁ makkhikā parivārētvā sūciyā vijjhāmānā viya khādanti. Sā dhitarām āha: „amma, makkhikā mām khādanti, etā vārehīti“. Sā „vāressāmi ammā“ ‘ti musalām ukkhipitvā mātu sarire makkhikā māretvā „vināsaṁ pāpessāmī“ mātarām musalena paharitvā jīvitakkhayām pāpesi. Tam disvā „mātā“ ti roditum ārabhi. Taṁ pavattim⁵ sethīssa ārocesun. Setthī tassā sarirakiccaṁ kāretvā vihāraṁ gantrā sabbaṁ taṁ pavattim Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā ‘mātu sarire makkhikā māremīti’ idān’ eva musalena paharitvā mātarām māresi, pubbe pi māresi yevā“ ‘ti vatvā tena yācito atītām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto sethīkule nibbatitvā pitu accayena setthīṭṭhānaṁ pāpuṇi. Tassāpi Rohinī nāma dāsi⁶ ahosi. Sāpi attano vīhipaharanāṭṭhānam⁷ āgantvā nipannaṁ mātarām „makkhikā me amma vārehīti“ vuttā evam evam⁸ musalena paharitvā mātarām jīvitakkhayām pāpetvā roditum ārabhi. Bodhisatto tam

¹ so both MSS. ² both MSS. paharanaka-. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C^k-pahārana-, C^v-paharana-. ⁵ C^k pavatti, C^v pavatti corrected to pavattim. ⁶ both MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharana-. ⁸ so both MSS.

pavattim sutvā „amitto pi hi imasmim loke pandito va seyyo“
ti cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohinikam jammim mātarām hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti pandito ñāñī vibhāvī, yañce bālānukampako ti ettha yan ti liñgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukampako tato satagunena sahassagunena pañdito amitto honto pi seyyo yevā 'ti attho, atha vā yan ti patisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho, jammim ti lāmikam dandham, mātarām hantvā² socatīti makkhikā māressāmīti mātarām hantvā idāni ayam bālā sayam eva rodati paridevati, iminā kārapena imasmim loke amitto pi pañdito³ seyyo ti

Bodhisatto panditam pasaiñsanto imāya gāthāya dhammamā
desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idān’ eva „makkhikā māressāmīti“ mātarām ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā⁴ 'ti imam dhammadedesanām āharitvā anusandhiim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva mātā ahosi, dhītā yeva⁴ dhītā, mahāsetṭhi⁵ pana aham eva ahosin“ ti. Rohinijātakam⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anatthakusalenā 'ti. Idam Satthā aññatarasmin Kosalañcāmake u yānādūsakam ārabba kathesi. Satthā kira Ko-salesu cārikan caramāno aññatarām gāmakam sampāpuṇi. Tatth'eko kuṭumbiko Tathāgatañcānimantetvā attano uyyāne nisidāpetvā buddha-pumukhassa sañghassa dānam datvā „bhante yathāruciā imasmim uyyāne vicarathā“ 'ti āha, Bhikkhū uṭṭhāya uyyānapālam gahetvā uyyāne vicarantā ekam aṅgañatthānam disvā uyyānapālam puchchimū: „upāsaka imam uyyānam aññattha sandacechāyam, imasmim pana thāne koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇan“ ti. „Bhante imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakam siñcanto imasmim thāne rukkhapotake ummūlam katvā mūlappamāñena udakam

¹ Cv medhāvī. ² so both MSS. ³ Ck adds pi. ⁴ Ck omits dhītā yeva, in Cv dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ Cv -setṭhi. ⁶ Cv rohini-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kārañena idam thānam aṅgañam jātan“ ti. Bhikkhū Satthāraim upasamkamitvā etam atthām ārocesum. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idān’ eva ārāma-dūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ ‘ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bārāṇasiyam nakkhattam ghosayimsu. Nakkhattabherisaddasava-nakalato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanisitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkatā vasanti. Uyyānapalo cintesi: „nagare nakkhattam ghuṭham, ime vānare ‘udakañ siñcathā‘ ‘ti vatvā aham nakkhattam kiliñsāmī‘ jet-ṭhakavānarañ upasamkamitvā „samma vānarajetṭhaka, imam uyyānam tumhākam pi bahūpakāram, tumhe etha pupphapha-lapallavāni¹ khādatha, nagare nakkhattam ghuṭham, aham nakkhattam kiliñsāmi, yāvāham ḡacchāmi tāva imasmin uyyāne rukkhapotakesu udakañ siñcituñ sakkhissathā“ ‘ti pucchi. „Sādhū, siñcissāmī!“ „Tena hi appamattā hothā“ ‘ti udakañ siñcanatthāya tesam cammañde c’ eva dārukute ca datvā gato. Vānarā cammañde c’ eva dārukute ca gahetvā rukkhapotakesu udakañ siñcanti. Atha ne vānarajetṭhako evam āha: „bho vānarā, udakañ nāma rakkhitabbañ, tumhe rukkhapotakesu udakañ siñcantā uppātētvā uppātētvā mūlāñ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahum udakañ siñcatha agambhīragatesu appam, pacchā amhākañ udakañ dullabham bhavissatī!“ Te „sādhū“ ‘ti sampaṭicchitvā tathā akānsu. Tasmīm samaye eko pañditapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evam āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppātētvā uppātētvā mūlappamāñena udakañ siñcathā“ ‘ti. Te „evam no vānarajetṭhako ovadatī!“ āhañsu. So tam vacanañ sutvā „aho vata bho bālā apanḍitā ‘atthām karissāmā‘ ‘ti anattham eva karontī!“ cintetvā imam gātham āha:

¹ Ck -phalavāni, Cv -phalavāni corrected to -palavāni. ² Ck siñcissāmī.

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthān dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattām, anatthakusalenāti anatthe anāyatane kusalena atthān anāyatane¹ kārane akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vadīha-kiriyā², sukhāvahā ti evarūpena anatthakusalena kāyikacetasikasukhasainkhā-tassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitun ti attho, kiñkāraṇā: ekantan' eva hi hāpeti atthān dummedho bālapuggalo atthān karissāmā 'ti atthān hāpetvā anattham eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhanako³ makkāto atthān karissāmīti anattham eva karoti evarī yo koci anathakusalo tena na sakkā atthacariyānī āvahitum, so ekaṁsenā atthān hāpeti yevā 'ti.

Evaṁ so pañditapuriso imāya gāthāya vānarajetṭhakanī ga-rahityā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān’ eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imām dhammaedesanām āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vānarajetṭhako ārāmadūsakagāmadārako ahosi, pañditapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakam.

7. Vārunijātaka.

Na ve anatthakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane vi-haranto vārunidūsakam⁴ ārabba kathesi. Anāthapindikassa kira sahāyo eko vārunivānijo tikhinām vārunim yojetvā hiraññasuvanpādīni gahetvā vikkīnāto mahājane sannipatite „tāta tvām mūlam gahetvā vārunin⁵ dehitī“ antevāsikam ānāpetvā sayam⁶ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vārunim dento manusse antarantarā⁷ loṇasak-kharā āharāpetvā khādante disvā „surā alonikā bhavissati, loṇam ettha pakkhipissāmīti“ surācātiyām nālimattām loṇam pakkhipitvā tesam suram adāsi. Te mukham pūretvā pūretvā chaddetvā⁸ „kin te katan“ ti pucchimis. „Tumhe suram pivitvā loṇam āharāpente disvā lonena yojesin“ ti. „Evarūpaṁ nāma manāpām vārunim nāsesi bālā“ 'ti tam garahitvā utṭhāy utṭhāya pakkantā. Vārunivānijo⁴ āgantvā ekam pi

¹ Ck anattham anāyatane, read: atthe āyatane? ² Ck adds ti, for vadīha- read vadīhi-? ³ both MSS. -rakkhanako. ⁴ Cv vāruni-. ⁵ so both MSS. ⁶ Ck sāyam. ⁷ Cv antarā. ⁸ Ck chāḍhetvā.

adisvā „vārunipāyakā kaham gatā“ ti pucchi. So tam attham ārocesi. Atha naṁ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsītā“ ti garahitvā imam kāraṇam Anāthapindikassa ārocesi. Anāthapindiko „atthi no idān kathāpābhatan“ ti Jetavanam gantvā Satthāram vanditvā etam attham ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vārunidūsako, pubbe pi vārunidūsako yevā“ ’ti vatvā tena yācito atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadata te rajam kārente Bodhisatto Bārāṇasiyam setṭhi ahosi. Tam upanissāya eko vārunivāñijo jīvati. So tikhiṇam suram yojetvā „imam vikkīṇāhīti“ antevāsikam vatvā nahāyitum gato. Antevāsiko tasmim gatamatte yeva surāya loṇam pakkhipitvā iminā va nayena suram vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā tam kāraṇam niyatvā setṭhissa ārocesi. Setṭhi „anatthakusalā nāma bālā ‘attham karissāmā’ ‘ti anattham eva karontīti“ vatvā imam gātham āha:

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti attham dummedho Kondañño vārunim yathā ti. 46.

Tattha Kondañño vārunim yathā ti yathā ayam Kondañnanāmako antevāsiko attham karissāmīti loṇam pakkhipitvā vārunim hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evarū sabbo pi anatthakusalo² attham hāpetīti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammam desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vārunidūsako, pubbe pi vārunidūsako yevā“ ’ti vatvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vārunidūsako idāni pi vārunidūsako ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ’ti. Vārunijātakam.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbacam bhikkhum ārabba kathesi. Tam hi bhikkhum Satthā „na tvam bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ Ck omits parihāpesi. ² Ck anattham-.

ten' eva vacakāraṇena pāṇḍitānam vacanam akatvā tiñhena asinā dvīdhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, tañ ca ekakam nissāya purisa-sahassam jīvitakkhayam pattan" ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente ekasmiñ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbham nāma mantam jānati. So kira manto aggho¹ mahāraho. Nakkhattayoge laddhe tam mantam parivattetvā ākāse ulloki, tato² ākāsato sattaratanavassam vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippam uggañhāti. Ath' ekadivasam brāhmaṇo Bodhisattam ādāya kenacid eva karaṇiyena attano gāmā nik-khamitvā Cetiyaṭham agamāsi. Antarāmagge ekasmiñ araññatthāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātam³ karonti. Te Bodhisattañ ca Vedabbhabrāhmaṇañ ca gaṇhiṁsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve Jane gahetvā ekam dhanāharanatthāya pesenti, tasmā pesanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaram⁴, tvam amhākam dhanam āharitvā puttam gahetvā yāhīti⁵ vadanti, eten' upāyena mātudhitaro gahetvā mātarām vissajjenti, jetṭhakakanītthe gahetvā jetṭhakabhātikam vissajjenti, ācariyan-tevāsike gahetvā antevāsikam vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇam gahetvā Bodhisattam vissajjesuṁ. Bodhisatto ācariyam vanditvā „aham ekāadvihaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanam karotha, aja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkham asahanto mantam⁶ parivattetvā dhanam vassāpayittha, sace vassāpessatha⁷ tumhe vināsam pāpuñissatha ime ca pañcasatā corā⁸ ti. Evañ ācariyam ovaditvā dhanatthāya agamāsi. Corāpi suriye attham gate brāhmaṇam bandhitvā nipajjāpesuṁ. Tañ khaṇam yeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇam candamaṇḍalam utṭhahi. Brāhmaṇo nakkhattam olokento „dhanavassā-

¹ Cv anaggo. ² Cv i.e. ³ Cv pāṭṭha-. ⁴ Cv pesanacorā. ⁵ Cv mātarām

⁶ Cv -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkhena anubhūtena, mantaṁ parivattetvā ratanavassam vassāpetvā corānam dhanam datvā¹ yathāsukham gamissāmīti² cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe mām kimatthāya gaṇhitthā“ 'ti. „Dhanatthāya ayyā“ 'ti. „Sace vo dhanena attho khippam mām bandhanā mocetvā sīsaṁ nahāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni piñlandhāpetvā³ ṭhapethā“ 'ti. Corā tassa katham sutvā tathā akāmsu. Brāhmaṇo nakkhattayogam īnatva mantaṁ parivattetvā ākāsam ullokesi. Tāvad eva ākāsā⁴ ratanāni patim̄su. Corā tam⁵ dhanam saṅkaddhitvā uttarāsaṅgesu bhaṇḍikam katvā pāyim̄su. Brāhmaṇo pi tesam pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhiṁsu. „Kimattham amhe gaṇhathā“ 'ti ca vuttā⁶ „dhanatthāyā“ 'ti āhaṁsu. „Yadi vo dhanena attho etam brāhmaṇam gaṇhatha, eso ākāsam ulloketvā dhanam vassāpesi, amhākam p'etam eten' eva dinnan“ ti. Corā core vissajjetvā „amhākam pi dhanam dehīti“ brāhmaṇam gaṇhiṁsu. Brāhmaṇo „ahaṁ tumhākam dhanam dadeyyam, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito sañvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhivāsetha, tadā dhanavassam vassāpessāmīti“ āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesaṁ idān' eva dhanam vassāpetvā amhe aññaiṁ sañvaccharam adhivāsāpesīti“ tīphena asinā brāhmaṇam dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi⁷ corehi saddhiṁ yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanam ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamaññam yujjhitvā addhatiyāni purisasatāni ghātētvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭhā ahesum tāva aññamaññam ghātayiṁsu. Evain tām purisahassam vināsam pattaṁ. Te pana dve janā upāyena tam dhanam āharitvā ekasmiṁ gāmasamīpe gahanatthāne dhanam paṭicchādetvā eko khaggam ga-

¹ C^k dhatvā. ² so both MSS. ³ C^k ākāsa. ⁴ C^k nam. ⁵ C^v vutta corrected to vutte. ⁶ C^v tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattam pacāpetum gāmām pāvisi. „Lobho ca nām’ esa vināsamūlam evā“ ’ti dhanasantike nisinno cintesi: „tasmin āgate imām dhanām dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnāham tam āgatamattam eva khaggena paharitvā ghātessan“ ti so khaggam sannahitvā tassa āgamanām olokento nisīdi. Itaro pi cintesi: „tam dhanām dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnāham bhatte visam pakkhipitvā tam purisaṁ bhojetvā jīvitakkhayam pāpetvā ekako va dhanām ganheyyan“ ti so niṭṭhite bhatte sayam bhuñjitvā sesake visam pakkhipitvā tam ādāya tattha agamāsi. Tam bhattam otāretvā thitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā tam paṭicchanne thāne chaddetvā tañ ca bhattam bhuñjitvā sayam pi tath’ eva jīvitakkhayam pāpuṇi. Evam tam dhanām nissāya sabbe pi vināsaṁ pāpuṇim̄su. Bodhisatto pi kho ekāhadvihaccayena dhanām ādāya āgato. Tasmin thāne ācariyam adisvā vippakkinām pana dhanām disvā „ācariyena mama vacanām akatvā dhanām vassāpitam bhavissati, sabbehi vināsam¹ pattehi bhavitabban“ ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyam mahāmagge dvidhā chinnam disvā „mama vacanām akatvā mato“ ti dārūni uddharitvā citakam katvā ācariyam jhāpetvā vanapupphēhi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayam patte pañcasate parato addhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvitakkhayam patte disvā cintesi: „imam dvīhi ūnam purisasahassam vināsam pattam, aññehi dvīhi corehi bhavitabban, te pi santhambhitum na sakkhissanti, kahan nu kho te gatā“ ti gacchanto tesam dhanām ādāya gahanatthānapavīṭhamaggam disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa rāsim disvā ekam bhat-tapātim avattharitvā mataṁ addasa. Tato „idam nāma tehi katam bhavissatī“ sabbam ñatvā „kahan nu kho so puriso“ ti vicinanto tam pi paṭicchanne thāne apaviddham disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyan? ² Cv vināsam.

hākām ācariyo mama vacanām akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsam³ patto, aparam pi tena purisahassam vināsitam, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṁ patthaya-mānā amhākām ācariyo viya mahānāsam eva pāpuṇissantīti“ cintetvā imān gātham āha:

Anupāyena yo attham icchati so vihaññati,
Cetā haniṁsu Vedabbham, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatīti so anupāyena attano attham⁴ vaḍḍhiṁ sukhān icchāmiti akāle vāyāmaṁ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṁ pā-puṇāti, Cetā ti Cetiyaratthavāsino corā, haniṁsu Vedabbhan ti Vedabbh-mantavasena Vedabbho ti laddhanāmaṁ brāhmaṇaṁ haniṁsu, sabbe te vy-a-sanam ajjhagū ti te pi ca anavasesā aññānī ghātayamānā vyasanam adhigac-chimśu paṭilabhiṁsū ‘ti.

Evaṁ Bodhisatto „yathā amhākām ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṁ karonto dhanaṁ vassāpetvā attanā jīvit-takkhayām patto aññesañ⁵ ca vināsappaccayo jāto evam eva yo añño pi anupāyena attano attham icchitvā vāyāmaṁ ka-rissati sabbaso attanā ca vinassissati paresañ⁶ ca vināsappac-cayo bhavissatīti“ vanam unnādetvā devatāsu sādhukāraṁ dadamānāsu imāya gāthāya dhammadām desetvā tam dhanaṁ upāyena attano geham āharitvā dānādīni puññāni karonto yāva-tāyukām ṭhatvā jīvitapariyosāne saggapatham pūrayamāno agamāsi⁷.

Satthāpi „na tvaṁ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvināsam patto“ ti imān dhammadesanām āharitvā jātakām samodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbac-bhikkhu ahosi, antevāsiko pana aham evā“ ‘ti. Vedabbhajā-takām.

¹ Cv omits gatā ti gacchanto ... attano. ² Cv gabbacabhāvena. ³ so both MSS. ⁴ Ck attha. ⁵ Ck aññesaṁ. ⁶ Ck paresaṁ. ⁷ Ck āgamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarām ājīvikam ārabba kathesi. Sāvathiyam kir' ekam kuladhitarām janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gahissāmīti“ divasām ṭhapetvā tasmin divase sampatte attano kulūpakam¹ ājīvikam pucchi: „bhante, ajja mayam ekam mañgalam karissāma, sobhanaṁ nu kho nakkhattan“ ti. So „ayaṁ mām pañhamam apucchitvā divasām ṭhapetvā idāni pañcupucohati, hotu sikkhāpessāmi nan“ ti kujjhītvā „ajja asobhanām nakkhattai, mā ajja mañgalam kariththa, sace karissatha mahāvināso bhavissatīti“ āha. Tasmin kule manussā tassa saddahītvā tañ divasām na gacchiṁsu. Nagaravāsino sabbam mañgalakiriyam katvā tesam anāgamanām divā „tehi ajja divaso ṭhapiro no ca kho āgatā, amhākam pi bahum vayakammam gataṁ, kiṁ no tehi, amhākam dhītarām aññassa dassāmā“ 'ti yathākaten' eva mañgalena dhītarām aññassa adamsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhaṁsu. Atha ne Sāvatthivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā, divasām ṭhapetvā avāññāya nāgatā, āgatamaggen' eva pañgacchatha, amhehi aññesam dārikā dinnā“ ti paribhāsiṁsu. Te tehi saddhiṁ kalaṁ katvā yathāgatamaggen' eva gatā. Tena pi ājīvikenā tesam manussānam mañgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnam² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso ājīvikenā kulassa mañgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisidhiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāmā“ 'ti kathayimsu, „Na bhikkhave idān' eva ājīviko tassa kulassa mañgalantarāyam karoti, pubbe pi esa tesam kujjhītvā mañgalantarāyam akāsi yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente nagaravāsino janapadavāsīnam dhītarām vāretvā divasām ṭhapetvā attano kulūpakam ājīvikam pucchiṁsu: „bhante, ajja amhākam ekā mañgalakiriyā, sobhanaṁ nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attāno ruciya divasām ṭhapetvā idāni mām pucchantīti“ kujjhītvā „ajja nesam mañgalantarāyam karissāmīti“ cintetvā „ajja

¹ C^k kūlapakam. ² C^k bhikkhunam? C^v bhikkhunam.

asobhanam nakkhattam, sace krotha mahāvināsam pāpuṇisathā¹ 'ti āha. Te tassa saddahitvā nāgamimśu. Janapadavāsino tesam anāgamanam īnatvā „te² ajja divasam thapetvāpi na āgatā, kin no tehitī³ aññesam dhītaram adamśu. Nagaravāsino punadivase āgantvā dārikam yāciṁsu. Janapadavāsino „tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasam thapetvā dārikam na gaṇhittha, mayam tumhākam anāgamanabhāvena aññesam adamhā⁴ 'ti. „Mayam ājīvikam patipucchitvā ‘nakkhattam na sobhanan” ti nāgatā, detha no dārikan⁵ 'ti. „Amhehi tumhākam anāgamanabhāvena aññesam dinnā, idāni dinnadārikam katham puna ānessamā⁶ 'ti. Evam tesu aññamaññam kalahaṁ karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekam kammena janapadam gato. Tesam nagaravāsinam⁷ „mayam ājīvikam pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā⁸ 'ti kathentānam sutvā „nakkhattena ko attho, nanu dārikāya laddhabhāvo va nakkhattan⁹ 'ti vatvā imam gātham āha:

Nakkhattam patimānentam attho bālam upaccagā,
attho atthassa nakkhattam, kiṁ karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentan ti olokentam, idāni nakkhattam bhavissati idāni⁴ bhavissatīti āgamayamānam, attho bālam upaccagā ti etam nagaravāsikam bālādārikapaṭilābhāsamākhāto attho⁵ atikkanto, attho atthassa nakkhattan ti yām attham pariyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattam nāma, kiṁ karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā kiṁ karissanti, katara-attham sādhessantīti attho.

Nagaravāsino kalahaṁ katvā dārikam alabhitvā va agamāmsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa ājīviko idān' ev' assa kulassa māngalantarāyam karoti, pubbe pi akāsi yevā¹⁰ 'ti imam dhammadesanam āharityā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā ājīviko

¹ C^k omits te. ² C^v sobhanan. ³ so both MSS. ⁴ C^v omits bhavissati idāni.
⁵ C^v -saṁkhāttho corrected to -saṁkhātattho.

etarahi ājīviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gātham vatvā thito pañditapuriso pana aham evā¹ ti. Nakkhattajā-takam.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idain Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyām ārabba kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākaṇha-jātakē āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyām Brahmādatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismim paṭisan-dhiṁ gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahaṇa-divase Brahmādattakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. So sola-savassapadesiko hutvā Takkasilāyām sippam uggaṇhitvā tiṇṇam vedānaṁ pāraṁ gantvā atṭhārasannām vijjaṭṭhānānam nipphat-tiṁ pāpuṇi. Ath' assa pitā oparajjaṁ adāsi. Tasmiṁ samaye Bārāṇasiyāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahujeļakakukkuṭasūkarādayo vadhitvā nānappakārehi puppha-gandhehi c' eva¹ maṇisalo hitehi ca balikammām karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṅgalikā bahūn pāṇavadham karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṁ yeva niviṭṭho, aham pitu accayena rajjaṁ labhitvā ekam pi akilametvā upāyen' eva pāṇavadham kātum na dassāmīti“ so ekadivasam rathām abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmim mahante vaṭa-rukkhe mahājanām sannipatitām tasmiṁ rukkhe nibbattadeva-tāya santike² puttadhītuyasadhanādisu yaṁ yaṁ icchatī tam tam patthentam. So rathā oruyha tam rukkham upasamka-mitvā gandhapupphēhi pūjetvā udakena abhisekaṁ katvā ruk-kham padakkhinām katvā devatāmaṅgaliko hutvā devataṁ namassitvā rathām abhiruyha nagaram eva pāvisi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^v meva, C^k eva. ² C^k -devatāyantike.

māngaliko viya pūjam karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje patitthāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājādhamme akopento dhammena rajjam kārente cintesi: „mayham mano matthakam patto, rajje patiṭṭhito 'smi, yaṁ panāham pubbe ekam attham cintayim idāni tam matthakam pāpessāmīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjam pattan“ ti. „Na jānāma devā“ ti. „Api vo 'ham asukam nāma vata-rukkham gandhādīhi pūjetvā añjalim paggahetvā namassamāno diṭṭhapubbo“ ti. „Āma devā“ ti. „Tadā aham patthanam akāsim: 'sace rajjam pāpuṇissāmi balikammaṁ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idam rajjam laddham, idāni 'ssā balikammaṁ karissāmi, tumhe papañcam akatvā khippam devatāya balikammaṁ sajjethā“ ti. „Kim kim gaphāma devatā“ ti. „Bho ahain devatāya āyācamāno 'ye va' mayham rajje pāṇātipātādīni pañca dussilakammāni dasa akusalakam-mapathē samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimaṁsa-lohitādīhi¹ balikammaṁ karissāmīti' āyācim, tumhe evam bherim carāpetha 'amhakam rājā uparājakāle yeva evam āyāci: sac' āham rajjam pāpuṇissāmi ye me rajje dussilā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṁ karissāmīti so idāni pañcavidham dasavidham dussilakammaṁ samādāya vattamānānam dussilā-nam sahassam ghātāpetvā tesam hadayamaṁsādīni gāhāpetvā devatāya balikammaṁ kāretukāmo, evam⁴ ca nagaravāsino jānantū² 'ti, evam ca pana vatvā ye dāni ito paṭṭhāya dussilakamme vattissanti tesam sahassam ghātetvā yaññam yajitvā āyācanato muccissāmīti“. Etam attham pakāsento imam gātham āha:

Dummedhānam sahassena yañño me upayācito,
idāni kho 'ham yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² C^v ca. ³ C^k attavaddhi-? ⁴ C^k evam.

Tattha dummedhānam sahassena 'ti idam kammaṁ kātuṁ vat̄ṭati idam na vat̄ṭatīti ajānanabhāvena dasasu vā pana akusalakammaphathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesan ti dummedhā, tesam dummedhānam nipaññānam bālapuggalānam gaṇitvā gahitena sahassena, yañño me upayācito ti mayā devataṁ upasāñkamitvā evam yajissāmīti yaññe yācito, idāni kho 'ham yajissāmīti so aham idāni¹ āyācānena rajjassa paṭiladdhattā idāni¹ yajissāmī, kiñkārañā: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva nam ga-hetvā balikammam karissāmīti.

Amaccā Bodhisattassa vacanam sutvā „sādhū devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasinagare bheriñ carāpesum. Bheriyā āñam sutvā ekam pi dussilakammam samādāya ṭhito eko puriso pi nāhosī. Iti yāva Bodhisatto rajjam kāresi tāva ekapug-galo pi pañcadasasu vā dussilakammesu ekam pi kammaṁ karonto na paññāyittha. Evam Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalarat̄thavāsino sīlam rakkhāpetvā sayam pi dānādīni puññāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisamā adāya devanagaram pūrento agamāsī.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa attham carati, pubbe pi cari yevā“ 'ti imam dhammadedesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisaṁ ahesum, Bārāṇasirājā pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakam. Atthakāmavaggo² pañcamo. Pathamo paññāso.

6. ĀSIMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Āsimsetheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam bhikkhum ārabba kathesi. Tam³ hi Satthā „saccam kira tvam bhikkhu ossaṭṭhaviryo“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C² annakāma-, C² attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca vutte „kasmā tvaṁ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane vi-
riyam ossaji, pubbe panditā rajjam parihāyitvāpi attano viriye thatvā
va nattham pi yasaṁ uppādayiṁsū“ ’ti vatvā atitam āhari:

Atite Bāraṇasiyaṁ Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto rañño aggamahesiā kucchismim¹ nibbatto. Tassa nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṁ akāṁsu. So soļasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattim patvā apara-
bhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito Mahāsīlavārājā nāma ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu catasso majjhe ekaṁ nivesanadvāre ekan ti cha dānasālā kāretvā kapaṇaddhikānam dānaṁ deti sīlaṁ rakkhati uposathakammām karoti khantimettānuddayasampanno, amke nisinnaiñ puttaiñ paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena rajjam kāreti. Tass’ eko amacco antopure padubbhittvā apara-
bhāge pākaṭo jāto. Amaccā rañño ārocesuṁ. Rājā parigan-
hanto attanā paccakkhato ṣatvā taṁ amaccām pakkosāpetvā „andhabāla, ayuttan te kataṁ, na tvaṁ mama vijite vasitum arahasi, attano dhanañ ca puttadārañ ca gahetvā aññattha yāhīti“ raṭṭhā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhami atikkamma Kosala-
rājānam upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko jāto. So ekadivasaiñ Kosalarājānañ āha: „deva, Bāraṇasi-
rajjam nimmakkhikamadhuṭalasadisaṁ, rājā atimuduko, appen’ eva balavāhanena sakkā Bāraṇasirajjañ gaṇhitun“ ti. Rājā tassa vacanām sutvā „Bāraṇasirajjam nāma mahā, ayañ ca ‘appen’ eva balavāhanena sakkā gaṇhitun’ ti āha, kin nu kho payuttakacoro siyā“ ti cintetvā „payuttako si, maññe“ ti āha. „Nāham deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmām hanāpetvā² te manusse gahetvā attano santikam nīte dhanam datvā vissajjessa-
tīti³. Rājā „ayañ ativiya sūro hutvā katheti, vīmañsissāni

¹ Cv kucchimhi. ² Ck nahāpetvā. ³ so both MSS. instead of -ssathā 'ti or -ssasiti?

tāvā“ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmāñ hanāpesi¹. Te core gahetvā Bārāṇasirañño² dassesum. Rājā te³ disvā „tātā kasmā gāmāñ hanathā“ 'ti pucchi. „Jīvitum asakkontā devā“ 'ti. „Ātha kasmā mama santikam na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpam mā karitthā“ 'ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarañño tam pavattim ārocesum. So ettakenāpi gantum avisahanto puna majjhē janapadam hanāpesi⁴. Te pi core rājā tath' eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁵ puna pesetvā antaravīthiyam⁶ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti ñatvā „Bārāṇasirajjam gahessāmīti“ balavāhanam ādāya niyyāsi. Tadā pana Bārāṇasirañño mattavāraṇe abhimukham āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sīse patantiyā asantasanasabhāvā⁷ Sīlavamahārājassa ruciyā sati sakala-Jambudipe rajjam gahetuñ samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“ sutvā rājānam upasamkamitvā „deva, Kosalarājā kira ‘Bārāṇasirajjam gaṇhissāmīti’ āgacchatī“, gacchāma, nañ amhākan rajjasīnam anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ 'ti vadīnsu. „Tātā, mañ nissāya aññesam kilamanakiccam n' atthi, rajjatthikā rajjam gaṇhantu, mā gamiththā“ 'ti nivāresi. Kosalarājā sīmam atikkamitvā janapadamajjhām pāvisi. Amaccā puna pi rājānam upasamkamitvā tath' eva vadīnsu. Rājā purimanayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjam vā detu yuddham vā“ ti Sīlavamahārājassa sāsanam pesesi. Rājā tam sutvā „n' atthi mayā saddhiñ yuddham, rajjam gaṇhatū¹⁰“ 'ti patisāsanam pesesi. Puna pi ainaccā rājānam upasamkamitvā „deva, na mayam Kosalarañño nagaram pavisitum dema, bahinagare yeva nañ pothetvā gaṇhāmā“ 'ti āhamīnsu. Rājā purimanayen' eva nivāretvā nagaradvārāni avāpurāpetvā

¹ C^k nahāpesi. ² C^v bārāṇasiyanī ramñño. ³ C^k ne. ⁴ C^k nahathā. ⁵ C^k hatā-pesi. ⁶ C^v āgantvā. ⁷ C^k antaravīthiyam, C^v antaravīthi. ⁸ C^v asannasanasab-hāvā. ⁹ C^k āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhim amaccasahassena mahātale pallan̄kamajjhe nisidi. Ko-salarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasiṁ pāvisi. So ekam pi paṭisattum apassanto rañño nivesanadvāram gantvā amacca-gaṇaparivuto apārutadvāre¹ nivesane alamkatatapiyattam mahā-talam āruyha nisinnaiṁ niraparādhām Silavamahārājānam saddhiṁ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imam rājānam saddhiṁ amaccehi pacchābāham gālhabandhanam bandhitvā āmakasusānam netvā galappamāne āvāte khaṇitvā yathā eko pi hattham ukkhipitum na sakkoti evam paṁsuṁ pakkipitvā nikhaṇpatha, rattim sigālā āgantvā etesam kātabbayuttakam karissantīti“ āha. Manussā corarañño āṇam sutvā rājānam saddhiṁ amaccehi pacchābāham gālhabandhanam bandhitvā nik-khāmesum. Tasmim pi kāle Silavamahārājā corarañño āghāta-mattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evam bandhitvā nīyamānesu² eko pi rañño vacanam bhinditum samattho nāma nāhosi, evam suvinītā kir' assa parisā. Atha te rājapurisā³ sāmaccam Silavarājānam āmakasusānam netvā galappamāne āvāte khaṇitvā Silavamahārājānam majjhe ubhosu passesu sesā⁴ amacce⁵ ti sabbe pi āvātesu otāretvā paṁsum ākiritvā ghanam⁶ ākotetvā agamainsu. Silavarājā amacce āmantetvā corarañño upari kopam akatvā „mettam eva bhāvetha tātā“ ti ovadi. Atha addharattasamaye „manussamamānsam khādissāmā“ ti sigālā āgamiinsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren' eva saddam akaiinsu. Sigālā bhītā palāyiinsu. Te nivattitvā olo-kentā pacchato kassaci anāgamanabhāvam ūnatvā puna paccā-gamiminsu. Itare pi tath' eva saddam akaiinsu. Evam yāva tatiyam palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvam ūnatvā „vajjhappattā ete bhavissantīti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddam karonteu pi na palāyiinsu. Jetṭha-kasigālo rājānam upagañchi, sesā⁷ sesānam santikaiṁ agamaṁ.

¹ Ck apāruna-, Cv apārūta- corr. to apāruta-. ² Ck nīyya-, Cv niyya-.

³ Ck rājā-, Cv rājā corr. to rāja-. ⁴ so both MSS. ⁵ Cv amaccesu evam.

⁶ Ck ghanam. ⁷ Cv omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikam āgatabhāvam ñatvā dasitum okāsam dento viya gīvam ukhipitvā tam gīvāya dasamānam hanukaṭṭhikena ākaddhitvā yante pakkipitvā viya gālhakam gaṇhi. Nāgabalena raññā hanukaṭṭhikena ākaddhitvā gīvāya dalhagahitasigālo¹ attānam mocetum asakkonto maraṇabhayatajjito mahāviravam viravi. Avasesasigālā tassa tam atṭassaram² sutvā „ekena purisen” esa gahito bhavissatī“ amacce upasaṅkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe palāyiñsu. Rañño hanukaṭṭhikena dalham katvā gahitasigālo aparāparam saṁsarante pañsu sithilā³ ahosi. So pi sigālo maraṇabhayabhīto catuhī⁴ pādehi rañño uparimabhāge pañsum apabbūhi. Rājā pañsuno sithilabhāvam ñatvā sigālam vissajetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparam saṁcaranto ubho hatthe ukhipitvā āvāṭamukhavatṭiyam olubbha vātacchinnavalāhako viya nikhamitvā ṭhito amacce assāsetvā pañsum viyūhitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakususāne atṭhāsi. Tasmīm samaye manussā ekaṁ matamanussam āmakususāne chaddentā dvinnam yakkhānam sīmantarikāya chaddesum. Yakkhā⁵ tam⁶ matamanussam bhājetum asakkontā „mayam imam bhājetum na sakkoma, ayam Sīlavarājā dhammadiko, esa no bhājetvā dassati, etassa santikam gacchāmā“ ti tam matamanussam pāde gahetvā kaddhantā rañño santikam gantvā „deva amhākam imam bhājetvā dehīti“ āhañsu. „Bho yakkhā, aham imam tumhākam bhājetvā dadeyyām, aparisuddho pan’ ambi, nahāyissāmi tāvā“ ti. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitudakaṁ attano ānubhāvena āharitvā rañño nahānatthāya adañsu, nahātvā ṭhitassa saṁharitvā ṭhapite corarañño sātakē āharitvā adañsu, te nivāsetvā ṭhitassa catujātigandhasumugge maṇitālavaṇṭesu ṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adañsu, pupphāni pilandhitvā⁷ ṭhitakale „aññam kim karomā“ ti pucchiñsu. Rājā attano

¹ Cv dalham-. ² Ck avatṭassaram. ³ so both MSS. instead of -sigāle a- spainsu sithilo? ⁴ Ck catu ⁵ Cv ne yakkhā. ⁶ Ck nam. ⁷ Cv piñan-

chātakākāram dassesi. Te gantvā corarañño sampāditam nā-naggarasabhojanam āharitvā adam̄su. Rājā nahānānulitto man-ditapasādhito nānaggarasabhojanam bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitapāṇīyam¹ suvaṇṇabhim̄kāren² eva suvaṇṇasarakena³ pi saddhim̄ āhariṁsu. Ath' assa pāṇiyaṁ pivitvā mukham̄ vikkhāletvā batthe dhovitakāle corarañño sampāditam pañcasu-gandhikaparivāram tambūlam̄ āharitvā adam̄su, tam̄ khāditvā ṭhitakale „aññam̄ kiṁ karomā“ 'ti pucchiṁsu, „gantvā cora-rañño ussīsake nikkhittam̄ marīgalakhaggam̄ āharathā“ 'ti tam̄ pi gantvā āhariṁsu. Rājā khaggam̄ gahetvā tam̄ matamanus-sam̄ ujukam̄ ṭhapāpetvā matthakamajjhē asinā paharitvā dve kotthāse katvā dvinnam̄ yakkhānam̄ samavibhattam eva vibha-jitvā adāsi, datvā ca pana khaggam̄ dhovitvā sannahitvā⁴ atṭhāsi. Atha te yakkhā manussamam̄saṁ khāditvā suhitā hutvā tuṭṭhacittā „aññam̄ te mahārāja kiṁ karomā“ 'ti puc-chiṁsu. „Tena hi tumhe attano ānubhāvena maiṁ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe patiṭ-ṭhāpethā“ 'ti. Te „sādhu devā“ 'ti sampatičchitvā tathā akāṁsu. Tasmiṁ samaye corarājā alam̄katasirigabbhe siri-sayanapit̄the nipanno niddāyati. Rājā tassa pamattassa nid-dāyantassa khaggatalena udaraṁ pahari⁵. So bhīto pabujjhītvā dīpālokena Silavamahārājānaṁ sañjānitvā sayanā vuṭṭhāya dhitiṁ upaṭṭhapetvā ṭhito rājānaṁ āha: „mahārāja evarūpāya rattiyā gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse thāne khaggam̄ sannayhitvā alam̄katapaṭiyatto⁶ kathaṁ nāma tvam̄ imaiṁ sayanapit̄tham̄ āgato“ ti. Rājā attano āgamanā-kāram sabbam̄ vitthārato kathesi. Tam̄ sutvā corarājā saṁviggamā-naso „mahārāja, aham̄ manussabhūto pi samāno tumhākaṁ guṇaiṁ na jānāmi, paresaiṁ lohitamaiḥsakhādakehi pana kak-khālehi pharusehi yakkhehi tava guṇā nātā, na dān' āhaṁ na-

¹ Ck ṭhapitavāsitavāsinapāṇīyam̄. ² Ck -sarak. ³ Cv sannahitvā corr. to san-nayhitvā. ⁴ Ck pahāri. ⁵ both MSS. -paṭiyanto. ⁶ Ck sayanam̄.

rinda evarūpe silasampanne tayi dubbhissāmīti“ khaggam ādāya sapatham katvā rājānam khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyā utthite suriye bheriñ carāpetvā sabbaseñyo ca amaccabrahmañagaha-patike ca sannipātāpetvā tesam purato ākāse puññacandam¹ ukkhipanto viya Sīlavarañño guṇe kathetvā parisamajjhē yeva puna rājānam khamāpetvā rajjam paṭicchāpetvā „ito patthāya tumhākam uppanno corūpaddavo² mayham bhāro, mayā gahitā-rakkhā tumhākam rajjam karothā“ ti vatvā pesuññakārakassa āñain katvā attano balavāhanañ ādāya sakarattham eva gato. Sīlavamahārājāpi kho alamkatapatiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapādake kañcanapallamīke nisinno attano sampattiñ oloketvā „ayañ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyam akaronte³ na kiñci abhavissa, viriyabala-na panāham naṭṭhañ ca imam yasam⁴ paṭilabhiñ, amaccasa-hassassa ca jīvitadānam adāsiñ, āsācchedam vata akatvā viriyam eva kattabbañ, kataviriyassa hi phalam nāma evam samijjhātīti“ cintetvā udānavasena imam gātham āha:

Āsimseth' eva puriso, na nibbindeyya paññito,
passāmi vo ḥam attānam, yathā icchim tathā ahū ti. 50.

Tattha āsimsethe vā 'ti evāham viriyam ārabhanto imamhā dukkhā muccis-sāmīti attano viriyabale āsañ karoth' eva, na nibbindeyya paññito ti upāyakusalo yuttaṭṭhāne viriyam karonto ahām imassa viriyassa phalam na labhissāmīti na ukkañheyā, āsācchedakammarī na kareyyāsiti attho, passāmi vo ham attānan ti, ettha vo ti nipātamattam, ahām ajja attānaiñ passāmi, yathā icchim tathā ahū 'ti ahām hi āvāte nikhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rajjasampattiñ icchim, so ahām imam sampattiñ pattam attānam passāmi, yath' evāham pubbe icchim tath' eva me attā jāto ti.

Evañ Bodhisatto „aho vata bho sīlasamipannānam viriya-phalaiñ nāma samijjhātīti“ imāya gāthāya udānam udānetvā yāvajīvam puññāni karitvā yathākammarī gato.

¹ C^k -candanam. ² C^k corupaddavo, C^v corupaddaco. ³ C^v karonte. ⁴ C^k sayam.

Satthāpi imam dhammadesañā āharitvā saccāni pakāsesi. Sac-capariyosāne ossaṭṭhaviriyō bhikkhu arahatte patitīthāsi. Satthā anu-sandhim ghatetvā jātakam samodhānesi : „Tadā duṭṭhāmacco¹ Devadatto ahosi, amaccasahassā Buddhaparisā, Silavamahārājā pana aham evā“’ti. Mahāsilavajātakam.

2. Cūlajanakajātaka.

Vāyamethēva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam eva ārabba kathesi. Tattha yam vattab-bam tam sabbam Mahājanakajātakē āvibhavissati. Rājā² pana setac-chattassa hetthā nisinno imam gātham āha :

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'ham attānam udakā thalam ubbhatañ ti. 51.

Tattha vāyamethēvā³ ti vāyamāni karoth' eva, udakā thalam ubbhatañ ti udakato thalam uttiṇñam, thale patitīhitam attānam passāmīti.

Idhāpi ossaṭṭhaviriyō bhikkhu arahattam patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahositi. Cūlajanakajātakam⁴.

3. Puṇṇapāti jātaka.

Tattheva puṇṇapātiyo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto visavāruniñ ārabba kathesi. Ekañ samayam Sāvatthiyam surā-dhuttā sannipatitvā mantayiñsu : „surāmūlam⁵ no kliñam, kahan⁶ nu kho labhissāmā“’ti. Ath’ eko kakkhalañdھutto⁷ āha : „mā cintayittha, atth’ eko upāyo“’ti. „Katarūpāyo⁸ nāmā“’ti. „Anāthapiñdiko aṅ-gulimuddikā piñlandhitvā⁹ maccasātakanivattho¹⁰ rājupatthānam¹¹ gacchatī, mayam surāpātiyam visaññikarañabhesajjam¹² pakkhipitvā āpānam saj-jetvā nisiditvā Anāthapiñdikassa āgamanakāle ‘ito ehi mahāsetthīti’ pakkositvā tam surām pāyetvā visaññibhūtassa aṅgulimuddikā ca sātakē ca gahetvā surāmūlam karissāmā“’ti. Te „sādhū“’ti sampaticchitvā tathā katvā setthissa āgamanakāle pañmaggañ gantvā „sāmi, ito tāva

¹ Cv paduṭṭhā-. ² Cv jārājā corr. to janakarājā. ³ Ck mūla-. ⁴ Ck -mūlam-.
⁵ Ck kahan-. ⁶ Ck kakkhala-. ⁷ Ck kataru-. ⁸ so both MSS. ⁹ Cv maddhasā-.
¹⁰ Cv rāju- corr. to rājū-. ¹¹ Cv -karanāmbhesajjam.

āgacchatha, ayam amhākam santike atimanāpā surā, thokam pivitvā gacchathā¹ ti vadimsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiñ suram pivissati, anatthiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmīti“ tesam āpāna-bhūmim gantvā tesam kiriyan oloketvā „ayam surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā² ti ñatvā „ito dāni patthāya ime ito palāpessāmīti“ cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe ‘surāpātiyam bhesajjam pak-khipitvā āgatāgate pāyetvā visaññikatvā³ vilumpissāmā⁴“ ti āpāna-maṇḍalam sajjetvā nisinnā kevalam imam suram vanṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivitum na ussahati, sace ayam ayojitatā assa tumhe va piveyyāthā⁵“ ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano geham gantvā „dhuttehi katakāranam Tathāgatassa ārocessāmīti“ Jetavanam gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gahapati ne dhuttā tam vāñcetukāmā jātā, pubbe pana pañdite pi vāñcetukāmā ahesun“ ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajañ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahosi. Tadāp' ete dhuttā evam eva sammantetvā suram yojetvā Bārāṇasiseṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggarām gantvā evam eva kathayimsu. Seṭṭhi anatthiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesam kiriyan oloketvā „idan nām“ ete kātukāmā, palāpessāmi te ito⁶ ti cintētvā evam āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulam gantuñ nāma na yuttam, rājānam disvā puna āgacchante⁷ jānisāmī, tumhe idh' eva nisī-dathā⁸ ti rājupaṭhānam⁹ gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti“. So tattha gantvā bhesajjasamyojitā pātiyo oloketvā evam āha: „bho dhuttā, tumhākam kiriya mayham na ruccati, tumhākam surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe kevalam suram vanṇetha na pana pivatha, sac' āyam manāpā assa tumhe pi piveyyāthā, imāya pana visasamiyuttāya bhavatbabban“ ti tesam manoratham bhindanto imam gātham āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññāyam vattate kathā,
ākārakena jānāmi: na cāyam bhaddikā surā ti. 52.

¹ Ck visarīni-. ² Ck viñum-. ³ both MSS. piveyyathā. ⁴ so both MSS.
instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathēvā 'ti yathā mayā gamanakālē dīṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva punnā, aññāyam vattate kathā ti yā ayam tumhākām surāvanṇanakathā vattati sā aññ' eva abhūtā atacchā¹, yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upadīphāpātiyo avasisseyyuṁ, tumhākām pana ekenāpi surā na pītā, ākārakena jānāmīti tasmā iminā kāraṇena jānāmi, na cāyam bhaddikā surā ti n' eva ayam bhaddikā surā, visayo jitāya etāya bhavitabban ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpaṁ karonti tathā te tajjettvā vissajesi.

So yāvajīvaṁ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasiseṭṭhi pana ahan tena samayenā“ 'ti. Puññapāti jātakam.

4. Phalajātaka.

Nāyaṁ rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam phalakusalam² upāsakam ārabba kathesi. Eko kira Sāvatthivāsikuṭumbiko Buddhapamukhasaṅgham³ nimantetvā attano ārāme nisidāpetvā yāgukhajjakam datvā uyyānapālam āñāpesi: „bhikkhūhi saddhiṁ uyyāne vicaritvā ayyānam ambādīni nānāphalāni dehiti“. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā bhikkhusaṅgham ādāya uyyāne vicaranto rukkham oloketvā va „etam phalam āmaṁ, etam na supakkam, etam supakkan“ ti jānāti, yam so vadati tam tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesuni: „bhante, ayam uyyānapālo phalakusalo, bhūmiyam ḥito rukkham oloketvā 'etam phalam āmaṁ, etam na supakkam, etam supakkan' ti jānāti, yam so vadati tam tath' eva hotiti“. Satthā „na bhikkhave ayam eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paññitā phalakusalā ahesun“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vanijjam karonto ekasmim kāle mahāvattaniaṭavim

¹ C^k athacchā. ² C^k phalam-, C^v phalaṁ- corr. to phala-. ³ C^v buddhapamukham-.

patvā aṭavimukhe ṛthatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkhā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhut-tam yaiñ kiñci pattañ vā puppham vā phalañ vā maiñ apari-pucchitvā mā khāditthā“ 'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā aṭavim otariñsu. Aṭavimukhe ca' ekasmin gāmadvāre kiñ-phalarukkho¹ nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapupphaphalāni sabbāni ambasadisān' eva honti, na kevalañ vaṇṇasañ-ṭhānato va gandharasehi pi 'ssa āmapakkāni phalāni amba-phalasadisān' eva, khāditāni pana halāhalavisam viya tam khaṇam yeva jīvitakkhayam pāpeti². Purato gacchantā³ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayan“ ti saññāya phalāni khādiñsu, ekacce „satthavāham pucchitvā va khādissāmā“ 'ti hatthena gahetvā aṭthaiñsu. Te satthavāhe āgate „ayya⁴ imāni amba-phalāni khādāmā“ 'ti pucchiñsu. Bodhisatto „nāyam amba-rukkho“ ti nātvā „kiñphalarukkho nām' esa ambarukkho, mā khāditthā“ 'ti vāretvā ye khādiñsu te pi vamāpetvā catuma-dhuram pāyetvā āroge⁵ akāsi. Pubbe pana inasmim rukkhamūle manussā nivāsam kappetvā ambaphalānīti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayam pāpuñanti, punadivase gāmavāsino nik-khamitvā matamanusse disvā pāde gañhitvā paṭicchannaṭhāne chaḍḍetvā sakātehi saddhim yeva sabban tesam santakam⁶ gahetvā gacchanti. Te tam divasam pi aruṇuggamanakāle yeva „mayham balivaddā bhavissanti mayham sakātam mayham bhañḍan“ ti vegena tam rukkhamūlam⁷ gantvā manusse niroge⁸ disvā „katham tumhe imam rukkham 'nāyam ambarukkho' ti jānitthā“ 'ti pucchiñsu. Te „mayañ na jānāma, satthavāha-jeṭṭhako no jānīti“ āhamñsu. Manussā Bodhisattam pucchiñsu: „paññita kin ti katvā tvam imassa rukkhassa naambarukkha-bhāvam aññāsīti“. So „dvīhi kārañehi aññāsin“ ti vatvā imam gātham āha:

¹ C^k va. ² C^k timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^k gacchato.

⁵ C^k ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v sañnakam. ⁸ C^k rukkham-. ⁹ both MSS. niroge.

Nāyam rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyam sādhuphalo dumo ti. 53.

Tattha nāyam rukkho durāruho ti ayam visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā thapitanisseqi¹ viya sukhena ārohitum sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre thito pi na hoti, gāmadvāre thito yevā 'ti dipeti, ākārakena jānāmi tī iminā duvidhena kāraṇenāham³ imam rukkham jānāmi, kin ti nāyam sādhuphalo dumo ti sacce hi ayam madhuraphalo ambarukkho abhavissa evam sukhāruhe avidure thite etasmim ekam pi phalam na tiṭheyā, phalakhādakamanussehi niccāni parivuto va assa, evam aham attano nāqena paricchinditvā imassa visarukkhabhāvam aññāsin ti

mahājanassa dhammam desetvā sotthigamanam gato.

Satthāpi „evam bhikkhave pubbe pañditā phalakusalā ahesun“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhiim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesum, satthavāho pana sham evā“ 'ti. Phalajātakam.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alinena cittenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossatthaviriyam bhikkhum ārabbha kathesi. Tain hi bhikkhum Satthā āmantetvā „saccam kira tvam bhikkhu ossatthaviryo“ ti pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti vutte „bhikkhu pubbe pañditā viriyam kātum yuttaṭṭhāne viriyam katvā rajasampattiim pāpuṇimisū“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiā kucchismim nibbatti. Tassa nāmagahaṇadivase aṭṭhasataṁ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni paṭipucchiṁsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattim disvā „puññasampanno mahāraja kumāro tumhākam accayena rajjam pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākaṭo Jambudipe aggapuriso bhavissatī“ vyākariṁsu.

¹ both MSS. -ṇim. ² so both MSS. ³ Ck kāraṇena nāham.

Brāhmaṇānām vacanām sutvā kumārassa nāmām gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmām akaṁsu. Atha naṁ viññū-taṁ patvā solasavassapadese ṛhitam rājā āmantetvā „tāta sippam uggāṇhāhīti“ āha. „Kassa santike uggāṇhāmi devā“ ’ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkasilānagare disāpāmokkhassa ācariyassa santike uggāṇha, idam assa ācariyassa bhāgām dadeyyāsīti“ sahassam datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippam sikkhitvā ācariyena dinnam pañcāvudham gahetvā ācariyam vanditvā Takkasilānagarato nikhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggam patipajji. So antarāmagge Silesalomayakkhena nāma adhitthitam ekam atavim pāpuṇi. Atha naṁ atavimukhe manussā disvā „bho māṇava, mā imam atavim pāvisi, Silesalomayakkho nām’ ettha atthi, so ditthaditthamanusse¹ jīvitakkhayam pāpetīti“ vārayim̄su. Bodhisatto attānam takkento asambhītakesarasaho viya atavim pāvisi yeva. Tasminm atavimajjhām sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattam sīsam pattappamāṇāni akkhini kandamakulamattā² dve dāthā ca māpetvā senamukho³ kabarakuchi nīlahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānam dassetvā „kahaṁ yāsi, titṭha, bhakkho⁴ me“ ti āha. Atha naṁ Bodhisatto „yakkha, aham attānam takketvā idha pavittho, tvam appamatto hutvā mām upagaccheyyāsi, visapitena hi tam sarena vijjhitvā eth’ eva pātessāmīti“ santajjettvā halāhalavisam pītanī saram sannahitvā muñci. So yakkhassa lomesu yeva alliyi. Tato aññan ti evam paññā-sasare muñci. Sabbe tassa lomesu yeva alliyim̄su. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pātettvā Bodhisattam upasamākami. Bodhisatto puna pi tam tajjetvā khaggam kaḍḍhitvā pahari. Tettimśamgulāyato khaggo lomesu yeva alliyi⁵. Atha naṁ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva alliyi. Tassa allinabhāvam ñatvā muggarena pahari. So pi lomesu yeva alliyi. Tassa allinabhāvam ñatvā „bho yakkha, na te aham

¹ Ck so ditthamanusse. ² Cn -kuṭa-. ³ Cn seta-. ⁴ Ck bhekko. ⁵ Ck alliyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, aham tayā adhiṭhitam
 atavim pavisanto na dhanuādīni takketvā pavittho attānam yeva
 pana takketvā paviṭṭho, ajja tam pothetvā cūṇnavicūṇnam karissāmīti“ adhiṭhitam nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahat-
 thena yakkhaṁ pahari. Hattho lomesu yeva alliyi. Vāma-
 hatthena pahari. So pi alliyi. Dakkhiṇapādena pahari. So
 pi alliyi. Vāmapādena pahari. So pi alliyi. Sīsena tam
 pothetvā „cūṇnavicūṇnam karissāmīti“ sīsena pahari. Tam pi
 lomesu yeva alliyi. So pañcodḍito pañcasu thānesu baddho
 olambanto pi nibbhayo nissārajjo va ahosi. Yakkho va cintesi:
 „ayam eko purisāsiho purisājāniyo na purisamatto va, mādisena
 nām’ assa yakkhenā gahitassa santāsamattam pi na bhavissati,
 mayā imam maggam hanantena eko pi evarūpo puriso na dit-
 ṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tam khāditam
 avisahanto „kasmā nu kho tvam māṇava maraṇabhayaṁ na
 bhāyasīti“ pucchi. „Kiṁkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiṁ
 hi attabhāve ekaṁ maraṇam niyatam eva, api ca mayham
 kucchimhi vajirāvudham atthi, sace mām khādissasi tam āvu-
 dhām jīretum¹ na sakkhissasi, tan te antāni khaṇḍākhaṇḍām
 chinditvā jīvitakkhayam pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā
 kāraṇenāham na bhāyāmīti“. Idam kira Bodhisatto attano ab-
 bhantare nānāvudham sandhāya kathesi. Tam sutvā yakkho
 cintesi: „ayam māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisa-
 sīhassa sarirato muggabijamattam pi māmsakhaṇḍām mayham
 kucchim² jīretum na sakkhissati, vissajjessāmi nan“ ti maraṇa-
 bhayatajjito Bodhisattam vissajjetvā „māṇava, purisāsiho tvam,
 na te aham māmsam khādissāmi, tvam ajja Rāhumukhā mutta-
 cando viya mama hatthato muccitvā nātisuhajjamaṇḍalan tosento
 yāhīti“ āha. Atha naṁ Bodhisatto āha: „yakkha, aham tāva
 gacchissāmi, tvam pana pubbe pi akusalam katvā luddo lohi-
 tapānī pararuhiramainsabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C^v chīretum. ² so both MSS. instead of kucchi?

idhāpi ṭhatvā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāram gamissasi, mām diṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalam kātum, pāṇatipātakammaṁ nāma niraye tiracchānayoniyam pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbat-taṭṭhāne appāyukasāmvattanikām hotīti“ evamādinā nayena pañcannam dussīlyakammānam ādīnavam pañcannam sīlānam ānisamsam kathetvā nānākāraṇehi yakkham tajjetvā dhammam desetvā dametvā nibbisevanam katvā pañcasu silesu patiṭṭhā-petvā tassāsevanam aṭaviyā balipaṭiggāhakām devataṁ¹ katvā appamādena ovaditvā aṭavito nikkhamento aṭavimukhe manus-sānam ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasiṁ gantvā mātāpitaro disvā aparabhāge rajje patiṭṭhāya dhammena rajjam kārente dānādīni puññāni karitvā yathākammam agamāsi.

Satthāpi imam dhammadesanam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Yo alinena cittena alinamanaso naro
bhāveti kusalam dhammam yogakkhemassa pattiya²
pāpuṇe anupubbena sabbasamyojanakkhayā ti. 54.

Tatthāyam piṇḍattho: yo puriso alinena asarūkucitena cittena pakatiyāpi alinamano alinajjhāsayo hutvā anavajjatthēna kusalam sattatisabodhapakkhiyabhedari dhammam bhāveti vadḍheti visālena cittena vipassanam anuyuñjati catuhī yogehi khemassa nibbānassa pattiya so evam sabbasamākhāresu aniccam dukkhanū anattā ti tilakkaṇam āropetvā tarunavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapakkhiyadhamme bhāvento anupubbena ekaṁsaṁ yojanam pī anavasesetvā sabbasamyojanānam khayakarassa catutthamaggassa pariyośāne uppannattā sabbasamyojanakkhayo ti samkhanā gataṁ arahattam pāpuṇeyyā ‘ti.

Evaṁ Sattā arahattena dhammadesanāya kūtam gahetvā mat-thake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu arahattam pāpuṇi. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakām sanodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahosi, Pañcāvudhakumāro nāma aham evā“ ‘ti. Pañcāvudhajātakām.

¹ C^k devanam, C^v devanam corr. to devatam. ² C^k yogakkhemamisapattiya, C^v yogakkhemamisapattiya corr. to yogakkhemassapattiya.

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahatthena cittenā 'ti. Idam Satthā Sāvatthiyām viharanto aññataram bhikkhum ārabbha kathesi. Eko kira Sāvathivāsikulaputto Satthu dhammadesanaṁ sutvā ratanasāsane uram datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena sīlam nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbi-dhena sattavidhena atthavidhena navavidhena dasavidhena bahuvihena sīlam nāma, idam cullasīlam¹ nāma, idam majjhimasīlam nāma, idam mahāsīlam nāma, idam pātimokkhasaṁvarasīlam nāma, idam indriyasāmvarasīlam nāma, idam ājīvapārisuddhisīlam² nāma, idam pacayapaṭisevanasīlam nāmā“ 'ti sīlam ācikkhanti. So cintesi: „idam sīlam nāma atibahuṁ, aham ettakam samādāya vattitum na sakkhisāmi, sīlam pūretum asakkontassa nāma pabbajjaya ko attho, aham gihi³ hutvā dānādīni puññāni karissāmi puttadārañ ca posessāmīti“ evāñ ca pana cintetvā „bhante, aham sīlam rakkhitum na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjaya ko attho, aham hīnāya vattissāmi⁴, tumhākam pattacīvaraṁ gaṇhathā⁵“ 'ti āha. Atha naṁ āhaṁsu: „evam sante Dasabalam vanditvā yāhīti“ ne tam ādāya Satthu santikam dhammasabham agamanisu. Satthā disvā va⁶ „kiṁ bhikkhave anatthikam bhikkhum ādāya āgat⁷ atthā“ 'ti āha. „Bhante, ayam bhikkhu ‘aham sīlam rakkhitum na sakkhissāmīti’ pattacīvaraṁ niyyādeti, atha nañ mayam gahetvā āgatā“ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahuṁ sīlam ācikkhatha⁷, yattakam esa rakkhitum sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito patthāya tumhe evam mā kiñci avacuttha⁸, aham ettha kattabbam jānissāmīti“. „Ehi tvam bhikkhu, kin te bahunā silena, tīṇi yeva sīlāni rakkhitum sakkhissasīti“. „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvam ito patthāya kāyadvārain vacīdvārain manodvāran⁹ ti tīṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakam-mam kari mā vācāya mā manasā, gaccha mā hīnāya vatti, imāni tīṇi yeva sīlāni rakkhā“ 'ti. Ettāvatā so bhikkhu tuṭṭhamānasō „sādhū bhante rakkhissāmi imāni tīṇi sīlāmīti“ Satthāram vanditvā ācariyupajjhāyehi saddhiṁ yeva agamāsi. So tāni tīṇi sīlāni pūrento va aññāsi: „ācariyupajjhāyehi mayham ācikkhitam sīlam pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvena mām bujjhāpetum nāsakkhimsu, Sammāsam-

¹ Ck cullam. ² Cv -sīlam. ³ Ck gahi, Cv hihi. ⁴ Ck hināvasamittisāmi.
⁵ Ck gaṇhāthā. ⁶ Ck omits va. ⁷ Ck acikkhata. ⁸ Ck avacutta. ⁹ Ck -dvarām.

buddho attano buddhasubuddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakamī silamī¹ tīsu yeva dvāresu pakkhipitvā māmī gaṇhāpesi, avassayo vata² me³ satthā jāto⁴ ti vipassanāmī vadḍhetvā katipāhen' eva arahatte patiṭṭhāsi. Tamī pavattimī nātvā dhammasabhāyamī sannipatitā bhikkhū „āvuso tamī kira bhikkhuinī ‘silāni rakkhitum na sakkomī’ hīnāya vattantamī sabbasilāni tīhi koṭṭhāsehi pakkhipitvā⁵ gāhāpetvā Satthā arahattamī pāpesi, aho Buddhā nāma achariyamanussā⁶ ti Buddha-guṇe kathentā nisidhīnsu. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarabi kathāya sannisinnā⁷ ti pucchī ‘imāya nāmā⁸ ’ti yutte „bhikkhave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuko viya hoti, pubbe pi paññitā mahantamī⁹ kañcanakkhandhamī labhitvā ukkhipitum asakkontā vibhāgamī katvā ukkhipitvā agamaṁsū¹⁰ ’ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyamī Brahmā datte rajjamī kārente Bodhisatto ekasmīmī gāmake kassako ahosi. So ekadivasaṁ aññatarasmiṁ chaddhitagāmake khette kasimī kasati. Pubbe ca tasmīmī gāme eko vibhavasampanno setthī ūrumattaparināhaṁ¹¹ catuhaththāyāmaṁ kañcanakkhandhamī nidahitvā kālam akāsi. Tasmiṁ Bodhisattassa nañgalamī laggitvā atthāsi. So „mūlasantānakamī bhavissatī¹²“ pañsum viyūhanto tamī disvā pañsunā patīcchādetvā¹³ divasaṁ kasitvā atthamī gate suriye yuganañgalādīni¹⁴ ekamante nikkipitvā „kañcanakkhandhamī gaṇhitvā gacchissāmīti¹⁵ tamī ukkhipitum nāsakkhi¹⁶, asakkonto¹⁷ nisiditvā „ettakamī kucchiharaṇāya bhavissati, ettakamī nidahitvā thapessāmī¹⁸, ettakena kammante sañyojessāmī, ettakamī dānādipuññakiriyāya¹⁹ bhavissatī²⁰“ cattāro koṭṭhāse akāsi. Tass' evamī vibhakkālē so kañcanakkhandho sallahuko viya ahosi. So tamī ukkhipitvā gharamī netvā catudhā vibhajitvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Bhagavā imamī dhammadesanamī āharitvā abhisambuddho hutvā imamī gātham āha:

¹ Ck silan. ² Ck vanā. ³ Ck meva. ⁴ Ck parikkhipitvā. ⁵ Ck adds na.

⁶ Ck -mathaparināhaṁ. ⁷ Cv paricchā-. ⁸ Ck yugalanañga-. ⁹ Ck nāsakkhi.

¹⁰ Ck asanto. ¹¹ Ck -ssāmīti. ¹² both MSS. dānādīnipu-



Yo pahatthena cittena pahatthamanaso naro
bhāveti kusalam dhammam yogakkhemassa pattiya
pāpuṇe anupubbena sabbasaiyōjanakkhayān ti. 55.

Tattha pahatthena ti vinīvaraṇena, pahatthamanaso ti tāya eva vinīvaraṇatāya pahatthamanaso¹, suvannai viya pahamisitvā samujjotitasappabhāsakkatacitto² hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattanikūṭena desanam niṭṭhapetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakāṁ samodhānesi: „Tadā kañcanakkhandhāṁ laddhapuriso aham eva ahosin“ ti. Kañcanakkhandhajātakāṁ.

7. Vānarindajātaka.

Yassete caturo dhammā 'ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattassa vadhāya parisakkhanām ārabba kathesi. Tasmim hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakkati“ sutvā „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātum na sakkhitī“ vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajaṁ kārente Bodhisatto kapiyoniyām nibbattitvā vuddhim anvāya assapottappamāno thāmasampanno ekacaro hutvā nadītire viharati. Tassā pana nadiyā vemajjhē eko dīpako nānappakārehi ambarapanasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo thāmasampanno nadiyā orimatirato uppatitvā – dīpakassa orato nadīmajjhē eko piṭṭhipāsāno atthi – tasmim nipatati. Tato uppatitvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni khāditvā sāyaṁ³ ten' eva upāyena paccāgantvā attano vasanatthāne vasitvā punadivase pi tath' eva karoti. Iminā niyāmena tattha vāsaṁ kappeti. Tasmin pana kāle eko kumbhilo sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam aparāparam gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamānse do-

¹ Cv -mānaso. ² Ck -vitto, Cv -vitto corr. to -citto. ³ Ck sāyan.

haṁ uppādetvā kumbhīlaṁ āha: „mayhaṁ kho ayya imassa vānarindassa hadayamāṁse dohaļo uppanno“ ti. Kumbhīlo „sādhu hoti, lacchasīti“ vatvā „ajja tam sāyaṁ dīpakato āgacchantam eva gaṇhissāmīti“ gantvā piṭṭhipāsāne nipajji. Bodhisatto divasaṁ caritvā sāyañhasamaye dīpake thito va pāsānaṁ oloketvā „ayaṁ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kin nu kāraṇan“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṁ ca pāsāṇappamāṇaṁ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahosi: „ajjā imissā nadiyā udakaṁ n'eva hāyati na vadḍhati, atha ca panāyām pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṁ gahaṇatthāya kumbhīlo nipanno“ ti so „vīmaṇsāmī tāva nañ“ ti tatth' eva ṭhatvā pāsāṇena saddhiṁ kathento viya „bho pāsāṇā“ 'ti vatvā paṭivacanam alabhanto yāvatatiyam „pāsāṇā“ 'ti āha. Pāsāṇo kiṁ pativacanam na dassati. Puna pi nam vānaro „kiṁ bho pāsāṇa ajja mayhaṁ paṭivacanam na desīti“ āha. Kumbhīlo „addhā aññesu divasesu ayam pāsāṇo vānarindassa paṭivacanam adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanan'¹ ti cintetvā „kiṁ bho vānarindā“ 'ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Aham kumbhīlo“ ti. „Kimatthām ettha nipanno sīti“. „Tava hadayamāṇsām patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhīlo vañcetabbo“ ti. Atha nañ evam āha: „samma kumbhīla, aham attānam tuyhaṁ pariccajissāmi, tvam mukhaṁ vivaritvā mañ tava santikam āgatakāle gaṇhāhīti“. Kumbhilānaṁ hi mukhavivāte² akkhīni nimilanti. So tam kāraṇam asallakkhetvā mukhaṁ vivari. Ath' assa akkhīni pithīyiṁsu. So mukhaṁ vivaritvā akkhīni nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvam īnatvā dīpakā uppaitito gantvā kumbhilassa matthakam akkamitvā tato uppaitito vijjullatā viya vijjotamāno paratire atthāsi. Kumbhīlo tam acchariyam disvā „iminā vānarindena atiaccherakam katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmim loke catuhi dhammehi

¹ Ck -nam. ² Or mukhavivāte corr. to mukhe-

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyham abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā imam gāthām āha:

Yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava
saccam dhammo dhitī¹ cāgo dittham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā² ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbe³ paccakkhato niddisati, caturo dhammā ti cattāro gunā, saccan ti vacisaccañ, mama santikam āgamissāmiti hi vatvā musāvādaiñ akatvā⁴ āgato yevā⁵ ti, etam te vacisaccañ, dhammo ti vicāraṇapāññā, evam kate idam nāma bhavissasitī, esā te vicāraṇapāññā, dhitīti⁶ abbocchinnaviriyai vuccati, etam pi te atthi, cāgo ti attaparicce, tvañ attānam pariccajītvā mama santikam āgato, yam panāhām gañhitum nāsakkhiñ mayham ev' ettha⁷ doso, dittham ti paccāmittam, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evam ete cattāro dhammā atthi so yathā main ajja tvañ atikkanto tath' eva attano paccāmittam atikkamati abhibhavatīti.

Evañ kumbhilo Bodhisattam pasamisitvā attano vasanat-thānam gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayham vadhäya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā⁸ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kumbhilo Devadatto ahosi, bhariyāssa Ciñcamānavikā, vānarindo pana aham evā⁹ ti. Vānarindajātakam.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto vadhäya parisakkanam eva ārabba kathesi.

Atite Bārāṇasiyam Brahmā datte raijam kārente Devadatto vānarayoniyam nibbattitvā Himavantapadese yūthām pariharanto attānam paṭicca¹⁰ jātānam vānarapotakānam „vud-dhippattā ime yūthām parihareyyun“ ti bhayena dantehi dasitvā

¹ Cv dhīti corr. to dhiti. ² Cv vattabbo. ³ Ck akkhā. ⁴ Cv dhitīti corr. to dhitīti. ⁵ Cv mayhammevetha, Ck mayhammecetha. ⁶ Ck paricca, Cv paricca corr. to paṭicca.

tesam bijāni uppāteti. Tadā Bodhisatto pi tam yeva paticca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Atha sā vānari¹ gabbhassa patitthitabhāvam īnatvā attano gabbham anurakkha-māna araññam pabbatapādāni agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattam vijāyi². So vuddhim anvāya viññūtam patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasam mātaram pucchi: „amma mayham pitā kahan“ ti. „Tāta asukasmim nāma pabbatapāde yūtham pariharanto vasatīti“. „Amma tassa maiñ santikam nehitī“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikam gantui, pitā hi³ te attānam paticca jātānam⁴ vānarapotakānam yūthapariharaṇabhayena dantehi ḥasitvā bijāni uppātetīti“. „Amma, nehi maiñ⁵ tattha, aham jānissāmīti“. Sā puttām ādāya tassa santikam agamāsi. So vānaro attano puttām disvā⁶ „va „ayam vaḍḍhento mayham yūtham pariharitui na dassati, idān’ eva haritabbo“ ti „etam āliṅganto viya gālham pīletvā jīvitakkhayam pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakam kālam kaham gato sīti“ Bodhisattam āliṅganto viya nippilesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi tam nippilesi. Ath’ assa atthīni bhijjanākārapattāni ahesum. Ath’ assa etad ahosi: „ayam vaḍḍhento maiñ māressati“, kena nu kho upāyena puretaram īeva mareyyan⁷ ti. Tato cintesi: „ayam avidūre rakkhasapariggahito saro, tattha tam⁸ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha nam⁹ evam āha: „tāta aham mahallako, imam yūtham tuyham niyyādem, ajj’ eva tam rājānam karomi, asukasmim nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āhara“ ’ti. So „sādhū tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā samantā padam parichindanto otinṇapadam yeva addasa¹⁰ na uttinṇapadam. So „imina sarena rakkhasapariggahena bhavitabbain, mayham pitā attanā asakkonto rakkhasena maiñ khādāpetukāmo¹¹ bhavissa-

¹ Ck -ri. ² Cv -yī. ³ Cv pahi. ⁴ Ck jātam. ⁵ Ck omits maiñ. ⁶ both MSS. -tī. ⁷ Cv nam. ⁸ Cv tam. ⁹ Ck adassa. ¹⁰ Ck khāda-, Cv khāda- corr. to khādā-.

tīti, aham īmañ ca saram na otarissāmi, pupphāni ca gahessā-mitī“ nirūdakam¹ thānam gantvā vegam gahetvā uppatitvā parato gacchanto nirūdake² ākāse³ ṛhitān eva dve pupphāni gahetvā paratire pati, parato ca orimatīram āgacchanto ten’ ev’ upāyena dve gaṇhi, evam ubhosu passesu rāsim⁴ karonto pupphāni ca gaṇhi rakkhasassa ca ānaṭṭhānam na otari. Ath’ assa „ito uttariṁ ukkhipitum na sakkhissāmītī“ tāni⁵ pupphāni gahetvā ekasmiṁ thāne rāsim karontassa so rakkhaso „mayā ettakam kālam evarūpo pañnavā acchariyapuriso na ditthapubbo, pupphāni ca nāma yāvadicchakan gahitāni, mayhañ ca ānaṭṭhānam na otariti“ udakam dvidhā bhindanto udakato utthāya Bodhisattassa upasamkamitvā „vānarinda, imasmim loke yassa tayo dhammā atthi so paccāmittam abhibhoti, te sabbe pi tava abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto imam gātham āha:

Yass’ ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyan sūriyan⁶ paññā dittham so ativattatīti. 57.

Tattha dakkhiyan ti dakkhabhāvo, sampattabhaiyān vidhamitum jānanapaññaya sampayuttuttamaviriyass’ etam nāmam, sūriyan⁷ ti sūrabhāvo, nibbhayabhāvass’ etam nāmam, paññā ti paññapanapaṭṭapanāya upāyapaññāy etam nāmam.

Evañ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thutim katvā „imāni pupphāni kimattham harasīti“ pucchi. „Pitā mam rājānam kātukāmo, tena kāraṇena harāmīti“. „Na sakkā tādisena uttamapurisena pupphāni gahitum, aham gaṇhissāmītī“ ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath’ assa pitā dūrato va tam disvā „ahañ imam ‘rakkhasabhattam bhavissa-tīti” pahiñim, so dān’ esa rakkhasaiṇ pupphāni gāhāpentō āgacchati, idāni ’mhi nattho“ ti cintento sattadhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS. instead of okāse? ³ both MSS. rāsi

⁴ Cv nāni. ⁵ Ck suri-, Cv suri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jīvitakkhayam patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattam rājānam akāmū.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto¹ pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivādajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacain ārabba kathesi. Tam hi² bhikkhum Satthā „saccain kira tvaṁ dubbaco sīti“ pucchitvā „saccain Bhagavā“ 'ti vutte „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjanī kārente Bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭthan“ ti sutvā „samajjamanḍale bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttān ādāya tattha gantvā bherim³ vādetvā bahum⁴ dhanam labhi. Tam ādāya attano gāmam⁵ gacchanto corāṭavim patvā puttān nirantarām bherim vādentām vāresi: „tāta nirantaraṁ avādetvā maggapaṭipannān issarabheri⁶ viya antarantarā vādehīti“. So pitārā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“ vatvā nirantaram eva vādesi. Corā paṭhamam ūeva bherisaddaii sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābad-dham⁷ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva Jane disvā pothetvā vilumpiṁsu⁸. Bodhisatto „kicchena vata no laddham dhanam ekābaddham katvā vādento nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantam hi pāpakaṁ,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ Cv omits ahosi yūthapati. ² both MSS. tamñhi. ³ Ck bheri, Cv bheri corr. to bherim. ⁴ Cv bahu. ⁵ Ck gāma, Cv gāma corr. to gāmarū. ⁶ so both MSS. instead of -bherim. ⁷ Ck eka-. ⁸ both MSS. vilimpiṁsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bherim vādeyya na na² vādeyya ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana nirantaram eva katvā na vādeyya, kinkārañā: atidhantañ³ hi pāpakañ nirantaram bherivādām idāni ambākām pāpakañ lämakām jātañ, dhantena satam laddhan ti nāgare bherivādanena kahāpajatasām laddhañ, atidhantena nāsitan ti idāni pana me puttena vacanām akatvā yañ idāni aṭaviyām atidhantañ⁴ tena⁵ atidhantena sabbañ nāsitan ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakām samodhānesi: „Tadā putto dubbacabхikkhu ahosi, pitā pana aham evā“ 'ti. Bherivādajātakām.

10. Saṅkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbacām eva ārabba kathesi.

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajañ kārente Bodhisatto saṅkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasiyām nakhatte għutthe pitarañ ādāya saṅkhadhamanakammaṇa dhanam labhitvā āgamanakāle corāṭaviyām pitarañ nirantaram saṅkham dhamantañ⁶ vāresi. So „saṅkhasaddenā core palā-pessāmīti“ nirantaram eva dhami. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpiñsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantañ hi pāpakañ,
dhantenādhigata bhogā, te tāto vidhamī dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhamī dhaman ti te saṅkham dhamitvā laddhabhoge mama pitā punappuna dhamento vidhamīti viddhamsesi vināsesiti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakām samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabхikkhu ahosi, putto pana aham evā“ 'ti. Saṅkhadhamanajātakām. Āśīnseavaggo chattho.

¹ C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C^k tana, C^v tana corr. to nana. ³ both MSS. atidbantañ. ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C^k nena.

⁶ C^v dhāmantam.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabhma kathesi. Tassa vatthum Unmadantijātake āvibhavissati. Tam pana bhikkhum Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṁ evarūpaṁ lāmikāṁ itthim nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto Gandhāraraṭhe Takkasilāyam brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtam patto tīsu vedesu sabbasipesu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyam ekasmim brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṁ gahetvā anibbāyantam¹ ṭhapayimsu. Atha nam brāhmaṇakumāram soḷasavassakāle mātāpitaro āhamsu: „putta, mayam tāva² jātadivase aggiṁ gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṁ aggiṁ ādāya araññam pavisitvā Aggiṁ³ Bhagavantam namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāram āvasitukāmo Takkasilam gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippam uggaṇhitvā kuṭumbam⁴ sañṭhapehīti“. Māṇavo „nāham sakkhissāmi⁵ araññe aggiṁ paricaritum, kuṭumbam eva sañṭhapessāmīti“ mātāpitard vanditvā ācariyabhāgam sahassam gahetvā Takkasilam gantvā sippam uggaṇhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitaro pan' assa anatthikā gharāvāsenā araññe hi aggiṁ paricarāpetukāmā honti. Atha nam mātā itthinam⁶ dosam dassetvā araññam pesetukāmā „so ācariyo pañđito vyatto sakkhissati me puttassa itthinam dosam kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitan te tāta sippan“ ti. „Ama ammā“ 'ti. „Asātamā-

¹ Cv -yattam. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ Ck kuṭumba, Cv kuṭumba corr. to kuṭumbam. ⁵ Ck -mīti, Cv -mī. ⁶ Ck adds mātā, in Cv mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā“ ti. „Na uggahitā ammā“ 'ti. „Tāta, yadi te asātamantām na uggahitām kīn nāma te sippām uggahitām, gaccha uggahitvā ehīti“. So „sādhū“ 'ti puna takkasilābhī-mukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsamvassasatikā. So tam sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe manussā nām tathā karontam jīgucchanti. So cintesi: „yan nūnāham araññam pavisitvā tattha mātarām paṭijagganto vihareyyan“ ti. Ath' ekasmim vivitte araññe udaka-phāsukatthāne panṇasālām kāretvā sappitanḍulādīni āharāpetvā mātarām ukkhipitvā tattha gantvā mātarām paṭijagganto vāsanā kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilām gantvā ācariyām apassanto „kaham ācariyo“ ti pucchitvā tam pavattiim sutvā tattha gantvā vanditvā atthāsi. Atha nām ācariyo „kin nu kho tāta atisīgham āgato sīti“. „Nanu aham¹ tumhehi asātamanto nāma na ugghanhāpito“ ti. Ko pana te² asātamante ugghanhetabbe³ katvā kathesīti“. „Mayham mātā ācīryā“ 'ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imam itthidose jānāpetukāmā bhavissatīti“. Atha nām „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvam ajja ādīm katvā mama thāne thātva mātarām sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasīsapīṭhisambāhanādīni c' assā karonto 'ayye, jaram pattakāle pi tāva te evarūpam sarīram, daharakāle kīdisam ahosīti' hatthaparikammādikaraṇakāle hatthapādādīnam vanṇam katheyyāsi, yaṁ ca te mama mātā katheti⁴ tam alajjanto anigūhanto mayham āroceyyāsi, evam karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasi⁵ āha. So „sādhū ācīryā“ 'ti tassa vacanām sampaticchitvā tato paṭṭhāya sabbam⁶ yathāvuttavidhānam akāsi. Ath' assa⁶ tasmin mānave punappuna vannayamāne „ayam mayā saddhiṁ abhirāmitukāmo bhavissatīti“ andhāya jarājinṇāya abbhantare kileso

¹ C^k kaham. ² C^k ke. ³ C^v -tabbo. ⁴ C^v kathesīti. ⁵ C^v omits sabbam.
⁶ so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasam̄ attano sarīravaṇṇam̄ kathayamānam̄ mānavam̄ āha: „mayā saddhim abhiramitum icchasiṭi“. „Ayye, aham̄ tāva iccheyyam̄, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace mām̄ icchasi puttam̄ me mārehīti“. „Aham̄ ācariyassa santike etta-kam̄ sippam̄ uggañhitvā kilesamattam̄ nissāya kin ti katvā ācariyam̄ māressāmīti“. „Tena hi sacē tvam̄ mām̄ na paricca-jasi aham̄ eva nam̄ māressāmīti“. Evam̄¹ itthiyo nāma āsā lāmīkā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye ṣhitā rāgacittam̄ up-pādetvā kilesam̄ anuvattamāna evam̄ upakārakaṁ puttam̄ māre-tukāmā jātā. Mānavo sabbam̄ tam̄ kathaṁ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „sutthu te mānavā kataṁ mayham̄ āro-centenā“² ti vatvā mātu āyusam̄khāraṁ olokento „ajj“ eva marissatīti³ „natvā⁴ „ehi mānavo, vīmaṁssissāmi nan“ ti ekam̄ udumbararukkham̄ chinditvā attano pamāñena kaṭṭharūpakam̄⁵ kaṭvā sasīsam̄ pārupitvā attano sayanatīthāne uttānam̄ nipajjā-petvā rajukam̄ bandhitvā antevāsikam̄ āha: „tāta pharasum̄ ādāya gantvā mama mātu saññam̄ dehīti“. Mānavo gantvā „ayye ācariyo paññasālāyaṁ⁶ attano sayanatīthāne nipanno, rajjusaññā⁷ me baddhā, imam̄ pharasum̄ ādāya gantvā sacē sakko mārehi tan“ ti āha. „Tvam̄ mām̄ na pariccajissasīti“. „Kīmkāraṇā pariccajissāmīti“. Sā pharasum̄ ādāya pavedhamāna utthāya rajjusaññāya gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṁ me putto“ ti saññāya kaṭṭharūpakassa mukhato sātakē apanetvā pharasum̄ ādāya „ekappahāren“ eva māressāmīti⁸ givāyam eva paharitvā ṭan ti sadde uppanne rukkhabhāvaṁ aññāsi. Atha Bodhisattena „kiṁ karosi ammā“ ti vutte „vañcitam̄mīti⁹“ tatth’ eva maritvā patitā. Attano kira paññasālāya nipannāpi¹⁰ tam̄ khaṇam̄ tāya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṁ ūnatvā sarīrakiccam̄ katvā alāhanam̄¹¹ nibbāpetvā vanapupphēhi pūjetvā mānavam̄ ādāya paññasālādvare¹² nisiditvā „tāta, pātiyekko

¹ Cv eva. ² Cv kūtvā. ³ Ck -rūpam̄. ⁴ Cv -sālāya. ⁵ Ck -ghāmīnā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit' amhīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya?

⁸ Ck alā-. ⁹ Cv -sāla-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asātamante uggañhā' 'ti mama santikām pesayamānā itthīnaṁ dosāni jānanatthāni pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama mātu dosā dīṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti jāneyyāsīti" tam ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyām vanditvā mātāpitunnām santikām agamāsi. Atha nam mātā pucchi: „uggahitā te asātamantā" ti. „Āma ammā" 'ti. „Idāni kiṁ karissasi", pabbajitvā aggim paricarissasi¹, agāramajjhē vasissa-sīti". Māṇavo „mayā paccakkhatō itthīnaṁ dosā dīṭṭhā, agārena me kiccañ n' atthi, pabbajissām' ahan" ti attano adhip-pāyām pakāsento imām gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsamī na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikā, atha vā sātām vuccati sukhami tañ tāsu n' atthi, attāni paṭibaddhacittānām asātam eva dentiti pi asātū dukkhā dukkhavat-thubhūtā ti attho, imassa pan' atthassa sādhanatthāya idāni vuttam² āharitabbām:

Māyā c' esā³ marīci⁴ ca⁵ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsayo,
tāsu yo vissase poso so naresu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsamī na vijjatīti amma tāsamī itthīnaṁ kilesasuppattiñ patvā velā samāvāro mariyādā pamāpan nām' ekām n' atthi, sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā⁶ ca etesamī n' atthi, pañcasu kāmaguṇesu sārattā allinā, tathā kāyapāgabbhiniyena vācāpāgabbhiniyena manopāgabbhinivenā ti tividhena pāgabbhiniyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etesamī hi antare kāyadvārādīni patvā samāvāro nāma n' atthi, lolā kākappaṭibhāgā ti dasseti, sikhī sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhīti samākhāni gato aggī nāma gūthagatādibhedāni⁷ asucim pi śappimadhupāṇītādibhedāni sucim pi iṭṭham pi anīṭṭham pi yām yad eva labhati sabbamī ghasati khādati tasmā sabbaghaso ti vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimēṇḍagomenīḍādayo vā hontu bīnajaccā hīnakammantā khattiyyādayo vā hontu uttamakammantā hīnukkaṭṭhabhāvām acintetvā

¹ Ck karissati. ² Ck paricarissa. ³ Cv vuttam corr. to suttam. ⁴ Ck mayā so.

⁵ Cv -ci. ⁶ both MSS. va. ⁷ Ck phelā, Cv phelā corr. to velā. ⁸ Cv gūthahatā.

lokassādavasena kilesasanthave uppanne yam yam labhanti sabbam eva sevantī sabbaghasasikhisadisā¹ honti, tasmā sikhī sabbaghaso yathā tathā v' etā ti veditabbā², tā hitvā pabbajissāmīti aham tā lāmikā dukkhavaṭthubhūtā itthiyo hitvā araññanī pavisitvā isipabbajjāmī pabbajissāmīti, vivekam anubrūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati citta-viveko pi, idam vuttam hoti: aham amma pabbajitvā kasinapari-kam-māmī katvā atṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uprādetvā ganato kāyam kileshī ca cittamī vivecetvā imamī vivekamī brūhento vadḍhento brahma-loka-parāyano bhavis-sāmī, alam me agārenā ti.

Evaṁ itthiyo garahitvā mātāpitaro vanditvā pabbajitvā vutṭappakāramī vivekamī brūhento brahma-loka-parāyano ahosi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhadāyikā“³ ti itthīnamī aguṇamī kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jāta-kaṁ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī, pitā Mahākassapo ahosi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Asātamantajā-takamī.

2. Añdabhūtajātaka.

Yam brāhmaṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto uk-kaṇṭhitamī eva ārabba kathesi. Tam⁴ hi Satthā „saccamī kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthim gabbhato patiṭṭhāya rakkhantā rakkhitum nāsakkhiṁsū“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismim nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nippattiṁ patvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṁ kāresi. So purohitena saddhiṁ jūtam kīlati, kīlanto pana:

Sabbā nadi vāmīkagata, sabbe katthamayā vanā,
sabbithiyo kare pāpam labhamānā nivātake ti

¹ Ck sabbaghassīkhī-, Cv sabbaghassīkhī- corr. to sabbaghasasikhī-. ² Ck -tabba.

³ Ck -kāya, Cv -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jimaṁ ūtagitam gāyanto rajataphalake suvanṇapāsake khipati. Evam kīlanto pana rājā niccam jināti, purohito parājiyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayam gacchante cintesi: „evaṁ sante sabbam imasmīm ghare dhanam khyissati, pariyesitvā purisantaram agataṁ ekaṁ mātugāmam ghare karissāmīti“. Atha etad ahosi: „aññapurisam ditthapubbam itthim¹ rakkhitum na sakkhissāmīti‘‘ gabbhato paṭṭhāy‘‘ ekaṁ mātugāmam rakkhitvā tam vayappattam vase ṭhapetvā ekapurisikam katvā gālham ārakkham samvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmīti‘‘. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath’ ekaṁ duggatthim² gabbhiniṁ disvā „dhitarām vijāyissatīti“ ñatvā tam pakkosāpetvā paribbayam datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā tam kumārikam aññesam purisānam daṭṭhum adatvā itthinam yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle tam attano vase ṭhapesi. Yāva c’ esā vadḍhati tāva raññā saddhim jūtam na kīli³, tam pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtam kīlāmā“ ‘ti āha. Rājā „sādhū“ ‘ti purimanayen‘ eva kīli⁴. Purohito raññā gāyitvā pāsakakhipanakāle⁵ „ṭhapetvā mama māṇavikan“ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājiyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabban“ ti pariganhāpento atthibhāvaram ñatvā „sīlam assā bhindāpessāmīti“ ekaṁ dhuttam pakkosāpetvā „sakkasi⁶“ purohitassa itthiyā sīlam bhinditun“ ti āha. „Sakkāmi devā“ ‘ti. Ath’ assa rājā dhanam datvā „tena hi khipam niṭṭhāpehīti“ tam pahiṇi. So rañño santikā dhanam ādāya gandhadhūpācūṇakappurādīni⁷ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpaṇam pasāresi. Purohitassāpi geham sattabhūmakam sattadvārakoṭṭhakam hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthinam ñeva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇam añño puriso geham pavisitum labhanto nāma n’ atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C^k kīli. ³ C^v pāsakam-. ⁴ C^k sakkasi corr. to sakkasi, C^v sakkhasi. ⁵ C^k -curṇakappurā-, C^v -dhupā- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Tam māṇavikam purohito c' eva datthum labhati tassā ca ekā paricārikā itthī. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlam gaheṭvā gacchantī tass' eva dhuttassa āpaṇasamūpena gacchatī. So „ayam tassā paricārikā“ ti suṭṭhu nātvā ekadivasam tam āgacchantim disvā va āpaṇā utṭhāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubhohi hatthehi pāde gālham gaheṭvā „amma ettakam kālam kaham gatāsīti“ pari-devi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantam thatvā „hattha-pādamukhasanṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā“ 'ti āhaṁsu. Sā itthī tesu tesu kathentesu attano asad-dahitvā „ayam me putto bhavissatīti“ sayam pi roditum ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññam āliṅgitvā atṭhamānsu. Atha so dhutto āha: „amma kaham vasasīti“. „Kinnaralīlhāya va-samānāya rūpaggappattāya² purohitassa daharitthiyā upatṭhānam kurumānā vasāmi tātā“ 'ti. „Idāni kaham yāsi ammā“ 'ti. „Tassā gandhamālādinam atthāyā“ 'ti. „Amma, kin te aññat-thagatena, ito patṭhāya mām' eva santikā harā“ 'ti mūlam agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni disvā „kim amma ajja amhākam brāhmaṇo pasanno“ ti āha. „Kasmā evam vadasīti“. „Imesam bahubhāvam disvā“ ti. „Na brāhmaṇo bahum mūlam adāsi, mayā pañcā mayham puttassa santikā ānītan“ ti. Tato paṭṭhāya brāhmaṇena dinnam mūlam attanā gaheṭvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayam katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāram gantvā tam adisvā „kaham me putto“ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukam jātan“ ti. Sā tassa nipannaṭhānam gantvā nisiditvā pitṭhim parimajjantī „kin te tāta aphāsukan“ ti pucchi. So tuṇhī ahosi. „Kin na kathesi puttā“ 'ti. „Amma marantenāpi tuyham kathetum na sakkā“ ti. „Mayham aka-

¹ C^k tassā mūle. ² C^k omits rūpa-. ³ C^v -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharantim.

thetvā kassa kathesi tātā“ ’ti. „Amma, mayham aññaiñ apha-sukam n’ atthi, tassā pana māṇavikāya vanṇam sutvā paṭibaddhacitto ’smi jāto, tañ labhanto jīvissāmi alabbanto idh’ eva marissāmīti“. „Tāta, mayham esa bhāro, mā tvam etam nissāya cintayīti“ tam assāsetvā bahūni gandhapupphādīni ādāya māṇavikāya santikam gantvā „putto me amma mama santikā tava vanṇam sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiñ kātabban“ ti. „Sace ānetum sakkotha mayaiñ katokāsā yevā“ ’ti. Sā tassā vacanam sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakanñehi bahum kacavaram samkaddhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gacchantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍdesi. Sā tena aṭṭiyamānā¹ apeti, itarā ten’ eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavaram chaḍdesi. Tato paṭṭhāya yam yam sā āharati vā harati vā tain na kāci sodhetum ussahati. Tasmin kāle sā tam dhuttam pupphapacchiyam nipajjāpetvā māṇavikāya santikam atihari. Dhutto māṇavikāya² sīlam bhinditvā ekāadviham pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmim āgate dhutto niliyati. Atha nam sā ekāadvihaccayena „sāmi idāni tava gantuñ vat̄atātī“ āha. „Aham brāhmañam paharitvā gantukāmo“ ti. Sā „evam hotū“ ’ti dhuttam niliyāpetvā brāhmaṇe āgate evam āha: „aham ayya tumhesu viñam vādentesu naccitum icchāmīti“. „Sādu bhadde naccassū“ ’ti viñam³ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, sumukham pana vo sātakena bandhitvā naccissāmīti“. „Sace⁴ lajjasi⁵ evam karohīti“. Māṇavikā ghanasātakaiñ gahetvā tassa akkhīni pidahamānā mukham bandhi. Brāhmaṇo mukham bandhāpetvā viñam vādesi. Sā muhuttam naccitvā „ayya ahan⁶ te ekavāram sīse paharitukāma“ ’ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇam ajānanto⁷ „paharāhīti⁸“ āha. Māṇavikā dhutta-saññam⁹ adāsi. So sañikam¹⁰ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamānā. ² Ck -kā. ³ both MSS. viñā. ⁴ Ck me, Cv ce corr. to sace. ⁵ Ck lajjayi, Cv lajjasi. ⁶ Ck aham. ⁷ Ck ājanento. ⁸ Ck pa-hāra-. ⁹ Ck dhuttam-, read: dhuttassa saññam? ¹⁰ Ck sanikam.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhīni patanākārapattāni ahesuṁ, sīse gaṇḍo uṭṭhahi. So vedanāndo hutvā „āhara te hatthan“ ti āha. Māṇavikā attano hatthaṁ ukkhipitvā tassa hatthe thapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇaiḥ paharitvā nilīyi. Māṇavikā tasmiṁ niline brāhmaṇassa mukhato sāṭakaiḥ mocetvā telaṁ ādāya sīse pahāraṁ sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna sā itthī dhuttam pacchiyam nipajjāpetvā nīhari. So rañño santikaiḥ gantvā sabban tam pavattiṁ ārocesi. Rājā attano upatthānam āgataṁ brāhmaṇam āha: „jūtam kīlāma brāhmaṇā“ 'ti. „Sādhu mahārājā“ 'ti. Rājā jūtamaṇḍalam sajjāpetvā purimanayen' eva jūtagītam gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo māṇavikāya tapassa bhinnabhbāvam ajānanto „thāpetvā mama māṇavikan“ ti āha, evam vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-nitvā „brāhmaṇa kiṁ thapesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvam mātugāmām gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu thānesu ārakkham karonto 'rakkhitum sakkhissāmīti' maññesi, mātugāmo nāma kucchiyam pakkhipitvā carantenāpi rakkhitum na sakkā, ekapurisikā itthī nāma n' atthi, tava māṇavikā 'naccitukām' amhīti' vatvā vīṇām vādentassa tava sāṭakena mukham bandhitvā attano jāram tava sīse kapparena³ paharāpetvā⁴ uyyojesi⁵, idāni kiṁ thapesīti⁶ vatvā imaiḥ gātham āha:

Yam brāhmaṇo avādesi⁶ vīṇām sammukhaveṭhito,
añḍabhūtā bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṁ brāhmaṇo avādesi⁷ vīṇām sammukhaveṭhito ti yena kāraṇena brāhmaṇo ghanasāṭakena saha mukhena veṭhito hutvā⁸ vīṇām vādesi naṁ kāraṇaiḥ na jānātīti attho, taṁ hi⁹ sā vañcetukāmā evam akāsi, brāhmaṇo pana tam itthinaṁ¹⁰ bahumāyabhāvam na jānanto mātugāmā sadahitvā marh esā lajjatīti evam saññī ahosi, ten' assa aññāyabhāvam pakāsento rājā evam āha,

¹ Ck kappahārena. ² so both MSS. instead of vedanāṭho? ³ Ck kapahārena.

⁴ Ck pahārāpetvā. ⁵ Cv -sī. ⁶ Ck āvādesi. ⁷ Ck āvādesi. ⁸ Ck sutvā.

⁹ Cv tampihi corr. to tamhi, Ck tamhi. ¹⁰ Cv ithinām.

ayam ettha adbippāyo, aṇḍabhbūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍaṇi vuccati¹ bijam,
bijabhūtā² mātu kuechito anikkhantakāle yeva ābhata ānītā bhatā vā puṭṭhā vā
ti attho, kā: sā bhariyā pajāpati pādparicārikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāya³
bhinnasāmvaratāya.lokadhāmamehi bharitatāya⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsu
ko jātu vissase ti, jātū ti ekaṁsādhivacanam, tāsu kucchito paṭṭhāya rak-
khlyamānāsu pi evam vikāraṁ āpajjantisu bharlyāsu ko nāma panditapuriso
ekaṁsesa vissase, nibbikārā etā mayha ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhamma-
vasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rak-
khitun ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammam desesi. Brā-
mano Bodhisattassa dhammadesanam sutvā nivesanam gantvā
tam māṇavikam āha: „tayā kira evarūpaṁ pāpakamman katan“
ti. „Ayya, ko evam āha, na karomi, abam eva paharim, na
añño koci, sace na saddahatha aham ‘tumhe ṭhapetvā aññassa
purisassa hatthasamphassam⁵ na jānāmīti’ saccakiriyam⁶ katvā
aggim pavisitvā tumhe saddahāpessāmīti“. Brāmano „evam
hotū“ ‘ti mahantaṁ dārurāsiṁ kāretvā aggim datvā tam pak-
kosāpetvā „sace attano saddahasi aggim pavisa“ ‘ti āha. Mā-
navikā attano paricārikam paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma
tava puttam tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hattha-
gahanam kātum vadehīti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto
āgantvā parisamajjhe aṭṭhāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇam vañ-
cetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa tam ṭhapetvā
aññassa purisassa hatthasamphassam na jānāmi, iminā saccena
ayaṁ aggi mā mama jhāpesīti“ aggim pavisitum āraddhā. Tas-
minm khaṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṁ,
evarūpaṁ mātugāmaṁ aggim pavesāpetīti“ gantvā tam māṇavi-
kam hatthe gaṇhi. Sā hattham vissajjāpetvā purohitam āha:
„ayya, mama saccakiriyā bhinnā, na sakkā aggim pavisitum“
ti. „Kiñkāraṇā“ ti. „Ajja mayā evam saccakiriyā katā:
‘ṭhapetvā mama sāmikam aññapurisassa hatthasamphassam na

¹ both MSS. -ti. ² Cv bhūtā. ³ Ck bharitarabbatāya, Cv bharitarabbatāya corr.
to bharitabbatāya. ⁴ Ck bharittāya, Cv bharitanāya corr. to bharitatāya. ⁵ Ck sam-
passa, Cv samphassa. ⁶ Ck saccakiriyam.

jānāmīti', idāni' c' amhi iminā purisena hatthe gahitā" ti. Brāhmaṇo „vañcito aham imayā" ti ñatvā tam pothetvā nīharāpesi. Evaṁ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīvamahantam pi' pāpakammām katvā attano sāmikam vañcetum „nāham evarūpam karomīti" divasam pi sapathaṁ kurumānā nānācittā va honti, tena vuttaṁ:

Corinām bahubuddhīnam⁴ yāsu saccām sudullabhaṁ
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṁ.
Musā tāsam yathā saccām saccām tāsam yathā musā,
gāvo bahutinassēva mama santi varām varām.
Coriyo kañhinā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṁ manusse su vācanan⁵ ti.

Satthā „evaṁ arakkhiyo mātugāmo" ti imām dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkanthitabhikkhu sotā-pattiphale patiñṭhahi. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakām samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā sham eva ahosi" ti. Aṇḍabhuṭa-jātakām.

3. Takkajātaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkañthitabhikkhuṁ ñeva ārabba kathesi. Tam⁶ hi Satthā „saccām kira tvām bhikkhu ukkañthito" ti pucchitvā „saccān" ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya ukkañthito sīti" vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyaṁ Brahma datte rājjam kārente Bodhisatto isipabbajjaṁ pabbajitvā Gaṅgātire assamaṁ māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānaratisukhena viharati. Tasmin samaye Bārāṇasiseṭṭhino dhīta Duṭṭhakumāri⁷ nāma cañḍā ahosi pharusa, dāsakammakare akkosati⁸ paharati. Atha naṁ ekadivasam gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāna. ² both MSS. imayā. ³ Ck mahamatambi. ⁴ Cv -budhīnam.

⁵ both MSS. vacanan. ⁶ both MSS. tañ. ⁷ both MSS. -ri. ⁸ both MSS. akkosātasati.

kilissāmā¹ 'ti agamaṁsu. Tesam¹ kīlantānaiṁ yeva suriyatthañ-gamanavelā jātā. Megho uṭṭhahi. Manussā megham disvā ito c' ito ca vegena palāyīṁsu. Seṭṭhidhītāya dāsakammakarā „ajj' amhehi etissā piṭṭhiṁ² passitum vatiṭṭatīti“ tam anto udas-mim n̄eva chaddetvā uttarīṁsu. Devo pāvassi. Suriyo pi atthañgato³. Andhakāraṁ jātam. Tā⁴ tāya vinā va⁵ gehaṁ gantvā „kaham sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṁ na jānāma kahaiṁ gatā“ ti. Nātakā vicinitvāpi na passiṁsu. Sā mahāviravaṁ viravanti udakena vuyhamānā adḍharattasa-maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpam pāpuṇi. So tassā sad-dam sutvā „mātugāmassa saddo, parittānam assā karissāmīti⁶“ tiṇukkam ādāya nadītīraṁ gantvā taṁ disvā „mā bhāyi, mā bhāyi⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadīm⁷ taramāno gantvā taṁ ukkhipitvā assamapadaṁ ānetvā aggiṁ katvā adāsi. Sīte vigate madhurāni phalāphalāni upanāmesi. Tāni khāditvā ṭhitam „kattha vāsikāsi, kathañ ca Gaṅgāya patitāsīti“ pucchi. Sā tam pavattim ārocesi. Atha naṁ⁸ „tvam etth' eva vasā“ ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatīhaṁ sayam abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ ti āha. Sā „imaṁ tāpasaṁ sīlābhedaṁ pāpetvā gahetvā gamissāmīti“ na gacchati. Atha gacchante kāle itthikuttam itthilīhaṁ dassetvā tassa⁹ sīla-bhedam katvā jhānaṁ antaradhāpesi. So tam gahetvā araññe yeva¹⁰ vasati. Atha naṁ sā āha: „ayya, kin no araññavāsenā¹¹, manussapatham gamissāmā“ ti. So tam ādāya ekaṁ paccan-tagāmakaṁ gantvā takkabhatiyā va jīvikaṁ kappetvā tam poseti. Tassa takkaṁ vikkiniṭtvā jīvatīti Takkapaṇḍito ti nāmam akāṁsu. Ath' assa te gāmavāsino paribbayam datvā „amhā-kām suyuttaṁ¹² duyuttaṁ¹³ ācikkhanto ettha vasā“ ti gāma-dvāre kuṭiyām vāsesuṁ. Tena ca samayena corā pabbatā oruyha paccantaṁ paharanti. Te ekadivasam tam gāmām paha-

¹ Ck nesam. ² Cv viṭṭhiṁ. ³ Cv atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ Ck vain.

⁶ both MSS. tari-. ⁷ Ck nadī, Cv nādi. ⁸ Cv na, ⁹ Ck tassā. ¹⁰ Ck amñne va. ¹¹ Ck amñnavāsenā. ¹² Cv suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāmavāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkhipāpetvā¹ gacchantā tam pi setthidhitaram gahetvā attano vasanatthānam gantvā sesajanaṁ vissajjesum. Corajetṭhako pana tassā rūpe bajjhitvā tañ attano bhariyā akāsi. Bodhisatto „itthannāmā² kahan“ ti pucchi, „corajetṭhakena gaheṭvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati³ palāyitvā āgacchisatī“ tam āgamanam olokento tatth’ eva vasi. Setthidhitāpi cintesi: „aham idha sukhami vasāmi, kadaci mām Takkapāṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā sukhā parihāyissāmi, yan nūnāham sampiyāyamānā viya tam pakkosāpetvā ghātāpeyyan“ ti sā ekaṁ manussam pakkositvā „aham idha dukkham jīvāmi, Takkapāṇḍito mām āgantvā ādāya gacchatu“ ’ti sāsanam pesesi. So tam sāsanam sutvā saddahitvā tattha gantvā gāmadvare thatvā sāsanam pesesi. Sā nikkhāmitvā tam disvā „ayya, sace mayam idāni gacchissāma corajetṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghātessati, rattibhāge gacchissāmā“ ’ti tam ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisidāpetvā sāyam corajetṭhakassa āgantvā suram pītvā⁴ mattakāle⁵ „sāmi sace imāya velāya tava sapattam passeyyāsi kin ti tam⁶ karey-yāsīti“ āha. „Idāñ c’ idāñ ca karissāmīti“. „Kim pana so dure, nanu koṭṭhake nisinno“ ti. Corajetṭhako ukkam ādāya tattha gantvā tam disvā gaheṭvā gehamajjhe pātetvā⁷ kappa-rādīhi yathārucin pothesi. So pothiyamāno pi aññam kiñci avatvā⁸ „kodhanā akataññū ca pisūnā mittadūbhikā“ ti ettam eva vadati. Coro tam pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsam bhuñjitvā sayi⁹, pabuddho jīṇasayayurāya¹⁰ puna tañ pothetum ārabhi. So pi tān’ eva cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayam evam pothiyamāno pi¹¹ aññam kiñci avatvā inān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi nan“ ti tassāsutta-bhāvam ñatvā tam pucchi: „ambho tvam evam pothiyamāno pi

¹ C^v ukkhipā-. ² C^k itthinnāmā. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^v pīvitvā.

⁵ C^k manta-. ⁶ C^k nam. ⁷ C^k pothetvā. ⁸ both MSS. avattha. ⁹ C^k sayi.

¹⁰ C^v chinna-, read: jīṇasayayurāya? ¹¹ C^k omits pi.

kasimā etān' eva padāni vadasīti". Takkapaṇḍito „tena hi sunāhīti“ tam kāraṇam ādito paṭṭhāya kathesi: „ahañ pubbe araññavāsiko eko tāpaso jhānalābhī, sv-āham etam Gaṅgāya vuyhamānam uttāretvā paṭijaggiñ, atha mām esā palobhetvā jhānā parihāpesi, sv-āham araññam pahāya etam posento pac-cantagāmake vasāmi, ath' esā corehi idhānītā ‘ahañ dukkham vasāmi, āgantvā mām netū’ ti mayham sāsanam pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenāham evam kathemīti“. Coro cintesi: „yā esā evarüpe guṇasampanne upakārake evam vip-patipajji sā mayham kataran nāma upaddavañ na kareyya, hāretabbā esā“ ti so Takkapaṇḍitam assāsetvā tam pabodhetvā' khaggam ādāya nikkhamma „etam purisam gāmadvāre ghātessāmīti“ vatvā tāya saddhiñ bahigāmam gantvā „etam hatthe gaṇhā“ 'ti tam tāya hatthe gāhāpetvā khaggam ādāya Takkapaṇḍitam paharanto viya tam' dvidhā chinditvā sasīsam³ nahāpetvā' Takkapaṇḍitam katipāham pañītabhojanena santappa⁴ „idāni kaham gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharā-vāsena me kiccañ n' atthi, isipabbajjam pabbajitvā tatth' eva araññe vasissāmīti“ āha. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā tam araññayatanam gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo⁵ nibbattetvā jīvitapariyosāne brahma-loka-parāyanā ahesum.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiñ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kodhanā akataññū ca pisuṇā ca vibhediķā,
brahmacariyam cara⁶ bhikkhu, so sukham na vibāhisitī. 62.

Tatrāyam piñḍattho: bhikkhu, itthiyo nām' etā kodhanā uppannañ kodhain nivāretum na sakkonti, akataññū ca atimahantam pi upakāram na jānanti,

¹ Cv pabbādhetvā. ² Ck omits tam. ³ Ck sasīsam? ⁴ Cv nahātvā. ⁵ so Ck, Cv santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both MSS. carañ corr. to cara.

piṣuṇā ca piyasuṇñabhāvakaṇam eva kathaiñ kathenti, vibhedi kā mitte bhindanti mittabhedanakathaiñ kathanaśilā yeva, evarūpehi pāpakkammehi sam-annagatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyaiñ cara bhikkhu, ayam hi methunavirati pariseuddhaṭṭheu brahmacariyaiñ nāma, tātu cara, so sukhaiñ na vihāhisī so tvām etām brahmacariyavāsaiñ vasanto jhānasukham maggasukham phalasukham ca na vihāhisī, etām sukhaiñ na vijhāsasi, etasmā sukhā na paṭhāyissatiti² attho, na parihāhisitī pi pāṭho, ayam ev' attho.

Satthā imām dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkanṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthāpi jātakām samodhānesi: „Tadā corajetṭhako Ānando ahosi, Takkapanḍito pana aham evā” ’ti. Takkajātakām.

4. Durājānajātaka.

Mā su nandi icchatī man ti. Idām Satthā Jetavane viharanto ekām upāsakām ārabba kathesi. Eko kira Sāvatthivāsiupāsako tīsu ratanesu³ pañcasu ca silesu patiṭṭhito buddhamāmako dhammamāmako saṅghamāmako. Bhariyā pau' assa dussilā pāpadhammā, yañ divasām micchācāram⁴ carati tam divasām satakitādāsi viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti cañḍā⁵ pharusa. So tassā bhāvām jānitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupatīhānam⁶ na gacchati. Atha nam ekadivasām gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisin-nam Satthā āha: „kin nu kho tvām upāsaka sattaṭṭhadirose Buddhu-patīhānam nāgacchasitī”. „Gharani me bhante ekasmiñ divase sata-kiṭā dāsi⁷ viya hoti, ekasmiñ sāminī viya cañḍā pharusa, aham tassā bhāvām jānitum na sakkomi, sv-āham tāya ubbālho Buddhupatīhānam nāgacchāmitī”. Ath' assa vacanām sutvā Satthā „upāsaka, ‘mātugā-massa bhāvo nāma dujjāno⁸’ ti pubbe pi te pañṭī kathayimū⁹” ’ti vatvā¹⁰ pana „tam bhavasamkhepagatattā sallakkhetum na sakkotī” vatvā tena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyaiñ Brahma datte rajjam kārente
Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

¹ Cv etābhī. ² so both MSS. instead of -yissasiti? ³ Cv saraṇesu. ⁴ Ck -cāra, Cv -cāra corr. to -cāram. ⁵ Ck cañḍa. ⁶ Cv buddhu- corr. to buddhū- ⁷ Ck dāsi. ⁸ Ck dujjāto, Cv dujjano corr. to dujjāno. ⁹ Cv kathayisu corr. to -yimū. ¹⁰ Cv tvā corr. to tvām.

satāni sippaṁ sikkhāpeti. Ath' eko tiroratthavāsiko brāhma-namānavako āgantvā tassa santike sippaṁ uggañhanto ekāya itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṁ bhariyāṁ katvā tasmiṁ yeva Bārāṇasinagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upaṭṭhānam na gacchati. Sā pan' assa bhariyā dussilā pāpadhaminā, mic-chācāraṁ ciññadivase dāsi¹ viya hoti, aciññadivase sāminī viya cañḍā pharusā hoti. So tassā bhāvāṁ jānitūm asakkonto tāya ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānam na gacchati. Atha naṁ sattaṭṭhadivase atikkamitvā āgataṁ „kim māṇava na paññāyasīti“ ācariyo pucchi. So „bhariyā mām ācariya ekadivasaṁ icchatī pattheti, dāsi² viya nihatamānā hoti, ekadivase sāminī viya thaddhā³ cañḍā pharusā, aham tassā bhāvām jānitūm na sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākam upaṭṭhānam nāgato 'mhīti“. Ācariyo „evam etam māṇava, itthiyo nāma anācāraṁ ciññadivase sāmikam anuvattanti, dāsi⁴ viya nihatamānā honti, anāciññadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikam na gaṇenti, evam itthiyo nām' enā anācārā dussilā, tāsamī bhāvo nāma dujjāno, tāsu icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva bhavitabban“ ti vatvāna tass' ovādavasena imam gātham āha:

Mā su nandi: icchatī manī, mā su soci: na icchatī,
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchatī man ti, sukāro nipātamattām, ayam itthī manī icchatī pattheti mayi sinehaṁ karotīti mā tussi, mā su soci na icchatīti ayam manī na icchatīti pi mā soci, icchamānāya nandīm na icchamānāya ca sokam akatvā majjhatto va hohīti dīpeti, thīnam bhāvo durājāno ti itthīnam bhāvo nāma itthimāyāya paṭicchannattā durājāno, yathā kiṁ: macchassevōdake gatan ti yathā macchagamanām udakena paṭicchannattā dujjānam⁴ ten' eva so kevaṭe āgate udakena gamanām paṭicchādetvā palāyati attānam gaṇhitūm na deti evam eva itthiyo mahantam pi dussilakamīmī katvā mayam evarūpamī na karomā 'ti attānā⁵ katakamīmī itthimāyāya paṭicchādetvā sāmikē

¹ Cv dāsi. ² Ck dāsi. ³ Ck thaddha. ⁴ Ck dujjānam, Cv dujjānam corr. to dujjā-. ⁵ Cv attānam corr. to attānam.

vāñcenti, evam itthiyo nām' etā pāpakammā durācārā, tāsu majjhatto yeva su-khito hotīti.

Evanū Bodhisatto antevāsikassa ovādām adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sāpi 'ssa bhariyā „āca-riyena kira me dussilabhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya na anācāraṁ cari.

Sāpi tassa upāsakassa ithī „Sammāsambuddhena kira mayham durācārabhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya pāpakammām nāma na akāsi.

Satthāpi imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sac-capariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi¹. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayam-patikā, ācariyo pana aham eva ahosin“ ti. Durājānajātakam.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto tathārūpam yeva² upāsakam ārabba kathesi. So pana parigaṇhanto tassā dussilabhāvam nātvā bhandiketo³ cittavyākulatāya sattaṭṭhadivase upaṭṭhānam na agamāsi. So ekam divasam vihāram gantvā Tathāgatain vanditvā nisinno „kasmā sattaṭṭhadivasāni nāgato sīti“ vutto⁴ „bhariyā⁵ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya nāgato 'mīhi⁶“ āha. Satthā „upāsaka, 'itthisu nācārā⁷ etā ti kopam akatvā majjhatten' eva bhavitum vatṭatīti⁸ pubbe pi te pañḍitā katha-yim̄su, tvam ca⁹ pana bhavantarena paṭicchannattā tam kāraṇam na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmā datte raijam kārente Bodhisatto purimanayen' eva disāpāmokkho ācariyo ahosi. Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosam¹⁰ disvā vyākulacittatāya katipāham anāgantvā ekadivasam ācariyena pucchito tam kāra-nam nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ Cv patiṭṭhāhi corr. to patiṭṭhahi. ² Ck yevā, Cv yevā corr. to yeva ³ so both MSS. ⁴ Ck vutte. ⁵ Ck bhariyā. ⁶ Cv nācārā corr. to anācārā. ⁷ Ck kathayim̄su ti vatvā ca, Cv kathayim̄suvāma corr. to -suvam. ⁸ Cv dosā

sādhāraṇā, tāsu ‘dussilā etā’ ti pañditā kopam na¹ karontīti“ vatvā ovādavasena imam gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma, nāsam kujjhanti pañditā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā anekatthā nadī nahānatthāya sampattānam² cañḍalādinām khattiyyādinam pi sādhāraṇā, na tattha³ koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti adīsu pi yathā mahāmaggo pi sabbesam sādhāraṇo⁴, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgeham sabbesam sādhāraṇam, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat’ eva⁵, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsatthāya katā⁶ sabhāpi sādhāraṇā⁷, na tattha⁸ koci pavisitum na labhati, mahāmagge pāniyacātīyo ḥapetvā katā papāpi⁹ sabbesam sādhāraṇā¹⁰, na tattha¹¹ koci pāniyām pīvitum na labhati, evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta mānavā imasmīn loke itthiyo pi sabbasādhāraṇā, ten’ eva sādhāraṇatthēna nadī-panthapānārāsabhbāpāpasadisā, tasmā nāsam kujjhanti pañditā etāsam¹² itthinām lāmikā etā auācārā dussilā sabbadhāraṇā ti cintetvā¹³ pañditā chekā buddhisampannā na kujjhantī.

Evaṁ Bodhisatto antevāsikassa ovādām adāsi. So tam ovādām sutvā majjhutto ahosi. Bhariyāpi ‘ssa ,ācariyena kir’ amhi nātā“ ti tato patīthāya pāpakkammām na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir’ amhi nātā“ ti tato patīthāya pāpakkammām na akāsi.

Satthā imam dhammadesanām āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne upāsako sotāpattiphale patīthāsi. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarabi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahosin“ ti. Anabhirati-jātakam.

6. Mudulakhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto sāmkilesam ārabba kathesi. Eko kira Sāvatthivāsikulaputto Satthu

¹ C^k kopantam. ² C^k sampattasampattanaṁ. ³ C^k tatthā, C^v tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -ne. ⁵ C^k pavisanova, C^v pavisaneva corr. to paviseva. ⁶ C^k kathā. ⁷ C^k -na, C^v -na. ⁸ C^k ntattha, C^v ntattha corr. to natattha. ⁹ both MSS. katapāpi. ¹⁰ C^k -na. ¹¹ C^k ntattha, C^v nattha corr. to natattha. ¹² C^v sam. ¹³ C^v mittetvā.

dhanimadesanam sutvā ratanasāsane uram datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacaro avissaṭṭhakammattāhano hutvā ekadivasam Sāvatthiyam piṇḍaya caramāno ekaṁ alamkatapaṭiyattam itthim disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kileso cali, vāsiyā ākōṭitakhīrarakkho viya ahosi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko¹ hutvā n' eva kāyassādām na cittassādām labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parūlhakesanakhalomakiliṭṭhacivaro² ahosi. Ath' assa indriyavikāram disvā sabāyakā bhikkhū³ „kin nu kho te āvuso na yathā porānāni indriyānīti“ pucchiṁsu. „Anabhirato 'smi āvuso“ ti. Atha nan te Satthu santikām nayiṁsu. Satthā „kin bhikkhave anicchamānam bhikkhum ādāya āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Ayam bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccam' bhikkhū“ 'ti. „Saccam Bhagavā“ 'ti. „Ko tam ukkanṭhāpesitī“. „Ahām bhante piṇḍaya caranto ekaṁ itthim indriyāni bhinditvā olokesiṁ, atha me kileso cali, ten' amhi ukkanṭhito“ ti. Atha nam Satthā „anacchariyam etam bhikkhu yaṁ tvam indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇam subhavasena olokento kilesehi kampito, pubbe pañcābhīññāṭṭhasamāpattilabbino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacarā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇam olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkham anubhaviṁsu, na hi Sineru-uppātanaka-vāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakam mahājambuummūlakavāto chinnataē virūlhagacchakam mahāsamuddam vā pana sosanavāto khuddakatalākam kismicid eva ganhati, evam uttamabuddhinam nāma visuddhacittānam Bodhisattānam aññānabhāvakarā kilesā tayi kiṁ lajjissanti, visuddhāpi sattā samkilissanti, uttamayasasamaṅgino⁴ pi āyasakyam pāpuṇantīti“ vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto Kāsiratthe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-kule nibbattitvā viññūtaṁ patto sabbasippānaṁ pāraṁ gantvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vīṭināmento Himavantapadese vāsam kappesi. So ekasmim kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C^k pharūḥa-, C^v pharuḥa-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C^k saccā, C^v saccā corr. to saccam. ⁵ C^k -yassamabhīno, C^v -yassamabhiño corr. to -yassasamaṅgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasiṁ patvā rājuyyāne vasiṁ vā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṁ nivāsanapārupanām¹ sañṭhapetvā ajinaṁ ekasmiṁ amse katvā jaṭāmaṇḍalam bandhitvā khārikājam ādāya Bārāṇasiyam bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṁ pāpuṇi. Rājā c' assa cariyāvihāre pasiditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisidāpetvā paññitena khādaniyabhojaniyena² santappetvā katānumodanām uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaṭicchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulaṁ ovadamāno tasmīm uyyāne solasa vassāni vasi. Ath' ekadivasām rājā kupitam paccantam vūpasametum gacchanto Mudulakkhaṇām nāma aggamahesiṁ⁴ „appamattā ayyassa upatthānaṁ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gata-kālāt paṭṭhāya attano ruccanavelāya geham gacchat. Ath' ekadivasām Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṁ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbalāmikārapatimāṇḍitā mahātale cullasayanaṁ paññāpetvā Bodhisattassa āgamanām olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velam sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanivesanām agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddam sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena uṭṭhahi. Tassā vegena uṭṭhahantiyā maṭṭasāṭako bhassi. Tā-paso sīhapaññjarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇām indriyāni bhinditvā subhavasena olokesi. Ath' assa abbhantare kileso cali, pahaṭakhirarakkho viya ahosi. Tāvad ev' assa jhānam antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahosi. So ṛhitako va āhāraṁ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruyha uyyānam gantvā paññasālam pavisitvā phalakattharasayanassa⁵ hetṭhā āhāraṁ ṛhapetvā visabhāgarūmāṇe baddho kilesagginā ḍayhamāno nirāhāratāya sukhamāno sattadivasāni phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantam vūpasametvā āgato. Nagaraṁ padakkhiṇām katvā nivesanām āgantvā va

¹ Ck -parupanām, Cv -pārūpaṇām. ² so both MSS. ³ Ck rājagahe. ⁴ both MSS. -hesi. ⁵ Ck -kantha-.

„ayyam passāmīti“ uyyānam gantvā paññasālam pavisitvā tam
nipannakam disvā „ekam aphāsukam jātam, maññe“ ti pañna-
sālam sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṁ ayya aphāsukan“ ti
pucci. „Mahārāja, aññam me aphāsukam n’athhi, kilesavasena
pan’ amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kaham paṭibaddhan te
ayya cittan“ ti. „Mudulakkhaṇaya mahārājā“ ’ti. „Sādhu
ayya, aham Mudulakkhaṇam tumhākam dammīti“ tāpasam
ādāya nivesanam pavisitvā deviṁ sabbalaṁkārapatimanditaṁ
katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇaya sañ-
nam adāsi: „tayā attano balena ayyam rakkhituṁ vāyamitabban“
ti. „Sādhu deva, rakkhissāmīti“. Tāpaso deviṁ gahetvā rā-
janivesanā otari. Atha naṁ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
amhākam ekaṁ geham laddhum vaṭṭatīti¹ gaccha rājanam
geham yācāhīti“ āha. Tāpaso geham yāci. Rājā manussānam
vaccakuṭikiccam sādhayamānam ekam chadditageham² dāpesi.
So deviṁ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisitum na icchatī.
„Kiñkāraṇā na pavissati³“. „Asucibhāvenā“ ’ti. „Idāni kiñ
karomīti, paṭijaggāhi nan“ ti vatvā rañño santikam pesetvā
„gaccha, kuddalam āhara, pacchini āharā“ ’ti āharāpetvā
asuciñ ca sañkārañ ca chaddāpetvā⁴ gomayanū āharāpetvā
limpāpetvā puna pi „gaccha, mañeam āhara, piṭham āhara,
attharaṇam āhara, cātiñ āhara, ghaṭam āharā“ ’ti ekamekam
āharāpetvā puna udakāharanādīnam atthāya āñāpesi. So ghaṭam
ādāya udakam āharitvā cātiñ pūretvā nahānodakam sajjetvā
sayanam atthari. Atha naṁ sayane ekato nisidantam dāṭhi-
kāsu gahetvā „tava samanabhāvam vā brāhmaṇabhbāvam vā na
jānāhīti⁵“ onametvā⁶ attano abhimukham ākāḍḍhi. So tasmin
kale satiṁ paṭilabhi, ettake pana kāle aññāñī⁷ ahosi. „Evaṁ
aññāñakāraṇā⁸ kilesā nāma kāmacchandanīvaraṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² Cv -chadditam. ³ Cv pavissati? read: pavisitī?⁴ Ck chaddhā-. ⁵ so both MSS. instead of jānāsiti? ⁶ Cv ona-. ⁷ Ck aññāñī.⁸ Cv -kāra- corr. to -kara-.

andhakaraṇam aññānakāraṇan¹“ ti ādīm ettha vattabbam. So satim paṭilabhitvā cintesi: „ayaṁ taṇhā vaddhamānā mama catūhi² apāyehi sīsaṁ ukkhipitum na dassati, aji’ eva mayā imam rañño niyyādetvā Himavantam pavisitum vaṭṭatīti“ so taṁ ādāya rājānam upasāṅkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṁ attho n’ atthi, kevalam me imam nissāya taṇhā vad-dhitā“ ti vatvā imam gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇam,
yato laddhā alārakkhī³ icchā iccham vijāyathā ’ti. 65.

Tatrāyam piṇḍattho: mahārāja mayhaṁ imam tava devim Mudulakkhaṇam alabhitvā pure aho vatāham etam labheyān ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā uppajji, yato pana me ayaṁ alārakkhī visālanettā sobhanalocanā laddhā atha sā purimikā⁴ icchā gehataṇhām upakarataṇhām upabhogataṇhān ti uparūpari aññānā nāuappakārā icchā vijāyatha janesi uppādesi, sā kho pana me evam vad-dhamānā icchā apāyato sīsaṁ ukkhipitum na dassati, alam me imāya, tvaṁ yeva tava bhariyam gaṇha, alaijā pana Himavantam gamissāmīti.

Tāvad eva naṭṭhami jhānam uppādetvā ākāse nisinno dhammaṁ desetvā rañño ovādām datvā ākāsen’ eva Himavantam gantvā puna manussapathaṁ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparīhīnajjhāno Brahmaloke nibbatti.

Satthā imam dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte yeva patitthāsi. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana ahamp evā“ ’ti. Mudulakkhaṇajātakam.

7. Ucchaṅgajātaka.

Ucchaṅge deva me putto ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram jānapaditthim ārabba kathesi. Ekasminn hi samaye Kosalaratthe tayo janā aññatarasmim aṭavimukhe kasanti. Tasmim samaye anto aṭaviyam corā manusse vilumpitvā palāyimis.

¹ Cv -kāra- corr. to -kara-.

² Cv catuhī.

³ Ck -kkhi, read ulārakkhī?

⁴ Ck supuri-.

Te core pariyesitvā apassantā tam thānam āgantvā „tumhe aṭaviyam vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ 'ti te „corā ime“ ti bandhitvā ānetvā Kosalarañño adamsu. Ath' ekā itthi¹ āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ 'ti paridevantī punappuna rājanivesanam pariyatī. Rājā tassā saddam sutvā „deh' imissā acchādanam ti āha. Sātakam gahetvā agamaṁsu. Sā tam² disvū „nāham etam acchādanam yācāmīti“ āha. Manussā gantvā rañño nivedayimsu : „na kir' esā imam acchādanam katheti, sānikacchādanam kathetīti“. Atha naṁ rājā pakkosāpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasīti“ pucchi. „Ama deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā inaggā³ yeva nāma“. Imassa pan' athassa sādhanattham

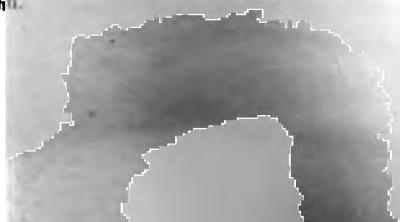
Naggā nadī anodikā, naggam rattham arājikam,
itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idam suttam āharitabbam. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṁ hontīti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekam demi, katamam icchasiṭi“ pucchi. Sā āha : „ahaṁ deva jivamānā ekam sāmikam labhissāmī puttam pi labhissām' eva, mātāpitunnam pana me matattā bhātā va dullabho, bhātarām me dehi devā“ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissajjesi. Evam tam ekikam nissāya tayo janā dukkhato muttā. Tam kāraṇam bhikkhusaṅghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasam bhikkhu⁴ dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso ekam itthim nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā gunakathāya nisidimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthi idān' eva te tayo Jane dukkhā mokesi, pubbe pi mokesi yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte raijam kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana raññā „tīsu janeshu karī icchasiṭi“ vutte sā āha
„tayo pi dātum na sakkotha devā“ 'ti. „Ama na sakkomīti“.

¹ Cr itthi. ² Cr nām. ³ both MSS. inaggā. ⁴ Cr -ssāmeva
MSS. bhikkhu.

⁵ both



„Sace tayo dātum na sakkotha bhātarām me dethā“ ti. „Putta-kam vā sāmikam vā ganha, kin te bhātarā“ ti ca vuttā „ete nāma deva sulabba, bhātarā pana duillabho“ ti vatvā imam gātham āha:

Ucchañge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati.
tañ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 66.

Tattha ucchānge deva me putto ti deva mayham putto ucchānge yeva, yathā hi arahata pavisitva uchā ge kāvī sākam uccinītvā tattha pakkipantiyā ucchānge sākam nāma sulabham het evan itthiyā putto, i sulabbo. Ucchānge sākasadiso va, tena vuttam; ucchānge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā patiti maggām āruhya ekiyā gacchamāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho. ditthadittho yeva hoti, tena vuttam; pathe dhāvantiyā patiti, tañ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmā pana me mātāpīti nī atti tasmā idāni tam mātukucchāsanākhātam, ānñam desam na passāmi yato abhi samāne udare jatātī sahauḍariyasanākhātam¹ bhātarām āneyyam. tasmā bhātarām yeva me dethā“ ti.

Rājā „sacecam esā vadatiti“ tutthacitto tayo pi Jane bandhanāgārato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idānī eva, pubbe plesā ime tayo Jane dukkhā mocesi yevā“ ti imam dhammadedesanām āharitvā anusandhibim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Atite cattāro etarabi cattāro va, rājā pana ahan tena samayenā“ ti. Ucchañgajātakam.

8. Sāketajātaka.

Yasmim mano nivisatiti. Idam Satthā Sāketam nissaya Añjanavane viharanto ekam brāhmaṇam ārabba kthesi. Bhagavato kira bhikkhusaṅghaparivutassa Sāketam nissaya¹ pavisanakāle eko Sāketanagaravāsimahallakabrahmano nagarato bahi gacchanto antaradvāre Dasabalam disvā pādesu patitrā gopphakesu gālham gahetvā „tāta, danu nāma puttehi jinnakāle mātāpitaro patijaggitabbā, kasmā

¹ C¹ sākham. ² C² -udariyamkhātam, C³ -udariyamkhātam corr. to -udariyasanākhātam. ³ so both MSS., add Añjanavananā?

ettakām kālām amhākām attānam na dassesi, mayā tāva dittho si, mātarām pana passitūm ehīti“ Satthārām gahetvā attano gehām agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhiṁ bhikkhusaṅghena. Brāhmaṇi pi āgantvā Satthu pādesu patitvā „tāta ettakām¹ kālām kahām gato si, nanu vāma mātāpitaro mahallakā upatṭhātabbā“ ti paridevi. Puttadhītaro pi „etha, bhātaraṁ vandathā“ ’ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccaṁ niṭṭhāpetvā² tesam dvinnam pi janānam Jarāsuttam kathesi. Suttaparivyoṣāne ubho pi anāgamiphale patiṭṭhāhiṁsu. Satthā utṭhāyāsanā Añjanavananam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannisinnā kathaiu samuṭṭhāpesum: „āvuso, brāhmaṇo Tathāgatassa pitā Sudhodano, mātā Mahāmāyā“ ti jānāti, jānanto va saddhiṁ brāhmaṇiyā Tathāgataṁ ‘amhākāmutto’ ti vadati, Satthāpi adhvāseti, kin nu kho kāraṇan³ ti. Satthā tesam kathām sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttam eva ‘putto’ ti⁴ vadantīti“ vatvā atītam āhari:

Bhikkhave, ayanī brāhmaṇo atite nirantaram pañcājātisātāni mayhaṁ pitā ahosi, pañcājātisātāni cullapitā, pañcājātisātāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇi nirantaram eva pañcājātisātāni⁵ mātā ahosi, pañcājātisātāni cullamātā, pañcājātisātāni mahāmātā, ev’ āham⁶ diyaḍḍhajātisahassaiu brāhmaṇassa hatthe saīnvaddho diyaḍḍhajātisahassaiu brāhmaṇiyā hatthe saīnvaddho ti tīṇi jātisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imām gātham āha:

Yasminī mano nivisati cittām cāpi⁷ pasīdati
adīṭhapubbake pose kāmām tasminī pi vissase ti. 67.

Tattha yasminī mano nivisatiti yasminī puggale ditthamatte yeva cittām patiṭṭhāti, cittām cāpi⁷ pasīdatiti yasminī ditthamatte cittām pasīdati mudukām hoti adīṭhapubbake pose ti pakatiya tasminī attabhāve adīṭhapubbe pi puggale, kāmām tasminī cāpi⁸ vissase ti anubhūtapubbasinehen⁹ eva tasminī pi puggale ekainsena vissase ti vissasām apajjati yevā ’ti attho.

¹ Ck attakām. ² Ck mittha-. ³ Ck omits ti. ⁴ both MSS. -natā. ⁵ Ck ecchām, Ck evamāhām. ⁶ both MSS. vāpi. ⁷ Ck cittañcāpi. ⁸ Ck cāpi.



Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva abesum, putto pi aham evā“ ’ti. Sāketajātakam.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu tām visain vanta nti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammaseṇapatiṁ ārabba kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakaṁ khādanakāle manussā saṅghassa bahūn piṭṭhakhādaniyām¹ gahetvā vilāraṁ agamaṁsu. Bhikkhusaṅghassa gahitāvesam² bahūn atirittam ahosi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ ’ti āhaṁsu. Tasmiṁ khaṇe therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsam gahetvā tasmiṁ anāgacchante „atidivā hotīti“ therassa adāṁsu. Therena tasmiṁ paribhutte daharo agamāsi. Atha nām therō „mayān āvuso tuyham̄ ṭhapitakhādaniyām³ paribhuñjimhā“ ’ti āha. So „madhuraṁ nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa sañivego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyām³ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtatherena piṭṭhakhādaniyām³ nāma na khāditapubbam⁴. Tassa piṭṭhakhādaniyām³ akhādanabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Bhikkhū tām⁵ katham kathentā dhammasabhāyām sannisidiṁsu. Atha Satthā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi „imāya nāmā“ ’ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāram jahitakam jīvitam pariccajanto pi na gaṇhati yevā“ ’ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto pi visavejjakule⁶ nibbattitvā vejjakammaṇa jīvikām kappeti. Ath’ ekaṁ janapadamanussam sappo dasi. Tassa nātakā pamādaṁ akatvā khippam vejjam ānayim̄su. Veijo āha: „kin tāva osadhena paribhāvitvā visaiṁ harāmi, datṭhasappam āvāhetvā datṭhaṭṭhānato ten’ eva visaiṁ ākāḍḍhāpemīti“ āha. „Sappam āvāhetvā visaiṁ ākāḍḍhāpehīti“. So sappam āvāhetvā „tayā ayam datṭho“ ’ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² Ck -sesa. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khāditai? ⁵ Ck nām. ⁶ Ck -vejjanakule. ⁷ Cv ākāḍḍhāmīti. ⁸ Cv adaṭho.

ti. „Tayā daṭṭhaṭṭhānato tvam̄ yeva mukhena visam̄ ākaḍḍhāhīti“. „Mayā ekavāraṁ jahitavisakam̄ puna na¹ gahitapubbam̄, nāham̄ mayā jahitavisam̄ kaḍḍhissāmīti“. So dārūni āharāpetvā aggim̄ katvā āha: „sace attano visam̄ nākaḍḍhasi imam̄ aggim̄ pavisā“ 'ti. Sappo „api aggim̄ pavisissāmi na c' attanā ekavāraṁ jahitavisam̄ paccāvamissāmīti“ vatvā imam̄ gātham̄ āha:

Dhi-r-atthu tam̄ visam̄ vantam̄ yam ahām² jīvitakāraṇā ·
vantam̄ paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū ti garahanatthe nipāto, tam̄ visam̄ ti yam yaṁ³ jīvi-takāraṇā vantam̄ visam̄ paccāharissāmi tam̄ vantam̄ visam̄ dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa visassa apaccāvamanakāraṇāya aggim̄ pavisitvā ma-raṇam tam̄ mama jīvitato varan ti attho.

Evañ ca pana vatvā aggim̄ pavisitum̄ pāyāsi. Atha nam̄ vejjo nivāretvā naṁ purisaṁ osadhehi ca mantehi ca nibbisam̄ ārogam⁴ katvā sappassa sīlāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci vihethēhīti“ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāram̄ jahitakam̄ jīvitam̄ pi pariccajanto puna gaṇhiti⁵“ imam̄ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghatetvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahosi, vejjo pana aham evā“ 'ti. Visavantajātakam̄.

10. Kuddālajātaka.

Na tam̄ jitam̄ sādhu jitati. Idam Satthā Jetavane viharanto Cittahatthasāriputtattheram̄ ārabba kathesi. So kira Sāvatthiyam̄ eko kuladārako. Ath' ekadivasam̄ kasitvā āgacchanto vihāram̄ pavisitvā ekassa therassa pattato siniddham̄ madhuram̄ paññatabhojanam̄ labhitvā cintesi: „mayam̄ rattimdivam̄ sahatthena nānākammāni kurumānāpi evarūpam̄ madhurāhāram̄ na labbhāma, mayāpi samañena bhavitabban“ ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayonisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

¹ O^r punata. ² C^r yambham̄? C^k yamham̄? ³ C^k yamayam̄. ⁴ C^r arogam̄.
⁵ Mi corr. to gaṇhatīti.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammām uggāñhi, imināpi ca¹ upāyena chavāre² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammadām⁴ vācento vipassanām vadḍhetvā arahattam⁵ pāpuṇi. Ath' assa sahāyakā bhikkhū „kim nu kho āvuso cittam pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vadḍhantīti⁷“ parihāsam karimsu. „Āvuso abhabbo dān' āham ito paṭṭhāya gihī-bhāvassā⁸“ ti. Evaṁ tasmiṁ arahattam patte dbammiasabhāyām kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā Cittahatthasāriputto chakkhattum uppabbajito, aho mahādoso puthujanabhāvo“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puechitvā „imāya nāmā“ ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittan nāma lahukam dunniggaham ārammaṇavasena gantvā alliyati, ekavāram allinām⁹ na sakkā hoti khippam mocetum, evarūpassa cittassa damatho sādhu, dantam eva hitam sukhām āvahati:

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittam dantam sukhāvaham.

Tassa pana dunniggahaṇatāya pubbe paññitā ekaṁ kuddālakam nissāya tam jahitum asakkontā lobhavasena chakkhattum uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānam uppādetvā tam lobham niggañhiṁsu“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjan kārente Bodhisatto paññikakule nibbattitvā viññūtam pāpuṇi. Kuddālakapaññito ti 'ssa nāmam ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṁ katvā sākañ c' eva ālābukumbhañdelālu-kādīni¹⁰ ca vapitvā tāni pi vikkiṇanto kapañajīvikaiṁ kappeti. Tam hi 'ssa ekaṁ kuddālakam ṭhapetvā aññam dhanam nāma n' atthi. So ekadivasam cintesi: „kim me gharāvāsenā, nikhamitvā pabbajissāmīti“. Ath' ekadivasam tam kuddālakam paṭicchannatāthāne ṭhapetvā isipabbajam pabbajitvā tam kuddālakam anussaritvā lobham chinditum asakkonto kunṭhakuddā-

¹ Ck va, Cv va corr. to ca. ² Cv chadvāre? ³ Ck to, Cv to corr. to tato.

⁴ Cv bahū-. ⁵ both MSS. arahantam. ⁶ Ck ne. ⁷ Cv vadḍhantīti. ⁸ so both MSS. ⁹ both MSS. allinā. ¹⁰ both MSS. ālābuṁ-.

lakam nissāya uppabbaji. Evam dutiyam tatiyam piti chāvare tam¹ kuddälakam paticchanne thāne nikhipitvā pabbajito c' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „ahaṁ imam kūṇṭakuddälakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni tam mahānadiyam pakhipitvā pabbajissāmīti“ nadītiram gantvā „sac' assa patitaṭhānai passissāmi puna āgantvā uddharitukāmatā bhaveyya“ ti tam kuddälakam dañde gahetvā nāgabalo thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattum āvijjhītvā akhīni nūmmiletvā nadīmajjhe khipitvā „jitam me, jitam me“ ti tikkhattum sīhanādaṁ nadi³. Tasmim khaṇe Bārāṇasirājā pacantam vūpasametvā āgato, nadiyā sīsaṁ nahāyitvā sabbālam-kārapatimandito hatthikkhandhena gacchamāno tam Bodhisattassa saddam sutvā „ayam puriso 'jitam me' ti vadati, ko nu kho etena jito, pakkosatha nan“ ti pakkosāpetvā „bho purisa, aham tāva vijitasamgāmo“, idāni jayaṁ gahetvā āgacchāmi, tayā pana ko jito“ ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā saṅgāmasahassam pi saṅgāmasatasahassam pi jinantena⁴ dujjitam eva kilesānam ajitattā“, aham pana mama abbhantare lobhām niggāñhanto kilese jinin⁵“ ti kathento⁶ yeva mahānadiṁ oloketvā āpokasiñhārammaṇam jhānam nibhattetvā sampattanubhāvo ākāse nisīditvā rāñño dhammam desento imam gāthani āha:

Na tam jitaṁ sādhu jitaṁ yam jitaṁ avajiyati,
tam kho jitaṁ sādhu yam jitaṁ nāvajyatīti. 69.

Tattha na tam jitaṁ sādhu jitaṁ yam jitaṁ avajiyatīti⁷ yam paccemitte parajinitvā rattham jitaṁ patiladdham puna jitehi¹⁰ paccemittehi avajiyati¹¹ tam jitaṁ sādhu nāma na hoti, kasma: puna avajyanato¹², aparo mayo: jitaṁ succati jayo, yo paccemittehi saddhūm yujjhitva adhigato jayo puna lesu

¹ C^k omits tam. ² so both MSS. ³ C^k nadī. ⁴ C^k -me. ⁵ C^k jinantena.

⁶ both MSS. ajinattā. ⁷ Ce jinīn corr. to jinan. ⁸ C^k kathento kathento.

⁹ both MSS. -jiyyatīti. ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ Ce -jiyyati.

¹² both MSS. -jiyya-.



jinantesu parajayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parajayo² va hoti, tam kho jitam sādhu jitam yaīn jitam nāvajiyatiti³ yam kho pana paccāmitte nimmathetvā jitam puna tehi nāvajiyati⁴ yo vā ekavāraṁ laddho jayo puna parajayo na hoti tam jitam sādhu jitam sobhanam so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajyanato⁴, tasmā tvaṁ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahassakkhattum pi⁵ saingāmasīsaṁ jinitvāpi tvaṁ saingāma-yodho nāma na hosī, kiñkārañā: attano kilesānaṁ ajitattā⁶, yo pana ekavāram pi attano abbhantare kilese jināti ayān uttamo saingāmasise yodho ti ākāse nisinnako⁷ evam Buddhañihāya rañño dhammam desesi. Uttamasāingāmayodha-bhāvo pan' ettha

Yo sahassam̄ sahassena saingāme mānuse jine (Dhp. v. 103)
ekañ⁸ ca jeyyam attānam̄ sa ve saingāmajuttamo ti

Idam̄ suttaṁ sādhakam̄⁹.

Rañño pana dhammam̄ suṇantass' eva tadañgappahānavasa-
sena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittam̄ nami, rājabalassāpi tath'
eva kilesā pahīyimsu¹⁰. Rājā „idāni tumhe kahaṁ gamissathā“
'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantaṁ pavisitvā isipabbajam̄
pabbajissāmi mahārājā“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“
Bodhisatten' eva saddhiṁ nikhami. Balakāyo brāhmaṇagaha-
patikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmin̄ thāne sannipatito jana-
kāyo raññā saddhiṁ yeva nikhami. Bārāṇasivāsino „amhākām
kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadesanaṁ sutvā pabbajā-
bhimukho hutvā saddhiṁ balakāyena nikkhanto, mayam̄ idha
kiṁ karissāmā“ 'ti¹¹ dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalana-
garavāsino nikhamim̄su. Dvādasayojanikā parisā ahosi. Taīn
ādāya Bodhisatto Himavantaṁ pāvisi. Sakkassa devarañño
nisinnāsanam̄ uṇhākāram̄ dassesi. So āvajjamāno „Kuddāla-
paṇḍito mahābhinnikkhamanam̄ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamā-
gamo bhavissati, vasanaṭhānam̄ laddhūni vatṭatāti“ Vissakam-
mar̄ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanam̄

¹ Cv omits yasmā. ² both MSS. -jiyo. ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ Ck -jiyya-, Cv -jīyya-. ⁵ Cv omits sata - pi. ⁶ Cv achittatā. ⁷ Cv nisinnako corr. to nisinnako, Ck nisinnoko. ⁸ Ck ekam̄. ⁹ Ck sadham̄. ¹⁰ Ck -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkhanto¹, vasanaṭṭhānam laddhum vattati, tvāñ Himavanta-padesaiñ gantvā samabhūmibhāge dīghato tiṁsayojanaiñ vitthārato pannarasayojanaiñ assamapadaiñ māpehīti² āha. So „sādhu devā“ ³ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha saṅkhepo, vitthāro pana Hatthipālajātakē āvibhavissati. Idañ ca hi tañ ca ekaparicchedam eva. Vissakammo pi assamapade paññasālam māpetvā dussadde mige ca sakuṇe ca amanusse ca paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggam nīharitvā attano vasanaṭṭhānam eva agamāsi. Kuddälapanḍito pi tañ parisañ ādāya Himavantañ pavisitvā sakkadattiyañ assamapadaiñ gantvā Vissakammina māpitaiñ pabbajitaparikkhāram gahetvā paṭhamaiñ attanā³ pabbajitvā pacchā parisañ pabbajetvā assamapadaiñ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni⁴ chaddayim̄su⁵. Tiṁsayojanaiñ assamapadañ pūri⁶. Kuddälakapāṇḍito sesaka-siñesu pi parikammañ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisaya kammatṭhānam ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brahmalokaparāyanā ahesum, ye pana tesaiñ pāricariyaiñ akām̄su te devalokaparāyanā ahesum.

Satthā „evam bhikkhave cittañ nām’ etaiñ kilesavasena allinaiñ dum mocayaiñ hoti, uppānā lobhadhammā duppajahā evarūpe pi pañ-dite aññāne karontīti⁷ imaiñ dhammadesanaiñ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesum keci sakadāgāmino keci anāgāmino, keci arahattaiñ pāpuñiñsu. Satthāpi anusandhiñ ghaṭetvā jātakāni samodhānesi: „Tadā rājā Ánando ahosi, parisā Buddhaparisā, Kuddälakapāṇḍito pana aham evā“ ⁸ti. Kuddälajātakam. Itthivagg o⁷ sattamo.

¹ Ck nikhamanto ² so both MSS. ³ Ck attano. ⁴ Ck satarajjāni.

⁵ Ck chāḍha-. ⁶ both MSS. puri. ⁷ Ck itivaggo.

S. VARANAVAGGA.

1. Varanajātaka.

Yo pubbe karaṇiyānīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiya puttatisattheram ārabba kathesi. Ekaṁmīm kira divase Sāvatthivāsino aññamaññam¹ sahāyakā tiṁsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīm² gahetvā „Satthu dhammadesanam sunissāmā“ 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanam gantvā nāgamālakasālamālakādisu³ thokam nisiditvā sāyanhasamaye⁴ Satthari surabhigan-dhavāsitāya gandhakuṭito⁴ nikkhampitvā dhammasabham gantvā alam-katabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabham gantvā Satthāram gandhapupphēhi pūjetvā caikkāmikitatalesu phullapadumassānīkesu pādesu vanditvā ekamantam nisinnā dhammaṁ sunīmsu. Atha nesām etad ahosi: „yathā yathā kho mayam Bhagavatā dhammaṁ desitam ājānāma pabbajeyyāmā“ 'ti te Tathāgatassa dhammasabhato nikkhantakale Tathāgatam upasāmikamitvā vanditvā pabbajjam yācīmsu. Tesām Satthā pabbajjai adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhettvā upasampadam labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānam santike vasitvā dve mātikā paguṇam katvā kappiyakappiyam nātvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samanadhammam karissāmā“ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṁ upasāmikamitvā vanditvā ekamantam nisiditvā „mayam bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvāyādhibimaraṇa-bhayabhitā, tesam no sainsaraparimocanatthāya kammatthānam kathethā“ 'ti yācīmsu. Satthā tesām atthatiṁsāya kammatthānesu sappā-yam vicinitvā kammatthānam kathesi. Te⁵ Satthu santike kammatthānam gahetvā Satthāram vanditvā padakkhiṇam katvā pariveṇam gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṁ ādāya „samanadhammam karissāmā“ 'ti nikkhamiṁsu. Atha nesām abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero⁶ nāma kusīto hīnaviryo⁷ rasagiddho. So evam cintesi: „aham n' eva araññe vasitum na padhānam padahitum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmīti“ so viriyam ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikām caramānā⁸ aññataram paccantagā-

¹ Cv -ñña, ² Cv gandhā-. ³ so both MSS. ⁴ Ck -kuṭato. ⁵ Ck tesām.⁶ Ck kuṭimbi-. ⁷ Ck -viryo. ⁸ Ck -māno.

maiñ gantvā tam upanissāya ekasmiñ araññayatane vassam upagantvā anto temāsam ghañtā vāyamantā vipassanāgabbham gāhāpetvā¹ pa-thavim unnādayamānā arahattam patvā vutthavassā pavāretvā „pañ-laddhaguñam Satthu ārocessāmā“ 'ti tato nikkhāmitvā anupubbena Jetavanam patvā pattacīvaram pañisāmetvā ācariyupajjhāye disvā . Tathāgatañ dañchukāmā Satthu santikam gantvā vanditvā nisidhiñsu. Satthā tehi saddhim madhurapañsanthāram akāsi. Te katapañsanthārā attanā laddhaguñam Tathāgatassa ārocesum. Satthā te bhikkhū pa-samisi. Kuñumbikaputtatissatthero² Satthāram tesam gunakathām kathentam disvā sayam pi samañadhammam kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū „mayam bhante tam eva araññavāsan gantvā vasissāmā“ 'ti Satthāram āpucchiñsu. Satthā „sādhū“ 'ti anujāni. Te vanditvā pariveñai agamañsu. Atha so Kuñimbiyaput'atissatthero rattibhāga-samanantare accāraddhviriyo hutvā ativegena samañadhammam karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakam nissāya ḥitako va niddāyanto parivattitvā patito³, ūratthikam bhiñji, vedanā mahantā jātā, tesam bhikkhūnaiñ tam pañjaggantānam gamanam na sampajji. Atha ne upañthānavelāyam⁴ āgate Satthā pucchi: „nanu tumhe bhikkhave ‘sve gamissāmā“ 'ti hiyyo⁵ āpucchitā ti“. Ama bhante, api ca kho pan' amhākam⁶ sahāyako Kuñumbikaputtatissatthero akāle ativegena samañadhammam karonto niddābhībhuñto parivattitvā patito, ūratthik' assa 'bhinno⁷, tam nissāya amhākum gamanam na sampannan“ ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa attano hīnaviriyabhāvena akāle ativegena viriyam karonto tunhākam gamanantarāyam karoti, pubbe p' esa tunhākam gamanantarāyam akāsi yevā“ 'ti vatvā tehi yācito atītañ āhari:

Atite Gandhāraratthe Takkasilāyan Bodhisatto di-sāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāñavakasatāni sippam ugganñhāpeti. Ath' assa te māñavā ekadivasam dāruāharanat-thāya⁸ araññam gantvā dārūni uddhariñsu. Tesam antare eko kusitamāñavo mahantam varāparukkham disvā „sukkharukkho⁹ eso¹⁰“ 'ti saññāya „muhuttam tāva nipajjivtā pacchā rukkhami

¹ both MSS. gahā-. ² Ck kuñimbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ Ck upañthative-.
⁵ Ck hiyyo, Cv bhiyyo. ⁶ Cv panamhākam corr. to pana amhākam. ⁷ so both
MSS. instead of -kam assa bhinnam? ⁸ Ck -āhārana-. ⁹ Ck surukkho. ¹⁰ Ck eto.

abhirūhitvā dārūni pātētvā¹ ādāya gamissāmīti² uttarisātakamī pattharitvā nipajjītvā kākacchamāno niddam̄ okkami. Itare māṇavakā dārukalāpe bandhitvā ādāya gacchantā tam̄ pādena piṭṭhiyam̄ paharitvā pabodhetvā agamaṁsu. Kusītamāṇavo utṭhāya akkhīni puñjītvā puñjītvā avigataniddo va tam̄ rukkham̄ abhirūhitvā sākham̄ gahetvā attano abhimukham̄ ākaḍḍhitvā³ bhañjanto bhijjītvā utṭhitakoṭiyā attano akkhim̄ bhindāpetvā ekena hatthena tam̄ pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjītvā rukkhato oruyha dārukalāpam̄ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātitānam̄ dārūnam̄⁴ upari pātesi. Tam̄ divasañ ca janapadagāmakato ekakulaṁ „sve brāhmaṇavācanakam̄ karissāmā“⁵ ti ācariyam̄ nimantayiṁsu. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṁ gāmaṁ gantabbam̄, tumhe pana nirāhārā na⁶ sakkhissatha gantum̄, pāto va yāgum̄ pacāpetvā tattha gantvā attanā lad-dham̄⁷ koṭṭhāsañ ca amhākam̄ pattakotṭhāsañ ca sabbam̄ ādāya āgacchathā“⁸ ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsim̄ utṭhāpetvā „khippam̄ no yāguṇ pacāhīti⁹ āhaṁsu. Sā¹⁰ dārūni gaṇhanti¹¹ upari ṛhitāni allavaraṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātam̄ dadamānāpi aggiṁ ujjāletum̄¹² asakkontī suriyam̄ utṭhāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantun“¹³ ti ācariyassa santikam̄ agamīṁsu¹⁴. Ācariyo „kiṁ tātā na gacchathā“¹⁵ ti. „Āma ācariya na¹⁶ gat’ amhā“¹⁷ ti. „Kimkāraṇā“¹⁸ ti. „Asuko nāma kusītamāṇavo amhehi saddhiṁ dārunam̄¹⁹ gantvā varanarukkhamūle niddāyitvā pacchā vegeṇāruyha akkhim̄ bhindāpetvā allavaraṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṁ²⁰ upari pakkhipi, yāgupācikā tāni sukhadārusaññāya gahetvā yāva suriyass’ ugga-manā ujjāletum̄ nāsakkhi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto“²¹ ti. Ācariyo māṇavena katakammam̄ sutvā „andhabālānaṁ kammaṁ nissāya evarūpā va parihāni hotīti²² vatvā imam̄ gātham̄ samutṭhāpesi:

¹ Ck pāpetvā. ² Cv ākaḍḍhi-. ³ Ck dārunam̄. ⁴ Ck nā. ⁵ Ck laddha.

⁶ Ck omits sā. ⁷ both MSS. - ti. ⁸ both MSS. ujjalituṁ. ⁹ Ck āga-

¹⁰ Cv nu. ¹¹ so both MSS. instead of dārunam̄ atthāya² ¹² Ck -naṁ.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchatī
varanakaṭṭhabhañjo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koci puggalo idam pubbe kattab-
bam idam pacchā ti avimainisitvā pubbe karaṇīyāni pathamam eva kattabbakam-
māni pacchā karoti ayañ varanakaṭṭhabhañjo amhākāni māṇavako¹ viya so bāla-
puggalo pacchā anutappati socati paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsikānam īnam kāraṇam kathetvā
dānādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammarūpi gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān’ eva tumhākām antarāyam karoti,
pubbe pi akāsi yevā“ ‘ti vatvā imam dhammadesanām āharitvā anu-
sandhiṁ ghatetvā jātakām samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto
māṇavo ūrubhedam patto² bhikkhu ahosi, sesamāṇavā Buddhaparisā,
ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“ ‘ti. Varanajātakām.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa posassā ‘ti. Idam Satthā Veļuvane viha-
ranto Devadattaṁ ārabbhā kathesi. Dhammasabhāyam bhikkhū
„avuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇe na jānātīti“ kathentā
nisidhiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti yutte „na bhikkhave idān’
eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayham
guṇam jānātīti“ vatvā tehi yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmā datte rajjaiṁ kārente
Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyai nibbatti. So
mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapuñjasannibho,
akkhīni pan’ assa maṇiguļasadisāni paññāyamānapañcappasādāni
ahesunī, mukham rattakambalasadisāni, soṇḍā³ rattasuvanṇa-
bindupatimanditarajatadāmāni viya, cattāro pādā katalākhā-
parikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alamīkato rūpag-
gappatto attabhāvo ahosi. Atha naṁ viññūtam pattaṁ sakala-

¹ both MSS. māṇavako. ² Cv patta. ³ Ck soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upaṭṭhabhantā vicariṁsu. Evaṁ so asītisahassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaiṁ disvā gaṇamhā kāyavivekassa¹ ekako va araññe vāsaṁ kappesi, sīlavantatāya ca pan' assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmam ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vanacarako Himavantaṁ pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakaiṁ gavesamāno disā vavatthāpetum asakkonto maggamūļho hutvā maraṇabhayabhīto bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṁ balavaparidevitaṁ sutvā „imam purisaṁ dukkhā mocessāmīti“ kāruññena codito tassa santikaiṁ agamāsi. So taṁ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṁ palāyantaṁ disvā tatth' eva atthāsi. So puriso Bodhisattam thitam disvā atthāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa thitakāle ṭhatvā cintesi: „ayaṁ vāraṇo mama palāyanakāle tiṭṭhati ṭhitakāle āgacchati, nāyam mayham anatthakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissaṭīti“ sūro hutvā atthāsi. Bodhisatto taṁ upasaṁkamitvā „kasmā bho tvam purisa paridevamāno vicarasīti“ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetum asakkonto maggamūļho hutvā maraṇabhayenā“ 'ti. Atha naṁ Bodhisatto attano vasanaṭṭhānaiṁ netvā katipāham phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahan tam manusapathaṁ nessāmīti“ attano piṭṭhe nisidāpetyā manussapathaṁ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbam bhavissaṭīti“ Bodhisattassa piṭṭhe nisinno yeva rukkhanimittaiṁ pabbatanimittaiṁ upadhārento va gacchati. Atha tam² Bodhisatto araññā nīharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge ṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayham pana vasanaṭṭhānaiṁ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“ tam³ uyyojetvā attano vasanaṭṭhānaiṁ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasim gantvā anuvicaranto dantakāravīthim⁴ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim⁵ pana bho

¹ so both MSS. ² Cv naṁ. ³ Cv naṁ. ⁴ Cv -kārām-. ⁵ Cv kiṁ.

jivadantam pi labhitvā ganheyyāthā¹ 'ti. „Bho kiṁ vadesi, jivadanto nāma matahatthidantato mahagghataran“ ti. „Tena hi ahaṁ vo jivadantam āharissāmīti“ pātheyyam gahetvā kharakacakam ādāya Bodhisattassa vasanaṭṭhānam agamāsi. Bodhisatto tam disvā „kimattham āgato sīti“ pucchi. „Aham sāmi duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tumhe dantakhaṇḍam yācītvā sace dassatha tam ādāya gantvā vikkīnītvā tena mūlena jīvissāmīti āgato“ ti. „Hotu bho, dantam te dassāmi, sace dantakappanatthāya kakacakhaṇḍam atthīti“. „Kakacam ga-hetvā āgato 'mhi sāmi²“. „Tena hi dante kakacena kantītvā ādāya gacchā“ 'ti Bodhisatto pāde sammiñjetvā gonisinnakam nisidi. So tassa dve pi aggadante chindi. Bodhisatto te dante sonḍāya „bho purisa, nāham 'ete dantā mayham appiyā amanāpā‘ ti dammu, ime hi pana me sahassaguṇena satasahassaguṇena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbaññūtaññādantā³ va piyatarā, tassa⁴ me idam dantadānam⁵ sabbaññūtaññānam paṭivijjhānatthāya hotū“ 'ti sabbaññūtaññāassa āvapanam katvā dantayugalaṁ adāsi. So tam ādāya gantvā vikkīnītvā tasmiṁ mūle khīne puna Bodhisattassa santikam gantvā „sāmi tum-hākam dante vikkīnītvā laddhainūlam mayham iṇasodhanamattam eva jātam, avasesadante dethā“ 'ti āha. Bodhisatto „sādhū“ 'ti paṭisūnītvā purimanayen' eva kappapetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkīnītvā puna āgantvā „sāmi jīvitum na sakkomi, mūladāṭhā me dehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ 'ti vatvā purimanayen' eva nisidi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāmasadisam̄ sonḍam̄ maddamāno Kelāsakūṭa-sadisam̄ kumbham abhirūhitvā ubho dantakoṭiyo pañhiyā paharanto māṁsam viyūhitvā kumbham āruyha kharakacakena mūladāṭhā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāraṁ vijahante yeva pan' assa tasmiṁ⁶ pāpapurise catunahutādhikāni dveyojanasatasahassāni bahala-

¹ both MSS. -yyathā. ² so both MSS. ³ both MSS. -ñāna-. ⁴ so both MSS. instead of tasmi? ⁵ both MSS. -dāna. ⁶ so both MSS. instead of pana etasmi?

ghanapathavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ je-gucchāni gūthamuttādīni ca dhāretum samatthāpi tassa gunarā-sim dhāretum asakkontī viya bhijjivā vivaram adāsi. Tāvad eva avicimahānirayato jälā nikhamitvā tamittadūbhipurisain kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṁ tassa pāpapuggalassa paṭhavipavītthakāle tasmin vana-saṇde adhivatthā rukkhadevatā „akataññūmittadūbhipuggalo cakkavattirajjam datvāpi tosetum na sakkā“ ti vanam unnā-detvā dhammam desayamānā imam gātham āha:

Akataññussa posassa niccam vivaradassino
sabbam ce pathavim dajjā n' eva nam abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano kataguṇam ajānantassa, posassā 'ti puri-sassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsam eva oloketassa, sabbam ce paṭhavim dajjā ti sace pi tādisassa puggalassa sakalañ cakkavattirajjam imam vā pana mahāpaṭhavim parivattetvā paṭhavojam dadeyya, neva nam abhirā-dhaye ti evam karonto pi evarūpañ kataguṇaviddhamsanam koci paritotum vā pasādetum² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṁ sā devatā tam vanam unnādetvā dhammam desesi. Bodhisatto yāvatāyukam thatvā yathākammam agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ 'ti imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāri-putto, Silavanāgarājā pana aham evā“ 'ti. Silavanāgajātakam.

3. Saccamkirajātaka.

Saccam kirevam āhamsū 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto vadhäya parisakkaunā ārabba kathesi. Bhikkhusamghasmin hi³ dhammasabhäyam niśiditvā „āvuso Devadatto Satthu gunam na jānāti, vadhäya yeva parisakkatī“ Devadattassa agunam kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? ² Ck papasādetum, Cv papasādetum. ³ Ck omits hi.

sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayham vadhyā parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatto rajjam kāresi. Tassa Dutṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaļo pharuso pahaṭāsivisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhim na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhimhi patitarajam viya khāditum āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ubbejanīyo¹. So ekadivasān nadikilām kīlitukāmo mahantena parivārena nadītirām agamāsi. Tasmin khaṇe mahāmegho utṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṁ āha: „etha bhaṇe, mām gahetvā nādīmajjhām netvā nahāpetvā ānethā“ 'ti. Te² tam tattha netvā „kin no rājā karissati, imām pāpapurisam etth' eva māremā“ 'ti mantayitvā „etha gaccha kālakanṇiti“ udake nām opilāpetvā 'pacuttaritvā tīre atṭhaṁsu. „Kahaṁ kumāro“ ti ca vutte na mayām kumāram passāma, megham utṭhitām disvā udake nimujjvitvā purato āgato bhavissatīti“ amaccā rañño santikām agamaṁsu. Rājā „kahaṁ me putto“ ti pucchi. „Na jānāma deva, megho utṭhito³, purato āgato bhavissatīti saññāya āgat' amhā“ 'ti. Rājā dvāram vivarāpetvā nadītirām gantvā „vicinathā“ 'ti tattha tattha vicināpesi. Koci kumāram nāddasa. So pi kho meghandhakāre deve vassante nadiyā vuyhamāno ekam dārukhandham disvā tattha nisiditvā marañabhayatajjito paridevamāno gacchatī. Tasmin pana kāle Bārāṇasi-vāsi⁴ eko setṭhi nadītire cattalisa-koṭidhanām nidahitvā dhanatañhāya dhanapitthe sappo hutvā nibbatti. Aparo tasmin yeva padese tiṁsakotīyo nidahitvā dhanatañhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesam vasa-naṭṭhānam udakām pāvisi. Te udakassa pavitthamaggen' eva nikhamitvā sotām chindantā gantvā nam rājakumārena abhini-

¹ C^k -niyo. ² C^k ne. ³ both MSS. utṭhite. ⁴ both MSS. -vāsi.

sinnaṁ rukkhakkhandhaṁ patvā eko ekam̄ koṭim̄ itaro itaram̄ āruyha khandhapiṭṭhe va nipajjīmsu. Tassā yeva kho pana nadiyā tire eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako vasati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpiṭṭhe pati. Suvapotako deve vassante uppativā gantuṁ asakkonto gantvā tass' eva khandhassa ekapasse niliyi. Evaṁ te cattāro janā ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmim̄ kāle Kāsiratṭhe udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vuddhipatto isipabbajjaṁ pabbajitvā ekasmiṁ nadīnivattane paññāsālam̄ māpetvā vasati. So adhāharattasamaye caṅkamamāno tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam̄ sutvā cintesi: „mādise nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa purisassa maraṇaiṁ ayuttaṁ, udakato uddharitvā tassa jīvitādānam̄ dassāmīti“ so tam̄ „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā udakasotaṁ chindanto gantvā tam̄ dārukhandhaṁ ekāya koṭiyā gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram patvā kumāram̄ ukkhipitvā tire patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo disvā ukkhipitvā assamapadaṁ netvā aggiṁ jāletvā „te dubbalatarā“ ti paṭhamaiṁ sappādīnaṁ sarīraṁ sedetvā pacchā rājakumārassa sarīraṁ sedetvā tam̄ pi ḍārogaiṁ katvā āhāram dento pi paṭhamaiṁ sappādīnaṁ yeva datvā pacchā tassa phalāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayaṁ kūṭatāpaso maṁ rājakumāram̄ agaṇetvā³ tiracchānagatānam̄ sammānam̄ karotīti“ Bodhisatte āghātam̄ bandhi. Tato katipāhaccayena sahbesu pi tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasam̄ vanditvā āha: „bhante tumhehi mayham̄ mahā upakāro kato, na kho panāham̄ daļiddo, asukaṭṭhāne me cattālīsa hiraññakoṭiyo nidahītā, tumhākaiṁ dhanena kicce sati sabbam etam̄ dhanaṁ tumhākam̄ dātum̄ sakkomi, tam̄ thānaiṁ āgantvā ‘dīghā’ ‘ti pakkoseyyāthā“ ‘ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpasam̄ nimantetvā „asukaṭṭhāne ṭhatvā ‘undurā’ ‘ti pakkosey-

¹ Cv -narā. ² Cv ḍārogam̄. ³ both MSS. agaṇetvā.

yāthā¹ 'ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayhaṁ dhanam 'n' atthi, rattasālihi pana vo atthe sati asukan nāma mayhaṁ vasanatthānam, tattha gantvā „suvā² 'ti pakko-seyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakaṭapūramatte³ rattasāliyo āharāpetvā⁴ dātum sakkomiti⁵“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṁ māressāmīti⁶“ cintetvā „bhante mayi rajje patīthite āgaccheyyātha, aham vo catuhī⁷ paccayehi upatthahissāmīti⁸“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass' eva rajje patīthāsi. Bodhisatto „vimaṁssissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre ṭhatvā „dīghā⁹ 'ti pakkosi. So ekavacanen' eva nikkhomitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmim ṭhāne cattalisa hiraññakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā¹⁰ 'ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti¹¹ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath' eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā¹² 'ti pakkosi. So pi ekavacanen' eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiñ bhante mayhaṁ nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayañjatasālim¹³ āharāpemīti¹⁴ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti¹⁵ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti¹⁶“ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasam-pattiṁ katvā bhikkhācāravattra nagaraṁ pāvisi. Tasmin khaṇe so mittadūbhirājā alamkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayaṁ so kūṭatāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva parisamajjhe attano mayhaṁ kataguṇam na-ppakāseti tāvad ev' assa sīsaṁ chindā-pessāmīti¹⁷“ purise olokesi, „kiñ karoma devā¹⁸ 'ti ca vutte „esa kūṭatāpaso mām kiñci yācitukāmo āgacchatī maññe, etassa kālakaññikatāpasassa mām passitum adatvā va etam gahetvā

¹ C^o -mante. ² C^k āhārā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sāli.

paccchā bāham bandhitvā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-khāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarirām sūle² uttāsethā³ 'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampāticchitvā gantvā niraparādham Mahāsattam bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanām netum ārabhiinsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭatthāne „amma tātā“ 'ti akanditvā nibbikāro imam gātham āha:

Saccaṁ kir' evam āhaṁsu narā ekacchiyā idha:
kaṭṭhavipalāvitam seyyo na tv-ev' ekacchiyo naro ti. 72.

Tattha saccaṁ kirevam āhaṁsū 'ti avitatham eva kira evam vadanti, narā ekacchiyā idhā 'ti idh' ekacco paṇḍitapurisā, kaṭṭham nipalāvitam⁴ seyyo ti nadiyā vuyhamānam sukkhadāruṁ nipalāvitam uttāretvā thale thapitam seyyo sundaratarām etan ti vadamānā te purisā saccaṁ kira vadanti, kiṁkāraṇā: tam⁵ hi yāgubhattādīnam pacanatthāya sītātūrānam visīvanatthāya aññesam pi ca parissayānam hāranatthāya upakāram hoti, na tvevekacchiyo naro ti ekacco pana mittadūbhī⁶ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gabetvā uttarito⁷ n' atth' eva varān, tathā hi aham imam pāpapurisam uttāretvā imam attano dukkham āharin ti.

Evam pahaṭapahaṭatthāne imam gātham āha. Tam sutvā ye tattha paṇḍitapurisā te⁸ āhaṁsu: „kiṁ pana bho pabbajita tayaṁ amhākam rañño atthi, koci⁹ guṇo kato“ ti. Bodhisatto tam pavattim ārocetvā „evam imam mahoghato uttārento aham eva attano dukkham akāsim, ‘na vata me porāṇakapāṇḍitānam vacanām katan’ ti anussaritvā evam vadāmīti“ āha. Tam sutvā khattiyyabrahmāṇdayo nagaravāsino „sv-āyām mittadūbhī¹⁰ rājā evam guṇasampannassa attano jīvitadāyakassa gunamattam pi na jānāti, tam nissāya kuto amhākam vaddhi¹¹, gaṇhatha nan“ ti kupitā samantato uṭṭhahitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi¹² hathikkhandhagatam eva nam ghātētvā pāde gahetvā kadḍhitvā parikhāpiṭṭhe chaddetvā Bodhisattam abhisiñcītvā rajje patiṭṭhāpesum. So dhammena rajaṁ kārento puna ekadivasam

¹ Ck paharantānāntā. ² Ck sūlām. ³ so both MSS. ⁴ Ck uttarito. ⁵ Ck ne. ⁶ both MSS. keci. ⁷ Ck -bhi. ⁸ both MSS. vaddhim. ⁹ both MSS. -pāsāna-.

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanatthānām gantvā „dīghā“ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhanān, gaṇhā“ 'ti āha. Rājā cattalisa-hiraññakoṭidhanañ amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikam gantvā „undurā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṁsa-kotidhanañ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanatthānām gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiñ sāmi sālīm āharāmīti“ āha. Rajā „sālīhi atthe sati āharissasi, ehi gacchāmā“ 'ti sattatiyā hiraññakoṭīhi saddhiṁ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaram gantvā pāsādavare mahātalān āruyha dhanām saṁgopāpetvā sappassa vasanatthāya suvaṇṇanālīm undurassa phalikaguhami suvassa suvaṇṇapañjaram kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikam kañcanataṭtake madhulāje undurassa gandha-sālitandule dāpesi², dānādini ca puññāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajivān samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhayे yathākammañ agamamisū.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhami vadhyā pari-sakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ 'ti vatvā imām dhammadesanām āharitvā anusandhiū ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Duṭṭharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjam patto dhammarājā pana aham evā“ 'ti. Saccamkira-jātakam.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idam Satthā Jetavane vihar-ranto udakakalahe attano nātakānam mahāvināsām paccupaṭhitām nātā ākāsenā gantvā Rohiniyā nadiyā upari pallamkena nisiditvā nī-laramsimi vissajjetvā nātakē saṁvejetvā ākāsā oruyha nadītire nisinno taṁ kalaham ārabba kathesi. Ayam ettha saṅkhepo, vitthāro pana Kunālajātakē āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātakē āmantetvā

¹ Ck paṭicchādetvā. ² Ck dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavitum vattatiti“ „nātakānam hi sāmaggiyā sati paccāmitā¹ okāsam na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānam rukkhānam pi samaggiūm laddhum vattatiti²“ „atitasmīm hi Himavantapadese mahāvāto sālavanām pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññām rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhātā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken’ eva agamāsi, ekam pana aṅgaṇe ṛhitam sākhā-viṭapāsappannam pi mahārukkhām aññehi rukkhehi asambaddhātā ummūletvā bhūmiyām pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasitum vattatiti³“ vatvā tehi⁴ yācito atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajjam kārente paṭhamam uppanno⁵ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññām Vessavaṇām ṛhapesi. Etasmiṁ Vessavaṇe parivatte pacchānibbatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānam „attano attano ruccanāṭṭhāne vimānam gaṇhantū“ ’ti sāsanām pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadese ekasmīm sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṛhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmīm pana sālavanē mayā gahitavimānam parivāretvā va gaṇhathā“ ’ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānam parivāretvā va vimānāni gaṇhiṁsu, apaṇḍitā pana „kim amhākām araññe vimānehi, mayam manussapathe gāmanigamarājadhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“ manussapathe aṅgaṇāṭṭhāne nibbattamahārukkesu vimānāni gaṇhiṁsu. Ath’ ekasmīm divase mahati vātavuṭṭhi⁶ uppajjītvā tassa⁷ atitaddhatāya⁸ daṭṭhamūlā vanajeṭṭharukkhāpi sambhaggasākhāviṭapā samūlā nipatimsu. Tam pana aññamaññām sambandhanena⁹ ṛhitasālavanām patvā ito c’ ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaranā dārake hatthesu gahetvā Himavantam gantvā attano pavattim sālavane

¹ Ck -mittānam, Cv -mittāna. ² Cv vaddhatīti. ³ Ck nehi. ⁴ Ck adds va.

⁵ Ck -vutṭhim. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vātassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-.

devatānam kathayimsu. Tā tāsam evam āgatabhāvam Bodhisattassa ārocesum. Bodhisatto „panditānam vacanām agahetvā nippaccayaṭṭhānam gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammām desento imam gātham āha:

Sādhu sambahulā ñātī api rukkhā araññajā,
vāto vahati ekaṭṭham brahantam pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā ñātīti cattāro upādāya tatuttarim satasahassam pi sambabulā nāma, evam sambahulā aññamaññān nissāya vasantā ñātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhamīsiyā ti attho, api rukkhā araññajā ti tiṭṭhantu manussebhūtā araññē jātarukkhāpi sambahulā aññamaññūpaththambhena thitā sādhu yeva, rukkhānam pi hi sapaccayabhāvo va laddhūni vatīti, vāto vahati ekaṭṭhan ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgañāṭṭhāne thitām ekaṭṭham ekakam eva thitām, brahantam pi vanaspatin ti sākhāvītapasampannām mahārukham pi vahati, ummūlētvā pātetīti attho.

Bodhisatto imam kāraṇam kathetvā āyukkhaye yathākam-mam gato.

Satthāpi „evam mahārāja² ñātakānam tāva sāmaggi³ yeva laddhum vatītīti, samaggā sammodamānā piyavāsam eva vasathā“ 'ti. Satthā imam dhammadesanām āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā ahesum, paññitadevatā pana aham evā“ 'ti. Rukkhadhammajātakam.

5. Macchajātaka.

Abhitthanaya Pajjunna 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassam ārabba kathesi. Ekasmim kira samaye Kosalaratthe devo na vassi, sassāni milāyanti, tesu tesu ṭhānesu talākapokkharanisara sussanti. Jetavanadvārakoṭṭhakasamipe⁴ Jetavana-pokkharaniyāpi udakam chijji, kalalagahanām pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulādayo kaṇayaggasadisehi tunḍehi kottiṭevā niharitvā niharitvā vippandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānam tam vyasanām disvā mahākaruṇāya ussāhitahadayo „ajja mayā

¹ C^k ca. ² C^v -jā, C^k -jātā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS.- koddbaka-

devam vassāpetum vattatī¹ pabhātāya rattiya sarirapatijagganai katvā bhikkhācāravelam² sallakkhetvā mahābhikkhusaṅghaparivuto Buddha-līlhāya Sāvatthiṁ piṇḍaya pavisitvā pacchābhettam piṇḍapātam³ paṭik-kanto Sāvatthito vihāraṁ gacchanto Jetavanapokkharaniyā⁴ sopāne thatvā Ānandatheram āmantesi: „Ananda. udakasatīkam āhara, Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmī⁵“. „Nanu bhante Jetavanapokkharaniyam udakam chinnakam, kalalamattam eva avasitthan“ ti. „Ananda, Bud-dhabalam nāma mahantam, āhara tvaṁ udakasatīkan“ ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken' antena udakasatīm nivāsetvā eken' antena sariram pārupitvā „Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmī“ sopāne atthāsi. Tam khaṇam ñeva Sakkassa pañdukambalasilāsanam unhā-karam dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto tam kāraṇam ñatvā vassavalāhakadevarājānam pakkosāpetvā ,tāta, Satthā ‘Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmī’ dhurasopāne ṭhito, khippam sakala-Kosalarattham ekam ogham katvā vassāpehīti“. So „sādhū“ ti sampaticchitvā ekam valākakam nivāsetvā ekam pārupitvā meghagītam⁶ gāyanto pācinaloka-dhātumukho pakhandi, pācīnādisābhāge khalamaṇdalamattam ekam meghapaṭalam uṭṭhāya satapaṭalasahassapaṭalam hutvā abhitthanantam vijutā nicchārentam adhomukham ṭhapitaudakakumbhākārena vassamānam sakalam Kosalarattham mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnaḍhāram vassanto muhutten’ eva Jetavanapokkharaniṁ pūresi, dhurasopānam āhacca udakam atthāsi. Satthā pokkharaniyam nahā-yitvā rattadupaṭtam nivāsetvā kāyabandhanam bandhitvā Sugatama-hācīvaraṇi ekamsagatai katvā bhikkhusaṅghaparivuto gantvā gandha-kuṭipariveṇe paññattavarabuddhāsane nisiditvā bhikkhusaṅghena vatte dassite uṭṭhāya maṇisopānaphalake thatvā bhikkhusaṅghassa ovādaṁ datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭim pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappetvā sāyanhasamaye⁷ dhammasabhāyam sannipatitā-nam bhikkhūnam „passathāvuso⁸ Dasabalassa khantimettānuddayasam-pattiṁ vividhasassesu milāyantesu nānājalāsayesu sussantesu⁹ maccha-kacchapesu mahādukkham pāpuantesu kāruṇyam paṭicca ‘mahājanam dukkhā mocessāmī’ udakasatīkam nivāsetvā Jetavanapokkharaniyā dhurasopāne thatvā muhuttena sakala-Kosalarattham mahoghena opilā-pento viya devam vassāpetvā mahājanam kāyikacetasiḍukkhatō mo-

¹ Ck vattatī, Cv vaddhatī. ² Ck -raimvelam. ³ Ck -pāta. ⁴ Cv -vanam-. ⁵ both MSS. -mi. ⁶ Cv -hītam. ⁷ Ck sāyanha-. ⁸ Ck passasāvuso. ⁹ Ck omits nānā . . . tesu.

cetvā vihāram pavītīho“ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhāmitvā dhammasabham āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān“ eva mahājane kilamante devam vassāpesi¹, pubbe tiracchānayoniyām nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi¹ yevā“ ’ti vatvā atitām āhari:

Atite imasmim yeva Kosalaraṭṭhe imissā ca Sāvatthiyā imasmim yeva Jetavanapokkharaniyatthāne ekā valligahanaṁ parikkhittā kandarā ahosi. Bodhisatto macchayoniyaṁ nibbattitvā macchaganaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evam evam² tadāpi tasmin rāṭṭhe devo na vassi. Manussānam sassāni milāyiṁsu, vāpiādisu udakam chijji, macchacchapā kalalagahanaṁ pavisiṁsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanaṁ pavisiṭvā tasmin ṛhane niliyiṁsu, kākādayo tuṇḍena kottiṭevā³ nīharitvā khādiṁsu. Bodhisatto nātisamghassa tam vyasanaṁ disvā „imaṁ hi etesam dukkham ṛhapetvā maṁ añño mocetuṁ samattho nāma n’ atthi, sacca-kiriyām katvā devam vassāpetvā nātakē marañadukkhā moces-sāmīti“ kālavaṇṇam⁴ kaddamaṁ dvidhā viyūhitvā nikkhāmitvā añjanarukkhasāraghaṭikavannamahāmaccho sudhotalohitaṁka-maṇipadiśāni akkhīni ummīletvā ākāsam ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddam datvā „bho Pajjunna, ahaṁ nātakē nissāya dukkhito, tvaṁ⁵ mayi sīlavante kilamante kasmā devam na vassāpesi, mayā samānajātikānam khādānaṭṭhāne nibbattitvā taṇḍulapamānam⁶ pi maccham ādīm katvā⁶ khāditapubbo nāma n’ atthi, añño pi me pāno jīvitā na voropitapubbo, iminā sac-cena devam vassāpetvā nātisamgham me dukkhā mocehīti“ vatvā paricārakacetakam āñāpento viya Pajjunnam devarājānam ālapanto imam gātham āha:

¹ C^k -sim. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhettvā. ⁴ C^v tvam. ⁵ both MSS. -nam. ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhitthanaya Pajjunna, niddhim kākassa nāsaya,
kākam sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhitthanaya Pajjunnā 'ti pajjunno vuccati megho, ayām pana meghavasena laddhanāmām vassavalāhakadevarājānam ālapati, ayām kir' assa adhippāyo: devo nāma anabhitthananto vijjutā nicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvām abhitthananto vijjutā nicchārento vassāpehīti, niddhim kākassa nāsaya ti kākā kalalañ pavisitvā thite macche tunñena koṭetvā¹ nīharitvā khādanti, tasmā nesāñ anto kalale macchā niddhīti vuccanti, tam kākassāmghassa niddhim devāñ vassāpento udake paṭicchādetvā nāsēhīti, kākam sokāya randhehīti kākasāmgho imissā kandarāya udakena punnāya macche alabhamāno socissati, tam kākaganām tvam imāñ kandarañ pūrente sokāya randhehi sokass' atthāya, pāpa yatha² antonijjhānalakkhañam sokam pāpuññāti evāñ karohīti attho, mañ ca sokā pamocayā ti etha cakāro sampiññanattho, evāñ mañ ca mama nātakē ca sabbe va imamhā marañasokā mocehīti.

Evañ Bodhisatto paricārakaceṭakam āñāpento viya Pajjunnām ālapitvā sakala-Kosalaraṭṭhe mahāvassam vassāpetvā mahājanām marañadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākam-mām gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva devāñ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyañ nibbatto pi vassāpesi yevā“ 'ti vatvā imāñ dhammadesanām āharitvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchagaño Buddhaparisā ahosi, Pajjunnadevarājā Ānando, maccharājā pana aham evā“ 'ti. Macchajātakam.

6. Asaṁkiyajātaka.

Asaṁkiyomhi gāmamhīti. Idān Satthā Jetavane viharanto ekam Sāvatthi-vāsiñ upāsakam ārabba kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenacid eva karāñiyena ekena³ sakatasatthavāhena⁴ saddhim maggam patipajjītv ekasminnaraññatthāhāne sakatañi mocetvā khandhāvāram khandhe⁵ kate satthavāhassa avidūre aññatarasminn rukkhamūle caimkamati. Ath' attano kālam sallakkhetvā pañcasatā corā „khandhāvāram vilumpissāmā“ 'ti dhanumuggarādihatthā tam

¹ both MSS. koddhettvā. ² so both MSS. instead of pāpo yathā? ³ Cv omits ekena. ⁴ both MSS. -satthuvāhena. ⁵ so both MSS. of khandhāvārakhandhe?

thānām parivārayim̄su. Upāsako pi caṅkamī' yeva. Corā nam disvā „addhā esa khandhavāram rakkhako bhavissati, imissa niddam okkantakāle vilumpissāmā“ 'ti ajjhottaritū asakkontā tattha tatth' eva atthāmsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṅkamamī neva adhitthāsi². Paccusakāle jāte corā okāsam alabhatā gahite pāśānamuggarādayo chadḍetvā palāyiṁsu. Upāsako pi attano kammamī niṭṭhāpetvā puna Sāvatthim āgantvā Satthāram upasamka-mitvā „bhaute attānām rakkhamānā parami rakkhikā hontīti“ pucchi. „Āma upāsaka, attānām rakkhanto³ param⁴ rakkhati, parami rakkhanto attānām rakkhatīti“. So „yāva subhāsitam c' idam⁵ bhante Bhagavatā, aham ekena satthavāhena saddhiṁ maggamī paṭipanno 'rukkhāmūle caṅkamanto maini rakkhissāmīti' sakalasatthām rakkhin⁶“ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paññitā attānām rakkhantā parami rakkhiṁsu⁷“ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjain kārente Bodhisatto brāhmaṇa kule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavanī disvā isipabbajamī pabbajitvā Himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadām āgantvā janapadacārikaiñ ca-ranto ekena satthavāhena saddhiṁ maggamī paṭipajjītvā ekasmīm araññātthāne satthe niviṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aññatarasmīm rukkhamūle caṅkamamī adhitthāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamāsabhattassa bhuttakāle „tam saṅkaṭasatthām vilumpissāmā“ 'ti āgantvā parivārayim̄su. Ne⁸ tain tāpasamī disvā „sace ayam amhe passissati satthavāsikānam ārocessati, etassa⁹ niddūpagatavelāya vilumpissāmā“ ti tatth' eva atthāmsu. Tāpaso sakalam pi rattīm caṅkamī yeva. Corā okāsam alabhitvā gahitagahite muggarapāsāne chadḍetvā saṅkaṭasatthavāsīnam saddam datvā „bho satthavāsino, sace esa rukkhamūle caṅkamanatāpaso ajja nābhavissa¹⁰ sabbe mahāvilopam pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāram kareyyāthā“ 'ti vatvā pakkamim̄su. Te pabhātāya rattiyā corehi chaddite

¹ both MSS. caṅkama.² Ck adhitthāyim̄yi?³ both MSS. rakkhantu.⁴ Ck aparamī.⁵ Ck subhāsitamidam?⁶ Ck rakkhisān.⁷ so both MSS.⁸ Cv ekassa. ⁹ Ck nābhavissati.

muggarapāsāñdayo disvā bhītā Bodhisattassa santikam gantvā vanditvā „bhante ditthā vo corā“ ti pucchim̄su. „Āmāvuso ditthā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṁ vā sārajjam vā na uppajjiti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṁ nāma sadhanassa¹ hoti, aham pana niddhano, sv-āham kiṁ bhāyis-sāmi, mayham hi gāme pi araññe pi vasantassa bhayaṁ vā sārajjam vā n' atthīti“ vatvā tesam dhammam desento imam gātham āha:

Asaṁkiyo 'mhi gāmamhi, araññe n' atthi me bhayaṁ,
ujumaggam samārūlho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṁkāya niyutto patiṭṭhitō ti saṁkiyo na saṁkiyo asaṁkiyo, aham gāme vasanto pi saṁkāya appatīhitattā asaṁkiyo nibbhayo nirāsaṁko ti dīpeti. araññe ti gāmagāmūpacāravinimutte thāne, ujumaggam samārūlho mettāya karuṇāya cā 'ti ahan tikacatukkajjhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavānādī-virahitaṁ² ujubrahmalokagāmimaggam ārūlho ti vadati, atha vā parisuddhasilatāya kāyavacīmanovānīkavirahitam ujum devalokamaggam ārūlho 'mhīti dassetvā tato uttarim mettāya karuṇāya ca patiṭṭhitattā ujum Brahmałokamaggam pi ārūlho 'mhīti dasseti pi, aparihbīnajjhānassa hi ekaekantena Brahmałokaparāyānattā mettākaruṇādayo ujumaggam nāma.

Evaṁ Bodhisatto imāya gathāya dhammam desetvā tuṭṭhatittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajivam cattāro Brahmavihāre bhāvetvā Brahmałoke nibbatṭi.

Satthā imam dhammadesanam āharityā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhaparisā ahesuṁ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Asaṁkiyajātakam.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto so lāsa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasam kira Kosala-mahārājā rattim niddūpagato³ pacchimayāme so lāsa mahāsupine disvā

¹ Ck sadhanassā. ² Ck -ta. ³ Ck niddu-.

bhitatasito pabujjhītvā „imesam supinānam ditthattā kin nu kho me bhavissatī“ marañabhayatajjito sayanapitthe nisinnako va vītināmesi. Atha nam pabhātāya rattiya brāhmaṇapurohitā upasamkamitvā „sukham asayittha¹ mahārājā“ 'ti pucchimṣu. „Kuto me ācariyā sukham, ajjāham paccūsamaye soñasa mahāsupine passim, so 'mhi tesam ditthakālato paññāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānis-sāmā“ 'ti vutte brāhmaṇānam ditthasupine kathetvā „kin nu kho me imesam ditthakāraṇā bhavissatī“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhū-nimṣu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“ 'ti ca vutte „kakkhaṭā mahārāja supinā“ ti. „Kā tesam nipphatti bhavissatī“. „Rajjantarāyo jivitantarāyo bhogantarāyo ti imesam tiññam antarāyānam aññataro“ ti. „Sappatikammā appatikammā“ ti. „Kāmañ ete supinā atipharusattā appatikammā, mayam pana te² sappatikamme karissāma, ete pañkkamāpetum asakkontānam amhākam sikkhitabhāv³ nāma kiñ karissatī“⁴. „Kiñ pana katvā pañkkamāpessathā“ 'ti. „Sabbacatuukkena yaññānam yajissāma mahārājā“ 'ti. Rājā bhitatasito „tena hi ācariyā mama jīvitam tumhākam hatthe, khippam me sotthim karothā“ 'ti āha. Brāhmaṇā „bahum dhanām labhissāma, bahum khajjabhojjam āharāpessāmā“ 'ti haññhatutthā „mā cintayi mahārājā“ 'ti rajānam samassāsetvā rājanivesanā nikkhānitvā bahinagare yaññāvātāni katvā bahū⁵ catuppadagañe thūne⁶ paññe katvā pakkhigame samāhāritvā „idañ c' idañ ca laddhum vatṭatī“ punappuna samsaranti. Atha kho Mallikā devī tam kāraṇām ñatvā rajānam upasamkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna samsaranti“⁷. „Sukhitā tvām amhākam, kaññommule āśivisañ carantām na jānāsiti“. „Kiñ etam mahārājā“ 'ti. „Mayā evarūpā dussupinā ditthā, brāhmaṇā 'tiññam antarāyānam aññataro paññāyatī“ vatvā „tesam pañighātāya yaññām yajāmā“ 'ti vatvā punappuna samsaranti“. „Kiñ pana te mahārāja sadevake loke aggabrahmaṇo supinapatikammām pucchito“ ti. „Kataro pan' esa bhadde sadevake loke aggabrahmaṇo“ ti. „Sadevake loke aggapuggalam sabbaññum visuddham nikilesam mahābrāhmaṇam na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaram jāneyya, gaccha tvām⁷ puccha mahārājā“ 'ti. „Sādhū devīti“ rājā vihāram gantvā Satthāram van-ditvā nisidi. Satthā madhurassaram nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“ āha. „Aham bhante paccūsamaye soñasa ma-

¹ Ck asiyittha. ² Ck ne. ³ both MSS. sikkhitta- ⁴ Cv -sīti. ⁵ Ck bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of tam?

hāsupine disvā bhito brāhmaṇānam ārocesim, brāhmaṇā ‘kakkhalā¹ mahārāja supinā, etesam patīghatānatthāya sabbacatukkena yaññām yajissāmā’ ‘ti yaññām sajenti, bahū pānā maranabhayatajjitā, tumhe va’ sadevake loke aggapuggalo, atītānāgatapaccuppannam upādāya n’ atti so neyyadhanimo yo vo ñānamukhe āpātham² nāgacchatī, etesam me supinānam nipphattim kathetha Bhagavā“ ‘ti. „Evam etam mahārāja, sadevake loke maiū thapetvā añño etesam supinānam antaram vā nipphattim vā³ jānitum samattho nāma n’ atti, ahan te kathessāmi, api ca kho tvām diṭṭhaniyāmen’ eva supine kathehitī“. „Sādhū bhante“ ti rājā diṭṭhaniyāmen’ eva kathento

Usabha rukkhā gāviyo gavā ca
asso kamso sigāli ca kumbho
pokkharaṇī ca apākacandanam
Lāpūni sīdanti silā plavanti
maṇḍūkiyo⁴ kaṇhasappe gilanti
kākam suvaññā parivārayanti
tasā vakā elakānam bhaya hīti

imām mātikām nikkipitvā kathesi. „Katham bhante, ekan tāva supinām evam addasam: cattāro añjanavaññā⁵ kālāusabha ‘yujjhissāmā’ ‘ti catūhi⁶ disāhi rājaṅgaṇam āgantvā ‘usabhayuddham pāssisāmā’ ‘ti mahājane sannipatite yujjhānākāram dassetvā naditvā gajjītvā ayujjhītvā va patīkkantā, imām pathamām supinām addasam, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n’ eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikānam kapaṇarājūnam⁷ adhammikānam ca manussānam kāle loke viparivattamāne kusale ossanne⁸ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjisanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkham bhavissati, vassitukāmā viya¹⁰ catūhi⁹ disāhi meghā utṭhabhitvā itthikāhi ātape patthaṭānam¹¹ vihādinām temanabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapiṭakahatthesu¹² ālijām bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāram dassetvā gajjītvā vijutā nicchāretvā te usabha viya ayujjhītvā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyham pana tappaccayā koci antarāyo n’atti, anā-

¹ Ck -lā. ² Ck ca. ³ Cv apātham. ⁴ Ck omits vā. ⁵ both MSS. maṇḍu-.
⁶ Ck -vananā, Cv -vanṇā. ⁷ both MSS. catubhi. ⁸ Cv -rājunam. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu-, Cv adds catukāmā viya. ¹¹ Ck ātappetthacānam.
¹² Ck -piṭthaka-.

gataṁ ārabbha dīṭhasupino esa, brāhmaṇa pana attano jīvitavuttim nissāya kathayimsū“ ti. Evam Satthā supinassa nipphattim kathetvā āha: „dutiyam kathehi mahārājā“ 'ti. „Dutiyam bhante evam addasam: khuddakā¹ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhavim bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imam dutiyam addasam, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihinakāle manussānam parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmim hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaram gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānam puppham viya hi tāsam utunibhāvo phalam viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Tatiyam kathehi mahārājā“ 'ti. „Gāviyo bhante tadahujātānam vacchānam khīram pivantiyo addasam, ayam me tatiyo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānam jetṭhāpācāyikakkammassa naṭṭhakāle bhavissati, anāgatasmim hi sattā mātāpitusu vā sassusasuresu vā lajjām anupatṭhapetvā sayam eva kuṭumbām sam-vidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānam dātukāmā das-santi adātukāmā na dassanti², mahallakā anāthā asayaṁvasi³ dārake ārādhettvā jīvissanti tadahujātānam vacchakānam khīram pivantā ma-bāgāviyo viya, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Catutthanā kathe-hiti“. „Dhurayāhe bhante ārohapanīḥasampanne mahāgoṇe yugapa-ramparāya ayojetvā taruṇe godamme⁴ dhure yojente addasam, te dhuram vahitum asakkontā chaddetvā atthānsu, sakaṭāni na-ppavattīnsu, ayam me catuttho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammikarajūnam kāle bhavissati, anāgatasmim hi adhammikakapanarājāno pāṇḍitānam pavenīkusulānam⁵ kammam⁶ nittharanā-samatthānam mahāmattānam yasam na dassanti, dhammasabhāya vinicchayatthāne pi pāṇḍite vohārakusale mahallake amacce na ṭhapes-santi, tabbiparītānam⁷ pana taruṇataruṇānam yasam dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayatthāne ṭhapesanti, te rājakammāni yeva yuttāna ca ajānanta n' eva tam yasam ukkhipitum sakkhissanti na rājakammāni nittharitum, te asakkontā kammadhuraṁ chaddessanti⁸, mahallakāpi pāṇḍitāmacca yasam alabhartā kiccāni nittharitum samatthāpi ‘kim amhākām etehi, mayam bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇādārakā

¹ C^v khuddasamīkhuddakā. ² C^k omits adātukāmā na dassanti. ³ both MSS. -ni. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k pavenī-, C^v pameṇī-. ⁶ C^v kammam. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake chaddessanti.

jānissantī' uppannāni kammāni na karissanti, evam sabbathāpi tesam rājūnam hāni yeva bhavissati, dhurām vahitum asamatthānam vacchadammānam¹ dhure yojitatālo viya dhuravāhānam² mahāgoṇānam yugaparamparāya ayojitatālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n'atthi. Pañcamam kathehīti". „Bhante, ubhatomukham assam addasam, tassa dvīsu passesu yavasan³ denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayam me pañcamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi anāgatē adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi adhammikabālarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhapessanti, te pāpā puññesu anādārā bālā sabhāyaṁ nisiditvā vinicchayaṁ dentā ubhinnam pi atthapaccatthikānam hatthato lañcam gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasan, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Chattham kathehīti". „Bhante, mahājano satasahassagganikam⁴ suvannapātiṁ sammajjivtā „idha passāvai karohīti" ekassa jarasigālassa upanāmesi, tam tattha passāvam karontam addasam, ayam me chattho supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmiṁ hi adhammikā va jātirājāno jātisampannānam kulaputtānam āsāmkāya yasam na dassanti akuline va vaddhessanti, evam mahākulāni duggatāni bhavissanti lāmakulāni issarāni, te ca kulāpurisā jīvitum asakkonta 'ime nissaya jīvissāmā' ti akulinānam dhītaro dasanti, iti tāsam⁵ kuladhītānam akulinehi saddhiṁ saimvāso jarasigālassa suvannapātiyam passāvakaṇasadiso bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Sattamam kathehīti". „Bhante, eko puriso rajum vattetvā vattetvā⁶ pādamūle nikkipati, tena nisinnapiṭhassa hetthā sayitā eka chātāsigālī⁷ nassa ajānantass' eva tam khādati, ev' āham addasam, ayam sattamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassa pi anāgatē yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi itthiyo purisalolā surālolā alamkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sāmikehi kasigorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṁ dhanām jārehi saddhiṁ suram pivanta mālāgandhavilepanam dhārayamāna anto gehe accāyikam pi kiccam anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamāna sve vapitabba-yuttakam⁸ bijam pi koṭṭetvā⁹ yāgubhattakhajjakanī sampādetvā khādamāna vilumpissanti hetthā pīthake nipannacchātāsigālī viya vattetvā

¹ Ck -dhammānam. ² Ck dburā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ Ck nāsam. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ Cv -li. ⁸ Cv -yuttamikam.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vattetvā¹ pādamūle nikkittarajjuṁ, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. **Āṭṭhamān** kathehitī“. „Bhante, rājadvāre bahūhi² tucchakumbhehi parivāretvā ṛhāpitam ekam mahantam pūritakumbham addasam, cattāro pi pana vanṇā catūhi³ disāhi catūhi⁴ anudisāhi ca ghaṭehi udakam āharitvā āharitvā pūritakumbham eva pūrenti, pūritapūritam udakam uttaritvā palāyi, tato⁵ pi punappuna tatth' eva udakam āsiñcanti, tucchakumbhe olokento⁶ pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi loko parihāyissati, rattham nirojam bhavissati, rājano duggatā kapanā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍagāre satasahassamattā kahāpanā⁷ bhavissanti, te evam duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaddetvā rājūnam ñeva atthāya pubbanṇaparanṇāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesentā ucchukkhettañi karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phānitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nippahannāni pubbanṇadīni āharitvā rañño koṭhāgāram eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭakesu olokentāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūrañasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. **Navamān** kathehitī“.

„Bhante, ekam pañcapadumasañchannam gambhīram sabbatottham pokkharaṇim addasam, samantato dipadacatuppada otaritvā tattha pāṇiyam⁸ pivanti, tassā⁹ majjhe gambhīratthāne udakam āvilam, tira-padesesu dipadacatuppadānam akkamanatthāne acchañi vippasannam anāvilam, ev' āham addasam, ayam me¹⁰ navamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi rājano adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatim-gacchantā raijam kāressanti, dhammena vinicchayam nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, ratthavāsikesu nesam khantimettānuddayā nāma na bhavissanti, kakkhalā pharusā ucchuganthikā viya manusse pilentā nānappakārehī¹⁰ balim uppādetvā dhanam ganhissantī, manussā balipilītā kiñci dātum asakkontā gāmanigamādayo chaddetvā paccantam gantvā vāsam kapessanti, majjhimañjanapado suñño¹¹ bhavissati¹² paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharaṇiyā majjhe udakam āvilam pariyante vippasannam, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catuhi.
⁴ Ck tate, Cv tate corr. to tato. ⁵ Ck -tā. ⁶ Ck kapanā. ⁷ Ck pāṇiyam. ⁸ Ck taemā.
⁹ Ck ayameva. ¹⁰ both MSS. -kare. ¹¹ both MSS. suññā. ¹² Ck bhavissanti.

Dasamam̄ kathehīti“. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānam̄ odanam̄ apākam̄ addasam - apākan ti vidāretvā vibhajitvā¹ thapitam viya, tih' ākārehi paccamānam̄ ekasmin̄ phasse² atikilinno hoti ekasmin̄ uttanḍulo ekasmin̄ supakko ti -, ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmin̄ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegama jānapadāpiti samanabrahmāne upādāya³ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesam̄ ārakkhadevatā balipatīggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsatthadevatā ti evam̄ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikarājūnam̄ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsatthakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kūpitā devam̄ vassitum na dassanti, vassamāno pi sakalaratthe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca rātthe evam̄ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto hetthābhāge na vassissati, hetthā vassanto upari na vassissati, ekasmin̄ bhāge sassam̄ ativassena nāsessati, ekasmin̄ avassanena⁴ milā-pessati, ekasmin̄ sammā vassamāno sampādessati, evam̄ ekassa rañño rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānam pi te bhayaṁ’ n’ athi. **Ekādasamānam̄ kathehīti**“. „Bhante, satasahassagghānikam̄ candanasāram̄ pūtitakkena⁶ vikkīṇanti⁷ addasam̄, ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva mayham̄ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmin̄ hi paccayalolā alajī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppam nimmathetvā kathitadhammadesanam̄ cīvarādicatupaccayahetu paresam̄ desessanti, paccayehi muccitvā titthāraṇapakkhe⁸ titthā nibbā-nābhīmukham̄ katvā desetum na sakkhissanti, kevalam̄ mama vyājanānasampattim c’ eva madhurasaddañ ca sutvā mahagghāni cīvarādini dassanti c’ eva dātukāmā⁹ ca hontīti desessanti, apare antaravīthi-catukkarājadvārādisu nisiditvā kahāpaṇadḍhapādamāsakarūpādini pi nissāya desessanti, iti mayā nibbānaggghānakain¹⁰ katvā desitām dhammām catuppaccayatthāya c’ eva kahāpaṇadḍhakahāpaṇānam̄¹¹ athāya ca vikkīṇtvā desentā satasahassagghānakam̄¹¹ candanasāram̄ pūtitakkena

¹ Ck vibhijitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samana-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikam̄. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -ṇante? ⁸ Cv nittā-? read: titthakarānam̄ pakkhe?

⁹ Ck adds ti, Cv ni. ¹⁰ both MSS. -nakam̄. ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkīnātā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Dvādaśamām̄ kathehīti“. „Bhante, tucchalāpūni udake sīdantāni addasām, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikarājākāle lokeviparivattante¹ yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānam kulaputtānam yasam na dassanti akulinānam yeva dassanti, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānam akulinānam neva kathā osīditvā ṛhitā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṅghasannipātesu pi saṅghakammagānakammaṭṭhānesu c' eva patta-cīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussilānam pāpapuggalānam neva kathā niyyānikā² bhavissati na lajjibhikkhūnan³ ti evaṁ sabbathāpi tucchalāpusidanañkālo⁴ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Terasamām̄ kathehīti⁵ vutte „bhante mahantamahantā kūṭāgārappamānā ghanasilā nāvā viya udake plavamānā⁶ addasām, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādise yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikarājāno akulinānam yasam dassanti, te issarā bhavissanti kulinā duggatā, tesu na keci gāravam karissanti, itaresu yeva karissanti, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vi-nicchayakusalānam ghanasilāsadisānam kulaputtānam kathā na ogāhitvā patitīṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kim ime kathentī' itare parihāsam eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁷ maññissanti nāpi tesam kathā pariyogāhitvā patitīṭṭhahissati, silānam plavanakālo⁸ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Cuddasam̄ kathehīti“. „Bhante, khuddakamadhu-kapupphapamānāmañḍukiyo mahante kañhasappe vegena anubandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā mañsamā khāditvā gilan-tiyo addasam, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loke parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussā tibbarāgādijātikā kile-sānuvattikā hutvā tarunatarunānam attano bhariyānam vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvannam pi sabbam tāsam yeva āyattam bhavissati, „asukam hiraññasuvannam vā paricchadādijātai⁹ vā kahan“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kim tuyh' iminā vyāpārena, tvam mayhaṁ ghare santam vā asantam vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattihī koṭṭetvā¹⁰ dāsacetake viya vase katvā attano issariyam pavattessanti, evam

¹ Ck -vattente? ² Ck niyyāni. ³ Cv lajjī-. ⁴ Ck corr. to -pūnisida-
Cv -pūsida-. ⁵ Ck palāva-. ⁶ Cv garū-. ⁷ Ck palavanāñkālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.



madhukapupphapamāñānam manḍūkapotikānam āśivise kañhasappe gi-
lanakālo¹ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Panna-
rasa maṁ kathēhīti". „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṁ
gāmagocaraṁ kākai kañcanavannapannatāya suvannā ti laddhanāme
suvannarājahamse parivārente addasām, imassa ko vipāko“ ti. „Ima-
sāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ
rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visāradā² bhavissanti, te attano
rājjādivipattim āsāmkamānā samānajātikānam kulaputtānam issariyām
adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādinām dassanti, jātigotta-
sampañnakulaputtā rājakule patīthāni alabhamānā jīvikāni kappetuṁ
asamatthā hutvā issariye thite jātigottahinē akuline upaṭṭhahantā vica-
rissanti, suvannarājahamsehi³ kākassa parivāritakālo viya bhavissati,
itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. So ḍasa maṁ kathēhīti“. „Bhante,
pubbe dīpino elake khādanti, aham pana elake dīpino anubandhitvā
murumurā⁴ ti khādante addasām, ath' aññe tasā vakā elake dūrato va
disvā tasitā tāsappattā⁵ hutvā elakānam bhayā palāyitvā gumbagaha-
nāni pavisitvā niliyimsu, - hikāro pan' etha nipātamattam eva -⁶, ev'
āham addasām, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-
rājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā issarā
bhavissanti, kulīnā appaññātā duggatā, te rājavallabhā⁷ rājanām attano
kathaṁ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hūtvā kulinānam
paveniāgatānam⁸ khettavatthādīni 'amhākām santakāni etāni' abhi-
yujjhītī te 'na tumhākām amhākān' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu
vivadante⁹ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁰ gīvāya gahetvā apakaḍḍhāpetvā
'attano pamāñām na jānātha, amhehi saddhiṁ vivadatha, idāni vo rañño
kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā¹¹ ti santajjessanti, te tesam
bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākām yev' etāni¹¹, ganhathā'
ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhīta nipajjissanti; pāpabhiKKhū
pi pesale bhikkhū yathārucīm viheṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭi-
saranām alabhamānā araññām pavisitvā gahanaṭṭhānesu niliyissanti;
evām hinajaccehi c' eva pāpabhiKKhū ca upaddutānam jātimantaku-
laputtānam c' eva pesalānam bhikkhūnañ ca elakānam bhayena tasa-
vakānam¹² palāyanakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n'
atthi, ayam pi hi supino anāgataṁ ñeva ārabba diṭṭho, brāhmaṇā pana

¹ Cv hilau-. ² so both MSS. ³ both MSS. -hamse. ⁴ Cv murū-. ⁵ Ck sap-
pattā. ⁶ so both MSS. ⁷ Ck vallabhā. ⁸ Cv pameni-, Ck paveni-. ⁹ Ck va-
dante. ¹⁰ Cv paharā-. ¹¹ Ck yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayim̄su, ‘bahum̄ dhanam̄ labhissāmā’ ti āmisacakkhutāya jīvitavuttim̄ nissāya kathayim̄su“ ti. Evam̄ Satthā sołasannam̄ mahāsupinānam̄ nippattim̄¹ kathetvā „na kho mahārāja etarabi tvam̄ ūeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi² addasam̄su, brāhmaṇāpi tesam̄ evam̄ eva ime supine gahetvā yaññamatthake khipim̄su, tato pañditehi dinnena nayena gantvā Bodhisattam̄ pucchiim̄su, porāṇakāpi tesam̄ ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun“ ti vatvā tena yācito atitām̄ āhari:

Atite Bārāṇasiyam̄ Brahmadatte rajjanī kārente Bodhisatto udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjam̄ pabbajitvā abhiññā c’ eva samāpattiyo ca nibbattevā Himavantapadesam̄ jhānakilām̄ kilanto viharati. Tadā Bārāṇasiyam̄ Brahmadatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam̄ evam̄³ yaññām̄ yajitum̄ ārabhiim̄su. Tesu purohitassa antevāśikamāṇavo⁴ pañdito vyatto ācariyam̄ āha: „ācariya, tumhehi mayam̄ tayo vede uggañhāpitā, nanu tesu ‘ekaṁ māretvā ekassa sotthikammassa karaṇan nāma n’ atthiti“. „Tāta iminā upāyena amhākam̄ bahum̄ dhanaiñ uppajjissati, tvam̄ pana rañño dhanam̄ rakkhitukāmo maññe“ ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākam̄ kam-mam̄ karotha, aham̄ tumhākam̄ santike kiñ karissāmīti“ vicaranto rañño uyyānam̄ agamāsi. Tam̄ divasam̄ ūeva Bodhisatto pi tañ kāraṇam̄ ūatvā „ajja mayi manussapatham̄ gate mahājanassa bandhanā mokkho bhavissatīti“ ākāsenā gantvā uyyāne otaritvā suvaññapaṭimā viya mañgalasilātale nisidi. Māṇavo Bodhisattam̄ upasāmkamitvā vanditvā ekamantam̄ nisiditvā pañ-santhāram̄ akāsi. Bodhisatto pi tena saddhim̄ madhurapatisan-thāram̄ katvā „kin nu kho mānavā rājā dhammena rajjam̄ kā-reṭīti“ pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana nam̄ brāhmaṇā atitthe pakkhām̄ dāpentī, rājā sojasa supine disvā brāhmaṇānam̄ ārocesi, brāhmaṇā ‘yaññām̄ yajissāmā’

¹ Ck nippattim̄ ² Ck omis pi. ³ so both MSS. ⁴ Ck antevāśim-

'ti āraddhā, kin nu kho bhante 'ayaṁ nāma imesaṁ supinānam nipphattī' rājānam saññāpetvā tumhākām mahājanām bhayā mocetuṁ na vattatī'". „Mayaṁ kho māṇava rājānam na jā-nāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyām' assa mayan" ti. Māṇavo „ahaṁ bhante ānessāmi, tumhe mamāgamanaṁ udikkhantā muhuttaṁ nisidathā" 'ti Bodhisattam paṭijānāpetvā rañño santikām gantvā „mahārāja eko ākāsacāriko tāpaso tumhākām uyyāne otaritvā 'tumhehi dīṭhasupinānam nippattiṁ kathessāmī' tumhe pakkosatī" āha. Rājā tassa kathaṁ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānam gantvā tāpasam vanditvā ekamantaṁ nisinno pucchi": „tumhe kira bhante mayā dīṭhasupinānam nippattiṁ jānathā" "ti. „Āma mahārājā" 'ti. „Tena hi kathethā" 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādīṭhe tāva supine maṁ sāvehī". „Sādhū bhante" ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
asso kainso sigalī ca kumbho
pokkharaṇī ca apāka candanam
Lāpuni sīdanti silā plavanti -pe-
tasā vakā elakānam bhayā hīti 76.

vatvā Pasenadiraññā kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesam idāni Satthārā kathitaniyāmen' eva vitthārato nippattiṁ kathetvā pariyośane sayam idāni kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-athīti⁴, tatrāyān attho: ayām mahārāja imesaṁ supinānam nippatti⁵, yanu pan' etam tesam paṭighātathāya yaññakammarā vattati tanu⁶ vipariyāso vattati; viparītato vattati, vipallāsenā vattatīti vuttamā hoti, kiñkaraṇā: imesaṁ hi nippatti⁵ nāma lokasa viparivattakāle akāraṇassa kārapān ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇan ti⁷ chaḍḍanakāle abbütassa bhūtan ti gaṇhanakāle alejjiuam ussanna-kāle lajjinañ ca parihīnakāle bhavissati, na-y-i dha-m-atthi, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatīti. ² C^o pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^k idhamathīti corr. to idhadamathīti. ⁵ both MSS. -ttīm. ⁶ both MSS. nam. ⁷ C^k omits gahana - - - yan ti.

mama vā kāle idba imasmīm purisayuge vattamāne etesam nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesam paṭighātāya vattamānam yaññakammam vipallāsena vattati.

,Alan tena, n' atthi te itonidānam bhayaṁ vā chambhittam vā² ti mahāpuriso rājānam samassāsetvā mahājanam bandhanā mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādām datvā pañcasu silesu patiṭṭhāpetvā „ito paṭṭhāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṁ ekato hutvā pasughātayañnam nāma mā yajā“ 'ti dhammam desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānam agamāsi. Rājāpi tassa ovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „supinapaccayā te bhayaṁ n' atthi, hare tam yaññam“ ti yaññam hāretvā mahājanassa jīvitadānam datvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, mānavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ 'ti.

Parinibbute pana Bhagavati Saṅgītikārakā usabhārukkhādīni tīni padāni Atṭhakathām āropetvā lābūnīti ādīni pañca padāni ekam gātham katvā Ekani-pātāpālīm āropesu ti. Mahāsupinajātakam.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto macchariseṭṭhim ārabba kathesi. Rājagahanagarassa kira avidure Sakharan nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosyo nāma setthi asitikoṭivbhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva paresañ deti na attanā paribhuñjati, iti tassa tam vibhavajātam n' eva puttadārādinam na samanabrāhmañnam attham anubhoti, rakkhasa-pariggahītapokkharanī viya aparibhogam tiṭṭhati. Satthā ekadivasam paccūsamamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyam bodhaneyyabandhave olokento pañcacattālisayojanamatthake vasantassa³ setthino sapajāpatikassa sotāpattiphalassa upanissayam addasa. Tato purimataradivase³ rājānam upaṭṭhāpetum rājageham gantvā rājupatṭhānam katvā āgacchanto ekam chātajjhattam janapadamanussam kummāsapūram kapallapūvam khādantam disvā tattha pipāsam uppādetvā attano

¹ C² nippattiṁ. ² C² adds tassa. ³ add setthi?

gharam gantvā cintesi: „sac’ āham ‘kapallapūvam khāditukāmo ’mhitī’ vakkhami bahū mayā saddhiṁ khāditukāmā bhavissanti, evam me’ bahūni taṇḍulasappiphāṇitādīni¹ parikkhayam gamissanti, na kassaci kathessāmīti“ tanhām adhvāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppanduppanḍukajāto dhamanisanthatagatto jāto. Tato tanhām adhvāsetum asakkonto gabbham pavisitvā mañcakam upagūhitvā nipajji, evam gato pi dhanahānbhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha nam bhariyā upasamkamitvā pitṭhim parimajjītvā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukam atthīti“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppatti²“. „Atha kin te puttadhitāhi vā dāsakammakarādihi vā kiñci amanāpam kataṁ atthīti“. „Evarūpam pi n’ atthī³“. „Kismici pana te tanhā atthīti“. Evam vutte pi dhanahānbhayena kiñci avatvā⁴ nissaddo va nipajji. Atha nam bhariyā „kathehi sāmi, kismin te tanhā“ ti āha. So vacanam parigilanto viya „atthi me ekā tanhā“ ti āha. „Kin tanhā sāmīti“. „Kapallapūvam khāditukāmo ’mhi⁵“. „Atha kimaththām na kathesi, kiṁ tvam daliddo, idāni sakalasakkharanigamavāsinam pahonake kapallapūve pacissāmīti“. „Kin tehi, attano kammaṁ katvā khādissāmīti“. „Tena hi ekarachavāsinam pahonake pacāmīti“. „Jānām⁶ aham tava mahādhanabhāvan“ ti. „Imasmīm gehamatte sabbesam pahonakam katvā pacāmīti“. „Jānām⁶ ahan tava mahajjhāsayabhbāvan“ ti. „Tena hi te puttadāramattass’ eva⁷ pahonakam katvā pacāmīti“. „Kin te etehīti“. „Kim pana tuyhañ ca mayhañ ca pahonakam katvā pacāmīti“. „Tvam kiṁ karissasi⁸“. „Tena hi ekass’ eva te pahonakam katvā pacāmīti“. „Imasmīm thāne paccāmānam bahū paccāsimṣanti⁹, sakalataṇḍule thāpetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni¹⁰ ca ādāya thokam khīrasappimadhuphāṇitān ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalām āruhya paca, tatthām ekako va nisiditvā khādissāmīti“. Sā „sādhū“ ’ti paṭisunitvā¹¹ gahetabbam gāhāpetvā pāsādām āruhya dāsiyo vissajjetvā setṭhim pakkosāpesi¹², so¹³ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūcighāṭikādayo datvā sattamām talaṁ abhiruhitvā tattha pi dvārām pidahitvā nisidi. Bhariyāpi ’ssa uddhane aggim jāletvā kapallakam āropetvā pūve pacitum ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmoggallānattheram āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ Ck evameva. ² Cv -phāṇi-, Ck -phani-. ³ so both MSS. ⁴ Cv vatvā.

⁵ Ck -mantaseva, Cv -mattessevā? ⁶ Ck paccāyissanti. ⁷ Cv uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ Ck yo.

dūre Sakkharanigame maccharisetthi 'kapallapūve khādissāmīti' aññesam dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṁ tathā gantvā taṁ setthim dametvā nibbisevanam katvā ubho pi jayampatike pūve ca khirasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jetavanam ānehi, ajjāhaṁ pañcahi bhikkhusatehi saddhim vihāre yeva nisidissāmi, pūveh' eva bhattakiccam karissāmīti" āha. Thero „sādhū bhante“ ti Satthu vacanaṁ sampaticchitvā tāvad eva iddhibalena tam nigamam gantvā tassa pāsādassa sīhapañjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva manirūpakaṁ viya atthāsi. Mahāsetthino theram disvā va hadayamānsam kampi. So „aham evarūpānam ñeva bhayena imam thānam āgato, ayañ ca āgantvā vātāpānadvāre thito“ ti gahetabbagahaṇam¹ apassanto aggimhi pakkhittaloasakkharā viya rosenataṭataṭayanto evam āha: „samaṇa ākāse thatvā thāva² kiṁ labhissasiti, ākāse apade padam dassetvā camkamanto pi n' eva labhissasiti“ āha. Thero tasmin yeva thāne aparāparam camkami. Setthi „camkamanto kiṁ labhissasi, ākāse pallamkena nisidamāno pi³ na labhissasi yevā“ ti āha. Thero pallamkam ābhujitvā⁴ nisidi. Atha nam „nisinno kiṁ labhissasi, āgantvā vātāpānaummaře thito pi na labhissasiti“ āha. Thero ummāre atthāsi. Atha nam „ummāre thito kiṁ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā“ ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo eka-dhūmo ahosi. Setthino akkhinām sūciyā vijjhānakālo viya jāto, gehajjhānabhayena pana nam „pajjalanto pi na labhissasiti“ avatvā cintesi: „eyam samāno sutthu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvam dāpessāmīti“ bhariyam āha: „bhadde ekam khuddakapūvam pacitvā samaṇassa datvā uyyojehi nan“ ti. Sā thokam ñeva pitthim⁵ kapallapātiyam pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalam pātim pūretvā uddhumāto atthāsi. Setthi tam⁶ disvā „bahum tayā pittham gahitam bhavissatīti“ sayam eva dabbikanñena thokam pitthim⁵ gahetvā pakkhipi. Pūvo purimapūvato mahantataro jāto. Evam yam yam pacati so so mahantamahanto va hoti. So nibbinno bhariyam āha: „bhadde imassa ekam pūvam dehit“. Tassā pacchito ekam pūvam gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā alliyim̄su. Sā setthim āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visum kātum na sakkomīti“. „Aham karissāmīti“ so pi kātum nāsakkhi. Ubho janā koṭiyam gahetvā kaḍḍhantāpi viyojetum nāsakkhiṁsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhim vāyamantass' eva sarīrato sedā muccim̄su pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyam āha: „bhadde, na me pūvehi

¹ Ck -gañhāni. ² so both MSS. instead of tāva? ³ Cv pini. ⁴ Ck ābhūñjītvā. ⁵ so both MSS. ⁶ Ck nañ.

attho, pacchiyā saddhiṁ yeva imassa bhikkhussa dehīti“. Sā pacchiṁ ādāya theram upasamkamī. Thero ubhinnam pi dhammam desesi, tiṇam ratanānam guṇe kathesi, „atthi dinnam, atthi yiṭṭhan“ ti dānā-dinam phalam gaganatale candam viya dassesi. Tam sutvā pasannacitto setthi „bhante ḁgantvā imasmim pallamke nisiditva pūve pari-bhuñjathā“ 'ti āha. Thero „mahāsetthi, Sammāsambuddho ‘pūve khādissāmī’ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ vihāre nisinno, tumhākam ruciyā sati setthi bhariyam pūve ca khīradīni ca gaṇhāpetha, Satthu santikam gamissāmā“ 'ti āha. „Kaham pana bhante etarahi Satthā“ ti. „Ito pañcacattalīsayojanamatthake Jetavanavihāre setthiti“. „Bhante kālam anatikkamitvā ettakam addhānam katham gamissāmā“ 'ti. „Mahāsetthi, tumhākam ruciyā sati aham vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākam pāsāde sopānasisam attano thāne yeva bhavissati, sopānapariyosānam pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatiti uparipāsādā hetṭhāpāsādām otaraṇakālamattena vo Jetavanām nessāmiti“. So „sādu bhante“ ti sampaṭicchi. Thero sopānasisam tatth' eva katvā „sopānapādamūlam Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“ 'ti adhitthāsi. Tath' eva āhosī. Iti thero setthi ca setthibhariyāñ ca uparipāsādā hetṭhā otaraṇakālato khippataram Jetavanām sampāpesi. Te ubho pi Satthāram upasamkamitvā kālam ārocesum. Satthā bhattaggam pavisitvā pañnatatabuddhāsane nisidi saddhiṁ bhikkhusamghena. Mahāsetthi buddhapamukhassa saṅghassa dakkhinodakañ adāsi, bhariyā Tathāgatassa patte pūvam patitthāpesi. Satthā attano yāpanamattam gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath' eva gaṇhiṁsu. Setthi khīrasappimadhusakkharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ bhattakiccam niṭṭhapesi. Mahāsetthi¹ pi saddhiṁ bhariyāya yāvadattham khādi². Pūvānam pariyosānam eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnañ ca vighāsādānañ ca dinne pi pariyanto na paññāyati. „Bhante pūvam parikkhayam na gacchatiti³“ Bhagavato ārocesum. „Tena hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaddethā“ 'ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāratthāne chaddayimsu. Ajjāpi tam thānam Kapallapūvam⁴ pabbhārante va paññāyati. Mahāsetthi saha bhariyāya⁵ Bhagavantam upasamkamitvā ekamantam aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanam akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpattiphale patitthāya Satthāram vanditvā dvārakoṭṭhake sopānam āruhya attano pāsāde yeva⁶ pa-

¹ so both MSS. ² C^v khādi. ³ both MSS. gacchantiti. ⁴ C^v -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^v yosva.

tīthahim̄su. Tato pāṭṭhāya mahāset̄hi asitikoṭidhanaṁ Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammāsambuddho Sāvatthiyāṁ piṇḍeya caritvā Jetavanam āgamma bhikkhūnam Sugatovādām datvā gandhakutim pa-visitvā patisallīno¹. Sāyañhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmoggallānatherassānubhāvām, macchariseṭhiṁ muhuttena dametvā nibbisevanām katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo therō“ ti therassa gunakathām kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam aviheṭhetvā akilametvā pupphato reñum gaṇhantena bhamarena viya upasāmkamitvā Buddhaguṇe jānāpetabban“ ti vatvā therain pasamsanto

Yathāpi bhamaro pupphaṁ vanṇagandham aheṭhayam
paleti rasam ādāya evam gāme muni care ti (Dhp. v. 49)

imam Dhammapade gāthām vatvā uttarim pi therassa gunām pakā-setum „na bhikkhave idān’ eva Moggallānena macchariseṭhi damito, pubbe pi tam dametvā kanṇaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahma datte rajjaṁ kārente Bārāṇasiyam Illiso nāma set̄hi ahosi asitikoṭivibhavo purisa-dosasamannāgato khañjo kuṇī² visamaakkhimāṇḍalo assaddho appasanno maccharī, n’ eva aññesam deti na sayam paribhuñ-jati, rakkhasapariggahītapokkharaṇī viy’ assa geham ahosi. Mātāpitaro pan’ assa yāva sattamā kulaparivaṭṭā³ dāyakā dā-napatino. So setthitthānam labhitvā yeva kulavaṁsaṁ nāsetvā dānasālaṁ jhāpetvā yācakē pothetvā nikkadḍhitvā dhanam eva sañṭhapeti. So ekadivasaṁ rājupaṭṭhānam katvā attano gharām āgacchanto ekam maggakilantaṁ janapadamanussam ekam su-rāvārakam⁴ ādāya pīṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam⁵ pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhañgena pivantaṁ disvā suram

¹ C^v -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^k suruvārakam.

⁵ both MSS. kesakam. ⁶ C^v süretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āham suram pivissāmi mayi pīvante bahū pīvitukāmā bhavissanti, evam me dhanaparikkhayo¹ bhavissatīti“ so tañham adhivāsento vicaritvā gacchante² kāle adhivāsetum asakkonto vihatakappāso viya pañdusarīro ahosi dhamanisanthatagatto jāto. Ath' ekadivasaṁ gabbham pavisitvā mañcakam upagūhitvā³ nipajji. Tam enam bhariyā upasam̄kamitvā piṭṭhim parimajjivtā „kin te sāmi aphāsukan“⁴ ti pucchi. Sabbam hetṭhākathitaniyāmen' eva veditabbam. „Tena hi eka-kass' eva te pahonakam⁵ suram karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsiṁsanti, antarāpaṇato āharā-petvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁶ ti māsakamattam datvā antarāpaṇato surāvārakam āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā na-garā nikhamma nadītīraṁ gantvā mahāmaggasamīpe ekam gumbam pavisitvā surāvārakam ṭhapāpetvā „gaccha tvan“⁷ ti ceṭakam düre nisidāpetvā kosakam püretvā suram pātum ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnam puññānam katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmin khaṇe „pavattati nu kho me dānam udāhu no“⁸ ti āvajjento tassa appavattim puttassa ca⁹ kulavaṁ-sam nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake nikkaḍḍhitvā maccha-riyabhāvena patiṭṭhāya ‘aññesam dātabbam bhavissatīti’ bhayena gumbam pavisitvā ekakass' eva suram pivanabhāvañ ca disvā „gacchāmi, taṁ samkhobhetvā dametvā kammaphalasambandham jānāpetvā dānam dāpetvā devaloke nibbattanārahām karomīti‘ manussapatham otaritvā Illīsasetṭhinā nibbisesam khañjakuṇīm visamacakkhulam attabhāvam nimminitvā Rājagahanagaraṁ pa-visitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvam ārocā-petvā „pavisatū“¹⁰ ti vutte pavisitvā rājānam vanditvā aṭṭhāsi. Rājā „kim mahāsetṭhi avelāya¹¹ āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asītikotimattam dhanam atthi, tam devo āharā-petvā attano bhañdāgare pūrāpetū“¹² ti. „Alām mahāsetṭhi, tava

¹ both MSS. dhanam-. ² Cv repeats gacchante. ³ Cv upabhuhitvā. ⁴ Cv āhā-sukau. ⁵ Cv pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ Cv velāya.

dhanato amhākam gehe bahutaram dhanan“ ti. „Sace deva tumhākam kammarā n’ atthi yathāruciyā nam gahetvā dānam dammīti“. „Dehi setthīti“. So ;sādhu devā“ ’ti rājānam vanditvā nikkhāmitvā Illisasetthino geham agamāsi. Sabbe upatthākamanussā parivāresum, eko pi „nāyānam Illiso“ ti jānitum samattho atthi, so geham pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikam pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā ‘mam’ etam gehan‘ ti pavisitum āgacchati tam pitthiyāni paharitvā nihareyyāthā“ ’ti vatvā pāsādaṁ āruhya mahārahe āsane nisidtvā setthibhariyam pakkosāpetvā sitākāram dassetvā „bhadde dānam demā“ ’ti āha. Tassa tam vacanam sutvā va setthibhariyā¹ ca puttadhitaro ca dāsakammakarā ca „ettakam kālam ‘dānam demā’ ’ti cittam eva n’ atthi, ajja pana suram pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti“ vadim̄su. Atha nam setthibhariyā „yathāruciyā detha sāmīti“ āha. „Tena hi bherivādakam pakkosāpetvā ‘suvaṇṇarajatamaṇimuttādīhi atthikā Illisasetthissa gharām gacchantū’ ti sakalanagare bherī carapehīti“. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākam damī, yāvadathām gahetvā gacchathā“ ’ti āha. Mahājano dhānam niharitvā mahātale rāsiñ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illisasetthino gone tass’ eva rathe yojetvā sattahi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggam paṭipajjītvā tassa gum-bassa avidurena rathaṁ pesento „vassasataṁ jīva sāmi Illisasetthī“, tam’ nissāya dāni me yāvajīvam kammarā akatvā jīvitabbam jātam, tav’ eva ratho tav’ eva gonā tav’ eva gehe satta ratanāni n’ eva mātarā dinnā² na pitara tam nissāya laddhāni sāmīti“ setthino gunakathām kathento gacchati. So tam saddam sutvā bhītatasito cintesi: „ayam mama nāmarā

¹ both MSS. -bhariyāya. ² Ck -setthī. ³ Ck nam. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idañ c' idañ ca vadati, kacci nu kho raññā¹ mama dhanam lokassa dinnan² ti gumbā nikhamitvā gone ca rathañ ca sañjānitvā „are cetaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā gone nāsārajju� gānhi. Gahapatiko rathā oruyha „are duṭṭhacetaka“, Illisamahāsetthi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiñ ahositi³ pakkhanditvā asaniñ⁴ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utthāya pañsum puñjitvā vegena gantvā ratham gānhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭtetvā⁵ gale gahetvā āgatamaggābhimukhañ khipitvā pakkāmi. Ettāvatāssa⁶ surāmado chijji⁷. So kampamāno vegena nivesanadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kiñ nām' etam, kiñ rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ tam tam gantvā gānhati, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātentī. So vedañamatto geham pavisitum ārabhi, dvārapālā „are duṭṭhagahapati, kaham pavisañti“ varñsapesikāhi⁸ pothetvā gīvāya gahetvā nīharim̄su. So „thapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci patiṣarañan“ ti rañño santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ 'ti. „Nāham setthi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā ‘sace tumhe na gānhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti‘ nagare bheriñ carāpetvā dānam adāsīti“. „Nāham deva tumhākañ santikam āgacchāmi, kiñ tumhe mayham macchariyabhāvam na jānātha, aham tñaggena telabindum pi na kassaci demi, yo dānam deti tam pakkosāpetvā vīmañsatha devā“ 'ti. Rājā Sakkam pakkosāpesi. Dvinnam janānam visesam n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariyasetthi⁹, „kiñ deva ayañ setthi, aham setthīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam¹⁰ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ 'ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹¹ pucchim̄su. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike atthāsi. Puttadhitaro

¹ C^k ramño. ² C^k omits duṭṭha. ³ C^k āsanim̄. ⁴ both MSS. koddhetvā. ⁵ C^k -ssā. ⁶ C^k chiddi. ⁷ C^k vasape-. ⁸ both MSS. -sotthim̄. ⁹ C^v tesañ. ¹⁰ C^k sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṁsu. Sabbe Sakkass' eva santike titthanti. Puna sethi cintesi: „mayhaṁ sīse piṭakā atthi kesehi paṭicchannā, tam kho pana kappako eva jānāti, taṁ pakkosāpessāmīti“ so „kappako maṁ deva sañjānātīti tam pakkosāpehīti“ āha. Tasmim pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā nam pakkosāpetvā „Illisasetthim jānāsīti“ pucchi. „Sīsam oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsam olokehīti“. Tasmim khaṇe Sakko sīse piṭakam māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsam olokento piṭakam disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piṭakā atth' eva, nāham etesu ekassa sāmi-Illisa-bhāvam sañjānitum sakkomīti“ vatvā imam gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnam¹ piṭakā jātā, nāham passāmi Illisan ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kuṇīti kuṇṭbahattā, visamacakkhulā ti visamaakkhimāṇḍalā kekarā, piṭakā ti dvinnam pi ekasminnī yeva sīsapadese ekasanṭhāna va piṭakā jātā, nāham passāmīti aham imesu ayam nāma Illiso ti na passāmi, ekassa pi Illisabhāvam na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanam sutvā setthi kampamāno dhanaso-
kena satim paccupatthāpetum asakkonto tath' eva papati. Tasmim khaṇe Sakko „nāham mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti“ mahatiyā lilhāya ākāse atthāsi. Illisassa mukham puñ-
jitvā udakena siñcīmu. So utthāya Sakkam devarājānam van-
ditvā atthāsi. Atha nam Sakko āha: „Illisa“, idam dhanam mama
santakam na tava, aham pi te pitā, tvam mamautto, aham dānādini puññāni katvā Sakkattam patto, tvam pana me
vāṁsam upacchinditvā adānasilo hutvā macchariye patiṭṭhāya
dānasālā jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā dhanam eva sañthapesi,
tam n' eva tvam paribhuñjasī² na añño, rakkhasipariggahitam

¹ Ck ubhinnam. ² Ck omits Illisa. ³ Ck bhuñjasī.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikam̄ katvā dānam̄ dassasi icc-etaṁ kusalam̄, noce dassasi tabbam̄ te dhanam̄ antara-dhāpetvā iminā Indavajirena sisam̄ chinditvā jīvitakkhayam̄ pāpessam̄“ ’ti. Illisasetthi marañabhayena santajjito „ito pat-thāya dānam̄ dassāmīti“ paṭiññam̄ adāsi. Sakko tassa paṭiññam̄ gahetvā ākāse nisinnako va dhammam̄ desetvā tam̄ silesu paṭiṭṭhāpetvā sakatthānam̄ eva agamāsi. Illiso pi dānādīni puññāni katvā saggaparāyano ahosi.

Satthā „na bhikkhave idān̄ eva Moggallāno macchariyasetthim̄ dameti, pubbe p̄ esa iminā damito yevā“ ’ti vatvā imam̄ dhammadesaṇam̄ āharitvā anusandhim̄ ghaṭetvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā Illiso macchariyasetthi¹ ahosi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Ānando, kappako pana aham̄ evā“ ’ti. Illisajātakam̄.

9. Kharassarajātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram̄ amaccam̄ ārabba kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānam̄ ārādhettvā paccantagāme rājabalim̄ labhitvā corehi saddhiṁ ekato hutvā „aham̄ manusse ādāya araññam̄ pavissāmi, tumhe gāmam̄ vilumpitvā upadḍham̄ mayham̄ dadeyyāthā“ ’ti vatvā page va manusse sannipātetvā araññam̄ gantvā coresu ḡantvā gāviyo ghātetvā maṁsaṁ khāditvā gāmam̄ vilumpitvā gatesu sāyañhasamaye mahājanaparivuto ḡacchat. Tassa na ciren̄ eva tam̄ kammam̄ pāka-tam̄ jātam̄. Manussā rañño ārocesum̄. Rājā nam̄ pakkosēpetvā dosam̄ patiṭṭhāpetvā suniggahitam̄ niggahetvā aññam̄ gāmabhojakam̄ pesetvā Jetavanaṁ gantvā Bhagavato etam̄ attham̄ ārocesi. Bhagavā „na mā-hārāja idān̄ ev̄ esa evaṁsilo, pubbe pi evaṁsilo yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītam̄ āhari:

Atite Bārāṇasiyam̄ Brahmādatte rajjam̄ kārente ekassa amaccassa paccantagāmāni adāsi. Sabbam̄ purimasadi-sam̄ eva. Tadā pana Bodhisatto vanijjaya paccante vica-

¹ so both MSS. instead of sabbam̄? ² Cv nisinnātiko corr. to nisinnoko.

³ both MSS. -setthim̄ ⁴ Cv tam̄.

ranto tasminī gāmake nivāsamī kappesi. So tasminī gāluabhojake sāyanhasamaye mahajanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayam duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmarū vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭavim paviṭthesu idāni upasantūp-santo viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imām gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daḍḍhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassarami deñdimām vādayanto 'ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā cā 'ti vilumpitvā ca nītā marūsamī khādanatthāya ca hatā ca, gāvo ti gorūpanī, daḍḍhānīti aggīm datvā jhāpi-tāni, jano ca nīto ti karamaragāhami gahetvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jivanto pi hataputtaṭhāne tiṭṭhatīti hataputtāya putto nāna hoti, kharassaran ti thaddhasaddam, deñdimān ti paṭhabherim.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya tam paribhāsi, na ciren' eva c' assa tam kaminam pākataṁ jātam. Ath' assa rājā dosānurūpaṁ niggaham akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evamīlo, pubbe pi evamīlo yevā“ 'ti vatvā imām dhammaedesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārakapanditamanusso pana aham evā“ 'ti. Kharassara-jātakam.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitam pure ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram vikatthitam bhikkhum ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu ,āvuso, amhākam jātisamā jāti gottasamām gottam nāma n' atthi, mayam evarūpe nāma mahākhattiyyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, amhākam suvannarajatādīnam anto n' atthi, dāsakammakarāpi no sālimānsodanam bhuñjanti, kāsikavattham nivāsentī, kāsikavilepanam vilimpanti, mayam pabbajitabhāvena



etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā“ 'ti theranavamajjhimānam bhikkhūnam antare vikatthento jāti-ādivasena vamhento vāñcento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapadesan parigañhitvā tañ vikatthanabhāvām bhikkhūnam kathesi. Bhikkhū dhammasabhbhāyām sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vamhento¹ vicaratitī“ etassa agunām kathayimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vamhento vicaratitī“ vatvā atitām āhari:

Atīte Bārāṇasiyām Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto ekasmim nigamagāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāya disāpāmokkhassa ācariyassa santike tayo vede atṭhārasa vijjātthānāni uggahetvā sabbasippe nipphattim patvā Culladhanuggahapañqito nāma ahosi. So Takkasilato nikhamitvā sabbasamayasippāni pariyesamāno Mahimśakaraṭṭham agamāsi. Imasmiin pana jātake Bodhisatto thokaṁ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: „sac' āham kañci rājānam upasam̄kamissāmi so 'evaṁ rassasarīro tvam̄ kiṁ amhākam karissasīti' vakkhati, yan nūnāham ārohapiṇḍhasampnaṁ abhirūpaṁ ekaṁ purisaṁ phalakam̄ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jivikam̄ kappeyyan“ ti so tathārūpaṁ purisaṁ pariyesamāno Bhimasenassa nām' ekassa tantavāyassa² tanta-vitataṭṭhānām³ gantvā tena saddhiṁ patisanthārañjkatvā „samma tvaṁ kiṁ nāmo“ ti pucchi. „Ahaṁ Bhīmaseno nāmā“ 'ti. „Kiṁ pana tvam̄ abhirūpo upadhisampanno hutvā imam̄ lāmakakammam̄ karosīti“. „Jīvitum asakkonto“ ti. „Samma mā etam̄ kammaṁ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sace panāham kañci rājānam passeyyaṁ so mam̄ 'evaṁ rasso ayam̄ kiṁ amhākam karissasīti“ kopeyya, tvam̄ rājānam disvā 'aham̄ dhanuggaho' ti vakkhasi, rājā te paribbayam̄ datvā

¹ Ck omits vamhento. ² Ck ntavāyassa. ³ Ck nantaṁvinanāṭṭhānām, Cv tantam-vinaṭṭhānām. ⁴ Ck karissasīti.

vuttiṁ nibaddham dassati, ahan te uppannakammam karonto tava piṭhicchāyāya jīvissāmi, evam ubho pi sukhitā bhavissāma, karohi mama vacanān“ ti āha. So „sādhū“ ’ti sampaticchi. Atha naṁ ādāya Bārāṇasim gantvā sayam Culladhanupatthāko’ hutvā taṁ purato katvā rājadvare thatvā rañño ārocāpesi „āgacchatū“ ’ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānam vanditvā atthāṁsu, „kimkāraṇā āgat’ atthā“ ’ti ca vutte Bhīmaseno āha: „ahaṁ dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudipe dhanuggaho n’ atthīti“. „Kim pana labhanto mām upaṭṭhahissatī?“ „Addhamāse¹ sahassam labhanto upaṭṭhahissāmi devā“ ’ti. „Ayan te puriso kiṁ hotīti“. „Cullupatthāko devā“ ’ti. „Sādhu, upaṭṭhahā“ ’ti. Tato paṭṭhāya Bhīmaseno rājānam upaṭṭhāti, uppannam kiccam pan’ assa Bodhisatto va nittharati. Tena kho pana samayena Kāsiratthe ekasmim araññe bahunnam manussānam sañcaraṇamaggam vyaggho chaddāpeti, bahū² manusse gahetvā khādati. Tam pavattim rañño ārocesum. Rājā Bhīmasenam pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṁ vyaggham gaṇhitun“ ti āha. „Deva, kiṁ dhanuggaho nāmāham yadi vyaggham gahetum na sakkomīti“. Rājā tassa paribbayam datvā uyyojesi. So gharaṁ gantvā Bodhisattassa kathesi. Bodhisatto „sādhu samma gacchā“ ’ti āha. „Tvaṁ pana na gamissasīti“. „Āma na gamissāmi³, upāyam pana te ācikkhisāmīti“. „Ācikkha sammā“ ’ti. „Tvaṁ vyagghassa vasanatthānam sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana sannipātetvā ekaṁ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā⁴ tattha gantvā vyagghassa utthitabhāvam ñatvā palāyitvā ekaṁ gumbam pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadā va vyaggham pothetvā gaṇhissanti, tehi vyagghe gahite tvaṁ dantehi ekaṁ vallim chinditvā koṭiyam gahetvā matavyagghassa santikam gantvā ‘bho ken’ esa vyaggho mārito ti, aham imam vyaggham gonaṁ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both MSS. -so. ⁴ C^k bahu. ⁵ C^k upagamissāmi. ⁶ C^k gāhā-.

viya valliyā bandhitvā rañño santikam nessāmīti vallim atthāya gumbain pavittho, mayā valliyā anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhīti' bahuñ dhanam dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, rañño pi santikā bahuñ dhanam labhissasitī'. So „sādhū“ 'ti gantvā Bodhisattena kathitaniyāmen' eva vyaggham gahetvā araññam khemam katvā mahājanaparivuto Bārāṇasim āgantvā rājānañ disvā „gahito me deva vyaggho, araññam khemam katan“ ti āha. Rājā tuṭho bahuñ dhanam adāsi. Pun' ekadivasam „ekaiñ maggam mahiso chaḍḍāpetīti“ rañño ārocayim̄su. Rājā tath' eva Bhīmasenam̄ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyaggham viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuñ dhanam adāsi. Mahantañ issariyam̄ jātam̄. So issariyamadamatto Bodhisatte avaññam̄ katvā tassa vacanam na gañhāti, „nāham̄ tam nissāya jīvāmi; kiñ tvam̄ ñeva puriso“ ti idīni pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasim uparundhitvā „rajjam̄ vā detu yuddham̄ vā“ ti rañño sāsanam pesesi. Rājā „yujjhāhīti“ Bhīmasenam̄ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesam̄ gahetvā susannaddhassa¹ vārapassa pitthe nisīdi. Bodhisatto pi tassa marañabhayena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenass' eva pacchimāsane nisīdi. Vārañō mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhomitvā² sañgāmasisam̄ pāpupi¹. Bhīmaseno yuddhabherisaddam̄ sutvā va kampitum̄ āraddho. Bodhisatto „idān' esa hatthipiṭṭhā patitvā marissasitī“ hatthito apatanattham̄ Bhīmasenam̄ yottena parikkhipitvā gañhi. Bhīmaseno sampahārat-ṭhānam̄ disvā marañabhayatajjito sariravalāñjena hatthipiṭṭham̄ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimam̄ sameti, tvam̄ pubbe sañgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭham̄ dūsesitī“ vatvā imam̄ gātham̄ āha:

¹ Ck -ñī, Cv -ni. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitam pure
 atha te pūtisarā sajanti pacchā
 ubhayam na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idañ ca te vihaññan ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitam pure ti yan twayā pubbe kiñcī tvañc yeva
 puriso nāham¹ pi saṅgāmayodho ti vikatthitam vamham² vacanam vuttam
 idam³ tāvē ekam, atha te pūtisarā sajanti pacchā atha te ime pūtibhāvena
 sarayabhbāvena ca pūtisarā ti laddhanāmā sariravalañjadhārā⁴ sajanti valañ-
 janti paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabbāge idāni imasmīn
 saṅgāmasise ti attho, ubhayam na sameti Bhīmasenā ti idam Bhīmasena
 ubhayam na sameti, kataram: yuddhakathā ca idañ ca te vihaññam, yā ca pure
 kathitā yuddhakathā yañ ca te idāni vihaññam kilamatho hathipittham dūsahā-
 kārappatto vighāto ti attho.

Evañ Bodhisatto tam garahitvā „mā bhāyi samma, kasmā
 mayi ṛhte vihaññasiti“ Bhīmasenam hathipitthito otāretvā
 „nahāyitvā geham eva gacchā“ 'ti uyyojetvā „ajja mayā pāka-
 ṭena bhavitum vaṭṭatīti“ saṅgāmam pavisitvā unnaditvā bala-
 kotthakam bhinditvā sapattarajānam jīvagāham gāhāpetvā Bā-
 rāṇasirañño santikam agamāsi. Rājā tuttho Bodhisattassa
 mahantañ yasam adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapan-
 dito ti sakala-Jambudipe pākāto ahosi. So Bhīmasenassa parib-
 bayam datvā sakañṭhānam eva pesetvā dānādīni puññāni katvā
 yathākammañ gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa bhikkhu vikattheti⁵, pubbe
 pi vikattheti yevā“ 'ti vatvā imam dhammadesanañ āharitvā anusam-
 dhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu
 ahosi, Culladhanuggahapan-dito pana aham evā“ 'ti. Bhīmasena-
 jātakam. Varanavaggo atthamo.

¹ Ck nāha aham, Cv tāba aham. ² Cv vamha. ³ Cv idam. ⁴ Ck -valañjāñ-
 dhārā, Cv -valañjāñdhārā. ⁵ both MSS. vikatthoti.



9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimhā ti. Idam Satthā Kosambiyaṁ upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatatheram ārabba kathesi. Bhagavati hi Sāvatthiyām vassamā vasitvā cārikagamanena¹ Bhaddavatikām nāma nigamam sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathavino ca Satthāraṁ disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatittham agamāsi, ambatitthe jaṭilassame ambatitthako nāma nāgo āsīviso² ghoraviso Bhagavantam viheṭheyyā“ ‘ti vārayiṁsu. Bhagavā tesam kathaṁ asuṇanto viya tesu yāva tatiyan vārayamānesu, pi agamāsi yeva. Tatra sudaṁ Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmiṁ vanasande viharante tena samayena buddhupatthāko Sāgato nāma thero puthujjanikāya iddhiyā samannāgato tam assamam upasamikamitvā tassa nāgarājassa vasanaṭṭhāne tiṇasantharakam paññāpetvā³ pallamkena nisidi. Nāgo makkhām asahamāno⁴ dhūmāyi. Thero pi dhūmāyi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati. Therassa tejo nāgam bādhati. Evaṁ so khāpēna tam nāgarājānam damitvā sarānesu ca silesu ca patiṭṭhapetvā Satthu santikām agamāsi. Satthāpi Bhaddavatikāyām yathāhirantam viharitvā Kosambiṁ agamāsi. Sāgatatherena nāgassa damitabhāvo sakalajanapadam patthari. Kosambilagaravāsino Satthu paccuggamanam katvā Satthāraṁ vanditvā Sāgatatherassa santi-kām gantvā vanditvā ekamantam ṭhitā evam āhaṁsu: „bhante yām tumhākam dullabham tam vadeyyāthā“ ‘ti⁵ tad eva mayam patiyādessāmā“ ‘ti. Thero tuṇhi⁶ ahosi. Chabbaggiyā panāhāniṣu: „āvuso pabbijitānam nāma kāpotikā surā dullabhā c’ eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannam kāpotikām suram⁷ patiyādethā“ ‘ti. Te „sādhū“ ‘ti sampaṭic-chitvā Satthāraṁ svātanāya nimantetvā nagaram pavisitvā „attano attano gehe therassa dassāmā“ ‘ti kāpotikām pasannam patiyādetvā theram nimantetvā ghare ghare pasannam adamāsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagaratonikkhamanto dvārāntare pati, vippalapamāno nipajji. Satthā katabhattakicco nagara nikkhhamanto theram tenākārena nipannam disvā „gaṇhatha bhikkhave Sāgatan“ ti gāhāpetvā ārāmam

¹ Ck carigamanena. ² both MSS. asi-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ Cv paññāpe-tvā. ⁵ Ck agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannā kāpotika suram.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsam Tathāgatassa pādamūle katvā tam nipajjāpesum. So parivattitvā pāde tathāgatābhīmukhe katvā nipajji. Satthā bhikkhū paṭipucchi: „kin nu kho bhikkhave yaṁ pubbe Sāgatassa mayi gāravan tam idāni¹ atthīti“. „N’ atthi bhante“ ti. „Bhikkhave ambeitthakam nāgarājānam ko damesīti“. „Sāgato bhante“ ti. „Kiṁ pan’ etarahi Sāgato udakadeḍḍubhakam² pi dametuṁ sakku-neyyā“ ’ti. „No h’ etam bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṁ pātuṁ yuttam yaṁ pivitvā evam visaññī hontīti“. „Ayuttam bhante“ ti. Atha kho Bhagavā theram garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyā“ ti sikkhāpadam paññāpetvā utṭhāyāsanā gan-dhakutim³ pāvisi. Dhammasabhāyām sannipatitā bhikkhū surāpānassa avanṇam kathayiṁsu: „yāva mahādosañ c’ etam āvuso surāpānam nāma tāvā paññāsampañnam nāma iddhimantam Sāgataṁ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāstīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ’tha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idān’ eva surām pivitvā pabbajitā visaññino honti, pubbe pi ahesum yevā“ ’ti vatvā atītam āhari⁴:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto Kāsiratthe udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakilam kīlanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṁ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṁsu: „ācariya manussapatham gantvā loṇambilam sevitvā āgacchāmā“ ’ti. „Āvuso, aham idh’ eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīram santappetvā vassām vitināmetvā āgacchathā“ ’ti. Te „sādhū“ ’ti ācariyam vanditvā Bārāṇasiṁ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā⁵ punadivase nagaraṁ pavisiṁsu. Manussā sampiyāyamānā bhikkham adanīsu, katipāhaccayena ca rañño ārocesum: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapā parimāritindriyā sīlavanto“ ti. Rājā tesam guṇe sutvā uyyānam gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

¹ Cv idānī. ² Cv -deḍḍū-. ³ Ck -kuṭīm. ⁴ Ck -rī. ⁵ Ck omits hutvā.

vassānai n catumāsanī¹ tatth' eva vasanatthāya paṭiññām gahetvā nimantesi. Te tato paṭthāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath' ekadivasanī nagare surānakkhattam nāma ahosi. Rājā „pabbajitānai surā dullabha“ ti bahum uttamam surānī dāpesi. Tāpasā surām pīvitvā uyyānam gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utthāya naccim̄su ekacce gāyim̄su ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādīni avattharitvā niddāyitvā² surāmade chinne pabujjhitvā tam³ attano vippakāram sutvā disvā „na amhehi pabbajitasāruppam katan“ ti roditvā paridevitvā „mayam ācariyena vinābhūtattā evarūpanī pāpam karimhā“⁴ ti tam khaṇam yeva uyyānai pahāya Ilimavantañ gantvā paṭisāmitaparikkhārā ācariyam vanditvā nisiditvā „kin nu kho tātā manussapathē bhikkhāya akilamamānā sukham vasittha samaggavāsañ ca pana vasithā“⁵ ti pucchitā „ācariya sukham vasimha, api ca kho mayam apātabbayuttakam pīvitvā visaññibhūtā satim paṭthā-petuñ asakkontā gāyimha c' eva naccimhā“⁶ ti etam attħaiñ ārocentā imam gātham samutthāpetvā āhaṁsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇīm pītvā⁷ diṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimha ti surām pīvimha, anaccimhā ti tam pīvitvā⁸ batthā-pādo lajentā naccimha, agāyimhā⁹ ti mukham vivaritvā¹⁰ āyatakena sarena gāyimha, rudimha cā¹¹ ti puna vippaṭisārino evarūpanī nāma amhehi katan ti rodimha, diṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpanī saññāvināsanato visaññikarāññi surām pīvitvā etad eva sādhū yam vānarā nāhumhā¹² ti, evan te attane aguṇaiñ kathesuñ.

Bodhisatto „garusainvāsarrahitānai nāma evarūpanī hoti yevā“¹³ ti te tāpase garahitvā „puna evarūpanī mā karitthā“¹⁴ ti tesam ovādam datvā aparihīnajjhāno Brahmaloka-parāyano ahosi.

¹ Cv cātu-. ² both MSS. niddayitvā. ³ Ck nauñ. ⁴ both MSS. vasitvā.

⁵ so both MSS. instead of naccimha cā? ⁶ Cv pīthā, Ck pitvā. ⁷ Cv pīvitthā.

⁸ Cv vivāritthā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: — ito patthāya hi „anusandhiṁ ghaṭetvā“ ti idam pi na vakkhāma — „Tadā isigāṇo Buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ ti. Surāpānajātakam.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam dubbacabhikkhum ārabbhā kathesi. Imassa pana Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikam vatthum Dasanipāte Mahā-mittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imam gātham āha:

Atikkamma ramaṇakan¹ sadāmattañ ca dūbhakan
sv-āsi pāsāṇamāsīno² yasmā jīvai na mokkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakan³ ti tasmīn käle phalikassa nāmañi, phalikapāsādañ⁴ ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmattañ cā 'ti rajatassa nāmañi, rajatapāsādañ ca atikkanto sīti dīpeti, dūbhakan ti mañino nāmañi, mañipāsādañ ca atikkanto sīti dīpeti, svāsīti so si tvāñi, pāsāṇamāsīno ti, uracakkam nāma pāsāṇamayai vā hoti manimayañi vā, tam pana pāsāṇamayañi, so ca tēna āśino abhinivittho ajjhottato⁵, tasmā pāsāñena āśinattā⁶ pāsāñāsīno ti vattabbe vyanjanasandhibhavasena makārañi adāya pāsāñamāsīno ti vuttaiñi, pāsāñaiñi vā āśino tam uracakkam āsajja pāpuṇitvā thito ti attho, yasmā jīvaiñi na mokkhasīti yasmā uracakkā yāva te pāparaiñi na khiyati tāva jīvanto yeva na muccissasi tam āśino sīti.

Imam gātham vatvā Bodhisatto attano devatthānam⁷ yeva gato. Mittavindako pi uracakkam ukhipitvā mahādukkham anubhavamāno pāpakamme parikkhine yathākammañi gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā⁸ Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devarājā pana aham evā“ ti. Mittavindajātakam.

¹ Ck rapiñkam. ² both MSS. pāsānamā-. ³ Ck maraṇakan. ⁴ Ck phalikassa nāmañi phalikassa phalikapādañ. ⁵ Ck ajjhe-. ⁶ Cv āśinattā, Ck āśinattā. ⁷ Ck devasatthānam, Cv devatthāna. ⁸ Ck omits tadā.



3. Kālakanṇijātaka.

Mitto have sattapadena hotiti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabba kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhiṁ sahapāmsukilīto ekācariyass' eva santike ugghahitasippo nāmena Kālakanṇī¹ nāma. So gacchante² kāle dug-gato hutvā jīvitum asakkonto setthino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayam datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So setthino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam setthissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kālakanṇī, nisida Kālakanṇī³, bhuñja Kālakanṇī⁴“ vadanti. Ath' ekadivasam setthino mittāmaccā setthiṁ upasāmkamitvā evam āhamisu: „mahāsetthi, mā etam tava santike kari, ‘tiṭṭha Kālakanṇī, nisida Kālakanṇī⁵, bhuñja Kālakanṇī⁶’ hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁷. kiṁ te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmam nāma vohāramattam, na tam pan-ditā pamāṇam karonti, sutamaṅgalikena⁸ nāma bhavitum na vatṭati, na sakkā mayā nāmamattam nissāya sahapāmsukilītam⁹ sahāyaṁ paric-cajitu“ ti tesam vacanam anādāya ekadivasam attano bhogagāmam gacchanto tam geharakkhakanī katvā agamāsi. Corā „setthi kira gā-makam gato, geham assa vilumpissāmā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresuṁ. Itaro pi corānam ñeva āgamanam āsam-kamāno aniddāyanto va nisidi. So corānam āgatabhāvam nātvā manusse pabodhetum „tvam samkham dhama, tvam ālañigam¹⁰ vādehitī“ mahāsamajjam karonto viya sakalaniyesanam ekasaddam kāresi. Corā „suññam gehan‘ ti dussutam amhehi, idh' eva mahāsetthi¹¹“ pāsāna-muggarādīni tatth' eva chaddetvā palāyinsu. Punadivase manussā tattha tatthā chaddite pāsānamuggarādayo disvā samvegapattā hutvā „sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciyā pavisitvā sabbageham viluttam assa, imam daihamittam nissāya setthino vadḍhi jātā“ ti tam pasāmisitvā setthissa bhogagāmato āgatakāle sabbam tam pavattim ārocayiṁsu. Atha ne setthi avoca: „tumhe evarūpaṁ mama geharakkhakam mittam nikkadḍhāpetha, sac' āyam tumhākam vacanena mayā nikkadḍhito assa ajja me kuṭumbaṁ kiñci nābhavissa, nāmam nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇam“ ti tassa uttaritaram paribbayam datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ Ck kālakanṇī, Cv kālakanṇī. ² Ck -nto. ³ Ck kāla-. ⁴ Ck durū-. ⁵ Cv -māmga-.
⁶ Cv -kilitam, Ck -kiñikam. ⁷ so both MSS. instead of āliñgam?

bhatan“ ti Satthu santikam gantvā ādito paṭṭhāya tam pavattim ārocesi. Satthā „na kho gahapati idān’ eva Kālakanñi¹ mitto attano mittassa gharakuṭumbam rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā“ ‘ti vatvā tena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāyaso setṭhi ahosi. Tassa Kālakanñi nāma mitto ti sabbam paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhogagāmato āgato tam pavattim sutvā „sace mayā tumhākam vacanena evarūpo mitto nikkaḍḍhito assa aija me kuṭumbam kiñci nābhavissā“ ‘ti vatvā imam gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsenā ca ñāti hoti,
tatuttariñ attasamo pi hoti,
so ‘ham katham attasukhassa hetu
cirasatthunam² Kālakanñim jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattam, mettāyatiti mitto, mettim paccupatṭhāpeti³ sineham karotī attho, so pan’ esa sattapadena hoti ekato sattapadavīthāragamanamattena hotiti attho, sahāyo pana dvādasakena hotiti sabbakiccānam ekato karaṇavasena sabbiriyāpathesu saha⁴ gacchatiti sahāyo, so pan’ esa dvādasakena hoti dvādāshain ekato nivāsena hotiti attho, māsaddhamāsenā ‘ti māsenā vā addhamāsenā vā, ñāti hotiti ñātisamo hoti, tatuttariñ ti tato uttarin ekato vāsena attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpam sahāyam katham jaheyyan ti mittarase gunam kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tass’ antare vattā nāma nāhosī⁵.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Kālakanñi⁶ Anando ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ‘ti. Kālakanñijātakam.

¹ Cv kāla-. ² so both MSS. instead of ciravutthaiñ? ³ Cv -ṭṭhapeti. ⁴ Ck sahā.

⁵ Ck nahosi. ⁶ Ck kālakanñi, Cv kālakanñi.

4. Atthassadvārajātaka.

Arogyam icche paramāñ ca lābhān ti. Idam Satthā Jetavane vibaranto ekam atthakusalām puttām ārabbha kathesi. Sāvathiyam hi ekassa mahāvibhava-sa setthino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasam pitaram upasamkamitvā atthassa dvārapañham nāma pucchi. So tam na jānāti. Ath' assa etad ahosi: „ayam pañho atisukhumo, thapetvā sabbaññū-Buddham añño upari-bhavaggena hetṭhā avicinā paricchinnē lokasannivāse etam pañham kathetuṁ samattho nāma n' atthiti“ so puttām ādāya bahumālāgandha-vilepanam¹ gābāpetvā Jetavanam gantvā Sañthāram pūjetvā vanditvā ekamantam nisimo Bhagavantam etad avoca: „ayam bhante dārako paññavā atthakusalo mām atthassa dvārapañham nāma pucchi, ahām² tam pañham ajānanto tumbhākam santikam āgato. sādhū me Bhagavā tam pañham kathetū“ ti. Sañthā „pubbe p' āham upāsaka iminā kumārakena tam pañham puñño mayā c' assa' kathito, tadā naim³ esa jānāti, idāni pana bhavasamkhepagatattā na sallakkhetiti“ vatvā tena yācito atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahma datte rājjām kārente Bodhisatto mahāvibhavo setṭhi ahosi. Ath' assa putto sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasam pitaram upasamkamitvā „tāta atthassa dvāram nāma kin“ ti atthassa dvārapañham pucchi. Ath' assa pitā tam pañham kathento imam gātham āha:

Arogyam icche paramāñ ca lābhām,
sīlañ ca vuddhānumatañ sutañ ca
dhammānuvattī ca alinatā ca
atthassa dvārā pamukhā chal⁴ ete ti. 83.

Tattha ārogyam icche paramāñ ca lābhān ti cakāro nipātamattam, tāta pañhamam eva ārogyasāñkhātam paramāñ lābhām iccheyyā ti imam attham dipento evam āha, tattha ārogyam nāma sarirassa ca cittassa ca ārogyabhbō anāturatā, sarirē hi rogāture⁵ n' eva aladdham bhogalābhām uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² Ck ahan. ³ Ck vassa. ⁴ C^v na ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogātūrāre.

na laddham paribhuñjituṁ, anāturo pana ubhayam pि etam sakkotī, ette ca kilesatūre n' eva aladdham jhānādilabham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivasena paribhuñjituṁ ti, etasmūm anārogye sati aladdho pि labbo na labbhati laddho pि niratthako hoti, asati pau' etasmūm aladdho pि labbo labbhati laddho pि sātthako hotiti ārogyam paramo labbo nāma, taṁ sabbapaṭhamam icchitabbam, idam ekam atthassa dvāraṇ ti ayam etha attho. silam cā 'ti ācārasilam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumataṁ ti gunavuddhānam paññitānam anumataṁ, iminā nānasampannānam¹ garūnam ovādatām dasseti, su tañ cā ti kāraṇanissitam sutam, iminā imasmiṁ loke atthanissitam bāhusaccam dasseti, dhammānūvattī cā ti tividhassa sucaratadhammassa anuvattanām, iminā duccaritatdhammām vajjetvā sucaratadhammānuvattanabhāvām dasseti, alinatā cā 'ti cittassa alinatā anicatā, iminā cittassa asaṁkocam² paññitabhāvām uttamabhāvām dasseti, atthassa dvārā pamukhā chal³ ete ti atho nāma vadīhi, tassa vadīhisainkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānīti.

Evanī Bodhisatto puttassa atthadvārapaññhaiṁ kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tādāutto va pacceppannoutto, mahāsetṭhi pana ahām evā“ 'ti.
Atthassadvārajātakam.

5. Kimpakkajātaka.

Ayatim⁵ dosam nāññāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ ukkañṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Aññataro kira kulaputto Buddhasāsane uram datvā pabbajito. Ekadivasam Sāvatthiyam piñḍaya caranto ekaṁ alāmkataitthim disvā ukkañṭhi. Atha nam ācariyupajjhāyā Satthu santikam ānayimsu. Satthā „sacecam kira tvam bhikkhu ukkañṭhito“ ti pucchitvā „sacecan“ ti rutte „pañca kāmagunā nām'ete bhikkhu paribhogakāle ramañjyā, so pana nesam paribhogo⁶ nirayādisu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiso⁷ hoti, kimpakkaphalam nāma vāññagandharasampannām, khāditam pana antāni khaṇḍetvā jīvitakkhayam pāpeti, pubbe bahujanā tassa dosam

¹ Ck nāna- ² Cv asaṁkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS -rasi. ⁵ Ck tyati Cv āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS. -sadiśā.

adisvā vaṇṇagandharasesu baijhitvā tam phalaṁ paribhuñjitvā jīvitak-khayam pāpuñīmsū¹ 'ti vatvā atitāṁ āhari:

Atite Bārāṇasiyāṁ Brahma datte rājjam kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakaṭasatehi pubbantā aparantām² gacchanto aṭavimukham patvā manusse sannipātētvā „imissā aṭaviyā visarukkhā nāma atthi, mā kho mām anāpucchā pubbe akhāditapubbāni phalāni khāditthā“ 'ti ovadi. Manussā aṭaviṁ atikkamitvā aṭavimukhe ekām kimpakkarakkham phala-bhāranamitasākham addasaṁsu, tassa khandhasākhapattaphalāni sañthānavanṇarasagandhehi ambasadisān' eva. Tesu ekacce vanṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaññāya phalāni khādiṁsu, ekacce „satthavāhaṁ pucchitvā khādissāmā“ 'ti gahetvā atṭhamānsu. Bodhisatto tam thānaṁ patvā gahetvā thite³ phalāni chaddāpetvā ye khādamānā atṭhamānsu te vamanām kāretvā tesām bhesajjam adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khāditvā thitā pana jīvitakkhayaṁ pattā. Bodhisatto pi icchi-tatthānam sotthinā gantvā lābhāni labhitvā puna sakaṭthānam eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā tam⁴ vatthum kathetvā abhisambuddho hutvā imām gāthām āha:

Āyatim dosām nāññāya yo kāme patisevati
vipākante hananti nam kimpakkam iva bhakkhitā ti. 84.

Tattha āyatim dosām nāññāya 'ti anāgate dosām nāññāya ajānitvā ti attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevati, vipākante hananti nan ti te kālā⁵ nam purisām attano vipākasamkhāte ante nirayādisu uppannaiḥ nānappakārena dukkhena samyojiyamānā⁶ hananti, kathaṁ: kimpakkam iva bhakkhitām yathā paribhogakāle vanṇagandharasampatti� manāpāni kimpakkaphalaṁ anāgataṁ dosām adisvā bhakkhitām ante hanati jīvitakkhayaṁ pāpetīti.

Evaṁ paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanām yathānusandhim pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkaṇṭhitabhippku sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. thita. ³ Ck nam. ⁴ so both MSS. instead of kāmā? ⁵ Ck -yojya-.

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesaparisāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesum. Satthāpi imām dhamma-desanām āharityā jātakām sāmodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahosi, satthavāho pana aham evā“ 'ti. Kimpakkajātakan.

6. Sīlavimānsanajātaka.

Sīlam kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekām sīlavimānsakām² brāhmaṇām ārabbha kathesi. So kira Kosalarājānam nissāya jīvati tisaraṇagato akhaṇḍapañcasilo tiṇṇām vedānaṁ pāragū. Rājā „ayām sīlavā“ ti tassa atirekasammānam karoti. So cintesi: „ayām rājā mayham aññabrahmaṇehi³ atirekasammānam karoti, ativiya mām garūm katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattiṁ⁴ nissāya imām sammānam karoti udāhu sīlasampattiṁ, vīmānsissāmi tāvā“ 'ti so ekadivasaṁ rājupaṭṭhānam gantvā għarām gacchanto ekassa herāññikassa phalakato anāpucchitvā ekām kahāpanām gahetvā agamāsi. Herāññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisidi. Punadivase dve kahāpane ganhi. Herāññiko tath' eva adhivāsesi. Tatiyadivase kahāpanāmuṭṭhim aggahesi. Atha nam herāññiko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbām vilumpantassā“ 'ti „rājakuṭumbām vilumpakacoro me gahito“ ti tikkhattum viravi. Atha nam manussā ito c' ito cā-gantvā „cirān dāni tvām sīlavā⁵ viya vicaritī“ dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassesum. Rājā vippaṭisārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpām dussilakammain karositi⁶“ vatvā „gacchatha, tassa rājānam⁷ karothā“ 'ti āha. Brāhmaṇo „nāham mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpane gaṇhitī“. „Etām mayā tayi mama sammānam karonte⁸ 'kin nu kho rājā mama jātiādīni nissāya atisammānam karoti udāhu sīlam nissāya⁹ 'ti vīmānsanatthāya kataṁ, idāni pana mayā ekānsena nātām, yathā sīlam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādīni tathā¹⁰ hi me idāni rājānam¹⁰ kāresiti, svāham iminā kāraṇena 'imasmīn loke sīlam eva uttamām sīlam pañukhan¹¹ ti sannīṭṭhānam gato, imassa paññāham sīlassa anuc-

¹ C^v -phalam corr. to -phale. ² C^v -ka. ³ C^k aññāmbrā-. ⁴ both MSS. -sippatti-. ⁵ both MSS. sīlevā. ⁶ both MSS. karohit. ⁷ C^v rājānam, C^k rājā. ⁸ C^k tayimmanām karonto corr. to taya-, C^v tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^v yathā. ¹⁰ both MSS. rājānam.

chavikam karonto gehe ṭhito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehitī“ vatvā rājanām anujānāpetvā jetavanābhīmukho pāyāsi. Atha nām īnatiuhajjabandhvā sannipātetvā nivāretum asakkontā¹ nivattiṁsu. So Satthu santikam gantvā pabbajjam yācītvā pabbajjañ ca upasampadañ ca labhitvā avissaṭṭhakammanto vipassanām vaddhetvā arahattam patvā Satthāram upasamkamitvā „bhante mayham pabbajā matthakam pattā“ ti aññām vyākāsi. Tassa tam aññavyākaranam² bhikkhusaṅghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasam dhammasabhaÿam sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlam vīmaṁsītvā rājanām āpucchitvā arahatte³ patiṭṭhito“ ti tassa gunām kathayamānā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brāhmaṇo attano sīlam vīmaṁsītvā pabbajitvā attano patiṭṭham akāsi, pubbe pi paññitā attano sīlam vīmaṁsītvā pabbajitvā attano patiṭṭham karimśu 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁴ dānādimutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasilo. Rājā sesabrahmaṇehi atirekam tassa sam-mānam karotīti sabbam purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikam nīyamāne⁵ ahigundikā antaravīthiyam sappam kīlāpentā⁶ nam naṁgutthe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale vethenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etam sappam naṁ-gutthe gaṇhatha, mā gīvāya“, mā gale vethetha, ayam⁷ hi vo ḍasitvā jīvitakkhayam pāpeyyā“ ti āha. Ahigundikā⁸ „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti, tvaṁ pana attano dussīlatāya anācārena rājakutumbavilumpaka-corō“ ti bandhitvā nīyāsīti¹⁰“ āhaṁsu. So cintesi: „sappāpi tāvā adasantā aviheṭhentā sīlavanto ti nāmam labhanti, kim aṅga¹¹ pana manussabhūtā, sīlam yeva imasmim loke uttamam,

¹ Cv. -to. ² Ck aññām-. ³ both MSS. arahante. ⁴ Ck porohito. ⁵ Cv. niyya-. ⁶ both MSS. kīlā-. ⁷ both MSS. gīvāya. ⁸ so both MSS. ⁹ Ck adds āha, Cv. a. ¹⁰ Ck nīyā-. ¹¹ Ck kimaham.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha naṁ netvā rañño dassesum. Rājā „kiṁ idam tātā" ti pucchi. „Rājakutumbavilumpakacoro devā" 'ti. „Tena hi 'ssa rājānam karothā" 'ti. Brāhmaṇo „nāham mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpane aggahesīti" ca vutto purimanayen' eva sabbam ārocento „sv-āhaṁ iminā kāraṇena 'imasmiṁ loke sīlam eva uttamam sīlam pāmukkhan' ti sanniṭhānam gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idam, āśiviso tāva adasanto avihethento sīlavā ti vattabbamattam labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamam sīlam pavarān" ti sīlam vanṇento imam' gātham āha:

Sīlam kir' eva kalyānam, sīlam loke anuttaram,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā' ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlam kir' eva 'ti kāyavācācittehi avitikkamanasamkhātam¹ ācāra-sīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāna-n-ti sundaratarem, anuttaran ti jetṭhakam sabbagūpadāyakam, passā 'ti attanā diṭṭhakāraṇam abhimukham karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno adasana-aviheṭhanamattakena sīlavā ti pasainsam labhati, na haññati na vihaññatīti, imināpi kāraṇena sīlam eva uttaman ti.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya² rañño dhammam desetvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā Himavantaṁ pavisitvā pañca abhiññā atṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmaloka-parāyano³ ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahosi, purohito pana aham eva" 'ti Sīlavimānsanajātakam.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idam Satthā Veluvane viharanto ekam sāṭakalakkhaṇabrahmaṇam ārabba kathesi.

¹ Ck omits imam. ² both MSS. sīlamvā. ³ Cv vītikkamanasamkhātam, Ck kāyavācācintetvītikkamanasākhātam. ⁴ Cv gāthāyam. ⁵ Ck -no.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhaṭamaṅgaliko tīsu rata-nesu appasanno micchādiṭṭhi adṛḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhāpitām sāṭakayugam mūsikā khādi. Ath' assa sīsañ nahāyitvā „sāṭake āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khāditabhāvam ārocayimṣu. So cintesi: „sace idam mūsikadaṭṭham sāṭakayugam imasmīn gehe bhavissati mahāvināśo bhavissati, idam hi avamaṅgalam kālakanṇisadisam, puttadūtānam pi dāsakammakarādīnam vā¹ na sakkā dātum, yo hi idam gaṇhissati sabbassa mahāvināśo bhavissati, āmakasusānē chaddāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnam hatthe dātum, te hi ettha lobham uppādetvā idam gahetvā viñāsam pāpuṇeyyūm², puttassa tam hatthe dassāmīti³ so puttām pakkosāpetvā tam attham ārocetvā „tvām pi nām tāta hatthena aphasitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusānē chaddetvā sasīsam nahāyitvā ehitī“ pesesi. Satthāpi kho tam divasam paccūsasamaye veneyyabandhave olokento imesam pitāputtānam sotāpattiphalassa upanissayañ disvā migavīthīm gahetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre niśidi chabbannabuddha-ramsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanair sampaticchitvā agārassappām viya tam⁴ yugasāṭakam yaṭṭhikotiyā gahetvā āmakasusānadvāram pāpuṇi. Atha nām Satthā „kim karosi māṇavā“ 'ti āha. „Bho Gotama, idam sāṭakayugam mūsikadaṭṭham kālakanṇisadisam halā-halavīpamam⁵ mama pitā 'añño etam chaḍḍento lobham uppādetvā gaṇheyyā“ 'ti bhayena mām pahiñi⁶, aham etam 'chaḍḍetvā sīsam nahāyissāmīti⁷ ādāya⁸ gato 'mhi bho Gotamā“ 'ti. „Tena chaddhēhitī“. Māṇavo chaddhesi. Satthā „amhākan dāni vaṭṭatīti“ tassa sammukhā va avamaṅgalam „bho Gotama, etam kālakanṇisadisam, mā gaṇhi mā gaṇhīti“, tasmiñ vārayamāne⁹ yeva gahetvā veļuvanābhīmukho pāyāsi. Maṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitām sāṭakayugam samaṇo Gotamo 'amhākam vaṭṭatīti' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veļuvanam gato“ ti. Brāhmaṇo cintesi: „tam sāṭakayugam avamaṅgalam kālakanṇisadisam, tam valañjento samaṇo pi Gotamo nassisati, tato amhākam garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aññe¹⁰ bahusāṭake datvā tam chaddāpessāmīti¹¹ so bahusāṭake¹² gāhāpetvā¹³ puttena saddhim Veļuvanam gantvā Satthāram disvā ekamantam thito evam āha: „saccam kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -neyyam. ³ Ck nām. ⁴ Cv halā-hala-, Ck halāhala-. ⁵ Ck vāhiñi, Cv vāhiñi corr. topahiñi. ⁶ both MSS. āha ⁷ Ck vāriyamāne. ⁸ both MSS. añño. ⁹ Cv bahū-. ¹⁰ Cv bāhā-.

sānā sātakayugam gahitan“ ti. „Saccam brāhmaṇā“ ’ti. „Bho Gotama tam sātakayugam avamāngalam, tumhe taṁ paribhuñjamānā nassis-satha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanam vā pārupanam vā na-ppahoti ime sātakē gahetvā tam chaddapethā“ ’ti. Atha nam Satthā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākam āmakasusāne antaravīthiyām saṁkāraṭṭhāne¹ nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu thānesu chadditā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān’ eva pubbe pi evamladdhiko yeva“ ’ti tena yācito atitām āhari:

Atite Magadharatthe Rājagaha nagare dhammiko Magadharājā rajjaṁ kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmim udicca brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtam patto isipabbajam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā² Himavante vasamāno ekasmim kāle Himavantato nikhamitvā Rājagaha-nagare³ rājuyyānam patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhā-cāratthāya nagaram pāvisi. Rājā tam disvā pakkosāpetvā pāsāde nisidāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya patiññām gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmiṁ kāle Rājagahanagare³ Dussalakkhaṇabrahmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitam sātakayugan ti sabbam purimasadisam eva. Māṇave pana susānam gacchante Bodhisatto paṭhamataram gantvā susānadvāre nisiditvā tena chadditam sātakayugam gahetvā uyyānam agamāsi. Māṇavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako⁴ tāpaso nasseyyā“ ’ti⁵ Bodhisattassa sāntikam gantvā „tāpasa tayā gahitasātakē chaddhehi, mā nassiti“ āha. Tāpaso „amhākam susāne chadditapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalam nām’ etam na Buddhapacceka buddhabodhisattehi vaṇṇitam, tasmā pañditena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabban“ ti brāhmaṇassa dhammam desesi. Brāhmaṇo dhammam sutvā ditthim bhinditvā Bodhisattam saraṇam gato. Bodhisatto pi aparihīnajjhāno Brahma-loka - parāyano ahosi.

¹ Cv saṁkāraṭṭhe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ Ck -gabā-. ⁴ Ck -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsiti.

Satthāpi imam atitām āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṁ desento imam gātham āha :

Yassa maṅgalā samūhatā
uppādā supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṅgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etiti. 86.

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arahato khīnāsavassa dīṭhamāṅgalām sutamarīgalām mutamarīgalān ti ete maṅgalā samucchinna, uppādā supinā ca¹ lakkhaṇā cā 'ti evarūpo candaggāho bhavissati evarūpo suriyaggāho bhavissati evarūpo nakkhattaggāho bhavissati evarūpo ukkāpāto bhavissati evarūpo disādāho bhavissatī ime pañca mahāuppādā, nānappakāraka supinā, subhagalakkhaṇām dubbhagalakkhaṇām itthilakkhaṇām purisalakkhaṇām dāsalakkhaṇām dāsilakkhaṇām asilakkhaṇām usabhalakkhaṇām āvudhalakkhaṇām vatthalakkhaṇān ti evamādikāni lakkhaṇāni, ime ca dīṭhiṭṭhānā² yassa samūhatā na etehi uppādādīhi attano maṅgalām vā avamaṅgalām vā paceti, sa maṅgaladosavītivatto ti so khīnāsavo sabbamāṅgaladosavītivatto atikkanto pajabītva ṛhito, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca palāso³ cā 'ti adinā nayena dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo dīṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṁsāre⁴ yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato⁵ vitivatto samatikkanto khīnāsavo bhikkhu, na jātumetīti puna patisandhivasena ekaṁsen' eva imam lokam na eti na gacchati.

Evam Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṁ desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhiṁ puttena sotāpattiphale patīṭṭhabhi. Satthā jātakam samodhānesi: „Tadā ete va⁶ pitāputtā ahesum, tāpaso pana sham evā“ 'ti. Maṅgalajātakam.

8. Sārambha jātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idam Satthā Sāvatthiyām viharanto omasavādasikkhāpadam ārabba kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivisālajātakē vuttasadisān' eva. Imasmim pana jātakē

¹ both MSS. omit ca. ² C^k dīṭhadīṭṭhānā, C^v divadīṭṭhīṭṭhāna corr. to dīṭṭhīṭṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāpo? ⁴ C^k saṁkāre. ⁵ C^k omits gato.

⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraratthe Takkasilāyam aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahosi. Satthā idam atītavatthum kathetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikam,
mokkho kalyāṇiyā sādhū, mutvā tapati pāpikan ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā 'ti catudosaviniñmūttakalyāṇim sun-darañ anavajjām vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikan ti pāpikam lāmikam paresam apiyam amanāpam na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhū 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imasmim loke sādhū sundaram bhaddakam, mutvā tapati pāpikan ti pāpikam pharussam vācam muñcitvā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evañ Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, brāhmaṇī Uppalavaññā, Sārambho pana aham evā“ 'ti. Sārambhajātakam.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va² kira te āsiti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam kuhakam ārabbha kathesi. Kuhanavatthum Uddālajātake āvibhavissati.

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente ekam gāmakam upanissāya eko kūṭajaṭilakuhakatāpaso³ vasati. Eko kuṭimbiko tassa araññe paññasālam kāretvā tattha nam vāsento attano gehe pañītahārena patijaggati. So tam kūṭa-jaṭilam „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvanñanikkha-satam tassa paññasālam netvā bhūmigatañ katvā „idam olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha nam tāpaso „pabbajitānam nāma āvuso evarūpañ kathetuñ na vat̄tati, amhākam parasan-take lobho nāma n' atthiti“ āha. So „sādhū bhante“ ti tassa vacanam saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso „sakkā ettakena

¹ Ck kalyāṇināme, Cv kalyāṇināmeva. ² Cv vācāya. ³ Cv -jatilamku-.



jīvitun“ ti katipāham atikkametvā tam suvannam gahetvā antarāmagge ekasmim thāne thapetvā āgantvā paññasālāyam eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccam katvā evam āha: „Āvuso mayam tumhe nissāya ciram vasimha, aticiram hi ekasmim thāne vasantānam manussehi saddhim saṁsaggo hoti, saṁsaggo ca nāma pabbajitānam malaṁ, tasmā gacchām’ ahan“ ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha nam so „evam sante gacchatha bhante“ ti yāva gāmadvāram anugantvā nivatti. Tāpaso thokam gantvā „imam kūtumbikam‘ mayā vañcetum vattatī“ cintetvā jatānam antare tiṇam thape-tvā paṭinivatti. Kūtumbiko „kim bhante nivattithā“ ’ti pucchi. „Āvuso tumhākam gehacchadanato me jatāsu ekaṭinām laggam, adinnadānañ ca nāma pabbajitānam na vattati, tam ādāya āgato ‘mhi“. Kūtumbiko „chaddetvā gacchatha bhante“ ti vatvā „tiṇasalākam nāma parasantakam na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo“ ti pasiditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana Bodhisatte na bhaṇḍatthāya paccantaṁ gacchantena tasmin nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanām sutvā va „addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭam bhavissatī“ kūtumbikam pucchi: „atthi“ pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan“ ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan“ ti. „Tena hi gaccha, tam’ upadhārehīti“. So paññasālam gantvā adisvā vegeṇāgantvā „n’ atthi sammā“ ’ti āha. „Na te suvaṇṇam aññena gahitam, ten’ eva kuhaṭatāpasena gahitam, ehi tam anubandhitvā gaṇhāmā“ ’ti vegena gantvā kūṭatāpasai gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇam āharāpetvā gaṇhiṁsu. Bodhisatto suvaṇṇam disvā „nikkhasataṁ haramāno asajjivtā⁵ tiṇamatte satto sīti“ vatvā nam⁶ garahanto imam gātham āha:

Vācā va⁷ kira te āsi saṇhā sakhilabhbāṇino,
tiṇamatte asajjitho⁸ no ca nikkhasataṁ haran ti. 88.

¹ C^v kūṭim-. ² C^k atthina. ³ C^k nikkhittikan. ⁴ C^k thaṁ. ⁵ C^k asajjhittvā.
⁶ C^v tvaṁ. ⁷ C^k ya. ⁸ both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te āsi sañhā sakhilabhaṇino ti pabbajitānam tipamattam pi adinnaṁ ādātum na vattañiti evam sakhilam muduvacanam vadantassa vācā eva kira te sañhā āsi, vacanamattam evam addhā ahositi attho, tiñamatte asajjittho ti kūṭajañila¹ ekissā tiñasalākaya kukkuccam kuru-māno tvam satto āsatto laggo ahosi, no ca nikkhassataṁ haran ti imam pana nikkhassataṁ haranto asatto nillaggo va jāto sīti.

Evaṁ Bodhisatto tam garahitvā „mā su puna kūṭajañila evarūpam akāsīti“ ovādam datvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „na bhikkhave idān’ eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“ ’ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabbikkhu ahosi, panditapuriso pana aham evā“ ’ti. Kuhakajātakam.

10. Akataññujātaka.

Yo pubbe katakālyāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapindikam ārabbha kathesi. Tassa’ kir’ eko paccantavāsiko setthi adīṭhasahāyo ahosi. So ekadā paccante utthānakabhaṇḍassa pañca sakatasatāni püretvā kammantikamanusse āha: „gacchatha bho, imam bhaṇḍam Sāvatthim netvā amhākam sahāyassa Anāthapindikamahāsetthissa paccakkhena vikkinitvā paṭibhaṇḍam āharathā“ ’ti. Te „sādhū“ ’ti tassa vacanam sampaticchitvā Sāvatthim gantvā mahāsetthim disvā pannākāram datvā tam pavattim ārocesum. Mahāsetthi „svāgataṁ vo“ ti tesam āvāsañ ca paribbayañ ca dāpetvā sahāyassa sukhai pucchitvā bhaṇḍam vikkinitvā paṭibhaṇḍam² dāpesi. Te paccantam gantvā tam attham attano setthissa ārocesum. Aparabhāge Anāthapindiko tath’ eva pañca sakatasatāni tattha pesesi. Manussā tattha gantvā pannākāram ādāya paccantavāsikasetthim passimsu. So „kuto āgacchathā“ ’ti pucchitvā „Sāvatthito, tumkākam sahāyassa Anāthapindikassa santikā“ ti vutte „Anāthapindiko ti kas-saci purisassa nāmam bhavissatīti“ parihāsam katvā pannākāram gahe-tvā „gacchatha tumhe“ ti uyyojesi, n’ eva nivāsam na paribbayam dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍam vikkinitvā paṭibhaṇḍam ādāya Sāvatthim āgantvā setthissa tam pavattim ārocesum. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jañilam. ² Ck nassa. ³ Ck pati-, Cv pani-. ⁴ Ck vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāram tath' eva pañca sakatastāni Sāvatthiṁ pessi. Manussā paññākāram ādāya mahāsetthiṁ passimsu. Te pana disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayaṁ sāmi etesam nivāsañ ca bhattañ ca paribbayañ ca jānissāmā“ 'ti vatvā tesam sakatastāni bahinagare tathārūpe² thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhākam vo ghare yāgubhattān ca paribbayo ca bhavissatī“ gantvā dāsakammakare sannipātētvā majjhimayāmasamantare pañca sakatastāni vilumpitvā nivāsanapārupanāni pi tesam³ acchinditvā gone palāpetvā sakatastāni vicakkāni katvā bhūmiyam thapetvā cakkāni pi ganhitvā va agamāmsu. Paccantavāsino nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi tam pavattim mahāsetthino ārocesuṁ. So „atthi dān' idam kathāpābhatan“ ti Satthu santikam gantvā ādito paṭṭhāya sabbam tam pavattim ārocesi. „Na kho gahapati so paccantavāsi⁴ idān' eva evamīlo, pubbe pi evamīlako va ahosīti“ vatvā tena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto Bārāṇasiyam mahāvibhavo setthi ahosi. Tass' eko paccantavāsiko setthi adiṭhasahāyo sahāyo⁵ ti sabbam atitavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan“ ti ārocito⁶ „paṭhamam attano katañc upakāram ajānantā pacchāpi evarūpam labhanti yevā“ 'ti vatvā sampattaparisaya dhammam desento imam gātham āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattaram nādhigacchatī. 89.

Tatrāyam pīṇḍattho: khattiyyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataram aññena katakalyāṇo katupakāro katattho nipphāditakicco hutvā tam parena attani katañc kalyāṇañ c'eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa kiccessa kattaram nādhigacchatī na labhatī.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya dhammam desetvā dānā-dīni puññāni katvā yathākammañ gato.

¹ Ck -vāsi. ² Ck yathārūpe. ³ Cv nesam. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imam dhammadesanām āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā paccantavāsi¹ idāni paccantavāsi yeva, Bārāpasiseṭṭhi pana aham
evā“ ’ti. Akataññūjātakam. Apāyim havaggo navamo.

10. LITTAVAGGA.

1. Littajātaka.

Littam paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto a paccavekkhitaparibhogam ārabba kathesi. Tasmin
kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā
paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā
yebhuyyena nirayatiracchānayonito na muñcanti. Satthā tam kāraṇam
ñatvā² bhikkhūnām anekapariyāyena dhammadakathām kathetvā apacc-
vekkhitaparibhoge³ ädinavam⁴ kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma
cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vaṭṭati⁵,
taṣmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“ ’ti paccavekkha-
navidhiṁ dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisamkhā yoniso cīva-
raṁ paṭisevati sitassa paṭighātāyā“ ’ti ädinā nayena tantim ḥapetvā⁶
„bhikkhave cattāro paccaye evam paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭ-
ṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiso, porā-
nakā hi apaccavekkhitvā dosam ajānitvā visam paribhuñjitvā vipākante
mahādukkham anubhavimśū“ ’ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayap-
patto akkhadhutto ahosi. Athāparo kūṭakkhadhutto Bodhi-
sattena saddhiṁ kīlanto attano jaye vattamāne kelimandalam⁶
na bhindati parājayakāle⁷ pana akkham mukhe pakkipitvā⁸
„akkho naṭṭho“ ti kelimandalam⁸ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k-bhogena. ⁴ both MSS. ädinava. ⁵ C^v
vaddhati. ⁶ both MSS. -manḍalam. ⁷ both MSS. parājakāle. ⁸ C^v -lam.

satto tassa kāraṇam īnatvā „hotu jānissām’ ettha pan¹“ ti akkhe ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā’ punappuna sukkhā-petvā te ādāya tassa santikam gantvā „ehi samma, akkhehi kīlāmā² ‘ti āha. So „sādhu sammā“ ‘ti keļimandalam’ sajjetvā tena saddhim kīlanto attano parājayakāle ekam mukhe pakkhipi. Atha nam Bodhisatto tathā karontam disvā „gilāhi tāva, pacchā ‘idan nāma tan’ ti jānissasātī“ codetum imam gātham āha:

Littam paramena tejasā
gilam akkhām puriso na bujjhati,
gila re gila³ pāpadhuttaka⁴,
pacchā te kaṭukam⁵ bhavissatīti. 90.

Tattha littan⁶ makkhitam rañjitatam, paramena tejasā ti uttamatejasam-pannena halāhalavisena, gilan ti gilanto, akkhanti gūlakam⁷, na bujjhatīti ayam me gilato idau nāma karissañtī na jānāti, gila re ti gilāhi are, gila⁸ ‘ti puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam¹⁰ bhavissatīti imasmīn te akkhe galite etam visam tikhīnam bhavissatīti attho.

Bodhisattassa kathentass’ eva kathentass’ eva¹¹ visavegena mucchito akkhīni parivattetvā khandham nāmetvā pati. Bodhisatto „idāni ‘ssa jīvitadānam dātum vattatīti“¹² osadhaparibhā-vitam vamanayogam datvā vametvā sappimadhusakkharādayo khādāpetvā ārogam¹³ katvā „puna evarūpam mā kāsīti“ ovaditvā dānādini puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „bhikkhave apaccavekkhitaparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiso hotiti“ vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā panditadutto aham eva ahosim“.

Kūṭadutto pan’ ettha na kathiyati, yathā c’ ettha evam sabbattha yo pana imasmīn kāle na paññāyati so na kathiyaty- evā ’ti. Littajātakam.

¹ C^k pat, read pattan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kīlāmā.
⁴ both MSS. -mandalam. ⁵ C^k omits gila. ⁶ C^k pāpadhutta. ⁷ C^v -kam.
⁸ C^k littan. ⁹ C^k gū-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v arogam.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkatthe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Ānardam ārabba kathesi. Ekasmim samaye Kosalarañño itthiyo cintayimsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripunnāyatana ca, mayañ ca imañ ca¹ dullabham khaṇasamavāyam labhitvāpi attano ruciya vihāraṁ gantvā dhammamāvā sotum pūjām vā kātum dānam vā dātum na labhāma, mañjusāya pakkittā² viya vasāma, rañño kathetvā amhākām dhammam desetum anucchavikām ekām bhikkhuṁ pakkośāpetvā tassa santike dhammam sossāma, tato yaṁ sakkhissāma tam gaṇhissāma, dānādini puññāni karissāma, evam no ayam khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānam upasamkanitvā attanā cintitakāraṇam kathayimsu. Rājā „sādhū“ 'ti sampaticchi. Ath' ekadivasam uyyānakilām kīlitukāmo uyyānapālām pakkośāpetvā „uyyānam sodhehi“ āha. Uyyānapālo uyyānam sodhento Satthāram aññatarasmim rukkhamūle nisinnam disvā rañño santikam gantvā „suddham deva uyyānam, api c'etha aññatarasmim rukkhamūle Bhagavā nisinno“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammam pi sossāmā“ 'ti alamkatarathām abhiruyha uyyānai gantvā Satthu santikam agamāsi. Tasmā ca samaye Chattapāṇi nām' eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammam sunāmāno nisinno hoti. Rājā tam disvā aśaṅkamāno muhuttamū thatvā puna „sac' āyam pāpako bhaveyya na Satthu santike nisiditvā dhammam suneyya, apāpakena iminā bhavitabban“ ti cintetvā Satthāram upasaṅkamitvā vanditvā ekamantam nisidi. Upāsako Buddhagāravāna rañño paccutthānam vā vandanam vā na akāsi, tena assa rājā anattamano ahosi. Satthā tassa anattamanabhāvam nātvā upasakassa gunām kathesi: „ayam mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kāmesu vitarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabban yassa Satthā gunām vannetiti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ 'ti sampaticchi. Rājā Satthu santike dhammam sutvā Satthāram padakkhiṇam katvā pakkāmi. So ekadivasam upāsakam bhuttapātarāsam chattam adāya Jetavanam gacchantam disvā pakkośāpetvā evam āha: „tvām kira upāsaka bahussuto, amhākañ ca itthiyo dhammam sotukāmā c' eva uggahetukāmā ca, sādhū vat' assa sacce tāsam dhammam vāceyyāsīti“. „Deva gihinam³ nāma

¹ so both MSS. ² Cv pakkittām. ³ Cv gihinam.

rājantepure dhammam desetum vā vācetum vā na patirūpam, ayyānam eva patirūpan¹ ti. Rājā „saccam esa² vadatīti“ tam uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde aham tumhākam dhammadesanathāya ca dhammam vācanathāya ca Satthu santikam gantvā ekaṁ bhikkhum yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataram yācāmīti³ āha. Tā sabbā mantetvā dhanumabhanḍāgāriyam Ānandattheram eva rocesum. Rājā Satthu santikam gantvā vanditvā ekamantam nisinno evam āha: „bhante, amhākam gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammam sotuñ ca uggañhituñ ca icchanti, sādhu vat' assa sacce amhākam gehe dhammam deseyya c' eva vāceyyasīti⁴. Satthā „sādhu“ 'ti sampaticchitvā theram ānāpesi. Tato paṭṭhāya rañño itthiyo therassa santike dhammam sunanti c' eva uggañhanti ca. Ath' ekadivasam rañño cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvam sutvā amacce ānāpesi: „sabbe antovaļañjanamanusse gahetvā cūlāmaṇim āharāpethā“ ti. Amaccā mātugāme ādīm katvā cūlāmaṇim paripucchantā adisvā mahājanam kilamenti. Tam divasam Ānandatthero rājanivesanam pavittho. Yathā tā itthiyo pubbe theram divsā va haṭṭhatutṭhā dhammam sunanti ca uggañhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesuṁ. Tato therena „kasmasi tumhe aija evarūpā jātā“ 'ti pucchitā evam āhaṁsu: „bhante 'rañño cūlāmaṇim pariyesamā⁵ 'ti amaccā mātugāme upādāya antovaļañjanake kilamenti, na jānāma kassa kiñ bhavissa, ten' amha domanassappattā⁶ ti. Thero „mā cintethā“ 'ti tā samassāsetvā rañño santikam gantvā paññattāsane nisiditvā „manī kira te mahārāja naṭṭho“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Asakkhi pana tam āharāpetun“ ti. „Bhante sabbam antojanam gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun“ ti. „Mahārāja mahājanam akilametvā va āharanūpāyo atthiti“. „Kataro bhante“ ti. „Pindadānam mahārājā“ 'ti. „Katarapindadānam bhante“ ti. „Mahārāja yattakesu āsamkā atthi te ganetvā ekekassa ekekam pilāpinḍam⁷ vā mattikāpiṇḍam vā datvā 'imam pacčusakale āharitvā asukaṭhāne nāma pātethā⁸ ti vattabbam, yena gahito bhavissati so tasmim pakhipitvā āharissati, sacce pāthamadivase yeva pātentī icc-etam kusalam, noce pātentī dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath' eva kātabbam, evam mahājano ca na kilamissati manim ca labhissasīti⁹“ evam vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanayen' eva tayo divase dāpesi, n' eva manim āharimsu.

¹ Ck evasa. ² so both MSS. instead of vāceyya cā 'ti? ³ so both MSS. instead of palala-? ⁴ both MSS. -ssatīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kim mahārāja pātito manīti“ pucchi. „Na pātentī bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṁ¹ ñeva patīcchannatīthāne mahācātiṁ thapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇīm parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaļañjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsañgam katvā ekako anto sāṇīm pavisitvā hattham dhowitvā āgacchatū’ ‘ti vadehīti“ thero imam upāyam ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammabhaṇḍagāriko imam adhikaraṇam² ādāya maṇīm adassetvā na osakkissatīti aṭhānam etam pātetum dāni vaṭṭatīti“ maṇīm patīcchannam katvā ādāya anto sāṇīm pavisitvā cāṭiyam³ pātetvā⁴ nikkhami. Sabbesam nikkhantakāle udakam chaddetvā maṇīm addasam̄su. Rājā „theram nissāya mahājanam akilametvā va me maṇi laddho“ ti tussi. Antovaļañjanamanussāpi „theram nissāya mahādukkhato mutt’ amhā“ ‘ti tussim̄su. „Therassānubhāvena rañño cūlāmani laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusanighe ca pākaṭo jāto. Dhammasabhbāyam sannisinnā bhikkhū therassa guṇam vanayim̄su: „āvuso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiccena upāyukusalatāya mahājanam akilametvā upāyen’ eva rañño maṇīm dassesiti“. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ‘ti yutte „na bhikkhave idāni Ānanden’ eva⁵ parahatthagatain bhaṇḍaiṁ dassitam, pubbe pi paṇḍitā mahājanam akilametvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakam dassayim̄su“ ‘ti vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto sabbasippe nipphattiṁ patto tass’ eva amacco ahosi. Ath’ ekadivasam rājā mahantena parivārena uyyānam gantvā vanantarāni vicaritvā udakakilam kīlitukāmo maṅgalapokkharaṇiṁ otaritvā itthāgāram pi pakkosi. Itthiyo attano sīsūpagagivūpagādīni ābharanāni omuñcītvā uttarāsañge pakkhipitvā samuggapiṭthesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharaṇiṁ otariṁsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi⁶ sākhantare nisinnā devim piñandhanāni⁷ omuñcītvā uttarāsañge pakkhipitvā samuggapiṭthcsu ṭhapayamānam⁸ disvā tassā muttāhāram piñandhitukāmā⁹ hutvā

¹ Cv madātalasmiṁ. ² Cv adhikāra-. ³ both MSS. cātiṁ. ⁴ Ck pāpetvā. ⁵ Ck ānandoneva, Cv ānandovenava corr. to -doneva. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. ṭhapiya-.

dāsiyā pamādām olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā tahām tahām olokadhāmā¹ nisinnā yeva pacalāyitūm ārabhi. Makkaṭī² tassā pamādabhāvām ūtavēgena otaritvā mahā-muttāhāram givāya paṭimūñcitvā vātavegena uppatitvā sākhan-tare nisīditvā aññāsam makkatīnām dassanabhayena ekasmim susiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya tam rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsī pabujjhītvā muttāhāram apassantī kampa-mānā aññām upāyām adisvā „puriso deviyā muttāhāram gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviravaṁ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanām sutvā rañño ārocayiṁsu. Rājā „corām gaṇhathā“⁵ ti āha. Purisā uyyānā nikkhāmitvā „corām gaṇhathā“⁶ ti ito c' ito olokenti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso tam saddām sutvā kampamāno palāyi. Tam disvā purisā „ayām coro bhavissatītī“ anubandhitvā tam gahetvā pothetvā „are duṭṭhacora evam mahāsāram nāma pilandhanām⁷ ava-harissasitī“⁸ parihāsiṁsu. So cintesi: „sac' āham 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitām n' atthi, pothentā yeva mām māressanti, sampaticchāmī nan“⁹ ti so „āma sāmi gahitām me“¹⁰ ti. Atha nam¹¹ bandhitvā rañño santikām nayiṁsu. Rājāpi nam pucchi: „gahitan te mahāsārapilandhanām“¹² ti. „Āma devā“¹³ ti. „Idāni nam kahan“¹⁴ ti. „Deva mayā mahāsāram nāma mañcapīṭham pi na diṭṭhapubbaṁ, setṭhi pana mām mahāsārapilandhanām¹⁵ gaṇhāpesi, so 'ham gahetvā va tassa adāsiṁ, so nam jānātītī“. Rājā setṭhiṁ pakkosāpetvā „gahitan te imassa hatthato mahāsārapilandhanām“¹⁶ ti pucchi. „Āma devā“¹⁷ ti. „Kahan tan“¹⁸ ti. „Purohitassa me dinnan“¹⁹ ti. Purohitam pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-paticchitvā „gandhabbassa me dinnan“²⁰ ti āha. Tam pi pakko-sāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapilandhanām²¹ gahitan“²² ti pucchi. „Āma devā“²³ ti. „Kahan“²⁴ ti. „Kilesavasena me

¹ so both MSS. instead of olokayamānā? ² C^k -ṭī. ³ C^v upasantu-. ⁴ C^k palāyato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -riśsāsīti. ⁷ both MSS. tan? ⁸ C^k tam.

vāṇṇadāsiyā dinnan“ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne¹ pañca jane pucchantānam suriyo attham gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā“ 'ti pañca jane amaccānam datvā nagaram pāvisi. Bodhisatto cintesi: „idam piññandhanam² antovañña je nattham, ayañ³ ca gahapatiko bahivañña je, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovañjanakānam pi tam gahetvā palāyitum na sakkā, evam n' eva bahivañjanakānam na anto uyyāne vañjanakānam gahañūpāyo dissati, iminā duggatamanussena ‘setthissa me dinnan’ ti kathentena attano mokkhatthāya kathitam bhavissati, setthināpi ‘purohitassa me dinnan’ ti kathentena ‘ekato hutvā nittharis-sāmā’ 'ti cintetvā kathitam bhavissati, purohitēnāpi ‘gandhabbassa me dinnan’ ti kathentena ‘bandhanāgāre’ gandhabbam nissāya sukhena vasissāmā’ 'ti cintetvā kathitam, gandhabbenāpi ‘vāṇṇadāsiyā me dinnan’ ti kathentena ‘anukkañthito gamis-sāmīti⁴’ cintetvā kathitam bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbañ, uyyāne makkañtā bahū, piññandhanena⁵ ekissā makkañtīyā hatthe ārūlhena bhavitabban“ ti so rājānam upasam-kamitvā „mahārāja, core amhākam niyyādetha, mayam tam kiccam sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādhū paññita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmim ūeva thāne vasāpetvā samantā ārakkham katvā kaññam datvā yan te aññamaññam kathenti tam mayham ārocethā“ 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akam̄su. Tato manus-sānam sannisinnavelāya setthi tam gahapatikam āha: „are duṭṭthagahapatika, tayā aham mayā tvam kaham diṭṭhapubbo, kadā te⁶ mayham piññandhanam⁷ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetthi, aham mahāsāram nāma rukkhasārapādakam mañca-pīthakam pi na jānāmi, tam nissāya pana mokkham labhis-sāmīti evam avacām, mā me kujha sāmīti“. Purohito pi

¹ so both MSS. ² Cv ayam. ³ Cv -nāgārena. ⁴ both MSS. gavi-. ⁵ both MSS. ne.

set̄him āha: „mahāset̄hi tvam iminā attano adinnakam eva mayham kathaṁ adāsīti“. „Mayam pi dve issarā amhākam ekato hutvā ṛhitakāle kammarā khippam nippajjissatī¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitam āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayham pilandhanam² dinnan“. „Aham ‘tām nissāya vasanaṭ-ṭhāne sukham vasissāmīti’ kathesin“ ti. Vanṇadāsī pi gandhabbam āha: „are duṭṭhagandhabba, aham kadā tava santikam gatapubbā tvam vā mama santikam āgatapubbo, kadā mayham pilandhanaṁ³ dinnan“ ti. „Bhagini⁴, kiṁkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anuk-kanṭhamānā sukhām vasissāmā’ ‘ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānam santikā nam kathaṁ sutvā tesam tattvato acorabhāvanū ñatvā „makkaṭiyā gahitapiṭṭhanam⁵ upāyen⁶ eva pātessāmīti“ bhendumayāni bahūni pilandhanāni⁷ kāretvā uyyāne makkaṭiyo gāhāpetvā hatthapādagivāsu bhendupiṭṭhanāni⁸ piṭṭhanāpetvā⁹ vissajjesi. Itarā makkaṭi piṭṭhanāni¹⁰ rakkha-mānā¹¹ uyyāne eva nisidi. Bodhisatto manusse ānāpesi: „gac-chatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭiyo upadhāretha, yassā tam pilandhanam¹² passatha tam uttāsetvā piṭṭhanam¹³ gaṇhathā“ ‘ti. Tāpi kho makkaṭiyo „piṭṭhanam¹⁴ no laddhan“ ti tuṭṭha-hat̄hā uyyāne vicarantiyo tassā santikam gantvā „passatha amhākam piṭṭhanan¹⁵“ ti āhaṁsu. Sā makkham asahamānā „kiṁ iminā bhendupiṭṭhanena¹⁶“ ‘ti muttāhāram piṭṭhanitvā¹⁷ nikkhami. Atha nam te purisā disvā piṭṭhanam¹⁸ chaddāpe-tvā āharitvā Bodhisattassa adam̄su. So tam ādāya rañño dassetvā „idam te deva pilandhanam¹⁹, te panca pi acorā, idam pana uyyāne makkaṭiyā ābhata²⁰“ ti āha. „Kathaṁ pana te pañdita makkaṭiyā hattham ārūḍhabhāvo ñāto, kathaṁ te gahitan“ ti. So sabbam ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „sam-

¹ both MSS. -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -ṇi. ⁴ C^k -pā, C^v -nam.

⁵ C^k makkaṭiyā ne makkaṭiyā ābhatau.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontīti“ Bodhisattassa thutim karonto imam gātham āha:

Ukkaṭṭhe sūram icchanti mantisu akutūhalam
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca pañđitan ti. 91.

Tattha ukkaṭṭhe ti upakatthe ubhato būlhe¹ saṅgāme sampahāre vattamāne ti attho, sūram icchantīti asaniyāpi matthake patamānaya apalāyinām sūram icchanti, tasmin khaṇe evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo hoti, mantisu akutūhalan ti kattabbākatabbañ kiccañ sammantanakale uppanne mantisu yo akutūhalo avikinṇavāco mantam na bhindati tam icchanti, tādiso tesu thānesu patthetabbo hoti, piyan ca annapānamhīti madhure annapāne paccupatthite saha² paribhuñjanatthāya piyapuggalam patthenti, tādiso tasmin kāle patthetabbo hotīti³, atthe jāte va⁴ pañđitan ti atthagambhire dhammagambhire kismiñcid eva kāraṇe vā pañhe vā uppanne pañđitam vicakkhaṇam icchanti, tathārūpo hi tasmin samaye patthetabbo hotīti.

Evañ rājā Bodhisattam vanñetvā thometvā ghanavassam vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tess' ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Sathāpi imam dhammadesanām āharitvā therassa guṇam kathetvā jātakām samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, pañđitaamacco pana sham evā“ 'ti. Mahāsārajātakam.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vissāsabhojanām ārabba kathesi. Tasmim hi kira samaye yebhuyyena bhikkhū „mātarā no dinnam, pitarā no dinnam, bhātarā bhaginiyā cullamātarā cullapitārā mātulena matulāniyā dinnam, amhākām gihikāle⁴ pi ete dātum yuttarūpā cā“ 'ti nātīhi dinne cat-tāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā tam kāraṇam nātvā „bhikkhūnām dhammadesanām kātum vattatīti“ bhikkhū⁵ sannipatāpetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma nātīhi pi

¹ Cv būlho. ² Ck sahā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS. bhikkhu.

aññātihī pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvā va paribhogo kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam̄ katvā hi kālam̄ kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nām' esa visa-paribhogasadiso, visam̄ hi vissāsikena dinnakam̄ pi avissāsikena dinnakam̄ pi māreti yeva, pubbe pi vissāsena dinnavisam̄ paribhūñjitvā jīvitakkhayam̄ pattā“ ti vatvā atitām̄ āhari:

Atite Bārāṇasiyam̄ Brahmādatte rajaṁ kārente Bodhisatto mahāvibhavo sethi ahosi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye¹ gāvo gaheṭvā arāññam̄ pavisitvā tathā gopallikām̄ katvā rakkhanto vasati² setṭhino ca kālena kālaṁ gorasam̄ āharati³. Ath' assa gopallikāya avidūre sīho nivāsam̄ gaṇhi. Gāvīnam̄ sīhasantāsenā milātānam̄ khīram̄ mandaṁ ahosi. Atha nam̄ ekadivasam̄ sappim̄ ādāya āgataṁ sethi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandaṁ sappiti“. So tam̄ kāraṇam̄ ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁴ sīhassa katthaci patibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātu-kāya saddhim̄ saṁsaggo“ ti. „Sakkā pana tam̄ gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi tam̄ gaheṭvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarire lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā tam̄ migamātukam̄ vissajjehi, so tassā sinehena sarīram̄ lehitvā jīvitakkhayam̄ pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁵ c' eva vasañ ca gaheṭvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalavisaṁ datvā uyyojesi. Gopālako jālam̄ khipitvā upāyena tam̄ migamātukam̄ gaṇhitvā tathā akāsi. Sīho tam̄ disvā va balavasinehena tassā sarīram̄ lehitvā jīvitakkhayam̄ pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gaheṭvā Bodhisattassa santi-kām̄ agamāsi. Bodhisatto tam̄ kāraṇam̄ ñatvā „paresu sineho nāma na kattabbo, evam̄ balasampanno pi sīho migarājā kilesavasena saṁsaggam̄ nissāya migamātukāya sarīram̄ lehento visaparibhogam̄ katvā jīvitakkhayam̄ patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammām̄ desento imam̄ gātham̄ āha :

¹ Ck tiṭṭha-. ² Ck vasiti. ³ Cv āhariti. ⁴ Ck nassa. ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīham va migamātukā ti. 92.

Tatrāyām saṅkhepattho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahosi tasminn
avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasminn vissatthe pi na
vissase n' eva vissāsām kareyya, kiñkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi
mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchat, katham: sīham va
migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā
sīhassa bhayam anvetam upagataṁ sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena
sīham migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evaṁ Bodhisatto sampattaparisāya dhammam desetvā
dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā sethi² aham eva ahosin“ ti. Vissāsabhojanajātakam.

4. Lomahāmsajātaka.

Sotatto sosito ti. Idam Satthā Vesāliyan upanissāya
Pātikārāme viharanto Sunakkhattam ārabba kathesi. Ekasmim hi samaye Sunakkhatto Satthu upatthāko³ hutvā pattacivaram
ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammam rocento Dasabalassa
pattacivaram niyyādetvā Korakkhattiyam nissāya tassa Kālakañjaka-
asura-yoniyam nibbattakāle gihi hutvā „n' atthi samapassa Gotamassa
uttarimanussadhammo alamariyānāpadassananaviseso, takkapariyāhatam⁴
samaño Gotamo dhammam deseti vimānsānucaritam sayampatibhānam⁵,
yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶
sammādukkhakkhayāyā⁷ 'ti Vesāliyan tiṇṇam pākārānam antare
vicaranto Satthu avaññam bhāsatī. Athāyasmā Sāriputto piṇḍaya
caranto tass' evam avaññam bhāsantassa sutvā piṇḍapātapaṭikkanto
tam attham Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Su-
nakkhatto moghapuriso, kodhavasen' evam āha, kodhavasenapi 'so na'
niyyāti takkarassa⁸ sammādukkhakkhayāyā⁹ 'ti vadanto ajānitvāpi
mayham gunam eva bhāsatī, na kho pana so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² Cv mahāsethi. ³ both MSS. upatthāno. ⁴ Ck -yābhāmū.

⁵ Ck pāti-. ⁶ Ck niyyānitakkarassa, Cv tiyyātitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ Ck niyyānitakkarassa, Cv niyyātinakka-.

guṇam jānāti, mayham hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjāñānam atthi, catuyoniparicchedakañānam atthi, pañcagatiparicchedakañānam atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evam uttarimanussadhammasamannāgataṁ pana mām yo evam vadēyya 'n' atthi samanassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṁ vācam appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ apatiñissajjivtā yathābhataṁ nikkhittō evam niraye" ti evam attano vijjamānam uttarimanussadhammassa guṇam kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchā-tape pasanno, micchātpe pasidanto na pana mayi eva pasiditum vattati, aham ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho etha sāro' ti bāhirakamicchātapaṁ vīmaṇsanto caturaṅgasamannāgataṁ brahmacariyavāsam vasiṁ, tapassī sudam homi paramatapassī, lūkho sudam homi paramalūkho, jegucchī sudam homi paramajigucchī, pavivitto sudam homi paramavivitto" ti vatvā therena yācito atitām āhari:

Atite ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapam vīmaṇsissāmīti" ajīvikapabbajam pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavihārī, manusse disvā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni¹ paribhuñji. Appamādāvihāratthāya araññe ekasmiṁ bhim̄sanake vanasañde vihāsi, tasmiṁ viharanto² himavātasamaye antaratthake³ rattim vanasañdā nikkhmitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasañdām pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasañdato paggharantehi udakabindūhi temayi, evam ahorattām sītadukkham anubhoti. Gimhānam pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasañdām pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena pariļāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasañde pariļāham pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁴ sosīto eko bhim̄sanake vane
naggo na c' aggam āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^v vacchaka-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add aham?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, sosito ti himodakena susito suṭṭhu tinto, eko bhiṁsanake vane ti yattha paviṭṭhanam yebhuyyena lomāni bhiṁsanti tathārūpe bhiṁsanake vanasande eko adutyo va ahosin ti dīpeti, naggo na caggimāśino ti naggo ca na ca aggim āśino ti, tathā sītena pīliyamāno pi n' eva nivāsanam¹ pārupanam² vā ādiyim na aggam āgamma nisidin ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmin brahmacariyasaññī hutvā brahmacariyam c' ev' etam esanā ca gavesanā ca upāyo brahma-lokassā 'ti evam tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkarū panno ahosin ti dasseti, munuti muni³ kho esa monatthāya paṭipanno, evam lokena sambhāvito ahosin ti dīpeti.

Evaṁ caturaṅgasamannāgataṁ pana brahmacariyam caritvā Bodhisatto marañakāle upaṭṭhitam nirayanimittam disvā „idam vata samādānam niratthakan“ ti ñatvā taṁ khaṇam ñeva taṁ laddhim bhinditvā sammādiṭṭhim gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „aham tena samayena so ājiviko ahosin“ ti. Lomahāmsajātakam.

5. Mahāsudassana jātaka.

Anicca vata saṁkhārā ti. Idam Satthā parinibbānamañce nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmim khuddakanagarake“ ti vacanam ārabba kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante Sāriputtarhero kattikapuṇḍramāya Nālagāmake jāto varake⁴ parinibbāyi, Mahāmoggallāno kattikamāsass⁵ eva kālapakkhe addhamāsiyam, evam parinibbute aggasāvakayuge aham pi Kusinārāyam parinibbāyissāmī⁶ anupubbena cārikam caramāno tattha gantvā yamakasālānam antare uttarasīsake mañcake anuṭṭhanaseyyāya nipajji. Atha nam āyasmā Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmim khuddakanagarake visame ujjamgalanagarake sākhānagarake⁷ parinibbāyi, aññesañ ca⁸ Rājagahādīnam mahānagarānam aññatarasmiṁ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci. Satthā „mā Ānanda imam khuddakanagarakam ujjamgalanagarakam⁹ sākhānagarakan ti vadehi, aham pubbe Sudassanacakkavattirājakāle imasmim nagare vasiṁ, tadā dvādasayojanikena ratanapākārena parikkhit-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchchaṅgala-, C^v has has added sākhānagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

tam mahānagarām ahositi“ vatvā therena yācito atītam āharanto
Mahāsudassana suttam kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanam¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmiṁ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannam disvā „imāni te deva caturāśitigarasahassāni Kusāvatirājadhāni-pamokhāni, ettha chandaṁ karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evam avaca, atha kho ‘ettha chandaṁ vinehi mā apekham akāsti’ evam maṁ ovaḍā“ ‘ti vatvā „klimkāraṇā devā“ ‘ti pucchito „ajjāham kālakiriyan karissamīti“. Atha naṁ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodi paridevi, sesāpi caturāśitisahassā itthiyo rodimsu parideviṁsu, amaccādisu pi eko adhivāsetum nāsakkhi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto alabhaṇo³ „mā saddam akattha“, sabbe nivāretvā devim āmantetvā „mā tvam devi rodi mā paridevi, tilaphalamatto pi hi saṁkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“ ‘ti vatvā devim ovaḍanto imam gātham āha:

Aniccā vata saṁkhārā uppādavayadhammino,
uppajjītvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṁkhārā ti bhadde Subhaddādevi yattakā⁴ kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanañdayo saṁkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpam aniccam viññūnam aniccam cakkhuṁ aniccam dhammā aniccā, yaṁ kiñci saviññāṇakaaviviññāṇakam⁵ ratanam sabban tam aniccam eva iti aniccā vata saṁkhārā ti gaṇha, kasmā: uppādavayadhammino sabbe h’ ete uppādadhammino c’ eva vayadhammino ca uppajjanabhijjana-sabbhāvā yeva tasmā aniccā ti veditabbā, yasmā ca aniccā tasnā uppajjītvā va nirujjhanti, uppajjītvā thitim patvāpi⁶ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesam uppāde sati yeva thiti⁷ nāma hoti, thitiyā sati yeva bhaṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa thiti

¹ both MSS. -no. ² Cv tamlavane. ³ so both MSS. instead of "alaṁ bhaṇe? Cv akatthaṁ, read: akatthā 'ti? ⁵ Ck yatthakā. ⁶ Ck saviññāṇaka. ⁷ Cv vatvāpi. ⁸ Cv yiti.

nāma, thitam abhejjanakam nāma attīhi, iti sabbe pī samkhārā tūni lakkhanāni patvā tattha tath' eva nirujjhanti. tasmā sabbe p' imē anicca khanikā ittarā addhvū pabbhānguno¹ calitā samiritā² anaddhāniyā pāyatā tāvakālikā nissārā tāvakālikā³thēna māyāmaricchēnasadisā⁴, tesu⁵ bhadde Subhaddādevi kasmā⁶ sukhasañnam uppādesi, evam pana gaṇha: tesam⁶ vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato⁷ tesam vūpasamo nāma nibbānam, tad ev' ekam ekam, tato sukhām nāma n' attīhi.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānenā desanākūtam gahetvā avasesassāpi mahājanassa „dānam detha sīlam rakkhaṭha uposathakammam karothā“ 'ti ovādam datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Subhaddādevi Rāhulamātā ahosi, pariṇāyakaratanam Rāhulo, sesaparisā Buddhapurisā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassanajātakam.

6. Telapattajātaka.

Samatittikam anavasesakan ti. Idam Satthā Sumbharaṭṭhe Desakam nāma nigamam nissāya aññatarasmin vanasande viharanto Janapadakalyāñisuttamārabbha kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāñi Janapadakalyāñiti' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan'assa Janapadakalyāñi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāñi naccati gāyatitī' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapatikkūlo, tam enam evam vadeyyum 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mahāsamayam antarena ca Janapadakalyāñiyā hāretabbo', puriso ca tam ukhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva nañ¹⁰ thokam pi chaddessasi tatth' eva te siram pātessatīti', tam¹¹ kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amūm telapattam amanasikaritvā bahiddhā pamādam āhareyyā" ti, „no h' etam bhante“, „upamā kho my-āyam bhik-

¹ Ck pabbhānguno. ² both MSS. smi-. ³ Ck -phena-, Cv -pēna-. ⁴ Ok nevu.

⁵ Cv tasmā. ⁶ Ck nosam. ⁷ both MSS. sabbevaddhavū-. ⁸ Ck sāvītihite?

⁹ both MSS. hārotabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ Ck omits tam.

khave katā atthassa viññāpanāya, ayam ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatā¹ etam satiyā adhivacanam, tasmātiha bhikkhave evam sikkhitabbaṁ: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāraddhā, evam hi vo bhikkhave sikkhitabban² ti imam Janapadakalyāṇisuttam sāttham savyañjanam kathesi.

Tatrāyam saṅkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasariradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nātidīghā nātrasse nātikisā nātithūlā nātikāli³ nāccodatā atikkantā mānusekaṁ vaṇpāṁ appatā devavāṇpāṁ tasmā chasariradosarahitā, chavikalyāṇam māṁsakalyāṇam nahārūkalyāṇam aṭṭhikalyāṇam vayakalyāṇam ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāśakiccaṁ nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen⁴ eva dvādasahatthe thāne ālokāni karoti, piyāñgu-samā⁵ vā hoti suvannasamā⁶ vā, ayam assā chavikalyāṇātā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānañ ca lākhāparikammakatā viya pavālarattakambalasadisam hoti, ayam assā māṁsakalyāṇatā, visatīnakhapattāni māṁsato amuttaṭṭhāne lākhārasapūritāni viya muttaṭṭhāne khīradhārasadisāni, ayam assā nahārūkalyāṇatā, dvattimā dantā suphassitā sudhotavajirapanti viya khāyanti, ayam assā aṭṭhikalyāṇatā, visāmvassasatikāpi pana samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayam assā vayakalyāṇatā, paramapāśāvinīti ettha pana pasavānam pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pāśāvo paramo pāśāvo paramapāśāvo so assā atthīti paramapāśāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti⁷ seṭṭhakiriyā⁸, uttamam eva naccamī naccati⁹ gītan ca gāyātīti vuttam hoti, atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciya āgaccheyya, ayam pan' ettha adhippāyo: ath' evam mahājanamajhe Janapadakalyāṇīya naccamānāya sādhū ti sādhukāresu aṅgulipothanena¹⁰ celukkhepesu ca vattamānesu tam pavattim sutvā rājābandhanāgārate ekaṁ purisaṁ pakkosāpetvā nigālāni bhinditvā samatittikām suparipūṇam telapattam tassa hatthe datvā ubhohi hatthehi dalhāni gāhēpetvā ekaṁ asihatthāni purisañāñāpesi: etam gahetvā Janapadakalyāṇīya samajjatthānam gaccha, yath' eva c' esa pamādañā āgamma ekam pi telabindum chaḍdeti tatth' ev' assa sisām chindā¹¹ ti, so puriso asim ukkhipitvā tān tajjento¹² tathā nesi, so maranabhayena tajjito jīvitakāmatāya pamādavasena tam amanasikatvā sakim pi akkhini ummiletvā tām Janapadakalyāṇim na olokesi, evam bhūtāpabbam ev' etam vatthūm, suttē pana¹³ parikappavasen¹⁴ etam vuttan ti veditabbaṁ, upamā kho my-āyan ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasaṁsandanam kātam eva, ettha pana rājā viya kammāni daṭṭhabbam asi viya kilesā ukkhitāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsatibhāvako vipassakayogāvacaro.

¹ both MSS. -kāli. ² both MSS. -sāmā. ³ Ck uttamipavatti. ⁴ Ck se-sakiriyā. ⁵ Ok -ti. ⁶ Ck -potha-. ⁷ both MSS. chinda. ⁸ Ok tajjanto. ⁹ Ck na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatim bhāvetukāmena bhikkhunā telapattahatthena tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatāsati bhāvetabbā“ ti imam suttam āharitvā dassesi. Bhikkhū imam suttān ca atthañ ca sutvā evam āhamsu: „dukkaram bhante tena purisena kataṁ tathārūpam Janapadakalyānim anoloketvā telapattam ādāya gacchantenā“ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaram kataṁ sukaram ev' etam, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya, yam pana pubbe panditā appamādena satim avissajjetvā abhisamkhaṭam¹ dibbarūpam pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gantvā rajjam pāpuṇīmsu etam dukkaran“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārānasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto tassa rañño putta satassa sabbakanīṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtam pāpuṇi. Tadā ca rañño gehe paccekabuddh ābhūñjanti. Bodhisatto tesam veyyāvaccam karoti. So ekadivasaṁ cintesi: „mama bahū' bhātaro, lacchāmi nu kho aham imasmim nagare kulasantakam rajjam udāhu no“ ti. Ath' assa etad ahosi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmī“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammadarakam ādāya pāniyam parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesam antare khajjakam khāditvā nisinnakale vanditvā ekamantaṁ nisinnotam atthañ pucchi. Atha naṁ te avocum: „kumāra, na tvam imasmim nagare rajjam labhissasi, ito pana vīsaṁyojanasata-mathake Gandhāraratthe Takkasilānagaraṁ nāma atthi, tattha gantum sakkonto ito sattame divase rajjam lacchasi, antarāmagge panā mahāvattaniaṭaviyam paripantho atthi, tam aṭavim pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukam gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānam mahārahaseyyam² paññāpetvā nānāvirāge pāṭṭasāṇiyo parikkhipitvā³ dibbālamkārehi attabhāvam manḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kaṭam. ² C^v bahu. ³ C^v mahāraham seyya, C^k mahārahaseyyam.
¹ C^k pakkhipitvā.

vācāhi saṅganhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā nisiditvā pāniyam pivitvā gacchathā' 'ti pakkositvā āgatānam āsanāni datvā attano rūpalīlhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhiṁ ajjhācāre kate tatth' eva te lohitena paggharantena khāditvā jivitakkhayaṁ pāpenti, rūpagocarasattām rūpen' eva ganhanti saddagocaram madhurena gītavāditasaddena ghānagocaram dibbagandhehi jivhāgocaram¹ dibbena nānagara rasabhojanena poṭṭhabbagocaram ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satiṁ paccupaṭṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjām lacchāsīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākām ovādām gahetvā kiṁ etā olokessāmīti³“ paccekabuddhehi parittaṁ kārāpetvā parittavālikām c' eva parittasuttakañ ca ādāya paccekabuddhe ca mātāpitaro ca vanditvā nivesanām gantvā attano purise āha: „ahaṁ Takkasilāyām rajjām gahetum gacchāmi, tumhe idh' eva tiṭṭhathā“ 'ti. Atha naṁ pañca janā āhaṁsu: „mayam pi ḡacchāmā“ 'ti. „Na sakkā tumhehi ḡantum, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evañ c' evañ ca rūpādīhi palobhetvā ganhanti, mahā paripantho, ahaṁ pana attānam takketvā gacchāmīti⁴. „Kiṁ pana deva mayam tumhehi saddhiṁ gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam hi tath' eva gamissāmā“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā“ 'ti te pañca jane ādāya maggam paṭipajji. Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisidim̄su. Tesu rūpagocaro puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṁ ohīyi. Bodhisatto „kiṁ bho thokaṁ ohīyasīti⁵“ āha. „Deva, pādā me rujanti, thokaṁ salāya nisiditvā ḡacchāmīti⁶. „Ambho etā yakkhiniyo mā kho patthesīti⁷. „Yam hotu tam hotu⁸, na sakkomi devā“ 'ti. „Tena hi paññāyissasīti⁹ itare cattāro ādāya agamāsi. So pi rūpagocaroko tāsam̄ santikām agamāsi. Tā¹⁰ attana

¹ Ck divhā. ² Ck ohīyya-, Cv ohīyya-. ³ Ck na hotu. ⁴ Ck nā.

saddhim ajjhācāre kate tam tatth' eva jīvitakkhayam pāpetvā purato gantvā aññam sālam māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamānā nisidim̄su. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇde pūretvā āpanam² pasāretvā³ nisidim̄su. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānagoggarasānam dibbabhojanānam bhājanāni pūretvā odanikāpanam pasāretvā nisidim̄su. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisidim̄su. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādim̄su. Bodhisatto ekako va ahosi. Ath' ekā yakkhinī „atikharamanto vatāyām, aham tam khāditvā nivattissāmīti“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhinim̄ disvā „ayan te purato gacchanto puriso kiṁ hotīti“ pucchim̄su. „Komārasāmiyo me ayyā⁷“ ti. „Ambho, ayaṁ evam sukhumālā pupphadāmasadisā suvannavaṇṇā⁸ kumārikā attano kulaṁ chaddetvā bhavantam⁹ takketvā nikkhantā¹⁰, kasmā etam akilametvā ādāya na gacchasti“. „N' esā ayyā⁷ mayham pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā“. „Ayyā⁷ purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti“. Sā gacchānāna gabbhinīvanṇam¹¹ dassetvā puna sakim vijātavaṇṇam katvā puttam amkenādāya Bodhisattam anubandhi. Dīṭṭhadīṭṭhā purimanayen' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilam pāpuni. Sā puttam antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāram gantvā ekissā sālāya nisidi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹² dibbarūpam māpetvā sāladvāre atṭhāsi. Tasmin samaye Takkasilato rājā uyyānam gacchanto tam disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvam vā assāmikabhāvam vā

¹ C^k ohīyi, C^v ohīyya. ² both MSS. āpanam. ³ C^k sārāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C^v paññā-. ⁶ C^k ohīyl. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C^k -vaṇṇaku-.
⁹ C^k bhagavanṇam. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ C^v gabbhini-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti“ manussam̄ pesesi. So tam̄ upasam̄kamitvā „sassāmikāstī“ pucchi. „Āma ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti. Bodhisatto „n̄ esā mayham̄ pajāpatī¹, yakkhini² esā, etāya me pañca manussā khāditā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma ayya³ kuddhakāle⁴ yam̄ icchanti tam̄ vadentīti“ āha. So ubhinnam pi vacanam̄ rañño ārocesi. Rājā „assāmikabhaṇḍam̄ nāma rājasantakam̄ hotīti“ yakkhinim̄ pakkosāpetvā ekahatthipitthe nisidāpetvā nagaram̄ padakkhiṇam̄ katvā pāsādam̄ abhiruyha tam̄ aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. So nahātānuvilitto⁵ sāyamāsam̄ bhuñjitvā sirisayanam̄ abhirūhi. Sāpi yakkhini⁶ attano upakappanakam̄ āhāram̄ āharitvā alam̄katapatiyattā siri-sayane raññā saddhim̄ nipajjītvā rañño rativasena sukhassamappitassa nipannakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha nam̄ rājā „kiṁ bhadde rodasīti“ pucchi. „Deva, aham tumhehi magge disvā ānītā, tumhākañ ca gehe bahuitthiyo, sāham̄ sapattinam̄ antare vasamūnā kathāya uppānnāya ‘ko tuyham̄ mātaram̄ vā pitaram̄ vā gottam̄ vā jātim̄ vā jānāti, tvam̄ antarāmagge disvā ānītā nāmā“ ti sīse gahetvā nippiliyamānā viya mañku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyañ ca āṇañ ca mayham̄ dadeyyātha koci mayham̄ cittam̄ kopetvā kathetum na sakkhissatīti⁷. „Bhadde, mayham̄ sakalaratṭhavāsino na kiñci honti, nāham̄ etesam̄ sāmiko, ye pana rājānam̄ kopetvā akat-tabbañ karonti tesañ⁸ ñevāham̄ sāmiko ti iminā kārañena na sakka tuyham̄ sakalaratthe issariyañ ca āṇañ ca dātun“ ti. „Tena hi deva sace raṭhe vā nagare vā āṇam̄ dātum na sak-kosi antonivesane antovañjanakānam̄ upari mama vasam vattanatthāya⁹ āṇam̄ detha devā“ ti. Rājā dibbapoṭṭhabbena baddho tassā vacanam̄ atikkamitum asakkonto „sādhu bhadde antovañjanake tuyham̄ āṇam̄ dammi, tvam̄ ete attano vase

¹ Ck -ti. ² Cv -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ Cv -ni.
⁶ Ck saha. ⁷ Cv nāmakam̄. ⁸ Cv nesañ. ⁹ Ck vatthana-.

vattāpehiti“ āha. Sā „sādhū“ 'ti sampaticchitvā rāñño niddam
okkantakale yakkhanagaram gantvā yakkhe pakkositvā attanā
rājānam jivitakkhayam pāpetvā atthimattam sesetvā sabbana-
hārucammamānsalohitaṁ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato
patthāya antonivesane kukkutakukkure ādīm katvā sabbe
khāditvā atthi' sese akāmsu. Punadivase dvāram yathāpihitam
eva disvā manussā pharasūhi kavātāni koṭṭetvā² anto pavisitvā
sabbam nivesanam atthikaparipunnam disvā „saccaṁ vata so
puriso āha: ‘nāyam mayham pajāpatī³ yakkhinī esā’ ti, rājā
pana kiñci ajānitvā va tam gehe attano bhariyam akāsi, sā
yakkhe pakkositvā sabbam janam khāditvā gatā bhavissatiti“
āhamsu. Bodhisatto pi tam divasam tassā yeva sālāyam
parittavālikam sīse pakhipitvā parittasuttam parikkhipitvā
khaggam gahetvā ṛhitako va arunam uṭhapesi. Manussā
sakalanivesanam sodhetvā haritupattam katvā upari gandhehi
vilimpitvā⁴ pupphāni vikirityā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṁ
datvā puna mālā bandhitvā sammantayiṁsu⁵: „bho yo so
puriso dibbarūpaṁ māpetvā pacchato āgacchantiṁ yakkhinim
indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya
uṭārasatto dhitimā ūṇāpasampanno, tādise purise rajjam anusā-
sante sabbam rattham sukhitam bhavissati, tam rājānam
karomā“ 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā
butvā Bodhisattam upasāmkamitvā „deva tumhe imam rajjam
kārethā“ 'ti nagaram pavesetvā ratanarāsimhi ṛhapetvā abhi-
siñcītvā Takkasilarājānam akāmsu. So cattāri agatigamanāni
vajjetvā dasarājadhonne akopetvā dhammena rajjam kārento
dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam atitam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham
āha:

¹ both MSS. atthi. ² C^o koṭṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^o vilumpitvā, C^k vi-
limpitvā corr. to vilampitvā? ⁵ C^o sammattayiṁsu.

Samatittikām anavasesakaṁ
telapattam yathā parihareyya
evaṁ sacittam anurakkhe
patthayāno disam agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekham¹ pāpetvā samabharitam²,
anavasesakan ti anavasiñcanakām aparissavanakām katvā, telapattan ti
pakkhittatilatelapattam, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evam
sacittam anurakkhe ti tam telabharitam pattam viya attano cittam
kāyagatāsatiyā gocare³ c' eva sampayuttam satiyā cā 'ti ubhinnam antare pakkhi-
pitvā yathā muhuttam pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ pañđito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kīmkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggahassa lahuno yathakāmanipātino
cittassa damatho sādhū, cittam dantam sukhāvahaṁ, (Dhp. v. 35.)

tasmā

Sududdasam sunipuṇam yathakāmanipātinam
cittam rakkhetha medhāvī, cittam guttam sukhāvahaṁ (Dhp. v. 36.)

idam hi

Dūramāgamām ekacaraṇ asarīraṇ guhāsayam
ye cittam saññamessanti mokkhanti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37)

itarassa pana

Anavatthitacittassa saddhammaṁ avijānato
pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññapāpahinassa n' atthi jāgarato bhayaṁ, (Dhp. v. 39.)

tasmā⁶ etam

Phandanaṁ capalaṁ cittam dūrakkham dunnivārayam
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanam, (Dhp. v. 33.)

¹ Ck -vaddhilekham, Cv vuddhilokham corr. to -vaddhilekham. ² both MSS. samabharitam. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ Cv omits hi ⁶ Cv etasmā.

evām ujūnī karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disām agatapubban
ti imasmim kāyagatāsatikammaṭṭhāne kammarī ārabhitvā anamatagge saṁsāre
agatapubbdisām pathento pihento¹ vuttanayen' eva sakām cittām rakkheyā
'ti attho, kā pan' esā disā:

[Mātāpitā pubbā disā ācariyā dakkhinā disā]²
puttadārā disā pacchā mittāmacca ca uttara
Dāsakammakarā hetṭhā uddhami samapabrahmanā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihīti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā³,

Disā catasso vidisā catasso
uddhami adho, dasa disā imāyo⁴,
katamarī disām titthati nāgarājā
yam addasā supine chabbisānan ti,

ettha purathimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disām vadanti,
esā disā paramā setaketu
yam patvā dukkhī sukhino bhavantīti,

ettha nibbānam disām ti vuttām, idhāpi tad eva adhippetām, tam⁶ hi khayām
virāgan ti ādhib⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṁ-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubbā disā nāmā
'ti vuttām, tam patthayantena kāyagatāsiyā yogo karanīyo ti.

Evan Satthā nibbānenā desanākūtam gahetvā jātakam samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, raijam pattakunāro pana
aham evā“ 'ti. Telapattajātakam.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jivakañ ca matām disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekañ nāmasiddhikām bhikkhum ārabbha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uram datvā pabbajito.

¹ Ck jahento, Cv jabhento, Bp pihayanto. ² supplied from Bp, not in Ck Cv.
³ Ck puttām, Cv puttā, Bp veditabbā. ⁴ Ck Cv tāmāyo. ⁵ Cv namī. ⁶ so Bp;
Ck Cv tam. ⁷ so both Ck and Cv. ⁸ both Ck and Cv -pubbatāya.

Bhikkhūhi „eh’ āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpakā“ ’ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakaṁ nāma lāmakām kālakāṇibhūtam vuccati, aññam maṅgalapatiśāmyuttam nāmaṁ āharāpessāmīti“ so ācariyupajjhāye upasāmkamitvā „bhante mayham nāmaṁ avamāngalam, aññam me nāmaṁ karothā“ ’ti āha. Atha nan te evam āhamśu: „āvuso nāmaṁ nāma pannattimattam, nāmena kāci atthasiddhi nāma n’ atthi, attano nāmen’ eva santuṭṭho hohiti“. So punappuna yāci eva. Tassāyam nāmasiddhikabhāvo saṅghe² pākāto jāto. Ath’ ekadivasam dhammasabhbāyam sannisinnā bhikkhū kathām samutthāpesuṁ: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalam nāmaṁ āharāpetitī“. Satthā dhammasabhbām āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idān’ eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ ’ti vatvā atitam āhari:

Atite Takkasilāyām Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass’ eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ ’ti vuccamāno cintetvā „mayham nāmaṁ avamāngalam, aññam āharāpessāmīti“ ācariyam upasāmkamitvā „ācariya mayham nāmaṁ avamāngalam, aññam nāmaṁ karothā“ ’ti āha. Atha nam ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikam caritvā attano abhirucitaṁ ekam maṅgalam nāmaṁ gahetvā ehi, āgatassa’ te nāmaṁ parivattetvā aññam nāmaṁ karissāmīti“. So „sādhū“ ’ti pātheyyaṁ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṁ caranto ekam nagaram pāpuṇi. Tattha c’ eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So tam nātijanena ālāhanam nīyamānam³ disvā „kimnāmako nām’ esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ ’ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmaṁ nāma pannattimattam, tvaṁ bālo maññe“ ’ti. So tam kathām sutvā nāme majjhato hutvā antonagaraṁ pāvisi. Ath’ ekam dāsiṁ bhatim adadamānam⁴ sāmikā dvāre nisidhāpe-
tvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmaṁ hoti. So

¹ C^k nāma. ² C^v saṅghe. ³ C^k nāma. ⁴ so BP; C^k and C^v āhatassa? ⁵ both C^k and C^v nīyya-. ⁶ both C^k and C^v addamānam.

antaravīthiyā gāchanto taṁ pothiyamānaṁ disvā „kasmā imam̄ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhatim̄ dātum̄ na sakkotīti“. „Kim pan' assā nāman“ ti. „Dhanapāli nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhanapāli¹ samānāpi bhatimattam̄ dātum̄ na sakkotīti“. „Dhanapāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṁ nāma paññattimattam̄, tvaṁ bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggāṁ paṭipanno antarāmagge maggamūlham̄ purisam̄ disvā „ayyo kim karonto vicarasīti“ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“. „Kim pana te nāman“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṁ nāma paññattimattam̄, tvaṁ pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikam̄ gantvā „kim tāta nāmaṁ rochetvā āgato sīti“ vutte „ācariya Jīvakāpi nāma maranti Ajīvakāpi, Dhana-pāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggamūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṁ nāma paññattimattam̄, nāmena siddhi² n'atthi, kammen' eva³ siddhi⁴, alam̄ mayham̄ aññena⁵ nāmena, tad eva me nāmaṁ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena ditthañ ca katañ ca samsandetvā imam̄ gātham āha:

Jivakañ ca mataṁ disvā Dhanapāliñ ca duggataṁ
Panthakañ ca vane mūlham̄ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīni kāraṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

Satthā imam̄ atītam̄ āharitvā „na bhikkhave idān¹ eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā nāma-siddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Nāmasiddhijātakam̄.

¹ both C^k and Cv -li. ² Cv pannatti-. ³ both C^k and Cv siddhim̄. ⁴ C^k kameva-neva. ⁵ both C^k and Cv aññe.

8. Kūṭavāṇijajātaka.

Sādhu kho' pāññito nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam kūṭavāṇijam ārabbhā kathesi. Sāvatthiyām hi dve janā ekato vanijjam karontā bhaṇḍam sakataññadāya janapadam gantvā laddhalābhā paccēgamiṁsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayam bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṁ subhojanam bhūñjitvā ajirakena marissati, athāham imam bhaṇḍam tayo koṭṭhāse katvā ekam tassa dārakānam dassāmi dve koṭṭhāse attano gaheśsāmī“¹ so „ajja bhājessāma sve bhājessāmā“² ti bhaṇḍam bhājetum na icchi. Atha nām pāññitavāṇijo akāmakam nippiletvā bhājāpetvā vihāram gantvā Satthāraṁ vanditvā katapatīsan-thāro „atipapāñco kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupatīhānam āgato sīti“ vutto³ tam⁴ pavattim Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana tām vāñcetukāmo jāto, pubbe pandite pi vāñcetum ussahīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasiyām vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇa-divase c' assa Pāññito ti nāmām akāṁsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhiṁ ekato hutvā vanijjam karoti, tassa Atipāññito ti nāmām ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakata-satehi bhaṇḍam adāya janapadam gantvā vanijjam katvā laddhalābhā puna Bārāṇasim āgamiṁsu. Atha nesam bhaṇḍam bhājanakāle⁵ Atipāññito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“ ti. „Kimkāraṇā“⁶. „Tvam Pāññito aham Atipāññito, Pāññito ekam laddhum arahati Atipāññito dve“ ti. „Nanu amhākam dvinnam pi bhaṇḍamūlam pi gonādayo pi samasamā yeva, tvam kasmā dve koṭṭhāse laddhum arahaśīti“. „Atipāññitabhbāvenā“ 'ti. Evam te katham vadūhetvā kalaham akāṁsu. Tato Atipāññito „atth' eko upāyo“ ti cintetvā attano pitaram ekasmin

¹ both C^k and C^v ko. ² C^k sve bhāsessāmā ti added later. ³ C^v vutte. ⁴ C^k tap. ⁵ C^v bhājanakāle. ⁶ so both C^k and C^v, and B^p also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipāñdito dve koṭṭhāse laddhuṁ arahatī’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattam upasamikamitvā „samma mayhaṁ dvinnam koṭṭhāsānam yutta-bhāvam vā’ esā rukkhadevatā jānāti, ehi taṁ pucchissāmā“ ‘ti naṁ patthento „ayye rukkhadevate amhākarāttaṁ’ pacchindā“ ‘ti āha. Ath’ assa pitā saraṁ parivattetvā „tena hi kathethā“ ‘ti āha. „Ayye, ayam Pañđito aham Atipāñdito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṁ laddhabban“ ti. „Pañđitenā eko koṭṭhāso Atipāñđitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evam vinicchitam attām’ sutvā „idāni devatābhāvam vā adevatābhāvam vā jānissāmīti“ palālam āharitvā susiram püretvā aggim adāsi. Atipāñđitassa pitā jālāya puṭṭhakale’ addhajjhāmena sarīrena upari āruhya sākham gahetvā olambanto bhūmiyam patitvā imam gātham āha:

Sādhu kho Pañđito nāma, n’ ath’ eva Atipāñdito,
Atipāñđitena puttena man’ amhi upakūlito ti. 97.

Tattha sādhu kho Pañđito nāmā ‘ti imasmim loke pandiccena saman-nāgato kāraṇākāraṇāññū¹ puggalo sādhu sobhano, Atipāñđito ti nāmamattena Atipāñđito kūṭapurisō na tv-eva varam, manamhi upakūlito ti thoken’ amhi jhāmo, addhajjhāmako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam ñeva koṭṭhāsam gaṇhitvā yathākammaṁ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ‘ti imam atītam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va, panditavāṇijo pana aham evā“ ‘ti. Kūṭavāṇijajātakam.

9. Parosahassajātaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakam pañham² ārabba

¹ so both C^k and C^v; add ayuttabhāvam vā. ² both C^k and C^v addham. ³ so both C^k and C^v. ⁴ C^v -ñāññu. ⁵ C^k omits pañham.

kathesi. Vatthuṁ Sarabhañgajātake āvibhavissati. Ekaśmīm pana samaye bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso Dasabalena saṅkhittena kathitām dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāśitī“ therassa guṇakathāya nisidim̄su. Satthā ḍagantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṅkhittena bhāsitaṁ vitthārena vyākaroti, pubbe pi vyākāsi yevā“ 'ti vatvā atītam̄ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam̄ Brahma datte raijam̄ kārente Bodhisatto udicca brāmaṇa kule nibbattitvā Takkasilāyam̄ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajam̄ pabbajitvā pañcābhīññā atītha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesuṁ. Ath' assa jetṭhan-tevāsiko¹ vassarattasamaye² upaddhaṁ isigaṇam̄ ādāya loṇam̄ bilasevanatthāya manussapathaṁ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha nām̄ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamaṁ pucchim̄su. So „n' atthi kincitī“ vatvā Ābhassarabrahmaloke³ nibbatti. Bodhisattā⁴ hi rūpasamāpatti-lābhino hutvāpi abhabbatthānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁵ „ācariyassa adhigamo n' atthīti“ ālāhane sakkāram̄ na kariṁsu. Jetṭhantevāsiko ḍagantvā „kaham̄ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyan̄ adhigamaṁ pucchithā“ 'ti. „Āma pucchimhā“ 'ti. „Kim̄ kathesitī“. „N' atthi kiñcīti“ tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato“ ti āham̄su. Jetṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanatthām̄ na jānittha, ākiñcaññāyatana samāpattilo⁶ ācariyo“ ti āha. Te tasmiṁ punappuna kathente pi na saddahimsu. Bodhisatto tam̄ kāraṇam̄ ñatvā „andhabālā, mama jetṭhantevāsikassa na saddahanti, imām̄ tesam̄ kāraṇam̄ pākaṭam̄ karissāmīti“ Brahmalokā ḍagantvā assamapada-mathake mahantenānubhāvenākāse ṭhatvā antevāsikassa paññā-nubhāvam̄ vaṇṇento imām̄ gātham̄ āha:

¹ so Bp; Ck -tevāsi, Cv -tevāvāsi. ² Ck vāssaratta-, Cv vassätta-, Bp vassārattha-

³ Cv abhassara-. ⁴ both Ck and Cv -sattām̄. ⁵ Cv -vāsi. ⁶ both Ck and Cv -ttilā.

Parosahassam pi samāgatānam
 kandeyyun te vassasatam apaññā,
 eko va seyyo puriso sapañño
 yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pīti atirekasahassam pi, samāgatānan ti sauni-patitānam bhāsitassa atthām jānitum asakkontānam¹ bālānam, kandeyyun te vassasatam apaññā ti te evām samāgatā apaññā ime bālatāpasā² viya vassasatam pi vassasahassam pi rodeyyum parideveyyum, rodamānāpi pana atthām vā kāraṇām vā n' eva jāneyyun ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño ti evarūpānam bālānarū parosahassato pi eko paññitapuriso va seyyo varataro ti attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsitassa³ vijānāti atthām ayañ jetthantevāsiko viyā 'ti.

Evañ Mahāsatto ākāse ḥhito va dhammām desetvā tāpasagañam bujjhāpetvā Brahmalokam eva gato. Te pi tāpasā jīvitapariyosāne Brahmaloka-parāyanā ahesum.

Satthā imām dhammadesanām āharitvā jātakām samodhānesi: „Tadā jetthantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā“ 'ti. Parosahassajātakām.

10. Asātarūpajātaka.

Asātam sātarūpenā 'ti. Idam Satthā Kuṇḍiyaganagaram upanissāya Kuṇḍadāhānavane viharanto Koliyarājadhītarām Suppavāsañ upāsikām ārabhma kathesi. Sā hi tasmiñ samaye sattavasāni kucchinā gabbhāni pariharitvā sattāham mūlhagabbhā ahosi, adhimattā vedanā vattimsu. Sā evām adhimattavedanābhītunnāpi⁴ „Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammām deseti, supatipanno vata tassa Bhagavato sāvakasamgho yo evarūpassa dukkhassa pahānāya patipanno, susukham vata nibbānam yatth' evarūpadukkham n' atthiti“ imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi. Sā sāmikām pakkositvā tañ ca attano pavattim vandanasāsanāñ ca ārocetum Satthu santikām pesesi. Satthā vandanasāsanām sutvā⁵ va

¹ Ck asakkontām, Cv asakkontonām ² Ck bālā-. ³ corr. in accordance with Br; Ck bhāsiteyyum parideveyyum rodamānāpi pana atthām vāssa. Cv bhāsiteyyum parideveyyum rodamānāpi pana atthām vyassa. ⁴ both Ck and Cv adhimattā-. ⁵ Ck yutvā.

„sukhinī¹ hotu Suppavāsā Koliyadhitā, sukhinī² ārogā³ ārogam puttam vijāyatū⁴ ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhitā⁵ sukhinī ārogā ārogam⁶ va⁷ puttam vijāyi. Ath' assā sāmiko geham gantvā nam vijātam disvā „acchariyam vata bho“ ti ativiya⁸ Tathāgatassānubhāvena acchariyabhbhutacittajato ahosi. Suppavāsāpi puttam vijāyitvā sattāham buddhapamukhassa saṅghassa dānam dātukāmā puna nimantanatthāya tam pesesi. Tena kho pana samayena Mahāmoggallānassa upatthākena buddhapamukho saṅgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsadānatthāya therassa⁹ santikam pesetvā tam saññām pāpetvā sattāham tassā dānam paṭiggahesi saddhim bhikkhusaṅghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttam Sivalikumāram¹⁰ maṇḍetvā Satthārañ c' eva bhikkhusaṅghañ ca vandāpesi. Tasmiṁ paṭipātiyā Sāriputtattherassa santikam nite therō tena saddhim „kacci te Sivali¹¹ khamanīyan¹²“ ti paṭisanthāram¹³ akāsi¹⁴. So „kuto me bhante sukham, sv-āham sattavassāni lohitakumbhiyam¹⁵ vasin“ ti therena saddhim evarūpam kathaṁ kathesi. Suppavāsā tassa vacanām sutvā „sattāhajato me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhim mantetiti“ somanassappattā ahosi. Satthā „api nu Suppavāse aññe pi evarūpe putte icchasi¹⁶“ āha. „Sace bhante evarūpe aññe satta putte labheyyam iccheyyam evāhan¹⁷“ ti. Satthā udānam udānetvā anumodanām katvā pakkāmī¹⁸. Sivalikumāro¹⁹ pi kho sattavassikakāle yeva sāsane urām datvā pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadam labhitvā puññāvā lābhceggrappatto hutvā paṭhavim unnādetvā²⁰ arahattam patvā puññāvantānam antare etadaggatthānam pāpuṇi. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitvā „āvuso Sivalithero²¹ nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchimabhadvikasatto sattavassāni lohitakumbhiyam²² sattāham mūlhagabbhabhāvam āpajji, aho mātāputtā mahantam dukkham anubhavim, kin nu kho kammaṁ akaṁsū²³ ti kathaṁ samuṭṭhāpesum²⁴. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puchitvā „imāya nāmā“ ti yutte „bhikkhave Sivalino²⁵ mahāpuññavato ca

¹ C^k sunī, C^v sunī corr. to sukhini. ² C^k -ni. ³ C^k omits ārogā. ⁴ C^v kolli-

⁵ C^v arogā arogam. ⁶ C^v omits va. ⁷ so BP; both C^k and C^v aviya? ⁸ so BP;

C^k C^v theraintassa. ⁹ so BP; both C^k and C^v sīlavaku-. ¹⁰ C^k sivali, ¹¹ C^k -nīyan,

C^v -nīyan. ¹² C^v -thāpam. ¹³ C^k akāsito, C^v ākā. ¹⁴ both MSS. lohakumbhi-

yam. ¹⁵ C^k iccheyyam mevāhan, C^v icchayyamevāhan. ¹⁶ C^k -mī. ¹⁷ C^k sivalī-

C^v unnapetvā. ¹⁸ add vasitvā, cfr. infra. ²⁰ C^v -ṭṭhapesum. ²¹ C^k sivalino, C^v sīvalito.

sattavassāni lohitakumbhiyām nivāso va' sattāham mūlhagabbhabhbhāvappatti ca¹ attano kātakammamūlakā va, Suppavāsāya pi sattavassāni kucchinā gabbhapariharanādukkhaṇ ca sattāham mūlhagabbhabdukkañ ca attanā kātakammamūlakam evā² 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasīyām Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismim paṭisandhim gaṇhitvā vayappatto Takkasilāyām sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṁ kāresi. Tasmim samaye Kosalarājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasim gahetvā tam rājānam māretvā tass' eva aggamahesiṁ attano aggamahesiṁ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu marañakāle niddhamana-dvārena palāyitvā balam saṁharitvā³ Bārāṇasim āgantvā avidure nisīditvā tassa rañño paññam pesesi „rajjaṁ vā detu yuddhaṁ vā⁴ ti. So „yuddhaṁ demīti“ paṭipaññam pesesi. Rājakumārassa pana mātā tam sāsanam sutvā „yuddhena kam-mam n' atthi, sabbadisāsu sañcāram pacchinditvā Bārāṇasina-garam parivāretu⁵, tato dārūdakabhattaparikkhayena⁶ kilanta-manussam nagaram vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paññam pesesi. So mātu sāsanam sutvā sattadivasāni sañcāram pacchinditvā nagaram rundhi. Nāgarā sañcāram alabhamānā sat-tame divase tassa rañño sisam gahetvā kumārassa adam̄su. Kumāro nagaram pavisitvā rajjaṁ gahetvā pariyośāne yathā-kammaṁ gato⁷.

So etarahi satta divasāni sañcāram pacchinditvā nagaram rundhitvā⁸ gaṇitakammanissandena sattavassāni lohitakumbhiyām vasitvā sattāham mūlhagabbhabhbhāvām āpajji, yaṁ pana so Padumuttarapāda-mūle „lābhīnam⁹ aggo bhaveyyan¹⁰ ti mahādānam datvā patthanam akāsi yañ ca Vipassikāle¹¹ nāgarehi saddhim sahassagghanakam¹²

¹ so both C^k and C^v instead of ca? ² C^k adds atti ca. ³ both C^k and C^v saṁharitvā. ⁴ so B^v; both C^k and C^v parivāretum. ⁵ C^k dārud-, C^v dārūdaka-bhattabhatta-. ⁶ C^k yathākamma gehetvā to. ⁷ C^v rūnditvāna. ⁸ C^k lābhīnam, C^v lābhīnam. ⁹ C^v vipassi-. ¹⁰ so both C^k and C^v.

guladadhim datvā patthanam akāsi tassānubhāvena lābhīnam¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaram rundhitvā gaṇha tātā“ 'ti pesitabhāvena sattavassāni kucchinā gabbham parihibitvā sattēham mūlha-gabbhā jātā. Satthā imam atitam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Asātam sātarūpena piyarūpena appiyam
dukkham sukhassa rūpena pamattam ativattatiti. 99.

Tattha asātam sātarūpenā ti madhuram eva madhurapatirūpakena, pamattam ativattatiti, asātam appiyam dukkhan ti evam³ tividham pi etena sātarūpādinā ākārena sativippavāsavasena pamattapuggalam ativattati abhibhavatī ajjhottharatī attho. Idam Bhagavatā yañ ca te⁴ mātāputtā iminā gabhpārīharanagabbhāvāsasamīkhātena asātadīnā pubbe nagararundhanasātādipatirūpakena ajjhotthaṭā yañ ca⁵ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattum evarūpam asātam appiyam dukkham pemaṇvatthubhūtena⁶ puttasaṁkhātena sātādipatirūpakena ajjhotthaṭā hutvā tathā avacanam sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā nagaram rundhitvā rajjam pattakumiāro Sīvali⁷ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā“ 'ti. Asātarūpa-jātakam. Littavago⁸ dasamo. Majjhimapannāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosatājātaka.

Parosataṁ ve pi samāgatānām
jhāyeyyun te vassasataṁ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño⁹
yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 100.

¹ Cv lābhīnam. ² so Bp; both Ck and Cv -vāsātipi. ³ so Rp; both Ck and Cv etām. ⁴ Rp yañyena, Ck samate, Cv sañcate. ⁵ Ck Cv ya ca, Bp yañyena. ⁶ so Bp; both Ck and Cv pemaṇvatthu-. ⁷ Ck -li. ⁸ both Ck and Cv alitta-. ⁹ Cv vapañño.

Idam jātakam vatthuto¹ ca veyyākaranato ca samodhānato ca Parosahassajātaka-sadisam eva, kevalam h' ettha jhāyeyyun² ti padamattam eva viseso³. Tass' attho: vassasatam pi apaññā jhāyeyyun olokeyyūm upadhāreyyūm, evam olokentāpi pana attham vā kāraṇam vā na passanti, tasmā yo bhāsitassa attham jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosatajātakam.

2. Pañnikajātaka.

Yo dukkha putthāya⁴ bhaveyya tānan ti⁵. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam pañnikam upāsakam ārabba kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaññādīni ca lābu-kumbhāndāni ca vikkinītvā jivikam kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasilasampannā hirottappasamannāgatā kevalam nicca-paphasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyam vattati ayañ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulam gatāya mātā-pitunnam garahā hoti, ‘atthi nu kho imissā⁷ kumārikadhammo n’ atthīti’ vimāmissāmi nan“ ti so ekadivasam dhītarām pacchim gāhā-petvā araññe⁸ pañnatthāya arāñnam gantvā vimānsanavasena kile-sanissito⁹ viya hutvā rahassakatham kathetvā tam hatthe gañhi. Sā gahitamattā va rodantī¹⁰ kandantī¹⁰ „ayuttam etam tāta, udakato aggipātubhāvasadisam, mā evarūpām karothā“ ti āha. „Amma mayā vimānsanatthāya tvam hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo“ ti. „Āma tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo“ ti. So dhītarām assāsetvā ghamām netvā maṅgalām¹¹ katvā parakulam pesetvā „Satthāram vandissāmī“ gandhamālādihattho Jetavanam gantvā Satthāram vanditvā pūjetvā ekamantañ nisidi „cirassāgato sīti“ ca vutte tam attham Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā cirām paññāya¹² ācārasilasampannā va, tvam pana na idān’ eva evam vimānsasi, pubbe pi vimānsi yevā“ ti vatvā tena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente

¹ C^k vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jjhāyeyyun. ³ C^v visoso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^v tānanti. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imassā. ⁸ so B^p; both C^k and C^v arāñnam. ⁹ C^v vimānsanañcas-kekilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araññe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasiyam pannikaupāsako ti vatthum paccuppannasadisam eva. Tena sā vīmañsanatthāya hatthe gahitā dhītā paridevamānā imam gātham āha :

Yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānam²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotiti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānam² ti käyikacetasikehi dukkhebi puṭṭhāya³ tāyitā parittāyitā patiṭṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotiti yo mayham dukkharipattayako pitā⁴ va⁵ imasmim thāne evārūpāmittadubhikkamam karoti attano jätāya dhītarī⁶ vitikkamam kattum⁷ maññatitī attho, kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patiṭṭhā bhavissatī dipeti, yo tāyitā so sahasā karotiti yo mayham tāyitā rakkhitā avassayo bhavitum arahati so pitā yeva sāhasiyakammañ karotiti attho.

Atha nam pitā assāsetvā „amma rakkhitattāsīti“⁸ pucchi, „āma tāta rakkhito“⁹ me attā¹⁰ ti. So tam għaram netvā mām-galām katvā parakulariñ pesesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsakē sotāpattiphale patitthahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, tam kāraṇam paccakkhatō dittharukkhadevatā pana aham evā“¹¹ ti. Paññikajātakam.

3. Verijātaka.

Yattha verī¹² nivisatīti¹³. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikam ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmam¹⁴ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasitum na yuttam, Sāvathim eva gamissāmīti“ vegena gone pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tānam. ³ C^k tānan. ⁴ C^v pitāya. ⁵ C^v varū. ⁶ so Rp; both C^k and C^v dhītarīm. ⁷ both C^k and C^v rakkhitāsīti; Rp rakkhitā asi. ⁸ C^v C^v Rp rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v veri. ¹⁰ C^k nīti. ¹¹ C^k bhoggāmam, C^v bhoggāmam corr. to bhogagāmam.

Sāvatthim eva āgantvā punadivase vihāram gato Satthu etam attham ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paññitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanañthānam eva gaminīsu“ 'ti vatvā tena yācito atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo sethi hutvā ekaṁ gāmakām niman-tanām bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena' pājento attano geham eva āgantvā nānagarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānam hathato muccitvā nibbhayañthānam attano geham āgato 'mhīti“ udānavasena imam gātham āha:

Yattha verī² nivisati³ na vase tattha paññito,
ekarattām dirattām vā dukkham vasati verisū 'ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamañgipuggalo, nivisatiti⁴ patitthāti, na vase tattha paññito ti so veripuggalo yasmim thāne patitthito hutvā vasati tattha paññito paññicrena samannāgato na vaseyya, kimkāranā ti⁵ ekarattām dirattām vā dukkham vasati verisu⁶ verinam hi antare vasanto⁷ ekābam dvīham pi dukkham eva vasatiti attho.

Evaṁ Bodhisatto udānam udānetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadāñham eva Bārāṇasiethi ahosin“ ti. Verijātakam.

4. Mittavindajātaka.

Catubbi atthajjhagamā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabbikkhum ārabba kathesi. Vatthum⁸ hetthā Mittavindajātakē vuttanayen' eva vitthārettabbām. Idam pana jātakam Kassapabuddha-kālikam.

¹ add gone. ² K*) veri. ³ K nivisati. ⁴ K nivisatiti ⁵ omit ti? ⁶ read verisu 'ti? ⁷ K vasatto. ⁸ K vatthu.

⁹) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmim hi kāle uracakkaṁ ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idañ c’ idañ ca pāpakkammām katan“ ti vatvā imam gātham āha:

Catubbi atṭh’ ajjhagamā atṭhāhi pi¹ ca solasa
solasāhi ca battimśā, atriccham cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamati mathake ti. 103.

Tattha catubbi atṭhajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhitvā tāhi³ asantuṭho atricchatāya parato gantvā aparā atṭhādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es’ eva nayo, atriccham cakkam āsado ti evam sakalābhēna asantuṭho atriccham atra atra icchanto parato parato lābhāni pathento idāni cakkam āsado ti idāni uracakkaṁ patto si, tassa te etain icchāhatassa tanhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati mathake pāsānacakkam⁴ ayacakkaṁ ti imesu dvīsu khuradhāram ayacakkaṁ tassa mathake punappuna patanavasena bhamantam disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-satto attano pāpe khiṇe yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhiikkhu ahosi, devaputto pana aham eva“⁵ ti. Mittavindajātakaṁ.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petam vane katthan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam uttastabhikkhum⁶ ārabba kathesi. So kira Sāvatthivāsi⁷ eko kulaputto dhammadesanam sutvā pabbajitvā marañabhiruko ahosi, rattitthānadivātthānesu⁸ vātassa vā vijantassa⁹ sukkhadaṇḍakassa vā patantassa¹⁰ pakkhicatuppadānam vā saddam sutvā marañabhayatajjito mahāravam ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbam mayā“ ti satimattam pi n’ atthi, sace hi so „aham marissamīti“ jāneyya na marapato bhāyeyya, marapasatikammaṭṭhanassa¹¹ pana abhāvitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, Br̄ ceva instead of pica. ² K cakka. ³ so Br̄; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasanabhiikkhum. ⁶ K -vāsi. ⁷ K ratitthā-. ⁸ K vijattassa, Br̄ bhijjantassa. ⁹ K panantassa. ¹⁰ K marañā-.

b hāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam bhikkhū kathām samutthāpesum ..āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko¹ maraṇam bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassam mayā maritban' ti maraṇasatikammaṭhānam bhāvetum vattatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte tam bhikkhunū pakkosāpetvā „saccam kira tvaṁ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccam bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyam idān' eva maraṇabhīruko, pubbe pi maraṇabhīruko yevā" 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmin kāle Bārāṇasirājā attano mañgalahatthim ānañjakāraṇam sikkhāpetum hathācariyānam adāsi. Tam ālāne² niccalam bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇam kārenti. So tam kāraṇam kāriyamāno vedanā adhivāsetum asakkonto ālānam bhinditvā manusse palāpetvā Himavantam pāvisi. Manussā tam gahetum asakkontā nivattimusu. So tattha maraṇabhīruko¹ ahosi, vātasaddāni⁴ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito sonḍam vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁵ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁶ viy' assa hoti, kāyassādām vā cittassādām vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā nam disvā khandhavīṭape ṛthatvā imam gātham āha:

Bahum p' etam vane kaṭṭham vāto bhañjati dubbalam,
tassa ce bhāyasi nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

Ayam pīndattho: yam etam dubbalakaṭṭham puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmīn vane bahum sulabham⁷ tattha tattha sañvijjati, sace tvaṁ tassa bhāyasi evam sante niccam bhito marīsalobitakkhayam patvā kiso nūna bhavissasi, imasmīn pana vane tava bhayam nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyiti.

¹ K maraṇā-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā. ⁴ K vānasaddāni. ⁵ K ālāne. ⁶ K -kāraṇamikalo. ⁷ K sūlabham.

Evaṁ devatā tassa ovādām adāsi. So pi tato patṭhāya nibbhayo ahosi.

Satthā imām dhammadesanām āharitvā saccāni pakāsetvā jātakām samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhabhi) „Tadā nāgo ayām bhikkhu ahosi, rukkhadevatā aham evā“ ti. Dubbalakaṭṭhajātakām.

6. Udañcanijātaka.

Sukham vata mām jīvantān ti. Idām Satthā Jetavane viharanto thullakumārikā palobhanām ārabba kathesi. Vatthum Terasanipāte Cullanāradakassapajātakē¹ āvibhavissati. Tam pana bhikkhuṁ Satthā „saccām kira tvām bhikkhu ukkaṇthito“ ti puechitvā „saccām Bhagavā“ ti vutte „kattha te cittām paṭibaddhan“ ti puechi. So „ekissā thullakumārikāyā“ ti āha. Atha naim Satthā „ayan te bhikkhu anatthakārikā, pubbe pi tvām etām nissāya silavyasanām patvā kampanto vicaramāno pañdite nissāya sukham labhīti“ vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte raijam kārente ti atītavatthum pi Cullanāradakassapajātakē yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyām phale ādāya āgantvā pannasālam vivaritvā puttām Cullatāpasām etad avoca: „tāta tvām aññesu divasesu dārūni² āharasi pānīyañ paribhojaniyām āharasi³ aggim karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nipanno sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalathāya gatesu ekā itthī āgantvā mām palohetvā⁴ ādāya gantuṁ āraddhā, aham pana ‘tumhehi visajjito gamissāmīti’ na gacchim, asukaṭṭhāne pana tam nisidāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchām’ āham tātā“ ti. Bodhisatto „na sakkā etām nivattetun“ ti ñatvā „tena hi tāta gaccha, esā pana tam netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātakē. ² K paṭibandhan. ³ K dārūni. ⁴ K āharasi.

⁵ K palohetvā.

maṁsādīni vā khāditukāmā¹ bhavissati sappilonatañdulādīhi vā pan' assā attho' bhavissati tadā 'idañ c' idañ cāharā' 'ti tam kilamessati², tadā mayham gaṇam saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsīti³ visajjesi. So tāya saddhim manussapatham agamāsi. Atha naṁ sā attano vasam̄ gametvā „maṁsam̄ āhara, maccham̄ āharā“ ti yena yena athikā hoti tam tam āharāpeti. Tadā so „ayaṁ mām̄ attano dāsam̄ viya kammakarām̄ viya katvā pīletīti⁴ palāyitvā pitu santikam̄ āgantvā pitaram̄ vanditvā thitako va imaṁ gātham̄ āha:

Sukham̄ vata mām̄ jīvantam̄ pacamānā udañcanī⁵
cori jāyappavādena telam̄ loṇañ ca yācatīti. 105.

Tattha sukham̄ vata mām̄ jīvantam̄ ti tāta tumhākam̄ santike mām̄ sukham̄ jīvantam̄, pacamānā ti tāpayamānā pīlayamānā yañ yañ khāditukāmā hoti tam tam pacamānā, udakam̄ añcanti etāyā 'ti udañcanī, cātito vā kūpato vā udakam̄ ussīñicanaghaṭikāy⁶ etām̄⁷ nāmām̄, sē pana udañcanī viya, udakam̄ viya ghaṭikā yen' athikā hoti tam tam ākaddhati yevā ti attho, cori jāyappavādenā 'ti bhariyā ti nāmena ekā cori mām̄ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā telam̄ loṇañ ca yañ ca aññam̄ pi icchatī tam sabbam̄ yācati dāsam̄ viya kammakarām̄ viya katvā āharāpetīti tassā aguṇam̄ kathesi.

Atha naṁ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta“, ehi tvam̄ mettam̄ bhāvehi karuṇam̄ bhāvehīti⁸ cattāro brahmavihāre ācikkhi kasiṇaparikammam̄ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁹ brahmavihāre bhāvetvā saddhim pitarā Brahma-loke nibbatti.

Satthā imam̄ dhammadesanam̄ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakām̄ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhabhi) „Tadā thullakumārikā va etarahi thullakumārikā Cullatāpaso ukkanṭhitabhippku ahosi, pitā pana aham evā“ 'ti. Udañcanijātakam̄.

¹ K khātukāmā. ² K atthā. ³ K kilamessati. ⁴ K udañcanī. ⁵ K -ghaṭikā-yotam̄. ⁶ so Br; K tātāti. ⁷ K nibbattetvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhu kho' sippakām nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekām hamsapaharaṇākām bhikkhuṁ ārabbha kathesi. So kir' eko Sāvatthivāsikulaputto sālittakasippe⁷ nipphattim patto (sālittakasippan 'ti sakkharākhipanasippai vuccati) ekadivasām dhammaṁ sutvā sāsane urām datvā pabbajitvā upasampadām labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasām ekām daharabhikkhuṁ ādāya Aciravatīm gantvā nahāyitvā nadītire atthāsi. Tasmiṁ samaye dve setahāmsā ākāsenā gacchanti. So tam daharam āha: „imam pacchimahāmsām sakkharāya akkhimhi paharitvā pādamūle pātemitī“. Itaro „katham pātessasi, na sakkhisāsi paharitūn“ ti āha. Itaro „tiṭṭhatu tāv‘ assa orato akkhim parato akkhimhi tam paharāmitī“. „Idāni pana tvaṁ asantām kathesitī“. „Tena hi upadhārehitī“ ekan tiyamsām⁸ sakkharām gahetvā ānguliyā yantetvā tassa hāmsassa pacchato khipi. Sā run ti saddam akāsi. Hāmso „parissayena bhavitabban“ ti nivattitvā saddam sotum ārabhi. Itaro tasmiṁ khaṇe ekām vatṭasakkharām⁹ gahetvā tassa nivattitvā oloken-tassa parabhāge akkhim pahari. Sakkharā itaram pi akkhim vini-vijjhītvā gatā. Hāmso mahāravām ravanto pādamūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikām te katan“ ti Satthu santikām netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti tam atthām ārocesuṁ. Satthā tam bhikkhuṁ garahitvā „na bhikkhave idān‘ ev‘ esa etasmīm sippē kusalo, pubbe pi kusalo va ahositi“ vatvā atītām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajjām kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmiṁ kāle rañño puro-hito atimukharo hoti bahubhāṇī¹⁰, tasmiṁ¹¹ kathetum āraddhe aññe okāsam eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu kho etassa vacanupacchedakām kañci labhissāmīti“. So tato patṭhāya tathārūpām ekām upadhārento vicarati. Tasmiṁ kāle Bārāṇasiyām eko pīṭhasappī¹² sakkharākhipanasippe nipphattim patto hoti. Gāmadārakā nam rathakām āropetvā kaddhamānā

7. Cfr. Dhp. p. 415. ¹ K ko. ² so K; Bp sālittaka-. ³ Bp tiyāṅga. ⁴ K vaddha-sakkharām. ⁵ K -bhāṇī. ⁶ K kasmiṁ. ⁷ K -sappī.

— Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigroḍho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni¹ datvā „hat-thirūpakaṁ kara assarūpakaṁ karā“ 'ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapanneśu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān' eva ahesum. Atha rājā uyyānam gacchanto tam thānam pāpuṇi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyim̄su, pīṭhasappi² tatth' eva nipajji. Rājā nigrodha-mūlam patvā rathe nisinno pattānam chiddatāya chāyām kabara-kabaram disvā ullokento sabbesam̄ pattānam chiddabhāvam disvā „ken' etānīti“ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“ 'ti. Rājā „imām nissāya brāhmaṇassa vacanacchedam kātuṁ sakkā bhavis-satīti“ cintetvā „kahaṁ pīṭhasappitī“ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannām disvā „ayaṁ devā“ 'ti āhaṁsu. Rājā naṁ pakosā-petvā parisam̄ ussāretvā pucchi: „amhākām santike eko mukhara-brāhmaṇo atthi, sakkhissasi tam nissaddam̄ kātun“ ti. „Nāli-mattā ajalandikā labhanto sakkhissāmi devā“ 'ti. Rājā pīṭhasappim̄ gharaṁ netvā antosāṇiyām nisidāpetvā sāṇiyam chiddam̄ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhīmukham̄ āsanām paññā-petvā nālimattā sukkhā ajalandikā pīṭhasappissa santike ṭhapā-petvā brāhmaṇam̄ upatṭhānakāle āgataṁ tasmiṁ āsane nisidāpetvā katham̄ samuṭṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesam̄ okāsam̄ adatvā raññā⁴ saddhim̄ kathetum̄ ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappi² sāṇicchid-dēna⁵ ekekaṁ ajalandikam̄ makkhikam̄⁶ pavesento⁷ viya tāluta-lamhi⁸ yeva pāteti. Brāhmaṇo āgatāgataṁ nāliyam telam̄ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayam gamim̄su. Tassa tā nālimattā⁹ ajalandikā kucchiṁ pavīṭhā addhāḥlakamattā ahesum. Rājā parikkhiṇabhāvam̄ ūnatvā āha: „ācariya tumhe atīmukharatāya nālimattā ajalandikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarim̄ jīrapetum¹⁰ na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakam̄ pivitvā chaddhetvā attānam̄ ārogam̄ karothā“ 'ti. Brāhmaṇo tato

¹ so BP; K kākanani-? ² K -sappi. ³ so BP; K omits okāsam̄. ⁴ K ramñāya. ⁵ K sāṇi-chi-. ⁶ RP pacchiyam̄. ⁷ so BP; K pavesento. ⁸ tālutaṁhi. ⁹ K nānālimattā. ¹⁰ K jīrā-

Atite Bārānasiyām Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthī thūla-sarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājañganassa avidūrena¹ gacchamānā sarīravalāñjapilītā hutvā nivathasātakena sarīram patīcchādetvā nisīditvā sarīravalāñjam muñcitvā khippam eva utthāsi. Tasmiñ khanē Bārānasirājā vātāpānena rājañganām olokento tam disvā cintesi: „ayam evarūpe añganatthāne sārīravalāñjam muñcamānā hirottappam appahāya nivāsanen² eva pañcechannā hutvā sarīrapilām³ mocetvā khippam utthitā, imāya nirogāya⁴ bhavitabbam, etissā vatthu visadañ bhavissati, visade pana vatthusmiñ eko putto labbhamāno visado puññavā bhavissati, imam mayā aggamahesim kātum vattatitī“ so tassā apariggahitabhbāvam īnatvā ānāpetvā aggamahesittihānam adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekañ puttām yijāyi. So pan' assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁵ sampattiñ disvā tathārūpām vacanokāsam labhitvā „deva sikkhitabbayuttakam nāma sippakam⁶ kasmā na sikkhitabbam, yatra hi nāmāyam mahāpuññā hirottappam appahāya pañcechannenākārena sarīravalāñjam kurumānā tumhe ārādhettvā evarūpam sampattiñ pattā⁷ ti vatvā sikkhitabbayuttakānam vannam kathento imam gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi⁸ suhannena⁹ rājanam abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva' bāhiyā ti bahijanapade jātā samvaddhā itthi, suhannenā⁹ ti hirottappam appahāya pañcechannenākārena hannam suhannam nāma tena suhannena¹⁰, rājanam abhirādhayīti devam abhirādhettvā imam sampattiñ pattā ti.

Evañ Mahāsatto sikkhitabbayuttakānam gunam kathesi.

¹ K -dūreṇa. ² K -pilām, B sārīravalāñjām. ³ K nirogāya. ⁴ K yutto. ⁵ K tassāya.

⁶ K sikkhitabbaputtam nāma sippikam, B sakkhitabbayuttakam sippam nāma ... sakkhitabbam. ⁷ K bāhiyāhi, B bāhiyāpi. ⁸ B suhannena. ⁹ B suhannenā.

¹⁰ B channam suhannam ... suhannena.

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhiṁ akathanasilo ahosi. Rājā „imina me kaṇṇasukham¹ katan“ ti pīṭhasappissa satasahassutṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānam upasaiṅkamitvā „deva sippam nāma loke paṇḍitehi uggañhitabbam, pīṭhasappinā sālittakamattenāpi³ ayam sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imam gātham āha:

Sādhu kho sippakaṁ nāma api yādisa kīdisam,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā⁵ ti passa mahārāja iminā nāma khañjassa pīṭhasappino ajalandikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā, aññesam pi sippānam ko ānisarūpasaricchedo ti sippaguṇam kathesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā pīṭhasappi⁶ ayam bhikkhu ahosi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā“ ti. Sālittakajātakam⁷.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānīti. Idam Sāttthā Vesāliyam upanissāya Mahāvane kūṭagārasālāyam viharanto ekam Licchavim ārabba kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukham bhikkhusamigham nimantetvā attano nivesane mahādānam pavatesi. Bhariyā pan' assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anākappasampaunā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanam katvā vihāram gantvā bhikkhūnam ovādañ datvā gandhakuṭim pavisi. Bhikkhū dhammasabhyām katham samuṭṭhāpesu⁸: „āvuso, tassa nāma Licchavirāñño tāva abhirūpassa tādisā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā anākappasampaunā, katham so tāya saddhiṁ abhiramatī“ . Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti yutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhiṁ abhiramīti“ vatvā tehi yācito atitām āhari:

¹ K kann-. ² so K; Bp -hassutṭhānesu. ³ K sāli-. ⁴ K sampattim. ⁵ K -seppi. ⁶ K sālikajā-, Bp sālitakajā-.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthi thūla-sarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājañgaṇassa avidūrena¹ gacchamānā sarīravalāñjapīlitā hutvā nivatthasāṭa-kena sarīram paṭicchādetvā nisiditvā sarīravalāñjam muñcitvā khippam eva utthāsi. Tasmim khaṇe Bārāṇasirājā vātapānenā rājañgaṇam olokento tam disvā cintesi: „ayaṁ evarūpe aṅgaṇaṭṭhāne sārīravalāñjam muñcamānā hirottappam appahāya nivāsanen² eva paṭicchannā hutvā sarīrapīlam³ mocetvā khippam utthitā, imāya nīrogāya⁴ bhavitabbam, etissā vatthu visadaṁ bhavissati, visade pana vatthusmiṁ eko putto labbhamaṇo visado puññavā bhavissati, imaṁ mayā aggamaheśim kātum vaṭṭatīti⁵ so tassā apariggahitabhāvam īatvā ānāpetvā aggamaheśitthānaṁ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṁ puttam vijāyi. So pan' assā putto⁶ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁷ sampattiṁ disvā tathārūpam vacanokāsam labhitvā „deva sikkhitabbayuttakam nāma sippakaṁ⁸ kasma na sikkhitabbam, yatra hi nāmāyaṁ mahāpuññā hirottappam appahāya paṭicchannenākārena sarīravalāñjam kurumānā tumhe ārādhetvā evarūpam sampattiṁ pattā⁹ ti vatvā sikkhitabbayuttakānam vanṇam kathento imaṁ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi¹⁰ suhannena¹¹ rājānam abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva'
bāhiyā ti babijanapade jātā samvaddhā itthī, suhannenā⁹ ti hirottappam
appahāya paṭicchannākārena hannam suhannam nāma tena suhannena¹⁰, rājā-
nam abhirādhayīti devam abhirādhetvā imam sampattiṁ pattā ti.

Evaṁ Mahāsatto sikkhitabbayuttakānam gunam kathesi.

¹ K -dūrena. ² K -pīlam, B² sarīravalāñjam. ³ K nīrogāya. ⁴ K yutto ⁵ K tassāya.
⁶ K sikkhitabbaputtam nāma sippikam, B² sakkhitabbayuttakam sippam nāma . . .
sakkhitabbam. ⁷ K bāhiyāhi, B² bāhiyāpi. ⁸ B suchannena. ⁹ B suchannenā.
¹⁰ B channam suchannam . . . suchannena.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, pāṇḍitāmacco pana abam evā“ ’ti. Bāhiyajātakam.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotiti. Idam Satthā Sāvatthiyām viharanto mahāduggataṁ ārabba kathesi. Sāvatthiyām hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānaṁ deti, kadāci tīni cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadaci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagaram chandakam saimharitvā, tadā pana vīthibhattam nāma ahosi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāguṇ¹ datvā khajjakam āharathā“ ti āhaṁsu. Tadā pan’ eko paresam bhatikārako duggatamanusso tassā vīthiyām vasamāno cintesi: „aham yāguṇ dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmīti“ sañham kuṇḍakam² vattāpetvā³ udakena temetvā akkapaṇṇena⁴ veṭhetvā kukkuṭe pacitvā „idaṁ Buddhassa dassāmīti“ tam ādāya gantvā Satthu purato thito „khajjakam āharathā“ ’ti ekasmiṁ vacane vuttamatte sabba-paṭhamam gantvā tam pūvam Satthu patte patiṭṭhāpesi. Satthā aññehi diyyamānam khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasminn ñeva pana khaṇe „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttan“ ti sakalanagaram ekakolāhalam ahosi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthāraṁ vanditvā mahāduggataṁ upasān-kamitvā „handa bhojanam gaheṭvā dve satāni gaheṭvā pañca satāni gaheṭvā amhākam pattim dehīti“ vadim̄su. So⁵ „Satthāraṁ paṭipuc-chitvā jānissāmīti“ Satthu santikam gantvā tam atham ārocesi. Satthā „dhanam gaheṭvā⁶ sabbasattānam pattiṁ dehīti“ āha. So dhanam gaheṭum ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaṭṭhaguṇādivasena⁷ dadantā nava hiraññakotijo adāṁsu. Satthā anumodanam katvā vihāram gantvā bhikkhūhi vatte⁸ dassite sugatovādām datvā grandha-kuṭīm pāvisi. Rājā sāyañhasamaye mahāduggataṁ pakkosāpetvā setṭhitthānenā pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyām kathaṁ samutthā-pesum: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvam ajiguchanto amataṁ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahum dhanañ ca

¹ K yāgu. ² K sanham sanhakuṇḍakam, Bp sañham kuṇḍakam. ³ K vaddhāpetvā, B vaddhāpetvā. ⁴ so Bp; K akkamapāṇṇena. ⁵ K omits so. ⁶ adds vā. ⁷ K diguṇacatugguṇe-. ⁸ K vante.

setthitthānā ca labhitvā mahāsampattim patto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imaya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kundakapūvo paributto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paributto yeva, tadāpi c' esa mām nissāya setthitthānam alatth' evā“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto ekasmiṁ erāndarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmin gāmake manussā devatāmaṅgalikā honti. Ath' ekasmiṁ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānam balikammam akāṁsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekam erāndarukkham paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānam nānappakārāni mālāgan-dhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchīmsu. So pana kundakapūvañ c' eva uļumkena ca udakam ādāya gantvā erāndarukkhassa avidūre thatvā cintesi: „devatā nāma dibba-khajjakāni khādanti, mayham devatā imam kundakapūvam na khādissati, kiṁ iminā kāraṇena¹ nāsemi, aham eva nām khādissā-mīti“ tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭape thatvā „bho purisa² sace tvam issaro bhaveyyāsi mayham madhurakhajja-kan dadeyyāsi, tvam pana duggato, aham tava pūvam na khāditvā aññam kiṁ khādissāmi³, mā me koṭhāsam nāsehīti“ vatvā imam gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,
āhar' etam kaṇāmpūvam⁴, mā me bhāgam vināsayā 'ti. 108.

Tattha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatāpi tha-thārūpabhojanā va honti, āharetam kaṇāmpūvan ti etam kundakena pakkapūvam ānehi, mayham bhāgam mā vināsehīti

So nivattitvā Bodhisattam oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojām paribhūñjitvā „purisa tvam kimatham maiñ paṭijaggasīti“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, tañ nissāya duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmīti“. „Bho purisa

¹ so Bz; K kiñcanākāraṇena. ² K parisa. ³ K khādissā. ⁴ K khaṇam.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imam eran-
dañ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvañ āhacca thitā,
tvam rāññō ācikkhitvā sakatehi dhanam āharitvā rājañgane
rasim kārehi, rājā te tussitvā setthiñthānam dassatīti“ vatvā
Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa setthi-
thānam adāsi. Iti so Bodhisattam nissāya mahāsampattim
patvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanañ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā duggato va etarahi duggato, erāndarukkhadevatā pana aham
evā“ 'ti Kunḍakapūvajātakam¹.

10. Sabbasamhārakapañha.

Sabbasamhārako natthiti. Ayam **Sabbasamhārakapañho**
sabbākārena Ummaggajātake āvibhavissatīti. **Sabbasamhāraka-**
pañho nitthito. Parosatavaggo² ekādasamo.

12. HAMSIVAGGA.

1. Gadrabhapañha.

Hamsi tuvam evam maññasiti³. Ayam pi Gadrabhapañho
Ummaggajātake yeva āvibhavissati. Gadrabhapañho nitthito.

2. Amarādevīpañha.

Yena sattubilāngā cā' ti. Ayam Amarādevīpañho⁴ nāma-
tath' eva āvibhavissati. Amarādevīpañho nitthito⁵.

3. Sigālajātaka.

Saddahāsi sigālassā 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto
Devadattam ārabbha kathesi. Tasmim samaye bhikkhū dhammasa-

¹ so BP; K kunḍapūva-. ² both BP and K parosahassavaggo. ³ K hamsi tvam maññasiti, BP hasituvam eva paññasiti. ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amarā-...nitthito; B channapathepañho dutiyo nitthito.

bhāyam sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsam gantvā ‘yān samayo Gotamo kareti’ na so dhammo, yam ahām karomi ayam eva dhammo’ ti te bhikkhū attano laddhiṁ gāhāpetvā thānappattam musāvādām katvā sainghaṁ bhinditvā ekasimāya dve uposathā kata“ ti Devadattassa aguṇakathām kathentā nisidhīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān’ eva musāvādi“, pubbe pi musāvādī yevā ’ti vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte raijanī kārente Bodhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭham. Manussā „yakkhabalikam-mam karomā“ ’ti tesu tesu caccararacchāditthānesu macchamaṁsādīni¹ vippakiritvā kapālakesu bahusuraṁ² thapayīmsu. Ath’ eko sigālo addharattasamaye niddhamanena³ nagaram pavisitvā macchamaṁsām khāditvā suram pivitvā punnāgagacchantare⁴ pavisitvā yāva arunuggamanā niddam okkami. So pabujjhītvā ālokam disvā „idāni nikhamitum na sakkā“ ti maggasaṁipām gantvā adissamāno nipajjītvā⁵ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekam brāhmaṇam mukhadhovanathāya gacchantam disvā cintesī: „brāhmaṇā dhanalolā honti, imaṁ dhanena palobhetvā yathā maṁ upakacchantare katvā uttarāsaṅge⁶ nagarā nīharati⁷ tathā karissāmīti“ so manussabhāsāya „brāhmaṇā“ ’ti āha. So nivattitvā „ko maṁ pakkosatīti“ āha. „Ahaṁ brāhmaṇā“ ’ti. „Kīmkāraṇā“ ti. „Brāhmaṇa, mayham dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṁ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭic-chādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikhametum sakkosi tuyham te kahāpaṇe dassāmīti“. Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū“ ’ti sampaticchitvā tam tathā katvā ādāya nagarā nikhamitvā thokam agamāsi. Atha naṁ sigālo pucchi: „kata-rām thānam brāhmaṇā“ ’ti. „Asukaṁ nāmā“ ’ti. „Aññām thokam thānam gacchā“ ’ti evam punappuna vadento mahāsusānam patvā

¹ K kāroti. ² K -vādi. ³ K macchamāsādīni. ⁴ K bahūsūram. ⁵ K niddhamane. ⁶ K punnāgacchantarein. ⁷ K nippajjītvā. ⁸ K -saṅgo. ⁹ K nīharati.

„idha mām otarehīti“ āha. Tattha nam̄ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisātakam̄ pattharā“ 'ti āha. So dhanalobhena patthari. Atha nam̄ „imam̄ rukkhamūlam̄ khanāhīti“ paṭhavikhanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisātakam̄ abhiruyha catusu kannesu majjhe cā 'ti pañcasu thānesu sarīranissandam̄ pātētvā makkhetvā¹ c' eva temetvā ca susānavanam̄ pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imam̄ gātham̄ āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānam̄ satam̄ n'atthi kuto kam̄asatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsīti saddahasi, ayam eva vā pāṭho, saddhiṁ² yāyasīti attho, sippikānam̄ satam̄ natthīti etassa hi sippikāsatam̄ pi n'atthi, kuto kam̄asatā duve ti dve kahāpaṇasatāni pan' assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imam̄ gātham̄ vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sātakam̄ dhovitvā nahāyitvā attano kammaṇi karohīti“ vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhīti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imam̄ dhammadesanam̄ āharitvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigālajātakam̄.

4. Mitacintijātakam̄.

Bahucinti appacinti cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabba kathesi. Te kira janapade ekasmīm³ arāññavāse vassain vasitvā „Satthu dassanatthāya gacchissāmā“ 'ti pātheyyam̄ sajjetvā „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti māsan atikkamitvā puna pātheyyam̄ sajjetva tath' eva māsan puna māsan ti evam attano kusitabhāvena c' eva nivāsanatthāne ca apekhāya tayo māsc atikkamitvā tato nikhamma Jetavanai gantvā sabhāgatthāne pattacivaram paṭisāmetvā Satthāram̄ passimeu. Atha te bhikkhū puchiṁsu: „ciram vo āvuso Buddhapatthānam̄ akarontānam̄, kasmā evam cirāyitthā“ 'ti. Te tam atham̄ ārocesum. Atha tesam so

¹ K cakkhetvā, B pakkhitvā. ² so Bp; K patti. ³ K kaśmīm̄.

ālasiyakusitabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Dhammasabbhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasiyabhbāvam missāya katham samutthāpesum. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte te pakkosāpetvā „saccaim kira tumhe bhikkhave alasā kusītā“ ti pucchitvā „saccaim bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān‘ eva te alasā, pubbe pi alasā c’ eva nivāsanatthāne ca sālayā sāpekhā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bārāṇasīnadiyam tayo¹ macchā ahesum, Bahucintī Appacintī Mitacintīti tesam² nāmāni. Te arāññato manussapathaṁ āgamiṁsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṁ manussapatho nāma sāsaṅko sappaṭibhayo, kevaṭṭā nānappakārāni jālakuminā-dīni khipitvā macche gaṇhanti, mayām arāññam eva gacchāmā“ ti. Itare dve janā³ alasatāya c’ eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti tayo māse atikkāmesum. Atha kevaṭṭā nadiyam jālam khipiṁsu. Bahucintī ca Appaciṁti ca gocaram gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālatāya jālagantham⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisim̄su. Mitacintī pacchato āgacchanto jālagantham⁵ sallakkhetvā tesañ ca jāla-kucchim pavitthabhāvam̄ nātvā „imesam kusītānam andhabālā-nām jīvitadānam dassāmīti“ cintetvā bahipassena jālakucchiṭhā-nām gantvā jālakucchim phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakam̄ āloento⁶ jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakam̄ āloento⁷ pacchimabhāge pati. Kevaṭṭā „macchā jālam phāletvā gatā“ ti maññamānā jālakoṭiyam̄ gahetvā ukkhipiṁsu. Te dve pi macchā jālato muñcītvā udake patiṁsu. Iti tehi Mitacintīm nissāya jīvitam laddham.

Satthā imam̄ atītam āharitvā abhisambuddho hutvā imam̄ gā-thām āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintīti tesam. ³ K jānā. ⁴ K -gandham. ⁵ K āloento.

Bahucinti Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacinti amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintitī bahucintanāya¹ vitakkabahulatāya evam laddhanāmo², itaresu pi dvisu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintim nis-sāya laddhajivitā tattha udake puna ubho pi janā⁴ Mitacintinā saddhim samāgatā ti attho.

Evaṁ Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosane mahallakabbhikkhū sotāpattiphale patitīthahimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesum. Mitacinti pana aham evā⁷ ti. Mitacintijātakam.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsatiti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam anusāsikabhikkhuniṁ⁸ ārabba kathesi. Sā kira Sāvatthi-vāsinī ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samaṇadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadese⁹ piṇḍāya carati. Ath' assā manussā paṇī-piṇḍapātām denti. Sā rasataṇhāya bajjhīhitvā „sace imasmīm padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayham lābho parihāyissati, yathā etam padesaṁ aññā nāgacchanti evam mayā kātum vattatīti“ cintetvā bhikkhuniupassayaṁ¹⁰ gantvā „ayye asukaṭṭhāne cando hatthi cando asso cando kukkuro carati, saparissayaṭṭhānam¹¹, mā tattha piṇḍāya caritthā¹² ti bhikkhuniyo anusāsat. Tassā sutvā ekā bhikkhunī pi¹³ tam padesaṁ givām parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmīm divase tasmiṁ padese piṇḍāya carantiyā vegen' ekam geham pavasantiyā cando meṇḍako paharitvā ūratīthikam bhindi. Manussā vegenā upadhāvitvā dvidhā bhinnam ūratīthikam ekato bandhitvā tam bhikkhuniṁ mañcenā-dāya¹⁴ bhikkhuniupassayaṁ nayimisu. Bhikkhuniyo „ayam aññā bhikkhuniyo¹⁵ anusāsitvā sayam tasmiṁ padese caranti¹⁶ ūrum bhindāpetvā āgatā¹⁷ ti parihāsam akāmsu. Tam pi tāya katakāraṇam nacirass' eva bhikkhusaṅghe pākātam ahosi. Ath' ekadivasam dhammasabhbāyam

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsakā-.
⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasaṁ. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so BP; K va-dvenā dāya ¹² K repeats ayam aññā bhikkhuniyo ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññam anusāsitvā sayam tas-mim padese caramānā cañdena mendakena ūrum bhindāpesīti“ tassā aguṇakathām kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā² ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān³ eva, pubbe p' esā anusāsatī yeva, sayam pana na vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto araññe sakunayoniyam nibbattitvā vayappatto sakunajetṭhako hutvā anekasakuṇasataparivāro Himavantaṁ pavisi. Tassa tattha vasanakāle ekā cañdā sakunikā mahāvattani-maggam gantvā gocaram gaṇhati. Sā tattha sakaṭehi patitāni vihimuggabījādīni labhitvā „yathā dāni imam padesam aññe sakunā nāgacchanti tathā karissāmīti“ cintetvā sakunasaṁ-ghassa ovādam deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappaṭibhayo, hatthiassādayo c' eva cañdagonayuttayānādīni ca sañ-caranti⁴, sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban⁵“ ti. Sakunasaṁgho tassā Anusāsikā t' eva nāmam akāsi. Sā eka-divasam vattanimahāmagge caranti⁶ mahāmagge vegena āgac-chantassa yānassa saddam sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“ ti carati yeva. Atha naṁ yānam vātavegena sīgham eva sam-pāpuṇi. Sā utthātuṁ nāsakkhi, cakkam bhinditvā gatam⁷. Sakunajetṭhako sakune samānento taṁ adisvā „Anusāsikā na dissati, upadhāretha nan“ ti āha. Sakunā upadhārentā taṁ mahāmagge dvedhā chinnam⁸ disvā sakunajetṭhakassa ārocesum. Sakunajetṭhako „sā aññā⁹ sakunikā vāretvā sayam tattha cara-mānā dvedhā chinnā¹⁰ kirā“ 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsatī sayam loluppacārinī
sāyam vipakkhikā seti hatā cakkena sālikā ti. 111.

¹ K anusāsikam corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti ⁴ K gatā ⁵ K echinnam. ⁶ K aññe. ⁷ K echinnā.

Tattha yāyaññam anusāsatīti yakāro¹ padasandhikaro, yā aññe anusāsatīti attho, sayam̄ loluppacāriniti attanā loluppacārinī samānā, sāyam̄ vipakkhikā setīti sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā eakkena sālikā ti yānacakkena hatā sālikā sakunikā ti.

Satthā imam̄ dhammadesanaṁ āharitvā jātakam̄ samodhānesi: „Anusāsikā sakunikā ayanī anusāsikabhikkhuni āhosī, sakunajetṭhako pana aham evā“ ‘ti. Anusāsikajātakam̄.

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabkhikkhum̄ ārabbhā kathesi. Tassa vatthum Navanipāte Gijjhajātakē āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum̄ āmañtetvā „bhikkhu na tvam idān̄ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhbhāvena ca paññitānam ovādām akaronto sattippahārena³ jīvitakkhayam patto sīti“ vatvā atitam̄ āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto laṅghananaṭaka yoniyam̄ paṭisandhim gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalō ahosi. So ekassa naṭassa santike sattiṁ laṅghanasippam sikkhitvā ācariyena saddhim sippam dassento vicarati. Ācariyo pan’ assa catunnam̄ ñeva sattinam̄ laṅghanasippam jānāti na pañcannam̄. So ekadivasam̄ ekasmin gāmake sippam dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁴ „laṅghissāmīti“ paṭipātiyā thapesi. Atha nañ Bodhisatto āha: „ācariya tvam̄ pañca satti laṅghanasippam na jānāsi, ekaṁ sattiṁ hara, sace laṅghissasi pañcamāya satti�ā viddho marissasīti“. So sutṭhumattatāya „tvam̄ pi mayham̄ paññam̄ na jānāsīti“ tassa vacanam̄ anādiyitvā catasso laṅghetvā pañcamāya satti�ā danḍake madhukapuppham̄ viya āvuto paridevamāno nipajji. Atha nañ Bodhisatto „paññitānam vacanam̄ akatvā imam̄ vyasanam̄ patto sīti“ imam̄ gātham āha:

¹ K yākaro. ² K anusāsiyā-. ³ K santippa-. ⁴ K laṅghanaṭaka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayham p' etam na ruccati,
catutthe lamghayitvā¹ pañcamāy² asi³ āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvām atikaram akara, at-tano kāraṇato atirekakaraṇam akariti attho, mayham petam na ruccatiti mayham antevāsikassa pi samānassa⁴ etam⁴ tava karaṇam na ruccati, tena te aham pañhamam⁵ eva kathesin ti dīpeti, catutthe lamghayitvā ti catutthe sattithale apatitvā attānam lamghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti pan-ditānai vacanai agaṇhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sīti.

Idam vatvā ācariyam sattito apanetvā kattabbayuttakam akāsi.

Satthā imam atitam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā ācariyo ayam dubbaco ahosi, antevāsiko pana aham evā“ 'ti. Dubbacajātakam.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idam Satthā Jetavane viharanto Kokālikam ārabba kathesi. Tassa vatthum Terasanipāte Takkāriyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokāliko idān⁷ eva attano vācam nissāya naṭho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇāsiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayaputto Tak-kasilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā pañcābhīññā aṭṭha samāpattiyo nibbattesi. Himavantapadese sabbo isigaṇo sannipatitvā tam ovādācariyam katvā parivāresi. So pañcannam isisatānam ovādācariyo hutvā jhāna-kilāya⁸ kilānto⁹ Himavante vasati. Tadā eko pañdurogatāpaso kuthāriṁ¹⁰ gahetvā kattham phāleti. Ath' eko mukharatāpaso tassa santike nisiditvā „idha pahāram dehi, idha pahāram

¹ K lamghitvā. ² so Br; K pañcamāyasmīm. ³ K samātassa pl. ⁴ K eka tam.

⁵ K pañham ⁶ K satthāpa. ⁷ K -kilāya. ⁸ K kil-. ⁹ K kuthāriṁ.

dehīti“ tam tāpasam rosesi. So kujjhitvā „na dāni¹ me tvām dārūphālanakasippam sikkhāpanakaācariyo“ ti tīṇham kūthārim ukkhipitvā ekappahāren’ eva jīvitakkhayam pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccam kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmim vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātam vammikamatthake ṭhatvā mahāvassitaṁ vassi. Tam sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban“ ti saddasaññāya gantvā tam vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddam asuṇanto „asukaṭṭhāne tittiro vasati, kin nu kho taissa saddo na sūyatī“ tāpase pucchi. Te tassa tam atthaṁ ārocesum. So ubho pi tāni kāraṇāni saṁsandetvā isigaṇamajjhe imam gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelam pabhāsitā
vācā hanati dummedham tittiram vātiyassitan ti. 113.

Tattha accuggatā ti atūggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelam pabhāsitā ti atikkantavelā pamāṇātikkamena² bhāsitā, tittiram vātiyassitan ti yathā tittiram ativassitaṁ hani tathā evarūpā vācā dummedham bālapuggalam hanatī.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahma-loka-parāyano³ āhosī.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān⁴ eva attano vacanam nissaya naṭṭho, pubbe pi nassi yevā“ ‘ti imam dhammadesanam āharityā jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi, isigano Buddhaparisā, gaṇasatthā pana aham evā“ ‘ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Uttaraseṭṭhiputtaṁ ārabba kathesi. Sāvatthiyam kira Uttaraseṭṭhi nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyam eko puññavā satto Brahma-lokā cavitvā paṭisandhim gahetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti ³ K pamāṇā-. ⁴ K -no.

ahosi brahmavānī. Ath' ekadivasam Sāvathiyām kattikachane nak-khatte ghuṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa sahāyākā aññe setṭhiputtā sapajāpatikā ahesum. Uttarasetṭhiputtassa pana dīgharattam Brahmaloke vasitattā kilesesu cittam na alliyati. Ath' assa sahāyakā „Uttarasetṭhiputtassāpi ekam itthim ānetvā nakkhattam kīlissāmā²“ ti sammantayitvā tam upasāmkamitvā „samma imasmim nagare kattikarattivārachaño³ ghuṭṭho, tuyham pi ekam itthim ānetvā nakkhattam kīlissāmā⁴“ ti āhamsu, „na mam' attho itthiyā“ ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampaṭicchāpetvā ekam vanṇadāsim sabbālāmīkārapatimanditam katvā tassa gharām netvā „tvam setṭhiputtassa santikam gacchā“ ti sayanigharam pesetvā nikhamimsu. Tam sayanigharam pavītham pi setṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayam evam⁵ rūpaggappattam uttamavilāsasampannam mām n' eva oloketi nālapati, idāni nam attano itthikuttalilāya olokāpessāmīti⁶ itthililhe dassentī⁷ pahaṭṭhākarena aggadante vivaritvā sitam akāsi. Setṭhiputto oloketvā dantatthike nimittam gaṇhi. Aṭṭhikasaññām uppajji. Sakalam pi tam sarīram aṭṭhikasamkhalikā viya paññāyi. So tassā paribbayam datvā „gacchā“ ti uyyojesi. Tam tassa gharā otīñnam eko issaro antaravīhiyām disvā paribbayam datvā attano gharām nesi. Sattāhe⁸ vītivatte nakkhattam ositam. Vanṇadāsiyā mātā dhitu āgamanañ adisvā setṭhiputtānam santikam gantvā „kahām sā“ ti pucchi. Te Uttarasetṭhiputtassa gharām gantva „kahām sā“ ti pucchiimsu. „Tam khaṇam yeva tassā paribbayam datvā uyyojesin⁹“ ti. Ath' assa mātā āha: „dhītarām na passāmi, dhītarām me samānethā“ ti Uttarasetṭhiputtam ādāya rāñño santikam agamāsi. Rājā aṭṭam vinicchinanto „ime te setṭhiputtā vanṇadāsim ānetvā adamsū“ ti pucchi. „Āma devā“ ti. „Idāni sā kahan“ ti. „Na jānāmi, tam khaṇam ñeva nām uyyojesin“ ti. „Idāni tam samānetum sakkositi“. Na sakkomi devā“ ti. Rājā „sace samānetum na sakkoti rājānam assa karothā¹⁰“ ti āha. Atha nām pacchā bāham bandhitvā „rājānam¹¹ karissāmā¹²“ ti gahetvā pakkamimsu. „Setṭhiputtam kira vanṇadāsim samānetum asakkontam rājānam kārefiti“ sakalanagaram ekakolāhalam ahosi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nām' etañ sāmi, attano te ananuccavikam laddhan“ ti paridevati, setṭhiputtassa¹³ pacchato pacchato paridevanto gacchati. Setṭhiputto cintesi: „idam mayham

¹ K -nissito. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil-. K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K sattabhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājānam. ¹⁰ Rp setṭhi pi puttassa.

evarūpam dukkham agare vasanabhāvena uppannaṁ, sace ito muñcissāmī mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajissāmīti¹. Sāpi kho vannadāsi² tam kolāhalasaddam sutvā „kiṁsaddo nām’ eso“ ti pucchitvā tam pavattin sutvā vegena otaritvā „ussaratha ussaratha sāmī³, mām rājapurisānam datthum dethā“ ’ti attānam dassesi. Rājapurisā nam disvā mātarām paṭicchāpetva setthiputtam muñcītvā pakkamīnsu. So sahāyaparivuto nadim gantvā sisām nahāyitvā gehain gantvā bhuttapātarāso mātāpitāro pabbajjam anujānāpetvā cīvarasātakē ādāya mahantena parivārena Satthu santikām gantvā vanditvā pabbajjam yācitvā pabbajjañ ca upasampadañ ca labhitvā avissaṭhaka-kammaṭṭhāno vipassanām vadḍhetvā nacirass’ eva arahatte patiṭṭhāsi. Ath’ ekadivasam dhammasabhāyām sannipatitā bhikkhū „āuso Uttara-setthiputto attano bhaye uppanne sāsanassa guṇām jānitvā ‘imamhā dukkhā muccamāno pabbajissāmī’ cintetvā tena sucintitena mutto c’ eva pabbajito ca aggaphale ca patiṭṭhito“ ’ti tassa guṇakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu ’tha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte ,na bhikkhave Uttarasetthiputto va attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamhā dukkhā muñcissāmī’ cintento marañabhaya mutto, atite pañditāpi attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāmā’ ’ti cintetvā marañabhayadukkhatō muccim̄su yevā“ ’ti vatvā⁴ atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyaṁ Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto cutipatisandhivasena parivattento vattakayoni-yaṁ nibbatti. Tadā eko vattakaluddako araññe bahū vattake āharitvā gehe ṣhapetvā gocaram datvā mūle gahetvā āgatānam hatthe vattake vikkināto jīvikām kappeti. So ekadivasam bahūhi vattakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi⁴. Bodhisatto cintesi: „sac’ āham iminā dinnagocaram pāñiyañ ca paribhuñjis-sāmī ayañ mām gahetvā āgatānam manussānam dassati, sace pana na paribhuñjissāmī aham milāyissāmī, atha mām milātam disvā manussā na ganhissanti, evam me sotthi bhavissati, imañ upāyām karissāmīti“ so tathā karonto milāyitvā aṭṭhicammamatto ahosi. Manussā nam disvā na gaṇhim̄su. Luddako Bodhisattam

¹ K vantadāsi. ² K sāmikām corr. to sāmīm, Br sāmi. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

tha petvā sesesu parikkhiñesu pacchim nīharitvā dvāre tha petvā Bodhisattam̄ hatthatale katvā „kimkato nu kho ayañ vattako“¹ ti oloketum āraddho. Ath' assa pamattabhāvam ñatvā Bodhisatto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araññam eva gato. Vat̄ṭakā tam̄ disvā „kin nu kho na paññāyasi, kahañ gato sīti“ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“ vutte³ „kin ti katvā mutto sīti“ pucchin̄su. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaram̄ agahetvā⁴ pāniyam̄ apivitvā upāyacintāya mutto“ ti vatvā imam̄ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalam passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayañ piñdattho: puriso dukkham̄ patvā iminā nāma upāyena imambā dukkhā muccissāmīti acintayanto attano dukkhā mokkhasaṁkhātam̄ visesam̄ nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalam passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maranato ca bandhanato ca mutto ahan ti.

Evam Bodhisatto attanā katakāraṇam ācikkhi.

Satthā imam̄ dhammadesanam̄ āharityā jātakam̄ samodhānesi:
„Tadā maranamuttavat̄ṭako aham evā“⁵ ti. Vat̄ṭakajātakām.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisamvaddho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto akālarāvīm bhikkhuñ ārabba kathesi. So kira Sāvatthivāsi-kulaputto sāsane pabbajitvā vattam vā sikkham vā na uggaphi. So „imasminn kāle mayā vattam kātabbam imasminn kāle upat̄ṭhātabbam imasminn kāle sajjhāyitabban“ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhī-mayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhaṇe yeva mahāsaddam̄ karoti, bhikkhū niddam na labhanti. Dhammasabhāyam bhikkhū, āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattam vā sikkham vā kālam vā akālam vā na jānātiti⁶ tassa aguṇakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna“⁷ ti pucchitvā „imaya nāmā“⁸ ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī⁹, pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālam ajānanabhāvena givāya valitāya jivitakkhayam patto“ ti vatvā atītam̄ āhari:

¹ K vattake. ² K pakke. ³ K vutto. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rājām kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippe pāraṁ gantvā Bārāṇasiyam disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippam vācesi. Tesam māṇavānaṁ eko kālarāvikukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena utthāya sippam sikkhanti. So kālam akāsi. Te aññam kukkuṭam pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako² susānavane³ dārūni uddharanto ekaṁ kukkuṭam disvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḍḍhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“ ti ajānanto kadāci atirattiṁ vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṁ vassanakāle sippam sikkhantā yāva aruṇuggamanā sikkhituṁ na sakkonti, niddāyamāna gahitaṭṭhānam pi na passanti, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsam eva na labhanti. Māṇavā „ayam atirattiṁ vā vassati atipabhāte vā, imam nissāya amhākam sippam na niṭṭhāyissatīti“ tam gahetvā givam valetvā jīvitakkhayam pāpetvā „akālarāvikukkuṭo amhehi ghātito“⁴ ti ācariyassa kathesum. Ācariyo ovādaṁ gahetvā „avaḍḍhitabhāvena maraṇam patto“ ti vatvā imam gātham āha:

Amātāpitarisamvaddho anācariyakule vasaṁ
nāyaṁ kālaṁ akālaṁ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisamvaddho ti mātāpitaro nissāya tesam ovādaṁ agahetvā samvaddho, anācariyakule vasan ti ācariyakule pi avasamāno ācariyasikkhāpakan⁵ kañci⁶ nissāya avasittattā ti atho, kālam akālaṁ vā ti imasmim kāle vassitabbaṁ⁷ imasmim kāle na vassitabban ti evam vassitabba-yuttakālaṁ vā akālaṁ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanabhāvena ca jīvitakkhayam patto ti.

Idam kāraṇam dassetvā Bodhisatto yāvatāyukam thatvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā akālarāvikukkuṭo ayam bhikkhu ahosi, antevāsikā Buddhaparīsa, ācariyo pana aham evā“⁸ ti. Akālarāvijātakam.

¹ K māṇave. ² K māna-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghātino. ⁵ Bp -sikkhāpadaṁ.
⁶ both K and Bp kiñci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban. .

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Ciñcamānavikām' ārabba kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātakē āvibhavissati. Tadā pana Satthā „na bhikkhave Ciñcamānavikā idān' eva mām abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass' eva purohito ahosi. Tena aggamahesiyā varo dinno: bhoti² bhadde yam icchasi³ tam vadeyyāsīti⁴. Sā evam āha: mayham añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā⁵ itthi⁶ kilesavasena na olketabbā⁷ ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippiliyamāno tassā vacanām atikkamituṁ asakkonto sampatic-chitvā tato paṭṭhāya solasasu nāṭakisahassesu kilesavasena ekitthim pi na olokesi. Ath' assa paccanto kuppi. Paccante ṭhitayodhā corehi saddhiṁ dve tayo saingāme katvā „ito uttarim mayam na sakkomā“ 'ti paññam pesesun. Rājā tattha gantu-kāmo balakāyam saṁharitvā tam pakkositvā „,bhadde aham paccantam gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu ṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvam idh' eva nivattāhīti“ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“ ti punappuna rāññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekam̄ yojanam̄ gantvā mayham sukhadukkham̄ jānanattham̄ ekekam̄ manussam̄ peseyyāthā“ 'ti. Rājā „sādhū“ 'ti saṁpaṭic-chitvā Bodhisattam̄ nagare ṭhapetvā mahantena balakāyena nikhamitvā gacchanto yojane yojane ekekam̄ purisam̄ „amhākam̄ ārogym̄ ārocetvā deviyā sukhadukkham̄ jānitvā āgacchā“ 'ti pesesi. Sā āgataṁ purisam̄ „rājā tam kimattham̄ pesesīti“ pucchitvā „tumhākam̄ sukhadukkham̄ jānanatthāyā“ 'ti vutte „tena hi ehīti“ tena saddhiṁ asaddhammam̄ patisevati. Rājā dvattiṁsayojanamaggam̄⁸ gacchanto dvattiṁsa Jane⁹ pesesi.

¹ K-na-. ² K hoti. ³ K icchatī. ⁴ K amñam̄. ⁵ K itthim̄. ⁶ so B; K dvattiṁsa-mayo-. ⁷ K janam̄.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṁ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṁ vūpasametvā janapadaṁ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa Jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṁ vipaṭipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhavāratthāne thatvā „nagaraṁ patijaggāpetū“ 'ti Bodhisattassa paññam pesesi. Bodhisatto sakalanagarām patijaggāpetvā rājanivesanam¹ patijaggāpento deviyā vasanaṭṭhānam agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggappattam kāyam disvā sañthātum asakkonti „ehi brāhmaṇa, sanyaṁ abhirūhā“ 'ti āha. Bodhisatto „mā evam avaca, rājāpi garu, akusalam² pi bhāyāmi, na sakkā mayā evam kātun“ ti āha. „Catusatthiyā pādamulikānam n' eva rājā garu na akusalam bhāyanti, tav' eva rājā garu tvam yeva ca akusalam bhāyasīti“. „Āma, sace tesam pi evam bhaveyya na evarūpam kareyyum, aham pana jānamāno evarūpam sāhasiyakammam³ na karissāmīti“. „Kiṁ bahum vippalapasi, sace me vacanam na karosi sīsan te chindāpessāmīti“. „Titthatu, ekasmim attabhāve sīsam attabhāvasatasahasre pi sīse chindante⁴, na sakkā mayā evarūpam kātun“ ti. Sā „hotu jānissāmīti“ Bodhisattam tajjetvā⁵ attano gabbham pavisitvā sarire nakhava-lañjam dassetvā telena gattāni abbhañjetvā kiliṭṭhadhātukam⁶ vatthaṁ nivāsetvā gilānālayam katvā dāsiyo ānapesi: „raññā ‘kaham devīti' vutte ‘gilānā' ti katheyyāthā“ 'ti āha. Bodhisatto pi raññō paṭipatham agamāsi. Rājā nagaram padakkhiṇam katvā pāsādām abhiruyha deviṁ apassanto „kaham devīti“ pucchi. „Gilānā devā“ 'ti. So sirigabbham pavisitvā tassā piṭṭhim parimajjanto „kiṁ te bhadde aphāsukan“ ti pucchi. Sā tuñhī ahosi, tatiyavāre rājānam oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“ 'ti. „Kiṁ etam bhadde“ ti. „Tumhehi nagaram rakhanatthāya thapito purohito ‘nivesanam patijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanam

¹ K rājā-. ² K akulasam. ³ K sāhasiya-. ⁴ so both K and BP instead of chindantu? ⁵ so BP; K tajjetvāna. ⁶ K kiliṭṭhā-.

akarontim mām paharitvā attano manam pūretvā gato“ ti. Rājā aggimhi pakkhittalona sakkharā viya kodhena taṭataṭāyanto sirigabbhā nikhamitvā dovārikapādamūlikādayo pakkositvā „gacchatha bhaṇe, purohitam pacchābāham bandhitvā vajjhābhāvappattam katvā nagarā nīharitvā āghātanaṁ netvā sīsam assa chindathā“ 'ti. Te vegena gantvā tam pacchābāham bandhitvā vajjhābherim vādāpesum. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya duṭṭhadeviyā rājā puretaraṁ paribhūno, ajja dān' āham attano balen' eva attānam mocessāmī“ so te purise āha: „bho tumhe mām mārentā rañño dassetvā va mārethā“ 'ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Aham rājakammiko, bahum me kammaṁ kataṁ, bahūni mahānidhānāni¹ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritam, sace mām rañño na dassessatha bahum dhanam nassissati, mayā rañño sāpateyye² ācikkhite pacchā kātabbam karoθā“ 'ti. Te tam rañño dassayiṁsu. Rājā tam disvā ca³ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjam na akāsi, kasmā te evarūpam pāpakkammam katan“ ti āha. „Mahārāja, aham sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇasalākamattam⁴ pi adinnaṁ nādinnapubbaṁ, lobhavasena paresam itthī akkhini ummīletvāpi na olokitapubbā, hassavasenāpi⁵ musā na bhāsītāpubbā, kusaggenāpi majjam na pītāpabbam, aham tumhesu niraparādho, sā pana bālā lobhavasena mām hatthe gahetvā mayā paṭikhittā mām tajjetvā attanā katapāpam uttānam katvā mama ācikkhitvā antogabbham paviṭṭhā, aham niraparādho, paṇṇam gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā⁶ sāparādhā, te pakkositvā ‘tassā vo vacanam kataṁ na katan’ ti puccha devā“ ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devim pakkosāpetvā „tayā etehi saddhiṁ pāpam kataṁ na katan“ ti pucchi, „kataṁ devā“ 'ti vutte tam pacchābāham bandhāpetvā „imesam⁷ catusaṭṭhijanānam⁸ sīsāni chindathā“ 'ti āṇāpesi⁹. Atha

¹ K -niccānāni. ² K sāpateyya. ³ Bp va. ⁴ K tina-. ⁵ Bp hasitabhāvenāpi. ⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānam. ⁹ K āṇāpesi.

nam Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesam doso, devī attano ruciṁ kārāpesi, niraparādhāete, tasmā tesam khamatha, taśāpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etasam bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“ 'ti nānappakārena rājānam saññāpetvā te catusatthi pi jane tañ ca bālam mocāpetvā sabbesam yathā-sakāni thānāni dāpesi. Evam te sabbe mocetvā patitīthāpetvā Bodhisatto rājānam upasamkamitvā „mahārāja, andhabālānam‘ nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā pañditā pacchā-bāham baddhā, pañditānam kāranayuttena vacanena pacchābāham baddhāpi muttā, evam bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpentī‘ pañditā baddhāpi‘ mocentīti‘ vatvā imam gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsare ti pabhāsanti vadanti kathenti.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammam desetvā „mayā imam dukkham agāre vasanabhāvena laddham, idāni me agārena kiccam n' atthi, pabbajjam me anujāna devā“ 'ti pabbajjam anujānāpetvā assumukham nātijanam mahantañ ca vibhavam pahāya isipabbajjam pabbajtvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloka-parāyano ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharityā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhadevī Ciñcamāṇavikā ahosi, rājā Ānando, purohito pana aham evā“ 'ti. Bandhanamokkhajātakam. Hamsivaggo⁴ dvāda-samo.

¹ K balānam ² K baddhāpentī. ³ Rp bandhāpi. ⁴ Br hasitavaggo.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapindikassa nicchayamittam ārabba kathesi. Anāthapindikassa hi mittasuhajjañatibandhvā „mahāsetthi, ayam tayā jätigottadhandaññādīhi n’ eva sadiso na uttaritaro, kasmā etenā saddhim santhavam karosi, mā karohitī“ punappuna nivāresum. Anāthapindiko pana „mittasanthavo nāma hinehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ ‘ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmam gachhanto tam kuṭumbarakkhakam’ katvā agamāsīti sabbam Kālakanṇipivatthumhi vuttanayen’ eva veditabbam, idha pana Anāthapindikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n’ atthi, mittadhammam rakkhitiū samatthabhāvo c’ eththa pamānam², mitto nāma attanā samo pi hino pi visiñtho gahetabbo, sabbe pi hi te attano pattaṁ bhāraṁ³ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṁ attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porānā pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ ‘ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṁ ñeva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimandalaśākhāviṭapasampanno⁴ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁵ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṁ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhim mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmiṁ ekathambhake pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath’ assa calitabhāvam rañño ārocesum. Rājā vadḍhakī⁶ pakkosāpetvā „tātā⁷, mama ekathambhakassa⁸ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekam sārathambham āharitvā tam niccalam karothā“ ‘ti āha. Te „sādhu devā“ ‘ti rañño vacanam sampaṭicchitvā tadanuc-

¹ K -rakkhamkaṁ. ² K -nam. ³ Bp pattaṁbhāraṁ. ⁴ K parimandalaśākhā-. ⁵ Bp maṅgalarukkho. ⁶ K vadḍhakī. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekathambhassa.

chavikam rukkham pariyesamāno aññattha adisvā uyyānam pavisitvā tam mukkhakarukkham¹ disvā rañño santikam āgantvā „kiñ tāta diñho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diñho deva, api ca kho nam chinditum na visahāmā“ 'ti āhamsu. „Kimbārañā“ ti. Mayam hi aññattha rukkham apassantā uyyānam pavisimhā, tatrāpi thapetvā mañgalarukkham aññam na passāma, iti tam mañgalarukkhatāya chinditum na visahāmā“ 'ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādam thiram karotha, mayam aññam mañgalarukkham karissāmā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti balikammañ gahetvā uyyānam gantvā „sve chindissāmā“ 'ti rukkhassa balikammañ katvā nikhamiñsu. Rukkhadevatā tam kārañam ñatvā „sve mayham vimānam nāsessanti, dārake gahetvā kuhim gamissāmī“ gantabbañhānam apassanti² puttakē givāya gahetvā parodi. Tassā sandiñthasambhattā vanadevatā³ āgantvā „kiñ etan“ ti pucchitvā tam kārañam sutvā sayam pi vadñhakinañ pañkkhipanaupāyam apassantiyo⁴ tam parissa-jitvā roditum ārabhiñsu. Tasmin samaye Bodhisatto „rukkhadevatañ⁵ passissāmī“ tattha gantvā tam kārañam sutvā „hotu, mā cintayittha, aham rukkham chinditum na dassāmi, sve vadñhakinañ āgatakāle mama kārañam passathā“ 'ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vadñhakinañ āgatavelāya kakan-takavesam gahetvā vadñhakinañ purato gantvā mañgalaruk-khassa mūlañtarañ pavisitvā tam rukkham susirañ viya katvā rukkhamajjhena abhirūhitvā khandhamatthakena nikhamitvā sīsañ kampayamāno⁶ nipajji. Mahāvadñhakī nam kakan-takam disvā rukkham hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammañ karimhā“ 'ti ekaghānam mahārukham garahitvā pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattam nissaya vimānassa sāminī jātā. Tassā pañisanthāratthāya san-

¹ K mukharukkham, Bp sumukkhakaru-. ² K -ti. ³ Bp rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā. ⁴ K upasantiyo. ⁵ so Bp; K -devatā. ⁶ both K and Bp kampamāno.

diṭṭhasambhattā¹ bahū devatā sannipatimsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsam̄ devatānam̄ majjhe Bodhisattassa guṇam̄ kathayamānā „bho devate, mayam̄ mahe-sakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imam̄ upāyam̄ na jānimha, kusanālīdevatā pana attano nāṇasampattiyyā amhe vimānasāmike akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānam̄ uppannam̄ dukkham̄ nittharitvā sukhe patiṭṭhapenti yevā“ ‘ti mittadhammaṁ vappa-yitvā imam̄ gātham̄ āha:

Kare sarikkho athavāpi settho
nihīnako cāpi kareyya eko,
kareyyun te vyasane uttamaththam̄
yathā aham̄² kusanāli³ rucāyan ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṁ kareyya, athavāpi settho⁴ ti jātiādīhi settho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṁ kareyy’ eva, tasmā sabbe pi⁵ ete mittā kātabbā yevā ‘ti dipeti, kiñkārapā: kareyyum te vyasane uttamaththam̄ sabbe p’ ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-bhāram⁶ vahamānā uttamaththam̄ kareyyun, kāyikacetasikadukkhato taṁ sahāyakam̄ moceyyum evā ‘ti attho, tasmā hīno pi mitto kātabbo yeva pag eva itare, tatr’ idam opammain: yathā aham̄ kusanāli rucāyam̄ yathā aham̄ rucāyam̄ nibbettadevatā ayañ ca kusanālīdevatā appesakkhā mittasanthaveñ kariñhā, tatrāp⁷ aharū mahessakkhāpi samānā attano uppannai dukkham̄ bālatāya anupāyakusalatāya haritum nāsakkhim, imam̄⁸ pana appesakkham pi samānaṁ paññitam̄ devatām̄ nissāya dukkhato mutto ‘mbitti.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisitthabhāvam̄⁹anoloketvā hīno pi paññito mitto kātabbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasamīghassa dhammaṁ desetvā yāvatāyukam̄ thatvā saddhiṁ kusanālīdevatāya yathākammam̄ gatā.

Satthā imam̄ dhammadesañā āharitvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā rucādevatā Ānando ahosi, kusanālīdevatā pana aham evā“ ‘ti. Kusanālijātakam̄.

¹ so BP; K sandiṭṭhā-. ² so both K and BP instead of ayam? ³ K -nāli. ⁴ so BP; K hi. ⁵ K pannabhāram. ⁶ so BP; K idam. ⁷ so BP; K samāna-. ⁸ so BP; K samāna-.

2. Dummedhajātaka.

Yasām laddhāna dummedho ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattam ārabba kathesi. Dhammasabhāyam hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa puṇṇacandasassirikam mukham asitianuvyañjanadvattiṁsamahāpurisalakkhaṇapatiṁḍitam byāmappa-bhāparikkhittam āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentam paramasobhaggappattam attabhāvañ ca oloketvā cittam pasādetum na sakkoti, usūyam eva karoti, ‘Buddhā nāma evarūpena silena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiñānadassanena samannāgata’ ‘ti vuccamāne¹ vanṇam sahitum na sakkoti, usūyam² eva karoti³ Devadattassa aguṇam kthesum. Satthā ḡantvā „kāya nu ‘tha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā „imāya nāmā” ‘ti vutte „na bhikkhave idān” eva Devadatto mama vanne bhaññamāne⁴ usūyam karoti, pubbe pi akāsi yevā⁵ ‘ti vatvā atitam āhari:

Atite Magadharatthe Rājagahanagare ekasmīm Magadharāje rajañ kārente Bodhisatto hatthiyoniyañ nibbatitvā sabbaseto ahosi hetṭhā vanṇitasadisāya⁶ rūpasampattiñā samannāgato. Atha namī „lakkhaṇasampanno⁷ ayan” ti so rājā maṅgalahatthim⁸ akāsi. Ath’ ekasmīm chaṇadivase sakalana-garam devanagaram viya alamkaritvā sabbālamkārapatiṁḍitam maṅgalahatthim abhirūhitva mahantena rājanubhāvena nagarañ padakhiṇam akāsi. Mahājano tattha tattha ṭhatvā maṅgalahatthino rūpaggappattam sariram disvā „aho rūpañ aho gati aho līlā” aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraño cakkavattirañño anucchaviko⁹ ti maṅgalahatthim eva vanne. Rājā maṅgalahatthissa vanṇam sutvā sahitum asakkonto usūyam uppādetvā „ajj” eva tam pabbatapapātā pātetvā jīvitakkhayam pāpessamīti¹⁰ hatthācariyam pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayam nāgo sikkhāpito” ti āha. „Susikkhāpito devā” ‘ti. „Na susikkhito, dussikkhito” ti. „Susikkhito devā” ‘ti. „Yadi

¹ K -ne. ² K usnyav. ³ K -no. ⁴ K vannita-. ⁵ K lakkhanā-. ⁶ K -hatthi.

⁷ K līlā.

susikkhito sakkhissasi tam Vepullapabbatamathakam āropetun“ ti. „Āma devā“ 'ti. „Tena hi ehīti“ sayam¹ otaritvā hatthācariyam āropetvā pabbatapādām gantvā hatthācariyena hatthipitthe nisiditvā va hatthimhi² Vepullapabbatamathakam āropite³, sayam pi amaccaganaparivuto pabbatamatthakam abhirūhitvā hatthim papātābhimukham kāretvā „tvam ‘mayā esa susikkhito’ ti vadesi, tīhi yeva tāva nam pādehi thapehīti“ āha. Hatthācariyo pitthiyam nisiditvā va „bho tīhi pādehi titthā“ 'ti hathissa paññikāya saññam adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi thapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi atthāsi, „pacchimapādehi yevā“ 'ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi atthāsi, „ekenā“ 'ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken' eva atthāsi. Ath' assa apatanabhāvam ñatvā „sace pahosi ākāsenā thapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudipe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n' atthi, nissamsayam pana nam esa papāte pātettvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kañnamūle mantesi: „tāta, ayam rājā tam pātettvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko, sace te ākāsenā gantum balaṁ atthi mam yathānisinnam yeva ādāya vehāsam abhuggantvā Bārānasim⁴ gacchā“ ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto tam khaṇam ñeva ākāse atthāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayam hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuññassa dubbuddhino anucchaviko, pañditassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuññā evarūpam vāhanaṁ labhitvā tassa gunam ajānantā tañ c' eva⁵ vāhañam avasesañ ca yasasampattim nāsentī yevā“ 'ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imam gātham āha:

Yasam laddhāna dummedho anattham carati attano,
attano ca paresañ ca himsāya patipajjatīti. 118.

¹ so Bp; K yam. ² so Bp; K hatthimpi ³ K āropito. ⁴ K -nasīyam. ⁵ K ce-

Tatrāyām saṁkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippañño puggalo parivārasampattiṁ labhitvā attano anattham carati, kiṁkāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṁ ajānanto attano paresañ ca hiṁsaya paṭipajjati, hiṁsā vuccati kilamanam dukkhuppādanam, tadaṭṭhāya evam pajatīti.

Evaṁ imāya gāthāya rañño dhammarām desetvā „tiṭṭha dāni tvan“ ti' ākāse uppatitvā¹ Bārāṇasiṁ² gantvā rājañgane ākāse atṭhāsi. Sakalanagarām saṁkhubhitvā „amhākam rañño ākāsenā varavāraṇo āgantvā rājañgane ṭhito“ ti ekakolāhalam ahosi. Vegena rañño pi ārocesum. Rājā nikkhomitvā „sace mayham upabhogatthāya āgato si bhūmiyam patiṭṭhāhīti“ āha. Bodhisatto bhūmiyam patiṭṭhāsi. Ācariyo otaritvā rājanam vanditvā „kuto āgato si tātā“ 'ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbam pavattim ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṁ idhāgacchantenā“ ti hatṭhatuṭṭho nagaram sajjāpetvā vāraṇam maingala-hatthiṭṭhāne ṭhāpetvā sakalarajam tayo koṭṭhāse katvā ekaṁ Bodhisattassa adāsi ekam ācariyassa, ekam attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakālato patṭhāy³ eva pana rañño sakala-Jambūdipe rajjam hatthagatam eva jātam. So Jambudipe aggarājā hutvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ agamāsi.

Satthā imam dhammadesenam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahosi, Bārāṇasirājā Sāriputto, hatthācariyo Ānando, hatthi pana aham eva“ 'ti. Dummedhajātakam.

3. Naṅgalisajātaka.

Asabbatthagāmivācan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāluḍāyittherām ārabba kathesi. So kira dhammarām kathento „imasmim thāne idam kathettabbam, imasmim thāne idam na kathetbabban“ ti yuttāyuttam na jānāti, maingale avamamgalaṁ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisimghātakesa cā“ ti imam avamamgalyam anumodanam kathesi, avamaingallesu anumodanam karonto „bahū devā manussā ca maingalāni acintayun“ ti vatvā „evarūpānam maingalānam

¹ add: vutte? ² K uppattitvā. ³ K -ṇasiyam. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

sataṁ pi sahassam pi kātum samatthā hothā“ ’ti vadati. Ath’ ekadi-
vasam dhammasabhaṁ bhikkhū „āvuso Lāludāyi yuttāyuttam na
jānāti, sabbattha abhāsitabbavācain¹ bhāsatitī“ kathaṁ samutthāpesum.
Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“
ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave Lāludāyi idān’
eva dandhaparisakkano kathento yuttāyuttam na jānāti, pubbe pi eva-
rūpo ahosi, niccalālako yeva hi eso“ ’ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto
Takkasilāyām sabbasippāni uggañhitvā Bārāṇasiyām disāpā-
mokkho ācariyo hutvā pañcamāñavakasatāni² sippam vācesi.
Tadā tesu māñavesu eko dandhaparisakkano lālamāñavo dham-
mantevāsiko hutvā sippam uggañhāti, dandhabhāvena pana
uggañhitum na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso
viya sabbakiccāni karoti. Ath’ ekadivasam Bodhisatto sāya-
māsam bhuñjitvā sayane sunipanno tam māñavam hatthapāda-
piṭhiparikammāni katvā gacchantaṁ āha: „tāta mañcapāde
upatthambhetvā yāhīti“. Māñavo ekan pādaṁ upatthambhetvā
ekassa upatthambhanam alabhanto attano ūrumhi ṭhāpetvā rattim
khepesi. Bodhisatto paccūsasamaye utthāya tam disvā „kiṁ
tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya mañcapādassa upattham-
bhanam alabhitvā ūrumhi ṭhāpetvā nisinno ‘mhīti“. Bodhisatto
saṁviggamānaso hutva „ayam ativiya mayham upakāro, etta-
kānam pana māñavakānam³ antare ayan eva dandho, sippam
sikkhitum na sakkoti, kathaṁ nu kho aham imam panditam
kareyyan“ ti cintesi. Ath’ assa etad ahosi: “atth’ eko upāyo,
aham imam māñavam dāruatthāya⁴ panṇatthāya gantvā āgatam
‘ajja te kiṁ diṭṭham kiṁ katan’ ti pucchissāmi, ‘imam nāma
ajja mayā diṭṭham idam katan’ ti ācikkhissati, atha nam ‘tayā
diṭṭhañ ca katañ ca kīdisan’ ti pucchissāmi, so ‘evarūpam

¹ K adds sabbattha. ² K -māñava-. ³ K māñava-. ⁴ K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti nām navam navam upamañ ca kāraṇañ ca kathāpetvā iminā upāyena pañditam karissāmīti¹“ so tam pakkositvā „tātā māñava ito pañthāya dāruatthāya pañnatthāya vā gatañthāne yañ te tattha dittham vā bhuttam vā pītam vā khāditam vā hoti tam āgantvā mayham āroceyyāsti“ āha. So „sādhū“ 'ti pañisunītvā ekadivasam māñavehi saddhim dāruatthāya araññam gato tattha sappam disvā āgantvā „ācariya sappo me dittho“ ti ārocesi. „Sappo nāma tātā kīdiso hotiti“. „Seyyathāpi nañgalisā“² ti. So „sādhu tātā, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma nañgalisasadisā³ va honti“. Atha Bodhisatto „māñavakena manāpa upamā āhaṭā, sakkhissāmi nām pañditam kātun“⁴ ti cintesi. Māñavo puna ekadivasam araññe hatthim disvā „hatthi me ācariya dittho“ ti āha. „Hatthi nāma tātā kīdiso“⁵ ti. „Seyyathāpi nañgalisā“⁶ ti. Bodhisatto „hatthissa sonḍā nañgalisasadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayam pana bālatāya vibhajitvā⁷ kathetum asakkonto sonḍam sandhāya kathesi, maññe“⁸ ti tuñhī ahosi. Ath' ekadivasam nimantane ucchum labhitvā „ācariya ajja mayam ucchum khādimhā“⁹ ti, „ucchu¹⁰ nāma kīdiso“¹¹ ti vutte „seyyathāpi nañgalisā“¹² ti āha. Ācariyo „thokam patirūpakāraṇam kāthesitī“ tuñhī jāto. Pun' ekadivasam nimantane ekacce māñavā¹³ gulam dadhinā bhuñjimsu ekacce khirena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khirena ca bhuñjimhā“¹⁴ ti vatvā „dadhibhīram nāma kīdisam¹⁵ hotiti“ vutte „seyyathāpi nañgalisā“¹⁶ ti āha. Ācariyo „ayam māñavo¹⁷ sappo nañgalisasadiso¹⁸ ti kathento tāva sukathitam kathesi, ‘hatthi¹⁹ nañgalisasadiso²⁰ ti kathentenāpi²¹ sonḍam sandhāya lesena kathitam, ‘ucchum nañgalisasadisan²² ti kathane pi leso atthi, dadhibhīrāni pana niccam pañdarāni pakkhattabhājanasanthānāni,

¹ so BP; K -ssāmīti. ² K nañgalisasadiso. ³ K nañgalisasadisā. ⁴ K vibhajitvā. ⁵ K ucchū. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, BP kīmūdisam. ⁸ K hatthim. ⁹ K kathento nāma pi corr. to kathentenāpi?

idha sabbena sabbam upamari na kathesi, na sakkā imam lālakam sikkhāpetun“ ti vatvā imam gātham āha:

Asabbatthagāmim vācam bālo sabbattha bhāsatī,
nāyam dadhim vedi na nañgalisam,
dadhim p' ayaṁ¹ maññati nañgalisan ti. 119.

Tatrāyam saṅkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati tañ asabbatthagāmivācam² bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsatī, „dadhi nāma kidisan“ ti puṭho „seyyathāpi nañgalisā“ ti vadat' eva, evam vedanto nāyam³ dadhim vedi na nañgalisam, kiñkaraṇā: yasmā dadhim p' ayaṁ⁴ maññati⁵ nañgalisam yasmā ayaṁ dadhim pi nañgalisam eva maññati⁶, athavā dadhitā dadhim eva payan ti khirām, dadhiñ ca payām ca dadhipayām⁶, yasmā dadhikhirāni pi ayaṁ nañgalisam eva maññati⁶, tādiso cāyaṁ⁷ bālo kiñ iminā ti antevāsinānañ gātham kathetvā paribbayam datvā tam uyyojesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā lālamāṇavo Lāludāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā“ 'ti. Nañgalisajātakam.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam vattasampannam brāhmaṇam ārabba kathesi. So kira Sāvatthiyāsikulaputto sāsane uram datvā pabbajitvā vattasampanno ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāniyaparibhojanīyauposathāgārajanṭāgharādivattāni⁸ ca sādhukam karoti, cuddasatu mahāvattesu asītikhan-dhakavattesu ca paripūrakāri⁹ yeva ahosi, vihāram sammajjati, parivenam¹⁰ vikkanamālakam¹¹ vihāramaggam sammajjati, manussānam pāniyam deti. Manussā tassa vattasampattiyan pasiditvā pañcasatamattāni dhuvabhattāni¹² adamsu. Mahālābhassakkāro uppajji. Tam nissāya bahunnam phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam bhikkhū katham samutthāpesum: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vattasampattiā mahantam lābhasakkāram nibbattesi, tam ekam nissāya bahunnam phāsuvihāro jāto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

¹ both K and Bp dadhippayam. ² so Bp; K -gāmivāmivācam. ³ K tāyam. ⁴ K dadhippayam, Bp dadhipi. ⁵ K maññeti. ⁶ so Bp; K dadhippayam. ⁷ K cāya. ⁸ K -janīyamuposathāgārajanñāgharā-. ⁹ K -rl. ¹⁰ K -nam. ¹¹ K vikka-mālakam, Bp vitikamālakam. ¹² Bp dhūva-; K dhura-.

bbikkhave etarahi kathāya sannisinnā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān² eva pubbe p³ āyām bhikkhu vattasampanno, pubbe p⁴ etam⁵ ekam⁶ nissāya pañca isisatāni phalāphalathāya āgantvā eten⁷ eva ānitaphalāphalehi yāpesun⁸ ti vatvā atitām⁹ āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam¹⁰ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto¹¹ isipabbajjām pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pānīyāni¹² chijjimsu, tiracchānā pānīyam alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesam¹³ pipāsādukkham¹⁴ disvā ekam¹⁵ rukkham¹⁶ chinditvā donim¹⁷ katvā pānīyam ussiñcitvā donim¹⁸ pūretvā tesam¹⁹ pānīyam adāsi. Bahūsu sannipatitvā pānīyam pivantesu tāpasassa phalāphalathāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pānīyam deti yeva. Migagaṇā cintesum²⁰: „ayam amhākam²¹ pānīyam dento phalāphalathāya gantum okāsaṁ na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handa mayam kathikam²² karomā“ 'ti te kathikam²³ akāmu: „ito paṭṭhāya pānīyam pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalam²⁴ gahetvā va āgantabban²⁵ ti. Tato²⁶ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādīni gahetvā āgacchat, ekassa atthāya ābhataṁ phalāphalam addhateyya-sakaṭabhārappamāṇam ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva pari-bhūnjanti, atirekaṁ chaddiyittha²⁷. Bodhisatto tam²⁸ disvā „ekam²⁹ nāma vattasampannam³⁰ nissāya ettakānam³¹ tāpasānam³² phalāphalathāya āgantvā yāpanam³³ uppannam³⁴, viriyam nāma kātabbam evā“ 'ti vatvā imam³⁵ gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya pañđito, (Cfr. supra p. 268.) vāyāmassa phalam passa: bhuttā³⁶ ambā anītihan³⁷ ti. 120.

Tatrāyam sañkhepattho: pañđito attano vattapūraṇādike kammamhi vāyameth' eva na ukkaṇtheyya, kiñkaraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

¹ K vayaputto. ² K pānīyāti. ³ K doni. ⁴ K donim. ⁵ K katikam. ⁶ K tenato.
⁷ both K and Bp chaḍḍayittha. ⁸ K bhutta. ⁹ Bp anitihā.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotiti“ isigaṇam ālapanto vāyāmassa phalaṁ passā 'ti āha, kīdisam: bhuttā ambā anītiham¹ tattha ambā ti desanāmattam², tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatañi, tesu sampanna-tarānam ussannatarānam vā vasena ambā ti vuttam, imehi yeva³ pañcahi isisatehi sayam araññam gantvā ekassa atthāya ānitā ambā bhuttā, idam vāyāmassa pbalam, tañ ca kho pana anītiham, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evam itihīthena⁴ gaḥetabbam na hoti, paccakkham eva tam phalaṁ passā 'ti.

Evaṁ Mahāsatto isigaṇassa ovādām adāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayam bhikkhu ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Ambajātakam.

5. Kaṭāhakajātaka.

Bahum pi so vikattheyyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ vikatthikam⁵ bhikkhum ārabba kathesi. Tassa vatthum hetṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo setṭhi ahosi. Tassa bhariyā puttām vijāyi. Dāsī⁶ pi 'ssa tam divasam yeva puttām vijāyi. Te ekato vadḍhiṁsu. Setṭhiputte' lekhām sikkhante va⁷ dāso pi 'ssa phalakaṁ vahamāno gantvā ten' eva saddhim lekhām sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahosi nāmena Kaṭāhako nāma. So setṭhighare bhanḍā-gārikakammam karonto cintesi: „na mām ime sabbakālam bhanḍāgārikakāmīnam⁸ kāressanti, kiñcid eva dosam disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhūñjisanti, paccante kho pana setṭhissa sahāyako setṭhi atthi, yan nūnāham setṭhissa vacanen' eva lekhām ādaya tattha gantvā ‘aham setṭhiputto' ti vatvā tam setṭhiṁ vañcetvā tassa dhītarām gaḥetvā sukhām vaseyyan“ ti so sayam eva paññam

¹ Bp; anītiham, K nītiham. ² K desanāmattam, Bp desanāśisamattam. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anītitam iti ha āsā iti evam itihena; read ... evam itiho, itihena? ⁵ K vikatthakan, Bp vikatthitam. ⁶ K dāsī. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikamman. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukam nāma māma puttam tava santikam pahiṇim, āvāhavivāhasambandho nāma mayhañ tayā tuyhañ ca mayā¹ saddhim patirūpo, tasmā tvam imassa dārakassa attano dhītaram datvā etam tath' eva vasāpehi, aham pi okāsam labhitvā āgamissāmīti“ likhityā sethīss' eva muddikāya lañjetvā yathārucim paribbayañ c' eva gandhavatthādīni ca gahetvā pac-cantañ gantvā sethīm vanditvā atthāsi. Atha nañ sethī „kuto āgato si tātā“ 'ti pucchi. „Bārānasito“. „Kassautto“ 'ti'. „Bārānasisesthīssā“ 'ti. „Ken' atthenāgato sīti“. Tasmīm khañe Kaṭāhako „idam disvā jānissathā“ 'ti paññam adāsi. Sethī paññam vācetvā „idān' āham jīvāmi nāmā“ 'ti tuṭṭhacitto² dhītaram datvā patitthāpesi. Tassa parivāro mahanto ahosi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu „evam pi nāma yāguñ pacanti' evam khajjakam evam bhattam, aho paccantavāsikā nāmā“ 'ti yāguādīni garahati³, „ime pac-cantavāsibhāven' eva sātakē valetum⁴ na jānanti, gandhe piñ-situm pupphāni ganthitum⁵ na jānantīti“ vatthakammantikādayo garahati. Bodhisatto pi dāsam apassanto „Kaṭāhako na dissati, kahañ gato, pariyesatha nan“ ti samantā manusse payojesi. Tesu eko tattha gantvā tam disvā sañjānitvā attānam⁶ ajānā-petvā⁷ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto tam pavattim sutvā „ayuttam¹⁰ tena katañ, gantvā gahetvā āgacchissāmīti“ rājānam āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Sethī kira paccantam gacchatīti“ sabbattha pākaṭo jāto. Kaṭāhako „sethī kira āgacchatīti“ sutvā cintesi: „na so aññena kārañena āgacchati, mani nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbam, sace panāham palāyissāmi puna āgantum na sakkā bhavissati, atthi pan' esa upāyo: sāmikassa pi¹¹ patham gantvā dāsakammam katvā tam eva ārādhessāmīti“. So tato paṭṭhāya parisamajjhe evam bhāsatī: „Aññe bālamanussā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adds ca. ² K tīti. ³ K tuṭṭhamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahāti. ⁶ Bp va-lañcetuñ. ⁷ both K and Bp gandhitum. ⁸ K attā. ⁹ K ajanā-. ¹⁰ K āyuntam. ¹¹ K ppi.

pitunnam guṇam ajānāntā tesam bhojanavelāya apacitikammaṁ akatvā tehi saddhiṁ yeva bhūñjanti, mayam pana mātāpitunnam bhojanakāle patiggahān upanema khelasarakam upanema bhājanāni¹ upanema pāniyam pi vijanīm² pi gahetvā upaniṭṭhāmā³ 'ti yāva sariravalañjanakāle udakakalasam ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbam dāsehi sāmikānam kattabbakiccam pakāsesi. So evam parisaṁ uggañhāpetvā Bodhisattassa paccantasamipam āgatakāle sasuram avoca: „tāta mama kira pitā tumhākam dassanatthāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyam paṭiyadā-petha, aham panṇakāram gahetvā paṭipathām gacchāmī“. So „sādu tātā“ 'ti sampaticchi. Kaṭāhako bahum⁴ panṇakāram ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattam vanditvā panṇakāram adāsi. Bodhisatto pi panṇakāram gahetvā tena saddhiṁ paṭisanthāram katvā pātarāsakāle khandhāvāram nivāsetvā sariravalañjanatthāya paṭicchannaṭṭhānam pāvisi. Kaṭāhako attano parivāram nivattetvā kalasam ādāya Bodhisattassa santikam gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi aham tumhākam yattakam icchatha tattakam dhanam dassāmi, mā me yasam antaradhāpayitthā“ 'ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-padāya pasiditvā „mā bhāyi, n' atthi te mama santikā antarāyo“ ti samassāsetvā paccantanagaram pāvisi. Mahanto sakkāro ahosi. Kaṭāhako pi 'ssa nirantaram dāsenā kattabbakiccam karoti. Atha nam ekāya velāya sukhanisimnam paccantasetthi āha: „mahāsetthi mayā tumhākam panṇam disvā tumhākam puttassa dārikā dinnā“ ti. Bodhisatto Kaṭāhakam puttam eva katvā anucchavikam piyavacanam vatvā setthim tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭāhakassa mukham ulloketum samattho nāma nāhosī. Ath' ekadivasaṁ Mahāsatto setthidhitaram pakkositvā „ehi amma, sise me ūkā vicinā“ 'ti vatvā tam āgantvā ūkā gahetvā ṭhitam piyavacanam vatvā kathesi: „kacci⁵ te mama putto sukhadukkhe

¹ K hājanāni. ² K bijanīm. ³ K bahū. ⁴ so Bp; K acci.

appamatto, ubho janā sammadamānā samaggavāsam̄ vasathā“ ‘ti pucchi. „Tāta, setthiputtassa añño doso n’ atthi, kevalam āhāram̄ garahatītī“. „Amma, niccakālē p’ esa dukkhasilo va, api ca aham̄ tassa mukhabandhanamantam̄ dassāmi, tam̄ tvam̄ sādhukam̄ uggañhitvā mama puttassa bhojanakālē garahantassa uggañhitaniyāmēn̄ eva purato thatvā vadeyyāsiti“ gātham̄ uggañhāpetvā katipāham̄ vasitvā Bārānasim̄ eva agamāsi. Kaṭāhako pi bahum̄ khādanīyabhojanīyam̄¹ ādāya anumaggam̄ gantvā bahum̄ dhanam̄ datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakālato paṭṭhāya atirekamānī ahosi. So ekadivasam̄ setthidhitāya nānagarasabhojanam̄ upanetvā kaṭacchum̄² ādāya parivisantiyā bhattam̄ garahitum̄ ārabhi. Setthidhitā Bodhisattassa santike uggañhitaniyāmēna imam̄ gātham̄ āha:

Bahum̄ pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,301.)
aññam̄ janapadaññ gato,
anvāgantvāna³ dūseyya⁴,
bhuñja bhoge Kaṭāhakā ’ti. 121.

Tattha bahum̄ pi so vikattheyya aññam̄ janapadaññ gato ti yo attano jātibhūmito aññam̄ janapadaññ gato hoti yath⁵’essa jātiñ na jānanti so bahum̄ pi vikattheyya vamhanavacanam̄ vāñcanavacanam̄ vadeyya, anvāgantvāna⁶ dūseyya⁷ ‘ti imam̄ tāva vārañ sāmikassa pañipathaiñ gantvā dāsakiccassa katattā kasāhi paharitvā piññicammuppātanato ca lakkhañahananato ca mutto si, sace anācārañ karosi puna aññasmim̄ āgamanavāre⁸ tava sāmiko anvāgantvāna dūseyya imam̄ gēham̄ anu āgantvā kasāhi ghotehi⁹ c’ eva¹⁰ lakkhañahananena ca tariñ jātippakāsanena ca dūseyya upahaneyya, tasmiñ imam̄ anācāram̄ pahāya bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacchā attano dāsabbhāvarū pākañaiñ kāretvā vippatisārī ahositi, ayam ettha setthino adhippāyo, setthidhitā pana etam attham̄ ajānanti¹¹ uggañhitaniyāmēna vyañjanam̄ eva payirudhāhasi.

Kaṭāhako „addhā setthinā mama nāmam̄ ācikkhitvā etissā sabbam̄ kathitam̄ bhavissatītī“ tato paṭṭhāya puna bhattam̄ garahitum̄ na visahi, nihinamāno yathāladdham̄ bhuñjitvā yathākammaññ gato.

¹ K khādanībhojanīyam̄. ² K kaṭacchum̄. ³ K anatvāganatvā. ⁴ K dusseyya.
⁵ K antvāgantvā. ⁶ K -vārena. ⁷ so K; Bp ghaṭtehi. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Katāhako vikatthanabhikkhu ahosi, Bārāṇasi-setṭhi pana aham evā“ 'ti. Katāhakajātakam.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tatheve kassa kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kosalarañño asilakkhaṇapāṭhakabrahmaṇam ārabba kathesi. So kira kammārehi rañño asinam āhaṭakale asim upasimghitvā asilakkhaṇam udāharati. So yesam hathato lābhaṇ labhati tesam „asi lakkhaṇasampanno maṅgalasainyutto“ ti vadati, yesam hathato na labhati tesam asim „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko kammāro asim katvā kosiyam sukhumai maricacūṇpam pakkhipitvā rañño asim āhari. Rājā brahmaṇam pakkosāpetvā „asim vīmaṁsā“ 'ti āha. Brāhmaṇassa asim ākaḍḍhitvā upasiṁghantassa maricacūṇnāni nāsam pavisitvā khipitukāmatam uppādesum. Tassa khipantassa nāsikā asidhārāya paṭihata dvidhā chijji¹. Tas' eva nāsikāya chinnabbhāvo bhikkhusamighe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāṭhako asilakkhaṇam paṭhanto nāsikam chindāpesitī“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brahmaṇo asim upasiṁghanto nāsikāchedam² patto, pubbe pi patto yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente tassa asilakkhaṇapāṭhako brahmaṇo ahosi. Sabbam paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa vejje datvā nāsikakotim phāsukam kārāpetvā lākhāya paṭināsikam kāretvā puna tam upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasirañño pana putto n' atthi, ekā dhitā c' eva bhāgineyyo ca ahesum. So pi ubho pi te attano santike yeva vadḍhāpesi. Te ekato vadḍhitā aññamaññam patibaddhacittā ahesum. Rājāpi amacce pakkositvā „mayham bhāgineyyo imassa rajjassa sāmiko va, dhitaram etass' eva datvā abhisekam assa karomīti“ vatvā puna

¹ K echijji. ² K -ccchedam.

cintesi: „mayhaṁ bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññam rājadhitaram ānetvā abhisekam katvā dhītarām aññassa rañño dassāmi, evam no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnam² mayam eva sāmikā bhavissāmā³ ti so amaccehi saddhiñ sammantetvā „ubho p’ ete visurū kātum vat̄atitī“ bhāgineyyam aññasmin nivesane dhītarām aññasmin vāsesi. Te solasika-vassuddesikabhāvarān patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṁ. Rājakumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītarām rājagehā nīharā-petuṁ sakka bhaveyyā“⁴ ti cintento „atthi eso upāyo“ ti mahāikkhaṇikām pakkosāpetvā tassā sahassabhaṇḍikām datvā „kiṁ mayā kattabbañ“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n’ atthi, kiñcid eva kāraṇam vtvā yathā mama mātulo rājadhitaram antogehā nīharāpeti tathā karohitī“ āha. „Sādhu sāmī⁵, aham rājānam upasām̄kamitvā evam vakkhami: ‘deva rāja-dhitāya upari kālakannī⁶ atthi, ettakām⁷ kālam nivattitvā olokento pi n’ atthi, aham rājadhitaram asukadivase nāma rathām āropetvā bahū⁸ āvudhahatthe purise ādāya⁹ mahantena parivārena susānam gantvā maṇḍalapiṭṭhikāya hetthāmañce matamanussām nipajjāpetvā uparimañce rājadhitaram ṭhapetvā¹⁰ gandhodaka-ghātānam atthuttarasatena nahāpetvā kālakannīm pavāhessāmīti¹¹ evam vtvā rājadhitaram susānam nessāmi, tvam amhākām tattha gamanadivase amhehi puretaram eva thokām marica-cūṇam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto rathām āruhya susānam gantvā rathām susānadvāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanām pesetvā sayām susāne maṇḍalapiṭṭhikām gantvā matako⁹ viya paṭikujjo hutvā nipajja, aham tattha āgantvā tava¹⁰ upari mañcakām attharitvā rājadhitaram ukkhipitvā ṭhāpessāmi, tvam tasmin khaṇe marica-cūṇam nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khipeyyāsi, tayā

¹ so BP; K dinnam. ² BP rājānam. ³ K sāmī. ⁴ K -nnī. ⁵ so BP; K etta. ⁶ K bahu. ⁷ K adāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K matakē. ¹⁰ K nava.

khipitakāle mayam¹ rājadhitaram pahāya palāyissāma², athāgantvā rājadhitaram sīsam nahāpetvā sayam pi sīsam nahāiytvā tam ādāya attano nivesanam gaccheyyāsīti“. So „sādhu, sundaro upāyo“ ti sampaticchi. Sāpi gantvā rañño tam atthain ārocesi, rājā sampaticchi. Rājadhitāya pi tam antarañ ācikkhi, sāpi sampaticchi. Sā nikkhamañadivase kumārassa saññam datvā mahantena parivārena susānam gacchanti³ ārakkhamanussānam bhayajananatthañ⁴ āha: „mayā rājadhitāya mañce thapitakāle hetthāmañce matapuriso khipissati khipitvā va hetthāmañca nikkhhamitvā yam pañhainam passissati tam eva gaheSSIati, appamattā bhaveyyāthā“ ti. Rājakumāro puretarañ gantvā vuttanayen⁵ eva⁶ tattha nipajji. Mahāikkhañikā rājadhitaram ukkhipitvā mañdalapitthikātthānam gacchanti⁷ „mā bhāyīti“ saññāpetvā mañce thapesi. Tasiññim khāne kumāro maricacūñnam nāsāya pakkhipitvā khipi. Tena khipitamatte yeva mahāikkhañikā rājadhitaram pahāya mahāravam ravamānā sabbapañhamam palāyi. Tassā palātakālato patthāya eko pi thātum⁸ samattho nāma na hosi, gahitagahitāni āyūdhāni chadde-tvā sabbe palāyim̄su. Kumāro yathāsammantitam⁹ sabbam katvā rājadhitaram ādāya attano nivesānam agamāsi. Ikkhañikā gantvā tam kārañam rañño ārocesi. Rājā „pakatiyāpi sā mayā tass' ev' atthāya puññhā, pāyāse chadditasappim viya jātan“ ti samupaticchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjam datvā dhitarām mahādevim kāresi. So tāya saddhiñ samaggavāsam vasamāno dhammena rajjam kāresi. Asilakkhanapāñhako tass' eva upañhāko ahosi. Tass' ekadivasam rājupañhānam āgan-tvā patisuriyam thatvā upañhahantassa lākhā vilīyi, patināsikā bhūmiyam pati, so lajjāya adhomukho añthāsi. Atha nām rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khipitam nāma ekassa kalyānam hoti ekassa pāpakan, tumhehi khipitenā

¹ so Bp; K mayā. ² so Bp; K ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -'auñana-. ⁵ K -nayeva.
⁶ K -ti. ⁷ K tthātum. ⁸ so Bp; K -tikam.

nāsā¹ chijjiyittha², mayām pana mātuladhitaram labhitvā rajjam
pāpuṇimhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva⁴ kassa kalyāṇam, tath' eva⁴ kassa pāpakanam,
tasmā sahbaṁ na kalyāṇam, sabbaṁ vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tathēva³ kassā 'ti tad ev. ekassa, ayam eva vā pātho, dutiyapade
es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ñāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imāya desanāya lokasammattānam kalyāṇapāpakanam ane-
kaṁsikabhāvam pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhanapā-
tāhako etarahi asilakkhanapātāhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhanajātakam.

7. Kalanḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabbha kathesi. Tattha dve pi
vatthūni Katāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasiseṭṭhino dāso Kalanḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantaseṭṭhino dhitaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakale Bārāṇasiseṭṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gataṭhānam ajānanto „gaccha, Kalanḍukam pāriyesā“
'ti attano puttaṁ sukapotakam pesesi. Sukapotako ca ito c'
ito caranto nam nagaram sampānuṇi. Tasmiṁ ca kāle Kalan-
ḍuko nadikilām kīlitukāmo bahum mālāgandhavilepanañ c' eva
khādaniyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadim gantvā seṭṭhidhī-
tāya saddhim nāvam āruhya udake kīlati, tasmiṁ ca dese nadi-
kilān⁵ kīlantā⁵ issarajātikā tikhīnabhesajjaparivāritam khīram
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udake kīlantānam⁶ sītam

¹ both K and Bp nāsam. ² Bp chijjayittha. ³ Bp tad eva. ⁴ Bp sabbañcāpi.
⁵ K -niyabhojanīyāni. ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayam pana Kalanduko khiragandusam¹ gahetvā mukham vikkhāletvā tam khiram nutthubhati, nutthubhanto² pi udake anutthubitvā setthidhitāya sise nutthubhati³. Sukapotako pi naditiram gantvā ekissā udumbarasakhāya nisiditvā olokento Kalandukam⁴ sañjanitvā setthidhitāya sise nutthubhantam disvā „are Kalanduka dāsa, attano jatiñ ca vasanatthānañ ca anus-sara, khiragandusam¹ gahetvā mukham vikkhāletvā jatisampan-nāya sukhasaddhāya setthidhitāya sise mā nutthubha, attano pamānam jānahiti⁵“ vatvā imam gātham āha:

Te desā tāni vatthūni, ahañ ca vanagocaro⁶,

anuvicca kho tam ganheyyum, pipa⁷ khiram Kalandukā 'ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūniti mātukucchim sandhāya vadati, ayam etha adhippāyo: yattha te vasitam na te khattiyadhitādīnam kucchidesā, yattha vasi patitthito tāni na khattiyadhitādīnam kuchivatthūni, atha kho dāsikucchiyam tvam vasi c' eva patitthito cā ti, ahañ ca vanagocaro⁶ tirachchānagato pi etam attham jānāmīti dīpeti, anuvicca kho tam ganheyyun ti evam anācāram caramānam⁸ mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā c' eva lakkhanabhananā⁹ ca katvā tam ganheyyum gahetvā gamissanti, tasmā attano pamānam ñatvā setthidhitāya sise anutthubhitvā¹⁰ pipa⁷ khiram Kalandukā 'ti tam nāmena ālapati.

Kalanduko pi sukapotakam sañjanitvā „maiñ pākaṭam kareyyā¹¹ 'ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti¹² āha“¹³. Suko „na esa maiñ hitakāmatāya pakkosati, gīvam pana me valetvā māretukāmo“ ti ñatvā va „na me tayā attho“ ti tato uppatitvā Bārānasim gantvā yathādittham setthino vitthārena kathesi. Setthi¹⁴ „Ayuttan tena katan“ ti vatvā tassa āñam kāretvā Bārānasim eva ānetvā dāsaparibhōgena paribhuñji.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Kalanduko ayam bhikkhu ahosi. Bārānasiseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Kalandukajātakam.

¹ K -ganḍusam, Bp -kanḍusam. ² K utthū-. ³ K kal-. ⁴ K pamānam na jānā-hiti, Bp pamānam na jānāti and pamānam jānahi. ⁵ K pana-. ⁶ Bp pīva. ⁷ add ti? ⁸ so Bp; K -nā. ⁹ K lakkhanabhananā. ¹⁰ K -tthuhitvā. ¹¹ K āgatosaham. ¹² K omits setthi.

8. Biļārajātaka.

Yo ve dhammadhajām katvā ti. Idām Satthā Jetavane viharanto ekām kuhakabhikkhum ārabbha kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān’ eva, pubbe p’ esa kuhako yevā“ ’ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjām kārente Bodhisatto mūsikāyoniyām paṭisandhiñ gahetvā buddhiñ anvāya mahāsariro sūkaracchāpakaśadiso hutvā anekasatamūsikā-parivāro araññe viharati. Ath’ eko¹ sigālo ito c’ ito ca vicaranto tam mūsikāyūthaiñ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissā-nīti“ cintetvā mūsikānam āsayassa avidūre suriyābhīmukho vātam pivanto ekena pādena atthāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno tam disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikām gantvā „bhante tvām ko nāmā“ ’ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ ’ti. „Cattāro pāde bhūmiyām atthāpetvā kasmā eken’ eva ṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyām ṭhapente⁴ paṭhavi⁵ vahitum na sakkoti, tasmā eken’ eva tiṭṭhāmīti“. „Mukham vivaritvā kasmā ṭhito sīti“. „Mayām aññām na bhakkhayāma, vātam eva bhakkhayāmā“ ’ti. „Atha kasmā suriyābhīmukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyām namassāmīti“. Bodhisatto tassa vacanām sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgāñena saddhiñ sāyapātām tassa upaṭṭhānam gacchati. Ath’ assa upaṭṭhānam katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimām mūsikām gahetvā mañsañ khāditvā ajjhoharitvā mukham puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikāgāño tanuko jāto. Mūsikā „pubbe añhākaiñ ayan āsayo na-ppahoti, nirantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evam pi āsayo na pūrat’ eva, kin nu kho etan“ ’ti Bodhisattassa tam pavattim ārocayiñsu. Bodhisatto „kena nu kho kārañena mūsikā tanuttam gata“ ’ti cintento sigāle āsaiñkām ṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so Bp; K go. ³ both K and Bp mayā. ⁴ Bp ṭhapento. ⁵ K -vi. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsi sāmi nan“ ti upatthānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānam na' dhammasudhammatāya, paresam pana vihimsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“ vatvā imam gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūlho pāpam ācare.
vissāsayitvā bhūtāni bilāraṁ nāma tam vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyyādisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā² dasakusalakammaphathadhammam dhajaṁ karitvā tam karonto³ yiya ussāpetvā dassento pīti attho, vissāsayitvā ti sīlavā ayan ti saññāya sañjātavissāsāni katvā, bilāraṁ nāma tam vatan ti tam evam dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass' eva vataṁ⁴ kerātikavataṁ nāma hoīti attho

Mūsikarajā kathento⁵ yeva uppatitvā tassa⁶ givāya patitvā hanukassa hetṭhā antogalanāliyam⁷ dasitvā galanāliyam phāletvā jīvitakkhayaiṁ pāpesi. Mūsikagāṇo nivattitvā sigālam murumurā ti khāditvā agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir' assa marīsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagāṇo nibbhayo jāto.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhippku ahosi, mūsikarajā pana aham evā“ 'ti. Bilārajātakam⁸.

9. Aggikajātaka.

Nāyam sikkhā puññahetū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kuhakam ñeva ārabba kathesi.

Atītasmim hi Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto mūsikarajā hutvā araññe vasati. Ath' eko sigālo davaḍāhe uṭṭhite palāyitum asakkonto ekasmim rukkhe

¹ K ta. ² K karitvā corr. to katvā. ³ K kāronto corr. to karonto. ⁴ K tam. ⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatha ⁷ K -nāliyam. ⁸ B, bilāravatajā-.

sīsam āhacca atthāsi. Tassa sakalasarire lomāni jhāyim̄su. Rukkhe āhacca thitatt̄hāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni atthām̄su. So ekadivasam̄ soṇḍiyam̄ pānīyam̄ pivanto chāyam̄ olokento cūlām̄ disvā „uppannam̄ dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araññe vicaranto tam̄ musikādarim̄ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen’ eva avidūre atthāsi. Atha nañ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saññāya upasaṅkamitvā „tvam̄ ko nāmā“ ’ti pucchi. „Aham Aggika-Bhāradvājō nāmā“ ’ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākām rakkhānathāyā“ ’ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasiti“. „Aham aṅguṭṭhagaṇanam̄ jānāmi, tumhākām pāto va nikhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇesāmī, evam̄ sāyam̄ pātam̄ gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ ’ti. So „sādhū“ ’ti sampaticchitvā nikhamanakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath’ eva gaṇetvā sabbapacchimam̄ gahetvā khādati. Sesam̄ purimasadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā thito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyam̄ tava dhammasudhammatāya matthake cūlā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā“ ti vatvā imam̄ gātham̄ āha:

Nāyam̄ sikkhā puññahetu, ghāsahetu ayañ sikkhā,
n’ aṅguṭṭhagaṇanam̄² yāti, alan te hotu Aggikā ’ti. 125.

Tattha naṅguṭṭhigaṇanam̄³ yātīti, aṅguṭṭhigaṇanā⁴ ti aṅguṭṭhagaṇanā⁵ vuccati, ayanī mūsikagoñ aṅguṭṭhagaṇanam̄ na gacchatī na upeti na püreti, parikkhayam̄ gacchatītī attho, alan te hotu Aggikā ’ti sigālām̄ nāmena ālapanto āha, ettāvatā⁶ te alani hotu, na itoparañ mūsikā khādissasi, amhehi vā tehi⁷ vā saddhīm̄ samvāso alani hotu, na mayam̄ idāni tayā saddhīm̄ vasissāmā ’ti attho, sesam̄ purimasadisam̄ eva.

Satthā imam̄ dhammadedesanam̄ āharitvā jātakām samodhānesi: „Tadāpi sigālo ayañ bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana sham evā“ ’ti. Aggikajātakām.

¹ K cūlā. ² Bp naṅguṭṭha-. ³ Bp naṅguṭṭha-. ⁴ Bp naṅguṭṭhagaṇanam̄, K naṅguṭṭhi-
gaṇanā. ⁵ K aṅguṭṭhigaṇanā, Bp naṅguṭṭhagaṇanam̄. ⁶ K ettovatā ⁷ so Bp; K tayāhi.

10. Kosiyajātaka.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Sāvattiyam mātugāmā ārabba kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasanhnassa upasakabrahmañassa brāhmañi dussilā pāpadhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammañi akatvā gilānālayam dassetvā nitthanamānā³ nipajjati. Atha nañi brāhmaño „kin te bhadde aphāsukan“ ti pucchi. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kiñ laddhum vatta-tīti“. Siniddhamadurāni pañitāni yāgubhattatelādīnīti“. Brāhmaño yam yam sā icchatī tam tam āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmañassa geham pavītīthakāle nipajjati, bahinikkhantakāle jārehi saddhīm vītināmeti. Atha brāhmaño „imissā sarīre vijjhānavātānam pariyanto na paññāyatīti“ ekadivasam gandhamālādīni ādāya Jetavanam gantvā Satthāram pūjetvā ekamantam nisiditvā „kiñ brāhmañā na paññāyasīti“ vutte „bhante brāhmañiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, svāhām tassā sappitelādīni c' eva⁴ pañitabhojanāni ca pariyesāmi, sarīram assā⁵ ghanam vippasannacchavivannam⁶ jātam, vātaroggassa. pana pariyanto na paññāyati, aham tam patījagganto va idhāgamassa okāsam na labhāmiti“. Satthā brāhmañiyā pāpabhāvam nātvā „brāhmañā 'evam nipannassa⁷ mātugāmassa roge avūpasante⁸ idāñ c' idāñ ca bhesajjañ kātum vatta-tīti“ pubbe pi te pāṇḍitehi kathitam bhavasāñkhepagatattā pana na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto brāhmañā mahāsārakule nibbattitvā Takkasilāyam sabbasippāni uggañhitvā Bārāṇasiyam disāpāmokkho ācariyo ahosi, rājadhānīsu⁹ khattiyyakumārā ca brāhmañakumārā ca yebhuyyena¹⁰ tass' eva santike sippam uggañhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaño Bodhisattassa santike tayo vede atthārasa¹¹ ca vijjātīhānāni¹² uggañhetvā Bārāṇasiyam ñeva kuṭumbam san-thapetvā divase divase dvattikkhattum Bodhisattassa santikam

¹ K ya. ² K tecaritvā. ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K ce. ⁵ K -sarīrav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānisate, B rājā-thānīsu. ¹⁰ K yebhujeyyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adds ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇī dussilā ahosi pāpadhammā. Sabbaṁ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana¹ „imina kāraṇena ovādagamanāya okāsaṁ na labhāmīti“ vutte „sāmikā² imāni vañcetvā nipajjatīti“ īnatvā „tassā rogānucchavikāni bhesajjam ācikkhissāmīti“ cintetvā āha: „tāta, tvaṁ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrasādini mā adāsi, gomutte pana pañca vanṇāni³ phalādīni ca pakkhipitvā navatambalohabbhājane pakkhipitvā lohagandham gāhāpetvā rājjum⁴ vā yottam vā rukkhatalam⁵ vā gahetvā ‘idam te rogassa anucchavikāni bhesajjam, idam vā piva⁶ upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikāni kammaṁ karohīti’ vatvā imāni gātham vadeyyāsi, sace bhesajjam na pivati atha nām rājjuyā vā yottena⁷ vā latāya vā katihici pahārehi⁸ paharitvā kesesu gahetvā ākaddhitvā kapparena potheyyāsīti taṁ khaṇam ñeva utṭhāya kammaṁ karissatīti⁹“. So „sādhū¹⁰“ ’ti sampaticchitvā vuttaniyāmen’ eva bhesajjam katvā „bhadde imāni bhesajjam pivā“ ’ti āha. „Kena idam ācikkhitāti“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi taṁ, na pivissāmīti“. Māṇavo „na tvaṁ attano ruci� pivissasīti“¹¹ rājjum⁵ gahetvā „attano rogassa anucchavikāni bhesajjam vā piva yāgubhattānucchavikāni kammaṁ vā karohīti“ vatvā imāni gātham āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttañ ca vyāhara,
ubhayam te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā val¹³ bhuñjassū ’ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu, vātā me vijjhantī vācāya anucchavikam eva katvā bhuñjassū ’ti attho, yathā- vācāni vā ’ti pi pāṭho yujjati, yathāvācāyā ’ti pi paṭhanti, sabbattha ayam ev’ etha attho, yathā bhuttañ ca vyāhara ti yan te bhuttaṁ tassa anuc-

¹ so Bp; K panpari. ² Bp sā māṇavikā. ³ so Bp; K vannāni. ⁴ Bp adds koṭṭetvā va. ⁵ K rājju. ⁶ K rukkhatalam. ⁷ K pi. ⁸ K yotenana. ⁹ Bp kād-dhitapahārehi. K kacitpahāre. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissati. ¹¹ K -ssāsīti. ¹² Bp ca.

chavikam eva vyābara. ārog' amhiti¹ vatvā gehe kattabbakammam karohiti attho, ya tathābhūtañ² cā 'ti pi pātho, athavā ārog' amhiti¹ yathābhūtam eva vatvā kammmam karohiti attho, ubhayam te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayam vācā³ vātā mamī vijjhantiti yan ca te idam paññabhojanam⁴ bhuttañ, idam ubhayam pi tuyham na sameti, tasmā utthāya kammmam karobi, Kosiye ti nam gottena alapati.

Evaṁ vutte Kosiyabrāhmaṇi bhītā ācariyena ussukkamī āpannakālato paṭṭhāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti utthāya kammmam akāsi. „Acariyena me dussilabhāvo nāto, na dāni⁶ sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpam kātun“ ti ācariye gāravena pāpakkammato pi viramitvā⁷ silavatī ahosi.

Sāpi brāhmaṇi „Sambuddhena kir' amhi nātā⁸“ ti Satthari gāravena na puna anācāram⁹ akāsi.

Satthā imam dhammadedesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Kosiyajātakam. Kusanālīvaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadānajātaka.

Asampadānenitaritarassā 'ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattam ārabba kathesi. Tasmim hi kāle bhikkhū dhammasabhāyam kathañ samutthāpesum: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa gunām na jānatiti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atitam āhari:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adds ti. ⁴ K adds idam. ⁵ Bp ācariyena sutakālato paṭṭhāya. ⁶ K dāsini corr. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K nāto. ⁹ K -cāriñ.

Atite Magadharaṭhe Rājagahe ekasmiñ Magadharaññe
rajañ kārente Bodhisatto tass' eva setthi ahosi asitikotī-
vibhavo Saṅkhaseṭṭhīti nāmena. Bārāṇasiyam Piliyasetthi
nāma asitikotivibhavo va ahosi. Te aññamaññañ sahāyā ahe-
suñ. Tesu Bārāṇasiyam Piliyasetthissa kenacit eva kārapena
mahantam bhayañ uppajji, sabbam sāpateyyam parihāyi. So
daliddo appatisarano hutvā bhariyam ādāya Saṅkhaseṭṭhim pac-
cayañ katvā Bārāṇasito nikhamitvā padasā va Rājagahañ
patvā Saṅkhaseṭṭhissa nivesanam agamāsi. So tam disvā va
„sahāyo me āgato“ ti parissajitvā sakkrasammānam kāretvā
katipāham vītināmetvā ekadivasam „kim samma ken' atthena
āgato sīti“ pucchi. „Bhayam me samma uppannañ, sabbain
dhanam parikkhiñam, upatthambho me hohīti“. „Sādu samma,
mā bhāyīti“ bhaṇḍāgāram vivarāpetvā cattalisa hiraññakotiyo
dāpetvā sesam pi paricchadaparivāram sabbam attano santakam
savīññānakam aviññānakam majjhe bhinditvā upaḍḍham¹ eva
ādāsi. So tam vibhavam ādāya puna Bārāṇasim gantvā nivāsam
kappesi. Aparabhāge Saṅkhaseṭṭhissāpi tādisam bhayañ uppajji.
So attano paṭisarānam upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro
kato, upaḍḍhavibhavo² dinno, na so mām disvā pariccajissati,
tassa santikam gamissāmīti“ cintetvā bhariyam ādāya padasā
va Bārāṇasim gantvā bhariyam āha: „bhadde tava mayā sad-
dhiñ antaravīthiyā gamanam nāma na yuttam, mayā pesita-
yānam āruyha mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva
yānam pesemi tāva etth' eva hohīti“ vatvā tam sālāyam thape-
tvā sayam nagaram pavisitvā setthissa gharam gantvā „Rāja-
gahanagarato tumhākam sahāyo Saṅkhaseṭṭhi nāma āgato“ ti
ārocāpesi. So³ „āgacchatū“⁴ 'ti pakkosāpetvā tam disvā n' eva
āsanā vuṭṭhāsi na paṭisanthāram akāsi, kevalam „kimattham
āgato sīti“ pucchi. „Tumhākam dassanattham āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so Br; K upaṭṭham. ³ so Br; K upaṭṭha-. ⁴ Br so pi, K yo.
⁵ so Br; K agacchantū.

„Nivāso kahāni gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatthānam atthi. setthigharānim¹ pi sālāya ḥapetvā va āgato ‘mhitī“. „Tumhā-kaṁ idha nivāsanatthānam n’ atthi, nivāpaṁ² gahetvā ekasmim thāne pacāpetvā³ bhuñjītvā gacchatha, puna amhe mā pas-sitthā⁴ ‘ti vatvā „mayhaṁ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṁ ba-halapalāpatumbāṁ dehīti“ dāsaṁ āñāpesi⁵. Tam divasam kira so rattakasālinām sakataśahassamattam opunāpetvā koṭṭhāgāram⁶ pūrāpesi, cattālisakotidhanām gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṁ ekaṁ palāpatumbāṁ⁷ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikam agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayam asappuriso mama santikā cattālis-a-kotidhanavibhavaṁ labhitvā idāni palāpatumbāṁ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmīti“. Ath’ assa etad ahosi: „ayam tāva akataññū mittadūbhī⁸ katavināsakabhāvena⁹ mayā saddhiṁ mittab-hāvām bhindi, sac’ āhaṁ¹⁰ etena dinnam palāpatumbāṁ lāma-kattā na gaṇhissāmi aham¹¹ pi mittabhāvām bhindissāmi, andha-bālā¹² parittakanī laddham agaṇhantā mittabhāvām vināsentī, ahaṁ pana etena dinnam palāpatumbāṁ mama vasena mittab-hāvām patiṭhāpessāmīti“ so palāpatumbāṁ dasante bandhitvā pāsādā oruyha sālam agamāsi. Atha naṁ bhariyā „kin te ayya laddhan“ ti pucchi. „Bhadde amhākam sahāyo Piliya-setthi palāpatumbāṁ datvā amhe ajj’ eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimathām aggahesi, kiṁ etaṁ cattālisakotidhanassa anucchavikan“ ti roditum ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹³ rodi, aham tena saddhiṁ mittabhāvabhedanabhayena mama vasena mittabhāvām ḥapetuṁ¹⁴ gaṇhiṁ, tvaṁ kiṁkāraṇā soca-sīti“ vatvā imam gātham āha:

Asampadānen’ itaritarassa
bālassa mittāni kalibhavanti,

¹ K -ṇam. ² so Bp; K nivāsam. ³ so Bp; K ekasmim ḥapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāram. ⁶ K palālatumbām. ⁷ K -dubhi, Bp -dubbhi. ⁸ Bp katañvinā-.
⁹ K svāham. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -tai.

tasmā harāmi bhusam addhamānam,
mā me mitti' jiyittha², sassatāyan ti. 127.

Tattha asampadānenā ti asampadānena, saralopena saddhi, agahanenā 'ti attho, itaritarassā 'ti yassa kassaci lāmakālāmakassāpi, bālassa mittāni kalibhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni³ kālakāññisadiśāni honti, bhijjanīti attho, tasmā harāmi bhusam addhamānan ti tena kārenānāham sahāyena dinnam ekaṁ⁴ palāpatumbam harāmi gañhāmiti dasseti, mānan⁵ ti attīhannam⁶ nālīnam nāmam, catunnam addhamānam, catasso nālīyo tumbo nāma⁷, tena vuttam palāpatumban ti, mā me mitti jiyittha⁸ sassatāyan ti mama sahāyena saddhi metti mā bhijjitha, sassatāva ayam hotū 'ti attho.

Evaṁ vutte pi setthibhariyā rodat' eva. Tasmīm khaṇe Saṅkhaseṭṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto setthibhariyāya rodanassa⁹ saddam¹⁰ sutvā sālam pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimattham idhāgat' attha sāmīti“ pucchi. Setthi sabbam ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmī, mā cintethā¹¹“ 'ti ubho pi assāsetvā attano geham netvā gandhadakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesan nipātetvā dassetvā kati-pāham vitināmetvā sabbe dāse gahetvā rājañgaṇam gantvā uparavam akāinsu¹². Rājā pakkosāpetvā „kiñ etan“ ti pucchi. Te sabbam tam pavattim rañño ārocesum. Rājā tesam vacanam sutvā ubho pi setthi¹³ pakkosāpetvā Saṅkhaseṭṭhim pucchi: „saccam kira tayā mahāsetṭhi Piliyasetṭhissa cattālisakotidhanam dinnam“ ti. „Mahārāja mama sahāyassa mām takketvā¹⁴ Rājagahaṁ āgacchantassa na kevalam dhanam sabbam vibhavajātam saviññānakam¹⁵ aviññānakam dve koṭṭhāse katvā samabhāgam adāsin“ ti. Rājā „saccam¹⁶ etan“ ti Piliyasetṭhīm pucchi. „Āma devā“ 'ti. „Tayā pan' assa tam neva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato“ ti. So tuṇhi ahosi. „Api pana te etassa palāpatumbamattam dasante pakkhipāpetvā

¹ K mitta, Bp miti (metri causa?). ² K riyyittha, Bp jiyyatha. ³ K malināni. ⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K attħantam. ⁷ K nā. ⁸ K citti jiyittha? Bp miti jiyyatha. ⁹ K rodatassa. ¹⁰ K dadam. ¹¹ K cintethā. ¹² read akāsi? ¹³ K setthi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kā. ¹⁶ K paccam.

dāpitam atthīti“. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahosi. Rājā „kim kātabban“ ti amaccehi saddhiṁ mantetvā taṁ paribhāsitvā „gacchatha, Piliyasetthissa ghare sabbaṁ vibhavaṁ Saṁkha-setthissa dethā“ 'ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṁ parasantakena' attho n' atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“ 'ti. Rājā Bodhisatassa santakam dāpeti. Bodhisatto sabbam attanā dinnavibhavaṁ paṭilabhitvā dāsaparisaparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbam sanṭhapetvā dānādīni puññāni katvā yathākamnam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Piliyasetthi Devadatto ahosi, Saṁkhasetthi pana aham evā“ 'ti. Asampadānajātakam.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā daḷhāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Ajapālanigrodhe Māradhitānam palobhanasuttantam ārabbha kāthesi. Bhagavatā hi ādito patthāya

Daddallamāna āgañchum² Taṇhā³ ca Arati Ragā,
tā tattha panūdi⁴ Satthā tūlam bhaṭṭham va māluto⁵ ti,

evam yāva pariyośāna tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyam sannipatitā bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso, Sammāsambuddho Māradhitaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasākamantā akkhīni pi ummīletvā na olokesi, aho Buddhabalan nāma acchariyan“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā 'ti vutte „na bhikkhave idāni mayhaṁ sabbāsave khepetvā sabbaññutāni pattassa Māradhitānam anolokanam nāmā na⁶ acchariyan, aham hi pubbe bodhiṁ pariyesamāno saṁkilesakāle pi abhisamikhatām dibbarūpam pi indriyāni bhinditvā kilesavasenaanoloketvā va gantvā mahārajjam pāpuṇin“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bāraṇasiyaṁ Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto bhātikasatassa kaniṭṭho ahosīti sabbam hetṭhā⁷

¹ K parassatkena ² Bp āgañchum. ³ so Bp; K taṇhāya. ⁴ Bp pānudi.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattam upasāmkamitvā yācitvā rajjām paticchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsino nagaram devanagaram viya rājabhavanañ ca Indabhavenam viya alamkariñsu. Tadā pana Bodhisatto nagaram pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattam¹ ratanavarapallamkam āruyha devarājaliñhāya nisidi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khatti�akumārā ca sabbālamkārapati-manditā parivāretvā attihānsu, devaccharapañibhāgā sojasasahassā nātakittiyo naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampañnā naccagītavāditāni² payojesum, gītavāditasaddena rājabhavenam meghatthanitapūrito mahāsamuddakucuchi³ viya ekaninnādām ahosi. Bodhisatto attano sirisobhaggam olokayamāno cintesi: „sac' āham tāsam yakkhininām abhisamkhatañ dibbarūpam olokessam jīvitakkhayam patto abhavissam, imam sirisobhaggam na olokessam, Pacceka buddhānam pana ovāde ḥitabhāvena idam mayā pattan“ ti, evañ ca pana cintetvā udānam udānento imam gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā dalhāya ca
avatthitattābhayabhīrutāya ca
na rakkhasinām vasam āgamimha,
sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusalūpadese ti kusalānam upadese Pacceka buddhānam ovāde ti attho, dhitiyā dalhāya cā 'ti dalhāya dhitiyā yasathirena abbhoccchinnañtaraviriyena⁴ cā 'ti attho, avatthitattābhayabhīrutāya cā 'ti abhayabhīrutāya avatthitattāya⁵ ca, tattha bhayan ti cittuttāsamattam parittabhyam, bhīrutā ti sarirakanpanappattam⁶ mahabhyam, idam ubhayam pi Mahāsattassa yakkhiniyō nām etā manussakhādikā ti bheravārammañnam disvā nāhosí, tenāha: avatthitattā bhayabhīrutāya cā 'ti, bhayabhīrutāya abhāven' eva bheravārammañnam disvāpi anivattanabbāvenā 'ti attho, na rakkhasinām vasam āgamimhā 'ti yakkhakantāre tāsam rakkhasinām vasam na āgamimhā, yasme amhākam kusalūpadese dhiti ca dalhā ahosi bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhbāvā ahumhā tasmā rakkhasinām

¹ K -sesacchattam. ² K -vādināti? ³ K -kucchim. ⁴ K abbocch-. ⁵ K avattita-.

⁶ K sariramkam.

vasam na sgamimhā ti vuttam hoti, sa sotthibbhāvo mabatā bhayena me
ti so me ayam ajja mahatā bhayena rakkhasinam santikā pattaibbeno dukkhado-
manassena sotthibbhāvo khemabhāvo pīthomanassabhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evaṁ Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṁ desetvā dham-
mena rajjam kāretvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Ahan tena samayena Takkasilam gantvā rajjam pattakumāro ahosin,
ti. Pañcagarujātakam².

3. Ghatāsanajātaka.

Khemam yahin ti. Idam Satthā Jetavane viharanto añ-
ñataram bhikkhum ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike
kammaṭṭhānam gahetvā paccanta³ gantvā ekam gāmakam upanissaya
araññasenāsane vassam upagañchi. Tassa pathamanāse yeva piñdāya
pavithassa paññasālājhāyittha. So vasanaṭṭhānābhāvena kilamanto
upaṭṭhākānam⁴ ācikkhi. Te „hotu bhante, paññasālam karissāma
tāvā“⁵ ti ādīni vadantā temāsam vītināmesum. So senāsana-
sappāyābhāvena kammaṭṭhānam matthakam pāpetum nāsakkhi. So
nimittamattam pi anuppādetvā vutthavasso Jetavanaṁ gantvā Satthāram
vanditvā ekamantam nisidi. Satthā tena saddhiṁ paṭisanthāram katvā
„kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānam sappāyam jātan“ ti pucchi.
So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyam kathesi. Satthā⁶ „pubbe pi kho
bhikkhū tiracchānāpi attano sappāyāsappāyam nātvā sappāyakāle vasi-
tvā asappāyakāle vasanaṭṭhānam pahāya aññattha agamaisu, tvam
kasmā attano sappāyāsappāyam na aññāsiti“ vatvā tena yācito
atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyanam Brahmādatte rajjam kārente
Bodhisatto sakunayoniyam nibbattitvā viññūtañ patvā so-
bhaggaputto sakunarājā hutvā ekasmim araññayatane jātassara-
tire sākhāviṭapasampannam bahalapattopalāsañ mahārukkhām
upanissaya saparivāro vāsam kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so Br; K omits attho. ² Br bhirukajātakam dutiyam. ³ so Br; K upaṭṭhā-
nānam. ⁴ K tāvapāmatavā. ⁵ so Br; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake' patthaṭasākhaśu vasantā sarīra-valañjaiṁ udake pātentī. Tasmiñ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā vasati, tassa etad ahosi: „ime sakunā mayhaṁ nivāse jātassare sarīravalañjaiṁ pātentī, yan nūna udakato aggiṁ utṭhāpetvā rukkhaṁ jhāpetvā ete palāpeyyan“ ti so kuddhamānaso rattibhāge sabbesamī' sakunānam sannipatityā rukkhasākhaśu nipannuakāle paṭhamamī tāva uddhanāropitamī viya udakam pakkatthāpetvā dutiyavāre dhūmam utṭhāpetvā tatiyavāre tālakkhandhappamānam jālam utṭhāpesi. Bodhisatto udakato jālam utṭhahamānam disvā „bho sakunā, agginā ādittam nāma udakena nibbāpenti, idāni pana udakam eva ādittam, na sakkā amhehi idha vasitum, aññattha gamissāmā“ 'ti vatvā gātham āha:

Khemam yahim tattha arī udīrito:
udakassa majjhe jalate⁵ ghatāsano,
na ajja vāso mahiyā mahīruhe,
disā bhajavho, saran' ajja no bhayan ti. 129.

Tattha khemam yahim tattha arī udīrito ti yasmīm udakapitthe khemabhāvo nibbhayabhāvo tasminī sattu paccatthiko sapatto⁶ utṭhito, udakassā 'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghatam asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati, na ajja vāso ti ajja no vāso n' atthi, mahiyā mahīruhe ti⁷ mahīruho vuccati rukkho tasminī imissā mahiyā jāte⁸ rukkhe⁹ ti attho, disā bhajavho ti disā bhajatha gacchatha, saraṇajja no bhayan ti ajj' amhākam saranato va bhayaṁ jātam, paṭisaraṇaṭhānato¹⁰ bhayaṁ uppannāti attho.

Evaṁ vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakune ādāya uppatityā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanam agahetvā thitasakuṇā jīvitakkhayaiṁ pattā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhaparisā, sakunārājā pana aham evā“ 'ti. Ghatāsānajātakam.

¹ K adds mama. ² K sabbe. ³ Bp uddhane ropitam. ⁴ Bp pakkuṭṭhāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omits mahīruhe ti. ⁸ K te, Bp jāto. ⁹ Bp ukkho. ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṅkassanagaradvāre attanā saṅkhittena pucchitapāñhassa Dhammasenāpatino vitthāravyākaraṇam ārabba kathesi. Tatr' idam atīvatthum:

Atīte kira Brahmadatte Bārāṇasiyam -pe- Bodhisatto araññāyatane kālam karonto „n' eva -saññī- nāsaññīti“ āha -pe-. Tāpasā jetṭhantevāsikassa katham na gaṇhiṁsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse ṭhatvā imam gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etam ubhayam vivajjaya¹,
tam samāpattisukham anañgaṇan ti. 130.

Tattha ye saññino ti thapetvā n' eva -saññī- nāsaññāyatana lābhino² avasese³ sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiya alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññabhave nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiya alābhato duggatā yeva nāma, etam ubhayam pi vivajjaya⁴ ti etam ubhayam pi saññibhāvañ ca asaññibhāvañ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikam ovadi, tam samāpattisukham anañgaṇan ti tam n' eva -saññā- nāsaññāyatana lābhino sattaṭhena sukhan ti saṅkhām gataṁ Jhānasukham anañgaṇan ti niddosai, balavacitekaggatāsabhāvena pi tam anañgaṇam nāma jātarū.

Evaṁ Bodhisatto dhammam desetvā antevāsikassa guṇam kathetvā Brahma lokam eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jetṭhantevāsikassa saddahiṁsu.

Satthā imam dhammadesaṇam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jetṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā“ ti. Jhānasodhanajātakam.

¹ so Bp; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K neva saññī-. ⁴ so Bp; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhān ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Sam-kassanagaradvāre therassa pañhavyākaranaṁ ārabbha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajaṁ kārente Bodhisatto araññāyatane kālam karonto antevāsikehi pucchito candābhām suriyābhan ti vatvā Ābhassaresu nibbatto. Tāpasā jetṭhantevāsikassa na saddahimśu. Bodhisatto āgantvā ākāse tūrito imam gātham āha:

Candābhām suriyābhañ ca yo dha paññāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhān ti odātakasiṇam dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇam, yo dha paññāya bhāvatīti² yo puggalo idha sattaloke idam kasiṇadvayam paññāya bhāvati¹ ārammaṇam katvā anupavisati tattha vā patijjhahati, athavā candābhām suriyābhañ ca yo'dha paññāya bhāvatīti² yattakam thānam candābhā³ ca suriyābhā³ ca patthaṭā tattake thāne² paṭibhāgam kasiṇam vadhetvā tam ārammanam katvā jhānam nibbattento ubhayam p' etam paññāya bhāvati¹ nāma, tasmat̄ ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokūpago⁴ hotiti.

Evarū Bodhisatto tāpase bodhetvā jetṭhantevāsikassa gunam kathetvā Brahmalokam eva gato.

Satthā imam dhammadedesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jetṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana aham evā“ ti. Candābhajātakam.

6. Suvaṇṇaham sajātaka.

Yam laddham tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṁ bhikkhuniṁ ārabbhā kathesi. Sāvattihiyam hi aññataro upāsako bhikkhunisamgham lasunena pavāretvā khettapālam āñāpesi⁵: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehīti“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; Bp gādhati. ² so K; Bp gādhatīti. ³ K -bhañ. ⁴ so Bp; K ābhassarūpabra-.
⁵ K ānā-,

geham pi khettam pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmim ussavadirase tassa gehe lasunam parikkhayam agamāsi. Thullanandā bhikkhuni sa-parivārā' geham gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“, yathābhataṁ lasunam parikkhiṇam. khettam gacchathā“ 'ti vuttā khet-tam gantvā na mattam jānitvā lasunam āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „katham hi nāma bhikkhuniyo na mattam jānitvā lasunam harāpessan-titi“ tassa vacanam¹ sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā² tāpi tāsam va-canam³ sutvā bhikkhū pi ujjhāyīmsu⁴, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etam attham ārocesum. Bhagavā Thullanandam bhikkhuniṁ garahitvā „bhik-khave mahiccho puggalo nāma vijātāmātuyāpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetum pasannānam⁵ vā bhiyyosomattāya pasādaṁ janetum anuppannam lābhām uppādetum uppannam vā pana thirām kātum na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetum pasannānam bhiyyosomattāya pasādaṁ janetum anuppannam lābhām uppādetum uppannam vā pana thirām kātum sakkotīti“ ādinā nayena bhikkhūnam tadanucchavi-kam dhammam kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahic-chā, pubbe pi mahicchā yeva“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjaiṁ kārente Bodhisatto aññatarabrahmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatim āhariñsu. Tassā Nandā⁶ ti tisso dhītarō ahesum. Tāsu parakulaiṁ āgatāsu yeva Bodhisatto kālaiṁ katvā suvaṇṇahaiṁsayonīyam nibbatti jātissaraīn ñāṇāñ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannam sobhaggappattam mahantaṁ attabhāvam disvā „kuto nu kho cavitvā aham idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti ñatvā puna „kathan nu me brāhmaṇi ca dhītarō ca jīvantīti“ upadhārento „paresam bhatim katvā kicchena jīvantīti“ ñatvā cintesi: „mayham sarire sovaṇṇamayāni pattāni kottanaghaṭ-ṭanasabhāvāni“, ito ekekam̄ pattam̄ dassāmī, tena me pajāpati ca dhītarō ca sukham̄ jīvissantīti“ so tattha gantvā piṭṭhavam-sakotiyam⁷ niliyi. Brāhmaṇi ca dhītarō ca Bodhisattam disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so BP; K omits vacanam. ⁴ K appiccha. ⁵ BP ujjhā-yantassa tassa vacanam sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanam sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannam. ⁷ BP adds Nandavatī Sundarinandā.

⁸ K -bhāvāti. ⁹ so BP; K piṭṭhimūvama-

„kuto āgato sāmīti“ pucchim̄su. „Ahām tumhākam̄ pitā, kālam̄ katvā suvannahāṁsayoniyam̄ nibbattiṁ, tumhe dat̄hūm̄ āgato, ito paṭṭhāya tumhākam̄ paresam̄ bhatiṁ katvā dukkhajīvīkāya jīvanakiccam̄ n' atthi, ahām vo ekekaṁ pattam̄ dassāmi, tam̄ vikkinitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekam̄ pattaṁ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antarantarā āgantvā ekekaṁ pattam̄ deti. Brāhmaṇiyo addhā sukhitā' ahesum̄. Ath' ekadivasam̄ sā brāhmaṇī dhītaro āmantesi: „ammā tiracchānānam̄ nāma cittam̄ dujjānaṁ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattāni luñcītvā gañhāmā“ 'ti. Tā „evam̄ no pitā kilamissatīti“ na sampaticchiṁsu. Brāhmaṇī pana mahicchatāya puna ekadivasam̄ suvannarājahaṁsassa āgatakāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā tam̄ attano santikam̄ upagataṁ ubhohi hatthehi gahetvā sabbapattāni luñci. Tāni pana Bodhisattassa ruciṁ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesum̄. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuṁ nāsakkhi. Atha nam̄ sā mahācātiyā pakkhipitvā posesi. Tassa puna ut̄thahantāni pat-tāni setāni sampajjiṁsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasanatthānam̄ eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imam̄ atītam̄ āharitvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvannamhā“ paribinā, idāni pana attano māhicchatāya eva lasunamhāpi³ pariḥayissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunam̄ khāditum̄ na labhissati⁴, yathā ca Thullanandā evam̄ tam̄ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahum⁵ labhitvāpi pamānam̄ eva jānitabbam̄, appam̄ labhitvā pana yathāladdhen' eva san-toso kātabbo, uttarim̄ na patthetabban“ ti vatvā imam̄ gātham̄ āha:

Yam laddham tena tutṭhabbam, atilobho hi pāpako,
hamśarājam gahetvāna suvannā pariḥayathā 'ti. 132.

Tattha tu ṭhabban ti tusitabbam.

Idam pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhunī lasunam̄ khādeyya pācittiyā“ ti sikkhāpadam̄ paññāpetvā

¹ K sukhinā. ² K suvannamahā. ³ K lasunamahāpi. ⁴ so Bp; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam̄ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayam Thullanandā ahosi, tisso dhitaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvannarājahaṁsino pana aham evā“ ti. Suvaṇṇaḥaṁsa jātakam̄.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate¹ babbū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadam̄ ārabba kathesi. Sāvatthiyam̄ hi Kāṇamātā nāma dhituvasena pākata² nāma upāsikā ahosi sotēpannā ariyasāvakā. Sā dhitaram̄ kāṇam̄ aññatarasmiṁ gāmake samānajatiyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karāṇiyena mātu gharam̄ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan³“ ti. Kāṇā dūtassa vacanam̄ sutvā „amma gamissāmīti“ mātaram̄ pucchi. Kāṇamātā „ettakam̄ kālam vasitvā kathaṁ tucchahatthā va gamissasīti“ pūvam̄ paci. Tasmīm̄ khaṇe eko piñḍacāriko bhikkhu tassā nivesanam̄ agamāsi. Upāsikā tam̄ nisidāpetvā pattapūram pūvam̄ dāpesi. So nikkhampitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhampitvā aññassa ācikkhi, tassāpi tath' evā 'ti evam̄ catunnām̄ janānam̄ dāpesi. Yathāpatiyattam̄ pūvam̄ parikkhayam agamāsi. Kāṇāya gamanam̄ na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyam pi tatiyam pi dūtam pāhesi. Tatiyam̄ pāhento va „sace kāṇā nāgacchati aham aññam̄ pajāpatim̄ ānessāmīti“ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanam̄ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññam̄ pajāpatim̄ ānesi. Kāṇā tam̄ pavattim̄ sutvā rodamānā atthāsi. Satthā tam̄ kāraṇam̄ nātvā pubbanhasamayam̄ nivāsetvā pattacivaram̄ ādāya Kāṇamātāya nivesanam̄ gantvā paññattāsāne nisiditvā Kāṇamātaram̄ pucchi: „kissa kāṇāyam⁴ rodatīti“ „iminā nāma kāraṇenā“ 'ti ca sutvā Kāṇamātaram̄ samassāsetvā dhammadukham̄ kathetvā utthāyāsanā vihāram agamāsi. Atha tesam̄ catunnām̄ bhikkhūnam̄ tayo vāre yathāpatiyattam̄ pūvam̄ gahetvā kāṇāya⁵ gamanassa upacchinna-bhāvo⁶ bhikkhusam̄ghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam̄ bhikkhū dhammasabhbāyam̄ kathaṁ samutthāpesum: „āvuso catuhi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvam̄ khāditvā kāṇāgamanantarāyam̄ katvā sāmikena paricattam̄ dhitaram̄ nissāya mahāupasikāya domanassam̄ uppāditan⁷“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

¹ so BP; K labhati. ² K pāṭaka corr. to pākata. ³ K āgan. ⁴ K patiū. ⁵ K kissā kāraṇāya, BP kissa ayam̄ kāṇā. ⁶ K kāraṇāya. ⁷ so BP; K uechinnā-

kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya santakam khāditvā tassā domanassam uppādesum, pubbe pi uppādesum yevā“ 'ti vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto pāsānakottakakule¹ nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo² ahosi. Kāsiratthe ekasminm nigame eko mahāvibhavo setthi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālisa hiraññakoṭiyo ahesum. Ath' assa bhariyā kālam katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyam mūsikā hutvā nibbatti. Evam anukkamena sabbam pi tam kulaṁ abbhatham agamāsi. Evam so ucchijji. So gāmo pi chaddito apāṇṇattikabhāvam agamāsi. Tadā Bodhisatto tasminm purāṇagāmatthāne pāsāne uppātetvā kotti³. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattam punappuna passantī uppannisinehā hutvā cintesi: „mayham dhanam bahum“, nikāraṇena nassissati⁴, iminā saddhiṁ ekato hutvā imam dhanaṁ khādissāmītī⁵ ekadivasam ekanā kahāpaṇam mukhena dasitvā Bodhisattassa santikam agamāsi. So tam disvā piyavācāya samālapanto⁶ „kin nu kho amma kahāpaṇam gahetvā āgatāstī“ āha. „Tāta imam gahetvā attanāpi paribhuñja, mayham pi maṁsam āharā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā kahāpaṇam ādāya gharam gantvā ekena māsakena maṁsam kīnitvā āharitvā tassā adāsi. Sā tam gahetvā attano nivāsanatthānam gantvā yathāruciyā khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇam deti. So pi 'ssā maṁsam āharati. Ath' ekadivasam tam mūsikam bilāro aggahesi. Athanām sā evam āha: „samma mā mam māresītī“. „Kimbāraṇā, aham hi chāto maṁsam khāditukāmo, na sakka mayā na māretun“ ti. „Kim pana ekadivasam eva maṁsam khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan“ ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhitī“. „Yadi evam ahan te niccakālam maṁsam dassāmītī“

¹ K -koddhaka-. ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so Br; K sati. ⁶ so Br; K -pento. ⁷ so K; Br dassāmi.

vissajjehi man“ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohiti“ vissajjesi. Tato patthāya attano ābhataṁsaṁ dve koṭṭhāse katvā ekam bilārassa deti ekam sayam khādati. Atha nam ekadivasam añño bilāro aggahesi, tam pi tath’ eva saññā-petvā attānam vissajjāpesi. Tato patthāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath’ eva saññāpetvā attānam mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath’ eva saññāpetvā attānam mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamam koṭṭhāsam khādamānā appāhāratāya¹ kilantā kisā ahosi appamāmsalohitā. Bodhisatto tam disvā „amma kasmā milatāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇenā“ ti vutte „tvam etta-kam kālam kasmā mayham nācikkhi, aham ettha kattabbam jā-nissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāñena guham katvā āharitvā „amma tvam imam guham pavisitvā nipajjītvā āgatāgatā-nam pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guham pavisitvā nipajji². Ath’ eko bilāro āgantvā „dehi me māmsan“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duttha bilāra, kin te aham māmsahārikā³, attano puttānam māmsam khādā“⁴ ti tajjesi. Bilāro phalikaguhāya ni-pannabhāvam ajānanto kopavasena „mūsikam gāphissāmīti“ sa-hasā pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyam⁵ pahari⁶, tāvad ev’ assa⁷ hadayam bhijji, akkhini nikhamanākārappattāni jātāni. So tatth’ eva jīvitakkhayam patvā ekamantaṁ paṭicchannatthāne papati. Eten’ upāyena aparo pi aparo pīti⁸ cattāro pi janā jīvitakkhayam pāpuṇīmsu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikam dve tayo kahāpane deti. Evaṁ anukkamena sabbam pi dhanam Bodhisattass’ eva adāsi. Te ubho pi yāvajīvaṁ mettiṁ abhinditvā yathākammam gatā.

Satthā imam atitam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gā-tham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K māmsaribhā-. ⁴ K khāda. ⁵ so BP; K -ya ⁶ so BP; K pahara. ⁷ K tāvassa, BP tāvad eva assa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti yasminī thāne, babbū 'ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tatiyo yattha eko mūsikam vā māinsam vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
uppajjati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra ahesum, hutvā
ca pana divase divase māinsam khādantā te babbukā idem phalikamayam bilan
udarena paharitvā sabbe pi jivitakkhayam pattā ti.

Evaṁ Satthā dhammam desetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesum, mūsikā Kāṇamātā, pāsāna-
kotṭakamaṇikāro’ aham eva“ 'ti. Babbujātakam.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto ekam kuhakam ārabba kathesi. Paccuppannavatthum het-
thākathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyam Brāhma datte rājjam kārente
Bodhisatto godhayoniyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tadā eko
pañcābhīñño uggatapo tāpaso ekam paccantagāmaṁ nissāya
araññāyatane pannasālāya vasati. Gāmavāsino sakkaccaṁ tā-
pasam upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa camkamanakoṭiyam
ekasmiṁ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam upasāṅkamitvā dhammūpasaṁhitam atthū-
pasamhitāñ ca vacanam sutvā tāpasam vanditvā vasanaṭṭhānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmavāsino āpucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmiṁ sīlavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso ḁagantvā tasmiṁ assamapade vāsam kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi sīlavā“ ti sallakkhetvā purimanayen’ eva
tassa santikam agamāsi. Ath’ ekadivasam nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatṭe² vammikehi makkhikā nikhamiṁsu. Tāsam
khādanattham godhā āhiṇḍim̄su. Gāmavāsino nikhamitvā bahū

¹ so both K and Bp. ² K pāsānakoddhaka-. ³ K -vaddbe.

godhā¹ gahetvā siniddhasambhārayuttaiṁ² ambilānambilam
 godhamāṁsamī sampādetvā tāpasassa adāṁsu. Tāpaso godha-
 māṁsamī khāditvā rasatañhāya baddho „idam māṁsamī atima-
 dhūram, kissa³ māṁsamī nāma etan“ ti pucchitvā „godhamāṁsamī“
 ti sutvā „mama santikāmī mahāgodho āgacchati, taṁ māretvā
 māṁsamī khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanañ ca sappiloñādīni
 ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaram ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paññasāladvāre Bodhisattassa āgananaṁ oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yañhasamaye tāpasassa santikāmī gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasainkamanto va tassa indriyavikāraṁ disvā cintesi: „nāyām
 tāpaso, aññesu divāsesu nisidānākārena nisinno, ajj’ esa mām
 olokento pi duṭṭhindriyo hutvā oloketi, parigañhissāmi nan“ ti
 so tāpasassa heṭṭhā vāte ṭhatvā godhamāṁsamī khāditaiṁ bhavissati,
 tena rasatañhāya baddho aja mām attano santikāmī upasamka-
 mantaiṁ muggarena paharitvā māṁsamī pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikāmī anupagantvā ca⁴ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaiṁ ñatvā „imīnā
 ‘ayam nāma māretukāmo’ ti ñātaṁ bhavissati, tena kārañena
 nāgacchatī, anāgacchantassāpi kuto muttīti“ muggaram nīharitvā
 khipi. So tassa agganañguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikām⁵ pavisitvā aññena chiddena sisaiṁ ukkhipitvā
 „ambho⁶ kūtajāṭila, aham tava santikāmī upasamkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasainkamī, idāni pana te mayā kūtabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṁ imīnā pabbajjāliñgenā⁷“ ti vatvā
 tam garahanto imām gātham āha:

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
 abbhantarā te gahanaṁ, bāhiram parimajjasīti. 134.

¹ Br̥ godhe. ² so Br̥; K siniddham-. ³ Br̥ kassa. ⁴ Br̥ omits ca. ⁵ K vam-
 mikena, Br̥ dhammikāmī. ⁶ K amho. ⁷ K -liñgenānā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā¹ ti ambho¹ dummedha nippañña, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjagūṇarahitassa kin te tāhi² jaṭābīti attho, kin te ajinasāṭiyā³ ti ajinasāṭiyā³ anucchavikassa⁴ sañavarassa abhāvākālato paṭṭhāya kin te ajinasāṭiyā, abbhantaran te gahanam⁵ ti tava abbhantaranū hadayaṁ rāgadosamohaganenā gahanam⁵ paṭicchannam, bāhirām parimajja-siti so tvaṁ abbhantare gahane⁶ nahānādīhi⁶ c' eva liṅgagahanenā ca bāhirām parimajjasī, taṁ parimajjanto kañjikapūrītalabū viya visapūritacāṭī viya āśivisa-pūritavammiko viya gūthapūritacittaghāṭo viya ca bahimaṭho⁷ va hosi, kin tayā corena idha vasantena, sīgham⁸ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmavāsinam te ācik-khītā niggahai kārapessānōti.

Evam Bodhisatto kūṭatāpasam tajjetvā vammikam eva pāvisi. Kūṭatāpaso pi tato pakkāmī.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso ayam kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso Sāri-putto, godho pana aham eva“ ti. Godhajātakam.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī⁹ bhinnā paṭo naṭho ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattām ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātam¹⁰ ubhato padittam majjhe gūthagatam n' evāraññe kaṭṭhattham pharati na gāme kaṭṭhattham pharati evam evam Devadatto evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca paribino sāmaññattañ¹⁰ ca na paripūretīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atite pi paribhaṭṭho ahosi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmīm gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko¹¹ balisam¹² ādāya daharena puttena saddhiṁ yasminm sobbhe pakatiyāpi bālisikā¹¹ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisam¹² khipi. Baliso

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; Bp gahanam. ⁶ K nagahā-, Bp nhā-. ⁷ so Bp; K bahiddho ⁸ K akkhi. ⁹ so K; Bp chalāvātam. ¹⁰ so Bp; K sāmaññatthañ. ¹¹ bāli-. ¹² K bāli-.

udakapaṭicchanne ekasmin khānuke¹ laggī. Bālisiko tam ākād-
ḍhitūm asakkonto cintesi: „ayaṁ baliso mahāmacche laggo
bhavissati, puttakam mātu santikam pesetvā paṭivissakehi sad-
dhiṁ kalahaṁ kārāpemi, evam ito na koci kotthāsam paccā-
simssissatī“ so puttām āha: „gaccha tāta, mahāmacchām no
laddhabhāvām mātu ācikkhā 'ti, paṭivissakehi saddhiṁ kalahaṁ
karohīti“ so puttām pesetvā balisam ākāḍḍhitūm asakkonto
rajjuchedanabhayena uttarisāṭakanī thale ṭhapetvā udakam
otaritvā macchalobhena macchām upadhārento khānukehi pa-
haritvā dve akkhī bhindi. Thale ṭhāpitasāṭakanī pi 'ssa coro
hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhīni uppiliyamāno
gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sāṭakanī pariyesati. Sāpi
'ssa bhariyā kalahaṁ katvā „kassaci apaccāsiinsanabhāvām
karissāmīti“ ekasmin yeva kaṇne tālapaṇṇai pilandhitva ekaṁ
akkhiṁ ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṁ aṅkenādāya paṭivissa-
kagharam agamāsi. Atha naii ekā sahāyikā evam āha: „ekas-
min yeva te kaṇne tālapaṇṇai pilandhanai, ekaṁ akkhiṁ
añjitaṁ, piyaputtaṁ viya kukkuraṁ aṅkenādāya gharato gharaiṁ
gacchasi, kiṁ ummattikāsi² jātā“ ti. „Nāham ummattikā, tvam
pana maiṁ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni tam gāmabho-
jakassa santikam gantvā aṭṭha kahāpane dandāpessāmīti“ evam
kalahaṁ katvā ubho pi gāmabhojakassa santikam agamiṁsu.
Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake dāṇḍo pati. Atha
naiṁ bandhitvā „dāṇḍam dehīti“ pothetum³ ārabhiṁsu. Ruk-
khadevatā gāme tassā imam pavattim araññe c' assā patino tam
vyasanam disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyham udake
pi kammanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā
imaṁ gātham āha:

Akkhī⁴ bhinnā⁵ paṭo naṭṭho sakhivehe ca bhaṇḍanam,
ubhato paduṭṭho kammanto⁶ udakamhi thalamhi cā 'ti. 135.

¹ K khānuke. ² K -kāyi. ³ K dāṇḍapessāmīti, Bp dāṇḍe karissāmī iti. ⁴ K potthe-
tum. ⁵ both K and Bp akkhi. ⁶ so K; Bp bhinno. ⁷ K paduṭṭhakammento, Bp pa-
dutthākammantā.

Tattha sakhighe ca bhañjanan ti, sakhi sahāyikā, tassā gehe tava bharīyāya bhañjananū katanī, bhañjananū katvā bandhitvā pothetvā dandam dāriyyati¹, ubhato paduttho ti evam tava dvīsu pi thānesu kammantā padutthā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena patañāsenā ca udake kammantā padutthā sakhighe bhañjanena thale kammantā padutthā ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā bālisiko² Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubhatobhattajātakam.

10. Kākajātaka.

Niccam ubbiggahadayā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nātathacariyam ārabhabha kathesi. Paccuppannavatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātakē āvibhavissati.

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rājjam kārente Bodhisatto kākayoniyam nibbatti. Ath' ekadivasañ rāñño purohito bahinagare nadiyam nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālam pilandhitvā⁴ varavatthanivattho nagaram pāvisi. Nagaradvāratoranē dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekam āha: „samma aham imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalañjam pātessā māti“. Itaro „mā te etam rucci, ayañ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiñ veran nāma pāpakanī, ayam hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena hi paññāyissatīti“ vatvā itaro kāko palāyi. So toranassa hetthābhāgaiñ sampatte brāhmaṇe olambakanī cārento⁵ viya tassa matthake vaccani pātesi. Brāhmaṇo kujjhītvā kākesu veram bandhi. Tasminn kāle ekā bhatiyā vihikotṭikadāsi⁶ vīhim gehadvāre ātape pattharitvā rakkhanti⁷ nisinnā va niddam okkami. Tassā pamādañ nātvā eko dīghalomako elako āgantvā vīhiñ khādi. Sā pabujjhītvā tam disvā palāpesi. Elako dutiyam pi tatiyam pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vīhiñ khādi.

¹ so K; Bp dāpessati and dāpiyati. ² K bāli-. ³ so Bp; K gandhe vilumpitvā. ⁴ K pil-. ⁵ so K; Bp olampañam karonto. ⁶ K -koddhika-, Bp vihikotṭikā-. ⁷ K -ti.

Sâpi tikkhattum palâpetvâ cintesi: „ayam punappuna khâdanto upadâdhavîhim khâdissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idâni 'ssa puna anâgamanakârañam karissâmîti“ sâ alâtâm gahetvâ niddâyamâna viya nisiditvâ vîhiñ khâdanatthâya elake sampatte utthâya alâtena elakañm pahari. Lomâni aggim aganhiñsu². So sarire jhâyante „aggim nibbâpessâmîti“ vegena gantvâ hatthi-sâlâyam samipe ekissâ tiñakuñiyâ sarîram ghâinsi³. Sâ pajjali, tato utthitajâlâ⁴ hatthisâlam gañhi. Hatthisâlasu jhâyantisu⁵ hatthipitthâni jhâyiñsu, bahû hatthi vanitasarirâ ahesuñ. Vejjâ hatthi âroge kâtuñ asakkontâ rañño ârocesuñ. Râjâ purohitam âha: „âcariya hatthivejjâ hatthi tikiçchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjam na jânâsîti“. „Jânâmi mahârâjâ“ 'ti. „Kim laddhum vattatîti“. „Kâkavasâ mahârâjâ“ 'ti. Râjâ „tena hi kâke märetvâ vasam âharathâ“ 'ti âha. Tato pañthâya kâke märetvâ vasam alabhitvâ tattha tatth' eva râsiñ karonti. Kâkânam mahâbhayañ uppajji. Tadâ Bodhisatto asîtisahassaparivâro mahâsusânavane vasati. Eko kâko gantvâ kâkânam uppânam bhayañ Bodhisattassa ârocesi. So cintesi: „thapetvâ mâm añño mayhañ nâtakânam uppânam bhayañ haritum samattho nâma n' atthi, harissâmi nan“ ti dasa pâramiyo âvajjetvâ mettâ-pârami purecârikam katvâ ekavegen' eva pakkhanditvâ vivatamahâvâtapânena pavisitvâ rañño âsanassa heñthâ pâvisi. Atha nam eko manusso gahetukâmo ahosi. Râjâ⁶ râjâsanam paviñho „mâ gañhîti“ vâresi. Mahâsatto thokam vissamitvâ mettâpârami âvajjetvâ heñthâsanâ nikkhâmitvâ râjânam âha: „mahârâja raññâ nâma chandâdivasena⁷ agantvâ⁸ rajjam kâretum vattatîti, yañ yam kammain kattabbañ hoti sabbañ nisamma upadhare-tvâ kâtuñ vattati, yañ ca kayiramânam nippajjati tad eva kâtuñ vattati na itarañ, sace râjâno yañ kayiramânam na nippajjati tam karonti mahâjanassa maranabhayapariyosânam mahâbhayañ

¹ so BP; K bahum. ² so K; BP aggî gañhiñsu. ³ so BP; K ghâsi. ⁴ K -jâla.

⁵ K -tisu. ⁶ K omits râjâ. ⁷ K âvajjítvâ. ⁸ so BP; K cchandâdivasena.

⁹ K âgantvâ, BP âgantvâ corr. to agantvâ.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādaṁ akāsi, kākānaṁ vasā nāma n' atthīti¹. Tam sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭham dāpetvā tattha nisinnassa pakkhatarāni satapākasahassapākatehi makkhāpetvā kañcanataṭtake rājārahaṁ subhojanaiṁ dāpetvā pānīyaṁ pāyetvā suhitaiṁ vigatadarathaṁ Mahāsattaiṁ etad avoca: „paññita tvam ‘kākānaṁ vasā nāma n' atthīti’ vadasi, kena kāraṇena nesaṁ vasā na hotīti“. Bodhisatto „imīnā va' kāraṇenā“ ² ti sakalanivesanaiṁ ekaravam̄ katvā dhammaṁ desento imaiṁ gāthaṁ āha:

Niccam ubbiggahadayā sabbalokavihesakā,
tasmā tesaiṁ vasā n' atthi kākān'asmāka nātinan ti. 136.

Tatrāyaiṁ saṅkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccam ubbiggamānasā bhayappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyyādayo manusse pi itthi-purise pi kumārekumārikādayo pi vihethentā kilamantā ca vicaranti, tasmā iwehi dvīhi kāraṇehi nesaiṁ aṁhākaiṁ nātīnam̄ kākānaṁ vasā nāma n' atthi, atite pi abhūtappubbā, anāgate pi na bhavissantīti.

Evaṁ Mahāsatto imaiṁ kāraṇaiṁ uttānam̄ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṁ na kātabban“ ³ ti rājānam̄ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa² rajena pūjesi. Bodhisatto rajjam̄ rañño yeva patidatvā rājānaiṁ pañcasu silesu patiṭṭhāpetvā sabbasattānam abhayaiṁ yāci. Rājā dhammadesanaiṁ sutvā sabbasattānaiṁ abhayaiṁ datvā kākānaṁ nibaddhaṁ dānam̄ patthapesi, divase divase taṇḍulammanassa³ bhattaiṁ pacitvā nānagarasehi omadditvā kākānaṁ dānam̄ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanam eva diyyitha.

Satthā imam̄ dhammadesanaiṁ āharitvā jätakam̄ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā Anando ahosi, kākarājā paua ahām evā“ ⁴ ti. Kākajātakam̄. Asampadānavaggo cuddasamo.

¹ K ca. ² so both K and Bp. ³ K -nassa, Bp -ambanassa.

15. KAKANTAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasamsevīti. Idam Satthā Veluvane viharanto
vipakkhavevīm bhikkhum ārabba kathesi. Paccuppannavatthum¹
Mahilāmukhajātakē kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyām Brahmādatte rājjaṁ kārente Bodhisatto godhavonyai paṭisandhiṁ gaṇhi. So vayap-patto naditire mahābile anekagodhasataparivāro vāsaṁ kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhiṁ santhavaṁ katvā tena saddhiṁ sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmī“ avattharati. Tassa tena saddhiṁ vissāsaṁ godharājassa ārocesuṁ. Godharājā puttakai nakkosāpetvā „tāta, tvam atthāne vissāsaṁ karosi, kakaṇṭakā nāma nīcājātikā, tehi saddhim vissāso na kattabbo, sace tvam tena saddhiṁ vissāsaṁ karissasi tam kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etai godhakulai vināsaṁ pāpuṇissati, ito paṭṭhāya etena saddhiṁ vissāsaṁ mā kāsīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhiṁ vissāsaṁ vāretum asakkonto „ath' assa amhākai etai kakaṇṭakai nissāya bhayaṁ uppajjissati, tas-minn uppanne palāyanamaggai sampādetum vattatī“ ekena passen' eva vātabilai kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmī“ antarantarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūtena avattharaiyakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: „sace ayam aññāni katipayāni divasāni mani evam parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhiṁ ekato hutvā imai godhakulai vināsessāmī“. Ath' ekadivasām nidāghe³ meghe vatte⁴ vammikā⁵ makkhikā utṭhahim̄su. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; Bp godhakippilliko ³ so Bp; K nidāgha. ⁴ K vaddhe, Bp vutthhe. ⁵ so Bp; K -ka.

godhā nikkhāmitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilam¹ bhindanatthāya kuddālam gahetvā sunakhehi sadhiṁ araññaiṁ pāvisi. Kakanṭako taṁ disvā „ajja attano manorathaiṁ pūressāmīti“ upasāmikamitvā avidūre nipajjītvā² „bho purisa, kasmā araññe carasīti“ pucchi. So „godhānam atthāyā“ ti. „Aham anekasatānam godhānam āsayam jānāmi, aggiñ ca palālañ ca ādāya ehīti“ tattha netvā „imasmim thāne palālam pakhipitvā aggiñ katvā dhūmam katvā samantā sunakhe thāpetvā sayaiṁ mahāmuggaraiṁ gahetvā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsiñ karohīti“ evañ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭhim passissāmīti“ ekasmiñ thāne sīsañ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmam akāsi. Dhūmo bilam pāvisi³. Godhā dhūmandhā⁴ mraṇabhayatajjitā nikkhantā palāyitum āraddhā. Luddako nikkhantanikkhantam paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā ganhiinsu. Godhānam mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakanṭakaiṁ nissāya bhayaṁ uppannaṁ“ ti ñatvā „pāpapurisasaṁsaggo nāma na kattabbo, pāpe nissāya hi sukham nāma n' atthi, ekassa pāpakakanṭakassa vasena ettakānam godhānam vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imām gātham āha:

Na pāpajanasamīsevī accantasukham edhati,
godhākulam kakanṭo⁵ va kaliṁ pāpeti attānan ti. 137.

Tatrāyaiṁ saṅkhepattho: pāpajanasamīsevī puggalo accantasukham niran-tarañ sukhai nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiñc: godhākulam kakanṭo⁵ va yathā kakanṭato godhākulam sukhai na labhi evañ pāpajanasamīsevī sukhai na labhati, pāpajanañ sevanto ekanten' eva kaliṁ pāpeti attānam, kali⁶ vuccati vināso, ekanten' eva kaliṁ pāpasevī⁷ attānañ ca aññe ca attānā saddhiñ vasante vināsañ pāpetīti. Pāliyan pana phalam⁸ pāpetīti likhanti, tañ vyañjanaiñ Atṭhakathāya n' atthi, attho pi 'ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gahetabbam⁹.

¹ K godhābilaiñ, Bp godhabilam. ² K nipajji, Bp nippajjītvā. ³ K pāvisi, Bp pāvisi. ⁴ K dhūmadhā, Bp dhūmantā. ⁵ so K instead of kakanṭā? Bp godhākulaiñ kakanṭako. ⁶ K kaliñ. ⁷ K -vi. ⁸ Bp kulin ⁹ -tabbā.

Satthā imam dhammadesanām āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kakaṇṭako Devadatto ahosi, Bodhisattaputto anovādakagodhapilalako¹ vipakkhasevī bhikkhu, godharājā pana aham evā“ ²ti. Godha-jātakam.

2. Sigālajātaka.

Etam hi te³ durājānan ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanām ārabba kathesi. Dhammasabhāyām bhikkhūnam kathaṁ sutvā Satthā „na bhikkhave Devadatto idān’ eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca mām māretum asakkhi, sayam⁴ eva pana kilanto“ ⁵ti vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto sigālayoniyām nibbattitvā sigālarājā hutvā sigala-gaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo ahosi. Yebhuyyena manussā suraṁ pivanti, surāchaṇo yeva kira so. Ath’ ettha sambahulā dhuttā bahum suraṁ ca māṁsam ca āharāpetvā maṇḍitapasādhītā gāyitvā suraṁ pivanti māṁsam khādanti, tesam paṭhamayāmāvasāne māṁsam khipi surā pana⁶ bahukā va, ath’ eko „māṁsakhaṇḍaiñ dehīti“ āha „māṁsam khipan, n’ atthīti⁷“ ca vutte „mayi thite māṁsakkayo nāma n’ atthīti⁸“ vatvā „āmakasusāne matamanussamaṁsañ khādanatthāya āgata-sigāle⁹ māretvā māṁsam āharissāmīti“ muggarañ gahetvā nid-dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānam gantvā muggaram gahetvā matako viya uttāno va nipajji. Tasmiñ khaṇe Bodhisatto sigālagāṇaparivuto tattha gato tañ disvā „nāyañ matako“ ti ñatvāpi „sūṭhutarañ upaparikkhissāmīti“ assa adhovāte gantvā sarīragandham ghāyitvā tattato c’ assa¹⁰ amatakabhāvaiñ ñatvā „lajjāpetvā¹¹ nam uyyojessāmīti“ gantvā muggarakoṭiyām dasitvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaram na vijahi. Upasam̄kamantam¹²

¹ Bp -godhakippiliko. ² K omits te. ³ K ssayam. ⁴ so Bp; K pāna. ⁵ Bp omits natthīti, K natthī. ⁶ so Bp; K atthīti. ⁷ Bp -sigālam. ⁸ K vassa. ⁹ so Bp; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamāntam.

pi na olokento pana gālhataram aggahesi. Bodhisatto paṭikkamitvā „bho purisa sacce tvaṁ matakō bhaveyyāsi na mayi¹ muggaraṁ ākaḍḍhante gālhataram gaṇheyyāsi, iininā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno² ti vatvā imam gātham āha:

Etaṁ hi te³ durājānaṁ yam̄ sesi matasāyikam⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etam̄ bi te⁶ durājānan ti etam̄ kāraṇam tava duviññeyyam, yam̄ sesi matasāyikan ti yena kāraṇena tvaṁ matasāyikam sesi matakō viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassā⁸ ti yassa tava daṇḍakotiyam̄ gahetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṁ tattato matakō⁹ nāma na hositi¹⁰.

Evaṁ vutte so dhutto „ayaṁ mama amatakabhāvam jānā-tīti“ uṭṭhāya daṇḍam̄ khipi. Daṇḍo virajjhī. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, maiṁ virajjhanto pi tvaṁ atṭha mahāniraye solasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhitvā susānā nikhamitvā parikhāyam̄ nahāyitvā āgatamaggen’ eva nagaram pāvisi.

Satthā imam̄ dhammadesanam̄ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālarājā pana aham evā“ ti. Sigālajātakam.

3. Virocanajātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattassa Gayāsise Sugatālayadassitabhāvam ārabba kathesi. Devadatto hi antarabitajjhāno lābhassakkāraparihīno „atth' esa upāyo“ ti cintetvā Satthāram̄ pañca vatthūni yācītvā alabhamāno dvinnam̄ aggasāvakānam̄ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammadvinayamhi akovide pañcasate bhikkhū galietvā Gayāsise gantvā saṅgham bhinditvā ekasimāya āvenisāṅghakammiāni akāsi. Satthā tesam̄ bhikkhūnam̄ nāṇaparipākakālam̄ nātvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā

¹ K ta masi. ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitam̄. ⁵ K hattha. ⁶ K omits te. ⁷ K ne. ⁸ so Bp; K matāmatakō. ⁹ Bp hoti iti attho. ¹⁰ K -litū.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammadīn desayamāno „Buddhalīhaṁ karissāmīti“ Sugatālayam dasento „vigatathinamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṅgho, paṭibhātu naṁ bhikkhūnaṁ dhammikathā¹, piṭṭhi² me āgilāyati³, tam aham āyamissāmīti“ vatvā niddam upagato. Dve aggasāvakā tesai bhikkhūnaṁ dhammadīn desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Vēluyanam eva paccāgamiṁsu. Kokāliko vihāram tucchaṁ disvā Devadattassa santikam gantvā „āvuso Devadatta parisā te bhinditvā dve aggasāvakā vihāram tucchaṁ katvā gata, tvam pana niddāyasi⁴ yevā“ ’ti vatvā uttarāsaṅgam assa apanetvā bhittiyam piṭṭikanṭakam passanto⁵ viya pañhikāya naṁ hadaye pahari, tāvad ev’ assa mukhato lohitam uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā theram pucchi: „Sāriputta tumhākam gatakāle Devadatto kiṁ akāsīti“. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhalīhaṁ karissāmīti“ Sugatālayam dasettvā mahāvināśam patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idān⁶ eva mama anukaronto vināsam patto, pubbe pi patto yevā“ ’ti vatvā therena yācito atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjaiñ kārente Bodhisatto kesarasimho hutvā Himavantapadese Kañcanaguhāyaiñ vāsañ kappesi. So ekadivasam Kañcanaguhāya⁷ nik-khamitvā vijambhitvā⁸ catuddisam oloketvā sīhanādañ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahisañ vadhitvā varamaiñsañ khāditvā ekañ sarañ otaritvā manivannassa udakassa kucchiñ puretvā guhañ sandhāya pāyāsi. Ath’ eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhañ disvā palāyitum asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiñ jambuka“ ’ti ca vutte „ahañ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Sīho „sādhū, ehi maiñ upaṭṭhaha, varamaiñsañ khādāpessāmīti“ vatvā sigālañ ādāya Kañcanaguhām agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhavighāsañ⁹ khādati. So katipāhass’ eva thullasarīro ahosi. Atha nañ ekadivasam guhāyaiñ nipannako va sīho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare thatvā pabbatapāde¹⁰ sañcarantesu hatthiassamahisādīsu

¹ so K; Bp paṭibhātu tvam bhikkhūnaṁ dhammakatāya paṭibhāti; read: paṭibhātu tesai bhikkhūnaṁ dhammakatā? ² K piṭṭhim, Bp piṭṭhi. ³ K āgilāyāti. Bp gilānāti. ⁴ K -sī. ⁵ so K; Bp bhittiyaiñ vikanṭakam pissanto. ⁶ K -hāyam. ⁷ K vijamhitvā. ⁸ so Bp; K -ghāsādañ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si tam oloketvā āgantvā ‘asuka-maṁsaṁ khāditukāmo ‘mhīti’ vatvā maṁ vanditvā ‘viroca sāmīti’ vada, ahaṁ tam vadhitvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi dassāmīti“. Sigālo pabbatasikharam abhirūhitvā nānappakāre mige oloketvā yass’ eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcanaguham pavisitvā tam eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā „viroca sāmīti“ vadati. Sīho vegena pakkhanditvā sacce pi mattavaravāraṇo hoti tatth’ eva naṁ jīvitakkhāyam pāpetvā sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchī-pūram maṁsaṁ khāditvā guham pavisitvā niddāyati. So gacchante gacchante kāle mānaṁ vaḍḍhesi: „aham pi catuppādo va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmīti, sīho pi migarājā ‘viroca sāmīti’ vuttam eva padam nissāya vāraṇe vadheti, aham pi sīhena ‘viroca jambukā’ ‘ti maṁ vadāpetvā ekaṁ varavāraṇam vadhitvā maṁsaṁ khādissāmīti“ so sīham upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattam tumhehi vadhitavaravāraṇānam² maṁsaṁ khāditam, aham pi ekaṁ vāraṇam paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipan-naṭṭhāne Kañcanaguḥāyam nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde vicarantam varavāraṇam oloketvā mama santikam āgantvā ‘viroca jambukā’ ‘ti vadetha, ettakamattam pi maccheram mā karitthā“ ti. Atha naṁ sīho āha: „jambuka vāraṇe vadhitum samatto sīhakule uppanno, vāraṇam paharitvā maṁsaṁ khādanasamattho sigālo nāma loke n’ atthi, mā te etam rucci, mayā vadhitavaravāraṇānam ūeva maṁsaṁ khāditvā vasassū“ ‘ti. So evam vutte pi oramitum na icchi, punappuna yāci yeva. Sīho tam nivāretum asakkonto sampaṭicchitvā „tena hi mama vasanaṭṭhānam pavisitvā nipajjā“ ‘ti jambukam Kañcanaguḥāyam nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇam oloketvā guhādvāram gantvā „viroca jambukā“ ‘ti āha. Sigālo Kañcanaguḥāya³

¹ K maṁsa. ² K vadhitvāvara-. ³ K -guhāyam.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisam oloketvā tikkhattum vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmīti“ virajjhitvā pāda-mūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādām ukkhipitvā tassa sīsam akkami, sīsatthīni cuṇṇavicusūṇāni ahesun. Ath’ assa sarīram vāraṇo pādena saṅgharitvā rāsim katvā upari laṇḍam² pātētvā koñcanādai nadanto araññam pāvisi. Bodhisatto imam pavat-tim disvā „idāni viroca jambukā“ ’ti vatvā imam gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā³ matthako ca vidālito,
sabbā te phasukā bhaggā, ajja kho tvarīn virocasiti. 139.

Tattha lasīti matthaluṅgā, nipphalitā³ ti nikkhantā.

Bodhisatto imam gātham vatvā yāvatāyukam ṭhatvā yathā-kammam gato.

Satthā imam desanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, siho pana aham evā“ ’ti. Virocanajātakam.

4. Naīgutṭhajātaka.

Bahum petam asabbhi jātavedā ’ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājīvikānam⁴ micchātapaṁ ārabba kthesi. Tadā kira ājīvikā⁴ Jetavanapiṭṭhiyam nānappakāraṁ micchātapaṁ caranti. Sambahulā bhikkhū tesam ukkuṭikappadhbhānavaggulivatakanṭakappasayapañcatapanādibhedamicchātapaṁ⁵ disvā Bhagavantam pucchimsu: „atthi nu kho bhante imam micchātapaṁ nissāya kāci vadḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpam micchātapaṁ nissāya kusalam vā vadḍhi⁶ vā atthi, pubbe pañditā ‘evarūpam tapam nissāya kusalam vā vadḍhi⁶ vā bhavissatī’ saññaya jātaggiṁ gahetvā araññam pavisitvā aggijuhānādivasena kiñci⁷ vadḍhim apassantā aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikammam katvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Brahma-loka-parāyanā ahesun“ ti vatvā atītam āhari:

¹ K vijamhitvā ² so Bp; K laddham. ³ K -litā. ⁴ Bp ājīva-. ⁵ K -ppadhbā-nāmaggulivatakanṭakappasayapañcatapanādibhedam-. ⁶ K vadḍhim. ⁷ so both K og Bp.
⁸ K omits ca.

Atite Bārāṇasiyān Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto udicca brāhmaṇa kule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitaro jātaggiṁ gahetvā thapesuṁ. Atha nām so lasavassakāle etad avocuṁ: „mayan teutta jātadivase¹ aggim gaṇhimha, sace si agāram ajjhāvasitukāmo tayo vede uggañha, atha Brahma lokam gantukāmo aggim gahetvā araññam pavisitvā aggim paricaranto Mahābrahmānām ārādhettvā Brahma lokapa-rayano hohiti“. So „na mayham agārena attho“ ti aggim gahetvā araññam pavisitvā assamapadaṁ māpetvā aggim paricaranto araññe vihāsi. So ekadivasam paccantagāmake godakkhiṇam labhitvā taṁ goṇam assamapadaṁ netvā cintesi: „Aggi² Bhagavantaṁ gomaiṁsaṁ khādāpessāmīti“. Ath’ assa etad ahosi: „idha loṇam n’ atthi, Aggi Bhagavā aloṇam khāditum na sakkhissati, gāmato loṇam āharitvā Aggi³ Bhagavantaṁ saloṇakam khādāpessāmīti“. So taṁ tatth’ eva bandhitvā loṇatthāya gāmam agamāsi. Tasmīn gate sambahulā luddakā tam thānam āgatā goṇam disvā vadhitvā maṁsaṁ pacitvā khāditvā naṅguṭṭhāñ ca jaṅghāñ⁴ ca cammañ ca tatth’ eva chaddētvā avasesamaṁsaṁ ādāya agamaṁsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimattañ ca disvā cintesi: „ayaṁ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhitum na sakkoti, maṁ kadā rakkhissati, iminā Agginā pariharaṇena niratthakena bhavitabbam, n’ atthi itonidānam kusalam vā vadḍhi⁵ vā“ ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho⁶ Aggi Bhagavā, tvam attano pi santakam rakkhitum asakkonto maṁ kadā rakkhissasi, maṁsaṁ n’ atthi, ettakena pi tussāhīti naṅguṭṭhādīni aggimhi pakhipanto imam gātham āha:

Bahuṁ p’ etam asabbhi Jātaveda
yan tam vāladhinābhīpūjayāma,

¹ K puta. ² K aggī. ³ so both K and Bp. ⁴ K vadḍhim. ⁵ K hambo.

māṁsārahassa n' atth'¹ aija māṁsaṁ,
nañguttham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhīti asappurisa asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati nāyati pākāto hoti tasmā jātavedo ti vuceati, yan taṁ vāladihinābhipūjayāmā ti yaṁ aija mayam attano pi santakam rakkhitum asamatthaṁ Bhagavantam vāladihinā abhipūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, māṁsārahassā 'ti māṁsārahassa tuyham n' atthi aija māṁsaṁ, nañguttham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti attano santakam rakkhitum asakkonto bhavaṁ iminā sajāṅghacammam nañguttham pi patigāñhatū 'ti.

Evaṁ vatvā Mahāsatto aggim udakena nibbāpetvā isipab-
bajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-
loka-parāyano ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „nibbu-
taggi tāpaso abam eva tena samayenā“ 'ti. Nañgutthajātakam.

5. Rādhajātaka.

Na tvam Rādha vijānāsīti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto purāṇadutiyikāpalobhanam³ ārabba kathesi. Paccup-
pannavatthum Indriyajātake āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum
āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkham ṭhapetvā⁴
rakkhantāpi nam rakkhitum na sakkonti, tvam pi pubbe etam ārak-
khām ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhitum nāsakkhi, idāni kathaṁ rak-
khissasīti“ vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto sukayoniyam nibbatti. Kāsiraṭhe eko brāhmaṇo
Bodhisattam ca kanīṭṭhabhātarām c' assa puttaṭṭhāne ṭhapetvā⁵
posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmam ahosi, itarassa
Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-
sīlā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā
sace vo mātā brāhmaṇī anācāram ācarati vāreyyātha nan“ ti.
Bodhisatto āha: „sādhu tāta, vāretum sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and Bp; read n' atthi? ² K evam. ³ K -dūtikāpalobhanam.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“ ’ti. Evaṁ brāhmaṇo brāhmaṇīm¹ sukānām niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato patṭhāya brāhmaṇī aticaritūn āraddhā, pavisantānañ ca nikkhāmantānañ ca anto n’ atthi. Tassā kiriyaṁ disvā Rādho Bodhisattam āha: „bhātika, amhākām pitā ‘sace vo mātā anācāram ācarati vāreyyāthā’ ’ti vatvā gato, idāni c’ esā² anācāram ācarati, vārema nan³” ti. Bodhisatto „tāta, tvam attano avyattatāya bālabhāven⁴ evam vadesi, mātugāmām nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhitūn na sakkonti, yaṁ kammarām kātum na sakkā na tam⁵ kātum vatṭatīti⁶ vatvā imam gātham āha:

Na tvam Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate,
avyāyataṁ vilapasi, virattā Kosiyāyanē ti. 141.

Tattha na tvam Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvam na jānāsi adḍharatte anāgate pathamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakāpi āgamissanti, avyāyataṁ vilapasi tīti tvam avyattavilāpaṁ vilapasi, virattā kosiyāyanē ti mātā no kosiyāyanī brāhmaṇī virattā amhākām pitari nippemā jātā, sac’ assā tasmiṁ sineho vā pemam vā bhaveyya na evarūpaṁ anācāram kareyyā ’ti imam attham etehi vyañjanebi pakāsesi.

Evaṁ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṁ Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciyā vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṁ pucchi: „tāta kīdisī te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbam yathābhūtaṁ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāyā“ ’ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato pāṭṭhāya na sakkā idha vasitun“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṁ Rādhena uppattivā araññam agamāsi.

Satthā imam dhammadesanām āharityā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkañṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitīthahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇī ca ete yeva dve janā ahesum, Rādho pan-Ānando, Poṭṭhapādo pana aham evā“ ’ti. Rādhajātakam.

¹ K -ṇī. ² K vesā. ³ K kataṁ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabba kathesi. Te kira gihikāle¹ Sāvatthiyām kuṭumbikā adḍhā mahaddhanā aññamaññām sahāyakā ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammaddesanām sutvā „mayam² mahallakā, kin no gharavāsena, Saithu santike ramaṇīye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass³ antarūm karissāmā“ ti sabbam sāpateyyām puttadhitādinaṁ datvā assumukham nātisaṅgham pahāya Satthāraṁ pabbajām yācītvā pabbajīmsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpām sunāpanādhammaṁ na karīmsu, mahallakabhāvena dhanumam pi na pariyāpuṇīmsu, gihikāle viya⁴ pabbajitakāle pi vihārapariyante paññasālā kāretvā ekako⁴ va vasīmsu, piñḍaya carantāpi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārass⁵ eva geham gantvā bhuñjīmsu. Tesu ekassa purāṇadutiyikā sabbesam pi mahallakatherānaṁ upakārā ahosi, tasmā sesāpi attanā laddham āhāram gahetvā tassā yeva gehe nisiditvā bhuñjanti, sāpi tesām yathāsannihitām sūpavyājanām deti. Sā aññatarena ābhādhenā phuṭṭhā⁶ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāram gantvā aññamaññām givāsu gahetvā „madhurahattharasā upāsikā kālakatā“ ti vihārapaccante rodantā vicariīmsu. Tesām saddam sutvā ito c' ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā“ 'ti pucchiīmsu. Te „amhākām sahāyassa purāṇadutiyikā madhurahattharasā kālakatā, amhākām ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpām labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā“ ti āhaīmsu. Tesām tam vippakāram disvā bhikkhū dhammasabhāyām kathaīm samuṭṭhāpesu: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakatherā aññamaññām givāya gahetvā vihārapaccante rodantā vicarantī“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān eva te tassā kālakiriyāya rodantā vicaranti, pubbe p' ete imain kākayoniyām nibbattitvā samudde matām nissāya 'samuddaudakām ussiñcitvā⁷ etām nīharissāmā“ 'ti vāyamantā pañḍite nissāya jivitām labhīmsū“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyām Brahmādatte rajaiñ kārente Bodhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath' eko kāko attano bhariyām kākiñ ādāya gocaram pariyesamāno samuddatirām

¹ K gihī-. ² K mayham. ³ so Bp; K gihikāle pi. ⁴ so both K and Bp instead of ekato? ⁵ so Bp; K puṭṭhā. ⁶ K ussiliitvā.

agamāsi. Tasmīm kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamānsasurādīhi nāgabalikammān katvā pakkamīnsu. Kāko balikammaṭṭhānām gantvā khīrādīni¹ disvā saddhim kākiyā khīrapāyāsamacchamānsādīni paribhūnjitvā bahum suram pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlam kīlissāmā“ ti velante nisiditvā nahāyitum ārabhiṁsu. Ath' ekā ūmi ḡantvā kākim gahetvā samuddam pavesesi. Tam eko maccho māṁsaṁ khāditvā ajjhohari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddam sutvā bahū³ kākā sannipatitvā „kīm-kāraṇā rodasīti“ pucchiṁsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭā“ ti te sabbe pi ekarāvam ravantā rodiṁsu. Atha nesaṁ etad ahosi: „imam samuddūdakām nāma amhākām kiṁ pahoti, udakām ussiñcitvā samuddam tucchaṁ katvā sahāyikām nīharissāmā“ 'ti te mukham püretvā püretvā udakām bahi chaḍḍenti, lonūdakena ca gale sussamāne utṭhāy' utthāya thalam gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukhhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā⁴ hutvā aññamaññaṁ āmantetvā „ambho⁵ mayam samuddaudakām gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānām puna udakena pūratī⁶, samuddam tucchaṁ kātuṁ na sakkhissāmā“ 'ti vatvā imam gātham āhaṁsu:

Api nū hanukā santā, mukhañ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat' eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti apī no hanukā santā ti, apī amhākām hanukā kilantā, oramāma na pāremā⁸ 'ti mayān attano balena mahāsamuddaudakām ākaḍḍhema osārema, tucchaṁ pana naññ kātuṁ na sakkomā, ayan hi pūrat' eva⁹ mahodadhī.

Evañ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākiyā eva-rūpam nāma tuṇḍam ahosi evarūpāni vaṭṭakkhīni¹⁰ evarūpam chavisanṭhānām evarūpo madhurasaddo, sā no imam corasa-muddam nissāya naṭṭhā“ ti bahum vippalapiṁsu¹¹. Te evam

¹ K bīrādīni. ² so BP; K surāmadamattā. ³ K bahu. ⁴ so BP; K dinakilautā. ⁵ so BP; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ BP harema. ⁸ BP haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavim̄su.

vippalapamāne samudde¹ devatā bheravarūpam dassetvā palāpesi.
Evaṁ tesam sotthi ahosi.

Satthā imām dhammadesanām āharitvā jātakām samodhānesi:
„Tadā kākī ayām purāṇadutiyikā ahosi, kāko mahallakatthero, sesa-
kākā mahallakattherā, samuddadevatā pana abam evā“ 'ti. Kāka-
jātakām.

7. Puppharattajātaka.

Na idam dukkham adum dukkhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. So hi Bhagavatā „saccam kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte „saccan“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhpito sīti“ ca puttho „purāṇadutiyikāyā“ 'ti vatvā „madhurahattharasikā bhante sā itthi, na sakkomi tam vinā vasitun“ ti āha. Atha nam Satthā „esā te bhikkhu anaththākārikā, pubbe pi tvam etam nissāya sūle uttāsito, etam ñeva paridevamāno kālam katvā niraye nibbatto, idāni taṁ kasmā puna patthesīti“
vatvā atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmā datte rajjam kārente Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyām kattikarattivārachano sampatto hoti, nagaram devanagaraṁ viya alāṅkariṁsu, sabbo jano chaṇakiļānissito ahosi. Ekassa pana duggatamanussassa ekam eva ghanasāṭakayugam ahosi, so tam sudhotam² dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaiṁ sahassavalikām kāretvā thapesi. Atha nam bhariyā evam āha: „icchām' aham sāmi kusumbharattam nivāsetvā ekam pārupitvā tava kaṇṭhe laggā kattikarattivāram caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṁ daliddā-nām kusumbham, suddhavatthām nivāsetvā kīlāhīti“. „Kusumbharattam alabhamānā chaṇakiļām na kīlissāma, tvaṁ aññām itthim gahetvā kīlassū“ 'ti. „Bhadde, kiṁ mām pīlesi, kuto amhākaṁ kusumbhan“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṁ nāma n' atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṁ bahum kusumbhan“ ti.

¹ Bp samudda. ² Bp sutṭhum and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, tam tħanam rakħasapariggħi tapokkharaṇiśadisam, balavā rakkha, na sakka upasaṁkamitum, mā te etaṁ rucci, yathāladden’ eva tussassū“ ’ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyaṭtħanam nāma n’ atthi“. Iti so tāya punappuna kathentiya kilesavasena vacanaṁ gaħetvā „hotu bħadde, mā cintayitthā“ ’ti tam samassāsetvā rattibhāge jīvitam pariccajītvā nagarā nikħamitvā rañño kusumbhavatthuiñ gantvā vatim madditvā antovatthum pāvisi. Ārakkhamanussā vatis-saddam sutvā „coro“ ti parivāretvā gaħetvā paribhāsitvā koṭte-tvā¹ bandhi. Fabbhātāya rattiya rañño dassesum, rājā „gaccha-tha, nam sūle uttāsethā“ ’ti āha. Atha naṁ pacchābāham bandhitvā vajjabheriyā vajjamānāya nagarā nikħamitvā sūle uttāsesum. Balavavedanā vattanti, kākā sīse niliyitvā kaṇa-yaggasadisehi tuṇḍehi akkhini vijjhanti. So tathārūpam pi dukkham amanasikaritvā tam eva itthim anussaritvā „tāya nāmāpi² ghanapuppharattanivatthāya kaṇthe āsattabāhuyugalāya sad-dhim kattikarattivārato parihīno“³ ti cintetvā imam gātham āha:

Na idam dukkham adum dukkham yaṁ maṁ tudati vāyaso yaṁ sāmā puppharattena kattikam nānubhossatī. 143.

Tattha na idam dukkham adum dukkham yaṁ maṁ tudati vāyaso ti yañ ca idam sūle lagganapaccayaṁ kāyikacetasikadukkham yañ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati idam sabbam pi mayham na dukkham, adum dukkham, etam yeva pana me dukkhan ti aitho, kataram: yaṁ sāmā puppharattena kattikam nānubhossati yaṁ sā piyañgusāmā mama bhariyā ekam kusumbharattam nivasetvā ekam pārupitvā evam ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maiñ kaṇthe gaħetvā kattikarattivāram nānubhavissati imam mayham dukkham, etad eva hi maiñ bādhatisi.

So evam mātugāmam ārabba vippalapanto yeva kālaṁ katvā niraye nibbatti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā idam jayampatikā, tam kāraṇam paccakkhami katvā ḥithākāsaṭṭhadēvatā pana aham evā“ ’ti. Puppharattajātakam.

¹ K koddhetvā. ² K nāmam pi. ³ K parihīna, Bp parihinno.

8. Sigālajātaka.

Nāham punam na ca punan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kilesaniggaham ārabbha kathesi. Sāvattiyam kira pañcasatamattā sahāyakā mahāvibhavā setthiputtā Satthu dhammadesanam sutvā sāsane uram datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthare vihariṁsu. Ath' ekadivasam tesaṁ adḍharattasamaye kilesanissito saṅkappo uppajji. Te ukkanthitvā attanā jahitakilese puna gaṇhitum cittam uppādayim̄su. Atha Satthā adḍharattasamanantare sabbaññūtaññadañḍadipikam ukkhipitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantī“ ajjhāsayam olokento tesam bhikkhūnam abbhantare kāmarāgasamikappassa uppannabhāvam aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthi attano puttam viya ekacakkhu puriso cakkhum viya attano sāvake rakkhati, pubbañhādisu yasmīm yasmīm samaye tesam kilesā uppajjanti te tesam kilese tatoparam vadḍhitum adatvā tasmīm tasmīm yeva samaye nigganhāti, ten' assa etad ahosi: „ayam cakkavattirañño antonagare yeva corānam uppannakālo viya vattati, idān' eva nesam dhammadesanam kathetvā¹ te kilese nigganhitvā arahattam dassāmīti“ so surabhigandhakuṭito nikkhmitvā madhurassarena „Ānandā“ ti ēyasmantaṁ dhammabhandāgārikam Ānandattheram āmantesi. Thero „kiṁ bhante“ ti āgantvā vanditvā atthāsi. „Ānanda yattakā bhikkhū antokoṭisanthare viharanti sabbe va gandhakuṭiparivenē sannipātehīti“. Evam kir' assa ahosi: „sac' āham te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi 'Satthāra no abbhantare kilesanam uppannabhāvo nāto' ti sāmiggamānasā dhammadesanam paṭicchitum na sakkhissantīti“, tasmā „sabbe sannipātehīti“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuranam ādāya parivenena parivenam āhiñditvā sabbe bhikkhū gandhakuṭiparivenē sannipātetvā Buddhāsanam paññāpesi. Satthā pallamke ābhujitvā² ujum kāyam pañidhāya silāpaṭhavyam patiṭṭhamāno Sineru viya paññattabuddhāsane nisidi āvelāvelāyamakayamakā chabbannabuddharasmiyo vissajjento, tāpi rasmiyo pātimattā chattamattā kūṭagārakucchimattā chijjivtā chijjivtā gaganatalam vijjullatā viya saṁcarim̄su. Anṇavakucchiṁ khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahosi. Bhikkhusamīgho pi Satthāraṁ vanditvā garucittam paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇīm parikkhipanto viya parivāretvā nisidi. Satthā brahmaśaram nicchārento bhikkhū

¹ so BP; K katvā. ² K ābhujitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkam vyāpāda-vitakkam vihiṁsāvitakkan ti ime tayo akusalavitakke vitakketum vattati, antouppannakileso hi parittako ti nātum na vattati, kileso nāma paccāmittasadiso, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi, okāsam labhitvā vināsam eva pāpeti, evam evam appamattako pi kileso uppajjিতvā vadḍhitum labhanto mahāvināsam pāpeti, kileso nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikāṇḍunibho¹ āsīvisapati-bhāgo asaniaggisadiso alliyitum na yutto, āsaṁkitabbo, uppannupannakhaṇe yeva paṭisamkhānabalena bhāyanabalena yathā muhuttam pi hadaye aṭhatvā paduminiptā udabindūni viya vivattati evam pajahitabbo, porāṇakapanḍitāpi appamattakam pi klesam garahitvā yathā puna abbhantare n' uppajjati evam niggaṇhiṁsū“ ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto sigālayoniyām patiṣandhim gahetvā araññe naditire nivāsam kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgatire kālam akāsi. Sigālo gocarapasuto tam sarīram disvā „mahā me gocaro uppanno“ ti gantvā sonde dasi, naṅgalisāya daṭṭhakālo viya ahosi. So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan“ ti dante dasi, atṭhimhi daṭṭhakālo viya ahosi. Kanne dasi, suppakoṭiyām daṭṭhakālo viya ahosi. Udare dasi, kusule daṭṭhakālo viya ahosi. Pāde dasi, udk-khale daṭṭhakālo viya ahosi. Naṅgutthe dasi, musale daṭṭhakālo viya ahosi. „Etthāpi n' atthi khāditabbayuttakan“ ti sabbattha assādam alabhanto vaccamagge dasi, mudupūve daṭṭhakālo viya ahosi. So „laddham dāni me imasmiṁ sarire mudum khāditabbayuttaṭṭhānān“ ti tato patthāya khādanto antokucchin pavisitvā vakkahadayādīni khāditvā pipāsitakāle lohitam pivitvā nipajjitatkāle udaram pattharitvā nipajjati. Ath' assa etad ahosi: „idam hatthisarīram mayham nivāsasukhatāya gehasadisam, khāditukāmatāya sati pahūtamamsam, kiñ dāni me aññattha kamman“ ti so aññattha agantvā hathikucchiyam yeva māmsam khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-phassena² c' eva suriyarasmisantāpena ca tam kuṇapain

¹ Bp uppāditachavikāṇḍusadiso, K uppāṭinatacchavigandunibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gaṇhi. Sigālassa paviṭṭhadvāraṁ pihitam. Antokucchi andhakārō ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante maṁsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṁ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṁ pariyesamāno vicerati. Evaṁ tasmin ukkhaliyaṁ piṭṭhapindī viya antokuchchiyam sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṁ kuṇapam temitvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena atṭhāsi. Vaccamaggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālō tam chiddam disvā „idāni me jīvitam laddhan“ ti yāva hatthisisā paṭikka-mitvā vegena pakhanditvā vaccamaggam sīseṇa paharitvā nikkhāmi. Tassa sambhinnasarirattā² sabbalomāni vaccamagge alliyim̄su. So tālakkhandhasadisena nillorena sarirena ubbigga-citto muhuttaṁ dhāvitvā nivattitvā nisinno sarīraṁ oloketvā „idaṁ dukkham mayham na aññena kataṁ, lobhahetu lobha-kāraṇā³ lobham nissāya mayā etaṁ kataṁ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarirām nāma na pavisis-sāmīti“ saṁviggahadayo hutvā imam gātham āha:

Nāham punam na ca punam na cāpi apunappunaṁ
hatthibondim pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunan ti akāro nipātamatto. Ayam pan' etissā sakalāya pi gāthāy⁴ atho: aham hi ito puna tato ca punan ti vuttavārato puna tato pi ca⁵ punapunam vāraṇasarirasaṁkhātaṁ hatthibondim na pavekkhāmi, kīmkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi aham imasmīni yeva pavesane bhayatajjito, marañabhayena santasam̄ saṁvegam āpādito ti.

Evaṁ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna tam vā aññaiṁ vā hatthisarirām pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „bhikkhave⁶ antouppannakilesassa nāma vadḍhitum adatvā tattha tatth' eva niggan̄hitum

¹ K sijjamāno. ² K saṁsiūna- corr. to saṁjīna- over the line and to saṁ-bhinna- under the line, B saṁbbinna- and sañchinna-. ³ so B_p; K pānalo-⁴ so K; B_p iti vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

vaṭṭatitī“ vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapari-yosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patiṭṭhahimśu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesum) „Tadā sigālo aham eva abosin“ ti. Sigālajātakam.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayam rukkho ti. Idam Satthā Vesāliyam upanissāya mahāvane kūṭagārasālāyam viharanto vesālikam dutṭha-Licchavikumārakam ārabba kathesi. Tasmim hi kāle Vesālinagaram gāvutagāvutāntare tīhi pākārehi parikkhittam tīsu thānesu gopurāṭṭā-lakayuttam¹ paramasobhaggappattam. Tattha niccakālam rājjam kāretvā vasantānam yeva rājūnam sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhandāgārikā. Tesam rājakumārānam antare eko dutṭha-Licchavikumāro nāma ahosi kodhano caṇḍo pharuso daṇḍena saddhiṁ nāsiviso viya niccaṁ pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīpi vacanāni kathetum samatho nāma n' atthi, tam n' eva mātāpitaro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetum nāsakkhīm². Ath' assa mātāpitunnāni etad ahosi: „ayam kumāro atipharuso sāhasiko, thapetvā Sammāsambuddham añño imam vinetum samatho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban“ ti te naṁ ādāya Satthu santikam gantvā vanditvā „bhante ayam kumāro caṇḍo pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādaṁ dethā“ 'ti. Satthā tam kumāram ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sā-hasikena vihēṭakajātikena na bhavitabbam, pharusavāco nāma vijātā-mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhāṭubhaginīnam pi pajāpatiyāpi mittabandhavānam appiyo hoti amanāpo, ḍasitum āgacchanto sappo viya ataviyam uṭṭhitacoro viya khāditum āgacchanto yakkho viya ca ubbe-janiyo³ hutvā dutiyakacittavāre⁴ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁵ pi dubbaṇṇo va hoti, punṇacandasassirikam pi 'ssa mukham jālābhīhatapadumāni viya malag-gahitakañcanādāsamanḍalam viya virūpam hoti, duddasikam kodham nissāya hi sattā sattham ādāya attanā va attānam paharanti visam khādanti rājjuyā ubbandhanti papātā patanti, evam kodhavasena kālam katvā nirayādisu uppajjanti, vihēṭakajātiyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhālaka-. ² Bp na sakkh-. ³ K -niyo. ⁴ so K; Bp dutiyacitta-vāre. ⁵ K -pāsādhito.

garaham patvā kāyassa bhedā nirayādisu uppajjanti, puna manussattam labhitvā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sotarogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmim patanti, rogena apari-muttā va hutvā niccadukkhitā va honti, tasmā sabbasattesu metta-cittena hitacittena bhavitabbam, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatī²“. So kumāro ovādam labhitvā ekovāden’ eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahosi, akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭadātho viya sappo alac-chinno viya kakkaṭako³ chinnavisāṇo viya ca usabho ahosi. Tassa tam pavattim nātvā bhikkhū dhammasabhāyām kathaṁ samutthāpesum: „āuso duṭṭha-Licchavikumāram suciram pi ovadityā n’ eva mātāpitaro na nātimittādayo dametuṁ sakkhiṁsu, Sammāsambuddho pana ekovāden’ eva dametvā nibbisevanam katvā mattavaravāraṇam viya samug-gahitānañ cha⁴ kāraṇam akāsi, yāva subhāsitam idam ‘hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārito, ekam yeva disam dhāvati puratthimam vā pacchimam vā uttaram vā dakkhiṇam vā, assadamakena -pe-, godamakena -pe- dakkhiṇam vā. Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammā-sambuddhena purisadammo sārito, atṭha disā vidhāvati, rūpi rūpāni passati, ayam eva tādiso⁵ -pe-, so vuccati yogācariyānām⁶ anuttaro purisadammasārathīti”, na hi āuso Sammāsambuddhena sadiso purisa-dammasārathi⁷ nāma athīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ’tha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idān’ ev’ esa mayā ekovāden’ eva damito, pubbe p’ aham imam ekovāden’ eva damesin“ ti vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyām Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāyām tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kālam gharāvāsam vasitvā mātāpitunnam accayena isipabbajjam pabba-jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Himavante vāsam kappesi. Tattha ciram vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadam āgantvā Bārāṇasim patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya bagaram

¹ K vā hoti, Bp ca honti. ² K na parimuccantī, Bp muccati iti. ³ so Bp; K kakkaṭako. ⁴ so K; Bp samuggahitānam. ⁵ K kādisā. ⁶ Bp yogāvacarācari-.
⁷ K -thī ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāram pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena¹ olokento tam disvā iriyāpathē pasīditvā „ayam tāpaso santindriyo santamānaso yugamattadaso² padavāre padavāre sahassatthavikāni ṭhapento viya sīhavijambhitena āgacchati, sace santadhammo nām³ eko atthi imassa ten⁴ abbhantarena bhavitabban“ ti cintetvā ekam amaccaṁ olokesi. So „kim karomi devā“ 'ti āha. „Etam tāpasam ānehīti“. So „sādhu devā 'ti Bodhisattam upasāmkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanam gahetvā „kim mahāpuññā“ 'ti vutte „bhante rājā pakkosatīti“ āha. Bodhisatto „na mayam rājakulūpagā, hemavatakā nām⁵ amhā“ 'ti āha. Amacco gantvā tam atthaṁ rañño ārocesi. Rājā „añño amhākam⁶ kulūpako n⁷ atthi, ānehi nañ“ ti āha. Amacco gantvā Bodhisattam vanditvā yācitvā rājanivesanam pavesesi. Rājā Bodhisattam vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamikē nisidāpetvā attano pañiyattam nānagarasabhojanam bhojetvā „bhante kuhim vasathā“ 'ti pucchi. „Hemavatakā mayam mahārājā“ ti. „Idāni kaham gacchathā“ 'ti. „Vassāratānurūpam senāsanam upadbārema mahārājā“ 'ti. „Tena hi bhante amhākam⁸ ñeva uyyāne vasathā“ 'ti paññīnam gahetvā sayam pi bhuñjitvā Bodhisattam ādāya uyyānam gantvā pannasālam māpetvā rattit-ṭhānadvāṭhānāni⁹ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālam pañcchāpetvā nagaram pāvisi. Tato pañthāya Bodhisatto uyyāne vasati. Rājāpi 'ssa divase divase dvatikkhattum upaṭṭhānam gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto ahosi cañdo pharuso, n¹⁰ eva rājā dametuṁ asakkhi na sesaññatakā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi, mā evam kari, evam kātum na labbhā“ ti kujjhītvā kathentāpi kathaṁ gāhāpetum na sakkhiṁsu. Rājā cintesi: „ṭhāpetvā mama ayyam sīlavantaṁ tāpasam añño imam kumāram dametuṁ samattho nāma n¹¹ atthi, so yeva nañ damessatīti“ so kumāram ādāya Bodhisattassa santikaṁ gantvā „bhante ayam kumāro cañdo

¹ K sīhapañjarena. ² Bp -dasso. ³ both K and Bp -divāṭhā-.

pharuso, mayam imam dametuñ na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā“ ‘ti kumārañ Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumārañ gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā ‘ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumārañ āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa pannam khāditvā rasam jānāhitī“. So tassa ekam pannam samkhāditvā rasam nātvā dhīti saha khelena bhūmiyam nuṭhubbi¹, „kim etam kumārā“ ‘ti vutte „bhante idān’ ev’ esa rukkho halāhalavisūpamo, vadḍhanto pana bahū manusse māressatiti“ nimbapotakam uppātetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

Ekapanno ayam rukkho na bhumyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyam kim bhavissatiti. 145.

Tattha ekapanno ti ubhosu passesu ekekapanno, na bhumyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vañhito, phalenā ti palāsenā, visakappena ti halāhalavisadisena, evam khuddako² pi samāno evarūpena tittakena pannena samannāgato ti attho. mahāyam kim bhavissatiti yadā panāyam vuddhippatto mahā bhavissati tadā kim nāma bhavissati, addbā manussamāraṇako³ bhavissatiti evam uppātetvā madditvā chādhesin⁴ ti āha.

Atha nam Bodhisatto. etad avoca: „kumāra tvam imam nimbapotakam ‘idān’ eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vadḍhitī” uppātetvā madditvā chādhesi⁵, yathā tvam etasmim paṭipajji evam eva tvam⁶ raṭṭhavāsino pi ‘ayam kumāro daharakāle yeva evam cañdo pharuso, mahallakakāle rajjañ patvā kim nāma karissati, kuto amhākam etam nissāya vadḍhitī” tava kulasantakañ rajjañ adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppātetvā raṭṭhā pabbājaniyakammam⁶ karissanti, tasmā nimbrukkhapaṭibhāgatañ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohitī“. So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde ṭhatvā

¹ K nuṭhabbi, B nūṭhubbi. ² so Bp; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chādhesin, Bp chāṭtesi. ⁵ K chādhesi, Bp chāṭtesi. ⁶ so both K and Bp.

pitu accayena rajjam patvā dānādīni puññakammāni katvā yathā-kammām agamāsi.

Satthā imām dhammadesanām āharitvā „na bhikkhave idān’ ev’ esa dutṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi aham etam̄ damesi yevā“ ’ti vatvā jātakam̄ samodhānesi: „Tadā dutṭhakumāro ayam Licchavikumāro ahosi, rājā Ānando, ovādadāyakatāpaso pana aham evā“ ’ti. Eka paññajātakam̄.

10. Sañjivajātaka.

Asantam̄ yo paggaṇhātīti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahām ārabbha kathesi. So hi Buddhānam̄ paṭikanṭakabhūte dussile pāpadhamme Devadatte pasiditvā tam̄ asantam̄ asappurisam̄ paggayha „tassa sakāram̄ karissāmī“ bahum̄ dhanam̄ pariccajītvā Gayāsise vihāram̄ kāretvā tass’ eva vacanam̄ gahetvā pitaraṁ dhammarājānam̄ sotāpannam̄ ariyasāvakam̄ ghātētva attano sotāpattimaggassa upanissayam̄ chinditvā mahā-vināsam̄ patto. So hi „Devadatto paṭhavipavīttho“ ti sutva „kacci nu kho mam̄ pi paṭhavi gileyyā“ ’ti bhītatasito raijasukhaṁ na labhati, sayane assādām̄ na vindati, tibbakāraṇābhītunno¹ hatthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṁ phalamānam̄ viya avīcījālām̄ nikkhāmantam̄ viya paṭhaviyā attānam̄ giliyamānam̄ viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānakam̄ nippajjāpetvā ayasulehi koṭṭiyamānam̄ viya ca samanupassi. Ten’ etassa² pahaṭakukkuṭassēva muhuttam̄ pi kampa-mānassa avatthānam̄ nāma na hosi. Sammāsambuddham̄ passitukāmo khāmāpetukāmo pāñham̄ pucchitukāmo ahosi, attano aparādhāmahantatāya upasaṅkamitum̄ na sakkoti. Ath’ assa Rājagahanagare³ katti-karattivāre sampatte devanagaram̄ viya nagare alāmkate mahātale amaccagaṇapariyutassa kañcanāsane nisinnassa Jīvakam̄⁴ Komārabhaccam̄⁵ avidūre nisinnam̄ disvā etad ahosi: „Jīvakam̄⁶ gahetvā Sammāsambuddham̄ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam̄ eva vattum̄: ‘aham̄ samma Jīvaka sayam̄ gantum̄ na sakkomi, ehi mām̄ Satthu santikam̄ nehitī’ pariyayena pana rattisampadam̄ vanṇetvā⁷ ‘kan’ nu kho ajja

¹ K -tuṇṇo. ² K tetetassa. ³ K -naīgare. ⁴ K jīvikam̄. ⁵ K -bhaṇḍam̄.

⁶ K vanṇetvā. ⁷ K kin.

mayam̄ samanam̄ vā brāhmaṇam̄ vā payirupāseyyāma yan no payirupāsanṭānam̄' cittam̄ pasideyyā' 'ti vakkhami, tam̄ sutvā amaccā attano Satthārānam̄ vanṇam̄ kathessanti, Jivako pi Sanumāsambuddhassa vanṇam̄ kathessati, atha nam̄ gahetvā Satthu santikam̄ gacchissāmīti¹ so pañcahi padehi rattiṁ vanṇesi:

„Lakkhaṇnā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassaniyā² vata bho dosinā ratti.
pañadikā vata bho dosinā ratti,
ramaniyā³ vata bho dosinā ratti,

kaṁ nu khv-ajja mayham̄ samanam̄ vā brāhmaṇam̄ vā payirupāsato cittam̄ pasideyyā⁴ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vanṇam̄ kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhakaccāyanassa eko Sañjayabelat̄hiputtassa eko Nāthaputtaniganṭhassā 'ti. Rājā tesam̄ katham̄ sutvā tuṇhī ahosi. So hi Jivakass' eva mahāamaccassa katham̄ paccāsimsati. Jivako pi „rañño mām̄ ārabba ka-thite yeva jāniśāmīti“ avidūre tuṇhī nisidi. Atha nam̄ rājā āha: „tvām̄ pana samma Jivaka kiṁ tuṇhīti“. Tasmim̄ khanę Jivako utṭhā-yāsanā yena Bhagavā ten' añjalim̄ pañāmetvā „eso deva arahām Sammāsambuddho anhākām̄ ambavane viharati saddhiṁ adḍhatelasehi bhikkhusatehi, tañ ca pana Bhagavantam̄ evam̄ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato“ ti nava arahādigune vatvā jātito paṭṭhayā pubbanuittā-dibhedam Bhagavato ānubhāvam̄ pakāsetvā „tam̄ Bhagavantam̄ devo payirupāsatu, dhammam̄ sunātu, pañhaṁ pucchatū“ 'ti āha. Rājā sampaññamanoratho hutvā „tena hi samma Jivaka hatthiyānāni kappā-pehīti“ yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jivakanubavanaṁ gantvā gandhamandalamālehi⁵ bhikkhusaṅghaparivutam̄ Tathāgatam̄ disvā santavicimajjhe mahañnavam̄ viya niccalam̄ bhikkhusaṅgham̄ ito c' ito ca anuviloketvā „evarūpā nāma me parīna na diṭṭhapubbā“ ti iriyāpathē yeva pasiditvā saṅghassa añjalim̄ paggañhitvā thutim̄ katvā Bhagavantam̄ vanditvā ekamantam̄ nisinno sāmaññaphalapañhaṁ pucchi. Ath' assa Bhagavā dvīhi bhāṇavārchi patimāṇdetvā Sāmaññaphalasuttantam kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantam̄ khamāpetvā utṭhāyāsanā padakkhiṇam̄ katvā pakkāmi. Satthā acīra-pakkantassa rañño bhikkhū āmantetvā „khat' āyam̄ bhikkhave rājā.

¹ so Pv; K -pāsento. ² K -niyyā. ³ K mayam̄. ⁴ K -mājehi.

sac' āyam bhikkhave rājā issariyakāraṇā pitaram dhammikam dhamma-rājānam jīvitā na voropessatha imasmim yeva āsane virajam vitamalam dhammadacakkuum uppajjissatha, Devadattam pana nissaya asantam paggaham katvā sotāpattiphalā paribino¹ ti āha. Punadivase bhikkhū dhammasabhāyam katham samutthāpesum: „āvuso Ajātasattu kira asantaī² paggaham katvā duṣilām pāpakamīm Devadattam nissaya pitughātakanummassa katattā sotāpattiphalā parihino Devadattena nāsito rājā³“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarabi kathāya sannisinnā⁴“ ti pucchitvā „imāya nāmā⁵“ ti vutte „na bhikkhave Ajātasattu idān⁶ eva asantaī² paggaham katvā mahāvināsam patto, pubbe p' esa asantapaggahen⁷ eva attānam nāsesīti“ vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vaya-patto Takkasilam gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyam disápāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippām vāceti. Tesu māṇavesu Sañjivo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa matakutthāpanamantam adāsi. So utthāpanamantam eva gahe-tvā paṭibāhanamantam pana agahetvā⁸ ekadivasam māṇavehi sad-dhim dāruatthāya araññam gantvā ekaṁ matavyaggham disvā māṇave āha: „bho imaṁ matavyaggham utthāpessāmīti“. Mā-ṇavā „na sakkhissasīti“ āhamsu. „Passantānam ūeva vo utthā-pessāmīti“. „Sace māṇava⁹ sakkosi utthāpehīti“ evañ ca pana vatvā te māṇavā rukkham abhirūhiṁsu. Sañjivo mantam pari-vattetvā matavyaggham sakkarāya pahari. Vyaggo utthāya vegeṇāgantvā Sañjīvam galanāliyam ḍasitvā jīvitakkhayam pāpe-tvā tatth' eva pati. Sañjivo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṭ-thāne yeva matā nipajjiṁsu. Māṇavā dārum¹⁰ ādāya gantvā tam pavattiṁ ācariyassa ārocesum¹¹. Ācariyo māṇave āmantetvā „tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttaṭṭhāne sakkārasammānaiṁ karonto evarūpaṁ dukkham paṭilabhati¹² yevā¹³“ ti vatvā imam gātham āha:

¹ so Bp; K asanta. ² so Bp; K gahe-tvā. ³ K -vā. ⁴ K dārū, Bp dārūni.

⁵ K ārocesi. ⁶ K -labhanti.

Asantam̄ yo pagañhāti asantam̄ c' üpasevati¹
tam̄ eva ghāsam̄ kurute vyaggho Sañjiviko yathā ti. 146.

Tattha asantan̄ ti tibhi duccaritehi samannāgatam̄ dussilam̄ pāpadbammanī,
yo pagañhātiti yam̄ khattiyādisu yo koci evarūpam̄ dussilam̄ pabbajitam̄ vā
civarādisampadānena gahañtham̄ vā uparajjaseuāpatiñthānādisampadānena pagañhāti
sakkārasammānam̄ karotiti attho, asantam̄ c' üpasevatitī² yo ca evarūpam̄
asantam̄ dussilam̄ upaserati bhajati payirupāsatī, tam̄ eva ghāsam̄ kurute ti
tam̄ eva asantam̄ sampaggahantam̄ yo dussilo pāpapuggalo ghasati sañkhādati vinā-
sam̄ pāpeti, katham̄: vyaggho Sañjiviko yathā ti yathā Sañjivena māṇavena
mantam̄ parivattetvā matavyaggho Sañjiviko³ jīvitāsampadānena sampaggahito attano
jīvitādāyakam̄³ Sañjivam̄ eva jīvitā voropetvā latth' eva pātesi evam̄ añño pi yo
asantasampaggaham̄ karoti so dussilo tam̄ attano sampaggaham̄ eva vināseti, evam̄
asantasampaggāhikā vināsam̄ pāpuñantiti.

Bodhisatto imāya gāthāya māṇavānam̄ dhammam̄ desetvā
dānādīni puññāni katvā yathākammañi gato.

Satthāpi imam̄ dhammadesanañ āharitvā jātakam̄ samodhānesi:
„Tadā matavyagghupañthāko māṇavo Ajātasattu ahosi, disāpāmokkho
ācariyo pana aham evā” 'ti. Sañjivajātakam̄. Kakāñtakavaggo
pannarasamo. Ekanipātavannanā niññhitā.

¹ so BP; K vūpa-. ² K jīviko. ³ K jitadāyakanī.

LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.